Case A. 12.
Vols in Set 1
No in Set 1.

5

16. BIBLE. Taferelen der voornaamste Geschiedenissen van het Oude en Nieuwe Testament. *Numerous illustrations by Hoet, Houbraken, and Picart.* Folio, old calf; a few cover defects. Graavenhaage, 1728
With the Jay Gould bookplate.

Toutes ces personnes sont mortes dans la foy, sans avoir receu les biens qui leur étoient promis, ils n'ont fait que les voir de loin, ils les ont crus et saluez. Hebreux. Chap. XI. vers 13.

TAFERELEN

DER VOORNAAMSTE

GESCHIEDENISSEN

VAN HET OUDE EN NIEUWE

TESTAMENT,

EN ANDERE BOEKEN, BIJ DE HEILIGE SCHRIFT GEVOEGT,

DOOR DE VERMAARDE

KUNSTENAARS

HOET, HOUBRAKEN, en PICART

GETEKENT,

EN VAN DE BESTE MEESTERS

IN KOPER GESNEDEN,

EN MET BESCHRIJVINGEN UITGEBREID.

HET EERSTE DEEL.

IN 's GRAAVENHAAGE,

By PIETER DE HONDT.

MDCCXXVIII.

Mediaan Papier.

TESTAMENT,

VAN HET OUDE EN NIEUWE

GESCHIEDENISSEN

DER VOORNAAMSTE

Aan
Den Hoogh Edelen Welgeboren Heere,
Den Heere
Adam Adriaan vander Duyn

Heere in Benthorn, Maasdam,
Hinklenoort, Sassenheym &c. &c. &c.
Beschreeven in de Ordre van de
Ridderschap en Edelen van Holland
ende Westvriesland, Luytenant Houtvester
van den selven Lande, Hoog Heemraad
van Delfland, Gouverneur van de
Willemstad, de Clundert en onderhoorige
Sterktens, Colonel ten dienste deezer Lande,
Ritmeester van eene Compagnie Guardes te
Paard, &c. &c. &c.

Worden de Twee Deelen der
Bybelsche Kunstplaaten
van het
Oude Testament
met derselver Vytbreydingen
aangebooden, opgedraagen
en toegewyd door
Zyn Hoog Ed: Welgeb:
Onderdanigen en
Dienstbereyden Dienaar
Pieter de Hondt.

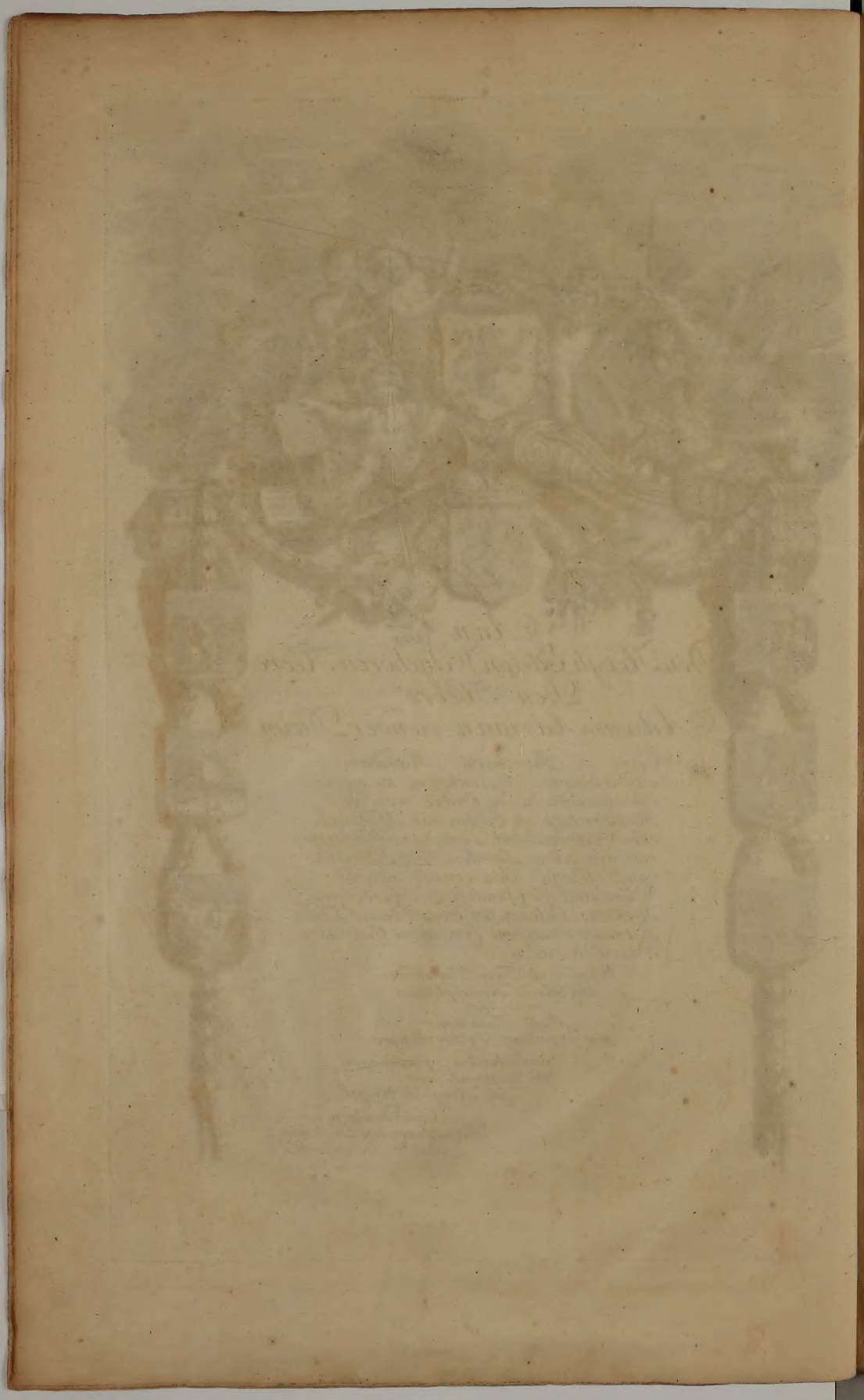

Gen. I, 1.

Au commencement Dieu crea les cieux et la terre.
Am anfang schuff Gott himmel und erden.

In the beginning God created the heaven and the earth.
In den beginne schiep Godt den hemel en de aarde.

G. Noet delineavit. G. van der Gouwen sculpsit. F. Halma Excudit cum privilegio.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL.

AL te deerlyk vergiſt zich de nette tekenpen van den kunſtenaer, die in dit eerſte tafereel het begin der dingen, den grontbou van hemel en aerde, aen ons gezicht poogt te ontdekken. Want waer was hy, toen de HEER de aerde grondde? hy geeve het te kennen, indien hy kloek van verſtant is. Ik zie wel, dat hy, geneegen om onzichtbaere dingen door beeldeſpraek te ontvouwen, in twee perſoonaedjen de Eeuwigheit, die (om zoo te ſpreken) door den wereltbou een einde ontfing, en den Tyt, die door en met de dingen een aenvang nam, wil beſchryven. De Eeuwigheit en haere eindelooze duurzaemheit verbeeldt hy door een jeugdige en ſchoone jongvrou met een doorluchtig hemelront, waer aen begin noch einde geſpeurt wordt, in haere rechte hant; gelyk haere ſlinke dien vogel op zyn gekruidt neſt draegt, die uit zich zelven herbooren wordt. De Tyt wordt met zynen vloet afgeſchildert door eenen bejaerden gryzaert, die, al van eenen gerimpelden ouderdom, alle aerdſche dingen met zyne zeiſſen afmaeit. Ook zie ik wel eenige merken, waer door de vaſte en onvaſte ſtarren van de ſtarrekundigen worden getekent, die te kennen geeven, dat zy door haere ſnelle beweegingen in haere draeikolken rontom haere aſſen loopen; maer hoe de hemelkringen met zulke ſlonkerlichten bezaeit zyn, zie ik niet ontdekt, dan door het geloof, het bewys der zaeken, die men niet ziet; waer door wy verſtaen, dat de werelt door Godts woort is toebereidt. De Heilige Schrift, die van Godts openbaeringe haeren oirſprong trekt, en buiten welke niemant de verborgentheit der wereltmaekinge begrypt, toont ons, dat de Godt der Hebreeuwen, het Opperſte en Volmaektſte Weezen, de Alfa en Omega, het Begin en het Einde, nochtans zonder begin en zonder einde, allen dingen en den tyt, door wiens duurzaemheit de dingen bepaelt worden, het begin gegeeven heeft. Door hem,

wiens woort zyn bedryf, wiens mont zyne hant is, zyn de dingen, die men nu ziet, geroepen, als of zy waren, toen zy nog niet waren. En gelyk hovelingen en amptenaers den wenk en wille hunner heeren en oppermaghten gehoorzaemen, zoo was het onbegrypelyk Niet ſtraks op zynen laſt gereedt, om in een algemeenheit van ſchepſelen uit te breeken. Een doorluchtigh en overtuigend bewys van de eeuwige kracht en godlykheit, die, ſchoon onzichtbaere dingen, van de ſcheppinge der werelt aen uit de ſchepſelen verſtaen en doorzien worden. Want wat is een eindelooze maght, zoo het deeze niet is, die iet begint, dat nooit voorhene was, waer toe voorhene geene bequaemheit, en waer in, toen het zyn zoude, voorhene geene moogelykheit was? En wat is eene ongrondeerbaere wysheit, zoo het deeze niet is, die, in de ſcheppinge eene ſchoone orde waernemende, eerſt weezens voortbrengt, die enkelyk zyn, namaels, die met hun zyn ook bewoogen worden, en eindelyk, die, met verſtant en wille beſchonken, nevens zyn en beweegen ook het leeven hebben? Dus verkondigen nog te deezen dage de hemelen Godts eere, en het uitſpanſel zyner handen werk door den mont van alle die lichten, die, onder de Zon, den oceaen van het licht, gerangeert, verblyf- en vergaderplaetſen zyn van dat licht, dat van hem, die een ongenaekbaer licht bewoont en een licht zelf is, gelaſt wert uit de duiſterniſſe te ſchynen door het krachtige en majeſteitryke woort, DAER ZY LICHT. Ook is de aerde, die zoo gegrondt is op de zeën en geveſtigt op de rivieren, en nedergezonken op haere grontveſten, dat zy nimmermeer wankele, met alle haere volheit een doorluchtige en verſtaenbaere tolk van die wysheit, waer mede alle Godts werken gewrocht zyn, en zy in het byzonder geſchapen en gevormt, dat zy, niet ydel en ledigh blyvende, alomme bevolkt en bewoont wierd. Men vraege het dan de beeſten, en elk een van die zal het ons leeraeren; en het gevogelte des hemels; dat zal het ons te kennen geeven; ook zullen het de viſſchen der zee vertellen; en uit allen deezen ieder weeten, dat deeze werelt niet een nootzaekelyk gewrocht der godlyke natuure zy, maer dat alle dingen, zichtbaere en onzichtbaere, die in de hemelen en op de aerde zyn, alleen door Godts wille zyn en geſchapen zyn; geſchapen door die hant, die niet alleen de lucht, die wy gevoelen; de aerde, die wy betreeden; de zee, die ons ververſcht; den ſtarrenhemel, dien wy beſchouwen, maer ook den derden hemel, dien wy gelooven, het heiligdom der onſterflykheit, gemaekt heeft; daer de Algenoegzaeme Godt zich zelven met alle zyne zaligheit bezit, en van Engelen, hemelſche heirſchaeren, en van geeſten der volmaekte rechtvaerdigen met een volle genoegzaemheit genooten wordt. Gelyk wy door uw woort, dat ons deeze geheimeniſſen alleen ontdekt, tot deeze hoop in uwen Zoon geroepen worden, o zalige en alleen maghtige Heer, zoo geef ons ook die te genieten, op dat wy zyn daer hy is, die, tot zynen en onzen Vader opvaarende, hene gegaen is, om ons eene plaets te bereiden.

HET

Gen. II. 25.

ויהיו ארם וחוח ערומים ולא יתבששו.

Adam & Eve were both naked & were not ashamed.

Adam und Eva waren nackt und schämeten sich nicht

G. Hoet del.

ADAMUS & EVA NUDI ERANT, NEC EOS PUDEBAT.

Adam & Eve étoient nuds, & ils n'en avoient pas honte.

Adam en zyn wyf waren naakt en zy schaamden zich niet.

J. Mulder fecit.

HET II. TAFEREEL.

HOe helder, hoe zinlyk, hoe natuurlyk is alles, dat in dit Tafereel ons voorkomt! De lucht, zuiver en onbenevelt, ſchoon 'er beneden het blaeu gewelf, dat wy dagelyks met een zoete vreugt beſchouwen, eenige luchtige wolken dryven, waer onder groot en kleen gevogelte met zyne vlerken roeit en zeilt, draegt tot nog toe geene merktekens der godlyke ongenade. De aerde, een koſtelyk en veelverwig vloertapyt voor haere eerſte inwooneren, met kruiden, bloemen, planten, gewaſſen, alle in hunne eerſte en onverwelkte jeugt, verſiert, verſpreidt uit alle hoeken en door alle winden lieffelyke en aengenaeme geuren, en is te gelyk vruchtbaer van allerlei geboomte, en dat rykelyk belaeden met zyne gezonde en bekoorlyke vruchten. En deeze, van eenen anderen aert en gedaente, als natuurlyk in onze Noordſche geweſten groeien, zyn zoo veele getuigeniſſen en bewysdommen, dat deeze lantſtreek een gedeelte van Aſie verbeeldt, en van den vermaekelyken luſthof, dien de Almaghtige bouheer van het heelal zelf ten dienſte van den menſche in Eden geplant heeft, en met eenen geweldigen lantſtroom, die hier met langzaeme en kromme krinkelen zich zelven verlieſt, tot zyne laeffenis en ververſching beſproeit; gelyk wateren en bronnen den grootſten welluſt en ſieraet aen beemden en landouwen verſchaffen. En met de rechtvaerdigſte reden heeft de Opperſte Wysheit dit gedeelte van den doorluchtigen ſchouburg der eeuwige kracht en godlykheit zoo rykelyk verſiert, en met alles, wat de zinnen voldoen kan en verrukken, vervult. Zy had in haer onkreukbaer raetbeſluit voor den vloet der eeuwen dit ruime luſtprieel geordent tot een volſchapen voorbeelt van den hemel der hemelen, de gezeegende woonplaets van alle gelukzaligheit; dien haere taelmannen, door den Heiligen Geeſt gedreeven, Godts Paradys zouden noemen, van Godt volbout, van Godt en zyne heerlykheit bewoont, om ook zonder walge, zonder veranderinge, zonder ſtaetwiſſelinge van de herboorene menſchenkinderen, nieuwe ſchepſelen en verhemelde zielen eindeloos betreeden en bewandelt te worden. Immers in dien volſchoonen hof, dien ons de openbaering alleen naer het leeven ontdekt, gloeit en bloeit ter eene en andere zyde van des leevens kriſtallynen ſtroom de boom, die hier niet gezien wordt, de boom des leevens, wiens blaeden zelfs den Heidenen tot geneezing dienen, terwyl hy zyne gezonde en ſmaekelyke vruchten van maent tot maent, jaer uit jaer in laet plukken van zyne loof- en ſchaduwryke takken. De twee volſchapene menſchen, die gy hier hant aen hant ziet gaen, ten blyke eener gemeenzaeme en naeuwe vertroude vrientſchap, die ook elkanderen van groote en verhevene dingen, de moogentheit en wysheit en goetheit des Scheppers, waer van alle ſchepſels de tolken

zyn, onderwyzen, als uit den uitgeſtrekten arm van den eenen, en uit de aendachtige opmerkinge der andere, die de blonde lokken met eenen loſſen en luchtigen zwier over hals en ſchouders zwaeien, te oordeelen is, zyn de eerſte menſchen, die de Almaghtige werkmeeſter van hemel en aerde, nadat zy, als een volmaekt en onberiſpelyk meeſterſtuk, uit zyne handen zyn uitgegaen, in deezen vrucht- en vreugderyken hof geplaetſt heeft, om dien met eenen eerlyken en onverdrietigen arbeit te bouwen en te bewaeren, en, als Godts ſtedehouders en leenlieden, in dien over zyne andere aerdſche ſchepſelen te heerſchen. Hoewel zy beide naekt zyn, als noch geen kleet behoevende, om uit het geweeten en ſchaemte der zonde hunne leden te bedekken, nochtans zyn zy behangen met het overheerlyke en voor den geeſt alleen zichtbaere gewaet der erfrechtvaerdigheit. ook na te laeten aen hunne nakoomelingen, indien zy, den hoogſten Wetgeever en zyne ingeſchape natuurwet gehoorzaem, volgens zyne algemeene huwlyksordening, WAST EN VERMEERT, kinderen teelen. En deeze aengeboore volmaektheit, een levendige ſtrael der Godtheit en zyn beelt, wordt met een ſtomme eerbiedeniſſe erkent van de onredelyke dieren, die, tam en wilt, inheemſch en uitheemſch, onder de ſtedehoudery van dit weêrgaloos paer volks met elkanderen in eenen vaſten vrede en ongeſtoorde vrientſchap leeven. De leeu, met zyne leeuwinne gepaert, brult nog om geenen roof; de wolf loert nog op geenen ram of ooi; de haezewint vlamt nog op geenen haes; en olifanten en kemels, buloſſen en paerden, hinden en geiten, hoe verſcheiden van aert, leiden een gezellig leeven; en alle zyn zy gehoorzaeme onderdaenen van deezen zachtmoedigen en wyzen ſmalheer, die hun naer hunnen byzonderen inborſt den naem toegeëigent heeft. Maer och! hoe ras zal deeze vrientſchap in vyantſchap, deeze gehoorzaemheit in wederſpannigheit, deeze ſtille kalmte in een bulderend onweder verkeeren, en de ganſche natuur van gedaente veranderen; ten bewyze, dat geſchape volmaektheit kort van duur zy, en de onveranderlykheit alleen eene eigenſchap en voorrecht van hem, die van zich zelven zegt, IK ZAL ZYN DIE IK ZYN ZAL!

HET

Gen. III. 6.

ותקח האישה מפריו ותאכל ותתן גם לאישה.	MULIER SUMIT È FRUCTU ARBORIS SCIENTIÆ, DATQUE VIRO SUO.
Eve gives the fruit of the Tree of Knowlege of which She had eat to her Man	*La femme prend du fruit de l'arbre de science & en donne à son mari*
Eva giebet ihrem Manne die Frucht vom Baum der Erkentnis	Eva biedt de vrucht van den boom der kennisse haren Man aan.

C. Moet del. — A. van Buysen fecit.

HET III. TAFEREEL.

Oe ſtaet, hoe zit hier ter wederzyde het bevalligſte paer, dat ooit de aerde betradt, op deezen voorgront, die een ander gedeelte van den luſthof vertoont? Deeze geſtalte van Adam en Eva, niet meer hant aen hant de plantaedien doorwandelende, nochte elkanderen ter beſpiegelinge der Godtheit opwekkende, belooft niet veel goets, ja is een voorſpel, dat eerlang de ganſche geſchape Natuur verbyſteren zal, en alle deeze tamme en wilde gedierten, tot noch toe der menſchen leenheerſchappye erkennende, ſtraks hun gezelſchap haeten en vlieden zullen, en beiden voortaen de ingeſchaepe eerbiedenis weigeren, omdat zy het juk van hunnen gemeenen Schepper afgeſchudt hebben. Want deeze mannin, moedernaekt onder eenen ooftboom gezeeten, met vyf vruchten neffens haere ſlinke, en eene in haere rechte hant, is alrede verleidt, en geweeken van den plicht, dien zy Gode en haeren man, den tolk van Godts wet aen haer, ſchuldigh was. De aertsvyant van het menſchelyk geſlachte, die met het lot, hem van den bouheere aller dingen toegelegt, niet vergenoegt, maer boven zyn ſtaetpeil beſtaende te ſteigeren, om deeze rykswederſpannigheit uit het hemelſche paradys geſtooten was, poogde de gelukzalige inwooners van het aerdſche deelgenooten zyner ſtraffe te maeken. Maer deeze toeleg koſt niet gelukken, ten zy hy ze eerſt medegenooten zyner misdaet maekte. Hier toe was om de verheevenheit van Adams geeſt goede raet dier; en de menſch, dien hy voor de vuiſt ſchroomde te beoorloogen, moſt uit eenen ſchuilhoek belaegt worden. Dies wordt de vrou aen boort geklampt, met de zekere hoope, dat zy, als zwakker en lichtgeloviger dan de man, en buiten het gezelſchap van den leidsman haerer jeugt, in zyn verborgen net zal geraeken. Hier toe koomt hem de hofſlang, die aen haere zyde met eenen gaependen bek gekronkelt legt, wonderlyk te ſtade; en de duizentkonſtenaer gebruikt een gedierte, dat niet maghtigh eenigen ſchrik in onze aertsmoeder te baeren, omdat zy'er de heerſchappy over voert, teffens onder de liſtigſte en looſte dieren des velts de kroon ſpant. De Verzoeker, in de leeſt van dit beeſt verſteeken, en eene menſcheſpraek nabootſende, begint zyne verleiding met eene vraege, die uit eene bekommerniſſe voor het genoegen zyner voogdeſſe ſchynt te ſpruiten; of naemelyk Godt haer en haeren man het genot van alle boomen van dit geweſte verbooden hadde. En is Eva gereedt, om naer haere beſte weetenſchap en volgens de openbaering van haeren gemael den Schepper te rechtvaerdigen, die, hun volop geevende in dit luſtprieel, alleen eenen eenigen boom, den boom der kenniſſe van goet en quaet, by onfaelbaere dootſtraf verbooden had; de aertsloogenaer ſpat tot deeze onbeſchaemtheit uit, dat hy den Godt der waerheit met ſtyve kaeken en dee-

ze woorden, GY ZULT NIET STERVEN, van openbaere loogentaele beſchuldige. Ja opdat hy zyne eenvouwige toehoorſter op deezen boom, waer in de prys van alle weetenſchap en wysheit naer zyn voorgeeven geleegen is, met te ſchooner glimp uitnoode, en terwyl hy den Algoeden Godt van eene booze nydigheit beticht, het vergif der hoovaerdye ten boezem inſchiete, zweert hy by den Alweetenden, dat zy in dat zelve oogenblik, als zy met haeren man beſtaen zal de verboode vrucht te plukken en te ſmaeken, Goden gelyken zullen en goet en quaet weeten. Dit bekoort de reukelooze, die, montgemeenſchap houdende met den vyant haerer waerachtige hoogheit, door eene helſche zelfsliefde eene hoogheit, die alleen den hemel eigen is, waent te verkrygen door genot van dat ooft, dat de Godtheit zich zelve alleen geheiligt had. Dus taſt zy toe, maer mistaſt zich deerlyk aen de vrucht, zoo milt en lieflyk niet van ſappen, als wrang en bitter van naſmaek. En gelyk haere nieuwsgierigheit en eerzucht haer tydelyk en eeuwigh bederf met hant en tant gevat hebben, zoo beſtaet ook haere onrechtvaerdigheit, miltdaedigh van den roof, haeren bruidegom, die zyne bruit in deezen ſnoepluſt betrapt, het heillooze ooft aen te bieden; opdat hy de aengevange ongehoorzaemheit door zyn eeten onweetende voltooide. Hy, over deezen onverhoopten toeval verbaeſt, ſchynt zyne egade haere bede met kracht van redenen, onder een vriendelyk gelaet te ontzeggen. En waerom niet? de geheugenis des bevels, van Godt zelven hem, van hem zyne vrouwe ter gehoorzaemheit ingeſcherpt, was zynen geeſt nogh niet ontgaen. Een onvergeeflyke aenſtoot wierde in het believen zyner vrouwe aen zynen grootſten Meeſter gegeeven. De toegeevendheit aen zyne wederhelft koſt ook niet geſchieden dan op koſten zyner eige en eeuwige behoudeniſſe. En om wat oirzaek ſtond hem die te waegen? Hy had te veel kenniſſe, om zich door de redenen van een redenloos ſchepſel blindeling en plotſeling te laeten verleiden. Ook waeren de liefkoozeryen zyner eensgezinde vrouwe hem zoo dierbaer niet, dat hy haere driften, van hem te wyt verſchillende, den toom zoude vieren. Doch op wat boeg hy zyn antwoort wendt, om zynen Opperheere dit eenige blyk zyner onderdaenigheit niet te weigeren, de overtreedſter, die de vleiery ten lonkenden ooge uitſchynt, weet zyne verwonderlyke ſtantvaſtigheit, miſſchien door traenen en gebeden, de krachtigſte wapenen der zwakke ſexe, eerlang over ſtaeg te werpen. En (het geen de kunſtſchilder ons niet geeft te beſchouwen) Adam zal het geſchenk zyner vrouwe, hoewel al ſchoorvoetende en ter ſluik, nuttigen, om zich en zyn zaet in eenen jammerpoel van ellenden te ſtorten, indien de barmhartige Godt geenen anderen menſch tot zyne verloſſing verwekke; eenen menſch, die, hoewel Gode gelyk, nochtans minder dan Godt geworden, door zyne gehoorzaemheit oirzaek van veeler rechtvaerdigheit zyn zal, gelyk de eerſte menſch door zyne wederſpannigheit van veeler verdoemelykheit geworden is.

HET

Gen. III. 9.

ויקרא יהוה אל האדם ויאמר לו איכה

God called unto Adam & said: where art thou?

Gott rufft Adam und ſpricht; Wo biſtu?

DEUS VOCAT HOMINEM & AIT, UBI ES?

Dieu appelle l'homme & lui dit: ou es tu?

Godt roept Adam, zeggende; waar zyt gy?

G. Hoet del.

J. van Vianen fecit.

HET IV. TAFEREEL.

DE menigte der voorwerpen, die dit tafereel van verre en van naby vervullen, treft het gemoet van elken aenſchouwer met eene rechtmaetige verbaeſtheit, hoewel het oog zich naeulyks verzadigt in het beſpiegelen der natuurlyke trekken, waer mede het kunſtpenſeel alle deeze vervaerlyke gedaenten uitbeeldt. Zie, ai zie, hoe pekzwart en op elkandere gepakte wolken den hemel van beneden tot boven bekleeden, en den aerdbodem met den naerſten nacht by daege bedekken, ten zy de ſchitterende blikſemſtraelen, reis op reis ten geopenden hemel uitgeſchooten, in die akelige donkerheit eenigh licht verſchaffen. Doch dit licht, anders het heugelykſte aller ſchepſelen, is hier het merkteken van eenen vergramden Godt, die, een ongenaekbaer licht bewoonende, zich met zynen glans als met een kleet bedekt; en treft alle de leevendige, doch redenlooze inwooners van Edens ouden luſthof op het onverwachtſte met eene yſſelyke vervaerniſſe; terwyl het vergezelſchapt gaet met bulderende donderſlagen en een loeiend onweder, van alle oorden opgeſteeken. Dit is de ſtem des HEEREN, die tegens den avont, wanneer de rampzaligſte dagh, dien de werelt beleeft heeft, zich te ruſte begeeft, zynen hof doorwandelt, en het werk, daer in van zyn meeſterſchepſel bedreeven, als de rechtvaerdige Rechter opneemt. Dit is de ſtem, van Iſraëls grootſten zangmeeſter in zyne harpgedichten beſchreeven; die de Ceders, de Ceders van den Libanon breekt en als een kalf doet huppelen; die den Libanon zelven en den Sirion beweegt, als eenen jongen eenhoren; die uit geboomten en gebergten vlammen viers houwt, en de woeſtyn, de woeſtyn van Kades aen het ſidderen brengt; die de wouden van hunne ſchaduwe ontbloot, en de hinden de barensween op het lyf jaegt, om voor den tyt haere onvoldraegene jongen te werpen. Wat wonder, dat dan het Paradysgeboomte dus vreeſſelyk geſchudt en geſchokt wordt, en, terwyl het zyne takken door het ſcheuren voor ons gezicht verlieſt, elders, daer men het niet ziet, ontwortelt of in vlammen gezet? Wat wonder, dat alle gedierten, onbewuſt van de reden deezer algemeene ontſteltenisſe, hunne oude verblyf- en woonplaets om ſtryt verlaeten, om uit eene ingeſchaepe natuurdrift lyf en leeven elders te bergen. Men ziet blaetende ſchaepen en ſidderende bokken uit hunne overvloedige weide de vlucht neemen, om in magere heiden en woeſtynen, en op ſchraele rotſen en heuvels hunnen leeftogt met meer ruſte en minder vreeze te zoeken. De ſaegachtige hinde vliedt met nedergeſtreekene ooren in het verſchiet niet alleen ten Paradyze uit, maer ook de moedige olifant ſteekt van benaeutheit den buigzamen ſnuit, zyn krachtigh oorlogsgeweer, tuſſchen de twee blinkende tanden ten hemel. Maer beſchou voor al deeze beide paerden, die telkens van het glinſterende weerlicht getroffen worden; ſchoon van Godt zelven met ſterkte beſchon-

ken, en de vrees, die rontom het wout om andere beesten te vangen door de jaegers gestelt wordt, belachende. Het een steigert en springt, als briesschende, te viervoet in de lucht; het ander blaest vier en vlam ten neuze en gloeienden gezichte uit; terwyl beiden een koude schrik en trilling met zweet en schuim over de leden rydt. En hemel en aerde worden dus beroert ter oirzaeke van deeze twee menschen, die, alleen van de kruipende Slange, hunnen verleider, gevolgt, hier in eenen erbarmelyken staet voorkoomen. Beide draegen zy om hunne middel eenen krans van vygebladen, hun door de schaemte gevlochten, sedert zy uit eenen ongeoorloofden lust om alles te weeten leerden het geen zy niet behoefden te weeten, dat naemelyk hunne schaemele naektheit een dekssel noodigh had. De man wringt uit wanhoope zyne handen, en dreigt, schuilende voor het alziende oog achter het geboomte, zyne egade te verlaeten, als geen genoegen meer vindende in het huwelyk en gezelschap van eene, die hem door haere bekoorlyke overreedingen de hoogste majesteit leerde quetsen. De vrou, aen zyne knien op eene knie gevallen, slaet haere armen om zyne lenden, en bidt met traenen in de oogen, die de versche misdaet beweenen, dat hy haer niet begeeve, noch aen haeren listigen vyant ten roof overlaete. En straks zal de stem des oppersten Rechters den schuldigen, die te vergeefs van boom tot boom vliedt, voor zyne vierschaer dagvaerden met dit ontzaglyke woort: ADAM, WAER ZYT GY? niet als of den Alwetenden de schuilhoeken van den nu onweetenden menschе onbewust waeren; maer opdat hy, aen zich zelven ontdekt, op deeze wyze tot de belydenis van zyn gruwzaem misdryf gebraght wierde; die ook van Godt ter verantwoordinge zyner ondaet toegelaeten, maer jammerlyk in zyne ontschuldiginge te kort geschooten, met zyne echt- en schultgenoote ter verdiende straffe verweezen en uit den Paradyze in ballingschap gedreeven zal worden; opdat zy beide, van den boom des leevens versteeken, na eeuwen omzwervens in eene dorstige en dorre landouwe, eindelyk tot het stof, den oirsprong hunner geboorte, wederkeeren; na dat hy in eenen zweetenden arbeit, aan het bouwen der vervloekte aarde besteedt, en zy, die met smarte de vruchten van haer huwelyksbed ter werelt brengen zal, in een moeielyke dienstbaerheit aen haeren bedgenoot, voorhene door haer zelve overheert, den tyt der gemeene vreemdelingschap zullen gesleeten hebben. Maar hoopt, o hoopelooze; en geeft den moet geenszins verlooren. De Aertsrechter, die zyn gestrenge rechtvaerdigheit met zyne lieflyke barmhartigheit tempert, belooft u ter eeuwige behoudenisse uwer zielen uit eene uwer nanichten, de zaligste onder maagden en vrouwen (want zy zal beide zyn) een manlyk zaet, dat deeze Slange, de hooftoirzaak van uwen rampzaligen val, na veertig eeuwen eenen ouden rooden draek geworden, den kop, den zetel van het vergif, zal vermorselen, en zoo hem, die de doot ter werelt invoerde, door zyne eige doot vernietigen, en de doot zelve voor eeuwig verslinden; opdat hy u en allen, die de verschyning van deezen allergrootsten menschenzoone hoopen en verwachten, eene oirzaek der zalige onsterflykheit zy. Trekt hier op ten aerdbodem in, o gezegent paer volks, en vervult dien met heilige spruiten,

dien

dien gy deeze geheimenis overhantreikt; ſlacht volgens uw recht en heerſchappy uwen verzoenden Godt van uw vee, als zinnebeelden van het doorluchtigh Vrouwenzaat; en de Aertsrechter, u zyne rechtvaerdigheit toerekenende, zal u ter getuigeniſſe deezer weldaet in de plaetſe uwer vygebladen met de beeſtevachten bekleeden.

Het roepen van den Heere God, is hier volgens de Hebreen van een zonderlinge nadruk, om te betekenen, dat de menſch, van zijn Schepper door moedwillige ongehoorzaamheid wijd vervreemd en ver afgeweken, van noden had, door de donderſtem van den Almagtigen alleen geroepen te worden. Hoe mistrooſtig, op dat ontzaggelijk geluid, treed Adam, het hoofdſtuk der wegen Gods, de zoon des zesten daags, de vorſt en vader van al het menſchdom, de kleine wéreld, het juweel des aardrijks, het kort begrijp van hemel en van aarde, en de vervulling van al het geſchapen, die zo onlangs het aanſchijn met een onverdraait gezigt ten hemel ophefte, nu met een wroegend geweten, en een nedergeſlagen hoofd, al handewringende, met bevende en ſtruikelende bénen, daar henen: terwijl de Mannin, de gegeve halsvriendin, zijn eigen been en vleeſch, de zugtende en ſchreiende gade hem om het lijf valt, en daar aan blijft hangen, en het bittere wé ſchijnt te beklagen, en hare onvoorzigtige ſchuld te bekennen: en de gantſche natuur, door de overtredinge (die alle de erfnakomelingen zo zuur en bitter zoude opbreken) over hoop geworpen, van benaauwtheid zwoegt en zweet! Het woord des Allerhoogſten is; Waar zijt gij? Niet in wat plaats, maar in wat ſtant. Het is zonneklaar in de beneveling van den luſthof, dat hier een menſchelijke manier van ſpreken word gebruikt. De Heere vraagde niet, om dat Hij het niet wiſt: want de Alziende God, de Hartekenner, Die den menſch en den hemel ende de aarde heeft gemaakt, weet wat in dezelve is. De hel is naakt voor Hem, en daar is geen dekſel voor het verderf, ook is de duiſternis gelijk het ligt: de binnenſte gedagten, de nieren zijn voor Hem niet verborgen. Derhalven is het geen vraag uit onkunde, maar van beſtraffing en overtuiging, om den verbondbreker tot herkennis en belijdenis van de zonde aan te zetten, op dat de verleide overtreder, die nu van zijn God vlugte, den welken hij te voren had gezogt, te regt mogte begrijpen, uit welk een gelukzaligen ſtaat hij ware gevallen. De deerlijke hoedanigheid van Adam, die door zijne vrees de ſchuld beleed, en wiens vergrijp hem te vergeefs naar een ſchuilhoek dede omzien, vereiſchte zulk een aanſpraak van den Heere God, Die van voor de tijden der eeuwen, in zijn vrederaad, gedagten en voornemen van eeuwige ontferminge heeft gehad. Want door die rede is de grondſlag van het Verbond der Genade gelegt, en de wortel van alle beloften openbaar geworden. En alhoewel de elenden van deze tegenwoordige tijd, voor de vrouw het pijnlijk grootgaan en barenswéén en onderworpentheid, en voor de aarde de vloek, en voor de man het brood in het zweet van zijn aanſchijn te éten, daar wierden aangehegt; nogtans lag in de zelve opgeſloten, dat het nieuwe leven over de dood, de wet, ende de zonde, tot overwinning onſterflijk zoude zegepralen. Verſchriklijk komt hier de ſtem des Almagtigen voor, die Adam om zig te verantwoorden dagvaart, en waar op tot von-

nis

nis een eeuwige ballingſchap op aarde zal volgen: dog in de roede is de trooſtrijke balſſem verborgen; dewijl de Opperſte Ziel-arts den weg, tot een ſchoner luſthof, voor de Adamiten open zet. Want uit kragt van dat werk des Heeren, vloeit de nakomelingen van Adam en Eva, die het erger dan de eerſte ouders maken, de heilverloſſinge toe. En heden heden, in dezen aangenamen tijd en dag der zaligheid, gaat ook door de Geeſt Gods, en door de opklinkende trompet van zijn dierbaar woord, en door zijne dienſtknegten de propheten, een groot geluid uit over de gehele aarde tot aan de einden der wéreld, roepende; dit is de weg wandelt in de zelve: en ontwaakt gij die ſlaapt, en ſtaat op uit de doden, en Chriſtus zal over u ligten, die u uit de duiſternis tot zijn wonderbaar ligt, tot heerlijkheid en tot deugd, heeft geroepen.

HET

Gen. IV. 8.

ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו.

Cain rises up against his brother Abel & kills him.

Kain stebt auff gegen seinen bruder Abel, und tödtet ihn.

CAIN INSURGIT IN FRATREM ABELEM EUMQUE OCCIDIT.

Caïn Se Lève contre Son frere Abel & le tue.

Kain staat tegens zynen broeder Habel op en slaat hem dood.

G. Hoet del.

J. Bapst fecit.

HET V. TAFEREEL.

IT de Joodſche verzieringen behoeftmen niet te droomen, dat onze aertsmoeder Eva na haeren droevigen val door eene gruwelyke bedgemeenſchap zich van den Duivel hebbe laeten bezwangeren, om ons vroet te maeken, dat de outſte haerer beide zoonen, die dit tafereel vervullen, uit den boozen zy; gelyk Godts onfaelbaere Geeſt door de pen van den leerling der liefde getuigt. Zyn bedryf omtrent zynen broeder, ons hier verbeeldt, bewyſt volkoomen, dat hy, die allereerſt de aerde met broederſlaght bevlekte, afkomſtigh zy van dien geeſt, dien de mont der waerheit met recht eenen menſchenmoorder van den beginne noemde. Het is Kain, in wien de eenvouwige moeder zich te deerlyk bedroogen vond, toen zy in hem het manlyke zaet, dat haer de Paradysbelofte toezeide, van den HEERE meenende te ontfangen, hem uit deezen hoofde den naem van eenen Verworvenen ſchonk; die, in ſtede van de Slange den kop plat te treeden, van den hoofde tot de voeten toe door de Slang vervult en bezeeten is. Deezen, met eene tygershuit om het lyf behangen, en een tygershart in den boezem voerende, ziet men met eenen ſteen gewapent, een moortgeweer, dat hem zyne verwoedtheit ter hant ſtelt, tegens zynen eenigen broeder, dien hy zynen herdersſtaf ontweldigde en zelf onder de voeten wierp, om hem, rugwaert overgeboogen, met de ſlinke den gorgel toe te duwen; terwyl de onſchuldige niet alleen den hemel om hulp en hem zelven om deernis erbarmelyk aenſchreit, maer ook Hontwolf, zyn getrouwe veewachter, den verwaetenen broedermoorder om zyne ongehoorde ſchennis vervaerlyk aenbaſt, en de heerelooze kudden het ontydigh verlies huns meeſters met loeien en blaeten jammerlyk betreuren; dien, als het eerſte blyk der menſchelyke vergangbaerheit door zyne onverhoopte nederlaeg, voorhene de naem van Habel, dat is, ydelheit gegeeven is. Maer wat is de oirzaek van deezen verwoeden haet? die zoeke niemant in Habel. Want deeze jongeling, Kains broeder, zoo niet ter eener draght met hem gebooren, met eene melk gezoogt, aen eenen boezem opgequeekt, door eenen mont ter godsvrucht onderweezen, verſchilt van dien wreveligen in ruſt en inborſt zoo veel, als hemel en hel; ten bewyze, dat deugt en godtsvrucht geen erfgoet der ouderen zyn, maer een vrye hemelgave, uit Godts eeuwige verkiezinge vloeiende. En hy, zoo zachtmoedigh, als zyne ſchaepen, die hem melk tot voedſel en vliezen tot dekſel verſchaffen, is, om dat hy zynen Godt ontziet, zoo verre van zynen broeder met gezicht of woort of daet te beledigen, dat de godlyke waerheit, die geen misdryf van hem aentekent, zich niet ontzie, om hem allereerſt den eernaem van den Rechtvaerdigen te geeven; op dat hy het leevendigſte voorbeelt waere van dien Rechtvaerdigen, die nooit onrecht bedreeven, nooit bedrogh

drogh in zynen monde gehuisveſt heeft. Men zoeke dan den fellen ſtookebrant van Kains verbolgenheit, die, de doot, de natuurlyke ſoldy der zonde, met gewelt wapenende, allereerſt de proef van haer vermoogen laet neemen op zynen vollen broeder, die het voorwerp zyner tederſte liefde moſt geweeſt zyn, in Kain zelven en in zyn boos oog, om dat Godts oog over Habel goet was. Hier ſtaen twee altaeren, uit aerde zoden opgezet, en van de twee gebroederen met hunne byzondere offergaven belaeden. De eerſtgebooren, een vrek lantbouwer, brengt den HEERE, uit wien, door wien, en tot wien alle dingen zyn, van de lantvruchten, door zyne naerſtigheit verkreegen, dat hy hem gunt, dat hy miſſen kan; niet het beſte, niet het edelſte; en hy wil den Algenoegzaemen tot zynen ſchuldenaer maeken door dit onbloedigh offer, alsof hy geen verzoenbloet behoefde. De tweede, een ryk ſchaepherder, eene omzichtige keur doende, vereert Godt, dien het inwendigſte toebehoort, het puik en de verſte eerſtgeboorten zyner kudden; als bewuſt van zyne ſchult, alleen door bloet uit te wiſſchen. Gelyk dan de offerande des eerſten ſlechts eene lichaemelyke oeffening eens werkheiligen is, en de tweede in de zyne het gelove, op de genadebelofte van den Meſſias geveſtigt, krachtigh betoont, zoo behaegt het Gode aen de rechtvaerdigheit des geloofs getuigenis te geeven, Habels offer door hemelſch vier te ontſteeken, en zyne welriekende vlammen, met rook gemengt, als eenen verheevenen pylaer, om hoogh te trekken; terwyl op Kains altaer, hoe zeer door vreemt vier geholpen, de korengarven naeulyks aen het ſmeulen geraeken. Dit belgt zich de verworpeling, die uit toren en ſpyt in zyn aengezicht vervallen, niet alleen eenen nooit gehoorden broedermoort voorneemt, maer ook onaengezien Godts beſtraffinge, door eene ſtem uit den hemel, of door eenen droom, of door zynen vader, Godts tolk, hem voorgehouden, even hartnekkigh in de eenzaemheit en het open velt uitvoert. Maer dit ſtaet den Aertsrechter niet te lyden; die, den booswicht naer zynen broeder gevraegt en een vraegend antwoort bekoomen hebbende, of hy zyn broeders hoeder zy, (hoewel hy hem om de rechtvaerdigheit des geloofs byzonderlyk moſt gade geſlaegen hebben) zyn broeder Habels bloet, door zyne hant zoo moortdaedigh vergooten, en van de plaetſe der nederlaege tot hem in den hemel luidskeels om wraek roepende, zoo op zyne rekening zet, dat de moordenaer, tot den vloek eeuwigh gedoemt, ook teffens gedwongen worde in eene geduurige ballingſchap op den aerdbodem om te zwerven; tot dat hy, voor de weêrwraek der menſchen door een merkteken geveiligt, echter by zich zelven nooit en nergens zeker, omdat hy door den eerſten veltſlagh de veiligheit van de velden verdreef, zich zelven eene ſtede tot een gevangenhuis geſticht hebbende, in die benaeude veſten als een ondier vergaen en verſtinken zal; waer in, naer het noodlot aller godloozen, kinderen van geenen naeme, zyn naem, met de rechtvaerdigen niet aengeſchreeven, gelyk zyn leeven uitgaet, of den uitgekoorenen tot eene vervloeking gelaeten wordt; terwyl de gedachtenis des rechtvaerdigen, hem zelven overleevende, op aerde door alle eeuwen tot zegening blyft, en hier namaels eeuwigh blyven zal.

Hoe

Hoe ſteken de twe eerſte broeders bij elkanderen af! Tuſſchen ligt een duiſternis, dag en nagt, en tuſſchen dood en leven is geen groter onderſcheid. Als de tijd daar was, tot oeffening van den Godsdienſt volgens pligt, of door de reden het kennelijke Gods, of door de vaderlijke onderwijſinge, of door een bijſonder bevél van de Godheid, hun bekent gemaakt, brogten Kaïn en Habel den Heere offerhande toe: dog elk op een bijſondere wijze, de éne van zijne landvrugten, en de andere van de eerſtgeboorte van het vetſte zijner kudde. Door het vuur van den hemel, dat Habels offerhande verteerde, gaf de Heere een zigtbaar getuigenis over den offeraar van zijn geloof tot regtvaardigheid. Maar ſchijnheilige Kaïn, met zijn offer, wierd van den Heere niet aangezien. Hierom wierd Kaïn zeer toornig, ſpalkende zijne neusgaten van brandende verbolgentheid op; en zijn vervallende loodblaauwe troni, met een gefronſt voorhoofd, en neêrgeſlagen ógen, gaf nijd en wrok en wraak te kennen. De Heere vraagde hem naar die ſchigtige ommezwaai van zijn lelijk wezen, tot nodiging van berouw, en verbetering van zijn leven, met weldoen, dat niet in offerhande, maar in het geloof beſtaat: en ſtelde hem het goed ende het quaad voor, met belofte van beloning, en bedreiging van ſtraf, zo vaardig bij der hand als een ſchildwagt aan de deur: en verhefte het regt van zijne eerſtgeboorte met gezag. Maar de wrevelmoedigen Kaïn, door de tugtles des Almagtigen niet verbetert, Wiens onderwijſinge hij hate, en Wiens woorden hij agter zig henen wierp, voer in boosheid voort, om zijn voorgenomen moordluſt te boeten, en de treurrol uit te ſpelen, en ſprak met zijnen broeder Habel, of mogelijk vriendelijk, om hem onvoorziens op het lijf te vallen; of mogelijk hard, onder het verhaal van de Goddelijke beſtraffing over zig, om gelegentheid te hebben van hem met de ſlag te waarſchuwen. Als zij dan in het veld waren, ſtond Kaïn tegen zijnen broeder Habel op, dat is, hij maakte zig met ter vlugt tot de broedermoord gereed, hij ſchoot als een verwoed menſch toe; ende ſloeg hem dood. De manier van neêrſlag komt niet eigentlijk voor: dog dat Habel de ſtrot niet is toegeduwt, nogte met een knods of kakebeen of boerevork door een droge dood afgemaakt, maar waarſchijnlijk bij giſſing met een ſteen of kai, een moordtuig op den akker bij der hand, waar mede de dolle wraak den booswigt in een ógenblik wapende, in den ſlaap van het hoofd ſtikdood is geklonken; en dat zijn bloed is vergoten, getuigt de bloedſtem, roepende van de aarde, die het bloed met haren mond heeft ontfangen. Die voor een verloſſer was aangezien, word een verhaaſtende ſchildknaap van de dood, en zet hare ongenade op het allerwreedſte nog vleugels bij. Kaïn word van voor het aangezigt des Heeren een omzwervende en dolende balling op aarde, nergens veilig voor den onontvlugtbaren knaagworm van het wroegende geweten, en draagt zijn binnebeul, die hem nagt en dag met dove ſlagen geeszelt, overal mê. Daarentegen is Habel op den zegewagen des geloofs vooraan gezet, en ſpreekt nog door zijn geloof na dat hij is geſtorven. Kaïn word van den Heere vervloekt; en de geloofsheld Habel, van den Mond der Waarheid, met den eernaam van regtvaardige gekroont. Kaïn heeft geweldige handen aan zijnen broeder Habel gelegt. De broeders van Jeſus naar het vleeſch uit Iſrael, de verraders

ders en moordenaars van den Regtvaardigen bij uitſtekendheid, volgens de taal van Stephanus, hebben den Vorſt des levens aan het kruishout geklonken. De Heere heeft een téken aan Kaïn geſtelt. De Joden zijn nog op den huidigen dag als koningsmoorders van God Meſſias getekent, en kenbaar uit alle volken der aarde. De onnoſele Habel verſtrekte een vroeg voorbeeld van regtvaardigheid, dat een volmaakter onbevlekt nabeeld verbeelde, te weten, den Middelaar van het Nieuwe Verbond Jeſus, wiens bloed der beſprenginge bétere dingen dan Habel ſpreekt. In den aanvang der beſchrijvinge van de rol des Boeks, is een rij van zaken, die in de volgende eeuwen zouden te voorſchijn komen, beknopt afgeſchaduwt, en als verborgen opgeſloten. Want op het gruwelijke voetſpoor van Kaïn, alhoewel op een ongelijke wijze, hebben Iſmaël Izaäk, Eſau Jacob, Saül David, Jerobeam Salomo, en Judas den Heere Chriſtus, gehaat, beſtreden, vervolgt, tegenpartijdig geweeſt, en verraden. Derhalven roept de ſtem van Gods woord door deze geſchiedenis: Schrikt voor de boſe werken van Kaïn; want, over den génen die den weg van Kaïn ingaan, is een wé uitgeſproken.

HET

לקח אלהים את חנוך.	Gen. V. 24.	DEUS HENOCHUM ADSUMIT.
Gott nimmt Enoch weg..	God took Enoch.	Godt neemt Enoch wech.
G. Hoet del.	Dieu prend Henoch.	J. Mulder fecit.

HET VI. TAFEREEL.

Dit tafereel vertoont ons eene godtsdienſtige vergadering van heiligen der eerſte werelt, die, uit Seth, Adams zoone en Abels plaetsvolger, herkomſtigh, en ten tyde van Seths zoone Enos met den titel van Godts kinderen, in ſpyt en tot onderſcheit der Kainyten, van hooger hant vereert, ook den naem huns hemelſchen Vaders, van hun in hun ganſche leeven en bedryf opentlyk en heimelyk beleeden; in openbaere en plechtige byeenkomſten begoſten aen te roepen. Deeze, van allerlei ſexe en ouderdom, bezigh met hunne ſlachtofferande, tot eene dagelykſche ververſching en betuiging van hun gelove op het beloofde en verhoopte Vrouwenzaet ten altaere gebraght, vertoonen alle, hunne oogen en handen om ſtryt ten hemel heffende, in dit gelaet, in deeze gebaerden, de blyken eener zeldzaeme aendacht en wonderlyke verbaeſtheit. Iemant naemelyk van hun godtvruchtigh gezelſchap, de aenvoerder van hunnen offerrei, een eerwaerdige gryzaert, wordt onder het oeffenen der gewyde offerdienſten niet alleen van de aerde, waer mede zyn lichaem zoo naeuw eene verwantſchap heeft, in de lucht opgehangen, maer vaert ook met en door de opklimmende vlammen en zweevende wolken ten hemel; en (zoo veel men beſpeuren kan) zonder eenige beroerniſſe over dit nooit gehoort en nooit beleeft wonderwerk, dat, aen hem gewrocht, allen den aenſchouweren en getuigen, niet hem zelven, eenen rechtvaerdigen en heiligen ſchrik aenjaegt. Dees is Enoch, de zevende van Adam, gelyk hem de godtſpraek volgens de aertsvaderlyke geſlachtrekening noemt; een man, die, uit kracht van zynen naeme Gode gewydt en toegeheiligt, van kintsbeen aen en in zyne jongkheit meer om de altaeren, dan om de wiegen plagh te hengelen, en in eenen volwaſſenen ouderdom, gelyk een zoon met zynen vader of een vrient met zynen vrient, hant aen hant wandelde met dien Godt, die op de altaeren zyne vier- en haertſtede had; zonder ruſten, zonder ophouden arbeidende, om den Godt des verbonts door alle behaegelyke godtsplichten te eeren, te dienen, te believen. Uit welken hoofde de opperſte en onfaelbaere Waerheit deezen helt en zyne verkeeringe, waer door hy zynen Heere behaegde of poogde te behaegen, met recht de waerachtige getuigenis gegeeven heeft, die niemant onthouden wordt, dien het gevalt zynen geheelen leevens loop naer het bevel, na ingenomen raet, en onder de achtbaerheit des Aertsrechters te regelen. O zalige wandel in dien wegh, in wien zich de Hoogſte aen den zondaer openbaert, in het gelove des beloofden Verloſſers, hoe lang hebt gy geduurt? Schoon miſſchien uw omkring niet van volle drie hondert en vyf en zeſtigh jaeren geweeſt is; nochtans zyn de meeſte dagen van dit groote jaeren jaer daer in doorgebraght. Immers geduurende de leſte klonk alomme door velden en wouden Enochs predikaetſi van de eeuwige gerechtigheit, en zyne profeſy van het toekomſtige oordeel. En het luſtte deezen onbeſprookenen en onbevlekten hemeling, op een bedorven aerdryk naer de wyze der zoete viſchen in zou-

te wateren leevende, volgens zyn amt, zynen tytgenooten tydigh en ontydigh in te ſtampen, dat zyn Meeſter met zyne heilige tienduizenden zich ter vierſchaere zetten zal, om aen allerlei ſlagh van zondaeren wraek te oeffenen; opdat hy (waere het moogelyk) eene verbaſterde werelt, enkele kinderen der menſchen, doch ongehoorzaem, gelyk hun grootvader Kain, door het aenraeden eener boete, die den verſtoorden Rechter in de roede valt, voor den aennaderenden watervloet bewaerde. Maer terwyl deeze, geene kennis hebbende aen de Boete, eenen onbekenden naem by ongodtvruchtigen, de waerſchuwing van den godlyken boetgezant in den wint ſlaet, en meer en meer toeſtels maekt, om de hoogſte rechtvaerdigheit tot den ondergang van het menſchdom te daghvaerden, wordt hy, die hier zyne geſlachtgenooten in de oeffeninge zoo wel van den redelyken, als zinnebeeldigen godtsdienſt voorlicht, van het ondankbaer aerdryk verloſt. Of wordt hy, als op eenen triomfwagen, om hoog gevoert van Godts onzichtbaere troonwachten en ſtaffieren, die hy ten dienſte der erfgenaemen zyner zaligheit naer beneden afvaerdigt, om hunne treden gade te ſlaen en voor ſtruikelingen te bewaeren? Van Godt, zynen getrouwen bontgenoot, wordt hy buiten alle tegenſpraek wechgenoomen, opdat hy het rampzaligh geweſte zyner ballingſchap met zyn aengenaem vaderlant ter goeder uure verwiſſele. En deeze zalige ſterveling, onder het zweeven door het zwerk en de wolken met de onſterflykheit bekleedt, reikt van verre zynen roependen Meeſter, die om deezen heiligen inwooner met lichaem en ziele tot de herſtelling aller dingen te ontfangen den hemel geopent heeft, van verre de rechte hant toe, opdat hy hem ten heiligdomme der onſterflykheit invoere, dat hy zelf in een ongenaekbaer licht en tuſſchen de eindelooze lofzangen van ontelbaere hemelgeeſten bewoont. En wien ſtraelt alrede de onſterflykheit niet toe uit die leevenwekkende oogen en uit dat godgelaeten aengezicht, ontwyfelbaere getuigen, dat geene gevoelige ſmart Enochs bederflyk vleeſch en bloet pynige in den heerlyken overgang tot de eeuwige onbederflykheit? Vaer hier op heene, o hoogwaerdige vader, met de kroone der grysheit, die uwe godtsvrucht hier beneden op den wegh der gerechtigheit vond, o doorluchtige burger der hemelſche vredeſtat, in wien de Almaghtige den belyderen der Paradysbelofte eene proef der onſterflykheit ſchonk, om ze te beveſtigen in de hoope van een eeuwigh leeven. Vaer hier op heene, o godtvruchtige leeraer der bekeeringe; en die Godt, die, niet te vergeefs gezocht, den arbeit zyner dienſtknechten ook niet onbeloont laet, zal alle traenen, om de vlakken der aerde af te ſpoelen dus lang geſtort, van uwe wangen afwaſchen, en u zelven met het licht, dat voor den rechtvaerdigen gezaeit is, en waer van hy zelf de fontein is, eeuwigh bekleeden. Vaer hier op heene, o getrouwe dienſtknecht, ga ter vreugde van uwen Heere in, en verwacht na twee en drie eeuwen tot uw geduurigh en onſcheidbaer gezelſchap eenen van uwe yverigſte mededienſtknechten en uwen vleeſchgewordenen Meeſter, die beide, als gy, met lichaem en ziele ten hemel ingevoert, nadat zy op de aerde te vergeefs gearbeidt, en hun vermoogen onnuttelyk geſpilt hebben, omdat niemant hunne preeke geloofde, en weinigen des Heeren arm geopenbaert wert, hun recht gewis by den Heer verkrygen, en hun werkloon by hunnen Godt.

HET

ותשחת הארץ לפני אלהים ותמלא חמס.

Gen. VI. 11.

The Earth was corrupt before God and filled with Violence.

Die Erde war verdorben vor Gott, und mit Frevel erfüllt.

CORRUPTA ERAT TERRA CORAM DEO & PLENA VIOLENTIA.

La terre étoit corrompuë devant Dieu & pleine de violence.

De aarde was bedorven voor Godts aangezichte, en vervult met wrevel.

G. Hoet delineavit. *J. van Vianen fecit.*

HET VII. TAFEREEL.

Deeze breede kunſtplaet, waer in het puntigh graefyzer de trekken der nette tekenpenne zoo natuurlyk gevolgt heeft, begrypt in zich een ruim gedeelte van het bedorven aerdryk, en op den voorgront en in het verſchiet het dagelykſch en gewoonlyk leeven en bedryf zyner weelderige en wrevelige inwooneren, geduurende den leeftyt van Noach, Lamechs zoon, het eenigh voorbeelt van godtvruchtigheit, die, met leeraeren en dreigen zich hier tegens te vergeefs kantende, en zyn boetgezantſchap vruchteloos ziende, op den laſt van den langgetergden Rechter van hemel en aerde tot zyne en der zynen behoudenis in het aenſtaende oordeel een gebou vervaerdigt door konſtige en ervarene bouweeſters en werkbaezen, dien hun eigen werk zoo weinigh te ſtade koomen zal, als zy van het oogmerk bewuſt zyn, terwyl zy aen hunnen arbeit eene volſlaege eeu te koſte leggen. De Aertsleeraer der Kerke, die, ſchoon van Moſes aen Iſraël belooft, nochtans voor Abraham, ja voor Noach geweeſt is, die ook door zynen Geeſt den geeſten, toen noch in leevende lichaemen zweevende, namaels in den kerker opgeſlooten, predikte, een uitlegger uit duizent, die raetſels weet te verklaeren en knoopen te ontbinden, zal den algemeenen inhout van dit ruime en verdeelde tafereel allerbeſt ontvouwen, wanneer hy Godts gezantſchap by zyn volk bekleeden zal, door deeze woorden van zyn Euangeli: *In de dagen voor den zontvloet waren zy eetende en drinkende, huwende en ten huwelyke uitgeevende, tot dat, Noë in de Arke getreeden, en zy hun bedryf niet erkennende, de watervloet hen alle te zamen quam verdelgen.* En al getuigt hy zelf, dien de Waerachtige Godt den volken ten Getuige ſchenkt en met eene tonge der geleerden begaeft, de toeſtel, die hier onder twee reizige en ſchaduwryke boomen, wiens takken en bladen door een hangend en nu opgeſchooven kleet geholpen, de ſteekende zonneſtraelen ſtuiten, geſpeurt wordt, ontdekt ons middaghklaer, wat het gezelſchap van wulpſche jongelingen en dertele jongkvrouwen aen eene gedekte en wel toegeruſte tafel in zynen ſchilt voert. Speelfluiten, tafelborden, koelvaten, wynkruiken, fleſchen, berkemeiers, zilvere en aerde drinkſchaelen en kommen drukken leevendigh genoegh uit, dat hier eene gekranſte en ongekranſte jeugt van beiderleie ſexe, aen deezen diſch op uitgeſteekene ſtoelen aengezeeten, of op gevlochtene ruſtbedden in elkanders ſchoot leggende, onder den blaeuwen hemel lui en lekker banketteert, en zich zoo wel in volle weelde, als in geſtrooide bloemen en roozen baedt; terwyl de dertele omhelzingen en onkuiſche kuſſen van kleevende lippen, door den wyn in eenen onleſchbaren gloet van minne gezet, het voorſpel maeken van die ontucht, op wiens geil en onverzaedbaer pleegen de avont met zyne duiſterniſſe wacht, indien het overblyffel van natuurlyke ſchaemte en eerbaerheit haer nogh zoo lang uitſtel gunt. Naekte en onnoozele kinders, dien, op den moederlyken ſchoot ruſtende, van hunne ouderen dus voorgedronken wordt, belooven, in

alle ongebondenheit met de jaeren opwaſſende, door zoo vroeg verbaſterde en ongeregelde zeden aen de volgende eeu een heilloozer nageſlacht, om van dagh tot dagh hoe langer hoe meer te verergeren, zoo 'er de Hoogſte door zyne wysheit en rechtvaerdigheit geen ſchot voor ſchiete. Wat is ook de ronde dans, dien jongelingen en maegden met ſaemgevoegde handen en geſtrengelde armen om eene gekranſte ſpies danſſen, dan eene openbaere en onwraekbaere getuigenis, dat de toomelooze en zorgelooze weelde op het geluit van bazuinen en kromhoornen ten reie gae? Is dit bedryf een zeker merkteken van den ongebonden welluſt, die groot en kleen, overheit en onderdaen, als een bekoorlyk, maer doodelyk vergif, van top tot teen bekroopen en betovert heeft, de overige verbeeldingen ſchilderen ons met leevendige verwen de geweldenary af, die, tot allerhande godeloosheit en boosheit vervallen, onſchuldigen door gewelt en wapens verdrukt, en met het bloet en den roof der nagebuuren zich tot braekens toe meſt. Ziet, ai lieve, ziet, de vier perſoonaedjen met aendacht aen, die bezyden den eenen boom in beweeginge zyn. Twee van die zyn in lyden; de een, die zynen vyant met den rugge onder de knie en met den nek onder zyne dagge heeft, terwyl hy, met den mont in het gras geduwt, zich noch reppen noch roeren kan; de andere, een vrouwmenſch, die, van eenen geweldenaer geſleurt en geſlingert, en over den ſchouder met traenende oogen omziende, de ſchoffeering en gedreigde vrouwekracht met uitgeſtrekte armen en gevleugelde voeten naer vermoogen poogt te ontvlieden. Maer wat magh dit haelen by het geen den aenſchouweren achter deezen dubbelen overlaſt in het verſchiet voorkomt? Eene menigte van onverlaeten, bondelroeden en gerechtsbylen van jongs af ontwaſſen, brengt van alle hoeken hout en ſtroo en takkeboſſen aen, om eerwaerdige raethuizen en prachtige rykshoven, zetels van rechtvaerdigheit en majeſteit, in vier en vlam te zetten, en met eenen zwaeren en zwarten damp den zuiveren en helderen hemel te bezwalken; die van eenen anderen kant niet minder benevelt wordt door den ſtinkenden rook van eenen ronden afgodtsaltaer, Gode, die zyne offereere geenen anderen, zynen lof geenen geſneedenen beelde geeft, met zyne offeranden zoo haetelyk en walgelyk, dat hy de rookerige offervlammen, eenen ſtank in zyne neusgaten, door de lucht en het open velt gins en weder verſtrooie. Terwyl des menſchen boosheit de langmoedigheit des Allerhoogſten dus hartnekkigh misbruikt, en het Gode ten leſte verdriet, zweet en zwoegt ondertuſſchen het onweetend werkvolk in den bou van dit onbegryplyk gevaerte, dat, op des Aertsvaders timmerwerf aen den voet van het gebergte op ſtapel ſtaende, met alle zyne vakken, zolderingen, vertrekken vaſt naer de juiſte boukunſt en Noachs onberiſpelyk voorſchrift voltooit wordt, opdat het, in zynen buik viervoetige dieren en vogels, van elk ſlagh by paeren, door laſt van hooger hant ontfangende, en van Noach met zyne echtgenoote, drie zoonen en hunne vrouwen bewoont, en eindelyk van Gode zelven achter hem toegeſlooten, eene veilige herberg verſtrekke voor die redelyke en onredelyke ſchepſelen, die met de onbekeerlyke werelt niet ſtaen geoordeelt te worden, en na een jaer dobberens op de geweldige wateren zyne inwooners tot eene nieuwe bevolking der oude en nu gezuiverde werelt uitlaete.

HET

Gen. VII:12.

ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה.

And it rained upon the Earth forty days & forty nights.

Es regnet vierzig Tage und vierzig Nachte auf Erden.

PLUVIA QUADRAGINTA NOCTIBUS & DIEBUS IN TERRAM DECIDIT.

La pluye tombe pendant quarante Jours & quarante nuits, sur la terre.

De plasregen valt veertig dagen en veertig nachten op de aarde.

C. Visscher delineavit.

C. Vander Gouwen sculpsit.

HET VIII. TAFEREEL.

Oo vervaerlyk als dit tafereel is, het oordeel der eerſte werelt door den algemeenen watervloet, zoo lieflyk bekoort het ons door de natuurlyke nabootſing zyner voorwerpen. De ſchilder en de plaetſnyder wyken elkanderen niet in de leevendige trekken, die de voorbereiding eener doot, waer door zommige alrede omgekoomen zyn, uitdrukken. Men beſchouwe vry alles ſtuk by ſtuk met aendachtige oogen. De hemel, met een zwart lamper bekleedt, flikkert uit de openinge, die de verdeelde zwangere wolken dien gunnen, onder eenen balderenden donder met blikſemſtraelen, die te vervaerlyker zyn in het begin van den nacht, die, door eenen eenigen plasregen gemaekt, veertigh etmaelen duuren zal. De hemelſluizen, van haeren Schepper geopent, ſtorten zoo zwaere en op een gepakte waterſtroomen uit, dat men door hunne dikte naeulyks dat vaertuig beſchouwe, dat hem, die deeze verandering in de natuure voorzagh en voorzeide, ter lyfberginge dient. Maer tot deeze hoogte waere de Oceaen, dien door banken en duinen een peil gezet is, nooit gereezen, waeren de bovenwateren niet geholpen door de onderaerdſche afgronden, die, van beneden opwellende, uit hunne losgebrookene kolken, beeken en ſtroomen door vlakten en dalen hene zenden, en menſchen en beeſten alomme in eene middellantſche zee verdrinken; terwyl andere, onder de drenkelingen nogh niet geraekt, de waterdoot door het ſterk zwemmen naer het vaſte lant poogen te ontwyken. Deeze hoope voedt eenen halfnaekten, die, op eenen kleenen heuvel geborgen, en den hemel met gewronge handen en verheevenen aengezichte beſchouwende, den Rechter om genade bidt; die ook, zich over hem ontfermende, zynen geeſt ontfangt, hoewel het lyf met anderen in den algemeenen ondergang door de wateren geſmoort wordt. En eene ganſche menigte, aen den donkeren en beſchaduwden berg uit de bruizende en ſchuimende golven landende, op dien langs kronkelige wegen klauterende, en zynen top allengskens winnende, vleit zich zelve met de verwachtinge eener zekere behoudeniſſe. Maer helaes! te vergeefs; gelyk ook die mansperſoon, die, den vaſten gront even onder zyne voeten hebbende, terwyl zyne egade, zoo het ſchynt, op knien en elleboogen neffens hem kruipt, met uitgeſtrekte armen hemelwaert ziet, en den Allerhoogſten op eene billyke wyze rechtvaerdigt, nu het gemeene menſchdom naer zyne hardigheit en onbekeerlyk hart Godts vreeslyken toren vergadert, als eenen ſchat in deezen dagh des torens en der openbaeringe van zyn rechtvaerdigh oordeel, nadat de rykdom zyner goedertierenheit en verdraegzaemheit en langmoedigheit eene bedorve werelt hondert jaeren lang ter boetvaerdige bekeeringe genoodigt heeft. Hoe woelt ondertuſſchen het verleegen menſchdom op den voorgront, die eenen hemelhoogen berg vertoont, waer tegens de zwalpende golven met een ongehoort geluit klateren en klotſen, en waer langs felle ſtortregens met eenen ruiſchenden waterval nederſchieten! Gelykerwys aen eenen geknotten ſtam een jonge drenkeling met ge-

lookene oogen ruſt, zoo wordt die ter wederzyde gegreepen en vaſt gehouden van eene vrouwe en eenen man, die met een droevigh gezicht miſſchien naer iemant zyner huisgenooten omziet, die, als bakſteen, te gronde gaende, de verſtyfde handen nogh buiten de baren opheft. Hoe klimmen andeten te lande! Een vader, van zynen zoone, die zyne voetſtappen volgt, om den middel gegreepen, wint het eenen tweeden af, die, met zyn kint op den ſchouder belaeden, van de eene en andere bedgenoote, haere armen om de zyne ſtrengelende, door een erbarmelyk gezicht geſmeekt wordt, om ook haer, zyn getrou gezelſchap in hunne weelderige dagen, te bergen. Een ander, in wien het water de vlammen der huwelyksliefde nogh niet heeft uitgedooft, trekt zyne gemaelin, naer alle de vervaerlyke gedaenten des doots benaeut omziende, met alle kracht tot zich landewaert. Aen haere zyde brengt een moedigh paert, den vloet ontworſtelt, en met nedergeſtreckene ooren ſnuivende en ſnorkende, zynen ruiter in veiligheit; terwyl der dieren koning, dit element ongewoon, met poot en klaeuwen gront voelt, en al brullende naer zynen volger te rugge ziet. De olifant, van eenen jongeling op den hals beklommen, en van eenen anderen in het zwemmen ter goeder uure aengetroffen, ſnelt met onzichtbaere voeten en verhevenen ſnuit, om zich van zynen ballaſt aen het naeſte ſtrant te ontſlaen. En deeze verlangen niet minder; hoewel het belanden hen zoo weinigh van Godts oordeel bevryden zal, als de anderen, die, voorhene te lande geraekt, hunne veiligheit naer vermoogen bezorgen. Het is ydel, o dwaes paer volks, dat gy met zak en pak en lyfsvracht naer den bergtop opklimt, om den watervloet te ontwyken. Het is ydel, o moeder, dat gy uw kint den vader, op deezen boom ſtaende, om het te bergen toereikt, terwyl gy ſtraks, al klimmende, den eenen en het ander hoopt by te koomen. En gelyk het den jongeling niet baet, dat hy, met handen en voeten aen eenen tak gehecht, zich zelven gelyk een kluwen windt, zoo helpt het eenen jongen knaep niet, dien de moeder het hooft houdt, het ingezwolgen zeewater weder uit te braeken. Want hy zal met al zyn bloet aen dit nat de doot drinken, eer de vloet in veertigh etmaelen de hoogſte bergen vyftien ellen overſchrydt. En beiden moet het ter behoudeniſſe genoegh zyn, zoo zy, naer het lichaem omkoomende, met hunne leſte ſnikken Gode twee gerechtvaerdigde en geheiligde en boetvaerdige zielen overgeeven. Lichaemelyk heil vindt men nergens, dan in Noachs driftigh woonhuis, waer onder de golven, als ſchroomende het te ſchokken en te ſlingeren, zich vlak ſtryken; gelyk zy van hooger hant gelaſt zyn, om het met zyne laedinge op de bergen van Armenië neder te zetten. In de Arke is alleen behoudenis, opdat zy een zinnebeelt zy van die Gemeente, die, van Gode vereert en bezorgt, niet te vreezen heeft, al verandert de aerde, al worden de bergen in het hart der zeen verzet, al bruizen de beroerde wateren, al daveren de bergen door hunne verheffing; naerdien Gode, die de onrechtvaerdigen tot den dagh des oordeels bewaert, om geſtraft te worden, de godtvruchtigen weet uit de verzoekinge te verloſſen; naerdien ook zyn Zoon, Aertsvader Noachs tegenbeelt, de eenige Ruwaert en huisvader zyner Kerke, haer niet alleen zal doen ryden (dat Noach niet uitvoeren koſt) op de hoogten der aerde, maer ook eene eeuwige en ongeſtoorde ruſt verſchaffen in de hemelen.

HET

Genes. VIII 20.

נוח במזבח העלה עולות ליהוה

Noë offre à Dieu des victimes sur un autel.

Noah opfert dem Herrn Brandopfer auf einem Altar.

G. Hoet del.

NOACHUS IN ALTARI VICTIMAS DOMINO OFFERT.

Noah offered burnt offerings on an altar to the Lord.

Noach offert den Heere brandofferen op eenen altaar.

F. van Vianen fecit.

HET IX. TAFEREEL.

A dat de aarde, door het water van den regen, en van den groten zéboezem, en uit de onderaardſche kolken, zodanig was overſtroomt, dat het vijftien ellen hoog boven den hoogſten berg ſtond, verſchijnt eindelijk die gewenſchte dag, en dat gelukkige uur, waar in de wéreld, gelijk als op nieuw herboren, en in den eerſten ſtaat herſtelt, te voorſchijn komt; en God, door zijne gedagten van vrede, met de zelve verzoent. Menſchen en beeſten, hunne inwoning en lijfberging, ruim een rond jaar, in het wonderlijke vlotgevaarte gehad hebbende, krijgen een nieuw leven, en zijn uitgelaten in algemene en bijzondere blijdſchap. Het redeloze zelfs is vol van vriendelijkheid en dankbaarheid, om den Almogenden te verheerlijken. Alle dieren, groot en klein vé, rein en onrein bewijzen met een lugtigen ſprong, uitgeſtrekten hals, en moedigen tred, hunne dankbare vreugd aan den vriendelijken Schepper. Het zingende pluimgedierte, dat onder den hemel zweeft, ſtreeft opwaart in de ruime lugt, en vertelt met ſchel geluid, op hare wijze, den roem en eer van den oneindigen weldoenden Vader. Al wat long en tong, ſtem en adem heeft, brengt God ſchuldigen lof toe, hoewel met verſchillende klanken, nogtans uit een en de zelve oorzaak, en met het zelve inzigt. Dog het is te gering zig hier lang met onredelijke ſchepzelen op te houden, nademaal in dit Tafereel héle andere voorwerpen voorkomen, die beter beſchouwing, en hoger aandagt vereiſſchen. Beſchouw dien grijsaard, aartsvader Noach, den tweden wéreldvader, en ſtamboom van het nieuwe menſchdom, met een opgeheven aangezigt naar den hemel ziende, opgetogen in verwondering over de onbepaalde magt, onuitputtelijke goedheid, en onafmetelijke wijsheid van zijnen Opperheer: en teffens, met een tedere liefde en heilige eerbiedigheid aangedaan, omtrent Hem, van wien hij zo véle weldaden had ontfangen, en nu gereet om de zelve door alle mogelijke middelen te erkennen. Zie ook 's mans egtgenote, aan den voet van den altaar, en de zonen en dogteren, neder geknielt en rondom hem leggende: die alle met uitgeſtrekte armen, en gevouwe handen, genoegzaam tonen, dat ze zwanger zijn van eerbiedige gedagten voor de Goddelijke Majeſteit, en lighaam, geeſt en ziel met ootmoedigheid, ijver, en opregtigheid, naar hunne bequaamheid, aanleggen, om de werken Gods te overpeinſen; en om Hem, die zulk een genadig oog van ontferminge over hen heeft gehad, te éren, in alles te believen, zijnen lof alom te verkondigen, met betuiging, om voortaan, met gelatenheid en geruſtheid, Zijn verborgen beleid op te volgen, in Zijne wijſe wil en voorzienigheid te ruſten, en op Zijne getrouwheid en waarheid vaſt te vertrouwen. Terwijl Noachs godsdienſtige pligten hoger en hoger rijzen, zietmen te gelijk de rook der offervlammen ten hemel opvaren. Waar door hij zig op het naauwſte aan God verbind, en ſchuldbekentenis,

voor zo verre zijn vermogen kan toereiken, doet. Aldus is hij bézig, om op een nieuw gebouden altaar, met dankbare offerhanden van allerlei rein vé, en gevogelte, den ontzaggelijken en heiligen naam van Zijnen dierbaren Behouder en Weldoender te verheerlijken. En dat het geloof en het dankoffer van Noach God behaagde, bleek uit het rieken van den lieffelijken reuk; tot een voorbeeld, dat Hem, eens een béter offerhande ende ſlagtoffer, tot énen welriekenden reuk, door den Meſſias, zoude worden toegebragt. Waar op Noach ook zekerlijk heeft gezien, gelovende dat de behoudenis van hem en zijn huisgezin, was geſchied om het beloofde zaad; dat eenmaal de ſtormen, de plasregens, de blixemen, en donderſlagen van Gods gramſchap geſtilt hebbende, zijn geeſtelijk huis, door een zé van rampen, in de gewenſchte haven van gelukzaligheid zoude overbrengen. De Schepper maakt hier een verbond der genade met Noach, en met zijn zaad, ja met de gehele aarde, om die niet meêr door een watervloed te zullen verderven, waar op de uitverkore kerk ſtond vergadert en geheiligt te worden. Van welk verbond God den regenboog tot een téken heeft gegeven; een boog, wonderlijk geſchakeert door verven van de bevalligſte vertoning, en wel zodanige verven, die onbeſchrijffelijk, en niet zijn af te malen. De vorming van deze verven tot een boog gemaakt, verbaaſt al 's menſchen vernuft, altoos werk vindende, om de hoedanigheid van deze zeltzaamheden, met verwondering, zonder doorgronding naar te ſporen. Het is zeker, dat de regenboog in het begin, en voor de zundvloed, volgens de orde der geſchape dingen, in de wolken is gezién: maar door Gods bijzondere wil en ordonnantie, is die in Noachs tijd een téken des verbonds geworden, en zal zodanig blijven tot aan het einde der wéreld. Om dat nu de troon van God in en om Chriſtus een troon der genade is geworden, daarom is die omringt met een regenboog. En Chriſtus, een bode en gezant der genade zijnde, heeft den regenboog rondom zijn hoofd, met welke hij niet minder is verheerlijkt, als met de duizendmaal duizenden, en tienduizendmaal tienduizenden, die hem dienen. Het blaauw en rood, de twe verven die in den boog uitſteken als water en vuir, wijzen de twe oordelen van God over de wéreld aan; het eerſte dat volbragt is, en het laatſte dat uitgevoert zal worden. Daarenboven is door dezen Boog de Heere Jeſus Chriſtus zelve ook te verſtaan: want een boog betekent ſterkte, en Hij is de Heere, de ſterkte, tot wien de regtveerdige lopen. Door de heerlijke verven in den boog, worden de volmaakte deugden en eigenſchappen van den Zoon Gods, op een lighamelijke wijze, te kennen gegeven. De boog vertoont zig, als van den hemel aan de aarde vaſt te wezen, tot een bewijs van de goddelijke en menſchelijke natuur in den Meſſias. De boog word gezien van het éne einde des hemels, tot aan het ander einde van de zelve, zinkende aan wederzijden van den horizont; tot een teken, ja tot een belofte, dat de Koningk van de uitverkore kerk, de God van den gantſchen aardbodem zou worden genoemt. En God heeft gezegt; Ik heb mijn boog in de wolken gegeven: tot een voorbeeld, dat zijn Kind Jeſus, na de uitſtortinge van zijn bloed, tot afwaſſchinge van de zonden van zijn gemeinte, in tegenſtellinge van de zundvloed, eenmaal in de wolken des hemels zal verſchijnen, om te oordelen de levendige ende de doden.

HET

Gen. XI. 5-9.

בולל יהוה את שפת כל הארץ.

The Lord confounds the language of all the Earth.

Der Her verwirret die Sprache aller Erden.

CONFUNDIT DOMINUS LINGUAM TOTIUS TERRAE.

Le Seigneur confond la langue de toute la terre.

Verwarring der spraken by den torenbou van Babel.

G. Hoet del. — Aaron Buijen fec.

HET X. TAFEREEL.

Boven de gewoonlijke onruſt, de menſchen eigen, doet zig een bijſter en ſchrikkelijk gewoel in de wéreld op, ſtukswijze maar, en als met een ſchets, in deze plaat vertoont. De vermetele afkomſt van Cham onderneemt een rukkeloos werkſtuk, daar de aarde van zal gewagen, dat de Alvermogende God zal ſteuiten, en het geen de wrevelige goddeloze, tot hunne ſtraf zullen gevoelen en bezuren. Toen ter tijd ſprakmen op de gantſche aarde énerlei taal, het geen de geweldige volkeren, van de eerſtaanwaſſende grootmagtigſte heerſchappij, alsze naar het ooſten trokken, en in de leegte van het land Sinear woonden, zo wonder wel geviel, darze, van hovaardij gezwollen, tot malkanderen zeiden; Koomt, laten wij een ſtad en een toren bouwen, wiens opperſte ſpits den hemel bereike, om naamhaftig te wezen, en ons te vereeuwigen, eer wij in alle landen raken te verſtrooiën. Zij waren aanſtonts onderling genegen en gereet, om zig bij alle volkeren, door grootsheid, ſchrik, en verbaaſtheid, vermaard, ontzaggelijk en gevreeſt te maken; en hun geſlagt, gerugt, en vermogen, door een weêrgadeloos gebouw, dat de tijd zou konnen verduren, trots alle eeuwen, in top te heffen. Gewiſſelijk met dit oogmerk, om een oppergezag van godsdienſt in te voeren, waar in hunne leer, en aaloude overlevering der vaderen, als een régel van waarheid en regt ſtant zou grijpen, en voor de volgende geſlagten worden bewaart ende verdadigt: ten einde dat alle andere volkeren alom, van het hoogſtatelijke kerkgezag, als van een godſpraak, zittende in het berugte Babel, de moederſtad, en vorſtin van alle ſteden, met eerbiedigheid zouden afhangen, heilige wetten halen, en door het omhelſen van éne godsdienſt, ook éne taal ſpreken. Men viel met alle magt dan aan het werk. Geen biezwarm is in de lente, met drokker bézigheid, naarſtiger doende: oud en jong, groot en klein, ingeborene en vremde. Elk repte de handen. Zij bakten tiggels uit klai, en bézigden die voor ſteen, en pekzwavelige lijm, in plaats van tiras. Het pad rookte van drokheid. Nu gingk het werk in dollen overmoed voort, met onzinnige hoop, om, volgens het ongehoorde beſték, de ingebeelde bouwpraal des aardrijx te voltooiën. Allengskens zagmen het zwaarlijvige bouwgevaarte, van een ongemeen groot beſlag, in de hoogte rijſen. En zekerlijk zou dit gedrogtelijke praalwerk, indien het naar het voorgenomen ontwerp had mogen opſteigeren, alle ſterktens en torens hebben overtroffen, in de wolken zijn gedrongen geweeſt, en als een Pharos van het gehele ooſten, op den aardkloot hebben gepronkt. Men verhaalt, dat dezen ronden bouwklomp al was opgeklommen tot agt torentranſſen boven elkander, elk van een ſtadie tuſſchenwijdte, met bequame ommegangen en trappen verzien, ter hoogte van duizend ſchreden. Door de onbeſuisde dommekragt van de verwaande werkbaſen, die, in hunne hollende hartnekkigheid, aan deze torenſtad al an

bouwden, wierd de hemel gehoont, het heilig raadbeſluit daar boven veragt, en de gedugte Godheid tot wraak getergt. De Almagtige Heere God daalde neder, en bezag het ijdele doen van de menſchen kinderen, zeggende: Zij zijn énerlei volk, en zij ſpreken énerlei taal, en zij hebben dit begonnen te maken; zouden hunne gedagten niet worden afgeſneden? Laat ons nedervaren, en hunne ſpraak verwarren, op dat een ijgelijk de ſpraak van zijnen naaſten niet hore. Alzo verſtrooide de Heere hen van daar over de gantſche aarde: ende zij hielden op de ſtad te bouwen. En de naam van die ſtad is Babel genoemt, om dat de taal is verwart, en het volk verſtrooit. Uit dit werk Gods, dat de hovaardige pogingen van de goddeloſe heeft geſteuit, en hunne verwate gedagten door de verſtrojinge verijdelt, is de ménigvuldigheid der talen in alle landen geſproten. Voorwaar een wonder van de goedertierentheid Gods, dat zulk een ſtout beſtaan niet euvelder is geſtraft, en dat de verheven kruin van die aardſche ſtormkat, uit een molshoop opgemetzelt, niet met den vervaarlijken donder is ingeklonken, om na dien ſmak nooit weder op te ſtaan. Het moet niemand vremt dunken, dat de trotſe grafnaalden van Memphis, de wonderbare gebouwen van de Grieken en Romeinen in Aſië en Europe, naderhand geſtigt om naamhaftig te zijn, vele eeuwen hebben verduurt, zonder énige ſtraf van den Almagtigen onderhevig te wezen. Alle die konſtige en koſtelijke gedenktekenen ſtaken de Godheid niet naar de kroon; maar deze baldadige ondernemingen, zwanger van heilige majeſteit ſchenderij, waren van hoger uitzigt. De verwate bouwers, met alle hunne aanhangelingen, een heilloos bijeengerot gebroedzel, tragten hun neſt in de wolken te maken, en, als geweldige jagers op aarde, den Opperſten te beſtrijden, en de wet te ſtellen, of ten troon af te bonſen, en hier door zig zelven onſterflijk te maken, en hun gezag uit te breiden over de bewoonbare wéreld. Maar gelijk dit Babel hier, tot een ſpiegel van alle de vijanden Gods, is voorgeſtelt, zo komen de zelve, onder dien naam, in de voleindinge van de wéreld ook voor; wanneer de Regter der gantſche aarde zijn oordeel aan haar, de moeder der hoererijen ende der grouwelen der aarde, zal oordelen, gevolgt met een ſtem van groot geluid; Zij is gevallen, zij is gevallen Babylon de grote hoer: ende hare plagen, honger, rouw, en dood, zullen op één dag komen, en zij zal met vuir worden verbrand: want ſterk is de Heere God, die haar oordeelt.

HET

Gen. XII: 4, 5.

אברם ולוט הולכים מחרן.

Abram & Lot depart out of Haran.

Abram und Lot ziehen aus Haran.

ABRAMUS & LOTUS HARANE DISCEDUNT.

Abram & Lot partent de Haran.

Abram en Lot trekken uit Haran.

G. Kau del.

P. de Later fecit.

HET XI. TAFEREEL.

Eerzame verwondering en aandagt worden in verrukkinge gebragt, door het beſpiegelen van dezé plaat. De gedenkwaardigſte reistogt wierd op 's hemels Mond ondernomen; zonder zugt en inzigt van eigen belang, en zonder overleg van ongemak, moeite en gevaren, op een uitlandſchen bodem te vrezen. Men was in alle onderworpentheid gereet, om onder Gods geleide, over allerlei voorvallen geruſtelijk henen te ſtappen. Zulx geſchiede van het gezegenſte, beroemſte, en het grootſte paar volk, daarmen ooit of ooit bij Hebreen en onbeſnedenen van heeft gehoort; en uit welk, de Joden en Chriſtenen, hunnen gantſchen roem en oorſprongk hebben, als kinderen van deze doorlugtige twé: te weten, de eerſte naar het vleeſch, en de andere door het geloof. Abram, een zoon van Terah, een nakomeling van den tweden wéreldvader Noach door Sem en Heber, heeft van zijne aanziendelijkheid, wijsheid, regtvaardigheid, geloof en gehoorzaamheid, een algemeen getuigeniſſe, bij in- en uit-landſche volkeren, gehad: en is zelfs tot dat toppunt van lof geklommen, van Gods vriend te wezen, en zijn liefhebber, gelijk de Arabieren hem noemen. Door het gehele ooſten, zo verre de verleidinge van Mahomed zig uitſtrekt, word hij als een waarágtig profeet, ja de vader van alle de profeten genoemt. De oude godsdienſt van de voorvaderen, was toen ter tijd zeer vervallen; zulx dat de Chaldéén en de Sabéërs, en de meeſte volkeren rondom, in Babylonië, Meſopotamië, Syrië, Egypte en Arabië, de zon, de maan, en het geſtarnte, het heir des hemels dienden. Zo dat Abram ook, met zijnen vader Terah, voor de roepinge, aan gene zijde van de rivier, den Eufraat, de afgoden heeft gedient. Dog de Heere God niet willende, dat Abram langer in dat land zoude blijven, alwaar hij de afgoderij met de melk hadde ingedronken, en om hem niet verder, door quade voorbeelden, en ſchadelijke ingevingen van zijne bloedverwanten, te laten afwijken, had hem een ander land beſchoren, daar hij afgeſcheiden van zijne afgodiſche maagſchap, en van alle verleidingen zijner medegenoten, Gode geheel eigen zoude wezen, ende Hem alleen dienen. Ga (dus luid de Godſpraak) uit uw land, ende uit uwe maagſchap, ende uit het huis van uwen vader, ende koom in het land, dat ik u zal wijzen. Op dien tijd was Abram nog in Meſopotamië, in Ur der Chaldéén, gelegen tuſſchen de ſtad Niſibis en de rivier Tigris, toen de God der heerlijkheid aan hem verſcheen. Abram nu wetende de wil van zijnen Heer, en gehoorzaamheid aan Hem ſchuldig, ſloot hart en ógen voor alle menſchelijke verhinderingen, die hem mogten te rug trekken, verliet onbeſchroomt zijn vaderland en geboorteplaats, en quam met zijn vaderlijk huisgezin te Haran. Dit Haran, word van Stefanus, in de Handelingen der Apoſtelen, Charran genoemt, en was énigen tijd de woning van Abram, na dat

hij, op Gods roepinge uit Ur der Chaldéén, daar henen was verhuist, alwaar zijn vader Terah, twe honderd en vijf jaren oud zijnde, is gestorven, en door deze dood het belet van de reis weggenomen. Derhalven ging Abram, vijf en zeventig jaren oud zijnde, uit Haran, met Sarai zijne huisvrouw, ende Lot zijn broeders zoon, ende alle hunne goederen, die zij verworven, ende de zielen die zij aldaar hadden verkregen. Op Gods voorzienigheid hulp en bijstant ten vollen geruft, trok hij op, met al zijnen rijkdom van groot en klein vé, en de ménigte van dienstboden; omzwervende als een vremdeling, en niet wetende waar hij zoude komen. Kanaän eindelijk intrekkende, quam hij te Sichem, aan het eikenbosch More, daar hij zijne tenten opsloeg en woonde. Toen verscheen de Heere hem ten twedemaal, gelijk hierna nog zesmaal, zeggende; Aan uw zaad zal ik dit land geven. Het geen onmogelijk scheen, om dat Abram toen ter tijd nog geen kind had, nog uit Sarai, nog uit Hagar, nog uit Kethura; dog zonder hoop, tegens hoop, en op hoop gelovende en vertrouwende, heeft hij aan de belofte van God niet getwijffelt. Hierom vond hij zig verpligt, den Heere, die hem was verschenen, en deze belofte had gedaan, énen altaar te bouwen, en met offervlammen te verheerlijken in het vreemde land, waar van zijn talloze afkomst de beloofde erfbezittinge zoude genieten. Van Sichem optrekkende, quam hij te Bethel, een plaats van den aartsvader Jacob daarna zo genoemt, om dat hij 'er in den droom een ladder had gezien, toen de Goddelijke tegenwoordigheid zig, op een bijzondere wijze, aan hem openbaarde. Van daar (eerst ook een altaar gebouwt hebbende) vertrok hij naar het zuiden, en vervolgde aldus zijn kommerlijke reis, als een vreemdeling, en woonde in tenten herwaart en derwaart, zo als gemak en gevoeglijkheid van verplaatsing medebragt. Maar aanstonds ontstond 'er een grote zwarigheid, daar was honger in dat land, zo dat Abram wierd genoodzaakt het van daar naar Egypten te wenden, om voor zig en zijn zwaar huisgezin den nooddruft te bezorgen: daar zijne huisvrouw door hare grote schoonheid, overzeldzaam in zulke hoge jaren, den koning zo wonderbaarlijk geviel, dat hijze dede schaken: maar wel haast beschikte de hemelsche voorzienigheid, datze hem ongerept wierd wedergegeven. Abram en Lot, met grote omslag van goederen, te Bethel wederkerende, vonden het land te bekrompen om hun vermogen te dragen; waarom zij, door de twist van hunne herders, waren genoodzaakt van malkanderen te scheiden. Tot zijn ongeluk koos Lot de zijde van den Jordaan, en nam zijn verblijf in de landstreek van Sodom; want de vredelievende Abram had hem beleefdelijk de keur gegeven, welke oord van het land hij wilde bezitten.

HET

Gen. XIV. 14-16.

אבום משיב לוט רכושו ואת הנשים.

Abram rescueth Lot, the Women and Goods.

Abram erlöset Lot, seine Weiber, und seine Haabe.

G. Noet del.

ABRAMUS LIBERAT LOTUM, FACULTATES EJUS & MULIERES.

Abram delivre Lot, son bien & les femmes.

Abram verlost Lot, zyne have, met de vrouwen.

G. vander Gouwen fec.

HET XII. TAFEREEL.

Uit de zonde is de krijg mede geſproten, maar hoe verſchrikkelijk en grouwzaam, de alvernielende oorlog, met bloed en tranen, en ketenen en banden, hier op het toneel komt, nog is het ſomtijts aangenaam en behagelijk door de dapperheid, gevolgt van zegerijke overwinning en vrijheid, door geweld van regtvaardige wapenen, in het ſlagveld verkregen. Het oorlogen en bloedvergieten is geenſins te wenſchen, maar te vrezen, om dat de gevolgen daar van altijt zijn verderflijk, en te betreuren. Alle oorlogen van koningen en vorſten, alleenlijk ondernomen en gevoert uit ijdele eerzugt, ten koſte van het zweet en bloed der onderdanen, om die vrijgeborene in gedurige dienſtbaarheid te houden, en tot ſlaven te maken, en de naburen te ontruſten en te beroven, en de palen der heerſchappijë verder uit te zetten; met een opzet, om als geeszels en roeden van het menſchdom, verwoeſters der aarde, en dwingelanden over het geweten, de rol te ſpelen: zulke heilloze oorlogen, bittere oorzaken van verderf en elende, zijn bij God en alle godvrezende menſchen een grouwel. Evenwel is het oorlogen al van oude herkomſt, en het kan, wegens de boze heerſch-luſt, en de tomeloze ſtaatzugt, op aarde gantſchelijk niet ophouden: want het is zéker, dat de koningkrijken door wapenhandeling zijn opgebouwt, en afgebroken. Men ziet hier dan de eerſte geſtelde krijg, van de welke de Schrift duidelijk meld: een krijg van vier koningen tegen vijf; de eerſte de beſpringers, en de laatſte de verweerders. De eerſte zijn Amraphel, koning van Sinear; Arioch, koning van Ellaſar; Kedor-Laomer, koning van Elam; ende Tideal, koning der volkeren. Ingevalle iemand zoude willen ſtellen dat deze koningen in Armenië, Perſie, of Aſſyrie, of in der zelver geweſten, toen ter tijd regeerden; zulx ſchijnen loſſe giſſingen te wezen. Het is niet met énige zekerheid te zeggen, hoedanige zij zijn geweeſt, en nog veel minder, hoe groot en wijd hun gebied ſtrekte. En alhoewelze koningen worden genoemt, zijnze maar koningkjes, of vrijhéren, of landvoogden van bijzondere landſchappen en ſteden, rondom en digte-bij Babel gelegen, en daar onder behorende. De verweerders in dezen oorlog zijn Bera, koning van Sodom; Birſa, koning van Gomorra; Sinab, koning van Adama; Semeber, koning van Zeboïm; en de koning van Bela, anders Zoar; koningen van vijf ſteden: waarom die gantſche landſtreek Pentapolis, dat is Vijfſtad, wierd geheten. Het blijkt dat deze laatſte, Kedor-Laomer, den koning van Elam afvielen, na dat zij zijn jok twaalf jaren hadden gedragen. Mogelijk hier toe aangezet, door de aangebore zugt tot vrijheid, en datze in zes paar jaren genoegzame kragten hadden gekregen, om den wreden dwingeland het hoofd te durven bieden. Dog Kedor-Laomer, met zijne drie bondgenoten, ten oorlog toegeruſt, verſloeg voor af de Rephaim, de Zuzim,

de Emim, ende de Horiten. Ende wederkerende, bragten zij de Amalekiten, ende den Emoriter te onder; ende vervulden alzo het land alom met doodſchrik. De vijf koningen trokken uit tegens de vier overwinnende koningen, en ſtelden zig in ſlagorden, in het dal Siddim, dat vol lijmputten was; daar de koningen van Sodom ende Gomorra al vlugtende ſneuvelden, en de overgeblevene ontquamen het naar het gebergte. Voorts roofden de overwinnaars alles uit Sodom ende Gomorra, ende namen Lot met alle zijne goederen mede, ende trokken weg. Als Abram uit één ontkomene de tijding kreeg, dat Lot met alle zijne goederen was gevangen en weggevoert, rukte hij, in aller ijl, uit liefde tot zijn bloed, de gantſche manſchap van zijn huisgezin, drie honderd en agttien, bij een; en verſterkt door de bijſpringende benden van zijne bondgenoten, Mamre, Eſcol, ende Aner, wierd een oorlogsman, en moedig als een jonge leeuw, gewapent met een kragt van boven, zette de rovers na tot Dan toe. Gods held maar met een handvol volk verzien, was onverſchrikt in nare duiſternis, zonder te vrezen den donder van vier vorſten, die der vijf de pan had ingeklonken: en hij verdeelde zijn onderwezen volk des nagts, viel de vijanden op het lijf, en verſloegze, meêr door de kragt van het geloof, als door het vermogen van zijne wapenen; en hij vervolgdeze tot aan Hoba toe, ter ſlinker zijde van Damaſcus. Al het gewenſchte quam in zijnen ſchoot zakken. Lot zijnen neef was gered, en in vrijheid geſtelt, de vrouwen waren verloſt, het volk behouden, en alle de goederen geborgen. Wie kan de blijdſchap uitſpreken, de vreugd bedenken, en de dankbaarheid vertonen, die dien vorſt, en vader, en overwinnaar, voor zo groot een verkregen zege, onder het vlegten van lauwer-kranſſen en kronen, al toejuichende, wierden opgedragen? In zo groot een overſtromenden vloed van hemelſche genade, wierd het hart van Abram niet verwijdert, nog door hovaardij, nog door begeerte. 's Mans heuſche edelmoedigheid weigerde mededeel te nemen in den behaalden beuit, dat hem volgens krijgsgebruik toequam. Hij droeg maar alleen zorg, dat de bondgenoten, de dappere medekampioenen, hun beſcheiden deel mogten genieten. Aldus heeft Abram zijn maagſchap en vrienden verloſt, en in vrijheid gebragt; en is in dit alles een doorlugtig voorbeeld van God Meſſias geworden, die als Goël, Loſſer, zijne broeders en vrienden uit de ſlavernij des duivels heeft verloſt, en in de vrijheid van de erffeniſſe der hemelſche heerlijkheid geſtelt.

Gen. XIV: 18-20.

מלכיצדק מלך שלם בורך אברם.

Melchisedec King of Salem bleseth Ibram.

Melchisedech König von Salem segnet Abram.

G. Coet del.

MELCHISEDEKUS, REX SALEM, ABRAMO BENEDICIT.

Melchisedec, Roi de Salem benit Abram.

Melchizedeck, koning van Salem, zegent Abram.

J. de Blois fec.

HET XIII. TAFEREEL.

Uſt het iemand zinnelijkheid in kunſt te ontmoeten, hij beſchouwe dit Tafereel. De vertoning van een weêrgadeloos paar, een zegepralend veldheer, en een koningklijke prieſter, door alle eeuwen, tot aan het einde der wéreld doorlugtig, heerlijk, naamhaftig, en onſterflijk, moet eerbiedigheid en hoogagting, in het oog en in het hart van alle opmerkende aanſchouwers baren. Het is een overzeldzaam wonder, dat een hoogſte en opperſte in het wéreldlijke en in het geeſtelijke, bij de ſtralen van zijnen luiſter, met nederigheid is aangedaan, en zig zo laag vernedert, dat hij een vreemdeling met beleefdheid, gemeenzaamheid, en goedertierentheid ontmoet. Zulx doet Melchizedek, door het gerugt van Abrams zeeghaftig krijgsbedrijf opgewekt, en onthaalt den held, dien hij, gelijk het waarſchijnelijk is, nooit te voren had gezien of gekent, met de beſte en eenvoudigſte ververſching, en zet hem daar bij een kroon van hemelſche zegeningen op het hoofd, die alle laurieren verdooft, en goud en diamant verduurt. Al wie oordeelt, datmen ſcherpzinnige beſpiegelingen heeft van noden, om dezen koning en prieſter, in alle zijne hoedanigheden naar te ſporen, en hem regt te kennen, is van gevoelen, dat hij, in zaken van regéring en godsdienſt, een dégelijk en deugdzaam man is geweeſt, wel bekent bij zijne landsgenoten, en wonende in Kanaän. En hoewel ſommige hem ſtellen uit den hemel, en Gods zoon, en van Goddelijke natuur te wezen, nogtans ſchijnt het, dat hij van de aarde, en een menſch gelijk andere menſchen is geweeſt. Dat nu de Schrijver tot de Hebreen zegt; Zonder vader, zonder moeder, zonder geſlagt-rekening, nog begin van dagen, nog einde van leven hebbende: zulx is geſchied, om dat Moſes van zijn geſlagt, ouders, geboorte en dood, niet het minſte heeft aangetekent; en daarom is het onzeker, van wien hij zijn afkomſt heeft, of wie hij is geweeſt. Ondertuſſchen blijft het, dat hij een waar en bloot menſch zijnde, vader en moeder heeft gehad, en is geboren en geſtorven, volgens de algemene wet van de natuur. Want al het zeggen van Paulus, is op Melchizedek, als het voorbeeld, zeer ſlaauwelijk toe te paſſen; dog in een volſtrekter zin, en met voller kragt en nadruk, van Jeſus Chriſtus op te vatten, als het tegenbeeld van Melchizedek. Deze dan, die een koning der geregtigheid en een koning van vrede word genoemt, is een voorbeeld van het nabeeld de Heere onze geregtigheid, en Koning van vrede. Was Melchizedek een prieſter des allerhoogſten Gods? De Heere Chriſtus is een prieſter in eeuwigheid, naar de ordeninge van Melchizedek, en wel met eedzweringe, en in zo verre groter en meerder als zijn voorbeeld, hebbende een onvergangkelijk en onovergangkelijk prieſterſchap. Was Melchizedek koning van Salem? De Heere Chriſtus is ook koning der geregtigheid, en koning van vrede; want hij heeft een eeuwige geregtigheid, voor zijn

onbewégelijk koningkrijk te weeg gebragt, en de hemelſche vrede verworven. Na dat Abram van het ſlaan der koningen wederkeerde, heeft de Goddelijke voorzienigheid het zo beſchikt, dat deze koning van Salem, namaals Jeruſalem, hem te gemoet quam, ende hem ende zijne knegten met brood en wijn, de vrugten van het land, ververſchte; en dus, op een verborge wijze, bij een onderpand verzékerde, dat de gehele erffenis van dat land voor hem en zijn zaad was, volgens de Goddelijke belofte. Daarenboven heeft hij, als prieſter, den zegen over hem uitgeſproken, in den naam van den allerhoogſten God; en zo was hij meerder als Abram. Ook heeft hij den allerhoogſten God gezegent, met een dankzeggende zegening, Hem alleen erkennende voor de heilbron, en den énigen oorſprongk van Abrams overwinning. Zo dat deze zegenaar, over de welſtant en krijgs-zege van den Aartsvader, alzo zeer is verheugt geweeſt, als over zijn eigen. En hoewel hij geen vergelding had geëiſcht, en ook mogelijk niet verwagt, nogtans is Abram, van de onverwagte en edelmoedige mildheid des konings, en de wezentlijke goedheid des prieſters niet ongevoelig, nog daar over ondankbaar geweeſt, maar heeft hem, tot een geringe en dankbare erkentenis, en bewijs van onderdanigheid, de tienden van al den veroverden beuit gegeven. Waar uit ſchijnt, dat het geven van tienden toen ter tijd al in gebruik is geweeſt; hoewel'er geen uitgedrukt gebod van word gevonden. Men kan naauwelijx twijffelen, of de aartsvaderen hebben ook tienden gegeven, al lang voor de wet, en den dienſt van het prieſterſchap, en dat wel door een bijzondere openbaring en ingeven van God; gelijk het, op de zelve wijze, met de offerhanden, en zodanige godvrugtige oeffeningen is geſchied. Wanneer nu God de Heere het prieſterdom, met zijne menigvuldige dienſten en hoogſtatelijke plegtigheden, heeft ingeſtelt, en de prieſters en Leviten daar door de handen altijt vol werk hadden, zo datze hun eigen belang en huiſſelijke zaken niet konden verzorgen, heeft Hij aan de zelve de eerſtelingen en tienden toegelegt, op datze onbekommert en geruſt van de zelve levende, zig te béter en ernſtiger in het werk des Heeren zouden bevlijtigen.

HET

Gen. XV. 12

ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה נדלה.

A deep sleep fell upon Abram & an horror seizes him.

Abram befällt ein tieffer Schlaff und grosser Schreck.

G. Moet del.

GRAVIS SOPOR OPPRESSIT ABRAMUM ECCE VERO TERROREM.

Un profond sommeil prend Abram après quoi la frayeur

Abram wordt bevangen van eenen diepen slaap en grooten schrik.

J. Mulder fecit.

HET XIV. TAFEREEL.

Ur en tijd, dag en nagt, het ligt en de zon zijn in de hand van God, want Hij heeftze bereid. Met ontzetting en verbaastheid, daar de aarde en het hart van beeft, moet de menſch worden aangedaan, als de Hoge ende Verhevene, die in de eeuwigheid woont, zig met woorden laat hören, en den blixem van zijne heerlijkheid ſchud. Maar die Algoeden Vader komt de zwakheid te hulp, neemt de benaauwtheid weg, en wil zijnen gunſtgenoot, in de verſchijninge van een gezigte, geruſt ſtellen: zeggende; Abram, vrees niet, Ik ben u een ſchild, en uwe loon zeer groot. Wonderlijke woorden! nademaal de Man geen voedſtap eigen land in Kanaän hadde, geen vrugt uit zijne lendenen zag, en, volgens den gemenen loop van de natuur, geen grondoorzaak om die te hopen. En evenwel belooft de Heere hem, dat land tot een erfbezittinge te zullen geven, en zijn zaad in ménigte, als de ſtarren des hemels, te ſtellen. De aartsvader op Gods woord vertrouwende, geloofde in den Heere, en heeft deze heerlijke beloften omhelſt; en, uit kragt van de zelve, niet alleen lighamelijke en tijdelijke zegeningen, maar voornamentlijk geeſtelijke, en eeuwigdurende goederen verwagt. En dat is hem van den Almagtigen tot geregtigheid gerékent: zo dat zijn geloof regtvaardigmakende, en zaligmakende is geweeſt, en de grootſte zaken in zig bevat. Dog Abram den Heere vragende, waar bij hij dat erfbezit konde weten? nam op Gods bevél, een driejarige koe, een driejarige geit, een driejarigen ram, een tortelduif, ende een jonge duif, en deildeze midden deur, behalven het gevogelte, en leide elks deel tegen het ander over; en het wild gevogelte, dat op het aas nederquam, joeg hij weg. Toen de zon ondergingk, viel een diepe ſlaap, en ſchrik, en grote duiſternis op hem. Ende God zeide tot Abram: Weet voorzeker, dat uw zaad vreemd zal zijn in een land, dat het zijne niet is, ende zij zullen hun dienen, ende zij zullenze verdrukken vier honderd jaar. Dog Ik zal het volk ook regten, het welk zij zullen dienen: ende daarna zullen zij uittrekken met groot vermogen. Als de zon nu onder en het donker was, verſcheen'er een rokenden oven, ende een vuirige fakkel, gaande tuſſchen de ſtukken henen. De jonge beeſten, midden deur gehakt, vertoonden Iſraëls jeugdige kragt, onder Joſefs landvoogdij, en hunne zware onderdrukking, mishandelde vrijheid, bloedigen arbeid, en onverdragelijken dienſt, onder énen nieuwen koning, die Joſef, den heiland van Egypte, niet zoude hebben gekent. Dat elk deel van de drie beeſten, tegen over het andere wierd gelegt, betékende; dat Abrams mannelijk zaad, ſchoon men het in de geboorte tragte uit te rooien, niet zoude verloren gaan; maar het edelſte volk van de gantſche aarde blijven, van God tot zijn eigendom verkoren, en daarom zou Hij het zelve, na een tugtiging van telbare jaren, bij één wederbrengen, en te

regter tijd heerlijk verloſſen. De tortelduif, en de jonge duif, in haar geheel gelaten, verbeelden de onnozelheid en het geloof van de kinderen Iſraëls; als mede hunne zugten en tranen, en dat zij alle geweld en onregt, met een ſtantvaſtig gemoed, en taai geduld zouden verdragen. Het wild gevogelte, op het aas nederkomende, het welke Abram wegjoeg, gaf te kennen; hoe de Egyptenaars, als gieren en roofvogels, op de Iſraëliten zouden aanvallen; en dat God door Moſes, een nakomeling van Abram, hun voorſpraak en leidsman, hen, met énen uitgeſtrekten arm, uit de verdrukking zoude rukken, en hunne dienſtbaarheid in vrijheid veranderen. De diepe ſlaap, en ſchrik, en grote duiſternis, die op Abram vielen, waren een vertoning van de laatſte en zwaarſte verdrukking van zijn zaad, als ijder Egyptenaar een Hebreeuwſche kindermoorder zoude worden, en datmen de laſt zou verzwaren, en dat de elendige Iſraëliten, van hunne woedende aartsvijanden, verbaſtert van mêdogendheid, veel erger als de ongeägte beeſten en de ſnoodſte ſlaven, zouden worden mishandelt. Het welke insgelijx wierd verbeeld, door dien bruinen nével, en zwarten rook, als uit énen oven uitbarſtende. De vuirige fakkel, tuſſchen de ſtukken doorgaande, wees voor eerſt aan, de brandende wraak Gods tegen de Egyptenaren, en over den verſtokten Faraö, door de uitſtortinge van tien vooraf-gaande plagen; en eindelijk den ondergangk van alle zijne wagens en ruiters, en het gantſche heir, in de Bieſezé. Ten anderen zietmen in dien brandenden fakkel, de dageraat, en het ligt van verloſſing, dat zig boven de kimmen van de vorige benaauwtheid zoude verheffen. De Abrahamiten dan twe honderd en vijftien jaren, ten déle in een vrijë, en ten déle in een ſlaafſche vreemdelingſchap, in Egypte doorgebragt hebbende (want de vierhonderd, of vierhonderd en dertig jaren, van hun verblijf in vreemde geweſten, beginnen met Abrams roeping en verhuiſing uit Charran, en eindigen met de verloſſinge uit Egypte) zouden zij uitgaan, niet als menſchen die uit de gevangkenis braken, of als ſlaven die hunne meeſters ontliepen, maar gelijk vrijgeborene en overwinners, met vrouwen en kinderen, alle even zeer beladen met goud en zilver, en rijken roofſchat van hunne vijanden: tot vervullinge van de Goddelijke belofte aan den aartsvader; dat zij daarna zouden uittrekken met groot vermogen.

Gen: XVII. 23.

לוקח אברהם את ישמעאל ואת כל ילידי ביתו ומלם | ABRAHAMUS CAPIT ISMAELEM & OMNES VERNAS SUOS EOSQUE CIRCUMCIDIT

Abraham took Ismael with all the males born in his house and circumcised ye | *Abraham prend Ismael & tous ceux qui etoient nez dans sa maison & les circoncit*

Abraham beschneidet Ismael und alles was Mäunlich ist in seinem hause geboren | Abraham besnydt Ismaël, en alle d'ingeboornen van zynē huize.

G. Hoet del. G. Vander Gouwen sculp.

HET XV. TAFEREEL.

Uitwendig zijn de wonderen des Allerhoogſten niet te begrijpen. Kuiſche ógen, en reine harten, verre afgeſcheiden van vleeſchelijke inzigten, en vol van geeſtelijke gedagten, worden vereiſcht, om een groot werk van Gods bevél aan te ſchouwen; op dat het aangezigt van oneerbare ſchaamte niet bloſe, en de bedwelmde verlegentheid de zinnen in geen ijdele opgetogentheid henenvoere. De Almagtige God, met zijn vriend en gunſtgenoot een verbond opgeregt hebbende, heeft daar in belooft, dat Hij zijn zaad zoude vermenigvuldigen, als de ſtarren des hemels, en als het zézand, ende hem en zijn zaad het land Kanaän tot een bezittinge geven, en dat in zijn zaad alle geſlagten der aarde zouden worden gezégent. En heeft hem daar van een bijzonder téken gegeven, op dat het een gedurig bewijs ware van het verbond der genade, en van de geregtigheid van het geloof. Welk verbondtéken moeſt beſtaan, in de beſnijdenis van de voorhuid van het vleeſch van Abram, en van alle zijne mannelijke afkomſt, en op den agtſten dag na de geboorte geſchieden, met bedreiging van de uitrojing van de ziel uit hare volkeren, als van een verbondbreker, omtrent de welke zulx niet was waargenomen. Voorwaar een pijnelijke plegtigheid, verzelt met bloedſtorting, niet alleen bij Abrams gehéle nageſlagt, door de volgende eeuwen te oeffenen, maar die ook aan alle zijne geloofsgenoten, zo huis-ingeborenen, als aan vremde met geld gekogte, moeſt volbragt worden; gelijk het ook is opgevolgt. De regtvaardigheid van het geloof is den aartsvader, nog in de voorhuid zijnde, al toegerékent: dog om de waarheid van zijne geregtigheid, in zijne gewiſſe te verzegelen, ontfong hij de beſnijdenis. God drukte zijn merktéken in Abrams vleeſch, om dat hij was geregtvaardigt; en verzékerde hem, dat Hij, uit kragt van hun onderling verbond, eeuwig de zijne zij. Dit is geſchied, toen Abram negen en 't negentig jaren oud was, in het jaar twe duizend en zeven en veertig na de ſcheppinge der wéreld, en vierhonderd en zes jaren, voor den uittogt van de kinderen Iſraëls uit Egypte. Dat de beſnijdenis aan de Egyptenaars, lang voor Abram zou bekent zijn geweeſt, gelijk ſommige willen, is een enkel verdigtzel; want zij is alleen herkomſtig van dezen aartsvader. Het is wel waarſchijnelijk, dat Joſef daarna ſommige Egyptenaren, en oudſte van Faraô, van deze beſnijdenis, en van véle andere plegtigheden, omze na te volgen, heeft onderwezen: dog dit alles kreukt geenſins de aaloudheid van deze eerſte inſtellinge. Zeer verkeert hebben ſommige zekere beſnijdenis, of iet dat 'er naar geleek, tegens de natuur der zake, het vrouwentimmer opgedrongen: maar de mannen zijn alleen aan die hoofdwet verpligt, en de vrouwen worden onder die hoofden gerékent, en in en met de zelve voor bondgenoten Gods gehouden. Ter gedagteniſſe nu, van deze verbondmakinge en geſtaafde

ſtaafde belofte, heeft de Heere God, den naam van Abram, verheven vader, in Abraham, vader van véle volkeren, en den naam van Saraï, mijn princes, in Sarah, vorſtin, verandert. De Joden zeggen wel; dat de beſnijdenis is ingeſtelt tot een téken van het heilige verbond; maar zij voegen 'er bij, dat daar mede een zeker gevaar van verrotting wierd voorgekomen, dat door de behouding van de voorhuid ontſtont. En dat deze dienſtpleging ook diende, om hen van andere volkeren te onderſcheiden, als het zaad van Abraham, dat de Heere heeft geheiligt, om de onreine begeerlijkheden van het vleeſch te temmen. Maar daar zijn vrij groter en gewigtiger redenen: want hier door wierd aan de gelovige voorafgeſchaduwt, betékent, en verzégelt, hoe de beloofde Meſſias eens, in de volheid der tijd, de geregtigheid zoude voldoen, de verzoeninge uitwerken, de genade aanbrengen, en het eeuwige leven verwerven; en alle geeſtelijke, hemelſche, en eeuwigdurende goederen van het nieuwe en bétere verbond, door zijne gehoorzame offerhande en dierbare kruisdood, beginnende met de bloedbeſnijdenis, verdient en verkregen hebbende, zijne met bloed gekogte uitverkorenen zoude deelagtig maken. Dewijl dan de beſnijdenis, onder de ſchaduwen en voorbeelden, die op Chriſtus zagen, behoorde; en dat door zijne dood, opſtandinge, hemelvaart, en verheerlijking alles is volbragt, zo heeft die dienſtpleging uitgedient. Maar daar blijft een beſnijdenis van het hart voor het volk Gods over, die zonder handen geſchied, in de uittrekking van het lighaam der zonden des vleeſches, door de beſnijdenis van Chriſtus. Want de beſnijdenis, een opgelegde laſt voor Iſraël, moeſt met den tijd der verbeteringe verdwijnen. Daarom zeide Moſes; beſnijd de voorhuid van uwe herten. En wederom: De Heere uwe God zal uwe herten, en het hart van uw zaad beſnijden. Is Abraham nu een vader van véle volkeren door het geloof geworden, waar van hij het zégel van het verbond in zijn vleeſch heeft ontfangen! zo moetmen treden in de voetſtappen van zijn geloof, en een Jood in het verborgen zijn, door de beſnijdenis van het hart, in den geeſt, en niet in de letter. Want in Chriſtus Jeſus heeft nog beſnijdenis nog voorhuid énige kragt, nog Jood, nog Griek, nog Barbaar, nog Scyth, nog man, nog wijf, nog dienſtbare, nog vrijé, maar een nieuw ſchepzel Chriſtus eigen, dat is Abrahams zaad. Ende zo véle als 'er naar dezen regel wandelen, over de zelve zal zijn vrede ende barmhertigheid, ende over het Iſraël Gods.

HET

Gen. XVIII: 8.

עיבר אברהם תחת העץ על שלוש אנשים אוכלים.

Abraham stands by the three men under the Tree.

Abraham steht unter einem Baum für denen drey Männern

ABRAHAMUS STAT, SUB ARBORE, APUD TRES VIROS.

Abraham demeure debout, sous un arbre, devant les trois hommes.

Abraham staat onder eenen boom by de drie mannen.

G. de Lairesse inv.

HET XVI. TAFEREEL.

Hoe eigen de beleefde herbergzaamheid is aan de deugd, toont de vrome inborst van den aartsvader met dit onthaal. Een matig gastmaal is niet alleen betamelijk, eerlijk, en oorbaar, maar ook aangenaam, noodzakelijk, en heilig, en van Christus met zijne tegenwoordigheid verheerlijkt. Het gezelschap van de drie mannen, hier voorkomende, op Abrahams verzoek ter maaltijd aangezeten, heeft aan de godgeleerde werk gegeven, om deze geschiedenis, met alle hare omstandigheden, op een Gode betamelijke wijs, naar waarheid te verklaren. Sommige houden deze drie mannen, voor eigentlijke ende waaragtige menschen; om datze niet alleen in een menschelijke gedaante verschenen, maar ook, om datze als vreemdelingen en reizers, van den nedergebogenen Abraham, met een rondborstige gulhartigheid, tot het ververschen zijn genodigt. Enige Joden zeggen; dat het drie engelen waren, van de welke ijder zijn bijzondere boodschap had, om dat énen engel geen twe gezantschappen worden opgelegt. De énen dan zou de geboorte van Izaäk verkondigen; de anderen moest Lot uit Sodom verlossen; en de derden engel was gezonden, om Sodom en de andere steden om te kéren: of gelijk zeker Rabbi wil, om Abraham van de wond der besnijdenis te genezen, en hem in zijn smart te vertroosten. Men schijnt geen reden te konnen geven, waarom het getal van deze mannen juist drie, niet meerder nog minder, is geweest? als alleen het welbehagen Gods; om dat het niet betaamt, in de wegen en daden van Zijne voorzienigheid te willen indringen, en die met een al te grote en scherpzinnige naauwkeurigheid te doorsnuffelen. Nogtans hebben véle godvrugtige en geleerde mannen, zo oude als hedendaagsche, uit deze drie besloten, dat de Goddelijke Drij-Eenheid, in een zigtbare en lighamelijke gedaante, aan Abraham is verschenen. Dog Moses vooraf in de verschijninge het woord Heere, den gedenknaam van God gebruikende, noemt in het vervolg Enen Enigen, die deurgaans het hoogste woord voerde, den Heere. Derhalven is het gewis, dat Een van deze drie mannen is geweest de eeuwige ende waaragtige God, de Heere, en wel de Messias, de God der heerlijkheid, de Engel van het verbond, tot een voortéken van zijne aanstaande menschwordinge uit Abrahams zaad. De twe andere mannen zijn geschape en geestelijke engelen geweest, en den groten Engel van Gods aangezigt nu in deze doorlugtige verschijninge vergezelschappende, niet met hemelsche heerlijkheid aangedaan, maar met lighamelijke gedaante, of met aangenome lighamen bekleed, gelijk meêrmaal, alsze tot menschen worden gezonden; zo datze als dienaars en oppassers, tot dienst van den eeuwigen Engel gereet, en als [illegible]ige naar Sodom vooraf worden gezonden, om het scherpregt, op t bevél, en volgens het welbehagen van den Allerhoogsten God, uit te voe-

ren. Men behoeft zig niet te bekommeren, om te willen onderzoeken, hoedanige deze lighamen zijn geweeſt; ofze van God tot dien einde afzonderlijk zijn geſchapen, of van levende en onbekende menſchen gebruikt: zulx ſchijnt geen zaak van zalige aangelegentheid. Ook is het béter, de verborge dingen Gods in eenvoudigheid op te vatten, dan met ſchrandere ſtellingen, zonder openbaringe, op ſcherpzinnige giſſingen gegrond, rukkeloos te dwalen. De overheuſche beleefdheid blinkt in vader Abraham wonderlijk uit, om dat hij naar drie mannen, die tegens hem overſtaan, met den eerſten opſlag der ógen, uit de deur van zijn tent toeloopt, en, met een eerbiedige buiging tot de grond toe, hen verzoekt, indien hij behagelijk in hunne ógen mag wezen, dat zij tog van hunnen knegt niet willen voorbijgaan, maar de voeten met water waſſchen, en onder een boom ruſten. En voegt'er met een bereidwillige vaardigheid bij, dat hij'er een mondvol brood zal bijzetten, om het hart te ſterken. Op de toeſtemming van de aangebode dienſt, haaſt hij zig naar de tent, en belaſt Sara, met ter vaard, bloemkoeken onder de aſch te bakken. De man loopt zelf gezwind naar de rinderen, neemt een ſchoon kalf, en geeft het den knegt, om in aller ijl klaar te maken. Daar op dekt hij openhartig den diſch met boter, melk, en al het toebereide, ſtaande eerbiedig, en de hemelſche gaſten éten. Zodanig een maaltijd ſtré niet tegens de waardigheid van dit gezelſchap, als met de hoedanigheid van hunne verſchijning overeenkomende. Toen wierd aan Abraham, de geboorte van een zoon uit zijne vrouw, verkondigt; daar de oude Sara, agter de tentdeur, om lagte, die, zulx ontkennende, word beriſpt: Of'er iet te wondermoeiëlijk voor den Heere zoude wezen? nademaal Hij het is, die de baarmoeder van de dood kan openbreken, en het leven daar uit voortbrengen. Als nu die mannen opſtonden, geleide Abraham hen; en den aanſtaanden ondergang van Sodom, om de zware zonden, verſtaan hebbende, gedagt zonder twijffel aan Lot en zijn gezin, trad in de bres, en, hoewel hij ſtof en aſch is, tragte het verderf af te bidden, op dat de regtvaardige met de godloſe niet zouden omkomen, zeggende; Zou de Regter van de gantſche aarde geen regt doen? En ſtelt den Heere, om de regtvaardige door de verſchoning van de ſtad te behouden, een vraaggetal naar de zelve, van vijftig af, tot tien toe, voor. Maar, helaas! zij zijn'er niet te vinden. Na alle deze redenen ging de Heere weg, ende Abraham keerde weder naar zijn plaats.

Gen. XIX:10-11.

אנשי סדום נכויים בסנורים.

The Sodomites are smitten with blindness.

Die Sodomiter werden mit Blindheit geschlagen.

G. Hoet del.

SODOMITÆ SCOTOMATE AFFICIUNTUR...

Les gens de Sodome sont frappez d'aveuglement.

De Sodomyten, voor Lothis deure, met blindheit geslagen.

G. Vander Gouwen fecit.

HET XVII. TAFEREEL.

Igt ſtraalt op den weg der opregten, en word na den uitgang met heerlijkheid bekroont. Indien het bloed gemenelijk aart naar zijn bloed, greep het, wegens de vriendelijke beleefdheid, wonderwel ſtant in Abrahams neef. De Engelen in den avond te Sodom aankomende, vonden Lot zitten in de ſtads poort; tot wat einde, is onzéker: maar in de poort te zitten, betékent veeltijts in Gods woord, Het regt te ſpreken. Als Lot de engelen zag, ſtond hij op, gingk hen te gemoet, en boog zig met het aangezigt ter aarde, met gedienſtige aanbiedinge, om in zijn huis te komen, te vernagten, en de voeten te waſſchen, om vroeg op te ſtaan, en hunnen weg te gaan. Het geen zij weigerden, zeggende, op de ſtraat te zullen blijven. Dog op het zeer ſterk aanhouden van Lot, lieten zij zig gezeggen, en quamen in huis: alwaar zij, op een weltoebereide maaltijd, en verſch gebakken ongehevelt brood, met geen mindere minzame toegenegentheid, als bij den vromen Abraham, wierden onthaalt. Welke prijſſelijke herbergzaamheid, de Schrijver aan de Hebreen, met ernſtige aanbevélinge heeft willen uitdrukken, als hij zegt; Dat ſommige, onwetende, de engelen hebben geherbergt. Maar eer die engelen zig tot ſlapen nederleiden, ſloeg de baldadige vlam, van het verdoemelijke vuir der onnaturelijke Sodomiten, ligter lagen uit. Want de mannen van Sodom, van den minſten tot den meeſten, van woedende drift genoopt, omcingelden het huis, riepen Lot toe, en eiſchten de ingekome mannen, die aangename gaſten, buiten. De man Lot, in zo hoog een nood ten uiterſten verlegen, is bekommert, dat het regt van gaſtvrijheid, door de hollende hertstogten van verwate booswigten, zal worden geſchonden. Derhalven ging hij tot hen uit, en ſloot de deur agter zig toe, zeggende zagtzinnig; ai lieve broeders, doet tog geen quaad. De grote benaauwtheid voor dat adderen-gebroedzel, parſte hem, in de nare nagt, rampzalige woorden uit de bévende lippen, die meerder naar mistrooſtigheid, als naar tedere en zorgvuldige en vaderlijke liefde geleken. Hij bood aan, zijne twe dogters, nog zuivere maagden, tot hen uit te brengen, alsze maar geen quaad doen aan de twe mannen, die onder de ſchaduwe van zijn dak zijn ingegaan. Op zulk een rede, daar de menſchelijkheid van gruwt, en het hair te berge van moet rijzen, zou de dolheid bedaren. Maar neen: het kon de brandende begeerte van deze hartnekkige, overgeve, ontmenſchte menſchen niet ſtillen. En hunne boosheid liep hoger: kom zeggenze, zou deze vremdeling voor regter ſpelen? nu zullen wij u wel erger plagen; en zij deden Lot kragt en geweld aan: en het ſcheelde weinig, of zij rammeiden de deur op de vloer. Dog de engelen ſtaken de hand uit, kregen hunnen eerwaardigen en ontſtelden huiswaard bij hen, en ſloten de deur toe. Waar op al die godloze manſchap met blindheid wierd geſlagen; en zekerlijk niet alleen met

een blindheid der ógen, maar ook met een blindheid van het hart, zó datze als dolle honden, door en tegens malkander lopende, en moê en mat van taſten en zoeken, de deur niet wiſten te vinden. Deze ſtraf was een voorbode, en aanvang van groter elende. Het grofzwangere beſluit Gods ging reets in arbeid, en zou haaſt in verbolgentheid een vreeslijk wonder baren; als de boze mannen, en grote zondaars tegens den Heere, voor het ontvlamde gelaat van den Almagtigen, als waſch voor het vuir, zouden verſmelten. Maar het Alziende Oog, dat nooit ſlaapt of ſluimert, waakte over Lot, en ſloeg zijne treden gâ. Want God is een ſteenrots. Hij is waarheid en regt, en zijne oordélen zijn waaragtig. Het zou terſtont blijken, dat de Regter van de gantſche aarde geen onregt doet, door het behouden van één regtvaardige, uit duizend duizenden godlozen. De tijd was kort. De rol der Sodomiten was aan het aflopen. Daarom zeiden de engelen, die twe mannen, tot Lot, het heir binnen 's huis eens overziende; Hebt gij hier iemand meerder van de uwen, een ſchoonzoon, of zoon, of dogteren? brengze alle, die de uwe zijn, uit deze ſtad. Want wij zullen deze plaats verdelgen: daarom dat het geroep der zonden van dit volk, zeer groot is geworden voor den Heere, die ons heeft gezonden, om hen te verderven. De gehoorzame Lot ging aanſtonts uit naar de toekomende ſchoonzonen, die zijne dogteren zouden nemen, zeggende; Staat op, gaat uit deze plaats, want de Heere zal deze ſtad verdoen. Maar deze heilloze afkomſt, van godvrezentheid verbaſtert, agte die opwekkende waarſchuwing voor boerterij, en ſloeg 's mans rede in de wind. En geen wonder: de maat der zonden van al dat volk was vol, ja meêr dan vol, en had al lang overgelopen. Want boven den gruwel aller grouwelen, waar mede zij zig hadden verontreinigt, waren zij beſmet met de zonde van hoogmoed, overvloedige ſatheid van brood, en ſtille ruſt, en zij ſtrekten de handen niet uit tot den armen en nooddruftigen. Alle te zamen blijken van boze ongeregtigheden, die tot den hemel ſchreeuwden, en de boosdoenders voor de vierſchaar Gods onophoudelijk verklaagden, en de Regtvaardige Majeſteit, op den ongenaakbaren troon, de ſtraf als uit de hand wrongen. Waarom de regtvaardige Lot, vermoeit van den ontugtigen wandel der grouwelijke menſchen, zijn regtveerdige ziel dag op dag heeft gequelt, door het zien en horen van alle verfoeielijke werken. Dog de Heere God weet de godzalige uit de verzoekinge te verloſſen, en de onregtveerdige te bewaren tot den dag des oordeels, om geſtraft te worden.

HET

Gen XIX 15-26.

מלאך יהוה הוצא את לוט כמרם ויהפך את העיר

An Angel leads Lot out of Sodom, & destroys the City

Ein Engel des Herrn führet Lot aus Sodom und kehrt die Stadt um.

G. Hoet Jet.

ANGELUS DOMINI EDUCIT LOTUM SODOMA & URBEM SUBVERTIT.

L'Ange de l'Eternel fait sortir Lot de Sodome et renverse la ville

De Engelen des Heeren leiden Lot uit Sodom terwyl de stad word omgekeert.

G. Hoet Gzoon fculp.

HET XVIII. TAFEREEL.

Angkzaam komt de Goddelijke wraak aan, maar nog al te ſnel voor de godloſen. Heft uwe ógen om hoog, zegt de Heilige zelf, ende ziet, wie deze dingen heeft geſchapen. Dog hier moet men, in een eerbiedige verrukkinge, uitroepen: Heft uwe ógen op, ô aarde! en alle inwoonders der wéreld, ende ziet, wie deze dingen heeft verdelgt. Nu was het treurſpel aanſtaande, dat ras in een wigtig en eeuwig wé zou eindigen. Als de dageraat aanbrak, drongen de engelen Lot aan, zeggende: Neem uw vrouw, en dogters, op dat gij in den gruwel der ſtad niet omkomt. En toen hij marde, grepen zij de hand van hem, van zijn vrouw, en van zijne twe dogteren, om dat de Heere hem wilde verſchonen, en bragtenze buiten de ſtad; met bevél, van op het leven niet te rug te zien, nogte op de gantſche vlakte ſtil te ſtaan, en zig naar het gebergte te houden, om niet teffens om te komen. Maar de vrees was de man meeſter: hij was bedugt, dat hij 't 'er niet ongeſchonden zou konnen afbrengen, daarom bad hij, dewijl hem tog genade en weldadigheid was gedaan, dat hij naar een klein digt nabij gelegen ſteedje mogte vlugten, om gewis behouden te worden: dat hem wierd vergunt, en de omkéringe van Zoär dus voorgekomen. Waar op, als tot een vaarwel, wierd aanbevolen: Haaſt u, behoud u derwaart, om dat 'er niet zou konnen uitgevoert worden, voor dat de man veilig weg zoude wezen. Toen Lot te Zoär binnen quam, gingk de zon op boven de aarde, maar donker brandende, taan-rood, en gedoodvlakt in 't gezigt. De genade had boven uitgedient, en de wraak Gods was gaande en ontbonden. Want de Almagtige, vol verbolgentheid, daalde met kragt uit zijn paleis. Waar op al het land in 't rond uit ontzag begon te beven, te ſchudden, en te ſidderen. Een rook gingk op uit zijn neus, een vertérend vuir brande voor zijn aangezigt los, kolen wierden vuirrood daar van doorglommen. Hij zette zig in een karros van wolken, vliegende op de vleugels der winden, in 't gareel voor zijnen vervaarlijken oorlogswagen aangeſpannen. Voor den glans van die verſchrikkelijkſte aankomſt, baarden en barſten donkere wolken en digte névels naar beneden uit, met régen, hagel, blixem, en donder; zo dat de kolken der wateren wierden gezien, ende de gronden der wéreld ontdekt. De Heere dede zwavel en vuir, over Sodom ende Gomorre, van den Heere uit den hemel regenen. Daar op volgden het gieren, gonſen, ſnorren, en huilen van uitgelate winden, en het razen van woedende hoofdſtoffen, tegens malkanderen aangefart. Hagelſtenen, vonken, ſtormbuien, onweir, vuirkolen, als uit een mengelklomp in een zwarte lugt van een geborſten, wierden met ſchitterende blixemſtralen, als golven vuirs, onder een geſlingert: door welke verhevelingen de ſchorre donderkloten, ſlag op ſlag henenrollende, alles te pletter klonken, dat de grond van de aarde loeide

en daverde. Wie kan alle de rampen van pijn, rouw, en dood, binnen de ſteden, op de ſtraten, en in de huiſen melden? Wie kanze denken? Wie kanze weten? toen de zwavel-vuir-druppelende ſlagrégen, die zorgeloſe boosdoenders, van verwate weelde dronken, zo onverwagt op het lijf viel? De dood en het verderf waren niet gekomen op den drempel, of geklommen in de venſteren, maar plotſeling ingedrongen in het hart en in de ziel. Daar hielp geen handewringen, hair uittrekken, en aanzigtkrabbelen, onder al het geſchreeuw, jammer, en misbaar, vermengt met vloeken, laſteren, en de tong te kaauwen. De jongſte ógenblik was gekomen. De vlam brande rotſen en arduingebergten weg, en weide alles in een zé van vonken af. De vloeken en peſten gilden al lillende in den onuitbluſſelijken barrenoven, en wierden voor eeuwig in een poel van vuir, en rook, en ſmook, en puin, en aſch begraven. Hoe dier, hoe dier ſtont hun die laſterlijke geilheid! De wrekende geregtigheid van den Aartsregter voer voort. Hij keerde de ſteden om, Sodom, Gomorre, Adama, ende Zeboim, de gantſche landſtreek, alle de inwoonders, en al het veldgewas: zo dat nog tak nog wortel van iet overbleef, en niemand daar kan wonen, nogte een menſchenkind verkéren. In zo groot een ommezwaai van dat akelig wonderwerk, daar de Heere zijn geregt uitvoerde, vergat de vrouw van Lot, door aardſchgezindheid, nieuwſchierigheid, ongehoorzaamheid, en ongeloof, haren pligt. Want agter zig omziende, veranderde zij in een Soutbeeld; niet van ſchrik verſtijft, nogte door damp verſtikt, maar om de overtreding van het gebod des engels, van den Heere geſtraft. Of dit Soutbeeld, de eigenſchap van gemeen ſout, of van ſteenſout heeft; en nu nog kenbaar met de gedaante van een menſch, en wel van een vrouw, tuſſchen Engaddi en de Dode Zé, ſtaat; zulx is bij gebrek van deugdzame ooggetuigen onzeker. Dog dewijl het een wonderwerk Gods is, heeft dit Soutbeeld zekerlijk geen gemeenſchap met de natuur van andere ſouten, en is een wondere ſoutſtof op zig zelve, daar water lugt en tijd te vergeefs hunne nagels op afſcheuren. Dit is waaragtig, dat de Heere Jeſus Chriſtus heeft gezegt; Gedenkt het wijf van Lot: tot een waarſchuwing, om niet te zondigen, en de ſtraf voor te komen. Hierom hebben véle Proféten, Evangeliſten, en Apoſtelen, van de zonde en van de ſtraf van Sodom en hare naburinnen gewaagt, als van twe hoog-gaande zaken, en bakens, die in de zé van de wéreld wonderlijk uitſteken: en de zelve, tot een voorbeeld zonder voorbeeld, aan hunne volkeren voorgehouden, op dat de inwoonders van de gantſche aarde zouden léren weten, eer de Zon der geregtigheid, met de donder van zijn ſtem, met de blixem van zijn aangezigt, en met de kragten van zijn ſterkte, in de wolken des hemels ten oordeel verſchijne, dat de God Iſraels God is.

HET

Gen: XXI. 14.

הגר גרושה מאברהם

Abraham sendeth away Hagar.

Abraham treibt Hagar weg.

AGAR AB ABRAHAMO ABLEGATA.

Hagar éloignée d'Abraham.

Hagar uitgedreven.

Eust. le Sueur pinx.

L. Surugue sculp. Amst.

HET XIX. TAFEREEL.

Uit de bron van liefde vloeit dikwils haat. De groté voorſpoed is zelden duurzaam, om dat het leven der menſchen, in alle ſtaat, een kéten van veel elende na zig ſleept, die bijblijft en volgt, gelijk de ſchaduw het lighaam. Zulx bleek in de Egyptiſche Hagar, de vremde, de dienſtmaagd, die van de onvrugtbare Saraï aan Abram tot een vrouw wierd gegeven, en helaas! maar voor een tijd. Als Hagar bemerkte datze zwanger was, verhiefze zig, en verägte de Vrouw. Het geen Saraï zo euvel opnam, en haar daar over zo hard viel, datze wegvlugte. En bedrukt zittende aan een waterfontein, in de woeſtijn op den weg van Sur, wierd haar van den Engel des Heeren bevolen, datze weder naar hare Vrouw zoude kéren, ende zig onder haar vernederen: met een trooſtrijke belofte, dat haar zaad in een ontelbare ménigte zoude worden vermenigvuldigt, en datze een zoon Iſmaël, de verhoringe Gods, zoude baren, die een woudézel of een wild menſch zoude wezen, en wijduitgeſtrekt voor het aangezigt van zijne broederen wonen. Na veertien jaren nu, wierden de beloften Gods, aan Abraham gedaan, die altijt ja en amen zijn, vervult. De oude onvrugtbare lang kinderloze Sara baarde, op den gezetten tijd, haren honderdjarigen egtgenoot een zoon, die Izaäk, van haar laggen in de tent een jaar te voren, wierd gehéten, en op den agtſten dag beſneden. Waarom zij zeide, God heeft mij een laggen gemaakt. Het is wel af te nemen, wat blijdſchap, uit de geboorte van dezen zoon der belofte, in het huisgezin van den vorſt Gods is ontſtaan. De onvrugtbaarheid was met vrugtbaarheid gekroont, de ſmadelijke verägtinge onder de menſchen weggenomen, en een wettige erfgenaam uit den doorlugtigen hoofd- en ſtam-boom geſproten. Waar bij quam de overgrote vreugd, alle verſtand te boven gaande, de welke de geloofsheld in zijn ziel gevoelde, als hij met zijne lighamelijke ógen zag, den aanvang van de toekomende zegen, die, door het middel van dat zijn zaad, over de gehéle aarde zoude komen. Geen klein bewijs van ware en hoogſtatelijke vrolijkheid gaf zulx te kennen, wanneer het kind Izaäk groot, en geſpeent wierd. Vader Abraham, in den geeſt verheugt, maakte op dien dag een grote maaltijd. Men mag wel denken, dat 'er pragtig was opgediſcht, dat 'er niet ontbrak, en dat alles vol ſtont; want de man was ſchatrijk; de Heere hadde hem gezégent met goud, zilver, knegten, dienſtmaagden, en overvloed van vé. Zekerlijk om zijn grote agting en liefde, met een milde dankbaarheid, aan zijne egtgenote, de blijde moeder, te doen blijken, en den hérelijken zegen Gods van zijn vermogen te tonen, en een gedenktéken, van de ſpaning van het beloofde en verkregen kind, voor het toekomende nageſlagt agter te laten. Maar een donkere wolk van ongenoegen, benévelde wel haaſt de heugelijke zon van dat juichende diſchgenootſchap. De vreugd wierd van de onruſt geſteurt.

ſteurt. De mannen Gods, zo voor als na, zijn mê van huiskruis niet vrij geweeſt. De grote Sara zag Iſmaël, Hagars zoon, ſpotten. Het zij dat ontſtont uit een haat, die hij tegens het tedere wigt, van de geboorte af, hadde opgevat; of dat hij trots op het voorregt van zijne eerſtgeboorte, jaloers was, over al de pragt en praal, ter ére van het jonge kind aangeregt: het ſpotten, veragten, en ſchimpen is altijt te wraken; want het bekomt nooit iemand wel, en een vroom man zal niet zitten in het geſtoelte van de ſpotters. De vorſtin der vrouwen barſte, over dat ſpotten, in zulk een verbolgentheid uit, dat ze tegens haren halsvriend zeide; Drijf deze meid met haren jongen uit, want hij zal geen erfgenaam met mijn zoon Izaäk wezen. Die rede viel Abraham als een meuleſteen op 't hart, want hij had den jongen lief, gelijk voorhenen was gebleken, toen hij, al zugtende, midden in Gods belofte, met deze woorden inviel: Och, dat Iſmaël voor uw aangezigt mogte leven! Maar God zeide tot den bekommerden verlegen en ontſtelden Abraham, laat het niet quaad zijn in uwe ógen; hoor naar het gene Sara u zal zeggen, want in Izaäk zal uw zaad worden genoemt: dog ik zal den zoon van deze dienſtmaagd tot een volk ſtellen, om dat hij uw zaad is. En te voren was ook al belooft, dat twaalf vorſten uit hem zouden voortkomen. Toen ſtond Abraham, gehoorzamende het gebod Gods, des morgens vroeg op, ende nam brood en een fleſch met water, ende leide het op Hagars ſchouder, ook gaf hij haar den jongen over, en zondze weg. Een uitzet niet al te rijkelijk: en een ſpiegel van de verandering der wéreldſche zaken, die ſomtijts met geneugte beginnen, en met tranen eindigen. Aldus eindigde het vertrek van Hagar met haren Iſmaël: wiens verleide, verblinde, voorhuidloſe nakomelingen, een geweldig groot zegenrijk land op den aardkloot beſlaan; en liever met den naam van Saracijnen, als Hagareen willen pronken; en nu lang de zure voetſtappen van hunne ballingmoeder, dwalende in de woeſtijne Berſeba, hebben vergeten. Maar in alle deze dingen zijn wonderen opgeſloten, die een andere beduidinge hebben: want de zoon uit Hagar, en de zoon uit Sara, betékenen de twe verbonden, het oude ende het nieuwe, de dienſtbare en de vrijé kerk. Iſmaël is geboren naar het vleeſch, en Izaäk door de belofte. Agar is Sina, een berg in Arabiê, en komt over een met Jeruſalem, dat nu is, en dienſtbaar met hare kinderen. Maar Jeruſalem dat boven is, dat is vrij, en onzer aller moeder; en de kinderen van die eenzame zijn meerder, dan van de getrouwde. Dit is de heilige ſtad, het nieuw Jeruſalem, van God uit den hemel nederdalende, toebereid als een bruid die voor haar man is verſiert: daar God alle tranen van de ógen zal afwiſſchen: daar dood, nog rouw, nog gekrijt, nog moeite meêr zal zijn; want de heerlijkheid Gods verligtze, en het Lam is hare kaars.

Gen. XXII. 11 12

ויקרא מלאך יהוה אל אברהם אל תשלח ידך אל הנער

Abraham, Lay not thine hand on the Child.

Abraham, Lege deine hand nicht an den Knaben.

ABRAHAM, NE MANUM TUAM INJICIAS IN PUERUM.

Abraham, ne frappez pas cet enfant.

Abraham, steek uwe hand niet uit aan den Jongen.

G. Mott del.

J. Muller fec.

HET XX. TAFEREEL.

Gen XXII. v. 6.

Oeſchikkinge en uitkomſt zijn van den Heere. Al wat God doet is wonderlijk, want Hij is wonderlijk. Op dit toneel komt een wonder voor, dat het geloof te boven gaat, en nogtans in de kragt van het geloof is begrepen. Het is niet zwaar, de belofte van God te ontfangen, maar de proef van onwankelbare liefde omtrent de zelve uit te ſtaan, door het derven van het lieffte op aarde, waar in de hoop en de zegen van alle geſlagten is opgeſloten en gegrondveſt, dat is een heldenſtuk, en daar is werk aan vaſt. In de voorſpoed quam de bitterheid op. God verzogt Abraham, zeggende: Neem uw zoon, den énigen, den lieven Izaäk, en ga naar het land Moria, en offer hem daar tot een brandoffer, op een van de bergen, dien ik u zal aanwijzen. Voor dit ſtreng gebod ſtont de natuur verbaaſt, en de menſchlijkheid kon 'er niet deur henen zien. Evenwel was de man ſtraks gehoorzaam: zijn geloof tarte de dood uit. Hij ſtond 's morgens vroeg op, zadelde zijn ézel, nam twe jongelingen en Izaäk mê; en als hij hout tot het brandoffer had geklooft, gingk hij naar de plaats, dien God hem hadde geboden. Een droevige reis, vol zure ſtappen, verzelt met vrees en hoop. Het zij hij beſpiegelde, om dat niemand het bevél Gods als hem alleen was bekent, hoe zijne egtgenote den zoneſlagter t'huis kerende zoude verwelkomen: hoe zijne huisgenoten, al het beſnedendom, het gerugt van Gods belofte nu in zijn kind gehoort hebbende, dien grouwel zouden verfoeiën: en hoe het ſtuk, dat een vader, onder ſchijn van godsdienſt, zijn eigen énigen en lieven zoon, door een moordmes gedood, en op een brandaltaar geöffert hebbende, alle volkeren rondom, en de wijde wéreld, tot een vervloekinge in de óren zoude klinken. Dog de man, met het geloof geharnaſt, gingk voort, en liet zig onderwegen geen woord ontvallen, van het geen 'er ſtont te verrigten. Op den derden dag zag Abraham de plaats van verre. Ende hij zeide tot de jongelingen, wagt hier, ik en de jongen zullen derwaart gaan, als wij zullen hebben aangebeden, zullen wij tot u wederkeren. Woorden, door de voorzienigheid Gods geſproken! Ende hij nam het brandofferhout, en leide het op zijn zoon Izaäk; en om niet te marren, droeg hij zelfs het vuir en het ſlagtmes in zijne handen, maar een zwaarder laſt in zijn bekommerde ziel. Hoe klopte 't hart! Hoe beefden de bénen! Hoe was het aangezigt beſtorven en naar de dood gezet! De prieſter en de offerhande waren daar door de natuurwet naauw verbonden. ô Neen! die band was in Abraham verbroken. De liefde tot God had hem van al het aardſche lang los gemaakt. Toen zeide Izaäk tot zijn vader; zie het vuir ende het hout; maar waar is het lam van het brandoffer? Och! die vraag was Abraham een verſche ſteek in zijn gewonde ziel: en hij antwoorde; mijn zoon, God zal hem zelven een lam ten brandoffer voorzien. Hoe weinig dagt die onſchuldige,

dat hij het gekloofde hout voor zig zelven droeg, dat het ſtaal voor zijnen nek was geſlepen, dat de vuirkool om hem glom, en dat het hem zou gelden, en hij het offerlam wezen! Men quam op de plaats die God had gewezen. Op dien berg moeſt de toets van het goud des geloofs geſchieden. Abraham bouwde daar een altaar, en ſchikte het hout daar op, en als hij zijn zoon Izaäk hadde gebonden, leide hij hem op den altaar, boven op den houthoop, met meerder geweld om zig zelven te overweldigen, als met het gantſche offerwerk van dat onnoſele ſlagtſchaap. Nu ſtelde de held nog vaſt, dat God, die den zegen in zijn zaad als de menigte van de ſtarren des hemels, ende het zand aan den oever der zé hadde belooft, niet konde liegen: en ziende om her geen uitkomſt, vertrouwde evenwel, dat God magtig was om zijn bloed uit de dode aſch te konnen opwekken. Waar op hij zijne hand uitſtrekte, het ſlagtmes greep, en mikkende den ſlag dreigde te geven. Dat was een ijſer geloof: daar was de liefde ſterker als de dood, en de ijver harder als het graf. Het geloof was in top, en baarde hare vrugt, de uitkomſt tegens de dood. Zie, de Engel des Heere, ſneller als de blixem, riep van den hemel, Abraham, Abraham, ſtrek uwe hand aan den jongen niet uit, en doe hem niet. Nu weet ik dat gij God vreeſt, en uwen énigen zoon om mij niet hebt verſchoont. Toen zag Abraham agterom een ram, met de hoornen in de doorneſtruiken verwart, dien hij in de plaats van zijn zoon tot een brandoffer opofferde. Ende de Engel des Heeren riep andermaal, zwerende bij zig zelven, en herhaalde om deze zaak den beloofden zegen. Aldus wierd Abraham van den Heere zelf met lof bekroont. Izaäk nu is een doorlugtig voorbeeld van den Heere Jeſus Chriſtus geweeſt. Izaäk betekent laggen: Chriſtus is de grote blijdſchap voor alle volkeren. Izaäk is uit een onvrugtbare moeder geboren: Chriſtus is als een rijsje opgeſchoten, en als een wortel uit een dorre aarde. Izaäk is op den agtſten dag beſneden: Chriſtus insgelijx. Izaäk was de énigen zoon, want buiten hem word Abrahams zaad niet gerékent: Chriſtus is de éniggeboren Zoon Gods. Izaäk heeft het offerhout getorſt: Chriſtus heeft onze zonden in zijn lighaam op het hout gedragen. Izaäk was onnozel: Chriſtus heeft géne zonden gekent. Izaäk gingk gewillig ter dood: Chriſtus wierd als een lam ter ſlagtinge geleid. Izaäks offerplaats was de berg Moria: Chriſtus is op Golgotha gekruiſt. Izaäk was aanſtonds, door het gebod Gods, in de gehoorzaamheid van Abraham geoffert: Chriſtus is het Lam, dat zig zelven, van voor de grondlegginge der wéreld, door den eeuwigen Geeſt aan God onſtraffelijk heeft opgeoffert. Izaäk was drie dagen reizens op den weg, en zo lang in het hart van Abraham als dood: Chriſtus, geſtorven zijnde, was drie dagen in het hart van de aarde. Izaäk is bij gelijkenis uit de dood weder gekregen: Chriſtus, als de Vorſt des levens, heeft den ijſeren kéten van het ſterflot afgebroken, en is kragtiglijk bewezen den Zoon van God te zijn.

Gen. XXIII. 16.

שקל אברהם ארבע מאות שקל כסף למערה.
Abraham weighd four hundred shekels of silver for the Cave.
Abraham wäget zwey hundert Seckel silbers vor die Höle.
G. Kent del.

APPENDIT ABRAHAMUS QUADRINGENTOS SICLOS ARGENTEOS PRO SPELUNCA.
Abraham pave quatre-cent Sicles d'argent pour la caverne.
Abraham weegt vier hondert sikkelen zilvers voor de Spelonke Machpela.
C. Vander Gouwen sculp.

HET XXI. TAFEREEL.

Cherp en verſchriklijk is de ſchigt des doods: maar het is goed daarom te denken, en het geweld van den koning der verſchrikkinge, om niet te zondigen, altijt te overwegen. Wat man leeft 'er die de dood niet zal zien, en zijne ziel uit het geweld van het graf bevrijden? Als Sara, Abrahams vrouw, honderd en zeven en twintig jaren oud was, is zij te Kiriath-Arba, het welke is Hebron, tegen over Mamre, in het land Kanaän, geſtorven. Abraham nu, van het trooſtelijke leven der lieve halsvriendin verſteken zijnde, heeft zijne egtgenote met grote rouw beklaagt ende beweent. Het is nodig en loflijk, dat een dierbaar dood lighaam, waar in een koſtelijke ziel heeft gewoont, een eerlijke en heerlijke ruſtplaats geniete, en geen ézels begraaffenis hebbe. Abraham dan van deze lijkpligt opſtaande, ſprak de zonen van Heth aan om een graffstede. Deze grote man had toen nog niet één voetſtap eigen land in het geweſt, dat zijne afkomſt tot een erfbezittinge van den Heere was toegezworen. Ik, zeide hij, ben een vremdeling ende een inwoonder bij u lieden, geeft mij een erfbegraafplaats, op dat ik mijne dode begrave. Het overbeleefde antwoord van de zonen Heths, waar door hij heer en een vorſt Gods wierd genoemt, en de keur van alle graven gegeven, verpligte den beſcheiden en nederigen Abraham zo zeer, dat hij opſtond, en zig voor het landvolk, de zonen Heths, nederboog, zeggende; indien het u behaagt dat ik mijne dode begravé, hoort mij, en ſpreekt voor mij bij Ephron den zoon Zohars, dat hij mij geve de ſpelonk Machpela, in het einde van zijn akker, voor het volle geld, tot een erfbegraaffeniſſe in het midden van u. Ephron de Hethiter, niet minder beleefd als het volk, zat in het midden van de zonen Heths, en antwoorde Abraham voor hunner aller óren: Neen mijn heer, hoor mij, den akker, en ook de ſpelonk die daar in is, geve ik u, in tegenwoordigheid van de zonen van mijn volk, begraaf uwe dode. Toen boog zig Abraham wederom neder, weigerende zulx aan te nemen, en bood aan het geld daar voor te geven. Maar Ephron zeide, mijn heer, een land van vierhonderd ſikelen zilvers, wat is dat tuſſchen mij en u? begraaf uwe dode. Het ſchijnt dat de landvorſt énigſints geldgierig was, om dat hij, met de weigering van de betaling, de waardij van het ſtuk land noemde. Maar Abraham, al te edelmoedig om iet voor niet te begeren, den prijs wetende, woog Ephron vierhonderd ſikelen zilvers goed gangbaar geld toe. Waar uit blijkt, dat de waardij van het zelve toen alleen bij het gewigt, en niet de munt in gebruik was: en naderhand is de ſikel der Joden, op de éne zijde met een wierook-kelkje, en op de andere zijde met de roede van Aäron getékent geweeſt. Daarna begroef Abraham zijne vrouw Sara, in de ſpelonk van den akker Machpela, tegen over Mamre, dat Hebron is, in het land Kanaän. Voorts is die akker-ſpelonk tot een

erfbegraaffenis aan Abraham, en voor zijn gantſche ſtamhuis beveſtigt geworden: want Abraham, Izaäk, Rebecca, Lea, en Jacob, zijn in de zelve begraven: behalven Joſeph, wiens gebalſſemde beenderen Moſes uit Egypte hadde mede genomen, de welke van de Iſraëliten, toen Joſua was geſtorven, te Sichem zijn ter aarde beſtelt. Zodanig is dan het uiteinde van Sara geweeſt, van Sara die princes, de blijdſchap van haar volk, het ſieraad van hare tijd, een ſchone vrouw met ſchoonheid overgoten, een grote vrouw van den grootſten man, een wonder van natuur en van genade, de moeder naar het vleeſch en het geloof van Joden en Heidenen, ja de moeder naar het vleeſch van dat Zaad, dat het aardrijk en de dood en den afgrond zou in dwang houden. Uit dit begraven, en de zorg voor de begraaffenis, is klaarlijk af te nemen, dat de gelovige Abraham, en alle zijne geloofsgenoten, in de hoop van verrijſenis leefden, vaſt ſtellende en wetende, dat God een God is van de levenden en niet van de doden; waarom zij verwagten de ſtad die grondveſten heeft, welkers konſtenaar en bouwmeeſter God is. Welk kentéken van geloof, veel koſtelijker en duurzamer dan alle grafnaalden en marmere kolommen, ter gedagtenis van afgeſtorven opgeregt, waardig is, dat het als met een ijſere griffi, voor eeuwig, in de ſteenrots van elx hart, werde gegraveert; om door het ſterven van alle vromen, te léren ſterven eermen ſterft, op dat de dood mag wezen een doorgang tot het eeuwige leven.

HET

Gen. XXIV. 9.

שם עבר אברהם את ירך תחת ירך ארניו וישבעלו.

Abrahams servant sweareth to his Master.

Abrahams knecht schweret seinem Herrn.

G. Moet del.

SERVUS ABRAHAMI HERO JURAT.

L'Esclave d'Abraham fait serment à son Maitre.

Eedt van Abrahams knecht aan zynen Heer.

G. vander Gouwen sculp.

HET XXII. TAFEREEL.

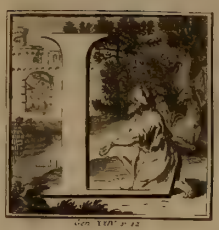

Of zij den Almagtigen God, die den zegen van waſſen en vermenigvuldigen over den menſch heeft uitgeſproken, en met de zelve een zugt en trek ingelegt, om zig in erfnakomelingen uit te breiden en te vereeuwigen. De aartsvader Abraham, oud ende wel bedaagt, overdenkende de goddelijke belofte, in verwagtinge van den toekomenden zegen over zijn zaad, droeg zorg, dat zijn ſtam door het huwen in wezen mogte blijven, en op den gelegden grond een afkomſt van geduurzaamheid worden beveſtigt, en met dit voornemen, dat zulx binnen de palen van zijn geſlagt mogte geſchieden. Tot dien einde belaſte de vrome vader, onder eedzweringe bij den Heere, aan zijn oudſten knegt, die het bewind over al zijn goed had, dat hij voor zijn zoon Izaäk, geen vrouw uit de dogteren der Kananiten, zoude nemen: maar naar zijn land en maagſchap trekken, en daar van daan een vrouw halen. Na het afleggen nu van dien eed, nam de knegt tien kemelen uit den hoop, daar op ladende van alhet goed van zijn heer, en verreisde in Meſopotamië, naar de ſtad van Nahor. Het wierd avond, toen de knegt voor de ſtad bij een waterfontein de kemelen dede nederknielen, ten tijde als de vrouwlui quamen om water te putten. Ende hij bad den Heere. Het woord was naauwlijks uit de lippen, of de overſchone Rebecca, een ongerepte maagd, quam uit. De knegt liep haar te gemoet, verzoekende om een weinig water uit hare kruik te drinken. De ſchone liet de waterkruik van de ſchouder op den elleboog gezwind neder, zeggende, drink mijn heer; beleefdelijk daar bijvoegende, ik zal ook water voor uwe kemelen putten, tot dat zij alle zullen hebben gedronken. De man beſpiegelde haar ſtilzwijgende: en, na het drinken, langde hij een goud voorhoofdſierſel en goude armringen uit: want zij had hem op zijne vraag geantwoord; Ik ben de dogter van Bethuël, de zoon van Nahor en Milca, en dat 'er in haar vaders huis ſtro, veel voeder, en plaats genoeg was om te vernagten. Rebecca boodſchapte dit t'huis: en hare broeder Laban de geſchenken gezien, en de redenen over en weêr gehoort hebbende, liep haaſtig naar buiten, en zeide tot den man bij de waterfontein; Koom in gij gezegende des Heeren, waarom ſtaat gij buiten? De man quam in: men gaf ſtro, en voeder voor de ontgorde kemelen, en water om de voeten te waſſchen, voor hem en de bijzijnde manſchap. De diſch wierd gedekt: maar deze huwelijx gezant wilde niet éten, voor en al eer hij zijne boodſchap hadde vervult, zeggende: Ik ben de knegt van Abraham, en de Heere heeft mijn meeſter, zeer gezegent met ſchapen, rinderen, zilver, goud, knegten, dienſtmaagden, kemelen en ézelen. Ende Sara, zijne vrouw, heeft hem in zijn ouderdom een zoon gebaart, aan wien hij al zijn goed heeft gegeven. En mijn heer heeft mij doen zweren, dat ik naar zijn vaders huis zou trekken, en uit zijn geſlagt

een vrouw voor zijn zoon halen. Ik zeide, misschien zal die vrouw mij niet volgen. Dog hij antwoorde: De Heere zal zijn Engel voor u zenden, en uw weg voorspoedig maken. En als gij tot mijne naast-bestaande zult gekomen zijn, en zijze u niet geven, zult gij van mijn eed vrij wezen. Ik dan quam heden bij de waterfontein, zeggende, ô Heere! God van mijn heer Abraham, indien gij mijn weg voorspoedig hebt gemaakt, dat tog de uitkomende maagd, die ik drinken zal eischen, en het mij geven, de vrouw zij, de welke de Heere den zoon van mijn heer heeft toegewezen. Terwijl ik nog stil sprak, quam Rebecca uit, en alles geschiede naar mijne woorden. Indien gij nu weldadigheid en trouw aan mijn heer wilt doen, of zo het u anders behaagt, geeft het te kennen, op dat ik mij ter regter of ter slinker wende. Laban ende Bethuël antwoorden: Deze zaak is van den Heere voortgekomen, wij konnen buiten zijn welbehagen niet anders met u spreken. Zie Rebecca is voor uw aangezigt, neem haar, en verreis; zij zij de vrouw voor den zoon van uwen heer, gelijk de Heere heeft gesproken. Abrahams knegt deze woorden horende, boog zig voor den Heere ter aarde. En hij gaf Rebecca zilvere en goude kleinodiën, en klederen, ende aan hare broeder en moeder ook geschenken. Ende zij aten ende dronken. Aldus eindigde het begin van deze vreugd, waar door Abrahams godvrezentheid en geloof, ten aanwas van meerder heerlijkheid, met zegen wierd bekroont.

HET

Gen. XXIV. 64-67.

נפלה רבקה מהגמל ולוקחה הצעיף ונכסה

Rebecca lights off the Camel, & covers her self with a vail.

Rebecca fällt vom Kameel, und verhüllet sich mit einem Mantel.

G. Hoet del.

REBEKKA SE EX CAMELO DEJICIT, SUMTOQUE VELO SE TEGIT.

Rebecca descend du Chameau, prend un voile & s'en couvre.

Rebekka valt van den kemel af, en bedekt zich met eenen sluier.

G. Vander Gouwen sculp.

HET XXIII. TAFEREEL.

ALs een zaak wel uitvalt, moet menze wijslijk handelen. Het is een zegen, den zegen wel te gebruiken; om door voorſpoed den pligt omtrent God, en den naaſten nooit te verzuimen. De knegt van Abraham was loflijk met deze hoofddeugd begaaft: het zij hij om den zegen van God bad; of over Zijne weldadigheid dankte; of zig over het ontfangen goed, voor den Heere, met het aangezigt ter aarden nederboog. De man, aan Abraham ende aan Izaak gedagtig, wiſt, dat hij was uitgetrokken om naar zijne plaats weder te keren. Hij verrees dan met het rijzen van de zon, en zijn eerſte rede was van vertrekken. Maar de broeder en de moeder van Rebekka, zogten haar een dag of tien bij hen te houden, en dan te laten gaan. Dog de knegt hiel ſterk op zijn vertrek aan, zeggende met de kragtigſte rede; houd mij niet op, dewijl de Heere mijn weg voorſpoedig heeft gemaakt, laat mij naar mijn heer gaan. Een téken, dat dezen gezant zijn tijd niet verwaarloosde, nog de mildadige goedertierentheid Gods verſmade. Geen vriendelijk onthaal, geen voorſpel van blijde bruilofts vreugd, nog overvloed van gemak en vermaak, konden den driftigen ijver van zijn getrouw voornemen, in den aanbevolen laſt, énigſints verhinderen. Hij moeſt, hij wilde voort. De vrienden vonden goed, het welbehagen van de jonge dogter daar over te verſtaan. Waar op Rebekka wierd geroepen, en gevraagt: Wilt gij met dezen man trekken? Zij zeide, Ik zal trekken. Voorwaar een rondborſtig antwoord, van grote onderneming, dat den edelmoedigen aart van hare doorlugtige afkomſt te kennen gaf; en zo ſchoon een bruid, voor zo groot een aanwaſſend vorſt als Izaak, paſte. Derhalven lieten zij Rebekka, ende hare voedſter, en Abrahams knegt, ende zijne reisgenoten vertrekken. Ende zij zegendenze, ende wenſchten haar alle voorſpoed toe, zeggende: ô onze zuſter! groei, was, en vermenigvuldig tot duizenden duizenden, en uw zaad bezitte de poorten van zijne haters. Woorden! meerder door de kragt van zuivere bloedliefde uitgeſproken, als in de oneindelijkheid van de gevolgen begrepen. Rebekka dan, ende hare jonge dogteren, op de kemelen geſtegen zijnde, volgden den man die de troep voerde, en in aller ijl haaſte om naar zijnen heer weder te keren. Het word niet gemeld, hoe heerlijk die grote dogter was uitgedoſt, met wat pragt en praal zij uitquam, en of zij hare eige reistuigen bézigde. Maar uit Bethuels brede huishoudinge, rijklijkheid van minnemoeder, en den ſtoet van hare ſpeelgenoten, is wel af te nemen, dat alles ruim genoeg om quam, dat ze niet ſpaarzaam was uitgezet, en van goud, zilver, klederen, en allerlei koſtelijkheden, als een Syriſche princes overvloeide, waardig, om van den gezegenſten jongen held in Kanaän verwelkomt, en omhelſt te worden. De reis van die aanziendelijke ſtaatſi, zo ras voortgezet, veroorzaakte zekerlijk een geweldige

ſtofwolk in de lugt. Op dien tijd wandelde Izaäk langs den weg, die loopt naar den put Lachai Roï, dat is van den levenden en den zienden: want hij woonde in het zuidland. De gehoorzame en onderdanige zoon van den godvrezenden vader, al zijn heil van den God des verbonds verwagtende, was, toen de dag daalde, in het veld uitgegaan om te bidden, en zijn hart, vol hoop van vertroofting, voor den Eeuwiglevenden uit te ſtorten. En wanneer hij in die gedagten zijne ógen opſloeg, zag hij de kemelen van verre komen. Rebekka, Izaäk ook ziende, ſteeg van de kemel af. Het zij de innerlijke beweginge, door de nabijheid van hare maagſchap, als het bloed kruipt daar het niet kan gaan, zulx veroorzaakte: of dat eén verborge kragt van boven een indruk in haar hart gaf, dat dit de man zou wezen. Zij vroeg aan den knegt, Wie is die menſch, de welke ons in het veld te gemoet komt? Hij zeide, dat is mijn heer zelf. Toen nam zij haaſtelijk hare ſleuïer, ende bedekte zig, Een téken van eerbare ſchaamte, betamelijk aan zo kuiſch een bruid, en mogelijk in die tijd eigen aan de Hebreïnnen. Daar op verhaalde de oude opperknegt aan Izaäk alles, wat hij hadde uitgevoert. Ende Izaäk bragt Rebekka, de ſchone, die wel in 't vleeſch was, gelijk hare naam mede brengt, binnen in de tent van zijne overlede moeder Sara, en hij namze tot zijne vrouw, en hij hadze lief, en wierd aldus in zijne ſmart na zijne moeders dood getroofft: het geen de mantel van ſtilzwijgendheid verder bedekt. Uit dezen gantſchen handel ziet men: hoe Abrahams knegt, gehoorzaam, ijverig en getrouw, een opwekkend voorbeeld is voor alle gezanten Gods, de gezegende des Heeren, om de gaven niet te verzuimen, en om arbeiders te zijn, die niet beſchaamt worden. De bevallige Rebekka was, op het billijke aanzoek, zonder marren reisvaardig, verzelt met hare geſpelen. Zo neigt de bruid, de kerk, in het godlijk bruilofts-lied, hare óren, en vergeet haar volk en haar vaders huis, beſtuwt met een ſleip ſtaatdogteren, en hare inwendige heerlijkheid verdooft al het uiterlijke ſieraad. In Izaäk blinkt de godvrugtige onderworpentheid uit: hij gaat eenzaam vol heilige gedagten, en de ſchoonſte bruid des aardrijx komt hem door den zegen Gods t'huis. En eindelijk moet men zig ten hoogſten verwonderen, over de voorzienigheid van God, omtrent het huwelijk, dat Paulus een grote verborgentheid noemt, ziende op Chriſtus, en op de gemeinte.

HET

Gen. XXV 9.

קוברים יצחק וישמעאל את אברהם אל מערת המכפלה.

ISAACUS & ISMAEL SEPELIUNT ABRAHAMUM IN SPELUNCA

Isaac & Ishmael bury their father Abraham in the cave.

Isaac & Ismaël ensevelissent Abraham, dans la caverne

Isaac und Ismaël begraben ihren Vater Abraham in die Höle.

Isaák en Ismaël begraven Abraham in de spelonke Machpela.

G. Hoet del. G. Vander Gouwen sculp.

HET XXIV. TAFEREEL.

IEg uwe aardſchgezindheid af, ô menſch! en bedenk de ſterflijkheid. De dag van de dood is beter als van de geboorte: dan is de loop ten einde, en de ſtrijd volſtreden. De dood moet eens komen, die paal ſtaat vaſt, en dat perk is niet te overſchrijden. Men kan zeggen wat de man is geweeſt, als een zark de grafſtede ſluit. De tijd quam eindelijk, dat vader Abraham, hondert en vijf en zeventig jaren geleeft hebbende, den geeſt gaf: volgens de woorden van God zelf; Gij zult met vrede tot uwe vaderen gaan, en in goeden ouderdom worden begraven. Dit is dan de uitvaart van den held, vorſt, profeet, en groten aartsvader, die van zijn wieg af tot aan zijn graf toe, door zoet en ſuur, door nood en dood, en bloed, en vloed, en vuir, en gevaar, geſolt en gerolt, heeft gereiſt, gezworven, geſukkelt, geſtreden, geworſtelt, overwonnen, en in dit jammerdal als een balling en vreemdeling omgedwaalt. Waarom's mans godvrugtigheid en geloof, naamhaftig over de gantſche aarde, met eer en heerlijkheid gekroont, tot de ſtarren is verheven; als zijnde alleen doorlugtig zonder weêrgâ en navolger, zo dat niemand zijn deugd durft hopen, nog zijn geluk wenſchen, en zijn roem door alle eeuwen uit de lang verſtove lijkâſch en grafzark uitzwelt. In het jaar een duizend negenhonderd en agt en veertig, na de ſcheppinge, is Abram, de eerſtgeboren zoon van Terah, in Ur der Chaldeen geboren: alwaar hij de afgoden heeft gedient, en zijn halve zuſter Sarai tot een vrouw genomen. Men ſtelt door de verſchijninge van God twe roepingen van Abram; één in Meſopotamie, en één te Haran. Hij is dan eerſt uit Ur der Chaldeen getrokken, en heeft te Haran gewoont. Vijf en zeventig jaren oud zijnde, quam hij in het land Kanaän, te Sichem, bij het eikenboſch More. Hij ſloeg zijn tent neêr tuſſchen Bethel en Ai. En trok ten zuiden, en om den honger naar Egypte, daar zijn vrouw van Pharao wierd genomen, en wedergegeven. Toen keerde hij rijk uit Egypten, weêr tuſſchen Bethel en Ai. En woonde aan de eikenboſſchen van Mamre bij Hebron. Daarna ſloeg hij met zijne bondgenoten vier koningen, en redde Lot. En na den ſlag wierd hij van Melchizedek onthaalt, en gezegent. Uit Hagar is hem Iſmaël geboren. Dartien jaren daarna wierd hij Abraham, en zijn vrouw Sara, van den Heere genoemt: en ontfing de beſnijdenis, en de belofte van Izaäks geboorte, met toezegginge van Iſmaels grootheid. Hij heeft de Engelen geherbergt, en voor Sodom gebeden: en woonde tuſſchen Kades en Sur, en verkeerde als vreemdeling te Gerar: daar Sara van Abimelech wierd geſchaakt, en ongerept wedergegeven. Op zijn honderdſte jaar is hem Izaäk geboren, dien hij op den agtſten dag beſneed. Hij zond Hagar met Iſmaël den ſpotter weg. Hij maakte een verbond met Abimelech te Berſeba, en woonde in het land der Philiſtijnen. Voor zijn zoon Izaäk,

van God ten brandoffer op den berg Moria geëiſcht, offerde hij een ram. Toen Sara honderd en zeven en twintig jaar oud was, ſturf zij te Kiriath-Arba. Drie jaren daarna zond Abraham zijn oudſten knegt naar Meſopomië, om een vrouw voor Izaäk te halen, die Rebekka medebragt. Wijders nam Abraham Ketura tot een vrouw, en bequam uit haar verſcheide kinderen. En zekerlijk gevoelende dat zijn dood aanſtaande was, gaf hij Izaäk al dat hij bezat, en aan de zonen van de bijwijven geſchenken, en zondze bij zijn leven naar het ooſten weg. Binnen dien tijd heeft hij Izaäks afkomſt vijftien jaren gekent, en de verſchijninge van God agtmaal genoten, en is altijt onder de ſchaduwe van zijne vleugelen, door de kragt van zijn Geeſt ondersteunt geweeſt, gelijk zijn godsdienſtigheid, die met het bouwen van altaren uitblonk, te kennen had gegeven. Na zulk een ommezwaai van zaken heeft de geloofsheld, oud en ſat van dagen, het leven afgeleit, en is van zijne zonen Izaäk en Iſmaël, in de erfbegraafplaats, bij zijne vrouw Sara begraven. Men zou van de lijkſtaatſi niet als met onzekerheid verder konnen ſpreken: maar de doorlugtigheid van den groten man behoefde geen zigtbare pragt en praal, die was bij zijn leven de nijd de tijd en de dood al ontwaſſen. Zijn hemelſche deugd ſtaat eeuwig pal, en pronkt en ligt als een vuirkolom over de gantſche aarde. Het dolende balling-leven van Abraham was een voorbeeld van de kerk, het koningkrijk van Meſſias, dat door alle elenden moeſte henen worſtelen, eer het zonder rimpel en vlek in het ligt des hemels zoude worden voorgeſtelt. De omwandelinge in het land Kanaän dede Abraham zien, hoe groot den zegen zoude wezen, die God hadde belooft over zijn zaad te zullen uitſtorten: en dat zulx nog maar alleen was een afſchaduwinge van de eeuwige en hemelſche heerlijkheid daar boven. In de gewiſſe hoop van een zalige verrijſeniſſe dan, is Abraham ontſlapen: want hij heeft gelooft, en daarom zal hij leven, na dat hij is geſtorven. Waarom de Profeten, Evangeliſten, en Apoſtelen, door de bazuinen van hunne godſpraken van Abraham alom hebben gewaagt, en de graffstede van dien vorſt Gods, in de harten der gelovigen opgebouwt; ten einde dat véle menſchen, door zijn leven geſtigt, door zijn geloof opgewekt, door zijn gehoorzaamheid geleert, door zijn voorbeeld getrokken, en door zijn dood vertrooſt mogten worden, om, volgens de woorden van den Mond der Waarheid, van ooſten en weſten te komen, en met Abraham, Izaäk ende Jacob in het koningkrijk der hemelen aan te zitten.

Gen XXV. 32. 33.

מכר עשו בנזיר ערשים את בכרתו ליעקוב.

Esau sells his birth-right for pottage of Lentiles.

Esau verkaufft seine Erste-geburt für ein Gericht linsen.

G. Post del.

EZAVUS PULTE LENTIUM, VENDIT PRIMOGENITURAM JACOBO

Esau vend à Jacob son droit d'aînesse pour un potage de Lentilles

Ezau verkoopt aan Jakob 't recht van zyn eerstgeboorte.

C. Vander Gouwen sculp.

HET XXV. TAFEREEL.

Nder de verborge dingen van den Almagtigen, is Zijne zin onkenbaar; want gelijk de hemel is hoger dan de aarde, alzo zijn de gedagten en de wegen van den Heere God, hoger dan die van de kinderen der menſchen. Wie kan van dit wonder reden geven, en vergeten den Heere te loven? Gezaligt is de menſch, die dit aanbid en gelooft! Het beſluit Gods is in twe kinderen van éne dragt geopenbaart. Als Rebekka lang onvrugtbaar was geweeſt, bad Izaäk den Heere, en zijn gebed wierd verhoort, en zijn vrouw zwanger van twelingen, die in haren buik tegens een ſtieten. De gevraagde Godheid antwoorde over deze zaak, dat 'er twe volken in haren buik waren, die zig uit haar ingewand van een zouden ſcheiden; en dat het éne volk ſterker als het andere zou wezen, en de meerder den minderen dienen. In de geboorte quam de eerſte ruig en ros uit, en wierd Eſau genoemt: en de andere, zijn broeders hiel houdende, is Jacob geheten. Als die kinderen groot waren, verſtond Eſau zig op de jagt, en was een veldman; en Jacob een opregt man, woonde in tenten. De éne was een wild en woeſt menſch, genegen tot lopen, vliegen, en rennen, om langs duin en del, door boſſchen, wilderniſſen, heggen, en ſtruiken, het wild op te doen, te vervolgen, te ſchieten en te vangen; en als hij zig zelven bijna ten einden adem het hart hadde afgejaagt, moê en mat, beſtoven en bezweet, met de opgedane vangſt naar zijn woonſtede weder te keren. De andere was ſtil, geſchikt en eenvoudig, nam zijn beroep waar, ſloeg de kudde gade, en leefde op de voorzienigheid van God geruſt. De ouders hebben ſomtijts het éne kind liever als het andere, door een onbekende medeneiging of tegenzin, niet wetende van welke hartstogten zij worden gedreven. Izaäk beminde Eſau, om het ſmakelijk wildbraad, en mooglijk ook om de eerſtgeboorte: en Rebekka hadde Jacob lief, om wat reden vindmen niet aangetékent; maar de deugd ſtraalt altijt wonder ſchoon uit een bevallig lighaam. Beide zekerlijk met menſchelijke inzigten, naar hun begrijp, aangedaan; dog door een hoger en verborgen oorzaak, van het voorzienige raadbeſluit des Heeren, beſtiert. Het gebeurde dan op een zekeren tijd, als Jacob een moes hadde gekookt, dat Eſau vermoeid en hongerig uit het veld quam, en met een gretige begeerte tot hem zeide, geef mij, laat ik ſlorpen van dat rode, van dat rode daar: waarom zijn toenaam is Edom, dat is menſch, ros, aardſch, of bloedrood. Jacob de gulſige drift van zijn broeder bemerkende, en ſtaande naar een voordeel, dat hem door de natuur niet had mogen gebeuren, bediende zig van de voorkomende gelegentheid, en nam Eſau op zijn zwakſte, zeggende; verkoop mij nu uwe eerſtgeboorte. De onbeſuisde jager Eſau, het gewigt van dien eiſch in de wind ſlaande, antwoorde; zie ik ſterf tog, wat baat mij de eerſtgeboorte? Zo dat hij de koop toeſtond. En

op dat die overeenkominge onverbrekelijk ſtant zoude grijpen, wierdze met een hoogſtatelijken eed van hem geſtaaft, en hij verkogt aan Jacob zijne eerſtgeboorte. Toen gaf Jacob aan Eſau brood, en het linzen-kookzel: en Eſau at en dronk, en gingk heen, veragtende de eerſtgeboorte. In Eſau ſtak een grote ondankbaarheid omtrent God uit, om dat hij de genadegifte van de eerſtgeboorte verſmade: welk voorregt, met de hoogſte zegeningen, bij uitſtekentheid, in de huisgezinnen van de aartsvaderen, boven de andere zonen was behandveſt. Wat was het een rukkeloosheid, voor een gering linſen-kookzel, het erfregt van voorgeboorte te verkopen, het aardſche heil opſlorpende te verſlinden, en den hemelſchen zegen te verwerpen; en met de goddeloſen te zeggen, laat ons éten en drinken, want morgen zullen wij ſterven? Dat is, op het ſpoor van moeder Eva, in een ógenblik, uit enkele luſt, om een mondvol ſap, met de lippen en de tanden de dood te vatten, en in te ſlikken. Als Eſau die énige ſpijs op had, gingk hij heen, en keerde mogelijk weêr tot zijn gewoon leven, het vorige jagen, als een hond tot zijn uitbraakzel, en een zwijn tot de omwentelinge in het ſlijk. Maar hoe ſuur is die onheilige dat linſen-moes daarna opgebroken! als hij de zegening willende beërven, wierd verworpen, en geen plaats van berouw vond, hoewel hij die met tranen zogt. De menſchen nemen ſchikkingen omtrent hunne kinderen voor, maar het belieft de Goddelijke Majeſteit, met de zelve, zo in het lighamelijke als in het geeſtelijke, te handelen naar zijn welbehagen. Kaïn was wel de eerſtgeboren zoon, maar uit Seth moeſt het gezégende zaad voortkomen. Uit Sem daalde de geſlagtrekeninge der Hebreen, maar Japhets afkomſt zoude eens in zijn heiligdom indringen. Aan Juda, de vierde zoon van al de twaalf, wierd de ſcepter toegezegt. En Ephraïm was met den zegen voor Manaſſe gaan ſtrijken. Wegens dit alles heeft de Heere God zelf gezegt: Ik heb Jacob lief gehad, en Eſau gehaat. Het voornemen van God, volgens de verkieſinge, blijft vaſt. Bij God is geen onregtveerdigheid. Hij is regtveerdig en regt. Hij maakt het ligt, en ſchept de duiſternis. Hij maakt de vrede, en ſchept het quaad. Hij dood, ende maakt levendig. Hij verſlaat, ende Hij heelt. Hij ontfermt hem wiens Hij wil, en verhard den welken Hij wil. Het is een genoegzame vertroofſtinge, dat God zijn magt over de vaten des toorns, en den rijkdom van zijn heerlijkheid, over de vaten der barmhertigheid, de geroepene uit Joden en Heidenen, heeft bekent gemaakt; om de zaligheid door het geloof uit genade te verwagten.

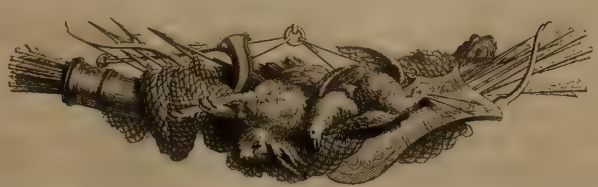

HET

Gen. XXVI:31.

יצחק ואבימלך שבעים נריה.

Isaäc and Abimelech swear an oath of friendship to each other.

Isaac und Abimelech schweren zusammen einen Bund.

G. Höet del.

ISAACUS & ABIMELECHUS JURE JURANDO FOEDUS SANCIUNT.

Isaäc & Abimelech se Jurent alliance.

Abimelech en Isaäk zweeren malkander een verbont.

J. van Vianen fecit.

HET XXVI. TAFEREEL.

It het leven der menſchen, en voornamentlijk van de gunſtgenoten Gods, ſpruiten véle bitterheden: en onder alle bezoekingen is de honger geenſins de minſte. Waarom de zelve een ſcherp zwaard, en een gevaarlijk raadsman word genoemt; want de razernij die daar uit voortkomt, en naar geen reden luiſtert, is het geduld en de mêdogendheid ontwaſſen. Om die plaag te ſchuwen trok Izaäk naar Gerar, eertijts de hoofdſtad van Paleſtina. En de Heere verſcheen hem, en zeide; trek niet af naar Egypte, woon in dit land, en ik zal met u zijn, en u zegenen; en u, en uw zaad, in het welke alle volkeren der aarde zullen worden gezegent, alle deze landen geven: en mijn eed aan Abraham uwen vader beveſtigen, om dat hij, mijn ſtem gehoorzamende, mijne bevélen, geboden, inzettingen, en wetten heeft onderhouden. Izaäk, daar als een vreemdeling zijnde, was bevreeſt, dat men hem om zijne ſchone vrouw mogte doden; waarom hij aan de vragers naar haar antwoorde, dat Rebekka zijne zuſter was. Dog lang daarna zag de koning der Philiſtijnen uit een venſter, dat Izaäk met Rebekka kortswijlde: waar uit de vorſt bemerkte, datze egte luiden waren, en Izaäk over zijne misleidinge beriſpte; en daarenboven aan al zijn volk gebood, dat niemand die menſchen zoude aanraken. Door het zaaien in dat land, won Izaäk in het zelve jaar honderdvoudig, en hij wierd al groeiende groter in vé en in groot gezin, want de Heere zegende hem: het geen de nijdige Philiſtijnen zo geweldig in de ógen ſtak, datze alle de putten, die Abrahams knegten hadden gegraven, toeſtopten, en met aarde vulden. En Abimelech zei tot Izaäk, trek van ons weg, want gij zijt magtiger geworden als wij. Toen week Izaäk naar het dal van Gerar, en woonde daar, en groef de toegedempte putten op, en noemdeze met de zelve namen, zo als zijn vader die hadde geheten. En zijne knegten groeven in dat dal, en vonden levendig water. Maar de twiſtende herders van Gerar zeiden, dit water behoort ons toe; waarom hij dien put noemde Eſek, dat is, Verdrukkend bedrog. Toen groeven zij een anderen put, en daar over keven zij mê: en hij noemde dien Sitna, dat is, Wederſtand. En van daar voorttrekkende, groef hij weêr een anderen put, dog zonder twiſt; en dien noemde hij Rehoboth, dat is, Breedte, om dat de Heere hem wijduitgeſtrekt in het land hadde doen groeien. Daarna gingk hij op naar Berſeba, alwaar de Heere hem verſcheen, en van vrees afmaande, en den zegen herhaalde: daar Izaäk een altaar bouwde, en den naam des Heeren aanroepende, zijn tent neêrſloeg, en een put liet graven. Toen quam Abimelech, met Ahuzzath zijn vriend, en Pichol zijn krijgsoverſte, van Gerar tot hem. En Izaäk zeide, waarom komt gij tot mij, dien gij haat, en van u hebt uitgedreven? Zij zeiden; wij hebben gezien dat de Heere met u is: laten wij een beedigt verbond met u maken van

geen quaad te doen, gij zijt de gezegende des Heeren. Izaäk bereide hun een maaltijd, en na het onthaal ſtonden zij des morgens vroeg op, en zwoeren malkanderen: ende Izaäk lietze in vrede naar hunne plaats vertrekken. Het is onzéker, wegens het lang verloop van tuſſchentijd, ſchoon de menſchen toen hoge jaren bereikten, of deze Abimelech wel de zelve was, met de welke Abraham te Berſeba ook een verbond hadde gemaakt, om dat hier van het oude verſchil en verdrag niet wierd gewaagt: maar het is bekent, dat alle de koningen der Philiſtijnen gemenelijk Abimelech heten, gelijk die van de Egyptenaars Pharaö wierden genoemt. Op den zelven dag boodſchapten Izaäks knegten hem, dat zij een put hadden gegraven, en water gevonden; en hij noemde dien Seba, dat is, Eedzwering, de put des eeds: waarom de ſtad Berſeba heet. De Heere verbood Izaäk naar Egypte te trekken, en aanſtonds wierd de gehoorzaamheid met de herhalinge van den beloofden zegen bekroont. De kleingelovige zwakheid dede Izaäk zeggen, dat Rebekka zijne zuſter was. Hoe het alziende Oog, dat nooit ſlaapt of ſluimert, de gunſtgenoten Gods gade ſlaat, bleek in de beſcherminge van Rebekkaas kuiſcheid. In Abimelechs beſcheide voorzorg voor dat paar volk, blonk een ſtraal van het ligt der nature uit, tot een betoninge, dat de heidenen die de wet niet hebben, dingen der wet doen. De honderdvoudige inkomſt van Izaäks zaaijinge wees zijn naarſtigheid aan, om het vernielende quaad van den honger af te weren; en dat de gene die heeft, nog meerder ontfangt. De nijd is altijt de gezellinne van de gelukkige deugd, en die braakten de Philiſtijnen, met het dempen van de putten, en het doen vertrekken, tegens Izaäk uit: maar zulx is het lot van de kinderen Gods, tot beproevinge van hunne ſtantvaſtigheid. De verſchijninge van den Heere verzekerde Izaäk, dat Hij hem niet zoude begeven of verlaten. Het bouwen van den altaar gaf te kennen, datmen God op alle plaatſen kan en moet dienen, en dat Izaäk niet alleen een affetzel van Abrahams vleeſch, maar ook een zoon van zijn geloof was. De deugd en de zegenrijkheid van Izaäk waren zekerlijk de oorzaken van het verbond, waar door Abimelech, ten inkeer gekomen zijnde, aan Izaäk een eertitel gaf, dien hij zelf niet verſtond. En eindelijk al dat puttegraven naar water, naar levendig water, was maar om te drinken, waar na men weder dorſt kreeg: maar de gelovige vaderen dorſten geeſtelijk naar de geregtigheid, en reikhalsden om water uit de fontein des heils met vreugd te ſcheppen, dat in hun een fontein van water zoude worden, ſpringende tot in het eeuwige leven.

Gen XXVII: 22-29.

יצחק בורך את בנו יעקב.

Isaac bleßeth his son Jacob.

Isaac segnet seinen Sohn Jacob.

ISAACUS FILIO JACOBO BENE PRECATUR.

Isaac bénit son fils Jacob.

Isaak zegent zynen zoone Jakob.

G. Hoet Ad.

J. de Later fec.

HET XXVII. TAFEREEL.

En heirleger van qualen is het lighaam van den menſch, van de geboorte af tot aan de dood toe, onderworpen. Want het leven is als een voorgeſtelt doelwit, waar op het verderf met hare pijlen ſchiet. En door de jaren word de trage ouderdom een taaije ziekte, vol van véle gebreken. Van welke bezoekinge de oude Izaäk niet vrij was, toen het gezigt hem begaf. Het geen den aartsvader een voorbode van het aanſtaande uiteinde ſtrekte, en aan de dood dede denken, met een voornemen om het noodzakelijk vereiſchte uit te voeren. In die gedagten riep hij Eſau, zijnen oudſten zoon, en zeide tot hem; ik ben oud geworden, en ik weet den dag van mijn dood niet. Neem uw jaagtuig, en ga naar buiten, en het geen gij vangt, bereid het, zo als ik het liefſt hebbe, en breng het mij, op dat ik éte, en mijne ziel u zegene eer ik ſterve. Rebekka hoorde dit aan, en toen Eſau naar het veld was, zeide zij tot Jacob; ik heb uwen vader tegens Eſau horen zeggen, breng mij van uwe jagt, en maak'er mij ſpijs van, op dat ik éte, ende ik zal u voor het aangezigt des Heeren voor mijne dood zegenen. Nu dan mijn zoon, luiſter naar mij, ga naar de kudde, en haal mij twe goede bokjes, en ik zal'er ſpijs voor uwen vader van maken, zo als hij gaarne eet, op dat hij, als gij die zult hebben gebragt, en hij heeft gegeten, u voor zijn dood zegene. Jacob antwoorde; mijn broeder Eſau is een ruig menſch, en ik ben een glad man. Mijn vader mogt mij betaſten, en, merkende dat ik hem bedroog, een vloek voor een zegen over mij brengen. Zijne moeder zeide, die vloek zij op mij, hoor naar mijn ſtem, ga haalze mij. Hij gingk heen, haaldeze, en gafze zijne moeder. En zij bereide ſpijs, zo als zij wiſt dat zijn vader wilde hebben. En zij dede Jacob de beſte klederen van Eſau, die zij t'huis bij haar hadde, aan, en overtrok zijne handen en hals met de bokkevellen, en gaf hem de koſt en het brood dat zij had gereed gemaakt. En hij bragt het in, zeggende mijn vader! en die antwoorde, wie zijt gij mijn zoon? Jacob zeide, ik ben Eſau uw eerſtgeboren: ik heb gedaan, als gij hebt geboden. Sta op, zit, en eet van mijn gejaagde, op dat uwe ziel mij zegene. Izaak zeide, mijn zoon hoe hebt gij het zo ras gevonden? Hij antwoorde, de Heere uwe God heeft het mij doen ontmoeten. Izaäk zeide, koom digte bij, mijn zoon, op dat ik u betaſte, of gij mijn zoon Eſau zijt, of niet. Hij naderde dan, en Izaäk zeide, het is Jacobs ſtem, maar het zijn Eſaus handen. Ende hij kende hem niet, om dat de hairige handen den oudſten geleken. En hem zegenende, zeide hij, zijt gij mijn zoon Eſau? Hij zeide, ik ben het. Izaäk zeide, zet het nabij mij, op dat ik van mijn zoons jagt éte, ende mijn ziel u zegene: en hij at van het voorgeſtelde, en dronk van den gebrogten wijn: voort zeggende, mijn zoon koom nader, en kus mij. Ende hij quam nader, en kuste hem. En zo ras Izaäk den lieflijken

reuk van zijne klederen rook, zegende hij hem, en zeide; Zie, de reuk van mijn zoon is als de reuk van een veld, dat de Heere heeft gezegent. God geve u van den daauw des hemels, en van de vetheid der aarde, den overvloed van tarwe en moſt. Volkeren zullen u dienen, en geſlagten zullen u eer bewijſen. Wees een heer van uwe broederen, en de zonen van uwe moeder zullen voor u nederbuigen. Die u vloekt, zij vervloekt; en die u zegent, zij gezegent. In de beſchrijvinge van deze geſchiedenis is een opgeſlote verborgentheid. Maar de verborge dingen zijn voor den Heere onſen God, en de geopenbaarde zijn voor ons, en voor onſe kinderen tot in eeuwigheid. Want Jacob moeſt worden gezegent, uit kragt van het goddelijke antwoord voor zijne geboorte; de meerder zal den minderen dienen. En om alle tegenſpreking over de daad van Rebekka en Jacob den mond te ſtoppen, verklaart de Heilige Geeſt door Paulus, dat Izaäk door het geloof zijne zonen heeft gezegent. Bileam, de zoon van Beör, die den loon der ongeregtigheid lief had, wiſt wel te zeggen; God ſchouwt de ongeregtigheid in Jacob niet aan, ook ziet Hij niet aan de boosheid in Iſrael. Van wat kragt de zegen over Jacob was, is bij de uitkomſt gebleken; als de Heere zelf heeft gezegt, mijn zoon, mijn eerſtgeboren is Iſraël, en hem zo menigmaal genoemt den uitverkoren Jacob, en Iſraël zijn eigendom uit alle volkeren der aarde: en wanneer Jacobs afkomſt, in menigte, gelijk ontelbaar duinzand, uitgebreid, de nijd, de ſchrik, de dwang, en het ſieraad van Kanaän is geworden. Welgelukzalig is de menſch, die de zegeningen van Jacob in eenvoudigheid overdenkt, en opvat, en bid, datze ook op hem mogen komen; op dat zijne overtredinge zij bedekt, en zijn zonde vergeven, en dat de ongeregtigheid hem niet werde toegerekent; om dus de Wijsheid, die het leven is, te vinden, en een welgevallen van den Heere te trekken.

HET

Gen. XXVIII. 12.

סלם ליעקוב.

Jacob's Ladder.

Jacobs leiter im traum.

SCALA JACOBI.

L'Echelle de Jacob.

Jacobs Ladder.

HET XXVIII. TAFEREEL.

IN het leven van den menſch zijn zoet en ſuur, aangenaam en bitter, geluk en tegenſpoed, blijdſchap en droefheid, hoop en vrees, gejuich en geween, tegen een geſtelde dingen, als eb en vloed. Zulx beproefde Jacob aanſtonds na den verkregen zegen: want de vergramde Eſau, opgekropt van haat, en blaſende wraak en moord, dreigde hem, na het aanſtaande overlijden van zijn vader, te zullen doden. Waarom Rebekka Jacob rade, voor een wijl tijds naar Haran tot Laban te vlugten, op dat Eſaus dolle toren ondertuſſchen wat mogte bedaren. Het ſchijnt dat de liefde van Izaäk, omtrent zijn jongſten zoon, na het uitſpreken van den zegen, niet was vermindert: want met de zelve gedagten van zorg aangedaan, gelijk zijn vader Abraham voorhenen over hem, gebood hij Jacob geen vrouw te nemen van de dogteren der Kananiten, maar naar Meſopotamië in Syrië te trekken, en een egtgenote uit het ſtamhuis van Rebekka te halen. Daar bij wenſchende, dat de Almagtige God hem zegene, en zijn zaad na hem geve den zegen van Abraham, op dat hij het beloofde land van zijne vreemdelingſchap mogte bezitten. De gezegende Jacob, als een gehoorzamen zoon, dan gaande uit Berſeba, trok naar Haran. En als hij op een plaats was gekomen, alwaar hij na het ondergaan van de zon wilde ruſten, nam hij van de ſtenen die 'er lagen, en leideze onder zijn hoofd, ende ſliep. En hij zag in den droom een ladder op de aarde geſtelt, welkers toppunt aan den hemel raakte, en de Engelen Gods langs de zelve op- en neder-klimmen. En den Heere op de ladder ſtaande, ende tot hem zeggende: Ik ben de Heere God van uwen vader Abraham, en de God van Izaäk, ik zal dit land, waar op gij ſlaapt, aan u en aan uw zaad geven. En uw zaad zal zijn gelijk het ſtof der aarde: gij zult wijduitgebreid worden naar alle vier de winden, en in u en in uw zaad zullen alle geſlagten der aarde worden gezegent. Ik ben met u, ik zal u bewaren werwaart gij zult henen trekken, ende ik zal u in dit land wederbrengen; want ik zal u niet verlaten, tot dat ik alles, het gene ik heb geſproken, zal hebben vervult. In de verſchijninge waren geſchape goede Engelen, ware geeſten, hemelſche lighamen van een beſtaande natuur, zodanige als in de huishoudinge Gods door alle tijden zijn gebruikelijk: welkers ampt is, als dienaars te ſtaan voor het aangezigte Gods, en Hem te verheerlijken; op het gebod van den Allerhoogſten te paſſen; zijne bevelen uit te voeren; en dan toekomende dingen te voorzeggen; de vrome te vermanen, en van hunne vijanden te verloſſen; de opregte léraars te beſchermen; rondom de godvrezende te wezen, en die uit het verderf te rukken; de zielen der uitverkorenen in het eeuwige leven over te dragen; en in oneindige dienſt van den Driemaal-Heiligen ſtaande te blijven. Waaromze kragtige helden en mannen worden genoemt, bij maaiërs vergeleken, en, om het onderſcheid

van de kinderen der menſchen, zonen Gods geheten: maar die in vergelijkinge met God, ſchoon geeſten met klaarheid, en een vlammend vuir, nogtans niet zuiver zijn. Het getal van deze heilige Engelen is niet te bepalen, want Daniël zag 'er duizendmaal duizenden, ende tien duizendmaal tien duizenden. En de Heiland ſpreekt van meêr als twaalf legioenen Engelen. En de Léraar der heidenen meld van véle duizenden der engelen. Die in de verſchijninge boven het Engelegezelſchap uitſtak, aan het hoofdeinde van den ladder ſtond, en Jacob aanſprak, was, naar luid van zijn eigen woord, de Heere God, de welke zijne menſchlievendheid openbaarde, en de zegenrijke belofte over zijnen gunſtgenoot in den ſlaap uitſtorte, met een onkreukbare toezegginge van geduurzame bijſtant tot het einde toe. Een wonder voorteken, dat de hemel met de aarde zoude worden bevredigt, en de Godheid met het menſchdom verzoent. De Ladder, ſtaande op de aarde en rakende aan den hemel, gaf met beide de einden te kennen, dat de menſch tot God konde komen door Enen, die de aardſche en hemelſche natuur zoude deelagtig zijn. En dat Hij zo wel zijne hemelſche Engelen, boden van genade, als menſchen, met kragt uit de hoogte aangedaan, boodſchappers van goede tijdinge, in ménigte, tot dienſt van de erfgenamen der zaligheid, zoude uitzenden. Door de ſporten in de ladder, kanmen gevoegelijk de vrugten der geregtigheid van den Heere Heere, bij wien uitkomſten tegens de dood zijn, aanmerken; langs welke de gelovige van kragt tot kragt gaan, tot datze voor God in Zion verſchijnen. Dat Godlijke droomgezigt, was een voorbeduidend zinnebeeld van toekomende zaligmakende dingen; en voor Jacob, wiens opgang met quelling en onruſt en een onzagt oorkuſſen begon, een innerlijke verſterking en vertroofting, die zijne dankbare ziel tot een huis Gods maakte. Op dat ſpoor, na de verſchijninge van het Beeld der zaken, zouden jongelingen gezigten zien, en oude dromen dromen; en de gelovige, ſchoon nog in het vleeſch, en op de aarde wandelende, gelijk hemelſche ſtedelingen, hoger rijſen als de arke van Noach op het gebergte Ararat, en door de genade-gifte van het geloof, in heilige verrukkinge van geeſt, boven de wolken ſtijgen, op de ſtarren trappen, en in de hemelen in Chriſtus Jeſus medegezet zijnde, onuitſprekelijke woorden horen, de welke een menſch niet geoorloft is te ſpreken.

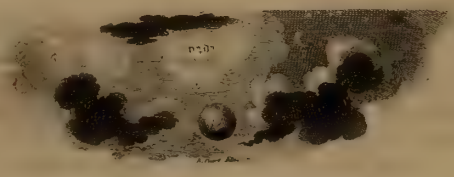

HET

Gen. XXXI: 1-21.

יעקב בורח מפני לבן.

Jacob flies away from Laban.

Jacob fliehet vom Laban weg.

JACOBUS FUGIT É CONSPECTU LABANIS.

Jacob s'enfuit de devant Laban.

Jakob vlucht voor Laban.

G. Hoet del. C. Huibertz sculp.

HET XXIX. TAFEREEL.

DE verdrukkinge zou een wijs man bijna onzinnig maken. De menſch plaagt den menſch, en het bloed zijn bloed. De langdurige dienſt bij Laban was Jacob eindelijk zo verdrietig gevallen, dat hij met een afkeer Meſopotamië moede geworden zijnde, met de grootſte begeerte tragte naar Kanaän te vlugten. Na dat hij dan de genaderijke verſchijninge van den Heere God hadde genoten, en zijn weg ooſtwaart aan genomen, quam hij te Háran, bij Laban, zijne moeders broeder, de vader van Lea ende Rachel; en verdroeg met hem, dat hij om de ſchone jongſte dogter zeven jaren zoude dienen. Maar na dien tijd bragt Laban des avonds Lea voor Rachel in. Over welk bedrog Jacob des morgens te onvreden, op Labans eiſch toeſtond, nog zeven andere jaren om Rachel te dienen. En na dat hij die lieve had bekomen, was zij onvrugtbaar: dog Lea baarde hem Ruben, Simeon, Levi, ende Juda. Waarom Rachel wangunſtig, aan Jacob hare dienſtmaagd Bilha gaf, die Dan en Naphtali voortbragt. Lea ophoudende te baren, gaf ook aan Jacob hare Dienſtmaagd Zilpa; uit welke Gad en Aſer zijn voortgekomen. Daarna huurde Lea Jacob van Rachel, voor Rubens Dudaïm, ende zij baarde eerſt Iſſaſchar, en voort Zebulon, en een dogter Dina. En eindelijk baarde Rachel Joſeph. Toen ſprak Jacob van vertrekken, om ook voor zijn huis te zorgen: maar Laban was niet genegen hem te laten gaan. Dog op een nieuwe voorwaarde van loon, quamen zij over een, dat Jacob het vé wederom zoude hoeden. In welke zaak Jacob, door een behendig natuurgeheim, zijn ſchoonvader voorquam; waar door hij zijne eige kudden wonderlijk vermeerderde: zo dat hij zeer rijk wierd. Welke voorſpoed de zonen van Laban benijdden, ende zij zeiden onder malkanderen, Jacob heeft alles van onſen vader genomen, en uit zijn vermogen is hij verrijkt en heerlijk geworden. Jacob hoorde dat alles aan, en bemerkte ook, dat het aangezigt van Laban omtrent hem niet was als giſteren en eergiſteren. Ende de Heere zeide tot hem; keer weder naar het land van uwe vaderen, ende tot uwe maagſchap, ende ik zal met u zijn. Jacob ontbood Rachel ende Lea bij hem in het veld, ende zeide; ik zie dat het aangezigt van uw vader omtrent mij niet is als te voren: dog de God van mijn vader is bij mij geweeſt. Gij lieden weet, dat ik uwen vader met al mijn magt heb gedient, maar hij heeft bedriegelijk met mij gehandelt, en mijn loon tienmaal verandert; dog God heeft hem niet toegelaten om mij quaad te doen. Ik zag in mijn droom, dat de geſprengkelde, geſpikkelde, en hagelvlekkige bokken de verhitte kudden beklommen. En de Engel Gods zeide tot mij, zie dat: want ik heb gezien wat Laban u heeft gedaan. Ik ben de God van Bethel, alwaar gij den ſteen hebt gezalft, en mij een belofte gedaan. Sta dan op, vertrek uit dit land, en keer weder naar het land van uwe geboorte.

Rachel en Lea antwoorden hier op: doe alles dat God u heeft geboden. Jacob dan opſtaande, zette zijne zonen en vrouwen op kemelen, ende nam alle zijne goederen, en vé, het gene hij in Paddan Aram hadde verkregen, mede, en vertrok. Op dien tijd was Laban gegaan om ſchapen te ſchéren: en Rachel ſtal de Teraphim van haar vader. En hij vlugte, met al dat hem toebehoorde, gezwind weg; en de rivier den Euphraat overgevaren zijnde, zette zijn reistogt voort vlak naar het gebergte Gilead. Aldus raakte Jacob, wiens geduld door een al te harden en ſlependen dienſt was getergt, met benaauwtheid weg. Om de onuitſprekelijke liefde van de overſchone Rachel, de welke hij bovenmaten beminde, en om de winſt van het vrugtbare vé, had hij veel uitgeſtaan: dog hij zag al zijn moeite, met overvloedige rijkdom en kinderzaligheid vergolden. In Labans handel en wandel ſtaken bedrog en gierigheid uit. De naijver der vrouwen maakte telkens een nieuwe onénigheid, en gaf ſtof om Jacobs geduld te oeffenen, en met verſtand bij zwakke vaten te wonen: want de liefde bij twe paar bedgenoten gehuisveſt, is als de onſtuimigheid van vier winden, die tegens malkanderen aanblaſen. Het is onzeker, om wat reden Rachel de Teraphim had geſtolen: ofze naar afgoderij nog helde, dan ofze haar vader van de zelve zogt af te trekken. Die beelden waren huisgoden, de welke van de afgodendienaars wierden gevraagt. Het Hebreeuwſche woord word in het veelvoudige getal gebruikt: maar het is niet waarſchijnelijk, hoewel men de grootte van die ongoden niet weet, dat 'er meêr als éne pop in de zadel van een kémel kon worden gepropt. De haaſtige voortzettinge van de reis bij Jacob, wierd uit geen onbezonne drift, maar op het uitdrukkelijk gebod van den Heere ondernomen. En hoe gelukkig trekt hij door de woeſtijn van de wéreld, onder een veilig geleide henen, die God heeft op zijn zijde! De ſnelle vlugt van Jacob uit Syrië naar Kanaän, wijſt het volk Gods aan: uit Babel, uit Sodom, en uit het vuir der Chaldéén te gaan, om naar het hemelſche vaderland te haaſten, en naar het eeuwige leven te grijpen.

HET

Gen. XXXI 44-54.

לבן ויעקב כורתים ברית.

Laban & Jacob make a covenant together.

Laban und Jacob machen einen Bund zusammen.

G. Hoet del.

LABAN & JACOBUS FERIUNT FOEDUS.

Laban & Jacob font alliance ensemble.

Laban en Jakob maken een verbondt.

J. van Vianen fec.

HET XXX. TAFEREEL.

Hoewel de wakkerheid hare zaken, in aller ijl, en ſtilte, gezwind poogt uit te voeren, nogtans vliegt het gerugt den wind voorbij. De vlugt van Jacob wierd Laban op den derden dag geboodſchapt. Op zo onverwagt een mare, rukte de inhalende vrek zijne broeders bij een, en den vlugteling zeven dagen nagezet hebbende, agterhaalde hij hem op het gebergte van Gilead. Maar 's nagts in den droom beteugelde God, door zijne aanſpraak, den vervolger. Laban en Jacob dan beide op éne hoogte zijnde, begon Laban oplopende en verbolgen, heftig en zagt, heet en koud te gelijk uit énen mond blaſende, Jacob te beſtraffen over zijn heimelijk vertrek, quanſuis met een zugt tot zijn bloed, waar van hij geen behoorlijk affcheid met vreugd had kunnen nemen; en dat het in zijn magt was om hem quaad te doen, maar dat de God van zijn vader zulx had belet: en als hij zo zeer naar huis verlangde, waarom hij zijne goden had geſtolen? Jacob antwoorde; ik vreesde dat gij mij uwe dogters zoud hebben ontweldigt: en dood hem, bij wien gij uwe goden vind. Zoek, en is 'er van het uwe, neem het weg: want hij wiſt van Rachels dieverij niet. Laban doorzogt de tent van Jacob, van Lea, en van beî de meiden, en vond niet. En komende in de tent van Rachel, die de Teraphim in een kémels zadel had verborgen, ontſchuldigde zij zig voor haar heer vader, zeggende, datze wegens vrouwelijke onpaſſelijkheid niet kon opſtaan: zo dat hij niet vond. Toen keef Jacob, en zeide: om wat misdaad hebt gij mij zo ontſteken nagejaagt? Hebt gij onder het mijne van het uwe gevonden? breng het ten oordeel van onſe broeders. Twintig jaren ben ik bij u geweeſt, veertien om uwe dogteren, en zes om uwe kudden, bij dag in de hitte, en 's nagts ſlapeloos in de koude. Uw vé was vrugtbaar, uwe rammen heb ik niet gegeten, het verſcheurde heb ik onvertoont geboet, het geſtolen hebt gij van mij geëiſcht, en tienmaal hebt gij mijn loon verandert. Indien God, die u giſteren heeft beſtraft, mijn elende niet had aangezien, gij zoud mij naakt en bloot hebben weggezonden. Laban bedaarde door die regtvaardige verdadiging, en zeide; laten wij een verbond maken. Jacob nam een ſteen, en regte dien op tot een gedenkteken, en zijne broederen vergaderden ſtenen tot een hoop, waar op zij aten: van Laban, Jegar Sahadutha, en van Jacob, Gilead, Hoop van getuigenis, genoemt. Daar Laban Mizpa, Opzigt, bijvoegde; met bevél aan Jacob, om zijne dogters niet te beledigen, en géne vrouwen boven de zelve te nemen; en dat zij voorbij dien ſteenhoop tot malkanderen ten quade niet zouden komen. Het welke met een eed naar hunne wijze wederzijdſch wierd verſterkt. De overeenkoming wierd van Jacob met een maaltijd verheerlijkt, en Labans affcheid daarna met het kuſſen en zegenen van zijne zonen en dogteren beſloten. In deze geſchiedenis

is een ſchigtige ommezwaai van zaken: want Laban die als een wolf op de onnozelheid was gebeten en uitgeſchoten, ging zo mak gelijk een lam heen. De rondborſtige rede van Jacob, zo wel ter zake, met een vrijmoedigen ijver uitgeſproken, verſtrekte een volle overtuiging van de waarheid, dat hij geen quaad was bewuſt; en dat de deugd, op hare onſchuld trots, de ongeregtigheid dorſt onbezweken onder de ógen treden. Aldus ontquam Jacob al het verdriet, in Labans dienſt geleden. En geen wonder; want de Almagtige Heere God was met hem, en Die ſlaat de treden van zijne gunſtgenoten gade; telt hun omzwerven; hoort hunne zugten, die in zijne óren een ſtil gebed zijn; legt hunne tranen in zijne fleſch; geleidze door zijnen Geeſt; en alsze zijnen raad hebben uitgedient, neemt Hijze op in zijne eeuwige heerlijkheid.

HET

Genes. XXXII: 24.

אבקות יעקוב.

Jacob wrestleth with an Angel.

Der ſtreit Jacobs mit dem Engel.

LUCTA JACOBI.

La lutte de Jacob.

Jakobs Worſteling.

HET XXXI. TAFEREEL.

Anneermen een zwarigheid is te boven gekomen; moetmen in zijn beroep niet ſtil ſtaan, en op den droeſſem blijven leggen, maar in het geloof op God vertrouwen, en in zijne vrees geduldig voortgaan, en afwagten, wat de Allerhoogſte zal believen te doen ontmoeten. Jacob zette de reis, dien hij hadde ondernomen, voort. En het eerſte dat hem onderweeg voorquam, was een heirleger van Gods engelen. Welke ſtoet van hemelſche trawanten, hem een voorbode van de verſchijninge van den Vorſt van het heir des Heeren verſtrekte; gelijk de glans van het ligt ſtraalt, en de dageraat zig voor de zon openbaart. De plaats van deze ontmoetinge, wierd van Jacob genoemt Machanajim; het welk betékent twe Légers. Dog alhoewel Jacob de heugelijke tegenwoordigheid van het hemelſche gezelſchap genoot, was hij vol bekommering, hoe hij zijne zaken zoude aanleggen, om alle quaad voor te komen. De vrees is een zwakheid, aan de allerheiligſte zelfs eigen; want het gantſche menſchelijke geſlagt, in de lenden van de eerſte ouders zijnde, wierd de vrugten van de zonde deelagtig, die alle de nakomelingen door de voorttélinge zijn aangeboren. Derhalven zogt de aartsvader ſtille eenzaamheid, de regte vertrekplaats voor de alleenſpraak van een verlegen gemoed, om zijn krop eens uit te ſchudden, en zijn benaauwde ziel voor God open te leggen; volgende aldus op de loflijke heirbaan van zijnen gehoorzamen vader Izaäk, die, in de hoop van toekomend goed, voorhenen tegens den avond was uitgegaan, om in het veld te bidden: en tot dien einde ontſloeg Jacob zig ook van alle belemmering, want hij ſtond vroeg voor daauw voor dag op, en dede zijne vrouwen, en meiden, en de elf kinderen, en alle zijne goederen, over de beek Jabbok, overgaan; en alles vooruit gezonden hebbende, niet tegenſtaande de duiſternis en de ſchrik van de nagt, bleef hij alleen. Toen worſtelde een Man met hem tot aan de dageraat toe, en ziende dat hij hem niet kon overweldigen, verwrong hij Jacobs heupſenuw onder het worſtelen; en zeide, laat mij gaan, want de dageraat gaat op. Jacob antwoorde, Ik zal u niet laten gaan, ten zij gij mij zégent. De Man vroeg zijn naam? en die verſtaan hebbende, zeide hij, uw naam zal voortaan niet Jacob, maar Iſraël worden genoemt, nademaal gij u vorſtelijk met God en menſchen hebt gedragen, en hebt overmogt. Jacob zeide, geef mij uw naam te kennen. Dog hij antwoorde, waarom vraagt gij mijn naam? ende hij zégende hem aldaar. Jacob was alleen gebleven, en zekerlijk met een godvrugtig voornemen; maar die bij dag de engelen tot reisgenoten had gehad, aan dien kon bij nagt geen hemelſche lijfwagt ontbreken. Wie kan twijffelen, of de Man die Jacob aandê, en met hem worſtelde, was de groten Engel, de Engel van Gods aangezigt, de Engel des verbonds, de zelve die voorhenen aan het oppereinde van de lad-

der ſtond, en die zig daarna de God van Beth-el noemde, en die toen in de gedaante van een Man in het worſtelperk verſcheen, en niet wilde overwinnen, om Jacob hoop te geven, dat hij Eſaus wrok, en alle vijanden en zwarigheden zoude te boven komen? En ten einde Jacob mogte weten, dat hij niet door zijne eige kragten, maar door Gods hulp overmogt, verwrong Hij hem de heupſenuw, tot ſtraf, dat hij door het gereetgemaakte geſchenk voor Eſau, met het gelovige vertrouwen op God hinkte. Deze groten Man-Engel wilde, om het opgaande morgenligt, van Jacob ontſlagen wezen: maar Jacob hiel Hem vaſt als een held, en wilde niet loslaten, voor dat hij van Hem zou gezegent zijn. Waar uit het blijkt, dat de worſtelende Jacob de Godheid gewaar wierd. En dezen Man, dezen Engel, de Koning der engelen was het, die alleen de magt had om hem te konnen zegenen. Op de wederzijdſche vraag en antwoord wierd Jacob, om zijn heldhaftig gedrag in de tweſtrijd, van dien groten Worſtelaar, Iſraël genoemt. Welke naam beſtaat uit een Jod, de eerſte letter van den vierletterigen Naam des Heeren, en uit het werkwoord Sarah, Heerſchen, Overmogen, om het vorſtendom ſtrijden, en uit El, God: en betékent Vorſt Gods, of Vorſt van de ſterke God, tot een vooraffchaduwinge, dat uit hem de ware God en Heiland zoude voortkomen. Wanneer nu Jacob de naam van zijnen heiligen Kampioen vroeg? wilde Hij die niet melden; of, om dat die niet tot bijgeloof zoude ſtrekken: of, om dat de tijd der volle ontdekkinge van de zelve nog niet was geboren: of, om dat Hij de al te vroege nieuwſchierigheid van den vrager wilde beteugelen. Het was genoeg, dat Jacob tot de dageraat toe worſtelde, dat het ligt van genade in zijn ziel wierd ontſteken, en dat de blinkende morgenſtar in zijn hart opging, en dat hij de daad van een nieuwen naam, en het woord van den gebeden zegen ontfing, en den honigraat der vertrooſtinge uit de mond van den Eeuwiglevende ſchepte: waar mede het einde van die zegepralende worſtelinge wierd bekroont. Op dat worſtelende voorbeeld van Jacob, moet het koningkrijk der hemelen geweld worden aangedaan, ten einde de geweldigers het zelve met geweld nemen: en aan zodanige getrouwe onbezweke overwinnaars, worſtelende om den zegen tot de dood toe, is de kroon des levens belooft; en datze op twaalf tronen zullen zitten, oordelende de twaalf ſtammen van Iſraël.

Gen. XXXIII. 4

וירץ עשו לקראת יעקב ויפל על צואריו וישקהו.

Esau ran to meet Jacob & fell on his neck & kissed him.

Esau gehet Jacob entgegen, umbhalset und küsset ihn.

G. Hoet del.

ESAVUS CURRIT OBVIAM JACOBO INCIDIT IN EJUS COL.LUM EUM OSCULA.TUR

Esau court au devant de Jacob, l'embrasse & le baise.

Esau trekt Jakob te gemoet, omhelst en kust hem.

J. Mulder fecit.

HET XXXII. TAFEREEL.

DE gedagten van de kinderen der menſchen zijn zo wiſpelturig, dat zij, op de minſte zonneſchijn van voorſpoed, met ongeméne blijdſchap zijn aangedaan; en wederom, op het zien van een drijvend donker onweirwolkje, dat énig quaad ſchijnt te dreigen, van bleke vrees beſterven, zonder op te merken, dat hun voornemen in een ijdele poging beſtaat, en dat de uitkomſt van een zaak van Gods welbehagen afhangt. Te voren had Jacob, door de ontmoetinge van de hemelſche heirſcharen, in zijnen geeſt verſterkt, boden vooruit aan zijn heer broeder Eſau, naar het land Seïr, een geweſt van Edom, gezonden; en hem laten aanzeggen, dat hij zijn knegt, tot dien tijd toe, bij Laban, als een vreemdeling gewoont hebbende, nu oſſen, ezelen, ſchapen, knegten en meiden hadde; ten einde hij genade bij hem mogte vinden. Want de ſchrandere Jacob wiſt wel, dat de armoede altijt verágtelijk en gehaat is, en voornamentlijk bij wéreldſche menſchen, dien de wind van voorſpoed in het zeil waait: en dat het vermogen van goederen niet tot laſt, maar tot luſt, en niet tot ſchande, maar tot eer ſtrekt. Dog het ſchijnt dat Eſau, om dat 'er geen woord van word gemeld, op die heuſche bekentmakinge niet veel heeft geantwoord. En de wedergekeerde gezanten zeiden tot Jacob, dat Eſau met vierhonderd mannen hem te gemoet trok. Jacob, door zo onverwagt een mare zeer verſlagen zijnde, verdeelde al zijn magt in twe troepen, om, of Eſau op de éne aanviel, de andere het dan mogte ontkomen; zeggende; ô God van mijn vader Abraham ende Izaäk! Heere! gij hebt mij gezegt, keer weder naar uw land, ende ik zal u weldoen. Ik ben geringer dan alle uwe weldadigheden ende trouw, die Gij aan mij uwen knegt hebt bewezen. Met mijnen ſtaf ging ik over dien Jordaan, en met twe heiren koom ik weêrom. Ruk mij uit de hand van mijn broeder Eſau, want ik vrees hem, dat hij niet mooglijk komende, mij en de moeder met de zonen verſla. Immers hebt gij gezegt, dat gij mij wel zoude doen, en mijn zaad, als het ontelbare zézand, in ménigte uitbreiden. Na dat kragtige gebed, maakte hij voort een talrijk geſchenk van geiten, bokken, ooijen, rammen, kemelinnen met hare veulens, koeijen, ſtieren, en ezelinnen met de veulens, voor Eſau gereet. En hij zond zijne knegten daar mede vooruit, met bevél, om Eſau op zijn vraag te antwoorden, dat het een gift was voor mijn heer Eſau, van zijn knegt Jacob, die ook zelfs agter hen aanquam. Want Jacob zeide bij zig zelven, ik zal zijn aangezigt met deze gaaf verzoenen, miſſchien zal hij met een heugelijk gelaat mij aannemen. En hij vernagte in zijn leger, maar niet konnende ruſten, ſtond hij bij donker op, en trok met al wat hij hadde over de beek Jabbok. En wanneer hij alleen was, worſtelde een Man, of Engel, of liever God in een mannelijke gedaante met hem; uit welke worſtelinge hij met een dubbele zegen ging ſtrijken. Jacob met de rijſende zon al hinken-

de voortgaande, noemde die worſtelplaats Pniël, of Pnuël, dat is het aangezigt Gods, als hebbende God van aangezigt tot aangezigt gezien; waar door zijne ziel was gered. Toen zijne ógen opſlaande, zag hij Eſau met zijne manſchap aankomen, en verdeelde de kinderen onder de vrouwen en onder de meiden, en ſtelde de laatſte met hare zonen vooraan, en Lea met hare kinderen in het midden, en Rachel met Joſeph agterwaart. En hij ging zelfs vooraf, en boog zig zevenmaal voor over ter aarde, tot dat zijn broeder Eſau naderde, die hem te gemoet liep, in den arm nam, om den hals viel, en kuſte: ende zij weenden. Het bleek, dat de ingewanden der barmhertigheid, van den anders verſtokten Eſau, door de beleefde verootmoediging van den nederigen Jacob, aan het rommelen raakten, en dat de banden van de bloedliefde, een trek al het menſchdom ingeſchapen, in een ógenblik onverwagt losſprongen. Om het oogmerk van énige verzoeninge uit te werken, is geen gezantſchap zo aanziendelijk, geen geſchrift zo kragtig, nogte énige goede tijdinge zo hartroerende, als de heugelijke tegenwoordigheid van een vriendelijk aangezigt. Van welke noodzakelijkheid, Jacob zig, met alle voorzigtigheid, op zijn tijd bediende. En wanneer de wateren der verdrukkinge tot aan de ziel dreigden te komen, nam hij zijn toevlugt door het gebed tot God, die het allerveiligſte ſcheutvrij wapen is voor alle, de welke op Hem vertrouwen. Jacob aldus geharnaſt, verſuimde ook geen betamelijk middel in het werk te ſtellen; want hij wiſt dat een gift, als een aangenaam geſteente in de ógen der groten, ruimte maakt, en de gramſchap te onder-houd; en dat een geſchenk de héte grimmigheid uitdooft. En wanneer de goede of quade uitkomſt in hare geboorte ſtond, alhoewel Jacob op de hulp en de beloften van God ſteunde, liet hij geen menſchelijke voorzorg na, ſtellende die hij het liefſte had allerwijdſt van het gevaar; en hij als vorſt, en hoofd, en vader van zijn gezin, trad kloekhartig en getrouw voor de liefſte panden, Eſau onder de ógen, en offerde zig eerſt aan de wiſſelvalligheid op. Dog het beſtél der zake, omtrent de ſchikking van vrouwen en kinderen, was met zulk een beleid van Jacob aangelegt, dat die nederige onderworpentheid geen barmhertigheid ſcheen te konnen miſſen, en de mededogentheid van een ſtenen hart moeſt verdienen, en uitperſſen. Waarom het gevolg van al dat werk ook met een gewenſchte uitkomſt is bekroont. De vrees was weggenomen, de haat vergeten, en de vriendſchap van opregte broederliefde quam op het kragtigſte te voorſchijn. Die broederlijke eendragt was goed en lieflijk, gelijk een koſtelijke uitgeſtorte oli op het hoofd van een hogenprieſter, nederdalende in den baard, en vloeiende tot op de zomen van zijn gewaad; want de Heere God gebied aldaar den zegen, en het leven in eeuwigheid.

HET

Gen. XXXIV: 25-20.

שמעון ולוי חורגים את אנשי שכם.

Simeon & Levi slay the Sichemites.

Simeon und Levi erwürgen die Sichemiten.

SIMEON & LEVI TRUCIDANT SICHEMITAS.

Simeon & Levi masacrent les Sichemites.

Simeon en Levi dooden de Sichemiten.

G. Rein del.

G. van der Gouwen fculp.

HET XXXIII. TAFEREEL.

DE nieuwſchierigheid, een onbezonne drift, is een dogter van onverſtand, die zelden wat goeds werkt, en door de welke véle in hun verderf ſtorten. Het ſchijnt dat Dina, de dogter van Jacob uit Lea, van die ſporeloſe hertstogt is geprikkelt geweeſt, toenze uit hare plaats ging, om het vrouwetimmer van dat land, alwaar hare vader zijne tenten hadde nedergeſlagen, te bezigtigen. De onnoſele Schoonheid, al te onbedagt aan het gevaar gewaagt, van Sichem, de zoon van den landvorſt Hemor de Heviter, gezien zijnde, wierd van hem geſchaakt en verkragt. De ziel van den prins kleefde aan de jonge dogter, hij had haar lief, en hij vertrooſte de bedrukte met lieflijke woorden. Zo dat hij tot zijn vader zeide, neem mij deze dogter tot een vrouw. Toen Jacob zulx hoorde, waren zijne zonen in het veld met het vé bézig, en hij zweeg tot dat zij quamen. Hemor nu gingk uit om met Jacob te ſpreken. En de zonen van Jacob uit het veld komende, en dat horende, namen het zeer euvel, en zij ontſtaken van toren, om dat Sichem een ſchandelijke daad in Iſraël hadde begaan, met Jacobs dogter aldus op een onbetamelijke wijze te ſchofferen. Toen zeide Hemor tot hen alle; de ziel van mijn zoon Sichem is op uwe dogter verlieft, geeftze hem tot een vrouw. Laten wij ons over en weêr, door huwelijken met dogteren wederzijdſch te geven en te nemen, verzwageren; en woont bij ons, het land is tot uwen dienſt, bebouwt het, handelt daar in, en bezit het zelve. Daarenboven zeide Sichem tot de vader, ende de broeders van zijne lieffte: laat ik genade bij u vinden, al wat gij vaſt ſtelt zal ik geven. Vergroot de bruidſchat, eiſcht geſchenken, en ik zal geerne opbrengen het géne gij zult begeren, geeft mij de dogter maar tot een vrouw. De zonen van Jacob hun leet inkroppende, voerden het woord, en antwoorden Sichem en Hemor met een verzonnen bedrog: wij konnen uwen eiſch niet voldoen, nogte onſe zuſter geven aan iemand die de voorhuid heeft, zulx is bij ons een ondaad. Dog hier in konnen wij verdragen, indien gij lieden ons gelijk wilt wezen, en dat al het mannelijke onder u werde beſneden; dan zullen wij onſe en uwe dogteren onderling geven en nemen, en te zamen wonen, en één volk zijn. Maar zo gij niet wilt beſneden worden, zullen wij onſe dogter wegnemen en henentrekken. Die voorſlag behaagde Hemor en Sichem. De erfprins marde niet het verzogte uit te ſtellen, want hij had de jonge dogter teder lief, en ook was hij de voortreflijkſte van hoogheid in zijns vaders huis. Zij gingen dan in hunne ſtad, ende zeiden tot het volk: die mannen zijn vreedzaam, en willen wel bij ons wonen, laten zij handelen, en doen in het land, het is tog wijd en ruim genoeg, wij zullen hunne dogteren tot vrouwen nemen, en onſe aan hun geven. Het komt alleenlijk daar op aan, als wij al het mannelijke onder ons beſnijden, en hunne pligtpleging opvolgen. En zal dan hun vermogen en vé,

en al wat zij bezitten niet het onſe zijn? Laten wij hun dat toeſtaan, en wij, te zamen wonende, zullen dus één volk uitmaken. De ſtedelingen gaven dat zeggen gehoor, het gene zij alle bewilligden; en de gantſche manſchap wierd beſneden. Op den derden dag, als de pijn der verſche wonden van de voorhuidloſe Sichemiten, te zwak om weir te biên, op het vinnigſte was, wierd het treurtoneel met neêrſlag, bloed, en moord, en roof opgeſchoven. Zie, twe zonen van Jacob, Simeon en Levi, volle broeders van Dina, grepen hunne zwaarden, gingen vrijmoedigſtout in de ſtad, en maakten al wat mannelijk was af. Zij ſloegen ook Hemor en Sichem teffens dood, en namen Dina hare zuſter uit Sichems huis mede, en gingen henen. En wanneer die waren vertrokken, quamen de andere zonen van Jacob, als een jagt van dolle honden, losgeborſten van de keten, op de verſlagene inhollen, en plonderden de ſtad ter wrake der ſchennis. Zij namen ook de ſchapen, de runderen, en ezelen, verwoeſtende alles in de huiſen en op het veld, en voerden de kleine kinderen en wijven gevangen weg. Waar mê de rol van dat treurſpel afliep. Dinaas voorbeeld is een ſpiegel voor alle jonge dogters, in de welke men ziet, hoe de ſchoonheid, een doelwit van ijders begeerte, dikwils door onvoorzigtigheid word ongelukkig. Hoe dier ſtond Sichem dat vermaak, zo ras verdwenen als genoten! En ſchoon hij daarna nog als een verliefde van minne blaakte, en aanbood de misdaad volop te boeten, och, het berouw komt veel te laat, als de genade bij den vijand heeft uitgedient! Het ſchelmſtuk was te groot, Iſraëls dogter te ſchenden! dat was een neſt van leeuwewelpen getergt. Men kan niet anders merken, of de aartsvader droeg zig in dat bittere ongeval geduldig. Maar zijne zonen bedienden zig van den dekmantel van godsdienſt, onder de welke wel gruwelen worden uitgevoert, en wiſten voor dien tijd de gramſchap geveinsdelijk in te teugelen, en het opzet met een doortrapte uitvindinge te bewimpelen, tot dat hunnen overmoed de handen ruim kreeg, en de twe korſelige heethoofden Simeon en Levi, mannen van geweld, opbobbelende van ziedend bloed, in arren moede, een bloedbad aanregten, dat de vergetelheid van alle eeuwen zoude worden ontrukt. Het was niet genoeg, dat de maagdeſchender daar in zijn bloed wentelde; de woedende wraak ſloeg voort, als een hollende wagen, die met den voerman henenveegt, en naar geen toom luiſterende, onmogelijk in het rekken is te ſchorten: all' de mannen van de gantſche ſtad wierden de ſtrot gevaagt, en wigters en wijven in ſlavernij met een roofſchat weggeſleipt. Het geen de wéreld doet uitzien, dat al wat de vorſten misdoen, de onderdanen ook moeten bezuren.

HET

Gen. XXXVII: 28.

אחי יוסף מוכרים אותו לישמעאלים.

Joseph sold by his brethren to the Ishmaelites.

Josephs Bruders verkauffen ihn den Ismaëliten.

G. Hoet del.

FRATRES JOSEPHI EUM ISMAËLITIS VENDUNT.

Les freres de Joseph le vendent aux Ismaëlites.

Jozefs broeders verkoopen hem den Ismaelyten.

J. Muller fecit.

HET XXXIV. TAFEREEL.

En zwaarwigtig geval, tuſſchen bloed en bloed, doet zig op in Jacobs huisgezin, door jeugdige onbedagtzaamheid, vaderlijke eenzijdigheid, en broederlijke naijver: waar in Gods voorzienigheid, en uitvoeringe van zijn verborgen beſluit, en de aanwaſſende grootheid van Abrahams toekomend geſlagt, als in een ſpiegel uitblinkt. Joſeph, een knaap van zeventien jaar, hoede de kudde met zijne broeders de zonen van Bilha en Zilpa, en verklikte hun doen bij zijnen vader ten quade; meêr uit een praatagtigheid, de jongkheid eigen, als uit erg om een plasdank te behalen, of énig onheil te berokkenen. Dog Iſraël hadde Joſeph, als het troetelkind des ouderdoms, boven alle zijne zonen lief, uit zinnelijkheid, op dat kind bij uitſtekentheid gevallen, en maakte hem een veelverwigen rok. Het een en 't ander ſtak de broeders in de ógen, zo datze een haat tegens hem opvatten, en niet een goed woord konden toeſpreken. Joſeph droomde ook, het welke hij hun vertelde, en groter haat veroorzaakte. Hij zeide, hoort eens wat ik heb gedroomt: mij dogt, wij bonden ſchoven in het veld, en mijn ſchoof rees op en bleef ſtaan, en uwe ſchoven bogen rondom voor mijn ſchoof neder. Toen zeiden zijne broeders; zult gij over ons heerſchen, en het opperſte gezag hebben? zo dat zijne dromen hunnen haat en nijd aanſtaken, als vonken den tonder. Wederom ſprak Joſeph van énen anderen droom, in welke zon en maan en elf ſtarren voor hem nederbogen. En als hij zulx aan zijn vader en broeders verhaalde, beſtrafte zijn vader hem, zeggende; wat beduid de droom dien gij hebt gezien? zullen wij, ik, uw moeder, en uwe broeders ons voor u ter aarde buigen? De broeders waren hem dan nijdig, dog de vader nam die zaak ſtil in bedenken. Als nu de broeders waren vertrokken om de kudden bij Sichem te weiden, zeide Iſraël tot Joſeph; kom, ga derwaart, en zie naar den welſtant van uwe broederen en van het vé, en boodſchap mij weêrom hoe het daar ſtaat. De gehoorzamen jongeling flux gereed, ging uit het dal Hebron naar Sichem, en de onnoſele verdwaalde in het veld. Maar een man (wie kan twijfelen of het was een engel Gods?) vond hem, en vroeg, wat hij zogt? De verlegen Joſeph antwoorde; ik zoek mijne broeders. Die mân zeide, zij zijn van hier getrokken; ik heb hen horen zeggen, laat ons naar Dothan gaan. De dégelijke Joſeph, die geen quaad had konnen dromen, ging in eenvoudigheid gulhartig daar naar toe. Toen de broeders hem zagen aankomen, eer hij nog digte bij was, borrelde de ingekropte wrok uit het hart in de harſſens op. Zij veranderden in een ógenblik in leeuwen en draken, vol van nijd, gramſchap, wraak en moord, verbaſtert van mededogen, die de natuur verkragten, de menſchelijkheid uitſchudden, en het geweten met een brandijſer toeſchroeiden. Het was aanſtonds, mannen ſtaat rond, elk geef' zijn raad, ziet daar ginder komt de dromer

aan. Koomt laten wij hem doodſlaan, en in een oude kuil werpen; wij zullen zeggen, een wildgedierte heeft hem verſlonden: dan zal het blijken wat hem zijne dromen konnen baten. Ruben quam net van pas op ſlag, om de woede van die tijgers hun moordaas, dat verwezen kind, dat weireloſe ſchaap te doen ſlaken: hij horende hun heilloos ópzet, dê zijn beſt, om den dood gedreigden jongen uit hun geweld te redden, zeggende; laten wij hem het leven niet benemen, vergiet geen bloed, maar werpt hem in een put in de woeſtijn, en houd uwe handen onbeſoedelt. Die voorſlag kreeg ingangk, en verzagte het vonnis. Zo ras nu Joſeph bij zijne broeders aanquam, grepen die ontaarde verlooggenaars van hunnen ſtam, als ſchenzieke gieren een onnoſele duif, hem met hunne klaauwen aan, en trokken hem den rok uit, en ſmeten hem in een droge kuil, een moordſpelonk voor een lam dat niet had misdaan. Dat werk verregt zijnde, en die opluikende bloem dus verre in het ſlijk getrapt, was de héte wraak van dat nijdige broedervuir, bij het ſteken van de middagzon, wat gekoelt. Helaas! de arme Joſeph, eerſt ter dood gevonniſt, was levendig begraven. Toen wierd het tijd om het hart te ſterken, het mogt 'er wel op ſtaan, de doren was uit de voet, en daar mede de peſt, het huisverdriet, de quaadaanbrenger, de verklikker, het wijshoofd en de dromer aan een kant, en uit het oog en uit het hart. En die neêrgezete diſchgenoten, de ógen opſlaande, zagen een reisgenootſchap van Iſmaëllers, welkers kamelen, ſpecerijën, balſſem en myrrhe van Giliad naar Egypte, droegen. Toen zeide Juda, die nog wel de rekkelijkſte ſcheen, tot zijne broederen; wat voordeel is het ons, indien wij onſen broeder doden, en zijn bloed verbergen? Het is béter dat men hem aan de Iſmaëllers verkope, dan zijn onſe handen onbeſmet, hij is tog onſe broeder en ons vleeſch. Die raad geviel hun bijzonder wel; zo dat zij Joſeph, uit den grafkuil optrokken, en aan de Iſmaëllers voor twintig zilverlingen verkogten, die hem naar Egypte brogten. Het was voorwaar een ſchriklijk bloedgeld, een geringe bloedprijs, waar voor de dierbare Joſeph, die koſtelijke in de ógen van God, aan de ongelovige Iſmaëllers, erfvijanden van Abrahams gezegend zaad, wierd overgelevert. De broeders dogten luttel, dat de vrijgeboren, ter ſlavernij gedoemt, als een zon uit zijne nevelen en dampen met goud en purper eens zou opdagen. Maar in tegendeel warenze, als eensgezinde vloekverwanten, zwanger, om nog een gruwel boven op het bedreven ſchelmſtuk te ſtapelen. Och! gave God, dat Joſephs treurſpel nu nog in de wijde wéreld, van die géne de welke zig over zijne verbrekinge niet bekommeren, niet wierde nageſpeelt: zo zou de waarheid uit de aarde ſpruiten, en de geregtigheid van den hemel nederzien.

HET

Gen. XXXVIII. 14–18.

יהודה נותן חתמו פטילו ומטהו לתמר.

Judah giveth his signet, bracelets, staff in pledge to Tamar.

Juda giebt seinen Ring, Schnur und Stab an Thamar.

JVDA DAT SIGILLVM, FASCIAM & ANNVLVM THAMARÆ.

Juda donne à Thamar son cachet son attache et son anneau.

Juda geeft zynen zegelring, snoer en staf aan Thamar.

G. Jode del.

HET XXXV. TAFEREEL.

Erbiedigheid en aandagt worden vereiſcht, om de werken Gods te overwegen, want met geen begrijp van énig ſchepzel zijnze in alle dingen te vatten. Dartele ógen, die van geilheid blaken, mogen van dit Tafereel wel afzien. Joſeph deerlijk mishandelt zijnde, trok Juda van zijne broederen af, en keerde in tot Hira, een man van Adullam, ende hij zag aldaar de dogter van Sua een Kananiter, en namze tot zijne vrouw. En zij baarde een zoon, dien hij Er noemde. Daarna baarde zij wederom een zoon, de welke Onan wierd gehéten. Eindelijk baarde zij nog een zoon, Sela genoemt. Juda nu nam voor Er zijnen eerſtgeboren een vrouw, met name Tamar. Dezen Er was in de ógen des Heeren een quaaddoender, daarom dode de Heere hem. Toen zeide Juda tegens Onan zijnen tweden zoon, trouw aan de vrouw van uwen broeder, tot voortzettinge van zijn geſlagt. Dog Onan wetende dat de afkomſt dan niet voor hem, maar voor zijn broeder ſtond geboren te worden, beging baldadig de vuilſte ondaad, waarom die booswigt van den Heere ook wierd gedood. Toen zeide Juda tot Tamar zijne ſchoondogter, blijf weduwe in het huis van uwe vader, tot dat mijn zoon Sela groot werde: want hij was bedugt, dat de derde, gelijk de twe andere, ook mogte omkomen. Zo dat Tamar, henengegaan zijnde, in het huis van hare vader woonde. Lang daarna ſturf Judaas vrouw, de dogter van Sua. Als de dagen van rouw door vertrooſtinge over waren, ging Juda, met Hira den Adullamiter zijn vriend op, naar zijne ſchapeſcheerders te Timna. Wanneer zulx aan Tamar was geboodſchapt, leide zij haar weduwlijk gewaad af, en zig met een ſleuiër bedekkende, zat aan den ingangk van de twe fonteinen, op den weg naar Timna, om dat Sela groot zijnde haar man niet was geworden. Als Juda haar zag, vermoede hij datze een hoer was, want zij had haar aangezigt gedekt, om niet kenbaar te wezen: ende naar haar toe tredende, zeide hij, gedoog dat ik mij met u vermenge, want hij wiſt niet datze zijne ſchoondogter was. Zij antwoorde, wat zult gij mij geven? Hij beloofde een bok te zullen zenden. Dog zij wilde zijn ring en ſnoer en ſtaf te pand hebben, tot dat hij het beloofde zond. Het geen geſchiede, ende zij wierd bevrugt. Zij henengaande, leide de ſleuiër af, en trok het weeuwkleed aan. Juda zond den bok, door zijnen vriend den Adullamiter, om het pand weêr te krijgen: dog hij vond de vrouw niet, en vroeg aan de luiden van die plaats, waar is de hoer die op den tweſprong zat? All' de menſchen zeiden, hier is geen hoer geweeſt. Omtrent drie maanden daarna wierd Juda aangezegt, Tamar uwe ſchoondogter heeft gehoereert, en zij gaat daar van al groot. Juda zeide, brengt haar her voor, op datze werde verbrand. Als Tamar ter ſtraffe wierd geleid, liet zij haren ſchoonvader weten, van den man wien deze dingen toebehoren ben ik zwanger, bekén van wie de zegel-

ring, de armband en de wandelſtok zijn. Welke panden bij Juda erkent zijnde, wierd's mans gemoed overtuigt, en de waarheid brak de banden van zijn tong los, zeggende, zij is regtveerdiger als ik, om dat ik haar aan mijn zoon Sela niet hebbe gegeven: maar hij raakte haar daarna niet meêr aan. Als nu de tijd van Tamars verloſſinge was vervult, baarde zij twelingen zonen; en om de wonderbare geboorte wierd de éne Perets, en de andere Zerah genoemt. Men kan denken hoe dit ſtuk de oude Jacob in de óren klonk, en uit menſchelijke zwakheid, over al zijn hartzeer, in een jammerklagte dede uitbarſten: Ik heb mijn broeders wrok gevlugt, uit mijn vaders huis als balling omgezworven, de bedriegelijke plaagdienſt van mijn oom twintig jaren uitgeſtaan, de naijver van nijdige vrouwen binnens huis verdragen, mijn énige dogter verkragt gezien, en dien hoon van mijne zonen, dol van toren, met een gruwelmoord gewroken. Mijn bed is geſchoffeert van mijn oudſtgeboren. En het lieffſte kind van alle, Rachels eerſte zoon, ben ik voor eeuwig quijt, een ſchrikkelijk wilddier heeft hem verſlonden. Och! het verlies van mijn zoon Joſeph, mijn bloed, mijn hart, mijn hoop en trooſt, de welluſt van mijn ziel, ſleept mijne ſtramme leên en graauwe kop al levend ſtervende naar het graf. En nu heeft Juda zig bloedſchendig vergrepen, tot voltojinge van alle quaad, op dat géne elende aan mijn geſlagt zoude ontbreken. Maar wat mag de ijdele menſch met zijne gedagten tegens het raadbeſluit van God aanſpartelen! Wie ziet niet, dat in de geſchiedenis van Juda met Tamar, verborgentheden zijn opgeſloten? Het behaagde den Alwijſen Vader, de gebreken der aartsvaderen, door de goddelijke pen, op het onfaalbare blad, tot ontvouwinge van zijne regeringe te openbaren, om de geſlagtrekeninge in de op- en neder-gaande rij, van het begin af tot aan het einde toe, te leiden tot Dien, om welke alle deze dingen in de rol van het Boek zijn geſchreven. En tot dien einde draaft de grote Moſes, als tolk, voorzegger, vriend en knegt van God, getrouw voor uit. Het geen van de heilige ſchrijvers des ouden verbonds ook is waargenomen, en van twe bazuinen der heil-eeuw in de geſlagtlijſt van Vorſt Meſſias geenſins overgeſlagen: tot een betoninge, dat alle beloften en voorzeggingen in den Heere Jeſus Chriſtus zijn ja en amen.

HET

יוסף שאול לנאוף Gen XXXIX. 7

Joseph tempted to whoredom.

Josephs Keuscheit

JOSEPHUS AD STUPRUM SOLLICITATUS.

Joseph prié de commettre adultere

Josef tot onkuisheit verzocht.

Rizzi delin. Surugue sculps.

HET XXXVI. TAFEREEL.

HEt is niet genoeg, dat de ſtantvaſtige deugd, als dierbaar goud, maar alleen aan den toetſteen werde geſtreken, het is ook noodzakelijk om de zuiverheid van de zelve regt te kennen, datze als de koning der metalen, in de ſmeltkroes, met het heetſte vuir werde aangetaſt ende overgeloutert: want zulx is de fijnſte proef. En gelijk die edelſte ertsſtoffe, met een langkzame voortgangk in 's aardrijx ingewand, hare volmaaktheid bereikt, zo moeſt de dégelijken en geringeloorden Joſeph, door een ommezwaai van verdrukkingen, bij trappen worden verheerlijkt. Als die laagvernederden in Egypte was, wierd hij van de Iſmaëllers aan Potiphar, een Egyptenaar, Pharaos hoveling en overſte der trawanten, verkogt. En de Heere was met hem, en hij voorſpoedig in alles ten huiſe van zijnen heer, die wel opmerkte, dat daarom wat hij dede wel gelukte. Zo dat Joſeph bij zijn heer genade vond, hem dienende; en wel ſlaaf en in dienſt zijnde, als een meeſterſlaaf, vrijë ſlaaf, en bewindhebbend huisvoogd over ſchatten, ſchriften, knegten, meiden, ſchuren, ſtallen, akkers en alles, behoudens tafelgemeenſchap, wierde aangeſtelt, en de laſt van de gantſche huiszorg alleen op zijn onbewegelijke nek droeg. En de Heere zégende het huis van den Egyptenaar om Joſeph, en vermenigvuldigde al zijn vermogen zo binnen als buiten. Joſeph nu was een jongman ſchoon van aangezigt, ſchoon van gedaante, en van top tot toon volſchapen, daar de deugd de kroon opzette; een regt lokaas voor vrouwe dartelheid, en wel meeſt ten hove, alwaar de welluſt door de overdaad de geilheid den ruimen toom viert. Waar door een donkere wolk van onheil den opregten knegt, die zuivere zon, dreigde te benevelen. Na een geruimen tijd wierp Potiphars bedgenote hare overſpelige ógen op Joſeph, en verzogt hem tot onkuiſcheid. Dog de geſchikte jongen held, wiens ziel op geloof en godvrugtigheid, twe trouwe noodpilaren ruſte, en daar mede, als met een veilig wapen, was geharnaſt, keerde ruſtig en onbeteutert haar heilloos aanzoek op het ſchild van zijne deugd af, zeggende: zie, mijn heer heeft mij alles overgegeven, en hij weet zelf niet wat 'er al in huis is, niemand is hier groter als ik, daar is niet of het is in mijn magt dat hij mij ook heeft onthouden, behalven u die zijne huisvrouw zijt. Hoe kan ik dan zulk een quaad doen, en tegens mijn God zondigen? Die weigering ſcheen haar vuir meêr aan te blaſen, want dag aan dag vielze hem laſtig. Het zij dat geſchiede van haar zelfs, of door een ſlavin, kamenier, doortrapte voedſter, of door een afgeregte oude beſt, die met haar geſlepe tong door het oor in het hart van een heilig zou boren, en een leeuw aan band leggen: want waar brengt de dolle liefde een geil verliefd razend krankzinnig wijf niet toe! De allerkuiſchten had tog géne óren om naar meirminnezang van vuile en verbode ſluikmin te luiſteren, hij ſtond als een

hemelſche eik, als een boſchreus, op de wortel van zijne ſtantvaſtigheid pal. Maar dat was al geen leſſing om de ligterlage vlam van hare blakende gloed te koelen. Zij dan, van de driftigſte luſt genoopt, ziende dat alle liſtige aanſlagen haar mislukten, en datze met bidden, ſmeken en vleien geen veld konde winnen, beſloot eindelijk een haggelijke kans te wagen, en het al op een zetten, zonder op godsdienſt, naam en faam, geſlagt, trouw en eer te paſſen, en nam haar ſlag op een tijd waar, als haar man uit, en niemand van het huisvolk bij der hand was, en dat Joſeph inquam om zijn werk te verregten. Toen greep zij hem bij zijn kleed, zeggende, leg bijme. De arme onnoſelheid, in zo hoog een nood verlegen, liet het kleed in hare hand, ging naar buiten ſtrijken, en vloog als een pijl uit een boog. Zij dus uitgeſtreken, veranderde in een ógenblik de liefde in haat, en de gehoopte weelde in woedende wraakzugt, en ſchreeuwde om hulp, als ofze kragt en geweld leed, en zei tegens de toegeſchote ſchare, mijn man heeft dien Hebreeuw ingebragt om met ons te ſpotten, hij quam om bijme te leggen, en toen ik luidskeels riep, verliet hij zijn kleed, en nam de vlugt. En de trouweloſe, die, had het mogelijk geweeſt, Joſeph zou hebben verkragt, lei hem bij haar gemaal, met een bitter verwijt, vrouweſchennis te laſt. Het welk van den vertorenden Potiphar zulx werd gelooft, dat hij den valſchbeſchuldigden in 's konings gevangenis ſmeet. Voorwaar een genadige ſtraf; want het was wonder, dat hij hem de huid niet al lillende van het lijf dede ſtropen, met wrede ſlagen afroſſen, en op een ezels rug de ſtad omdragen; of eeuwig voor ſlaaf in de mijnen verwees. Dog de Heere was met den verdrukten, en het verlies van zijn heers gunſt, wierd met de kragt van Gods Geeſt geboet. Alle de bezoekingen, Joſeph overgekomen, waren trappen van verhoging, aanleidingen tot toekomende grootheid, en voorboden van heerlijkheid. Is hij de geilheid van Potiphars wijf ontlopen? hij zal den kerker ook wel ontworſtelen; en het Ligt, dat hem van boven in de duiſternis beſtraalde, zou den damp zijner verdrukkingen eerlang dood ſchijnen, en door zijne verheffinge het aardrijk met een ſchrik van verwondering voor het voorhoofd ſlaan.

HET

Gen. XLI. 15-36.

יוסף מורה לפרעה את חלומו.

Joseph explains Pharaohs dream to him.

Joseph erkläret dem Pharao seinen Traum.

JOSEPHVS PHARAONI SOMNIVM INTERPRETATVR.

Joseph explique à Pharaon son songe.

Josef verklaart den droom van Farao.

HET XXXVII. TAFEREEL.

HOe uit de duisternis het ligt, uit de benaauwtheid de verlossing, uit de slavernij de vrijheid, uit de gevangenis de loslating, en uit de vernedering de verhoging te voorschijn zijn gekomen, is in den levens loop van Joseph gebleken, door de magt van Hem, die de wijsheid in het binnenste zet, en aan den zin het verstand geeft. Op een zekere tijd droomde Pharao twe dromen, waar door hij 's morgens zeer ontstelt opstond: en hij ontbood alle toveraars en wijsen van Egypte, en hij verhaalde hun zijne duistere dromen; maar onder alle die rookverkopers was'er geen één, die de zelve konde uitleggen. Bij die verlegentheid begon de herstelde hofschenker aan Joseph te gedenken, en zeide tot Pharao: ik belijde mijne misdaad; de koning was op zijne dienaars vergramt, en dede mij en den bakker gevangen zetten, wanneer wij elk op éne nagt bijzonder droomden; en daar was bij ons een Hebreeuwsch jongman, aan wien wij onse dromen verhaalden, en hij leide die uit, als bij de uitkomst is gebleken, want ik ben herstelt, en de andere is gehangen. Voorts wierd Joseph uit het gevangenhuis geslaakt, geschoren, en verkleed voortgebrogt, van aanschijn als een engel, om de nijd te verschrikken, de afgodische waarzeggers, offerwiggelaars, en handbekijkers te beschamen, en den afgrond te verstommen. Toen sprak Pharao tot Joseph; ik heb gedroomt, en niemand weet het uit te leggen, en ik hebbe van uwe wijse droom-ontvouwinge gehoort. De nederige Joseph antwoorde; zonder mij zal God aan Pharao welstant verkondigen. Pharao verhaalde dan zijn droom, en zeide; mij dogt dat ik op de kant van de rivier stond, en uit de zelve quamen zeven schone vette koeiën, wel in 't vleesch, op, weidende in het gras, en na die zeven andere, zo lélijk mager en uitgemergelt, dat ik nooit diergelijke in heel Egypte zag. En die ranke en lélijke koeiën verslonden en verteerden de eerste zeven vette koeiën, zonder énig teiken van verzading, want zij quijnden al even dor en mager. Toen wierd ik wakker, en viel weêr in slaap, en droomde, dat zeven volle goede koren-airen uit énen halm voortsproten, en daarna schoten andere zeven dorre dunne van den oostenwind verzengde airen uit den stoppel op, en die zeven dunne airen verslonden de zeven goede airen. De Hebreeuwsche Joseph niet verzet, antwoorde aldus: De droom van den koning is één: het géne God zal doen, heeft Hij aan Pharao te kennen gegeven. De zeven schone koeiën, en de zeven volle koren-airen, zijn zeven jaren van overvloedige vrugtbaarheid, en bevatten énerlei zin van droom. En de zeven vermagerde en lélijke koeiën, die daarna opquamen, en de zeven schrale van den oostenwind gezengde airen, zijn zeven jaren van de aanstaande hongersnood, die op deze orde zullen worden vervult. Zie, daar zullen, in het gantsche land van Egypte, zeven jaren van grote vrugtbaarheid komen: en op die zullen zeven andere jaren van geweldige on-

vrugtbaarheid volgen. Dat nu de droom ten tweedemaal aan den koning verſcheen, is een téken van het vaſt beſluit, dat God haaſt om die zaak uit te voeren. Derhalven zie Pharao naar een wijs verſtandig man uit, die het vijfde gedeelte van de zevenjarige aankomende vrugtbaarheid, in ſchuren vergadere, voor de zevenjarige hongersnood, op dat het land van gebrek niet verga. In die beknopte ontvouwinge van Gods wil en wijs beſluit, was het raad-ſlot opengeſloten, de moeiëlijke knoop los gemaakt, de verborgentheid van het wonderlijke dromen wonderlijk uitgelegt, en de bezwaartheid van 's konings hart afgeſtreken. En zo ooit een ſchielijke en onverwagte godſpraak uit gezegende lippen, als morgendaauw, of zomerregen uit zwangere wolken, op nagras, of een droog en dorſtig land, nederviel, het was de rede van den verligten Joſeph, die in de hoge ſchool van de Opperſte Wijsheid onderwezen, met een kragt onbegrijpelijk hem ingeſtort, de waanwijsheid van Memphis, en van al het Nabatheeſch geweſt, op den mond klopte, en Egypte een groter ſchat als parlen en edelgeſteente in den ſchoot wierp. Hij voorſpelde de gedreigde wiſſe roede van de toekomende elende, hij gaf raad tot redding van de plaag, door de balſſem van zijne heilzame woorden, om met voorzorg in de wéér te wezen, daar het ſcherpe zwaard van den fellen honger, die raſende nergens naar luiſtert, op mogte verſtompen. Zo groot een werk had zijn begin genomen in het gevangenhuis, het geringſte, veragtſte, en ſnoodſte verblijf voor een valſch betigte hooggebore ziel, uit het voorval van de ſchenker en de bakker, dat de arme gevange ſlaaf, als uit zijn twede graf, wierde opgehaalt, en voor het aangezigt van den grootmagtigſten koning geſtelt. Want wie zou anders om Joſeph, in den onverligten kerker, als levendig begraven, ooit hebben gedagt! daar de zon mogelijk maar eens in het jaar, als hij door het téken van de kreeft loopt, ter naauwer nood aan de noordzijde, door een eng log, met moêgeſchene ſtralen ſchemerligtende in flikkerde. Dog eindelijk had de held de ſtormen doorgeſtaan, het treurgewaad was afgelegt, en de blanke dageraat van zijn welſtant liet zig zien, waar op de zon van zijn leven het hoofd zou boven ſteken.

HET

Gen. XLI: 43.

יוסף רוכב במרכבה כמצרים.

Joseph rides in a chariot thrô Egypt.

Joseph fährt auf einem Wagen durch Ägypten.

JOSEPHUS CURRU, PER AEGYPTUM, VEHITUR.

Joseph va dans un char par l'Egypte.

Jozef rydt op eenen wagen door Egipten.

G. Hoet del. J. van Manen fecit

HET XXXVIII. TAFEREEL.

Oflijk is het voor een vorſt, het ontfangen goed te erkennen, en te belonen. Als Pharao de woorden van Joſeph, op zijn tijd geſproken, als goude appelen in zilvere gedreve ſchalen, met zijne opmerkende óren had geproeft, was hij in zijn gemoed van de waaragtige uitlegginge ten vollen overtuigt. Derhalven zei de koning tegens Joſeph; nademaal God u dit alles heeft bekent gemaakt, is'er geen wijſer en verſtandiger boven u: Gij zult over mijn huis wezen, en op uw bevél zal al mijn volk de hand kuſſen: ik zal alleen met den troon groter zijn. Zie, ik heb u over gantſch Egyptenland geſtelt. En hij nam de ring van zijn hand, en ſtak die aan Joſephs hand, en beklede hem met het fijnſte ſpierwit linne, en hing hem een goude keten om den hals. Ende hij dede hem rijden op zijnen tweden wagen, en men riep voor zijn aangezigt, Knielt. Aldus wierd Joſeph tot landvoogd ingewijd, en het oppergezag van de gantſche regering van den ſtaat toevertrouwt. De hand te kuſſen was een téken van de grootſte eerbiedigheid, herkomſtig van de heidenen, waar mede zij hunne afgoden, dieze niet konden bereiken, vereerden: en omtrent aardſche mogendheden, een bewijs van de hoogſte agting en liefde; want de kus ſluit de wenſch en de begeerte van veréniging in. En Pharao toonde door drie koningklijke giften, dat hij Joſeph niet hoger konde verheffen, of hij zou zijn troon voor hem hebben moeten inruimen. De ring (zonder twijfel van een onwaardérelijke waardij) is een rond bewijs van oneindige trouw. Wie kan de zuiverheid van het fijn getwerrend witſte linne van Egypte uitſpreken, het regte fieraad en afbeeldzel van de blanke deugd? De goude ketting om den hals wees aan, dat niet alleen de borſt, maar ook het hoofd een kroon van dat dierbaarſte metaal verdiende. Het rijden op den eerſten rijxwagen naaſt die van den koning, was, om de heldhaftige zegepraal van de aloverwinnende uitlegginge der dromen alom te betuigen, waarom een koningklijke herout vooruitlopende, voor het aangezigt van den wijſen uitriep, Abhrēch: datmen de knijën moeſt nederbuigen. Om zo groot en heerlijk een ſtaatſi van Joſephs inwijdinge ter heerſchappije, van al de magtige toevloed der aangedronge ſcharen, in de overkropte ſtraten, aan te ſchouwen, viel het ruime Memphis veel te naauw: want uit al het woelen en krioelen van gejuich, handgeklap, en gelukwenſching, ontſtond zulk een ſchaterende vreugd, dat de aarde dreunde, de lugt wedergalmde, en de dubbele Nijl, met zeven ſidderende monden, ſchoorvoetende in zé ſtorte. Op dat nu alles vol zou ſtaan, zei de koning tot Joſeph; Ik ben Pharao, dog zonder uw bevél zal niemand in heel Egypte handen of voeten roeren. En hij veranderde de naam van Joſeph, en noemde hem Tſophnath Pagnanēach, dat is, Ontdekker of Tolk van verborge dingen. En daarenboven gaf hij hem Aſnath, de dogter van Potiphera, overſte van On,

tot een vrouw. Eindelijk dan is de naam van Joſeph, die vermeerdering, voortgangk, en aanwas beduid, door zijne verheffinge beveſtigt geworden; gelijk een ceder op Libanon, die de kroon van hare takken zo hoog met heerlijkheid in de lugt uitbreid, als zij door ſtantvaſtigheid hare wortelen in den diepen afgrond ſchiet. O eer van Syrië, roem van Kanaän, opgaande ligt der Hebreeuwen, grote nazaat van den ſtantvaſtigen oudgrootvader Abraham, waardig uit zijn bloed geſproten, en ter goeder uur gewenſcht uit ſchone Rachel geboren! Uit Joſephs wandel, en verdrukking, en verheffing, is klaar te zien, dat hij een doorlugtig voorbeeld van Meſſias verſtrekte. Van zijne jeugt af hebben zijne broeders hem zonder oorzaak gehaat, en nog meêr om zijn eigen voorzegging van toekomende grootheid, welke woorden Jacob in zijn hart bewaarde. De broeders, die als honden en ſterke ſtieren hem omringden, trokken zijn geſchakeerden rok uit, wierpen hem in een helſchen kuil, en hebben hem voor zilverlingen verkogt, en den ouden vader met een leugen verraderlijk bedrogen, die bitterlijk over zijn verloren kind, als over een éniggeboren, heeft gekermt, en troost geweigert. De vrekke Iſmaëller, zijn bittere vijand, heeft dien armen ſlaaf in Egypte weêr uitgevent. Op de glibberigſte ſteilte van zijne bloeiende jeugt, als van den boſen verzogt, ſtont hij ruſtig den ſtorm van Potiphars ongebonde geil wijf uit. Tot zijn onſchuld wierd hij ter kerker gedoemt, en daar, als uit de dood verrezen, wederom uitgehaalt, en in het ligt geſtelt. De maat van Gods Geeſt, waar mede hij was overſtort, brak den mond van den afgodiſchen koning tot zijn lof (Gods eer) open. Hij ontfing koſtelijke gaven, maar aardſche, en van een aardſch koning, die op geeſtelijke dingen zagen. En Joſeph, die toen op den wagen zat, en langs de ſtraten van Memphis rê, zou namaals op den zegewagen des geloofs worden omgevoert, en de wierook van zijne gezegende gedagtenis door het kerkgewelf van het Nieuwe Verbond henerollen. Een voorloper riep voor de eerſt vernederden knegt, en toen verhoogden heer, uit, Knielt: een voorvertoning, dat'er eens Een andere zoude komen, voor wien alle knijën, die in den hemel, die op de aarde, en die onder de aarde zijn, zouden buigen.

HET

Gen. XLIV:12-34.

נמצא הגביע ירסף באמתחת בנימין.	INVENITUR SCYPHUS JOSEPHI IN SACCO BENJAMINIS
Joseph's Cup is found in Benjamin's sack.	*On trouve le gobelet de Joseph dans le sac de Benjamin.*
Josephs Becher findet sich in Benjamins Sacke.	Josefs beker wordt gevonden in Benjamins zak.

G. H. del. A. van Buysen fecit

HET XXXIX. TAFEREEL.

OM dat de dingen veeltijts niet zijn gelijkze ſchijnen, vereiſchenze een naauwkeurig onderzoek; het geen Joſeph, naar zijne hoge wijsheid, aan zijne tien broeders wegens Benjamin beproefde. Op den voorgezegden tijd, quam de honger, met hare ſcheurzieke konen, ook in Canaän. Waarom Jacob zijne zonen, behalven den kleinſten, naar Egypte zond, om koren te kopen. Joſeph ſprak hun ſtraf toe, noemde hen verſpieders, haalde hen ſcherp uit, en zette hen drie dagen vaſt, eiſchende dat zij den jongſten broeder, om hunne vroomheid waar te maken, tot hem zouden brengen, en hiel Simeon als borg gevangen. Dog hij liet de zakken met koren vullen, en het geld in de krop van ijders zak doen, en hen met teerkoſt vertrekken. Op de reis wierd 'er één met ſchrik het geld in zijn zak gewaar, en t'huis komende zij alle. En zij verhaalden al hun wedervaren. Dog Jacob wilde Benjamin niet miſſen, zeggende; indien hem een onheil overquam, het zou mij voort in 't graf helpen. Ondertuſſchen wierd de honger zwaar, de ſpijs raakte op, en Jacob wilde, dat zijne zonen weêr zouden aftrekken, en zei; wat had jij van een anderen broeder te ſpreken? Juda zeide, die man heeft hoog en dier betuigt, dat wij zonder hem zijn aangezigt niet zouden zien. Ik blijf borg voor zijn weêrkomſt. De hoge nood perſte Iſraël te zeggen, neemt uwen broeder mede, en dubbel geld, en een geſchenk van de beſte landvrugten. Als zij bij Joſeph quamen, zag hij Benjamin, en zeide tegens zijn hofmeeſter, breng die mannen in huis, maak een maaltijd gereed, want zij zullen van de middag met mij éten. En de huisvoogd brogt Simeon tot hen uit. Als Joſeph in huis quam, droegen zij hem het geſchenk op, en bogen zig voor over ter aarde. Joſeph vraagde, of het wel met hunnen vader den ouden man was, en of hij nog leefde? En ziende op Benjamin, zeide hij, is dit nu uwe kleinſte broeder van de welke gij mij had gezegt? Voorts wierd de ſpijs voor Joſeph, voor de gebroeders, en voor de Egyptenaars bijzonder opgezet; en de gaſten zaten volgens den rang van hunnen ouderdom, tot hunne verwonderinge: en elk kreeg zijn deel, maar Benjamins deel was vijfmaal groter: en men dronk, en zij wierden met hem dronken. Waar mede Joſeph de harten van de broeders toetſte. De proef was goed, maar het moeſt 'er nog anders op aankomen. Joſeph dê de zakken met graan vullen, het geld daar bij doen, en boven dat in de zak van den kleinſten zijn zilvere béker ſteken. En de mannen vertrokken 's morgens met den dag: maar pas waren zij buiten, of Joſeph liet hen van zijn hofmeeſter najagen, agterhalen, en aanzeggen; waarom dat zij quaad voor goed hadden vergolden, met den béker te ſtelen? Zij ontſchuldigden zig, zeggende, dat hij ſterve bij wien die werde gevonden, en wij zullen ſlaven van mijn heer wezen. En metter haaſt elk zijn zak op de grond gezet en geopent hebbende, doorzogt men van den oudſten tot den jongſten, en de béker wierd in Benjamins zak gevonden. Toen ſcheurden zij hunne klede-

ren, en keerden naar de ſtad. Juda trad eerſt met zijne broederen in het huis van Joſeph, die nog niet uit was, en zij vielen plat ter aarde voor hem neêr. Tot welke Joſeph zeide; wat ſtuk hebt gij beſtaan, weet gij niet dat zulk een man als ik het kan weten? Juda zeide wat zullen wij mijn heer antwoorden, en zeggen, of ons regtveerdigen? God heeft de ongeregtigheid van uwe knegten gevonden; zie, wij alle, en bij wien de béker is gevonden, zijn ſlaven van mijn heer. Joſeph antwoorde, het zij verre van mij, dat ik zo zoude handelen: die den béker heeft geſtolen, zij mijn ſlaaf; dog gij lieden, gaat henen naar uwen vader. Juda quam nader bij, zeggende, och mijn heer! laat uw knegt een woord ſpreken, en dat tog de toren van mijn heer tegens zijnen knegt niet ontſteke, want gij zijt als Pharao. Mijn heer vraagde zijne knegten, hebt gij een vader of broeder? Wij antwoorden aan mijn heer, wij hebben een ouden vader, en een kleinen moederloſen jongeling, van den vader teêr bemint, wiens volle broeder is dood. Mijn heer begeerde hem te zien. Wij voerden mijn heer te gemoet, de jongen kan van den vader niet af, want indien de vader hem laat gaan, zal hij ſterven. Toen zeide gij tot uwe knegten; zo uwe kleinſte broeder met u niet mede afkomt, zult gij mijn aangezigt niet meêr zien. Het geen wij t'huis aan uwen knegt onſen vader verhaalden; en ook, als hij ons gebood herwaart af te trekken, om wederom koren te kopen. En hij zeide toen; gij weet dat mijn vrouw mij twe zonen heeft gebaart, en de éne is uitgegaan, een wild dier heeft hem verſcheurt, en tot nu toe is hij niet verſchenen. Indien gij nu dezen ook wegneemt, en hem komt iet over, zult gij mijne grijſe hairen met droefheid in het graf ſleipen. Quam ik dan bij uw knegt, mijn vader, zonder de jongeling, aan wiens ziel zijne ziel hangt, en hij zag hem niet, zo zal hij ſterven. En ik uw knegt ben zijn borg, en heb belooft, zo ik hem niet wederbrenge, dat ik eeuwig tegens mijn vader zal hebben gezondigt. Derhalven zal ik ſlaaf van mijn heer voor de jongeling blijven, en laat hij met zijne broeders optrekken; want ik kan zonder de jongen tot mijn vader niet wederkeren, op dat ik geen ooggetuige zij van den jammer, die hem zoude overkomen. Toen waren de dromen van den gehaten lieveling vervult, in welke de korenſchoven van de broeders voor zijnen ſtanderſchoof ſtreken; en de zon zijne ſtralen, en de maan hare hoornen, en een kroon van elf ſtarren den glans voor hem nederbogen. Hoe zwaar dat onnadenkelijke onverdadigbare ſtuk van den béker te roven, de gebroeders als een moleſteen op het hart viel, is af te nemen uit het ſcheuren van hunne klederen! Maar zij moeſten ook wat uitſtaan voor de benaauwtheid der ziele, waar mede zij Joſeph hadden gepijnigt, wanneer die onnoſele, aan het ontſteken vuir van hunne wraak, om genade bad. Heel anders was toen de maat der proef van getrouwe liefde omtrent Benjamin vol, wiens vrijheid zij wel met hunne ſlavernij wilden kopen, om den ouden ſtok t'huis, met geen meerder geweld van hartzeer, verder tot ſtof te verbrijſelen.

HET

Gen. XLV. 1-15.

יוסף מודיע אותו לאחיו.

Joseph makes himself known to his brethren

Joseph giebt sich seinen Brüdern zu erkennen.

JOSEPHUS INNOTESCIT FRATRIBUS.

Joseph se fait connoitre à ses freres.

Jozef maakt zich bekent aan zyne broederen.

G. Keer del.

A. de Blois sculp.

HET XL. TAFEREEL.

Ook en ernſt houden dikwijl bij de menſchen beurt. En al gaat de zon eens droevig op, het is daarom geen vaſt gevolg, dat hij de heuglijkheid van zijne ſtralen, agter een treurtapijt van donkere wolken, lang zal verbergen. De rijxvoogd van Egypte had elf broeders, door een ſtrafbare misdaad, zo als het ſcheen, gedoodverft ter aarde neêrgeklonken. Maar de edelmoedige Joſeph kon zig, voor alle die bij hem ſtonden, niet meêr bedwingen. Op zijn bevél moeſt elk vertrekken; en geen vremd menſch was 'er bij, toen hij zig aan zijne broeders bekent maakte. 's Mans tong kon door de ſterke waaſſem van het hart geen maar ſlaan, hij verhief zijne ſtem met geween, zo dat het van de Egyptenaars, en van het gantſche hof van Pharao wierd gehoort. Toen zeide hij tegens zijne broeders: Ik ben Joſeph, leeft mijn vader nog? Dat zeggen, die vraag, was een blixem in hunne ógen, een donder in hunne óren: zij konden niet antwoorden, zo warenze voor zijn aangezigt verſchrikt. De zagtmoedige zei; koomt bijme: en toen zij digt waren genadert, zeide hij: Ik ben Joſeph uwe broeder, dien gij naar Egypte hebt verkogt. Vreeſt niet, en laat het u niet hard vallen, dat gij mij hier dit henen hebt verkogt. God heeft mij voor u tot behoudenis van uw leven voor-uit gezonden; want het is twe jaar dat de honger in het land heeft begonnen, en vijf jaren zijn 'er nog overig, in welke niet zal worden geploegt ofte geöegſt. En God heeft mij voor-af gezonden, op dat gij op de aarde zoud worden overbehouden, ende om in het leven te blijven door een grote verloſſing. Haaſt u, ende trekt op naar mijn vader, ende zegt hem aan, alzo ſpreekt Joſeph uw zoon: God heeft mij een heer over gantſch Egyptenland gemaakt, koom tot mij af zonder vertoeven. Ende gij zult in het land Goſen wonen, ende digt bij mij wezen, gij, en uwe zonen, en de zonen van uwe zonen, en uwe ſchapen, ende uwe runderen, ende alle uwe bezittinge. Ende ik zal u aldaar onderhouden, want daar zijn nog vijf jaren van honger overig, op dat gij niet omkomt, en uw gantſche huis, en alles wat gij bezit. En ten einde prins Joſeph alle de verbaasde gebroeders, uit hunne bedwelmde opgetogentheid, tot nader begrijp van zaken mogte brengen, en wat doen bedaren, en alle bekommering, zorg en vrees verder van het hart ſtrijken, zeide hij; uwe ógen, en de ógen van mijn broeder Benjamin zien, dat mijn mond tot u ſpreekt. Boodſchapt aan mijn vader alle mijne heerlijkheid, en alles wat gij in Egypte hebt gezien: haaſt u, ende brengt hem bijme. Ende hij viel al ſchreiënde, met beide de armen, zijn broeder Benjamin om den hals, en die weende insgelijx aan zijnen hals. Daarna kuſte Joſeph alle de broeders, ende kreet over elk; en toen beſtonden zij tot hem te ſpreken. Het is aanmerkelijk, dat 'er niemand, gedurende Joſephs redeneringe, een enkel woord ſprak; waar uit men wel zou beſluiten, dat 'er op het horen van zijn naam, onder de gebroeders zijn geweeſt, die het vonnis der dood in zig al

over hen zelven hadden gevelt. Het gepleegde guiggelſpel, de ſchimp, en ſpot, en hoon, en de beeſtelijke woede van de heilloſe raadſlag, het uittrekken van den rok, de kuil van Dothan, en de ſlaafſche verkoping aan het erfvijandelijke gebroedzel, de onnozelheid al te onverdient aangedaan, waarden in een ógenblik, door dat éne woord Joſeph, alle teffens in hunne gedagten: wanneerze den armen jongen ſlaaf, den verworpen ſchapehoeder, als den herder van ontelbare menſchen, den heiland van de omgelege volkeren, en den opperſten heerſcher naaſt den koning van het gezegenſte rijk des aardbodems aanzagen. Dog het treurſpel wierd ſchielijk in een blijſpel verandert. De inleiding en het ſlot van Joſephs rede was vader Jacob, het leven van zijn leven, met naar zijn leven te vragen, en te bevelen, dat hij tog haaſtelijk, ras, en in aller ijl tot hem zoude overkomen. Het was dien Hebreeuwſchen heilig niet alleen genoeg, dat hij bij Pharao, boven alle Egyptenaren in hoogheid, als rijxbeſchermer uitſtak, maar hij wilde ook, dat zijn ouden vader, de eer, de oorſprongk, en de kroon van zijn geſlagt, zijne heerlijkheid zoude aanſchouwen, en dat die, en alle de zijne zouden wezen alwaar hij was. Het word niet gemeld, wat 'er wijders, bij onderling mondgeſprek, van dat doorlugtige twaalftal toen is verhandelt: maar buiten bedenken is 'er een groter vreugd in hunner aller harten opgegaan, als in den tijd, wanneer iemands koren, oli en moſt zijn vermenigvuldigt geworden. De onbekende ſtuurſe vorſt, op wiens wenk zig ijder boog, en naar wiens ógen gantſch Egypte zag, was een vriendelijke vriend, en een lieve nieuwe broeder geworden; de vermiſte was te voorſchijn gekomen; de verborgen was ontdekt; de veragte was verheven; Joſeph, dood gerekent, was levendig geworden in heerlijkheid. Waar zoumen thans Joſeffen in de wéreld vinden, die goed voor quaad, liefde voor haat, en behouden voor verderven zouden vergelden, en dat tuſſchen bloed en bloed, waar in de wrok is overbitter? Op de aarde zijnze niet aan te treffen: men moeſt uit de wéreld gaan; en waar is dat? Helaas, nergens. Aldus betaamde het, volgens de Goddelijke beſtieringe, dat Joſeph een voorbeeld van vernedering, verhoging en liefde, in een aardſche vooraffchaduwinge vooruittrad, waar op eens het nabeeld, een magtiger Vorſt, de Koning der koningen, de Heer der héren, met den Geeſt zonder maat, vol van hemelſche heerlijkheid, bij wien de ingewanden der genade zijn, ſtond te volgen; die door den rijkdom van zijne barmhertigheid, langkmoedigheid ende verdraagzaamheid, de ongeregtigheden van zijn volk zou vergeven, en zijn erfdeel genadig vallen en verſchonen.

HET

Gen XLV 21-23

יוסף נותן מתנות לאחיו.

Joseph giveth gifts to his brethren.

Joseph giebt seinen Brüdern Geschencke.

G. Hoet del.

JOSEPHUS FRATRES MUNERIBUS DONAT.

Joseph fait des présens à ses freres.

Jozef geeft zynen broederen geschenken.

A. van Buysen sculp.

HET XLI. TAFEREEL.

IN den ommezwaai der ondermaanſche dingen, is het hart van een koning, als de loop van ſnelle wateren, in de hand van den Heere God, die het zelve neigt werwaart Hij wil; gelijk bleek in Pharao, toen hij zig het gerugt van Joſephs overgekomen maagſchap liet welgevallen. De gulhartige ontdekking van Joſeph aan zijne broeders, met een mondelinge betuiging van dienſt, en de beleefde nodiging van hun alle, en den eerwaardigen ouden vader, tot redding van elende, vloeide uit een volle bron van liefde. En daar toe quam de zegen uit den mond van Pharao, niet bij wild geval, maar door de Goddelijke voorzienigheid, de elf gebroeders in den ſchoot vallen: want hij gaf aanſtonds aan Joſeph een ruime onbepaalde ordere, om laſtbeeſten te bevragten, rij-tuigen gereet te maken, en zijnen vader met alle de vrouwen en kinderen, het gantſche ſtamhuis met al den omſlag van hunne goederen, uit Canaän af te halen, en naar Egypte toe te brengen, met een milde toezegginge, van het beſte van het vette des lands te zullen geven. De zonen Iſraëls, zo ſchielijk met een nieuwe zonneſchijn van voorſpoed, door de koningklijke weldadigheid, op hunne verſche blijdſchap weêr beſtraalt zijnde, bleven niet marren, nog vergaten zig niet in de weelde en pragt van hoffelijk onthaal: zij waren niet leui en lédig, trokken te werk, en repten vlijtig handen en voeten, tot voortzettinge van hun vertrek, als bijën in de zomer, en mieren voor den ouden dag in den oegſt bekommert. Joſeph, boven zijne uitmuntende magt, met het gunſtige bevél van zijn troonmonarch, tot welwezen van zijn geſlagt begenadigt, verſuimde ook geen gelegentheid, uit verlangen naar zijn vader, en de opregte broederliefde, om de reistogt naar Canaän te verhaaſten, en met voorraad, van al dat noodzakelijk was, te bezorgen. Maar daar moeſt nog wat anders wezen. De woorden van liefde zijn goed, dog van weinig klem en nadruk, indienze niet met zigtbare en gevoelige daden worden agtervolgt en bekragtigt. De broederſchap mogt met géne ledige handen naar huis kéren. Het voegde wel, dat de kentékenen van zijn vermogen, het afgetreurde koude hart van zijnen ouden vader in Canaän, om Benjamin en alle de broeders in laſt, een nieuw vuir van leven met blijdſchap zouden aanblazen: of het zou tegens zijnen edelen aart, de grootheid van zijn ſtaat, en de hoogheid van zijne wijsheid, hebben geſtreden. Derhalven beſchonk hij alle de tien broeders, hoofd voor hoofd, met dubbele klederen, en aan Benjamin, die hem zo na aan het hart lag, vereerde hij driehonderd zilverlingen, en vijf paar koſtelijke klederen, en van gelijken zond hij voor zijnen vader, en daarenboven tien ézelen, geladen met de beſte koſtelijkheden van Egypte, en nog tien ézelinnen, dragende koren, en brood, en ſpijs voor hem, om onderwegen te gebruiken. Men kan wel denken, dat de klederen voor de broeders, niet uit de ſlegtſte ſtof beſtonden, en dat al het gewaad voor Benjamin, bij uit-

ſtekendheid uitſtak. Aan de deftigheid van de klederen voor den ouden Jacob, die alles had, kan ook niet hebben ontbroken, om datze, naar de wijze der Egyptenaren pragtig opgemaakt, boven 's mans overvloed, maar alleen tot een bijzonder ſieraad konden ſtrekken, dat de vader van den rijkvoogd rijkkelijk uitgedoſt zoude afkomen. Wat een grote waardij van de beſte ſchatten, een rond getal van tien ézels kon voeren, is af te nemen uit den rijkdom van Egyptenland, het gezégenſte geweſt van het ooſten, ja van de gantſche aarde, daar de natuur, uit haren vrugtbaren ſchoot, de begeerte, welluſt, en de verzadiging voor de vijf zinnen voortbrogt. Het zij de laſtbeeſten dan met koſtelijke drogen, fijne oliën, welriekende balſſemen, en heilzame gommen, myrrhetranen, blanken amberdrop, en fijn linne, purper, zijde, hemelsblaauw en ſchaarlaken, of met de edelſte ſtoffen uit 's aardrijx ingewand, in cederhout gepakt, waren bevragt; het kon voor Iſraël niet te koſtelijk wezen. En voorts was de mondkoſt op de weêrreis, in zo groten hongersnood, met nog vijf paar ézelinnen, dragende tarwe, brood en ſpijs, tot voorkominge van gebrek, ten vollen verzorgt. Uit welk beſtél van zaken het bleek, hoe trouwhartig Joſeph zijne liefdepligt omtrent zijnen vader waarnam, en de maat van milddadigheid, voor alle zijne broeders, tot overlopens toe vervulde. Hij ſchaamde zig zijne afkomſt en geſlagt niet, gelijk ſommige goddeloze kinderen, die tot hogen ſtaat geklommen, en van hovaardij gezwollen, hunne ouders verloogge-nen, en hun bloed onderdrukken; en dan van die géne, van de welke zij naaſt God het leven hebben ontfangen, uit een regtvaardigen toren, als verwate booswigten, en ontaarde gedrogten, de wéreld en het leven onwaardig, worden gevloekt. Maar de godvrugtige Hebreeuw, in top van eer, was een vriend die altijt lief had, en een broeder in benaauwtheid geboren. Voor het uittrekken van zijn rok, gaf hij verſchot van nieuwe klêren. Het bloedgeld (hoewel bij den jongſten broêr niet genoten) keerde hij vijftienmaal uit. Met groter haaſt, als de broeders hem naar Egypte hadden verkogt, hielp hij hen vol en zoet naar Canaän. Die zijn dood hadden gezogt, behielt hij in het leven. In plaats van ſlavernij, ſchonk hij vrijheid: en zette zijn bloed, voor ſchande, een kroon van eer op: en maakte de leugen, den trooſtelozen vader in de hand geſtopt, met de waarheid van zijn wonderlijk gerugt, mogendheid, bezending, en geſchenken, oneindig en boven gedagten goed. Waarom het bedrijf van den held, geen kleine plaats in het Godsblad der Hebreen beſlaat; en alle godvrugtige harten, als een ligt, om zijne deugd te volgen, tot aan het einde der wéreld ontſteekt.

HET

Gen. XLIX. 1-28.

יעקב בורך את בניו.

Jacob bénit ses fils.

Jacob ſegnet ſeine Söhne.

JACOBUS FILIIS BENE PRECATUR.

Jacob bleſſeth his Sons.

Jakob zegent zyne zoonen.

G. Hoet del.

C. Huibers fec.

HET XLII. TAFEREEL.

Elijk de genadeliefde Gods op Jacob wonderlijk was gevallen, zo heeft ook de kragt van den Geeſt des Almagtigen in Iſraël uitgeblonken. Het gémelijke ſuffen is den zwakken ouderdom der menſchen veeltijts eigen, maar ſchoon het lighaam van den aartsvader door de jaren in kragten afnam, en de ógen verduiſterden, nogtans was zijne ziel volkomen levendig, vlugtig, en lugtig, en zweefde in de hoogte, als een hemelſche adelaar, verrukt en opgetogen in de beſpiegeling der verborge werkingen van de ongeſchapen Zon. Als Jacob gevoelde, dat de rol van zijn leven afliep, riep hij zijne zonen, en zeide, vergadert bij een: Ik zal u verkondigen, het géne u in de volgende dagen zal voorkomen. Ruben mijn eerſtgeboren, gij zijt mijn kragt, en het begin van mijn vermogen, uitſtekend van voortreflijkheid en ſterkte. Snel als water, gij zult niet voortreflijk worden; want gij hebt het bed van uwen vader beklommen, toen hebt gij het ontwijd: hij heeft mijn léger beklommen. Simeon en Levi zijn broeders, hunne handelingen werktuigen van geweld. Mijne ziel kome niet in hunnen verborgen raad, mijn eer verénige niet met hunne vergadering; want in hunne gramſchap hebben zij de mannen gedood, en in hunnen moedwil de oſſen weggerukt. Vervloekt is hunnen toren, want zij is fel, en hunne verbolgentheid hard: ik zal hen verdelen in Jacob, en verſtrooïen in Iſraël. Juda gij zijt het, uwe broeders zullen u verheerlijken, uwe hand zal op den nek van uwe vijanden wezen: de zonen van uwen vader zullen zig voor u nederbuigen. Juda is een leeuwe-welp, mijn zoon gij zijt van den roof opgeklommen: hij heeft zig gekromt, nedergelegt, gelijk een leeuw, en als een geweldige leeuw: wie zal hem doen opſtaan? De ſcepter zal van Juda niet wijken, nog de wetgever uit het midden van zijne voeten, tot dat de Schilo kome, en den zelven zullen de volkeren gehoorzamen. Hij bind zijn jongen ézel aan den wijnſtok, en het veulen van zijne ézelin aan den edelſten wijngaard: hij waſcht zijn kleed in wijn, en zijn gewaad in druiven-bloed. Hij is rood van ógen van den wijn, en wit van tanden van de melk. Zebulon zal aan de haven der zéén wonen, en hij aan de haven der ſchepen, en zijne zijde naar Sidon zijn. Iſſaſchar is een ézel ſterk van beenderen, nederleggende tuſſchen twe pakken. Toen hij zag dat de ruſt goed, en het land luſtig was, boog hij zijnen ſchouder om te dragen, dienende cijnsbaar. Dan zal zijn volk regten, als één der ſtammen Iſraëls. Dan zal een ſlang aan den weg zijn, een pijlſlang neffens het pad, bijtende de hielen van het paard, dat zijnen rijder agter over valle. Gad, een bende zal hem aanvallen, maar hij zelf zal op het laatſte aanvallen. Van Aſer, zijn brood zal vet zijn: hij zal koningklijke lekkernijen leveren. Naphthali is een uitgezonde hinde, hij geeft ſchone woorden. Een vrugtbare tak is Joſeph, een vrugtbare tak aan een fontein; elk een der takken loopt over de muur. De ſchutters hebben hem wel bitterheid aangedaan, beſchoten en

gehaat: maar zijn boog is in kragt gebleven, en de armen van zijne handen, zijn van de handen van den Magtigen Jacobs verſterkt: daar van is hij een herder, een ſteen Iſraëls. Van uws vaders God, die u zal helpen, en van den Almagtigen, die u zal zegenen met zegeningen des hemels van boven, met zegeningen des afgronds daar onder leggende, met zegeningen der borſten ende der baarmoeder. De zegeningen van uwe vader gaan te boven de zegeningen van mijne voorvaderen, tot aan het einde van de heuvelen der eeuwigheid, die zullen zijn op het hoofd van Joſeph, ende op den hoofdſchedel des afgezonderden van zijne broederen. Benjamin zal als een wolf verſcheuren, des morgens zal hij roof éten, en des avonds zal hij beuit uitdelen. Aldus ſloeg Jacob, voor zijne dood, de bladeren van de Goddelijke geheimeniſſen, onder loof en ſchaduwen van gelijkeniſſen geſcholen, open; en ontvouwde verborge dingen, in de volgende eeuwen opgeſloten, die wat anders in den zin, als in de klank van de woorden beduiden. Men behoeft zig niet te verwonderen, dat alle de zonen niet volgens den rang van hunne geboorte wierden gezégent: in den zegen over Ephraim en Manaſſe, was te voren bij den taſt gebleken, dat de ziende blinde, met de kragt uit de hoogte aangedaan, wel wiſt wat hij dede. Onder alle deze zegeningen ſtaken die van Juda en Joſeph wonderlijk uit, en onder die twe nog de leeuwsbanier van de eerſte, die als een zoon van lof in de wéreld was gekomen, en aan wiens afkomſt de heerſchappij wierd belooft, en die zoude gezalft en de koningklijke kroon op het hoofd worden gezet, met zodanig een geduurzame beſtendigheid, tot dat een Magtiger, de Leeuw, de regte Leeuw uit de ſtam van Juda, die alles overmag, zou verſchijnen, wiens heerſchappij, niet binnen de enge palen van het Joodſche land, maar van grens nog eeuw bepaalt, met zijnen ſcepter van vrees en liefde over alle volkeren zoude heerſchen. De aartsvader rolde, in het midden van alle die zegeningen, als de zon door twaalf hemelstekenen henen. 's Mans twaalf zonen, twaalf doorlugtige vorſten, waren even zo véle pilaren, waar op de kerk der Hebreeuwen moeſt gebouwt worden. Het twaalftal in Gods woord is het wortelgetal, waar uit de rékening der uitverkorenen word uitgetrokken, en opgemaakt. En dit alles tot een onfaalbaar voorbeeld van een aanſtaande aloverheerſchend koningkrijk, dat in het onwankelbaar geloof wierd verwagt, wanneer de Heilzon opging, en de ſtralen van zijne heerlijkheid, door het middel van twaalf herouten, boetbazuinen van het eeuwig Evangelium der genade, over de gantſche aarde zouden worden verſpreit; terwijl wéreld en hel, te rukkeloos daar tegens gekant, te vergeefs met hare hoornen op de Zon der geregtigheid zouden ſtoten.

HET

Gen. L. 7-13.

גו יעקב עלוי לכנען.

Jacobs body carried into Canaän to be buried.

Der Leichnam Jacobs wird in Canaän geführet.

CADAVER JACOBI IN CHANANÆAM VEHITUR.

Le corps de Jacob en Chanaän.

Jakobs Lykstatie naar Kanaän.

HET XLIII. TAFEREEL.

Al dat een begin heeft, heeft ook een einde. Beneden den kloot der mane is niet beſtendig als de onbeſtendigheid, en die zal in de voleindinge der eeuwen ook eens ophouden. Na dat Jacob zeventien jaar in Egypte in het land Goſen hadde gewoont, ende zijne zonen gezégent, ende bevelen gegeven, is hij, honderd en zeven en veertig jaren oud zijnde, geſtorven. Joſeph, met een tedere liefde omtrent zijnen vader aangedaan, viel op het aangezigt van den doden, en kuſte het al ſchreiënde: want God had tot Jacob gezegt; Joſeph zal zijne hand op uwe ógen leggen: ende hij gebood zijne knegten de geneesmeeſters, dat ze zijnen vader zouden balſſemen, het welke zij volbrogten. Zulx was bij de Egyptenaars een gebruik omtrent menſchen van grote ſtaat en waardigheid, waar in zij toen al boven andere volkeren uitſtaken, om de lijken met ſpecerijën, bittere gommen, en vette pekzwavelige gerunde aardſappen ingelegt, overduurzaam voor het verderf te bewaren, en de vernielende tanden van het knaaggewormte eeuwen lang te ontrukken. En die heerlijke pligtpleginge van de Egyptiſche balſſeming, quam toen met dat dierbare lijk, het welke moeſt vervoert worden, en anders door de hitte en de verre reis zou hebben geſtonken, wel overeen; en mogelijk dat het daarenboven nog wel in een witte lode, of in een cederhoute kiſt is nedergelegt. Als de tijd van zijne bewéninge over was, zeide Joſeph tot Pharaos hofgezin; ſpreek voor mij bij den koning, daarom dat mijn vader mij heeft doen zweren, zeggende, zie ik ſterve, gij zult mij in mijn graf, in het land Canaän begraven. Laat ik dan optrekken, ende mijnen vader begraven, ende dan zal ik wederkomen. Pharao zeide tot Joſeph; trek op, begraaf uwen vader, gelijk hij u heeft doen zweren. Ende Joſeph trok op om zijnen vader te begraven, en alle de oude van Pharaos huis, en alle de oudſte van Egyptenland gingen met hem. Daar toe het gantſche huis van Joſeph, ende zijne broeders, ende het huis van zijn vader. Ende met hem trokken op zo wagens als ruiters, ende het was een zeer zwaar heir. Toen zij nu aan den dorſchvloer van het doorneboſch over den Jordaan quamen, hielden zij een rouwbedrijf van zeven dagen. En de zonen Jacobs deden gelijk hij hun hadde geboden: want zij voerden hem in het land Canaän, ende begroeven hem in de ſpelonk van den akker Machpela, tegens over Mamre, de welke Abraham met den akker tot een erf begraaffeniſſe, van Ephron den Hethiter, hadde gekogt. En Joſeph keerde weder in Egypte. Men vind gene verdere omſtandigheden wegens die lijkſtaatſi aangetékent, als deze beknopte beſchrijvinge. Maar uit al den toeſtel, den omſlag, het gevolg, en het geleide van de aanziendelijke uitvaart, aan den aartsvader bewezen, is wel af te nemen, datze overpragtig is geweeſt. Van de hoedanigheden van het jammerlijke rouwbedrijf, en de nederzettinge van het lijk in de ſtomme grafſtede bij de dode Abraham, Sara, Izaäk, Rebekka ende Lea, kan-

men geen uitbreidinge maken, om datmen voor die tijd, diergelijke voorbeelden van rouw en begravinge, in het ſtamhuis der Hebreeuwen niet heeft gezien: en dat alle ontleende gelijkeniſſen bij gevolgen, als verdigt, hier hinken; nademaal geen ſchrijver, in oudheid en waarheid, bij de eerwaardigheid van Moſes kan halen. Het is klaar, dat het laatſte uiteinde van den hoofdvorſt der twaalf ſtammen, met aardſche eer en heerlijkheid, boven alle zijne voorvaderen is bekroont. Eindelijk was hem eens ruſt beſchoren, na dat hij als een vreemdeling op de aarde, grote benaauwtheid, vrees, verdrukkinge, hitte, koude, huiskruis, bitterheid, hartzeer, verdriet, jammer, en veel elende onbezweken hadde uitgeſtaan. Dog in het midden van zijn gelovig lijden, heeft hij de aanſpraak, de verſchijninge, de belofte, de vertrooſtinge, en de zegeninge van den Heere God overvloedig genoten: waar door hij, als een voorzigtig man, op een ſteenrots heeft gebouwt, daar ſlagregen, waterſtroom, en ſtormwind op afſteuiten. En zulx heeft Iſraël even voor zijne dood nog te kennen gegeven, toen hij in den geeſt een ander, een béter, een heerlijker leven te gemoet zag, en al zugtende uitriep: Op uwe zaligheid wagte ik Heere! Hij reikhalſde naar die volkome zaligheid, de zaligheid van den Eeuwigen in eeuwigheid, bij welke eeuwigheid, duizend jaren hier veel minder als éne waterdrop bij de grote zé, en een zandje bij al het oeverzand, zijn te vergelijken. Met zulke gedagten heeft de grote aartsvader zijne voeten uitgeſtrekt, zijne ógen geſloten, en de ſterflijkheid, die koſtelijk in de ógen des Heeren van zijne gunſtgenoten is, afgelegt. Zo dat hij zig zelven, door de hemelſche deugd, die alle Egyptiſche mumijë ver overtreft, heeft gebalſemt. Een overduurzaam ſout! dat 's mans gedagtenis voor alle vergetelheid veiligt, en in zegen doet blijven, zo lang de zon verrijſt en zinkt.

Met de dood en uitvaart van vader Jacob, voorgevallen in het jaar na de ſcheppinge twe duizend twe hondert en vijf en vijftig, maken de Taferélen het einde van Moſes Eerſte Boek, dat met Joſephs uiteinde een reex van twe duizend drie honderd en negen jaren behelſt, als een brief van den Almagtigen God aan zijn gelieſſte ſchepzel. De Vijf Boeken van Moſes zijn als een regter hand, die met vijf vingeren op God wijſt, van welke het Eerſte Boek, als de voorſte vinger, den menſch naar den Schepper van hemel en aarde leert uitzien, om dien Koning der eeuwen, en Vader der ligten te kennen, te dienen, te danken, te bidden, te loven, te éren, ende te verheerlijken. Het zij zo.

משה ממים נמשוי
Moses drawn out of the Water.
Moses aus dem Wasser gezogen.

Exod. II. 3-6.

MOSES AQUA EDUCTUS.
Moise tiré de l'eau.
Mozes uit het Water getogen.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van Mőſes Twede Boek, genoemt Exodus.

Aten de heidenen woeden, de volken ijdelheid bedenken; de koningen der aarde zig opmaken, en de vorſten zamen raadhouden tegens het werk des Heeren; nogtans zal het beſluit des Almagtigen beſtaan, en de geſchikte vrugt op den bepaalden tijd baren: gelijk door de geboorte en behouding van een Joodſch kindje, dat de leidsman van Gods kudde zoude wezen, is gebleken. Het behaagde de Godheid, in het begin der ſcheppinge van het heel-al, den wéreldbouw bij trappen in drie paar dagen te voltooiën; het geen door hare Almagt even zo wel in een ógenblik, indien zij had gewilt, zou hebben konnen geſchieden. De zelve orde van gevolg dede zig op, met den aanvang van de bepaalde Kerk in een énig uitverkoren geſlagt, afgezondert van alle volkeren der aarde, de drie grote aartsvaderen, en twaalf zonen, uitmakende den grondſlag met pilaren, waar op het bouwgevaarte, in duurzaam tiras, voor ruim negentien eeuwen beſtendig, zoude worden geſtigt, en in den tijd der verbetering tot alle einden der wéreld uitgelegt. De God van orde had den ingang van de heerlijkheid der kerke met zijn verbond ingewijd, met zijn zegen begenadigt, en met een geſtaafden eed, zwerende bij zig zelven, geſterkt. Derhalven moeſt de voortgang op hare beurt, volgens het voornemen van den Alwijſen Vader, te voorſchijn komen. Na de dood van Joſeph, en van alle zijne broederen, en van dat gantſche geſlagt, vermeerderden de kinderen van Iſraël, boven menſchelijk begrijp, zo overvloedig in menigte, datze het land vervulden. Toen ſtond 'er een nieuwe koning in Egypten op, die van Joſeph niet wiſt. Dezen vorſt de mogendheid der Iſraëliten bemerkende, wierd voor zijnen ſtaat bedugt, en zeide tot zijn volk: koomt, laten wij hen wijslijk verdrukken, op datze niet vermenigvuldigen; want indien 'er een oorlog opquam, zij mogten

de vijanden bijſpringen, en ons beſtrijden, en ten lande uittrekken. Men ſtelde dan werkbaſen aan, die hen met laſten plaagden: en daar wierden twe ſchatſteden, Pitom en Raämſes, van Pharao gebouwt. Maar al te vergeefs, het volk Gods groeide tegens de verdrukkinge op, gelijk de palmboom tegens laſt: het geen de Egyptenaars verdroot, die Abrahams afkomſt alle bitterheid met hard-werk aandeden, leem lieten bearbeiden, tiggelſtenen bakken, en door alle velddienſt verdrukten. Daar beneffens gebood de koning van Egypten aan de Hebreeuwſche vroedvrouwen, Siphra en Pua, alsze de Hebreïnnen in het baren holpen, dat zij de zonen zouden doden, en de dogters in het leven behouden. Maar deze Godvrezende vroedvrouwen gehoorzaamden dat bevél niet, en hielden de knegtjes in het leven; welke zaak zij met een behendige vond voor den koning verdadigden. Toen belaſte Pharao aan al zijn volk alom, dat men de zonen der Hebreen in de rivier zoude worpen, en de dogters laten leven. Op dien tijd der verdrukkinge, als de dwingelandij haar geweld oeffende, en Jacobs zaad, van ſlavernij beknelt, en met haat vervolgt, in duiſternisſe zat, nam een man uit het huis van Levi een vrouw uit de dogteren van zijne ſtam, en zij baarde een zoon, en ziende dat hij ſchoon was, verbergde zij hem drie maanden. En als zij hem niet langer geheim konde houden, nam zij een bieſekorfje, en beſtreek het met lijm en pek, en het kindje daar in nedergelegt hebbende, leide zij het aan de kant van de rivier de Nijl in de bieſen te vondeling. En zijne zuſter ſloeg het van verre gade, om de uitkomſt van het werk te vernemen. In dat haggelijke gewrigt van zaken, quam Pharaos dogter af, om haar in den ſtroom te waſſchen, en hare ſtaatdogters wandelden langs de zoom van den vloed. De Rijxprinces het vlotte noodmandetje in de bieſen gewaar wordende, zond een jongkvrouw van hare ſtoet henen, om het te halen, en als zij het opendede, zag zij daar in een ſchreiënd klein kindje, als of het in onnozelheid om noodhulp bad; en met ontferminge daar over beweegt zijnde, zeide zij, dit is een van de zoontjes der Hebreen. Dit kind, op zijne zuſters vraag aan de vorſtin, van zijne eige moeder om loon gezoogt, groot geworden, te hoof gebrogt, en van Pharaos dogter voor hare zoon aangenomen zijnde, is van haar Moſcheh genoemt, van het wortelwoord Uittrekken, om dat zij hem uit het water had genomen. Aldus wierd Moſes door de Goddelijke voorzienigheid wonderbaarlijk in het leven behouden, en dat onder de verdrukking, vervolging en wreedheid van een koning, die met zijn voſſen-aart, als de kinderpeſt van het beſnedendom, den wasdom van Iſraël in de geboorte zogt te ſmoren. Men had geen kennis meêr van Joſephs weldadigheid, aan het rijk in den hogen nood voorhenen bewesen, die genote deugd was lang vergeten; 's mans weêrgadeloſe trouw was mogelijk ook niet te boek geſtelt, en de onbeſuisde ſtaatzugt had de zinnen van den vorſt betovert. Maar alle de pogingen om Jacobs afkomſt te plagen en te dempen, telkens bij Pharao ondernomen, was een rukkeloos beſtaan, dat met vermeerdering van aangroeiënde kragten wierd vergolden. Want al vind de boosheid ſcorpioeneroeden uit, om den rug der elendigen te taiſteren, het is vrugteloos met de hielen tegens de prikkels van de Almagtigheid agter uit geſlagen, en met verwatenheid

den

den hemel beſtormt. Aanmerkelijk is de deugd van de vroedvrouwen, die God meêr gehoorzaam waren dan de menſchen, en het ſtraf gelaat van den dwingeland niet ontzagen; waarom de zegen in hare woningen viel, en hare naamhaftigheid opklinkt, en in duurzaam Hebreeuwſch is vereeuwigt. Een geſchikte vroomheid ſtraalt uit het maagſchappelijke huwelijk van de ouders, Amram en Jochebed, en zij beide met de kragt van het geloof aangedaan, hebben den ſchoongeboren zoon zo lang als het mogelijk was verſteken, dog moeſten eindelijk uit vrees voor gevaar van hun bloed ſcheiden. Men kan eens denken, met hoe veel' zugten, met hoe veel' tranen, en nog een hartekus voor het leſt', de bedrukte moeder hare lieve vrugt in het gelijmde bieſekisje nederleide, en aan de hobbelende ongenade van het ongeſtuimige water overgaf, bitterlijk bedroeft van ziel zijnde, en daar bij bekommert, dat de krokodil, die zig aan de Nijl onthoud, of een ander gedrogtelijk ſchrikdier, haar onnozel bloed mogt verſlinden, en al levend lillende in zijn balg begraven: of dat de minſte watergolf, van een hollende wind opgeſtookt, het drijvende rietematje zoude omſlaan, en in den afgrond dompelen. Maar het jongske had geen nood; het Alziende Oog, dat nimmer ſlaapt of ſluimert, ſloeg het gade; het dreef op Gods genade; de Magtige Jacobs bewaarde het onder de ſchaduwe van zijne vleugelen: en Hij, Hij alleen is het, die de koppen der Leviäthans verplettert, en de muilen der leeuwen toeſtopt. Men kan niet twijffelen, of de zuſter van het kindje, die de dobberende waterwieg naaroogde, om te zien wat 'er mogt gebeuren, was Mirjam: buiten bedenken toen zelfs nog maar een teêr wigt, en magmen de giſſing van ſommige Joden geloven, een meisje van zeven jaren; die zo vroeg vroom, en hare ouders gehoorzaam, en getrouw in het uitvoeren van hunnen laſt, uit liefde tot haar broertje op ſchildwagt ſtond. Hoe voorzigtig was het dogtertje in hare eerſte jeugt, om het hart van de princes te winnen! en wat een wijs beleid gebruikteze, om den gewenſchten zoon, ſlingerende voor de kaken van het verderf, aan hare bedroefde moeder uit de dood weder te geven! Zonder twijffel waren alle de hartstogten in Amram en Jochebed toen tot twe, Hoop en Vrees, geſmolten; waar door een geweldig getij van omzwindelende gedagten in hunne gemoederen ging: terwijl de vader van de gewaagde waterſchat, ijveriger was in het gebed, dan in luidrugtig misbaar; en de moeder van verre agter de bieſen geſcholen, al reikhalſende den kleinen dobberaar op de vleugels van hare zugtingen navloog. Het was geen menſchenwerk, maar de Goddelijke beſtiering, dat de koningklijke Thermuthi, met hare jofferſchap, juiſt op dat punt des tijds de rivier genaakte, dat haar oog eerſt langs den oever in de bieſen weide, datze vermoede wat zeldzaams te zien, datze nieuwsgierig zulx wilde onderzoeken, en het verzonne nooit geziene watervlotje door een hoofſche jongkvrouw dede halen, en op het aanſchouwen van bevallige ſchoonheid, die met aantrekkelijke gunſt zonder belang word geboren, hare ingewanden van mededogendheid ontſloot, om den wéérloſen vondeling uit elende te redden. Voorwaar een genadige deugd van een edelmoedige heidenſche koningsſpruit, die eeuwige lof verdient, en de wangen van véle naamgelovige met ſchaamte verft. Want waar vindmen menſchen in de wéreld,

met innerlijke barmhertigheid begaaft, die zelfs met zulk een ontferming over hunne geloofsgenoten zouden aangedaan wezen? laat ſtaan een Memphiſche vorſtin omtrent een wigt, afkomſtig uit het Jodendom, een volk bij de Egyptenaars overbitter gehaat, en wijder in godsdienſt van elkanderen verſchillende, dan het ooſten is van het weſten gelegen. Zo dat die heidenſche goederticre hofſtar, met hare naturelijke genade, niet alleen in dat koningkrijk toen heeft uitgeblonken, maar al den aardkloot, in de volgende eeuwen, met haar doorlugtig voorbeeld, tot de liefdewet van het Evangelium behorende, toeligt. In de beſchrijvinge van deze geſchiedenis, word van Aäron, de oudſtgeboren zoon van Amram en Jochebed, niet een woord gewaagt. Maar de geboorte en behoudenis van Moſe, in het midden van zijne afgodiſche aartsvijanden, komt hier alleen op het wonderlijkſte voor: tot een betoninge, dat dezen Hebreeuwſchen vondeling, tot het grootſte bedrijf in den dienſt van den Heere den God van Iſraël was geſchikt, verwekt, geboren en bewaart, om den wrevelmoedigen vorſt, de ſchrik des Nijls, in zijn baldadigheid te tomen; Egypte met plaagwonderen, door de hand van den magtigen Jacobs, te ſlaan; Iſraël uit den ijſeren oven te rukken; en, op Gods geleide, midden tuſſchen het over-einde ſtaande zéwater te geleiden; de Wet van God te ontfangen; de gramſchap des Almagtigen, als middelaar tuſſchen God en menſch, af te bidden; Gods bevelen in de woeſtenij uit te voeren, als de getrouwe knegt in het gantſche huis des Heeren; en een propheet te wezen, zo als 'er geen na hem in Iſraël ooit zoude opſtaan. De rijxwolf Pharao (een wreder krokodil als 'er aan de Nijl woed) ſnakkende naar den ondergang van het Jodendom, verbeelde vooraf niet oneigen de bloeddorſt van Herodes, die in de heil-eeuw, door de kindermoord te Bethlehem, zijn dolle dolk, in het al te onnozel hart van den regten jongen Joodſchen Koning, poogde te ſtoten. De ſchoonheid van Moſes voorſpelde den Opperkoning, daar niemand uit menſchenzaad geſproten in ſchoonheid tegens opmag, dien de bevalligheid verſiert, en op wiens rozelippen de genade is uitgegoten.

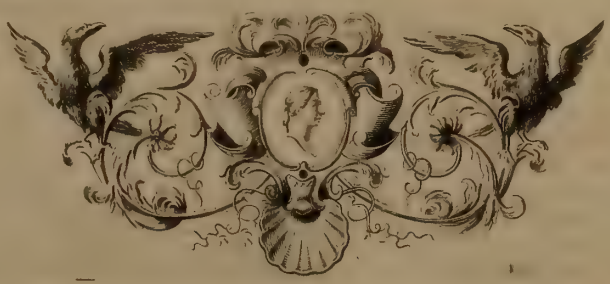

HET

Exod. III. 2-10.

מלאך יהוה מראה אותו למשה בסנה.

The Lord appeareth to Moses in a burning bush.

Der Engel des Herrn erscheinet Moses im Busch.

ANGELUS DOMINI CONSPICIENDUM SE PRÆBET MOSI IN RUBO.

l'Ange du Seigneur apparoit à Moise, dans un buisson.

De Engel des Heeren verschynt Mozes in den braambosch.

G. Kost del. *A. van Bunsen sculp.*

HET II. TAFEREEL.

God begint een zaak, en voert die uit. Moſes wonderlijk in het leven behouden, en aan het hof gebrogt zijnde, is onder de verſtandigſte van het rijk opgetrokken, en in alle wijsheid der Egyptenaren onderwezen. In welke tijd hij het derde deel van zijn leven heeft verſleten. Toen weigerende een zoon van Pharaos dogter genoemt te worden, quam hem in den zin, de laſten van zijne broederen te bezien. En wanneer hij zig als een overſte en regter, in het verſchil tuſſchen een Hebreeuw en een Egyptenaar, droeg, om zijne broeders te doen bemerken, dat God hen door zijne hand zou verloſſen, het welke zij niet verſtonden, nam hij de vlugt, en woonde als een vrijwillige vreemde balling bij Jethro, prieſter in Midian, wiens dogter Zippora hem ten vrouwe wierd; en heeft veertig jaren met ſchapen te hoeden deurgebrogt. Daarna zugten en ſchreeuwden de kinderen van Iſraël over hunnen harden dienſt, en God hoorde hun krijtend gekarm, gedagtig aan zijn verbond met Abraham, Izaäk ende Jacob, en zag de kinderen Iſraëls aan, en kende hen. Moſes nu de ſchapen van zijne ſchoonvader hoedende, had de kudde agter de woeſtijn gedreven, en quam aan den berg Gods te Horeb. En de Engel des Heeren verſcheen hem in een vlammend vuir, uit het midden van een braamboſch: en Moſes zag dat het braamboſch brande en niet verbrande. En hij zeide; ik zal gaan, en dat groot gezigt bezien. Toen de Heere dat zag, riep God tot hem uit het midden van het braamboſch; Moſcheh, Moſcheh. Moſes antwoorde, hier ben ik. Ende Hij zeide: nader hier niet toe, ontbind de ſchoenen van uwe voeten, want de plaats op welke gij ſtaat is heilig land. Ik ben de God uws vaders, de God van Abraham, de God van Izaäk, en de God van Jacob. Moſes verbergde zijn aangezigt, want hij vreesde God aan te zien. En de Heere zeide: ik heb de verdrukking van mijn volk in Egypte gezien, en het geroep van wegen hunne drijvers gehoort. En wetende de ſmart van het zelve, ben ik nedergekomen, op dat ik het uit de hand der Egyptenaren verloſſe, en uit dit land uitleide in een goed en ruim land, dat van melk en honig vloeit, tot de plaatſen der Canaäniten, Hethiten, Amoriten, Phereziten, Heviten en Jebuſiten. Het geſchrei nu der kinderen Iſraëls is tot mij gekomen, en ik heb hunne verdrukkinge gezien, waar mede zij van de Egyptenaars worden verdrukt. Maar koom, ende ik zal u tot Pharao zenden, op dat gij mijn volk de kinderen Iſraëls uit Egypten uitvoert. Dat wonderbaar gezigt geſchiede op het gebergte Horeb: welk gebergte, of liever een berg, of bergtop op het zelve, ook Sinai, van Seneh, een Braamboſch, en van den overvloed der bramen word genoemt, die men zegt, dat in de ſtenen en ſtukken en brokken die 'er groeien, natuurlijk zijn verbeeld en te zien; gelijk Ephodeüs, een Hebreeuwſch uitlegger, als ooggetuige ſchrijft. Het is zeker, dat de Engel de welke aan Moſes verſcheen, de ongeſchapen en de eeuwige was, die de Heirtogtleider der Iſraë-

liten is geweeſt; en op verſcheide plaatſen, dan eens de Engel des Heeren, en dan eens de Heere word genoemt. Het geen van Moſes voor zijne dood, in den zegen over de ſtam van Joſeph, met de goedgunſtigheid van den génen die in het braamboſch woonde, als zijnde de Heere God, is uitgedrukt; en van den Heiland tegens de Sadduceen, verlooggenaars van de opſtandinge, insgelijx bekragtigt. Het vlammend vuir, in het midden van het braamboſch, was een ontzaggelijke en heerlijke vertoning van Gods kragtdadig, tegenwoordig, onveranderlijk, zuiver, onbegrijpelijk Weſen. Met heilige eerbiedigheid zoumen konnen denken: dat het braamboſch in het vlammend vuir zonder verbranden brandende, het Iſraël Gods beduide, dat de hemelſche klaarheid deelagtig, in het ligt der Goddelijke liefde, welkers kolen zijn vuirige kolen, vlammen des Heeren, eenmaal onverderflijk, onverwelklijk, en onſterflijk zoude blinken. Of liever; dat het hemelſche vlammend vuir, en het aardſche braamboſch, de twe eigenſchappen in het énige Zaad der belofte vooraf beelden; dat God niet in menſch, nogte de menſcheid in de Godheid konde verandert worden, maar dat de Godheid de menſcheid zou aannemen en overſchaduwen, en dat God en menſch één Gezalfde zoude wezen. De menſcheſtem in Moſes óren gehoort, gaf te kennen, dat God in de laatſte dagen, na het ophouden van alle ſchaduwen, door zijn Zoon tot zijn volk zoude ſpreken. Dog de doorlugtige verſchijninge van den Almagtigen, ſtrekte voornamentlijk, om een aanvang van Iſraëls verloſſinge te maken, en Moſes daar toe te gebruiken. God, wiens vuirige verſchijninge tot Iſraëls heil gloeide en glom, verklaarde zig een vertérend vuir voor de Egyptenaars te zullen Wezen. En tot dien einde was het woord van bevél zonder vertoef tot Moſes: Koom, ik zal u tot Pharao zenden. Waar door de Hebreeuwſche vondeling, in zijne bedieninge, als hertog over het volk Gods, van den Schepper des hemels ende der aarde wierd geroepen en ingewijd. Een weêrgadeloſe lof voor een man, die naar geen heerſchappij hebbe geſtaan, en geen eer voor zig zelven heeft aangenomen: die de weelde van het hof met de ſchatten van Egypte verſmade, de ballingſchap boven het vrij genot van de zonden ſtelde, en, door het geloof, op een heerlijker kroon zag, dan ooit koning te Memphis droeg. Oneindig zijn de beſpiegelingen, de welke over dit alles in de gedagten van godvrugtige zielen konnen vallen, die zonder einde, met verwonderinge, een grondeloſe diepte van Goddelijke heerlijkheid ontmoeten.

HET

Exod: V: 10-19.

עבדה קשת חישראלים במצרים.

The Israelites cruel bondage in Egype.

Die schwere dienstbarkeit der Israëliten in Aegypten.

DURA SERVITUS ISRAELITARUM IN AEGYPTO

Le dur esclavage des Israelites en Egypte.

Israëls zwaare dienstbaarheit in Egypten.

N. Visscher fecit.

HET III. TAFEREEL.

Et welk een naſleep de verdrukking het volk Gods volgde, gelijk de ſchaduwe het lighaam, is gebleken uit de geduurzaamheid van hunne elende, onder énen Pharao, de welke niet ophiel de Iſraëliten telkens met nieuwe bezwaring te plagen. De boſen aart van dien rijksvorſt, zwanger van verzonne wreedheid, ging van quaad tot erger over, en baarde niet dan grouwelen. Maar de Heere God, wiens naam en gedagtenis, in eeuwigheid van geſlagt tot geſlagt, de God der vaderen is, wilde Jacobs afkomſt (wanneer de tijd der belofte genaakte, dien Hij aan Abraham hadde gezworen) uit de hand der Egyptenaren verloſſen, en uit de dienſtbaarheid in vrijheid ſtellen. En tot dien einde zoude Hij Moſes tot de kinderen van Iſraël ende tot Pharao zenden, en verſterkte hem met drie wondertékenen, tot een kragtdadig en overtuigend bewijs van de Opperſte Majeſteit, wiens gezantſchap hij, als de geroepen heraut, bekléde. Dog Moſes uit nederige zedigheid, en om de onbequaamheid van taal, zig van dien dienſt ontſchuldigende, wierd van den vergramden Heere, Die den menſch den mond, en de ſtomme, de dove, de ziende, ende de blinde heeft gemaakt, beſtraft, en Aäron de Levijt zijne broeder tot Moſes mond, en Moſes tot Aärons god geſtelt. Het doorlugtigſte broederpaar, met hemelſche laſt en kragt verzien, verzamelde alle de oudſte van de zonen Iſraëls, ontvouwde alle de woorden des Heeren, en dede de tékenen, ende het volk geloofde. Daarna gingen Moſes ende Aäron tot Pharao, ende zeiden: Alzo ſpreekt de Heere de God van Iſraël: Laat mijn volk henen gaan, op dat het mij een feeſt houde in de woeſtijne. De God der Hebreen is ons ontmoet, laat ons den weg van drie dagen trekken in de woeſtijne, en den Heere onſen God offeren, op dat Hij ons niet overkome met de peſt, ofte met het zweerd. De dwingeland Pharao, de peſt en plaag en roede van Gods volk, die van verwatenheid bereden, niet ontzag den hemel aan te blaffen, antwoorde; wie is de Heere, dat ik zijne ſtem zoude gehoorzamen, en Iſraël laten trekken? Ik ken den Heere niet, en ik zal Iſrael niet laten henen gaan. Ende gij lieden Moſes ende Aäron, waarom trekt gij het volk van hun werk af? gaat henen tot uwe laſten. Het volk des lands is veel, de hoop word groter, en zoude gij het van hunne laſten doen ruſten? En de koning gebood voort op dien dag de aandrijvers ende amptlieden, zeggende, gij zult aan het volk geen ſtró meêr, om tiggelſtenen te maken gelijk voorhenen, geven; maar laat het zelfs henen gaan, en ſtró verzamelen, en het getal der tiggelſtenen, zo als zij eerſt maakten, zult gij hen opleggen, en daar van niet verminderen: want zij lopen leêg, en daarom ſchreeuwenze, zeggende; laten wij gaan, en onſen God offerhande doen. Men verzware hen met werken, en dat zij het voleindigen, op datze zig niet vergapen aan leugenagtige woorden. Die harde

taal ſtrekte tot veragtinge van den God des hemels ende der aarde, en was een voorbode van groter elende voor de verdrukte Iſraëliten. Toen gingen de aandrijvers ende de amptlieden tot het volk uit, ende zeiden alzo ſpreekt Pharao; ik zal u-lieden geen ſtró geven: gaat henen, haalt het, waar gij het kunt vinden, dog van uw werk zal niet worden vermindert. Ende het volk verſtrooide door gantſch Egyptenland, om ſtoppelen voor ſtró te verzamelen. Ende de aandrijvers drongen ook aan, zeggende; doet uw werk alle dag af, gelijk gij eerſt deed, wanneer u ſtró wierd gegeven. Ende de amptlieden der kinderen Iſraëls, die van Pharaos aandrijvers waren aangeſtelt, wierden geſlagen: en men zeide; waarom hebt gij het gezette getal met tiggelſtenen te maken, gelijk te voren, ook giſteren, ende ook heden niet voleindigt? Derhalven quamen en riepen de amptlieden der kinderen Iſraëls tot Pharao, zeggende: waarom handelt gij alzo tegens uwe knegten? Ons word geen ſtró gegeven, en de tiggelſtenen worden insgelijx afgevordert: en zie, uwe knegten worden geſlagen, dog het is de ſchuld van uw volk. Op die droevige klagte was het barſſe antwoord van den koning overbitter: gij lieden zijt ledig, en voert niet uit, en daarom zegt gij, laten wij gaan, en den Heere offeren. Gaat dan henen, ende werkt: dog u zal geen ſtró worden gegeven, en gij zult het gewoonlijk getal van tiggelſtenen opleveren. Toen zagen de amptlieden van de zonen Iſraëls zig in een elendigen ſtaat gedompelt, en begrepen, datmen qualijk met hun handelde, en datze van dag tot dag tot groter benaauwtheid wierden gebrogt. Och, het zag 'er bijſter bitter uit! De vijanden beploegden de ruggen der elendigen. Men mogt om een uitkomſt wenſchen, maar men ſcheen die niet te konnen hopen. Boven al het hard werken, moeſtmen zelf het ſtró halen. Het ſchijnt datmen géne tiggelſtenen zonder ſtró maakte: want het kaf, of geſneden ſtró, met klai gemengt, dede de ſtenen vaſter wezen, en voornamentlijk indienze maar in de zon wierden gedroogt, en niet in het vuir gebakken. Ook mengde men gehakt ſtró met vette leem, waar door de ſtoffe togtgatiger geworden zijnde, het geweld van het vuir béter konde uitſtaan; en het aan ſtukken ſpringen van de ſtenen, als het kaf was verbrand, wierd voorgekomen. Men had ook ſtró van noden, om de opgemaakte en vogtige ſteenſtukken te dekken, eerze in den oven wierden gezet, op dat de hitte van de zon die niet te ſchielijk zoude doen drogen, en ſcheuren. En, bij gebrek van hout en heiturf, konmen met de ſtoppels den oven ook aanſteken, ſtoken, en tiggelſtenen bakken, om dat het overvrugtbare graanrijke Egypte, de korenſchuur van Aſië, van ſtró overvloeide, dat toen evenwel daar al te ſchaars, (door het afwerken van de wroetende Iſraëliten, die het door geheel Egypten als dwalende en verſtrooide ſchapen verlegen opzogten) de holle begeerte van den overgapende Pharao niet konde vullen. Maar het is onbedenkelijk, wat de wrevelmoedigen koning in den zin had, om met zulk een ménigte van ſtenen, waar aan zo véle honderd duizend Joden onophoudelijk arbeiden, uit te voeren. Want de ſchatſteden Pitom en Raämſes, nooit magtig het talloſe aangroeiende ſteengetal te verſlinden, ſtonden toen al lang op de uitterſte gren-

grenſen van het rijk over eind, om de vlugt van het Jodendom voor te komen, en den aanval van uitheemſch geweld af te keren. Mogelijk dan dat de ongeruſte vorſt, de weelde van zijn geluk niet konnende matigen; het hoofd vol wind had, en van hoofvaardij gezwollen, boven de bouwpraal van grafnaalden, en ſtedengordels, of den Nijl met gewelfde bogen en gragten door zijne landen hene te leiden, ergens een weêrgadeloſen rijksmuur wilde nederzetten, en op het ſpoor van Babels torenbouwers, zig boven zijne voorzaten verheffen, en naamhaftig maken. Dog het is zeker, dat de woedende troonmonarch, nutter geketent dan gelauriert, ſpitsvindig genoeg om liſten van geweld tegens de Hebreen te ſmeden (ſchoon het bloedplakkaat van de kindermoord ſcheen afgeſcheurt) nergens anders meêr op toelag, dan om Iſraël de lenden te knakken, de vrugtbaarheid te benemen, en in getal en in rijkdom te beſnoeiën; en dat hij daarom dit overlaſtig middel van ſlaafſche plaagdienſt, zonder ademhaling voor de elendelingen, om die in de maling te houden, had uitgevonden. In die benaauwde ſlavernij van Iſraëls langdurige verdrukkinge, deden de aandrijvers, Pharaos knegten, niet anders dan ſchreeuwen, bulderen en raſen: Haaſt u, waarom ſammelt gij? maakt uw werk af, het getal is 'er niet, daar komt nog veel te veel te kort. En was het nog daar bij gebleven! Maar de arme amptlieden Iſraëls moeſten aanhouden. Het liep 'er met geen' blote woorden af. Bij al hun onruſt, opzigt, lopen en draven, onder het onophoudelijk getier van ſchelden, laſteren en vloeken, kregen zij de huid nog deerlijk vol ſlagen toe: en zulx mogelijk (wie kan het zeggen?) met berkeroeden, bullepéſen, lérezwépen, of geknoopte koorden, en dat van ontmenſchte Egyptenaars, die de wreedheid in hunne handen, de wraak in het gezigt, en de moord in het hart droegen. De afgeroſte elendelingen klaagden het aan Pharao, en ze gebruikten een beleefdheid van ſpreken, met de misdaad op zijn volk te leggen, om hem zijne boosheid in het aanzigt niet te verwijten. Maar dat Nijlgedrogt, als van een Hyrkaanſche tijger gezoogt, bleef verſtokt, verſteent en verſtaalt. Uit zijn bloedmuil kon geen genade komen. Hij, die nog God nog menſch ontzag, moeſt Iſraël plagen, met tranen uit de ógen, en zweet en bloed uit de aderen te perſſen. Helaas, wat was het een tijd van elende voor het volk Gods, dat het nagt en dag, in het veld, op den akker, en in de open lugt, daar het kreeftvuir ſteekt en brand, als aardwormen in de aarde, met leem en tiggelſtenen te bearbeiden, en ſtró te zoeken, voor een aardſchgezind koning met een ſtenen hart in de borſt, moeſt wroeten! Die wédom ſchreide den hemel aan. Van binnen was vrees, van buiten ſchrik, en de benaauwtheid rondom. Op elken dag, met het opgaan van de zon, wierd het verdriet op nieuw herboren. De oude van dagen waren hun leven moê. De vrouwen quijnden, bitterlijk bedroeft van ziel. Het vuir der jeugt wierd in de maagden geſmoort. De jonge kinderen, die aan 's moeders borſten hongen, zogen ongeruſt ſoch. Al de manſchap zwéte zig aan heilloſen arbeid te barſten af: en het brood der ſmarte, en niet der leuiheid, wierd alom gegeten. Och, het vrijgeboren volk, wiens vaderen voorhenen als vrienden waren ingehaalt, wierd als vijanden

gehandelt, en met ſchimp en ſpot en hoon in ſlavernij mishandelt! De elendige Iſraëliten, die geen wéreldſch opperhoofd hadden, waren te jammerlijk in duiſternis vervallen. Maar als de wateren der verdrukkingen tot aan de ziel komen, word de verloſſinge geboren. De Magtige Jacobs weet, wanneer het tijd is om Jacobs zaak te handhaven, en den vijand een ring in zijn neus te leggen, en een haak in zijne kaken te ſlaan: het geen de wijde wéreld, als de donder van zijne mogendheid, eeuwig in de óren moet klinken.

HET

Exod. VII: 10-12.

משה ומכשפים חופכים את מטות לתנינים.

MOSES & PRÆSTIGIATORES MUTANT VIRGAS IN DRACONES.

The rods of Moses and the Magicians turned into Serpents.

Moïse & les enchanteurs changent leurs bâtons en dragons.

Moses und die Zauberer verwandeln ihre stäbe in Schlangen.

Mozes en der Toveraaren staven in Draaken verandert.

G. Holt del.

C. Huibertz fec.

HET IV. TAFEREEL.

Oewel God niet dan louter God is, en zijne uitvoëringe op de belofte volgt, en die beide zijn eeuwig voornemen altijt beveſtigen; en dat Hij de kragt van zijn verbond aan zijn volk, tot hunne verloſſinge; gedurig dede voorhouden; nogtans waren de kinderen Iſraëls, wegens de benaauwde dienſtbaarheid, kleinmoedig en mistrooſtig. En daarom gaf de Heere Moſes en Aäron bevél van vermaninge en vertrooſtinge. Zij beide dan, de éne tagtentig, en de andere drij en tagtentig jaren oud zijnde, met het gebod en de voorzegginge van God geſterkt, als ontzaggelijke gezanten van Wien zij quamen, gingen tot Pharao, en deden gelijk de Heere had bevolen. Op 's konings eiſch van een wonderteken, tot verſterking van hun gezag, wierp Aäron zijnen ſtaf neder voor het aangezigt van Pharao, en van zijne knegten, welke tot een draak wierd. En Pharao riep de wijſen en de guiggelaars: en de Egyptiſche toveraars deden ook alzo door hunne bezweringen. Want een ijgelijk wierp zijnen ſtaf neder, ende zij wierden tot draken: maar de ſtaf Aärons verſlond hunne ſtaven. De nieuwſchierigheid en het ongeloof drongen Pharao, om de mannen Gods te willen beproeven, en een wonderwerk af te vorderen, in hope, datze beſchaamt, de verwagtinge van vélen niet zouden konnen voldoen; en dat hij dan gelegentheid zou hebben, om hun voornemen te beſpotten, hun aanzien bij de Iſraëliten te krenken, en tenemaal weg te nemen, en den Heere God, van den Welken zij gewaagden, te honen, en zijn eigen gezag bij de Egyptenaren, met uitſluiting van alle nabedenken, te vergroten, zijne hardnekkigheid ſtijver uit te zetten, en de opgezwolle hovaardij van zijn hollende en verwate boosheid, tot meerder verdrukkinge van de afgepijnigde elendelingen, den toom ruimer te vieren. Het téken geſchiede niet in een verborgen hoek, of binnen beſlote muren, maar voor het aangezigt van Pharao, en de gantſche omzwevende hofſtoet, in het openbaar, en buiten twijffel, bij den ligten dag, van den afgrond gehaat. De ſtaf van Aäron was waarlijk in een wezentlijke draak verandert, een wonderwerk van Gods kragt, tegens den loop van de natuur. Maar Pharao hier over niet eens geraakt, beelde zig in, dat zijne prieſters, altaarbedienaars, en offerwiggelaars, dat ſtuk ook wel zouden naardoen, of mogelijk overtreffen. Derhalven dede hij zijne wijſen, googgelaars, en toveraars roepen, om 'er een proef van te nemen. Dat ontbode heilloze rot beſtond uit ſtarrekijkers, wiskonſtenaars, geboortezeggers, droomuitleggers, handbezienders, vergiftmengers, quaadſtokers, bezweerders, bedriegers, vuilgewinzoekers, prevelaars mompelende zonder belul binnens monds, en leuië buiken, die in den dienſt van hunne afgoden de orakel-euiër molken. Als de Egyptiſche toveraars gekomen waren, deden zij alzo; dat is bij manier van zeggen van gelijkenis, en niet van waarheid, en dat met hunne

bezweringen, waar door men duivels- en googgelaars-werk kan verſtaan. De wiggelſtokken waren ook niet vergeten, want elk wierp zijn ſtaf neêr, die in een draak verkeerde. Hier over vallen véle bedenkingen, meerder ſcherpzinnig en geleerd, als voor onfaalbaar te ſtellen, met wat voor een gezwinde behendigheid van gaauwe handgrepen, om het gezigt van de aanſchouwers te verbijſteren, dat ſchalke adderengebroedzel hun geheim wiſt te doen gelden. Het is en blijft onlooggenbaar, dat het draken uit ſtaven worden genoemt. De Heere God heeft het voortbrengen van de ſtokken in ſlangen, maar niet het herbrengen van de ſlangen in ſtokken toegelaten, om datze van Aärons Drakeſtaf moeſten worden vernielt. Wanneer dan de Egyptiſche kunſt voor Pharao in top ſcheen te wezen, verſlond Aârons ſtaf (die voor en na een ſtaf word genoemt) hunne ſtaven ofte draken: het zij men het verſta in de gedaante van Staf of van Draak, dat door de Goddelijke kragt konde geſchieden. Maar in het wonderwerk was nog een wonderwerk: dat 'er lighamen van Aärons Drakeſtaf wierden verſlonden, en de ſtaf was een ſtaf, en bleef een ſtaf. En zo verſmilt het al tot niet, dat zig tegens de Godheid verheft; en zo valt het alles in zijn ſtraf, dat het regt des hemels ſchend. Dat dan de gantſche aarde den Heere vréze, en alle inwoonders der wéreld voor Hem ſchrikken: want Hij ſpreekt, en het is 'er; Hij gebied, en het ſtaat 'er.

HET

Exod. XII 1-27.

בני ישראל אוכלים את הפסח

The Israelites eat the Passover.

Die Israeliten essen das Osterlam.

G. Noet delineavit.

ISRAELITÆ COMEDUNT PASCHA.

Les Israëlites mangent la Pâque.

De Israeliten eeten het Pascha.

J. de Later fecit.

HET V. TAFEREEL.

An de Iſraëlitiſche verloſſinge uit de Egyptiſche ſlavernij, was zo veel werk aan vaſt, dat de Heere God véle wonderen, nooit op de aarde gezien, uit zijne ſchatkameren wilde voortbrengen. Het verzoek van Moſes aan Pharao was, om Iſraël te laten gaan, en den Heere in de woeſtijne te dienen. Maar de koning bleef in zijn overmoed onverzettelijk. Daar op wierd al het water van Egypten in bloed verandert: De kikvorſchen bedekten het gehele land. Het ſtof der aarde was tot luiſen, aan menſchen en aan vé, geworden. Een vermenginge van ongedierte verdorf het land alom, maar Goſen niet. Een zware peſt ſloeg het vé; de paarden, de ezelen, en de kemelen der Egyptenaren; en bij Iſraël was geen één dood. De aſch uit den oven, met volle vuiſten ten hemel geſtrooit, en ſtuivende over Egypten, wierd tot zweren met blaren aan menſchen en vé. Een zwaren hagel in vuir met donder ſloeg menſchen en beeſten, en het kruid op het veld, en verbrak het geboomte; dog in Goſen was niet één hagelſteen gevallen. Weêrgadeloſe ſpringkhanen, die vrugten en kruiden, loof en gras vernielden, bedekten Egypten. Een taſtbare dikke duiſternis, waar door niemand een voet kon verzetten, duurde drij etmaal; en bij Gods volk was het ligt. Na zo véle gedugte wonderwerken, volharde Pharao in zijn verharde hardheid, en gebood Moſes op doodſtraf te vertrekken. Maar Gods held zeide, alzo heeft de Heere geſproken: Te middernagt zal ik door Egypten gaan, en al het eerſtgeboren zal ſterven, van Pharaos eerſtgeboren af, die op zijn troon zou zitten, tot den eerſtgeboren van de meid die agter de meulen is toe, en al het eerſtgeboren van het vé; en daar zal een groot geſchrei wezen, zo als nooit is geweeſt, nogte zal zijn: dog bij Iſraël zal geen hond zijn tongblad verroeren. Dan zal uw volk, zig voor mij buigende, ons nopen om te vertrekken. En Moſes ging heel vertorent van Pharao uit. De tijd nu van de tiende plaag tot Iſraëls verloſſinge, volgens Gods wil, was daar. Want de Heere had tot Moſes en Aäron in Egypten geſproken: Deze maand zal u de hoofdmaand van het jaar zijn. Zegt tot de gantſche vergaderinge Iſraëls, dat elk voor een huisgezin, op den tienden van deze maand, een jarig lam, een mannetje zonder gebrek neme, of met zijn nabuur, indien het gezin te klein is om een lam te éten. Men zal het lam tot den veertienden dag bewaren, en tuſſchen twe avonden ſlagten, en het lams bloed ſtrijken aan beide de zijde-poſten, ende aan den bovendrempel van de huiſen, in de welke zij het zullen éten. Ende in die nagt zullen zij het vleeſch niet raauw, nogte in het water gekookt, maar met hoofd ſchenkelen en ingewand, aan het vuir gebraden, met ongedeeſſemd brood, en bittere ſaus éten: en het geen'er overſchiet, zal voor den morgen met vuir worden verbrand. Gij zult het éten met opgeſchorte lenden, de ſchoenen aan uwe voeten, en

de ſtaf in de hand, en dat haaſtelijk, het is het Paſcha des Heeren. Want ik zal in deze nagt door Egypten gaan, en al het eerſtgeboren ſlaan. En als ik het bloed zie, zal ik u voorbijgaan, en geen plaag van neêrſlag zal onder u zijn. Gij zult zeven dagen ongeſuurd brood éten, want wie het gehevelde éte, het zij vreemde of ingeboren, zal uit de vergadering van Iſrael worden uitgerooit. Moſes zeide tot de oudſte van Iſraël: Kieſt u lammeren uit voor uwe huisgezinnen, ende ſlagt het Paſcha. Doopt dan een bondeltje hijſoóp in het bloed, dat in het bekken zal zijn, en ſtrijkt het aan den bovendrempel, ende aan beide de zijde-poſten: en dat niemand uit de deur van zijn huis voor den morgen ga. Want als de Heere doorgaande, de Egyptenaren ſlaat, ende het bloed ziet, zal Hij uwe huiſen verſchonen. De Iſraëliten reisvaardig, aten haaſtig, want het was Peſach, de Doorgang, de Overgang, de Voorbijgang, en als de Overſpringing, of Overklimming van den Heere. Het uur genaakte dat Hij zijn oordeel zoude uitvoeren. En zo moet Gods volk alle laſt der zonde wegruimen, en bereidwillig de toekomſte van den Heere der heerlijkheid afwagten; want Hij komt, want Hij komt om de aarde te regten. In zulk een geſtalte ſtont Iſraël gereed om uit te gaan, zo haaſt als het nare moordgeſchrei den baldadigen Pharao, en alle Egyptenaren onzagt zoude opwekken.

HET

Exod. XII. 29. 33.

בכורי המצרים מתים.

The Egyptian first born destroyed.

Die Erstegeburt der Aegypter getödtet.

G. Noet del.

PRIMOGENITI AEGYPTIORUM MORTUI.

Les Aînez des Egyptiens morts.

De Eerstgeboornen in Egipten gedoodt.

J. van Buysen sc.

HET VI. TAFEREEL.

OP het aanſchouwen van dit Tafereel, leeft de kunſt in de dood, en het verſtand in de verſchriklijkheid. De moedwillige Pharao met negen plagen geſtraft, en voor de tiende van nog zwaarder gewigt, op Gods bevel uit Moſes mond gedreigt, niet verzet, was en bleef te wijd van de vrees des Heeren veraart. Maar de Hoogſte, die in den hemel woont, zou zijn kragt van ſtraf en heil openbaren. De zon was te water gegaan, en de ſchaduwe van het gebergte gevallen, en de zwarte nagt bedekte met haar duiſter kleed geheel Egypten, en met een den vorſt en al het volk, in den ſlaap der zonden hellediep verzonken, maar naakt en bloot voor het Alziende Oog. Want het geſchiede in het midden van de nagt, dat de Heere al het eerſtgeboren in Egyptenland ſloeg, van den eerſtgeboren van Pharao af, die op zijn troon zou zitten, tot aan den eerſtgeboren van de gevange toe, die in de gevangkenis was, ende al het eerſtgeboren van de beeſten. Het toneel van dat ijſſelijke treurſpel was geheel Egypten, dat in het ooſten tegens het ſteenägtige Arabië aanſtoot, ten zuiden heeft Ethiopië, in het weſten de voeten tot het Libyaanſche gebergte uitſtrekt, en aan de noordzijde van haar eigen zé word beſpoelt. Egypten, de rijkſte korenſchuur van de morgenlandſche geweſten, de koninginne der koningkrijken ten aanzien van aardſche zegen, vermaard door de grote Nijl, en de verwonderlijkſte gevaartens van Grafnaalden, Koloſſen, Doolhoven, en Kerken; maar de queekſchool van wreed, vuil, en belaggelijk, ja verfoeielijk bijgeloof, met allerlei gedrogten van afgoden, Apis, Oſiris, Iſis, Kanopus, en den blaffer Anubis, de vogel Ibis, Knoplook, Ajuin, een Apetand, en, het geen de eerbaarheid weigert te melden, een ſtapel gruwelen, die den God van hemel en aarde, den Weldoender van al het geſchapene, als in het aangezigt ſpouwden. De neêrſlag nam begin en einde in de middernagt, lang eer de wakkere haan den dageraat opriep; en het verderf quam den Egyptenaren over, gelijk de barensnood een grofzwangere vrouw. De kroonprins, Pharaos hoop, was uit de heerſchappij ſtikdood geklonken; al het eerſtgeboren van menſchen en beeſten lag 'er toe; de eerſtgeboren van de gevange in het moletugthuis was niet vrij. In zo naar en akelig een geſteltheid, daar de dood de koning der verſchrikking, als een ruiter op een vaal paard, den zwarten ſtandaard voerde, ſtond Pharao op, alle zijne knegten en de Egyptenaren quamen op de been. Het zwaarwigtigſte wé maakte hen alle ras genoeg wakker: overal was de wrede rouw, overal de uitgelate ſchrik, en de felle dood met duizend duizenden affchuwelijke tronien. Waar op een kreet, een groot geſchrei ontſtond, dat al de lugt vervulde, niet anders, of de onſtuimigen Oceaan, met zijn groten boezem, in een ſpringvloed, door zeven monden ten Nijlſtroom ingeborſten, en alle boorden overzwalpende, het gehele koningkrijk in een bare zé zette.

De rouw was in het paleis, bitter gekarm, jammer, misbaar, geween, en groot geſchreeuw in alle woningen. De tranen biggelden langs de wangen van mannen, vrouwen, en kinderen, en bedrukte weduwen, van hare hoop, van hare troost voor eeuwig verſteken. En de droefheid, van de nagtgalm nagebaauwt, klonk vervaarlijk in alle wegen en ſtraten. Niemand kon den anderen vertroosten. Groot en klein, kerkelijk en wéreldlijk, edel en onédel, rijk en arm, vrij en dienſtbaar, het hof en de hut, hadden alle op één tijd, in éne nagt, en in één ógenblik, een gelijke elende, en waren in de ramp lotgemeen. Toen begon de nijpende ſmart Pharaos hartaâr te raken, en mogelijk voor nog een zwaarder ſlag van boven bedugt, riep hij Moſes en Aäron terwijl het nog ſtikdonker was, óf waarſchijnelijkſt liet hij hun door boden aanzeggen; dat zij met de kinderen Iſraëls van zijn volk zouden vertrekken, en den Heere dienen naar hunne woorden, en hunne ſchapen en rinderen medenemen, en hem zegenen. En de Egyptenaars, vrezende datze alle zouden ſterven, ſtuwden het volk haaſtig voort om uit het land te gaan. Dog de Iſraëliten vertrokken niet lédig, maar gelijk aan Abram, als een loon van hunne dienſtbaarheid, al was belooft, met wel gevulde handen, zakken en pakken, overladen van goud, zilver en klederen; berovende alzo den génen die hen hadden berooft, en plonderende die hen hadden geplondert. Voorhenen had Pharao de kindermoorder ondernomen de Hebreeuwſche zoontjes in de geboorte te doden; het zij met de keel toe te nijpen, den hals om te draaiën, den nek te breken, of de harſſenpan in te duwen: en daarna gebood hij, de mannelijke wigtjes van 's moeders ſchoot en borſten te rukken, en de vernielende kaken van de grouwzame watergedrogten in den Nijlſtroom toe te ſmakken. Maar nu wierd dat ſchendig ſtuk den Egyptenaren, met het nedervellen van alle de eerſtgeborenen, van den Heere God, die een regtveerdig Regter en Wreker is, betaalt gezet. En zo word een volk in het midden van de nagt geſchud, en in een ógenblik komt hét om, en de geweldige worden zonder handen weggerukt. Gedurende de uitvoeringe van dat zware oordeel over Egypten, was aan de kinderen van Iſraël geen leet geſchied. Zij waren aanſchouwers van het ſcherpregt, dat met zulk een euvele treurrol bij den vijand was afgelopen, en te gelijk door het Paaſchbloed van hunne verſchoning overtuigt, dat de Heere God zijn wraak en genade met wonderen beveſtigde.

יהוה נועך את מצרים בתוך הים אדום

Exod. XIV. 23-28.

Pharaoh and his host Drowned in the red Sea.

Der Herr stürtzet die Aegypter mitten ins rothe Meer.

G. Hoet del.

DOMINUS EXCUTIT AEGYPTIOS IN MEDIUM MARE RUBRUM.

Le Seigneur submerge les Egyptiens au milieu de la mer rouge.

De Heer verdrinkt de Egiptenaaren in't midden der roode zee.

G. van der Gouwen sculp.

HET VII. TAFEREEL.

Aggen en wenen hebben een beſtemden tijd. Na vierhonderd en dartig jaar, van Abrams roepinge uit Ur de Chaldeen, ontglipten de kinderen van Iſraël, omtrent zeshonderd duizend man, vijf in een gelid, het ijſere juk van Egypten. Met de tien plagen, die Pharao, en zijn volk, en al het rijk fel hadden aangetaſt, was de quade boom geſnoeit, die, om de onvrugtbaarheid, van den donder der mogendheid des Almagtigen nog anders moeſt worden geſlagen, om na dien ſlag nooit weder op te ſtaan. Als dan den koning van Egypten wierd geboodſchapt, dat het volk vlugte, kreeg hij berouw, dat hij het had laten trekken. De heillozen Pharao, dat noodlots hout in de hand Gods, van hovaardij te rukkeloos bereden, ſpande zijnen wagen aan, nam zijn volk mê, en zeshonderd uitgeleze wagens, ja alle de wagens van Egypten, en alle de overſten van het gantſche leger: en hij joeg de kinderen Iſraëls na, en agterhaalde hen. Als de Iſraëliten de Egyptenaren digte bij zagen, vreesden zij zeer, en riepen tot den Heere, en verweten de man Moſes hunnen optogt uit Egypten. Maar Gods held, manhaftig, lijdzaam en zagtmoedig, zeide tot het volk met een bedaardheid: Vreeſt niet, ſtaat vaſt, ende ziet het heil des Heeren. En aanſtonds gebood de Heere, dat het volk zou voorttrekken, en zeide tot Moſes; hef uwen ſtaf op, ſtrek uwe hand uit over de zé, en kloof'er, op dat de kinderen van Iſraël daar midden deur op het droge gaan. En de Engel Gods, die voor Iſraël ging, vertrok agter met de donkere en ligtende Kolom, en ſtond tuſſchen beide de legers; zo datze den hélen nagt tot elkanderen niet naderden. Waar op de gekloofde zé week, en Iſraël tuſſchen een wederzijdſchen watermuur droogvoets ging. En de Egyptenaars hen van agteren vervolgende, en alle de paarden, wagens, en ruiters van Pharao, zijn in het midden van de zé ingegaan. En in de morgenwagt zag de Heere, in de kolom van vuir en wolk, op het leger der Egyptenaren, en verſchrikte hun heir. En Hij dreef de raders van hunne wagens weg, en dede die bezwaarlijk voortvaren. Toen zeiden de Egyptenaars, latenwe van Iſraël vlieden, want de Heere ſtrijd voor hun tegens ons. En de Heere zeide tot Moſes: ſtrek uwe hand uit over de zé, op dat de wateren over de Egyptenaars, en over hunne wagens en ruiters wederkeren. En met het eerſte dagligt quam de zé weder tot hare kragt, en de Egyptenaars vlugten die te gemoet: en de Heere ſtiet hen in het midden van de zé. Want de wateren wederkerende, bedekten de wagens en ruiters van Pharaos gantſche heir: daar bleef niet één van hun overig. Aldus zijn de Egyptenaars, in een blinde domme drift, bij den duiſter, meinende datze met de gewone eb op droog ſtrand gingen, en aan weêrkanten de waterbergen niet ziende, als in een fuik voortgetrokken. De Heirtogtleider van Iſraël was de Engel Gods, de ongeſchapen Engel, de Heere zelf; en de Kolom toen ligt voor de He-

breeuwen, en duiſternis voor de Egyptenaren. Door de Hoogſte Magt was Pharaos leger het ſpoor bijſter. De wagens, in hun vaart geſteuit, ſchokten in de bevende aſſen, als of'er radſpaken tuſſchen de wielen ſchielijk waren ingeſteken, waar doorze in het zand inwelden. En de Egyptenaars, als een jagt van dolle honden, los geborſten van de band om een roof te halen, zig onverwagt in het naauw ziende, door den Oorlogsgod van Iſraël, ſpraken van vlugten, maar ze konden niet. Want de Heere God, de Bouwheer van alles, en de Meeſter van de natuur, gebood Moſes de hand over de zé uit te ſtrekken: en met het doorbreken van de blanke dageraat, keerde de zé weder tot zig, de golven vielen vlak, en de baren rolden in elkanderen. De Egyptenaars liepen al vlugtende het in een geſmolten waterſoch, en met een de dood in den mond. De Heere ſmeet de Egyptenaars in het midden, in het hart van den vloed. Het nat overdekte de wagens, en de ruiters en Pharaos gantſche heir: daar bleef niet één man, geen éne bode over, die de tijding t'huis kon brengen. Iſraël nu was vrij. Iſraël trok voort. Iſraël is het ontkomen, gelijk een vogel den ſtrik. En de grote zédraak, de drijver van Jacobs afkomſt, die met zijn heirkragt Iſraël wou opſlokken, is zelf in de zé verdronken, en dreef met eb en vloed tot aas voor de viſſchen: en de drenkelingen op ſtrand geſpoelt, lokten met hunnen ſtank het wild gedierte, en kraaien, raven en gieren. Gods arm was in de zé, en zijne hand in het geweld der wateren: Hij heeft de diepte des afgronds ontbloot, en de de wortelen van de zé bedekt. Hij heeft Pharao vermorſelt, en zijne vorſten met hunne oorlogswagens in een watergraf bedolven, en ros en ruiter levendig van het pékel doen inzwelgen: en is alzo, volgens zijn woord, in alle verheerlijkt. De Heere God kan geen ſlag verlieſen, al die Hem beoorloogt krijgt de neêrlaag, en zijne vijanden halen het hoofd voor eeuwig onder.

HET

Exod XVI:14–22.

בני ישראל לוקטים את מן במדבר

The Israelites gather Manna in the Wildernesse.

Die Kinder Israels samlen das Man in der Wüsten.

ISRAELITÆ COLLIGUNT MANNAM IN DESERTO.

Les Israelites recueillent la Manne dans le desert.

Versameling van 't MAN in de Woestijne.

C. Hoet del. *J. Mulder fecit.*

HET VIII. TAFEREEL.

DE kunſt komt kunſt te kort; om, het géne zij nooit zag, in dit Tafereel af te malen: dog de pen van Moſes, door den Heiligen Geeſt beſtiert, komt hare zwakheid te hulp, en zet'er leven bij. Als de kinderen van Iſraël, op den vijftienden dag van de tweede maand, na hunnen optogt uit Egypten, in de woeſtijne Sin, daar niet te éten of te breken viel, tuſſchen Elim en Sinai waren gekomen; wierden die weêrſpannige trouweloſe weêr van ondankbaarheid bereden, gelijk voorheen, toen zij voor Pharaos heirkragt verſchrikt, als bezete zinneloſe, wel zo ras wilden geholpen wezen alsze ſpraken: en Moſes en Aäron, die altijt in de bres ſtonden, moeſten hun morrende wrok ontgelden, en zij zeiden al murmurerende tot hen: Och of wij in Egypten waren geſtorven, toen wij aan de vleeſchpotten zaten, en met brood wierden verzadigt! want gij hebt ons in deze woeſtenij gebrogt, om door den honger te doden. De Heere hoorde het mistrouwende ongeloof van Jacobs afkomſt, ende hij gebood Moſes tot de kinderen van Iſraël te zeggen: Tuſſchen twe avonden zult gij vleeſch éten, en morgen zult gij met brood worden verzadigt. Ende het geſchiede des avonds, dat de opkomende Quakkel het léger bedekte, en des morgens lag 'er de Daauw rondom. En de buitenvogt verdwenen zijnde, was 'er een klein wit ding, gelijk gerunde rijm, als bolronde koriander, in de woeſtijn op de aarde. Uit verwondering zeiden de kinderen van Iſraël tot elkanderen, het is Man; want zij wiſten niet wat het was. Moſes dan zeide: Dit is het brood, dat de Heere u heeft gegeven om te éten. Laat een ijgelijk op elken dag daar van verzamelen, zo veel als genoeg is, een Gomer voor ijder hoofd. En dat niemand daar van overlate tot den morgen. En op den zesten dag zult gij dubbel verzamelen, want op den zevenden, den Sabbath des Heeren, zal het niet worden gevonden. Toen was het morrende gemoed van het hardnekkige Iſraël wat geſtilt, ende zij verzamelden het Manna, en maten het met den Gomer, houdende drij en veertig eiërſchalen en een vijfde. Aldus dekte de Heere voor zijn volk, in den hogen nood, een tafel in de woeſtijn, wiens weêrgâ op de aarde nooit is gezien; vervult, ja overladen met eetbare toebereide koſt, een wonderbrood, een wonderſpijs, een hemelſch diſchgeregt, en Godgeſchenk, van ſmaak als meelbloem, honig en oli; en van verf als Bedolah, bergkryſtal, of parlemoer: waarom het een geeſtelijke ſpijs word genoemt. Waarlijk een zaak van hoge voorbeduiding en aangelegentheid. In Iſraëls murmurering zietmen ongeduld, en kleingelovigheid, vol ondankbaarheid omtrent den Heere, dien weldoenden Vader der genadige verloſſinge uit de ijſere Egyptiſche ſlavernij. Maar God gedagtig aan zijn verbond, wetende waar naar de Iſraëliten verlangden om verzadigt te worden, opende de deuren des hemels, régende het Manna in de woeſtenij,

en goot in den ſchoot van de aarde zijnen zegen van boven, die beneden ontbrak. Eet dat op elken dag, tot overtuiging, dat Zijne genade over hen alle dag nieuw en verſch was; en dat zij de weldadigheid van den Almagtigen gedurig zouden zien, gevoelen, en gedenken. Waarom de Heere Jeſus Chriſtus ons heeft geleert, om dagelijkſch brood te bidden. In de belofte en regengaaf van het Manna, was de toekomſte van den Meſſias opgeſloten. De Heere régende het Manna uit den hemel: Chriſtus is het ware brood des levens, uit den hemel nedergedaalt. Het Manna wierd in den morgenſtond gevonden: Chriſtus is in de volheid van de tijd, als de nagt der ſchaduwen en kerkgebaren van den Joodſchen Godsdienſt ten einde liepen, verſchenen. Het Manna viel in de woeſtijn: Chriſtus is niet alleen gekomen onder het afgeweken volk van den vervallen Joodſchen ſtaat, maar ook in de dorre, woeſte en huilende wildernis van de wilde heidenſche wéreld. Het Manna lag niet in het léger, om dat het daar vuil en morſſig was: Chriſtus, de Zoon Gods, moet niet worden vertreden; en Hij maakt geen woninge, als in een reine, heilige, en welbereide ziel. Het Manna was met een vogtigheid omgeven: Chriſtus is het Manna dat verborgen is. Het Manna was klein: Chriſtus word een rijsje en een wortelſcheut genoemt. Het Manna was rond, het welk volkomentheid beduid: Chriſtus is alleen volmaakt, want in Hem woont alle volheid der Godheid lighamelijk. Het Manna was wit: Chriſtus, blank en zuiver van regtvaardigheid, verſcheen aan Joannes, ſneeuwit van hoofd en hair, als de énige onwaardeerlijke Parel van het koningkrijk Gods. Het Manna was van de aangenaamſte ſmaak: de vrugt van Chriſtus, den boom des levens, is zoet voor het gehemelte van zijne gemeinte, en de bladeren zijn tot genezinge der heidenen. Het Manna moeſt in den ugtend worden verzamelt, want als de zon heet wierd, verſmolt het: en zo moet het Woord van het koningkrijk Gods, ook bij tijds, in de goede aarde van het hart worden vergaart, op dat het van de ſtekende zon der verdrukking en vervolging niet verbrande. In het wonderbare Manna was nog een wonder, dat het van ſommige ongehoorzame tot den anderen dag overgehouden, van wormen krielde, en verrotte; daar het nogtans op den Sabbath goed bleef, en den meulen en het vuir konde uitſtaan, en, in een goude kruik voor het aangezigt des Heeren gezet, eeuwen overduren. Dog geen ding is bij God onmogelijk. De Heere Jeſus Chriſtus teelde gebakken graan in de akkervoren van zijne handen. De vaders hebben het Manna in de woeſtijn veertig jaren gegeten, en zij zijn geſtorven: maar die van het ware Manna, Jeſus Chriſtus, het levende hemels-brood, door het geloof op een geeſtelijke wijze eet, zal in eeuwigheid leven.

HET

Exod. XVII: 8-13.

מלחמת בני ישראל על עמלק.

The battle betwixt the Israëlites and Amalekites.

Der Israëliten schlacht mit den Amalekitern.

G. Mori del.

PRÆLIUM ISRAËLITARUM CUM HAMALEKITIS.

Le combat des Israelites contre les Hamalekites.

De slag van Israël tegen de Amalekiten.

A. de Blois sculp.

HET IX. TAFEREEL.

En ziet hier weder voor Gods volk een wonderbare verloſſinge. Zo ras was de razende honger van de Iſraëliten niet geſtilt, en de brandende dorſt niet geleſcht, of zij wierden van de moorddadige krijg, met haar bebloede zweep beſprongen. Want Amalek quam op, om Iſraël in Raphidim te beſtrijden. Dog de getrouwe Moſes zeide tot Joſua: Kies mannen uit, ga voort, en ſtrijd tegens Amalek. Ik zal morgen op den heuveltop ſtaan, en den ſtaf Gods in mijne hand houden. De jongen veldheer, dus in het nieuwe krijgsbewind geſtelt, volgde den gegeven laſt van den Opperbevelhebber op, ſtrijdende tegens Amalek. En wanneer Moſes, en Aäron, en Hur, ten heuveltop waren opgeklommen, hefte Moſes zijne handen om hoog (te weten, met den ſtaf) en dan ſtond Iſraël boven; en als hij zijne handen liet nederzakken, dan had Amalek de overhand. Om dat dan de handen van Moſes zwaar wierden, namen zij een ſteen, en leiden die onder hem, waar op hij zat, en Aäron en Hur onderſteunden zijne handen van wederzijden, zo dat zijne handen onvermoeit bleven, tot het ondergaan van de zon toe. Ende Joſua verjoeg, verſloeg, en verbrak Amalek en zijn volk, door de ſcherpte van het zweerd. Het ſchijnt dat de vorſt Amalek, de eerſteling der heidenen, naar wien zijn volk Amalekiten wierden genoemt, wonende ten zuiden van de woeſtijn in de leegte, als een vos had leggen loeren, en de zwakke moede en matte Iſraëliten, met het vallen van den dag, als een avondwolf uit zijn dal, onvoorziens van agteren overviel; en, gelijk een roofvogel de weirloſe duiven, bij de ſteert greep, om de onnozelheid te verſcheuren, en de pluimen in de wind te ſtrooien. Want het blijkt uit de rede van Moſes, die de krijgsraad in zijn hart had beleid, en ordere ſtelde om met mannen, dappere mannen, kloeke helden, den opgekomen vijand te keer te gaan, en Joſua als krijgsoverſte belaſte uit te trekken, en dien hij daar bij het zwaard van de overwinning des Heeren in de hand gaf, dat het des anderen daags eerſt op een algemeen hoofdtreffen zoude aankomen. Morgen, zei de kloekmoedige Leidsman der twaalf ſtammen, ziende door den verrekijker van het geloof, zal ik met den ſtaf Gods in mijne hand op de hoogte ſtaan, in het gezigt van het gantſche ſtrijdende heirleger Iſraëls: tot een voorbetuiging, dat hij niet op de zwakke ſcharen van de zijnen, geen oorlog gewent, ſteunde, maar dat hij uit den hemel van den Heere God de overwinning verwagte, en bad. De ſtrijdbare Joſua, met eer en magt en moed verzien, en in de veldheerſchappij geſtelt, nam zijn pligt waar, en vogt tegens Amalek. Ondertuſſchen ijverden Moſes, en Aaron, ende Hur, in het werk des Heeren, op den heuveltop. De opheffing van Moſes hand, was niet zo zeer een gebaar van een bidder, als van een tékenvoerder. En de opgeſteken ſtaf Gods verſtrekte Iſraël tot een veldteken, vaandel, banier, en ſtandaard, op dat het volk zoude gedenken aan de Godde-

lijke magt, en aan de wonderheden, die, door het middel van de ſtaf, van den Almagtigen waren uitgevoert. Dog men kan niet twijffelen, of het doorlugtige Drijtal, opgetogen in den Geeſt, was ruim zo vuirig bézig in het gebed, als de verdadigende Iſraëliten heet in het woeden van den ſtrijd. Toen wierd'er een ſlag geſlagen, die geen weêrgâ had gehad, en waarſchijnelijk een gantſchen dag duurde, en het gulle woeſtenij-zand met bloed mengde. Want Amalek kreeg de neêrlaag, en Joſua ſloeg hem en zijn volk met de ſcherpte van het zweerd, in de mond van het zweerd, met het tweſnijdend zwaard, dat de dubbel-gewonde afmaakte, tot dat de zon te water ging, en de opkomende maan met hare waſſende hoornen de vlugtelingen naarwees. Het word niet gemeld, hoe ſterk de wederzijdſche heirlegers te veld quamen: of de oorlogsdrommen halfmaanswijze of drijpuntig geſchaart ſtonden: of de Amalekiten, behalven het zwaard, nog met helm, en ſchild, en ſpiets, en pijl en boog, Edoms jaagtuig, en ander moordgeweir, waren gewapent: of hoe verwoed de benden op elkanderen aanvielen, en grouwzaam deur een haſpelden, en het krijgsgeſchrei uit een ſtofwolk opklonk: nog ook hoe veel volk dat'er bleef. Maar het is zeker, dat held Joſua zegepraalde, en met den laurier uit het ſtrijdperk wederkeerde. Dezen oorlog diende, om Joſua in zijn ampt te beveſtigen, en om hem ontzag en agting bij de zijne te doen hebben; en lei den grondſlag, om Iſraël bij andere vorſten en volkeren, de heidenen nabij en ver gelegen, gevreeſt te maken. En ook was het een voorbeeld van oorlogen, afgrijſſelijke oorlogen, die zouden volgen. En de overwinning was een middel, dat de Iſraëliten kloekhartig maakte, en uit den beuit wapenen verſchafte. En voornamentlijk bleek uit dien oorlog, en uit die overwinning, dat de Heere God de ziel van zijne tortelduif aan het wildgedierte niet overgeeft: en dat Hij den geeſt van de vorſten als druiven afſnijd, en aan de koningen der aarde is vreeslijk.

HET

יחוה נותן תורתו על ההר סני.

The promulgation of the Law in Mount Sinaï.

Der Herr giebt sein Gesetz auf dem Berge Sinaï.

C. Hoet Ad.

Exod. XX: 1-21.

DOMINUS LEGEM SUAM FERT, IN MONTE SINAÏ.

Le Seigneur donne Sa Loi sur le mont Sinaï.

De plechtelyke Wetgevinge des Heeren op den Berg Sinaï.

C. Vander Gouwen Sculp.

HET X. TAFEREEL.

INdien een konſtenaar met tékenpen, en krijt, en kool, en verf, of met het graveerijſer zijn uitterſte beſt doet, om een aardſch koning, uit zijn paleis komende, heerlijk af te malen; hoe zal hij het aanleggen, zo hij in een Tafereel tragt uit te beelden, de nederdalinge uit het ongenaakbare ligt van den Heere God, den Maker van al het geſchapene, de gedugte Majeſteit, op wiens wil de hemel buigt, de aarde beeft, de zé vlied, en de afgrond zig optilt? Och, de hoogſte kunſt, hier verlegen, kan de ſchaduwe niet bereiken! Men moeſt het zien, men moeſt het horen, en in heilige verwonderinge wegſmelten. Voor zo veel de menſchlijkheid dan vermag, zietmen den berg Sinai, die de ſchaduw van zijn kruin in de woeſtijn worpt, rondom afgepaalt, op dat geen menſch of beeſt dien aanrake of beklimme, om niet geſténigt, of met een pijl doorſchoten te worden. En den Heirtogtleider (na Iſraels voorbereidinge van heiliging, en waſſching van klederen, en vrouweſpaning) op den derden dag, vijftig dagen na den uittogt uit Egypten, het volk uit de legerplaats God te gemoet leiden. Terwijl de berg rookte en beefde, de donders dreunden, de blixemen flikkerden in en uit een dikke wolk, en het geluid van de bazuin geweldig opklonk, al de omgelegen vlakte ſidderde; de aarde ſchudde en kraakte, en het hart van al het volk in het léger van doodſchrik popelde. Ja de man Moſes zelfs, Gods vriend, was verbaaſt en beefde: want de God der goden, de Heere quam met gedruiſch, en ſtorm, en onweêr, in donkerheid en vuir, verſchriklijk op Sinais bergſpits neder. De ontzaggelijke Majeſteit van hemel en aarde, wilde met de kinderen van Iſraël een verbond maken, ende hen tot zijn eigendom uit alle volkeren aannemen, en tot een prieſterlijk koningkrijk, en tot een heilig volk afzonderen, om de overtredingen aan te wijzen, en op dat Zijne vrees voor hun aangezigt zoude zijn, om niet te zondigen. Toen gaf de Heere, uit het midden van het vuir, in een zigtbare heerlijkheid en grootheid, met een hoorbare ſtem, zijne wijze Wet, de Tien woorden, Tien zaken, Tien geboden, levendige woorden, en een vuirige wet, vlociënde uit het Wezen van de Godheid, en in den zin van een eeuwigdurende kragt. In de genaderijke Voorrede is het gezag, en het kragtige vermogen vol weldadigheid van den gebiedenden en verbiedenden Wetgever, en de grondſlag van het Goddelijke regt, en van de menſchepligt, beknopt begrepen. Waar op de Bevélen volgen. De alomtegenwoordige Godheid alleen te dienen. Geen gelijkenis van iet in den hemel, op de aarde, en in het water, tot énige godsdienſt te maken; om dat de Heere God is een naarijverig God, die de ongeregtigheid van de vaderen in de kinderen en kinders kinderen zijne erfhaters ſtraft, en barmhertigheid doet aan duizend duizenden geſlagten van zijne beminnaars, de onderhouders der Wet. Den vreeslijken Naam van

den Heere niet rukkeloos in den mond te nemen, nademaal God zijnen naamſchender niet onſtraf baar zal houden. Den Sabbathdag, den zevenden weekdag, de Godheid eigen, met afhoudinge van alle werk bij zoon, dogter, knegt, meid, vé en vreemdeling, binnen de grenſen, hoogſtatelijk te vieren; tot een gedagtenistéken, dat de Heere, in drij paar dagen, het werkſtuk van hemel aarde en zé, en alle hunne volheid voltooide, en ophiel, en daarom den Ruſtdag heeft gezégent, en geheiligt. Vader en moeder te éren, om langlevend te zijn in het land dat God verleent. Niet dood te ſlaan. Geen egt te breken. Niet te ſtelen. Geen valſch getuigenis tegens den naaſten te ſpreken. Van den naaſten het huis, de vrouw, de knegt, de meid, den os, den ezel, ofte iet van het zijne, niet te begeren. Ende al het volk zag (met het gezigt, de voornaamſte de zékerſte der zinnen, waar onder het gehoor is begrepen) de donderen de ſtem des Heeren, en de blixemen, het weêrligt, de fakkelen en vlammen, en het bazuingeklank, en den berg roken, en uit verbaasd ontzag week het af, en ſtond van verre: dog Moſes naderde tot de donkerheid daar God was. Een afgrond van wonder ſteekt in deze Wet, die opzigt heeft op de Godheid, en op het menſchdom. Het volk Gods komt daar in voor als de bruid, het verbond als het huwelijk, en de afgoderij als hoererij. De wijsheid, de billijkheid, de regtvaardigheid, de waarheid, het heil, de genade, de beſcherminge, en de liefde van den Heere God, ſtraalt uit die onveranderlijke Wet, tot aan de einden der eeuwen. Uit deze Hoofdwet, zijn, voor het huis van Iſraël, véle andere wetten en pligtplegingen van het wéreldlijke heiligdom, hebbende een ſchaduwe van de toekomende goederen, tot den tijd der verbéteringe toe, als ſtromen uit den grondeloſen zéboezem gevloeit.

Exod. XXXII: 6–19.

כני ישראל עובדים לעגל הזהב.

The Israelites worship the Golden Calfe.

Die Israëliter bitten das guldene Kalb an.

G. Hoet del.

ISRAELITÆ COLUNT VITULUM AUREUM.

Les Israëlites adorent le veau d'or.

De afgoderye van Israël met het gouden Kalf.

J. v. Vianen sc.

HET XI. TAFEREEL.

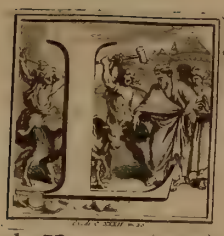

Elijke en vervloekte afgoderij, waar voor de zon te rug zou varen, komt in dit Tafereel te voorſchijn. Wanneer de bevreesde Iſraëliten, den Heere God, de Wet uit het midden van het vuir, hadden horen uitſpreken, klom Moſes op den berg, om de ſtene Tafelen van het verbond te ontfangen. Maar och! met het ophouden van den donderdreun der Wet, en het voorhouden van bijzondere Regten, week de vrees des Heeren ook uit hun hart. Het volk, ziende dat Moſes vertoefde van den berg af te komen, vergaarde tot Aäron, en zeide: Sta op, maak ons goden die voor ons henengaan, want wij weten niet wat dezen man Moſes, die ons uit Egyptenland heeft geleid, is overgekomen. En Aäron maakte geen zwarigheid, waar door hij dat werk tot de komſt van zijn broeder uitſtelde. Want hij zeide; Neemt de goude oorſieraden van uwe vrouwen, zonen en dogteren, en brengt die mij. Hij begeerde goud, mogelijk op hoop dat de mannen het niet ligtelijk van de wijven zouden krijgen, om dus hun qualijk beraden voornemen te ſteuiten. Maar het wierd gezwind opgebrogt. En op dat het werk trager zoude voortgaan, maakte Aäron eerſt een ontworp met een griffi, en daarna, waarſchijnelijk met hulp van goudſmids, een gegoten kalf. Buiten bedenken hadden de afgodiſtgezinde zulk een ongod begeert, om de Egyptenaars naar te bootſen; als ſtaat makende, ingevalle Moſes was omgekomen, naar Egypten weder te keren. Toen zeiden zij in het aangezigt des hemels ſtout uit, met een hoeren voorhoofd, dat weigert ſchaamrood te worden: Deze zijn uwe goden, Iſraël, die u uit Egypten hebben gevoert. Als Aaron zag, dat het kalf met zulk een genoegen wierd aangenomen, bouwde hij voor het zelve een altaar, en reip luidskeels; Morgen zal den Heere een feeſt zijn; niet heden: miſſchien met inzigt, om het offeren te vertragen, of Moſes ondertuſſchen mogte komen. De afgodendienaars ſtonden des anderen daags vroeg op, en offerden brand- en dank-offer, en zaten neder om te éten en te drinken, en daarna ſtonden zij op om te ſpelen. Maar de Heere zeide tot Moſes; Ga heen, ſtijg af, uw volk dat gij uit Egyptenland hebt uitgevoert, heeft het verdorven. Zij zijn ras van den geboden weg afgeweken: zij hebben zig een gegoten kalf gemaakt, en daar voor gebogen, en dat geoffert. Het is een hardnekkig volk. Houd van mij af (als of Hij door de kragt van het gebed van Moſes zoude worden vaſtgehouden) op dat mijn gramſchap tegens hen uitvare, en ik hen verniele, dan zal Ik u tot een groot volk maken. Dog Moſes bad den Heere, zeggende; ô Heere! waarom zoude uw toren ontſteken tegens uw volk, dat Gij met grote kragt, en een ſterke hand uit Egyptenland hebt uitgevoert? Och! dat de Egyptenaars niet zeggen: Ten quade heeft hij hen uitgeleid, op dat hij hen op het gebergte ombrogt, en van de aarde verdelgde. Laat uwe

verbolgentheid ruſten, en wees verzoenbaar wegens de ongeregtigheid van uw volk. Gedenk aan Abraham, Izaäk ende Iſraël, uwe knegten, dien gij bij u zelven hebt gezworen, dat gij hun zaad als de ſtarren des hemels zoud vermenigvuldigen, en aan hunne afkomſt dit gantſche land tot een eeuwige-bezittinge geven. De Heere verhoorde dat gebed. Ende Moſes ſteeg van den berg af met de twe Tafelen der getuigeniſſe, op beide de zijden beſchreven, Gods werk en gegraveerd ſchrift. Als Joſua het gewoel van het volk hoorde, zeide hij tot Moſes; daar is een krijgsgeſchrei in het leger. Moſes antwoorde; het is geen geluid van overwinning of van neêrlaag: ik hoor zingen. En wanneer hij het leger naderde, en op ſlag quam, daar het afgodiſch ſpel op zijn beſt was, en het kalf en de reiën zag, waar door den Heere God als in het aangezigt wierd geſpogen, ging het de man aan de zinnen, en van heiligen en verbolgen ijver voor de eer van God gaande, en ontſteken tegens de openbare godloosheid van het afgevallen volk, de Goddelijke Wet, dat Godgeſchenk niet waardig, wierp hij de Tafelen uit zijne handen, en verbrak die aan de voet van den berg. En in arren moede greep hij het kalf, en verbrande het met vuir, en wreef het klein, en ſtrooide het op het water, en dede het de kinderen van Iſraël drinken. Hoe? Het is niet bekent dat goud verbrandelijkheid is onderworpen! Men moet dan beſluiten, dat het door een wonderwerk van God, onder de handen van Moſes tot een ontaſtbaar en onwederbrengelijk poeder wierd gebrogt, om de booswigten de nietigheid van hunnen gegoten kalfgod te verwijten, en dat die zonde niet alleen aan hunne huit zoude aanhangen, maar ook in hunne ingewanden vaſt kleven. En Moſes beſtrafte Aäron over ſchuld van gequetſte Heilige Majeſteit. Dat opgeregte beeld van een graskalf erinnert de Joden alle elenden, die hun in alle tijden overkomen: hoewel de vloek, om een groter misdaad, als water en als oli in hun binnenſte, en in hunne beenderen indringt.

HET

חוקם חמשכן עם כלי הקורש.

Exod: XL: 17-19.

The erection of the Tabernacle and the Sacred vessels.

Die Hütte des stiffts wird aufgerichtet, mit ihrem Heiligen Geräthe.

ERIGITUR TABERNACULUM, CUM VASIBUS SACRIS.

On dresse le Tabernacle, avec les vaisseaux Sacrez.

Het oprechten des Tabernakels met de heilige Vaten en't gereedschap.

G. Hoet del.

J. de Later fecit.

HET XII. TAFEREEL.

Ndien de kunſt ooit te pas quám aan een werk, waar aan zij tijd en arbeid beſtede, het is nu hier, alwaar hemelſche dingen op een lighamelijke wijze worden vertoont. Om dat de Heere God in het midden van de kinderen van Iſraël wilde wonen, en hun tot een God wezen, heeft Hij aan Moſes op den berg geboden; dat zij Hem een Heiligdom zouden maken, naar het voorbeeld van den Tabernakel en al zijn gereedſchap, aldáar aangewezen. En tot dien einde had de Heere Bezaleël ende Aholiab tot opperwerkbaſen geroepen, en met wijsheid tot alle kunſtwerk aangedaan, en hun verſtandige mannen, wijs van hart, toegevoegt, om al het werk ten dienſt van het Heiligdom, volgens zijn bevél, te maken. Moſes ſtelde dan de gantſche vergaderinge van Iſraël het geboden woord des Heeren voor; datze vrijwillig ten hef-offer voor den Heere zouden brengen goud, zilver, koper, hemelsblaauw, purper, ſcharlaken, fijn getwerrent linnen, geitenhair, rood-geverfde ramsvellen, en daſſenvellen, en Sittimhout, en oli, en welriekende ſpecerijën. En zij brogten alles in overvloed, meêr als genoeg. De naarſtige verſtandige godvrugtige vrouwen ſponnen hemelsblaauwe zijde, purper, ſcharlaken, fijn linnen, en geitenhair. En de overſte brogten koſtelijk geſteente, ſpecerijën, en oli. Na dat de offergifte volſtond, beneerſtigden zig de wijſe bouwmeeſters, en alle de verſtandige arbeiders in metaal, en ſteen, en gravéren, beeldhouwen, en borduren, om het werk van den Tabernakel te vervullen. En wanneer het werk was voltooit, en de kinderen van Iſraël alles hadden gemaakt, gelijk de Heere aan Moſes had geboden, brogten zij het her voor: en Moſes alles volſlagen ziende, zégende het volk. Op den eerſten dag van de eerſte maand van het twede jaar, na den uittogt uit Egypten, wierd de Tabernakel opgezet: want Moſes regte dien op, zette de voeten, ſtelde de planken, en plaatſte de riggelen, en zette de pilaren overeinde: en hij ſpande de tent uit boven den Tabernakel, ende hij leide het dekzel daar over henen. Voorder leide hij het Getuigenis in de Bondkiſt. Deze Ark met de draagbomen was gemaakt van Sittimhout, en van binnen en van buiten met goud overtrokken, pralende met een goude krans rondom, en vier goude ringen: en boven op de zelve was het Verzoendekzel van louter goud, uit welkers beide uiteinden de twe Cherubim elkanderen belonkende, met dubbele vleugelen de plaats van de Godſpraak overſchaduwden. En hij hong het koſtelijk en konſtig Voorhangſel daar voor op, aan vier pilaren. De Tafel met de draagbomen van Sittimhout gemaakt, en verguld, met een goude krans rondom, en een lijſt van een handbreet, ook met een goude krans, en vier goude ringen, en goude ſchotels en bakken voor zes paar Toonbroden van tarwebloem, en rookſchalen, en dekzels, wierd ten noorden van den Tabernakel buiten het Voorhangſel geplaatſt: en daar tegens over de Kan-

delaar van zeven takken ligt, met ſnuiters en bluſchvaten, uit een talent goud opgemaakt. Wijders wierd de Reukaltaar (de gouden Altaar ook genoemt) met de draagbomen van Sittimhout gemaakt, en alom met klinkklaar goud overdekt, en met een goude krans, en vier goude ringen, voor het Voorhangſel gezet. De hollen Brandofferaltaar met de draagbomen van Sittimhout gemaakt, en overkopert, met al zijn koper gereedſchap, en netsgewijze rooſter, en vier ringen, wierd voor de deur van den Tabernakel geſtelt; en tuſſchen die beide het kopere Waſchvat met zijn voet. De heilige Zalf-oli en het Reukwerk, op doodſtraf van geen menſch voor zig naar te maken of te bézigen, waren ten dienſt geſchikt. Daarenboven zou Aäron, de hogenprieſter van God geroepen, gezalft te voorſchijn komen, met de heilige klederen tot heerlijkheid en ſieraad, van goud, hemelsblaauw, purper, ſcharlaken, en fijn getwerrent linnen, op het allerkonſtigſte volwrogt. De Borſtlap van een ſpan in 't vierkant, met twaalf blakende ſtenen, zwanger van Ligten en Volmaaktheden, en de ingegraveerde namen der zonen Iſraëls; als ook de Schouder-Sardonyx-ſtenen; de Ephod; de Mantel, met de goude ſchelletjes en granaat-appels onder aan de zomen; de geöogde Rok; de Hoed, met de aangehegte goude Plaat, gegraveert met de Heiligheid des Heeren; en de Gordel; maakten te zamen het hoogſtatelijke gewaad uit, waar mede dezen Hoofdlevijt in het lot van zijn bediening zou worden ingewijd. De zonen van Aäron, Nadab, Abihu, Eleazar, ende Ithamar, zouden ook gezalft, en met Rokken, Gordels, Mutſen, en Linnen Onderbroeken, als lotgenoten van het prieſterlijke heiligdom worden verheerlijkt. Zo dat Moſes verregte, het geen de Heere had geboden. In de toebereiding van den doorwrogten Tabernakel met al zijn gereedſchap, een wéreldlijk heiligdom, zijn geeſtelijke dingen van oneindige beſpiegeling opgeſloten. Het zij men eerbiedig overdenke; dat de Tabernakel verbeelde den Heere Jeſus Chriſtus, die bij de menſchen wil wonen. En dat de Ark, van hout en goud, vertoonde de menſcheid en de Godheid van den Meſſias: en het Getuigenis, dat de Wet was in het midden van Zijn ingewand. Of dat het Voorhangſel beduide Zijn vleeſch. Dat het Brood der aangezigten uitdrukte het geeſtelijk voedzel voor het Iſraël Gods; en de zuivere Wierook, den lieffelijken reuk van de toekomende volmaakte offerhande. Of dat de goude Kandelaar opzigt hadde op de zeven geeſten Gods, die in alle landen zouden worden uitgezonden. En is Jeſus Chriſtus niet de gouden Altaar voor den troon, waar op de gebeden der heiligen worden gelegt? En wederom de Altaar der gelovigen, van de welke geen magt hebben te éten die den Tabernakel dienen? Aäron, een menſch, hebbende zwakheden, verbeelde in ſchaduwe met zijn lighamelijke overkoſtelijkheid, den eeuwiglevenden Aartsprieſter naar het woord der eedzwering, den Bedienaar van het hemelſche heiligdom den waren Tabernakel, de Borg en Middelaar van het Nieuwe Verbond, die alles geeſtelijk en wezentlijk in het feeſtgewaad van myrrhe, aloë en kaſſie bezit; en van eeuwigheid, met vreugden-oli boven alle lot- en ſtoel- en troon-genoten, gezalft en geheiligt, te gelijk is Prieſter, Offerhande, en Altaar.

HEI-

Livitik. VIII. 15.

משה מקריב את עולות אהרון ובניו. ‖ MOSES AHARONIS & FILIORUM HOLOCAUTOMATA OFFERT.

Moses consecrates Aaron & hissons & offers their sin offering. ‖ *Moïse offre les holocaustes d'Aaron & de ses fils.*

Einweihung Aarons und seiner Söhnen. ‖ Inwyinge van Aaron en zyne Zoonen.

G. Hoet del. *A. de Bloes sculp.*

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van Moſes Derde Boek, genoemt Leviticus.

Nders klinken de woorden ſomtijds, en anders betekenen de zaken. Met de vertoning van dit Tafereel, word het Derde Boek van Moſes opengeſlagen, dat den naam Leviticus draagt van Levi, den derden zoon van Jacob uit Lea; en van de Hebreen de Wet der Prieſteren ook word genoemt, eigentlijk het Prieſterboek: dog te regt, op het voorhoofd, met den titel van het grondwoord Roepen in het Hebreeuwſch pronkt, om dat de getrouwe dienſtknegt in het huis Gods, van den Heere uit de Tent der zamenkomſt geroepen, de bevélen ontfing, die hij tot de kinderen van Iſraël hadde te ſpreken. Het was niet genoeg, dat Aäron met zijne zonen, tot de bedieninge van het prieſterampt, van den Heere God was benoemt: maar daar moeſt ook een regtſnoer wezen, volgens het welke die aardſchen heilig zig zoude hebben te gedragen. Derhalven gingen de Wetten, betrekkelijk tot het offeren, de ziel van het Prieſterdom, vooraf; beſtaande in Brandoffer, Spijsoffer, Zondoffer, Schuldoffer, Vuloffer, en Dankoffer, tot een beveſtiging van de Wet der Offerhanden, aan Moſes geboden, die de kinderen van Iſraël, aan den Heere, in de woeſtijn van Sinai, zouden offeren. En daarom wierd de inſtelling van alle de offerhanden, aan de inwijding van Aäron ende zijne vier zonen, in de hoogſtatelijke prieſterlijke bediening, aangehegt. Daar op nam de ſtaatſi een aanvang; en Moſes verzamelde de vergaderinge Iſraëls voor de deur van den Tabernakel: ende hij waſchte Aäron en zijne zonen met water. Voorts beklede hij den Prieſter met al het uitmuntende gewaad van heerlijkheid en ſieraad, en daarna goot hij de zalf-oli op zijn hoofd, en zalfde hem ter inwijdinge van heiliging. Daar beneffens dede Moſes de zonen van Aäron rokken aan, omgorde hen met riemen, en zette hun mutſen op. Toen was 'er een jonge ſtier ten zondoffer gebrogt, op wiens hoofd Aäron

ende zijne zonen hunne handen leiden: en de var geslagt zijnde, nam Moses het bloed, en streek het met zijn vinger rondom op de hoornen van den altaar; daarna goot hij het overige bloed aan den bodem van den altaar uit, om dien te heiligen, en verzoeninge voor hem te doen. Het is wel af te nemen, dat die heilige handel met alle hare omstandigheden, wat anders in den zin, als in de klank der woorden beduide: want de Wet heeft geen ding volmaakt, maar de boven ingeleide béter hoop, door welke men tot God genaakt. Om dat dan het bloed van stieren en van bokken de zonden niet kon wegnemen; en dat de offerhanden, naar de wet geoffert, den Heere niet behaagden; en dat zonder bloedstortinge geen vergevinge geschiede; zag al dat offeren voornamentlijk op Christus, die zoude komen om den wil van God te doen. De bestrijking van het bloed, verbeelde de kragt van Christus dierbaar bloed, naar alle vier de winden; en dat de volken van twe paar wérelddelen, de hoornen van dien Altaar des heils, door het geloof zouden aangrijpen, en hunne behoudenis in zijne schaduwe zoeken. En het bloed aan den bodem van den altaar uitgegoten, dat Christus zijn bloed aan den kruispaal zoude uitstorten. De zondbrandofferstier wierd buiten de legerplaats door het vuir geheel verteert. Christus heeft buiten de poort naar ziel en lighaam geleden, en zig zelven aan God tot een offerhande, en slagtoffer, een welriekenden reuk, overgegeven. Aäron wierd om de lighamelijke onreinheid gewasschen. Christus, de énigsten Heilig, dien het betaamde alle geregtigheid te vervullen, is in den Jordaanstroom van Joannes gedompelt. Aäron verscheen met pragt en praal van aardsche luister: maar Christus vol gehoorzaamheid, verdiensten, en geregtigheid, en met bloed aan zijn gewaad bespat, is blank en rood, en draagt de banier boven tien duizend. Aäron was met tijdelijke zalf gezalft: en Christus is van eeuwigheid af gezalft; en in de volheid der tijd, zigtbaar en gehoorlijk met den Geest Gods, toen 's Vaders stem uit de starren viel. Aärons priesterschap ging door de dood tot anderen over: maar Christus, de Hogepriester met eedzwering, blijft eeuwig, en leeft altijt om voor de zijne te bidden.

HET

Levitik. X. 1-3.

אש מפני יהוה אוכל את נדב ואביהוא

Nadab and Abihu consumed by fire from the Lord

Nadab und Abihu werden durchs feuwer verzehret

G. Hoet del.

IGNIS E CONSPECTU DOMINI NADABUM & ABIHUUM ABSUMIT.

Le feu sorti de devant Dieu consume Nadab & Abihu.

Het vier verteert de zoonen van Aäron, Nadab en Abihu.

J. de Late sculp.

HET II. TAFEREEL.

Ndien de gramschap van een koning, bij het brullen van een jonge leeuw word vergeleken! Wat gelijkenis zalmen maken van de verbolgentheid (oneigentlijk zo genoemt) van den gehoonden Heere God, Wiens onbegrijpelijk Wezen, door geen vergelijking, van den geschapen mensch is uit te drukken? Na dat Aäron den dienst van zijn priesterampt, met de toebereiding van de eerste offerhanden, had aangevaart; en de Heere God die pligtpleging, als zijn eigen Godsdienst, door het wondertéken van zijn vuir, dat het offer op den altaar verteerde, genadig had goedgekeurt, gingen twe zonen van den opperpriester zig schendig in een ondaad te buiten, die wigtig genoeg was, om straf van de Godheid, wegens het geschonden altaar-regt, af te vorderen. Want Nadab en Abihu deden vuir in hunne wierookvaten, en reukwerk daar op, en brogten vreemd vuir voor het aangezigt des Heeren, dat hun niet was geboden. Ende een vuir van den Heere uitgaande vernielde hen, en zij bleven voor het aangezigt des Heeren dood. Ende Moses zeide tot Aäron; Dit is het dat de Heere heeft gesproken: Ik zal worden geheiligt in de gene die mij naderen, ende voor het aangezigt van al het volk zal ik worden verheerlijkt. Dog Aäron zweeg stil. Hoe weinig quam de naam met de zaak van de jonge priesters over een; daar die van den énen een vorstelijke edelmoedigheid, en van den anderen een vaderlijke eerwaardigheid insloot? Want de nieuwelingen al te wulpsch, en nog ongeoeffent in het werk van de heilige bediening, spatten rukkeloos uit. Zij brogten vreemd vuir, een vuir van walging voor den Heere; en geen vuir (dat wonder-vuir als uit Gods hand ontfangen, of uit den hemel geschonken, of van het Heilige der Heiligen of van het Verzoendekzel gezonden, en dan van den altaar genomen) dat de priester alle dag, om niet uit te gaan, met hout voede. Uit verscheide giffingen omtrent hunne zondige vermetelheid, is wel de waanschijnelijkste, dat die onbedreve altaargenoten dronken zijn geweest, om dat terstond, wijn en sterken drank, den priesteren, als zij in de Tent der zamenkomst zouden ingaan, en met geen' onbesuisde harssens tusschen heilig en onheilig, en tusschen onrein en rein mistasten, van den Heere is verboden. Waarlijk de overtreding van dat paar Leviten, een zaak niet geboden, en daarom als ingewonden verboden, wees zo vroeg, in het begin van hunnen dienst, de zwakheid en onvolmaaktheid van dat priesterschap aan. De zonde dan, of uit veragtinge, of uit versuim, of uit botte onwetendheid, in een dommen ijver van hun bedwellemd brein, begaan tegens God en zijnen dienst, waar in de voornaamste eer der Godheid bestaat, ontstak den toren des Heeren tot wraak. Want een vuir ging uit van het aangezigt des Heeren, of uit den hemel, of van de Godspraak, of een vliegende vuirgolf van den brandaltaar of van het reukouter, en verteerde vernielde verslond hen, datze van de strafgloed, over

het gehele lijf, in énen ógenblik, ſtikdood zijn neêrgevelt; dog niet tot aſſche verbrand, maar als van den blixem, een geeſtelijk lighaam, gelêbraakt. De Almagtige God ſmoorde hunne heilloſe rookdienſt door zijn ontvlamt gelaat, en bluſchte vuir met vuir: en Zijne Heilige Majeſteit is een verterend vuir, en een ijverig God. Op het verſchijnen van zo ontzaglijk een wonderſtraf, leide Moſes (als een weirligt, vloeiênde van de Godheid, om alle tegenſprekers den mond te ſtoppen) aan Aäron het woord van het oordeel des Heeren uit: Dat de heiligheid en onveranderlijkheid van den Heere wierd geopenbaart, in het ſtraffen van de zondige prieſters, die toegang hadden tot Gods Hut, en den altaar bedienden. En dat de Heere van gantſch Iſraël ook wierd verheerlijkt, dewijl het zag, dat Hij de overtredinge in zijne gewijde niet verſchoonde, maar met het vuir van wraak te keer ging. Tot een betoninge, dat door de zware ſtraf van die vroege misdaad tegens de offerwet, het gehele prieſterdom, en al het toekomende nageſlagt, van zondigen mogten werden afgeſchrikt. Tegen die kragtige rede, zo vol van heilige zin en zenuw, had Aäron niet in te brengen: de man kikte niet een woord: hij ſtond als onbeweeglijk, of van verbaaſtheid, of van vrees, of van droefheid, of wegens die alle. Het zij hoe 't zij; niet te ſpreken in de zaak van God, en van zulk een belang, ſchijnt een deugd: want hij kon de misgreep van zijn' zonen niet verdadigen, nogte over de ongenade van God klagen, nogte iet op de geſtrafte ſchuld om de Heilige Majeſteit-quetſing zeggen. Zo dat 's mans ſtilzwijgen te kennen gaf, dat hij onder Gods wijſe wil boog, en in zijn overtuigt gewiſſe, het uitgevoerde oordeel van den Heere, goed heilig en regtvaardig keurde. Die vuirige geſchiedenis waarſchuwde, zo alle Leviten onder de Wet, als het koningklijke prieſterdom onder de genade, dat de Heere met vlammend vuir, een helſch vuir, tot een eeuwig afgrijſen, wraak zal doen, over de genen die God niet kennen, en het Woord van zijne zalige blijdſchap ongehoorzaam zijn. De dronkenſchap bluſcht de kragt van de ziel uit. Een verkeerd reukwerk is den Heere een grouwel, en zulk een wierookbrand, als van énen die een afgod zegent: want vreemd vuir voor het aangezigt des Heeren te brengen, is met afgoderij bezwangert te wezen. Die dan den ſchrik des Heeren weet, ſta af van alle ongeregtigheid. Een hart brandende van Goddelijke liefde, en vol van dankbaarheid voor de verloſſinge in Jeſus Chriſtus, waar in de Heilige Geeſt zijn vuir heeft ingeblaſen, is het regte wierookvat om den Opperſten toe te zwaaien, en, door de bequaammaking van God den Vader, de erffenis der heiligen in het ligt deelagtig te wezen.

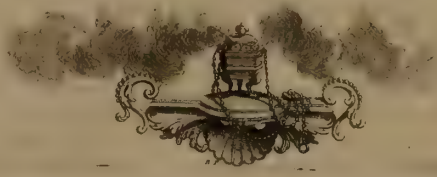

HET

Levit. XXIV: 13, 14. 23.

בני ישראל רונמים את המקלל מחוץ למחנה

The Blasphemer stoned without the camp.

Die Israëliten steinigen den Gotteslästerer ausser dem Lager.

ISRAELITÆ BLASPHEMUM LAPIDIBUS OBRUUNT, EXTRA CASTRA.

Les Israëlites lapident le blasphemateur hors du camp.

De Godtslasteraar buiten 't leger gesteenigt.

G. Hoet del.

A. de Bleu sc.

HET III. TAFEREEL.

Oelen van zwadder zijn in de mond der godloſen. Het geen het roer is aan een ſchip, en de toom voor het paard, is de tong onder de menſchelijke leden. Het is een klein lid, dog dood en leven zijn in haar geweld: en ten quade gebruikt, is het een vuir, en een wéreld van ongeregtigheid, die het gehele lighaam beſmet, en het rad der geboorte ontſteekt, ontſteken zijnde van de hel. Onder alle de aangetékende voorvallen van Iſraëls omſukkelende reis uit Egypten naar Canaän, is dat van den misbruiker van het ſpraaklid niet overgeſlagen: waar door de kunſt een Tafereel uitlevert, welkers inhoud tot aan de einden der eeuwen zal duren. Want een zoon, uit een Iſraëlitiſche vrouw, en van een Egyptenaar, geboren, met een Iſraëlijt in het leger krakkelende, laſterde al vloekende uitdrukkelijk den Naam. Waarom hij bij Moſes wierd gebrogt, en voort gevangen gezet, tot dat men wiſte, wat de Heere zoude gebieden. Die tot Moſes zeide; breng den vloeker buiten het léger uit, en die het hebben gehoort, zullen hunne handen op zijn hoofd leggen, en daarna zal al het volk hem ſtenigen. Het géne Moſes tot de kinderen van Iſraël zeide, en van hun, gelijk de Heere aan hem had geboden, wierd gedaan. Bij welke gelegentheid, de Wet, tegen de vloekers van den naam des Heeren, is gegeven. Moſes wilde die zaak zijn gezag niet aanmatigen, en meinde ongetwijffelt, door een heiligen ijver voor de eer van God genoopt, dat een gemene doodſtraf voor zulk een aartspeſt al te gering zou wezen; dewijl het wortelwoord Laſteren, eigentlijk betékent Doorboren, en dat zulx met de tong aan de Godheid te doen, den Allerhoogſten was in de kroon gevlogen, en vrij groter grouwel, dan de ouders te vloeken, of een manſlag te begaan. In zo haggelijk een geval ontvouwde de Heere zijn welbehagen aan Moſes, en gaf het vonnis: waar door alle aardſche mogendheden worden geleert, genade bij het regt te voegen, en den hoon hun aangedaan, niet ſtraffer, als de misdaad van gemene menſchen tegens elkander, te wreken. De vloeker dan moeſt buiten het leger worden gebrogt, niet langer waardig de menſchelijke bijwoninge, om het quaad aldus uit het midden van Iſraël weg te doen: tot een voorbeeld, dat de honden, de toveraars, de hoereerders, de doodſlagers, de afgodendienaars, en al wie de leugen bemint en doet, buiten de Stad Gods zullen zijn. Dat de getuigen hunne handen op het hoofd van den misdadiger leiden, diende tot beveſtiging, dat zij hem hadden horen vloeken, en dat hij daarom zelfs de oorzaak van zijn dood was, en regtvaardige ſtraf droeg: en dat de Heere tog de gehele ſtraf op den verwaten alleen wilde doen aankomen, om zijn volk wegens het gruwelſtuk niet te verbrijſelen: en indien zij valſchelijk getuigden, dat het onnoſel bloed dan op hunnen kop mogte komen. Om de algemene legerſmet nu van de aarde uit te vagen, en het ſcherpregt over den godsvloek uit te voeren, was het gantſche volk van

den Heere benoemt, dat tot wraak gereed, den ſchendtong van den Heiligen Naam des Heeren eeuwig ſnoerde, en den laſtermuil van het heilloos lijf met ſtenen ſtopte. Het is te dugten, dat op zodanigen uiteinde, ooggeween en tandgeknars zullen volgen: en dat de tong, die tot Gods laſtering is misbruikt, uit eeuwige pijn, in den zwavelpoel, zal worden gekaauwt, dat groter elende zal wezen, dan ofze op de aarde met een gloeiende priem aan een paal was doorſteken, of ten hals uitgerukt, den vloeker in het gezigt geſmeten. De verſchriklijkheid van deze geſchiedenis moet het Iſraël Gods doen uitzien, hoe om éne zonde, die één lid misdoet, en op een onbegrijpelijke wijze van de ziel word toegeſtemt, het gehele lighaam word geſtraft. Dat een ijgelijk dan lére, de tong, dat kleine lid, dat glibberige blad te bedwingen, het geen den menſch door de ſpraak, een hemelſche klank, van alle dieren onderſcheid, en boven alle ſchepzelen verheft; en niet gegeven is om den Schepper te vloeken, maar om God te loven, Die te prijſen is in eeuwigheid. Waarom men over dit werk van godloosheid en wrekende geregtigheid, in heilige eerbiedigheid moet uitroepen: Ja Heere, Almagtige God, waaragtig ende regtveerdig zijn uwe oordelen!

HET

Numeri XI. 31-34.

נגע לישראל באכול את השלוים

PLAGA IN ISRAELEM CUM COMEDERET COTURNICES.

A Plague inflicted on Israel whilst eating the quails. | *Playe des Israelites quand ils mangerent des Cailles.*

Plage über Israel als sie die Wachteln aßeten. | Plaage over Israel in 't eeten der quakkelen.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van Moſes Vierde Boek, genoemt Numeri.

IN het optrekken van het zware léger, was de Tabernakel des Heeren, de heerlijkheid van Iſraël. Want de onzigtbare Godheid gaf, van boven de Verbondkiſt, een zigtbare ſtraal van hare tegenwoordigheid, in een wolk bij dag, tot beſcherming voor de hitte, en in een vuir bij nagt, daar geen vijand door kon breken. En evenwel klaagde het volk ten eerſten over een kleine reis van drie dagen: het geen de Heere horende, aan den zoom van het léger ſtrafte. Die brand was naauwlijx over, of een bij een gerötten hoop, vlammende om vleeſch te éten, maakte het ondankbaar Iſraël ook luſtig daar naar, ende het zeide; het heugt ons, hoe wij viſch, konkommers, pompoenen, parrei, ajuin en knoplook in Egypten aten; maar nu is het al Manna wat men ziet, en niet anders. Die murmurerende taal maakte Moſes bitterlijk bedroeft van ziel; zo dat hij den Heere, om de dood, als om een geſchenk van genade bad, op dat hij de elende niet langer mogte aanzien. De Heere beloofde redding, door overvloed van vleeſch, voor het qualijk te vrede en luſtzieke volk, een volle maand lang. Toen ging een wind uit van den Heere, en voerde opgegrepe quakkelen van over zé, en ſtrooide die rondom het léger, een dagreiſe herwaart en derwaart, omtrent twe ellen hoog boven de aarde. Ende het volk opſtaande verzamelde de quakkelen, al dien dag, den gehelen nagt, en den gantſchen anderen dag; en de minſte hadden tien Chomers: en zij ſpreiden die voor zig uit in den omring van het léger. Het vleeſch was nog tuſſchen hunne tanden, en niet gekaauwt, of de gramſchap des Heeren ontſtak tegen het volk, en de Heere ſloeg het met een zeer grote plaag. De Heere dan gaf, om het geween van het volk, quakkelen, niet uit de zé zelf voortgekomen, of op nieuw geſchapen en vermenigvuldigt, maar Hij bézigde de vleugels van zijnen wind. De overvloed van die vette

en lekkere vogels was zo groot, dat de minſte gaarder tien Chomers hadde. Men kan niet als bij giſſing zeggen; of de Iſraëliten dat gevogelte hebben gedroogt, of ingeſouten, of in bieſe korven gezet, of van een gelegt om niet te ſtinken: dog uit het grondwoord Uitbreiden, moetmen beſluiten, dat zij het goed tragten te houden. Wie kan de blijde vaardigheid melden, met welke de ſcheurzieke lekkerbekken, als afgevaſte en uitgehongerde menſchen, die om hunne vreetluſt te voldoen hadden geweent, op dat malſſe quakkelvleeſch, gezoden, gerooſt, of gebraden, zijn aangevallen? Hoe gretig zij het hebben ingeſlokt, en den hollen en gragen balg daar mede opgepropt? Maar och! het geen een zegen ſcheen, veranderde in een ſtraf. Eer het quakkelvleeſch nog door den ſlokdarm was ingegleden, wierd de Heere toornig op het volk, en Hij ſloeg het met een overgrote plaag. Welke geſchiedenis overvloediger ſtof verſchaft, als de ſchrandere Kunſt in een heerlijk Tafereel kan vertonen. Want hier lag 'er één zieltogende met de reutel in de keel. Daar braakten 'er één bijna het hart met de quakkelbrokken uit het lijf. Ginder walgden 'er één tegens de artzenij aan, die de halsvriendin hem aanbood. Een die zijn tent niet kon bekomen, viel onderweeg ſchielijk voor over, en beet van pijn in het zand. En wederom ſuiſſebolde een ander, als van een dwarrelwind getroffen. En een doodſtuip bekroop 'er énen, wiens overladen maag de keel te naauw viel, en het quakkel-kaauwzel uit beî de neusgaten uitſpeuite. Terwijl een reex quakkelvraten, die de bitterheid in hunnen luſt hadden gevonden, en welkers leven van de dood ten hals was uitgewrongen, met open ógen, en gapende monden, daar de ſchuimende zwadder van blaauw vergift en groene gal om de tanden ſtond, in de woeſtijn Paran, naar en akelig op den grond lagen.

HET

Numeri. XIII. 23-26.

תרים מריאים את פרי הארץ כנען

The spies shewing the fertility of Canaan.

Die Kundschafter zeigen die früchten des Land Canaan.

EXPLORATORES OSTENDUNT FRUCTUM TERRÆ CHANANÆÆ.

Les Espions montrent le fruit du païs de Canaän.

De verspieders vertoonen de vruchten van Kanaän

G. Hoet del.

G. van der Gouwen sculp.

HET II. TAFEREEL.

Eerlijk komt dit Tafereel, om de gewenſchte uitkomſt van het oogmerk, voor. De begeerte is niet de minſte eigenſchap van de ziel, en daarom oneigentlijk, dog niet onaardig gezegt, het hembd van de zelve, dat de menſch als in de geboorte aantrekt, en met de dood uirdoet. En voor alle menſchen is de hoop een ſterke vertroofting in het lijden, en wel voornamentlijk alsze de belofte heeft van toekomende goederen, en daar naar reikhalſt. De Iſraëliten van deze hartstogt aangedaan, en kennis hebbende van de belofte Gods, wegens de bezittinge van het land Canaän, den aartsvaderen voor hunne afkomſt van den Heere hoogſtatelijk toegezworen, en van hunnen getrouwen Leidsman, in alles dienaangaande, ten vollen onderregt, verlangden zeer om te mogen weten, hoe het met dat gezegenſte geweſt des aardkloots was geſtelt. De Heere God, kennende hunne gedagten, gebood Moſes, twaalf mannen van de voornaamſte, de eerſte, de hoofden, uit elke ſtam één te zenden, om het land Canaän met rijp overleg te doorſnuffelen, te doorzoeken, te verſpieden, en gelijk als met arends ógen te doorzien. Na de verkieſinge van het twalef-tal noemde Moſes (of mogelijk had hij voor weinig maanden te voren genoemt, wanneermen Amalek beoorloogde) Hoſcheang, den zoon van Nun uit de ſtam Ephraîm, Jehoſchuang, door bijdoeninge van een Jod, de eerſte letter van den Naam des Heeren, en verandering van ſtipzetting. Waar mede hij ſcheen te kennen willen geven, dat Joſua, betekenende een behouder, of heiland des Heeren, tot heil van het volk, van den Heere, van Wien de goede uitkomſt der oorlogen alleen afhangt, voor het gevolg was beroepen, en eer die reistogt aanging, in zijne bediening ernſthaftig wierd beveſtigt, om de Godheid en de menſcheid van den waren en énigen Vorſt des heils, met naam en daad in ſchaduwe te verbeelden. Het ontbrak de man Moſes niet aan wijsheid, om de reisvaardige in te ſcherpen, wat zij op den togt hadden waar te nemen. Want hij zeide tot hen: trekt zuidwaart henen, en ſtijgt op het gebergte; om het onderzoek met de digtſtgelege en ſlegtſte en een woeſte en dorre landſtreek eerſt te ontginnen. En beſchouwt het land, de lugt, de ſteden, de vlekken, en de dorpen: als mede het volk dat'er woont, of het ſterk, zwak, weinig ofte veel zij. Of het land goed ofte quaad zij: en hoedanig de ſteden zijn, bemuurt of open. Of het volk zig in légers of in ſterktens onthouwt. Ook hoe de grond van de aarde zij, vet of ſchraal, boſchrijk of bomeloos. Verſterkt u zelven, en neemt van de landvrugten. Met dat bevél wierd de reistogt, in het begin van den wijn-oegſt, bij de verſpieders ondernomen. En zij trokken op, en verſpieden het land, van de woeſtijn Tſin, die langs het land Canaän loopt, af, tot Rechobh en Chamath, grens-ſteden van het beloofde land, toe, ten weſten en ten ooſten. Zo datze van het zuiden ingaande, tot den noorder hoek

zijn gekomen: en niet regt toe, maar ooſtwaart afwijkende: en niet alle te gelijk, maar bij paren, en één alleen, om geen quaad vermoeden aan de inwoonders te geven. En dus hebben zij het gantſche land van het zuide tot het noorden, en van het weſte tot het ooſten, door en door bezien. Zij dieper ten zuiden inborende, quamen te Hebron, daar lange grofgeſpierde menſchen, kinderen van Enak, een vermaarde landreus, waren. Zo dat'er na en voor de zondvloed reuſen zijn geweeſt. En Hebron eerſt Kirjath-Arbe, de ſtad van Arbe, de voorvader der onbeſchofte, is omtrent het jaar na de ſcheppinge een duizend zeven honderd en zestien geſtigt: alwaar die aartsgeweldenaars, de welke over ijder een den meeſter ſpeelden, als op de beſte plaats van alle land en lugt, hunnen zetel hebben nedergezet. De land-uitvorſchers voortgaande in een dal, ſneden een wijnrank met een troſch-druiven af, dien twe mannen aan een draagboom droegen: en zij noemden de plaats Nachal-Eſchcol, Druive-troſchdal: en zij namen ook granaatappelen en vijgen. Men kan niet zeggen, of de reizers elkander in het dragen van het overwonderbare wijngewas verpoosden. Maar mogelijk waren Caleb en Joſua, de twe welgezinde en Godgetrouwe, die zig onvermoeit onder den laſt van de lieffelijke wijngaardvrugt vlijden. Na veertig dagen keerden de twaalf overſtens van den landtoets wederom. Ende voor Moſes, Aäron, ende de gehele vergadering van de kinderen Iſraëls, te Kades, in de woeſtijn Paran, verſchenen zijnde, deden zij een verhaal van hunnen handel, en toonden de vrugten van het land. Maar gelijkmen uit de klaauw de leeuw kent, konmen uit de vrugten, wegens het land oordelen, dat het daar bijna altijt lente en zomer was. De drie uitgepikte landgewaſſen gaven zulx overvloedig te kennen; de zwaarlijvige Druivetroſch, de vrugt des wijnſtoks, de vorſt der plantgewaſſen, die God en menſch verheugt: de purpere Granaatappelen, zwanger van ſerpzoet en hartverquikkend ſap: en de zoete Vijgen, een aangenaam voedzel, en een heilzaam tegengift, zo nut in de artzenij. Canaän was een land overvloeiënde van melk en honig, tarwe en garſt, en wijnſtokken, vijgebomen, granaatappelen, en olijfbomen; daarmen brood in overvloed kon éten, en volop van alles genieten. De ſtenen waren'er ijſer, en uit gebergte konmen koper gieten. Het was geen land als Egypten, alwaarmen het zaad met den gieter moeſt bewateren; maar een land van bergen en dalen, dat uit den vroegen en ſpaden regen des hemels dronk, en koren, wijn, en oli uitleverde, om in te zamelen, dewijl de Heere God daar op gedurig een genadig oog hiel. De Canaäniten, nakomelingen van Cham, en erfgenamen van de vaderlijke godloosheid, en van de voorvaderlijke vloek, hadden dat land zeven eeuwen bezeren. Maar de Heere God had aan vader Abraham, voor zijn zaad, dat land van de Nijl af, tot aan den Euphraat toe, voorhenen al belooft. Aldus wierden hemelſche zegeningen door lighamelijke goederen afgebeeld. Want het land Canaän was een voorbeeld van den ſtaat der Kerk onder het Nieuwe Verbond, en wees de ruſt aan voor het volk Gods, daar de Opperleidsman en Voleinder van het geloof, de Heere Jeſus Chriſtus, ten trots des afgronds, het zelve hier met genade, en namaals met heerlijkheid, tot verzadinge van eeuwige vreugd, zoude inbrengen.

HET

Numeri XVI: 31–35.

יהוה נובף את מרות לקרח לרתן ולאבירם

The punishment of the Rebellion of Korah, Dathan and Abiram.

Gott strafiet die aufrührische empörung des Dathans, Korah und Abiram.

DOMINUS DE REBELLIONE DATHANIS KORACHI & ABIRAMI POENAS SUMIT.

Le Seigneur punit la rebellion de Dathan, de Koré & d'Abiram.

Oproer van Korah, Dathan en Abiram schrikkelyk gestraft door den Heere.

G. van der Gouwen sculpsit.

HET III. TAFEREEL.

DE zonde van Iſraël, om dat zijn verderf is uit hem, is vaſter door de pen van den Geeſt beſchreven, dan of die met de punt van een ſtale griffi in een diamantklaauw was gegraveert. Dit Tafereel toont van dien grouwel een konſtproefſtuk, in ſnode berokkenaars van oproer met hun opgeruid muitgeſpan; die alle ſchielijk opquamen, maar nog raſſer het hoofd door ſtraf onderhaalden. Korach de belhamel, het hoofd der oproerige, van afgunſt bereden, over het hoge en waardige gezag van Moſes en Aäron, en niet kunnende verduwen, dat zijne neven met dien luiſter langer praalden, trok Dathan, Abiram, ende On, in zijn belang; en met twe honderd en vijftig Iſraëliten, mannen van aanzien, in het vloekverwantſchap geſterkt, ondernam zijn opzet. En zij ſtonden te zamen tegens Moſes ende Aäron op, zeggende; Het is te veel voor u, de gantſche vergadering is heilig, en de Heere is 'er midden in: waarom verheft gij u boven de gemeinte des Heeren? Die poging ſcheen een glimp bij onnozele onkundige te konnen hebben. Want Korach was uit Levi, en Dathan, Abiram ende On, waren Rubeniten, uit de oudſte ſtam: waarom de eerſte op het prieſter-ampt vlamde, en de drij andere naar de oppermagt ſtonden. Maar het beſluit des Heeren lag 'er tegen: want Aäron was van God tot hogenprieſter geroepen, en de geduurzaamheid van de heilige bediening aan zijn geſlagt alleen toegezegt: en aan alle de andere Levijten was de wagt van den Tabernakel, met al zijn gereedſchap, bevolen. Derhalven was het nodig, dat Moſes voor de welſtant van het gemeenebeſt waakte, en zijn gezag niet liet ondermijnen, nogte het beroep van Aäron verwaarloosde, en de eer van den Heere, als een getrouw ijveraar, verdadigde. Zo dat de man plat voor over op zijn aangezigt viel, en, buiten bedenken, den Heere ootmoedig bad, dat Hij het onweir van dat oproer wilde doen bedaren. Voorder zeide hij tot Korach en zijne bende: Morgen zal de Heere bekent maken, wie de heilige zijn, die tot Hem zullen naderen. Neemt gij, en uwen aanhang, uwe wierookvaten, met vuir en reukwerk, voor den Heere, en dien de Heere verkieſt, zal heilig zijn. ô Zonen van Levi! is het u te gering den Tabernakel te bedienen, en knegten Gods en der gemeinte te wezen, en ſtaat gij nog naar het prieſterampt? Gij vergaart tegens den Heere: want wat is Aäron? Ende Moſes zond om Dathan en Abiram, maar zij wilden niet komen, ende wierpen hem met een vijandlijke beſpotting, en verwijt van aangematigde heerſchappij, ſchampere woorden toe. De vergramde Moſes zeide tot den Heere, Zie hun offer niet aan: ende tot Korach; verſchijn morgen voor den Heere met de uwen, en wierookvaten, en reukwerk; en Aäron ook. Het geen de twe honderd en vijftig mannen deden, dog Korach, Dathan en Abiram niet; mogelijk bevreeſt voor de goddelijke wraak, en de neêrſlag van Nadab en Abihu indagtig. Toen verſcheen de heerlijkheid des Heeren,

ende de Heere zeide tot Moſes ende Aâron: Scheid u van hun af, Ik zal hen in een tijdſtip verdoen. En zij vielen op hun aangezigt, zeggende; ô Sterke God der geeſten van alle vleeſch, als één man zondigt, zal dan uwe verbolgentheid tegens alle woeden? De Heere zeide tot Moſes: gebied al het volk, dat het zig van de woninge van Korach, Dathan, en Abiram, afſcheide. Ende hij zeide tot de vergaderinge; wijk van de woninge dezer godloſe mannen af, en raak niet aan dat hen toebehoort, op dat gij in hunne zonden niet word ingewikkelt. Wijders ſprak de Godstolk: Hier aan zult gij weten dat de Heere mij heeft gezonden, en dat ik deze daden niet uit mijn eigen hart voortbrenge. Indien deze menſchen gelijk andere ſterven, en met zulk een bezoekinge worden bezogt; zo heeft de Heere mij niet gezonden. Maar indien de Heere een ſcheppinge (een nieuwe zaak) ſcheppe, en de aarde haren mond open doe, en hen met al hun toebehoren opſlokke, en zij levendig ter helle (in het graf) nederdalen, dan zult gij bekennen, dat zij den Heere hebben gelaſtert. 's Mans rede was naauwlijx ten einde, of de aarde ſcheurde, ende haren mond openende, verſlond hen met hunne huiſen, en allen man die Korach toebehoorde (behalven zijne zonen) en al het vermogen. En zij daalden levendig ter helle, en met de aarde overdekt, quamen om van uit het midden der gemeinte. En gantſch Iſraël, ſtaande in een kring, vlugte voor hun geſchrei, zeggende; dat de aarde ons ook niet inzwelge. Ende een vuir van den Heere uitgaande, verteerde de twe honderd mannen, de reukofferaars. Van Hon is in het begin, en niet in het gevolg gemeld: mogelijk dat hij den ſchrik en de vrede des Heeren begrijpende, ten inkeer is gekomen, en het godloos gezelſchap heeft verlaten. De Heere God, op wiens wenk het gebergte gaapt, en de afgrond zig optilt, handhaafde zijn eigen zaak, en temde den hoogmoed in het hollen, om door zijne wonderbare ſchepping van den opgeſpalkten aardkloof, te voren nooit gezien, niet alleen aan Iſraël, maar aan de wijde wéreld de wet te geven: Raakt mijne gezalfde niet aan, en doet mijne propheten geen quaad. De rampzalige uitkomſt van Korach en zijne aanhangelingen, moet alle nijdige oproermakers, die altijt op de hoge magten grommen, en het gemene volk, zo buigzaam als waſch tot ondeugd, tot muiterijên met een bewimpeling ophitſen, ten voorbeeld van ſtraf ſtrekken, en de gehoorzaamheid léren. Dat dan alle ziel, ijder een, de uitſtekende magten zij onderworpen: want daar is geen magt dan van God; en de mogendheden die 'er zijn, zijn van God geſtelt. Men moet Moſes God, en Aâron de mond van Moſes laten; op dat de ſcheurzieke booswigten, met hunne woningen niet in het ſtof verzinken, en de Heere in verbolgentheid uitbrekende, het aardrijk met den ban ſla.

HET

Numeri. XVII. 8–10.

מטה האהרון מצץ ציץ

Aarons rod budding.

Die Rute Aarons blühet.

EFFLORESCIT VIRGA AHARONIS.

La verge d'Aharon fleurit.

Het bloeien van Aärons staf.

HET IV. TAFEREEL.

IUst iemand een wonder des Heeren te zien, die doe hier zijne ógen open. Gelijk het onweir, na een geweldige zéstorm, nog in het ziedend en grimmend pékel woed, schoon de zuidewind, een onstuimig voogd der losse wateren, is gaan leggen: zo kon Israël ook, na het oproer van den gesmoorden Korach en zijne verdelgde medestanders, niet rusten. Want de gantsche vergadering der kinderen Israëls quam des anderen daags, al murmurerende tegens Moses en Aäron, op de been, en verweet hun de dood van het volk des Heeren. Waarom de Heere tot wraak getergt, in het uitvaren van zijne gramschap, door het woeden van de plaag (hoewel Aäron gezwind, op den Raad van Moses, met zijn brandend wierookvat, om verzoeninge te doen, in het midden der gemeinte liep) veertien duizend en zevenhonderd menschen nedervelde. Op dat nu Israël, als een onbesuisd paard, dat heeft geholt, het gebit niet wederom op de kiesen zoude nemen, zeide de Heere tot Moses: neem voor ijder stam éne staf, van alle de overstens twaalf staven; ende schrijf den naam van een ijgelijk op zijnen staf, dog den naam van Aäron op den staf van Levi. En gij zult die leggen in de Tent der zamenkomst voor het Getuigenis, alwaar ik met u zal zamenkomen. En de staf van dien man zal bloeien, den welken ik zal hebben uitgekoren: en ik zal de murmureringen van de kinderen Israëls tegen mij stillen, met de welke zij tegens u murmureren. Moses sprak dan tot de kinderen van Israel, en alle hunne overstens gaven hem énen staf voor hun elk, naar het huis van hunne vaderen, twaalf staven; onder welke ook was de staf van Aäron. En Moses leide die voor het aangezigt des Heeren, in de Tent van het Getuigenis. En 's anderen daags weder ingaande, bloeide de staf van Aäron voor het huis van Levi; want die brogt uit de knoppen bloessem voort, tot amandelen gezet. Toen brogt Moses alle de staven van voor het aangezigt des Heeren tot alle de zonen van Israël uit, en zij zagen het, en elk nam zijnen staf. En de Heere zeide tot Moses; breng den staf van Aäron weder voor het Getuigenis, op dat die aldaar tot een téken van de wederspannige kinderen werde bewaart; zo zult gij een einde maken van hunne murmureringen tegen mij, op dat zij niet sterven. Dat de naam van Aäron op den staf van Levi wierd geschreven, geschiede, om dat het verschil over het priesterampt in het Levijtische stamhuis, door den ondergang van Korach, was geëindigt. Maar op de andere staven stonden de namen van de overstens, de eerstgebore, de hoofdmannen, de welke hunne stammen verbeelden; en als die door de verkiesing van den Heere waren voorbijgegaan, dat zij dan, en een ijgelijk uit de stammen, van het priesterschap bleven afgeweert. Met de nieuwe opgerezen zon openbaarde zig de heerlijke kragt des Heeren, want Moses de staven van voor de Godspraak afhalende, ende tot alle de zonen van Israël uitbrengende, bevondmen dat

de ſtaf van Aäron alleen bloeſſem voortbrogt, en amandelen droeg. Waarlijk een drievoudig wonderwerk boven het vermogen van de natuur, dat een dorre ſtok zonder wortel, aarde, lugt en zon, binnen een etmaal met knoppen uitbotte, bloeſſemen ſchoot, en vrugten droeg. En waarom amandelen? Om dat die ſtaf mede van dat hout was: om dat de amandelboom, de eerſte van alle bomen, en zelf in Loumaand bloeit, en, door hare vaardige groei, geen onëigen zinnebeeld is van het regt der eerſtgeboorte: en om dat de wakkerheid in een prieſter word vereiſcht. Derhalven bezat Aäron, de heilige des Heeren, de nijd van alle ſtammen ontwaſſen, zijn ampt in regtmatigheid, om dat hem door een zigtbare openbaring die waardigheid van den Heere was toegekeurt: en daarom zou hij bloeiën, en niet alleen hij, maar ook zijn afkomſt, zijne zonen, die hem in der tijd in de hoogſtatelijke bedieninge ſtonden te volgen, en van de Joodſche Meeſters, de bloemen van het prieſterdom worden genoemt. Op het ſpoor van Aäron, zullen alle de geeſtelijke prieſters, het koningklijke prieſterdom, het heilig en verkregen volk, de aangenome eerſtgebore, de regtvaardiggemaakte in het Nieuwe Heiligdom, die geen deel hebben aan het aardſche Canaän van deze vergangkelijke wéreld, en welkers erffenis de Heere de God Iſraëls is tot in alle zalige eeuwigheid, op dat ſpoor zullen zij, in weêrwil van hunne bittere wrevelige en tegenſprekende vijanden, welkers nek een ijſere zenuw, en welkers voorhoofd koper is, bloeiën als de leliën, groeiën als de palmbomen, hunne wortelen uitſchieten als de cederen op Libanon, en pal ſtaan als eikebomen der geregtigheid, ja in den grijſen ouderdom vrugten dragen. Aärons luiſter, van den Heere gehandhaaft, ſtond in top; en hij praalde als vorſt van alle prieſteren met volle heerlijkheid voor uit; dog niet als in ſchaduwe, een voorbeeld, dat opzigt hadde op den groten Hogenprieſter Jeſus Chriſtus, den zoon van God, niet geworden volgens de wet van het vleeſchelijke gebod, maar naar de kragt van het onvergangkelijke leven. Die van Phariſeen, Sadduceen, en ander adderen-gebroedzel is vervolgt, benijd en tegengeſproken: maar de hemelen doorgegaan zijnde, met eer en heerlijkheid is gekroont. En daarom is Hij de Boom des levens, in het midden van den luſthof Gods, wiens bladeren, de vrugten van zijne gehoorzaamheid en verdienſten, zijn tot geneſinge der heidenen.

HET

Numeri. XX:8–11.

משה מוציא את מים מן הסלע

Moses bringeth water out of the Rock.

Moses thuet das Waßer aus dem felsen springen.

MOSES AQUAM EDUCIT E RUPE.

Moise fait sortir de l'eau du rocher.

Mozes brengt het water voort uit den rotssteen.

HET V. TAFEREEL.

Dit Tafereel vertoont wederom een wonder, hoe de Heere God, die voorhenen het brood uit den koperen hemel gaf, nu wederom het water, uit de ijsere aarde, in de steenrots uithouwt. Wanneer de kinderen van Israël, in de eerste maand van het veertigste jaar na den uittogt uit Egypten, hun verblijf in de woestijn Tsin te Kadesch hadden genomen, waren zij wel van land en lugt, maar niet van aart en zeden veranderd, want bij gebrek van water aldaar, als de dorst hen overviel, brak het oude ongeduld, met tegenspraak, verwijt en muitgezindheid, weder op; en bij een vergadert zijnde tegens Moses en Aäron, zeiden zij; Och of wij waren omgekomen, toen onse broeders voor het aangezigt des Heeren den geest gaven! Waarom hebt gij ons in deze woestenij gebrogt, op dat wij en onse beesten zouden sterven? Waarom hebt gij ons uit Egypten doen optrekken, ende ons gebrogt in deze snoodste plaats, daar men niet kan zaaiën, en die geen vijgenboom, of wijngaarden, of granaat-appelen voortbrengt? en daarenboven is 'er geen water om te drinken. Toen gingen Moses en Aäron van het volk naar de deur van de Tent der zamenkomst, ende plat voor over op het aangezigt nedergevallen zijnde, is de heerlijkheid des Heeren hun verschenen. Ende de Heere zeide tot Moses: Neem den staf, en vergader het volk, gij ende Aäron uwe broeder, ende spreekt tot de steenrots voor hunne ógen, zo zal zij water geven, en de gantsche menigte en hare beesten zullen drinken. Moses dan nam den staf van voor het aangezigt des Heeren, ende hij en Aäron vergaderden de gemeinte voor de rots-steen, ende hij zeide tot hen: Hoort gij wederspannige, zullen wij voor u-lieden water uit deze steenrots hervoor brengen? en zijne hand opheffende, sloeg hij twemaal met de staf op de steenrots, en daar quam veel water uit, zo dat het volk en de beesten dronken. Aanstonds was 'er water in overvloed, daar menschen en vé hun dorstig hart aan konden ophalen, en den brandenden dorst leschen. Want de Heere klonk versche bronnen uit de steenrots, en springende water-aders uit de keisteen. Hij brak de landklip open, zo dat uit zijn buik een lopende rivier met volle vaart over het droge dorre henen vlocide. Hij laafde zijn volk met béken in de woestijn, en beschonk zijn erfdeel met verquikkende stromen in de wildernis. David, op dit en op het voorgaande gelijke wonderwerk het oog hebbende, heeft daar van gezongen: De Heere kloofde de rotsstenen in de woestijn. En wederom; dat de God Jacobs den steenrots veranderde in een watervloed, en den keisteen in een waterfontein. Tot dat wonderwerk toe, was het stantvastige en gelovige vertrouwen van Moses en Aäron, op den Heere God, in het gehoorzamen van zijne bevelen, ongekreukt gebleven; maar toen wankelden de helden. Waarom de Heere God aan Moses en Aäron het inkomen in het beloofde land

ontzeide: en hun beide de weêrſpannigheid, en het vergrijp aan het twiſtwater te Kadeſch in de woeſtijn Tſin, even voor hunne dood, die hen in dat zelve jaar wegnam, voor ógen ſtelde. Men behoeft nu niet verlegen te wezen, om énige toepaſſing, zo op dezen ſteenrots, als ook op die in Horeb, te zoeken. Uit zo groot een wolk van getuigen, ſchrijft de groten Godsgezant vrijmoedig aan de Corinthiërs: De Steenrots was Chriſtus: dat is, een afſchaduwend voorbeeld van Meſſias. In het lied van Moſes word God een ſteenrots genoemt, om Zijn ſtanthaftigheid, geduurzaamheid en onveranderlijkheid. En in dien zelven adem verweet Gods knegt het weêrſpannige Iſraël; dat hij den rotsſteen verliet, die hem had geteelt; en den God vergat, die hem had gebaart. Dit is de Steen, de Steenrots, van de bouwlieden, de Joodſche meeſters, die op den ſtoel van Moſes zaten, verworpen; maar tot een hoofd des hoeks geworden. En wederom de zelve Steen, die de hoofdheerſchappijen te pletter klinkt, en tot een groten berg word, die de gehele aarde vervult. Deze rots, en de ſteenrots op Horeb, een berg aan de voet van Sinai, was erts-ſtoffelijk. Chriſtus is de grondſteen, de beproefde, de koſtelijke, en de vaſte hoekſteen, van den Heere in Zion gelegt. De heerlijkheid des Heeren werkte de waterkragt in de ſteenrots, en de wolkkolom ſtond boven Horebs rots. Op Chriſtus ruſte de Geeſt des Heeren. Moſes ſloeg op de rots voor Iſraël. Chriſtus, de rotſteen des heils, is onſchuldig om onſe zonden geſlagen. De rots wierd voor gantſch Iſraël een fontein van overlopend water, tot leſſching van de lighamelijke dorſt. Door de dierbare kruisdood van Jeſus Chriſtus, is 'er een fontein geopent voor het huis van David, en voor de inwoonders van Jeruſalem, tegens de zonde en ongeregtigheid; tot vervulling der belofte van den Heere, die heeft gezegt: ik zal water gieten op den dorſtigen, en ſtromen op het droge. Ik zal mijn Geeſt uitſtorten op uw zaad, en mijn zegen over uwe nakomelingen. En zalig zijnze die dorſten naar de geregtigheid, want zij zullen verzadigt worden. Die dan uit de geeſtelijke Steenrots Jeſus Chriſtus drinkt, zal in eeuwigheid niet dorſten. En die in dien ſteenrots, den uitverkoren en dierbaren hoekſteen, de grondſlag van apoſtelen en propheten gelooft, zal niet beſchaamt worden, en eeuwiglijk een levendige ſteen aan Gods gebouw verſtrekken.

HET

Numeri XXI 6-9.

שם משה נחש נחשת על הנס.

Moses fixes the brazen Serpent on a pole.

Moses richtet die eherne Schlange auf an einer Stange

IMPONIT MOSES SERPENTEM ÆNEUM PERTICÆ.

Moise eleve le serpent d'airain sur une perche.

De metaale Slang door Mozes opgerecht.

G. Hoet del. — C. Huibertz fec.

HET VI. TAFEREEL.

Ergens word opregte trouw gevonden. De kragt van de zondige verdorventheid van het menſchdom, word in het volk van Iſraël op het allerklaarſte beſpeurt: want met hemelſche weldaden overladen, door vaderlijke roeden getugtigt, en uit onbegrijpelijke gevaren gered, en daarenboven met beloften van toekomende goederen verſterkt, keert het telkens wederom tot de voorgaande boosheid, en geeft een proefſtuk van zijn verkeerden aart. Dog de goedertierentheid des Heeren word, op de klagte van boetvaardige zondaars, op de belijdenis van de misdaad, en door het gebed van een getrouwen voorbidder, met een hulpmiddel tegen de ſtraf van het quaad, uit den hemel geopenbaart: en zo goed is God, die menigvuldig vergeeft. De kinderen van Iſraël van den berg Hor, op den weg naar de Bieſezé, om het land van Edom voorttrekkende, wierden op de reistogt, die hun lang en ongemaklijk viel, verdrietig, kleinmoedig, en onverduldig, en het oude ongeloof vol ongehoorzaamheid borrelde van nieuws weder op. Want zij ſpraken los uit, murmureerden onbeſchaamt weg, en zeiden tegens God en tegens Moſes: Waarom hebt gij ons uit Egypten doen optrekken, op dat wij in deze woeſtijn zouden ſterven? Hier ontbreekt brood, en daar is geen water, en onſe ziel walgt van dit zeer ligte brood. Och, dat Egypten met de vleeſchpotten, en al de lekkere toeſpijs, lag hun nog zo na aan het hart! Zij vreesden quanſuis voor de dood, daar niet te vreſen ſtond, en klaagden over de zelve aan den Magtigen Jacobs, die hen in het leven behiel. Zij vergaten het openen van de ſteenrotſen, en ſtaken uitzinnig met broooddronkentheid en afkeer de walg van het lang genoten Manna, dat hemels koren, het brood der magtigen, als een ligt, gering en ſlegt ding, van weinig kragt en voedzel, dat niet kon verzadigen. Hierom zond de Heere onder hen vuirige ſlangen, die het volk béten, waar van 'er véle ſtorven. De Aartsregter, die met de juiſte weegſchaal in zijn oppervierſchaar een regtvaardig vonnis velt, ſtrafte de zonde der veragtinge van het Manna, en van de murmureringen tegens Hem en zijnen knegt met ſlangen, vuirige ſlangen, ſlangen die ſchuiffelende piepende en bieſende béten, en een brandend vergift ten driepuntigen en lillenden bek uitwaaſſemden, dat 'er de dood van veel volk op volgde. De Schrift noemt die ſlangen Seraphim van de branding, de vuirverf, de gloed, de beet of blaſing: welke naam ſommige goede engelen ook dragen, hoewel alle de engelen Gods, klaarheid en vuir en vlammende eigenſchap zijn deelagtig. Het is niet nodig, die krongkelende ſlibberige en bogtige ſlangeroeden tot een bijzondere ſoort te bepalen, nademaal de meeſte ſlangen met ſchubben en ſpitſe tongen en dodelijk vergift zijn gewapent, en verſcheide, met hunnen moord-adem alleen, de menſchen ſchielijk konnen afmaken. Maar het ſchijnt, dat deze brandſlangen, door den Heere God,

of uit Libyë, of uit Ethiopië, of uit andere héte landen, in de dorre woestijn onder de murmureerders gezonden, allerfelst vergiftig zijn geweest, na dat het hondgestarnte van het kreeftvuir op het vinnigste was ontsteken. Om dien jammer der elende quam het volk tot Moses, en zeide; wij hebben gezondigt, om dat wij tegens den Heere en tegens u hebben gesproken, bid den Heere dat Hij de slangen van ons wegneme: en Moses bad. Toen zeide de Heere tot Moses: maak een brandslang, en zet hem op een stang, en wie gebeten, dien aanziet, zal leven. Moses dan maakte een kopere slang, en stelde dien op een staak, en als iemand van een slang wierd gebeten, en de kopere slang aanzag, bleef hij levendig. Die slang was van koper, van gestalte als een brandslang, gemaakt; mogelijk uit een kopermijn van Phunon, en glad geslepen, om in het leger alom gezien te konnen worden. Het koper is een onrein, droog, stinkend en schadelijk metal, de groene en vuile roest onderhevig, en gelijkt met de glimmende en vuirrode verf naar vuirige slangen: zo dat 'er een wonder in het wonderwerk was, en dede blijken, dat de Heere door een tegenstrijdig ding de dodelijke béten der slangen genas. Om nu dat aangeboden goed te genieten, moest men de kopere slang aanzien, dat het gelovige vertrouwen op den Heere, waar in men had gewankelt, insloot. Die kopere slang is na zevenhonderd en dartig jaren van Hiskia, de vroomste koning die ooit op den troon van Juda zat, óm het afgodisch roken der Israëliten, verbrijselt, en Nechuschtan, van koper, een koper ding, van de nietigheit der erts-stoffe genoemt. Buiten alle twijfel, heeft het opregten van de kopere slang den Heere Jesus Christus afgeschaduwt, het geen de Mond der Waarheid zelf verklaart: Want gelijk Moses de slang in de woestijn heeft verhoogt, alzo moet de Zoon des mensche verhoogt worden: op dat een ijgelijk die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. De gelijkenis is in de verhoging gelegen, en niet verder als tot het oogmerk van de zaak te trekken. De verhoging van de slang, op een verheven veldtéken, verbeelde de verhoging van Christus, uit kragt van den vloek der donderende Wet, aan het kruishout geklonken. De kopere slang had de gedaante van een slang, en geen slangevergift. Christus gezonden in de gelijkheid van het zondige vleesch, is zonder zonde. De slang bestond uit slegt metal. Christus had geen gedaante nogte heerlijkheid. Door middel van de slang wierden de doodbeten der slangen in de Israëliten geheelt. Onder de vleugelen van Christus, de Zon der geregtigheid, is genesing. Het gebeten Israël wierd naar het lighaam genesen. Maar die door de zonde tot ter dood toe naar de ziel zijn gewond, en den Heere Christus aannemen, dien heeft hij, door de artzenij van zijn bloed, magt gegeven om kinderen Gods te worden. De slang was opgeregt, om van het gantsche leger der Israëliten gezien te konnen worden. Maar de verhoogde Christus is door het oog van het geloof aan te schouwen, zo wijd de zon verrijst en zinkt. Het koper is het klinkenste der metallen. Maar de boettrompét van het Evangelium word naar alle vier de winden gesteken, met het geluid van den gekruisten en verheven Christus: wend u naar mij toe, en word behouden, ô alle gij einden der aarde!

HET

Numeri XXIV. 1.25

בלעם כורך את ישראל

Balaams blessing the Israelites.

Bileam segnet das Volck Israel

BALAAMUS BENE PRECATUR ISRAELI.

Balaam benit les Israelites.

Bileams voorspelling over Israel.

HET VII. TAFEREEL.

Elkens levert de huishoudinge Gods omtrent zijn volk, onder het geleide van Moſes, wonderen uit, die alle te zamen, als een onſchatbaar koortapijt, van boven tot beneden met Godlijke voorzeggingen, nutte wijsheid, en leerzame geſchiedeniſſen, aan een hangen. En hoe fel de vijanden als wilde dieren daar tegens wroeten, en Iſraël zelfs niet opmerkt, en een propheet, gelijk een wankelend riet, door een draaiwind van dwaasheid, heen en weêr word geſlingert, en het zo niet meint, en zijn hart het aldus niet denkt, nogtans ſtaat de raad van God vaſt, Hij doet zijn welbehagen, en verkondigt van het begin af het einde, en van ouds her de dingen die zullen gebeuren. Wanneer de Iſraëliten, Sihon den koning der Amoriten, en Og den koning van Baſan, hadden te ondergebrogt, en zig op de grenſen der Moabiten nedergeſlagen, klonk de mare van hunnen zege, Balak, den koning der Moabiten, vrij wat onzagt in de óren, en zeer bevreeſt voor de grote kragt van Iſraël, ontbood hij Bileam van Pethor aan den Euphraat uit Syrie, op dat hij Iſraël hem ten gevalle zoude vervloeken. Dog Bileam weigerde te komen. Toen zond Balak wederom een aanzienlijker gezantſchap, met belofte van grote ſchenkaadje, en Bileam trok mê, die van Balak wierd opgewagt. Om nu Balak zijn oogmerk te doen bereiken, wierden 'er zeven altaren gebouwt, en zeven ſtieren en zeven rammen ten brandoffer bereid, en dat tot driemaal toe. Dog Bileam, in wiens mond de Heere zijn woord leide (volgens het ſchrijven van Moſes door Godlijke openbaring) zegende Iſraël in plaats van te vervloeken. Waar over Balak zo toornig wierd, dat hij zijne handen te zamen ſloeg, en tot Bileam zeide; ik heb u ontboden om mijne vijanden te vloeken, en in tegendeel hebt gij die driemaal gezegent: en gebood hem voort te vertrekken. Bileam antwoorde; hebbe ik aan uwe boden niet gezegt, indien Balak mij zijn huis vol zilver en goud gave, zo zoude ik het bevél des Heeren niet konnen overtreden, of goed of quaad uit mijn hart voortbrengen? Wat de Heere zal ſpreken, dat zal ik ſpreken. Dog nu ik t'huis kére, zal ik u raad geven, wat dit volk aan uw volk in de laatſte dagen zal doen. En een hoogdravende voorrede van zijn eigen heerlijkheid, overluid, vooraf hebbende laten gaan, om zijne voorzegging te groter gezag bij te zetten, hief hij aldus aan: Ik zal hem zien, maar niet nu: ik zal hem aanſchouwen, maar niet nabij. Een Star zal uit Jacob voortgaan, en een Scepter zal uit Iſraël opſtaan, die zal de palen van Moab verbreken, en alle de zonen van Seth verdelgen. En Edom zal een bezittinge, en Seïr een bezittinge voor zijne vijanden wezen: want Iſraël zal kragt doen. En Eén uit Jacob zal heerſchen, en den overgebleven uit de ſtad verderven. Die deze woorden van de voorzeggende zegen over Iſraël ſprak, was Bileam, de zoon van Beor, waarſchijnelijk voor de vermaardſte waarzegger om duiſterheden te ontvouwen alom bekent, en gewoon zig

van toverij te bedienen, en uit vuile winzugt genegen om Iſraël te vloeken, en zekerlijk een godloos menſch; dewijl hij van twe Godgezanten met die vlak is gebrandmerkt, dat hij den loon der ongeregtigheid lief had, en door de verleidinge van den loon is henen geſtort. En hoewel hij zig zelven niet zonder uitbrommende hovaardij opvijſelde, nogtans wilde de Heere zijn zegenrijk raadbeſluit over Iſraël, door Bileams mond doen propheteren. Nu komen énige vijanden rondom Iſraël voor, onder de benaming van Moab, Seth (dat een eigen naam van een naburig volk ſchijnt) Edom, en Seïr, als voorbeelden van de gezwore vijanden van Chriſtus en zijne kerk, met een zinſpeling op David, die de Moabiten temde, cijnsbaar maakte, en voor zijn waſchpot hiel, en de Edomiten tot zijne knegten ſtelde. Waarom 's mans oorlogs-daden als in énen bondel beknopt worden bij een gevat. Dog David is in die zaak, maar als een voorbeeld van een voortreflijker perzoon, die het alles zou vervullen, aan te merken. En al het géne in alle tijden, van Gods helden, door de oude overwinningen, tegens de vijanden van den ſtaat van Iſraël, is uitgevoert, moetmen geeſtlijk en niet letterlijk verſtaan, en heeft de grootſte zegepraal van den Meſſias voorafgeſchaduwt. Want God is de Koning van ouds af over zijn volk, die verloſſinge werkt in het midden der aarde. En daarom zou Iſraël, dat van den Heere wierd gehandhaaft, en het ijſere juk van Egypten had afgeſchud, kragt doen, en de opkomende forſſe vijanden het hoofd bieden, en als met hoornen van eenhoornen ſtoten, en overwinnen, en groeiënde ſterker worden. En zulx geſchied zijnde, dan zou 'er Eén, met nadruk en bij uitſtekentheid, namentlijk een nakomeling uit Jacob heerſchen: het geen volkomen opzigt heeft op den Heere Chriſtus, die de Magtige Jacobs is, de wortel van Iſaï, en eerder als Abraham; en regt hebbende tot de kroon, de Koning over het huis van Jacob zoude wezen, met een heerſchappij van eeuw nogte grens bepaalt. Dezen Koning der koningen, en Heere der héren, zal al het godloſe overſchot uit de zondige ſteden, dat op het ſpoor van Moab de afgoderij van Baäl-peor koeſtert en aanhangt, t'enemaal vernielen. En dewijl hij heeft alle magt in hemel en op aarde, kan geen vijand den donder van zijne mogendheid wederſtaan: want hij moet als overwinnend Koning heerſchen, tot dat hij alle vijanden onder zijne voeten legge. Waarom men met een heiligen ijver, naar de vervullinge van die voorzegging mag verlangen, en uitroepen: Och, wie zal leven, als God dit zal doen!

Numeri XXV. 1-8.

בני ישראל זונים אל בנות מואב

Israelites whoredom with the daughters of Moab.

Die Israeliten treiben hurereÿ mit den Tochtern Moabs.

ISRAELITÆ FORNICANTUR CUM MOABITIDIBUS.

Les Israelites commettent fornication avec les filles des Moabites.

Het hoereeren van Israel met de Moabitesche dochteren.

C. Hoet del. *P. Mulder fecit.*

HET VIII. TAFEREEL.

DIt Tafereel moet niet ſtrekken, om de ógen, met lodderlijke dartelheden tot ongeoorlofde vermenginge, te doen drijven; of om jeukerige óren, met een begeerte naar meirminnezang, te kittelen; of om een vlam, tot onkuiſcheid in het hart aan te ſteken. Maar men moet het aanmerken, als een waarſchuwing, om voor onreine luſt te ſchrikken; en als een wraaktoneel, waar op de Heere regtvaardige ſtraf oeffent; en als een verſlindende draaikolk in de zé van de wéreld, om geen ſchipbreuk aan de ziel te lijden. Bileams reistogt, en Balaks verwagtinge, voor hun beide vrugteloos afgelopen zijnde, ging elk zijns weegs: dog de eerſte zekerlijk met een broeineſt van vuile gedagten, dat adderen zou voortbrengen. Het Gemenebeſt van Iſraël in de woeſtijn omzwervende, had de twe en veertigſte en laatſte verblijfplaats te Sittim, in de landſtreek der Moabiten genomen. Van welke gelegentheid de deurtrapte Bileam zig bediende, en Balak rade, den kinderen Iſraëls een oorzaak van overtredinge tegens den Heere te geven, met hoereren, en afgodiſch offer te éten. Dat heilloos onderwijs greep ſtant, het aanſtootlijk voorworp had voortgang, en Iſraël verſlingerde al te jammerlijk op uitheemſche ſchoonheden, en hoereerde met de dogteren der Moabiten. Die liſtige vleiſters, uit 'er aart afgeregt op lonken, laggen, kuſſen, ſtrelen, en boordevolle ſchalen ſchuimende te ſchenken, en al wat weelde queekt, en dat ongetwijfelt meeſt bij geurig tortsligt, onder het bévende geluid van ſchuiftrompet en trom, en cymbel, fleuit en harp, of hakkebord, kornet, viool en luit, en brommende orgels, gevolgt van maatgezang met trippelen, ſpringen en danſſen, vervoerden het geheiligde Iſraël in een zé van vuile welluſt, en veranderden het volk, ten oorlog opgewaſſen (tot razens toe door hare minnetreken betovert) in een gezelſchap van verwijfde mannen, die het hoofd balſſemden, de hairlok poederden, en de Moabitinne mijter onder de kin toeknoopten. Toen het werk zo ver was, namen de ſnode dartele vrouwlui haar ſlag waar, en nodigden het volk tot hare offerhanden, het welke at, ende voor hare goden boog. En dat wás de uitvinding van Bileam, die met het voornemen van zijn vloek niet hebbende konnen uitregten, het voorſpoedige Iſraël, door de minnepijl van geile dogters ógen, naar lijf en ziel wiſt dubbel te ſteken. Waarom de Heere, ſchriklijk vertorent, tot Moſes zeide: Neem alle de hoofden van het volk, en hang die op voor den Heere, tegens de zon, op dat de héte gramſchap des Heeren van Iſraël werde afgekeert. Het géne ſchijnt te betékenen alle die vorſten, de welke deelgenoten der godloosheid waren, het zij door eigen overtreding, of door toelating, gunſt, en al te ſlappen tegenſtant omtrent anderen: om dat de Heere, de ſchuldige geenſins onſchuldig houdende, de grote zo min als de kleine wilde verſchonen: en om dat Moſes tot de regters van Iſraël zeide; een ijgelijk dode zijne mannen, die zig

aan Baâl-peor hebben gekoppelt. En zulx moeſt geſchieden voor den Heere, naar Zijn welbehagen, en tot Zijne heerlijkheid; tegens de zon, op den ligten dag, in het openbaar, dat het ijder een kon zien, en tot een ſchrik van anderen: tot een betoninge, dat het oordeel van het huis Gods begon, en dat de zonen eerſt, en de ſlaven daarna moeſten geſtraft worden. Gedurende die ſtorm quam Zimri, een Iſraëlijt, de zoon van Salu, een overſte van een vaderlijk huis uit de ſtam Simeons, alle ſchaamte en eer met de vreſe Gods uitgetrokken hebbende, en brogt Cosbi, een Midianitin, de dogter van Zur een Midianitiſch prins, voorbij zijne broederen, in het gezigt van Moſes en de gantſche vergadering, terwijl die al ſchreiende, voor de deur van de Tent der zamenkomſt, de gaande gramſchap Gods zogten af te bidden. Maar als Pinehas, de zoon van den hogenprieſter Eleazar, den godvergeten zag, rees hij uit het midden van de menigte op, greep een ſpiets ſtapte hem in de hoererent na, en doorſtak hen alle beî: en toen hiel de plaag op. Niemand moet het afmaken van Zimri (die met zijne medegebrogte boelin in het leger den Heere hoonde, om zijne broeders tot geilheid aan te prikkelen) den zoon des prieſters tot een laſterklad aanwrijven, of tot een voorbeeld in gevolg trekken: de man ſtrafte het openbaar zondigende paar, niet uit eigen beweging, maar door het gegeven bevél van Moſes; en als een voorganger, van hemelſch vuir ontſteken, ijverde hij den ijver des Heeren, om de gramſchap Gods te verzoenen. Men vind niet uitgedrukt, waar in de plaag over het volk beſtond: maar om dat de zonde van Iſraël was een vuir, dat tot het verderf toe verteerde, is de naaſte giſſing, dat de afgodiſche hoereerders of van de peſt, of door het vuir ſchielijk zijn geſtorven. Het misbruik van Gods overvloedige gaven was de wortel, waar uit de verbode ſnoepluſt ſproot; en Iſraël, op het ſchijnſchone lokaas van ligtveerdig vrouwvolk verlekkert, volgde dat zinneloos na, gelijk een os agter den ſlagter. De onkuiſcheid is een kanker, die vergiftig zaad ſchiet: en een adder, die eerſt door het oog in den boezem ſluipt, daarna in het hart kruipt, en eindelijk in de ziel ſteekt. De voeten van een vreemde vrouw, van een hoer, dalen naar de dood, ende hare treden houden de hel vaſt. Die een hoer aanhangt, is een kerkſchender van zijn eigen lighaam, en van God: en die de welluſt volgt, is levende geſtorven. Maar die nugter, wakende, ſtantvaſtig, onbeweeglijk, en altijt overvloedig in het werk des Heeren, de vuirige pijlen van den boſen op het ſchild van het geloof uitbluſcht, zal de kroon van het leven ontfangen.

HET

Numer XXXI. 8.

ישראל נוצח את חמש מלכי מדין

Five Kings of Midian slain by Israel.

Israel überwindet die fünf Könige der Midianiten.

ISRAEL VINCIT QUINQUE REGES MADIANITARUM.

Israël vainc les cinq rois des Madianites.

t'Verslaan van de vyf Koningen der Midianiten.

HET IX. TAFEREEL.

Een ſchepzel komt bijna weerloſer in de wéreld, dan de menſch, die gemeenlijk al ſchreiende word geboren, en zonder énig oorlogs gereetſchap volgroeit. Daarentegen is de leeuw, de koning van het viervoetige gedierte, met kies en klaauw, tot vernielen en verderf, vreeslijk uitgeruſt; de adelaar, de vorſt der vogelen, met een roofbek, en klaauwen, en ſlagpennen verzien; en de liſtige veldſlang met een ſpitſe tong, en klevende ſchubben, en doodlijk vergift van God gewapent. Waar uit een ſtraal vloeit, dat de menſch, van den Algoeden Vader tot zagtmoedigheid geſchapen, naar geen bloed moet dorſten. En het blijkt niet, dat Gods volk uit zig zelve luſt hebbe gehad in de moorddadige krijg. Maar, volgens dit Tafereel, word van Iſraël een oorlog ondernomen door het gegeven bevél van den Allerhoogſten, de Heere van dood en leven, Die de wraak op zijne tegenpartijen doet wederkeren, ende zijne haters vergeld. Want de Heere zeide tot Moſes: Neem de wraak der kinderen Iſraels van de Midianiten, en daarna zult gij tot uwe volkeren worden verzamelt. Niet dat Moſes lijfhaftig behoefde te veld te trekken, maar dat de hoon des Heeren, de afgoderij, met de verleidinge van de gevalle Iſraëliten, uit de Midianiten geſproten, onder zijne regering moeſt worden gewroken. Want de Heere had al te voren tot Moſe gezegt; handel vijandelijk met de Midianiten, ende verſla hen. De reden nu, waarom de wraak de Moabiten, welkers dogteren ook de hoer hadden geſpeelt, niet eerſt trof, ſchijnt te wezen, dat de Midianiten ſchuldiger waren, en Bileam, als de koppelaar van Cosbi en het afgodiſche hoerendom, hadden aangehouden: en dat de Moabiten, hebbende maar uitſtel van wraak, wanneer de maat van hunne zonden vol zoude wezen, en hun uiteinde gekomen, wel te regter tijd van een overwinnend oorlogs-vorſt zouden worden geſtraft. De woorden van den Heere, Wreek met wraak, begrepen de zekere overwinning; en die verkregen, en den Midianiten hun ſchendig ſtuk betaalt gezet zijnde, om met een voor-oorlog den grondſlag te leggen tot het innemen van het land Canaän, en dan zou de heirtogtleider van Gods volk, de ſchrik van het omleggende onbeſnedendom, als met de kroon van eer op het hoofd, zeeghaftig ſterven. Moſes dan zeide tot het volk: dat zig mannen uit u tot den ſtrijd toeruſten, om de wraak des Heeren aan de Midianiten te doen. Het moeſten mannen wezen, ijder als een punt van ſtaal, uit louter hart geſchapen, en volſlagen met oorlogs-geweir verzien, bequaam om onder de banier des hemels te dienen, de wraak des Heeren uit te voeren, Zijnen hoon te wreken, en de afgoderij te ſtraffen. En duizend zulke helden moeſtmen uit elke ſtam kieſen, affonderen, en ten oorlog uitzenden. Aldus hong en blonk de zegekroon Iſraël in het oog. Op het gebod

volgde de daad: want twaalf duizend mannen, van top tot toon met krijgstuig toegerust, wierden uit de twaalf stammen, de duizenden van Israël, om ten strijd te trekken, opgelevert. Zulk een vliegend leger was groot genoeg om forsse vijanden het hoofd te bieden, en die afgodische bij één gerotte scharen in het schild te varen, en Madian in een bloedbad te zetten: want de Almogende is aan geen magt gebonden, en kan den wrevel van zijne erfhaters kneusen, en de overwinning aan zijn volk geven. Wanneer nu alles klaar was, zond Moses de heirkragt, en Pinehas, den zoon van Eleazar den zoon van Aäron den priester, henen om te vegten, met de heilige vaten, de trompetten des geklanks in zijne hand. Het is duister om te ramen; of Pinehas als veldheer optrok, of als gewijde krijgsgenoot en hoofdtrompetter, om het gezag over het heiligdom te voeren, en het volk aan te moedigen, en een hart in het lijf te blasen: en waarom 'er, buiten de gewoonte van die tijd, een priester; of een zoon van een hogepriester zelfs zoude strijden, of een heirleger aanvoeren: en waarom 'er van Josua, den nieuwgeworden opperbevelhebber, weêrgadeloos in bequaamheid, en wiens gezag door de waarneming der veldheerschappij konde bevestigt worden, niet word gewaagt: en waarom Mose en Eleazar, daarna zonder Josua, het zegepralende leger te gemoet gingen. Dog men zou de strijd tegens de Midianiten, als een bijsonder voorval konnen aanmerken: en dat Josua, of zig toen in den geest bereide, om het gebied, na de dood van Moses, over het algemeen aan te vaarden, en grotere daden uit te voeren: of dat de man door een zware ziekte was overvallen, of door een zaak van nog groter belang opgehouden: of dat Mose den nieuwgemaakten veldheer niet wilde wagen, en buiten gevaar houden, op dat hem niet mogte gebeuren, waar door Gods volk een leidsman zoude moeten derven. En dewijl deze zaak het wéreldlijke ende het heilige, den staat ende den Godsdienst raakte, was Pinehas, die een proef van zijn ijver had gegeven, welke hem tot geregtigheid van geslagt tot geslagt in eeuwigheid is gerekent, mans genoeg, om het werk met de uitgeleze manschap af te hakken. Bij het vlammende zwaard, en de blixemende spiets van het volk dat Gods oorlog voerde, voegden de klinkende trompetten, de gedagtenis voor het aangezigt des Heeren hunnen God, om de uitgetrokke scharen tot het aanvallen te nopen, en de vijanden te verschrikken, en met een gebroken geklank de neêrlaag toe te graaien; het geen niemand beter paste dan den onverschrokken ijveraar van Gods eer. In zulk een welgeschikte slagorden, als een ijsere korst staande, streden de Israëliten tegens de Midianiten, gelijk de Heere aan Moses had geboden, ende zij sloegen alle de mannen dood, namentlijk die zij in den strijd gevangen kregen. Want buiten bedenken hebben 'er véle de vlugt genomen, die daarna tot een ontelbare menigte, als de springkhanen op het veld, zijn uitgedijt. Wanneer nu hier de koppen der vijanden rolden, daar hunne afgekapte leden slingerden, en ginder het reutelende bloed der rompen uit de lillende aderen al springende en sijpelende den grond der aarde verfde, rukten de overwinnaars, over de stapels doden slibberende, met digte drommen voort, en verslogen de koningen der Midianiten,

ten, Evi, Rekem, Zur, Hur, en Reba. Deze vijf, de knaphandigſte in het oorlogen, waren vorſten of koningkjes, die, na de dood van Sihon den koning te Hesbon, den welken Moſes had geſlagen, als koningen regeerden, of zig als koningen hadden opgeworpen, en een ſmal gebied hadden, waarſchijnlijk den Amoriter in den oorlog tegens den koning der Moabiten voorhenen cijnsbaar geworden, en als karbonkels aan zijne kroon gehegt geweeſt, en op de oorlogsbaan, tegens het puik der twaalf ſtammen van Iſraël, waren uitgekomen. In die ſtrijd van de goddelijke wraak, wierd Bileam de zoon van Beor, niet zonder de godlijke voorzienigheid ook met het zwaard gedood. Het ſchijnt dat die ſtokebrand van quaad, gelijk een weifelende en loerende vos alom op voordeel hengelde; en moedig op zijn raad, waar door vier en twintig duizend Iſraëliten waren omgekomen, nog wat grouwelijks zogt te ondernemen, en met een zijn loon daar voor te ontfangen. Te voren had de booswigt gezegt; God aanſchouwt de ongeregtigheid niet in Jacob, nogte ziet de boosheid in Iſraël: en daarom konde hij hem niet vloeken. Maar kennende de verzonne zonde der Iſraëliten, wilde hij de kans nog verder wagen, of hij een vloek op hun mogte doen kleven, en hun een ander quaad berokkenen. Dog hij, die den regten weg hadden verlaten, en den loon der ongeregtigheid lief gehad, en onder de vijanden Gods geleeft, is onder de zelve met het ſtaal omgebrogt. Hij had een kuil gegraven, en hij is'er in gevallen: zijn moeite is op zijn kop weêrgekeert, en zijn geweld op zijnen ſchedel nedergedaalt. Zo dat hij, volgens zijne voorgaande wenſch, mijne ziel ſterve den dood der opregten, en mijn uiterſte zij gelijk het zijne, niet is geſtorven: maar gelijk een grouwzaam voorbeeld van den godsvloek Judas Iſcarioth, die zijn Heer en Meeſter heeft verraden, het ingeſlokte goed met zijn verwaten bloed heeft uitgeſpogen; God heeft het uit zijnen buik tot een eeuwig afgrijſen uitgedreven. De vijf afgodiſche vorſten, trots op den vleeſchelijken arm, als of zij de Iſraëliten zo wel door hun geweld zouden overheren, en levendig inſlokken, gelijk zij hen te voren in het net der liſtigheid hadden ingewikkelt en betrokken, lagen gezwind als met een ſeiſſe nedergevelt. Voor de aloverwinnende wraak Gods konden de vijanden van Gods volk niet beſtaan: zij ſmolten als waſch voor het vuir. De Heere God was aan Jacobs regterhand, Hij heeft die koningen op den dag van zijne toornigheid verſlagen, Hij heeft regt onder de heidenen gedaan, Hij heeft Madian vol dode lighamen gemaakt. En daarom waren de oorlogsmannen van Iſraël, ſterk in kragten gelijk de eenhoornen, met den blixemſtraal van hun heirſpits, gelijk een ſtale wind, door den nek en ſtrot der vijanden henen gevlogen, en in de ruimte geſtelt; en met zege het zwaard in de ſchede kerende, genoten het heil des Heeren. Die ſlag krenkte Midian aan de ziel, en trof Moab met een doodſchrik aan het hart, en was van geen minder gewigt, als toen held Joſua agter Amalek met zijn zwaard her zat. En die zege was als een voorbode van toekomende overwinningen, en voorſpelde, dat Iſraël in volgende tijden de Canaäniten de wieken zoude ſnuiken, en het beloofde land zeeghaftig innemen en bezitten. Daar beneffens kon die wraak-overwinning

aan de gelovigen in Iſraël een ſterke vertroofstinge ende verzekeringe geven, dat de Heere God hunnen God was, en dat Zijne belofte, aan vader Jacob gedaan, Ik ben met u, Ik zal u behoeden, want Ik zal u niet verlaten, ook tot hen behoorden; en in hun, en in hun zaad, en in alle erfnakomelingen, zo naar het vleeſch, als naar het geloof, zoude beveſtigt worden.

HET

Numer: XXXI: 50-54.

קרבן משלל בני מדין.

The oblation out of the Spoils of the Midianites.

Opffer vom Raub der Midianiten.

DONUM È SPOLIIS MADIANITARUM.

Offrande des dépouilles des Madianites.

Vrywillige giften van den buit der Midianiten.

HET X. TAFEREEL.

Gt deze ſpreuk hoog, dat de dankbaarheid als een deugd word geprezen, en de ondankbaarheid gelijk een ondeugd verfoeit, want zulx ſtraalt uit het ſchemerligt van de natuur. En dat zulx van de legerhoofden der twaalf duizend Iſraëliten, na den ſtrijd tegens de Midianiten, was begrepen, bleek uit hunne vrijwillige gift. Het was een wonderwerk van den Heere, dat zulk een handvol volk uit Iſraël, de Midianiten met hunne vijf vorſten verſloeg. Als nu binnen het leger al het roofgoed van kleding, vellen, hair, en houtwerk, en goud, zilver, koper, ijſer, tin en lood, door water en vuir was gezuivert, en de veroverde menſchen en beeſten in twe gelijke délen, de éne helft voor de oorlogsmannen, en de andere helft voor de gantſche vergadering van Iſraël, waren verdeelt, en dat Moſes het vijfhonderdſte, ende het vijftigſte gedeelte daar van, voor den Heere had afgeſcheiden, ende aan Eleazar den prieſter gegeven, ten dienſt van de Leviten, die de wagt van den Tabernakel des Heeren waarnamen; toen quamen de overſten van het léger, de kornellen, en de hopmannen tot Moſes, ende zeiden; dat 'er in het overzien van de monſterrol, niet één man van het krijgsvolk wierd vermiſt. Om deze reden brengen wij een offerhande des Heeren, een ijder dat hij in het roven van goud heeft konnen krijgen, als een ſchenkelſieraad, een armband, een vingerring, een oorbagge, ofte borſtgordel, tot verzoeninge van onſe zonden, voor het aangezigt des Heeren. Zo dat die helden hun garen niet offerden, nogte hunne netten rookten, en hunne kragt niet voor hunnen god hielden; maar erkenden, dat de Heere hun het zegerijke oorlogs-zwaard had in de hand gegeven. Daar beneffens waren zij in hun gewiſſe overtuigt, dat zij veel hadden verbeurt, met de Midianitiſche bekende vrouwen, de oorzaak, en de ſteen des aanſtoots van de begane zonde, en de overgekomen plaag, te verſchonen: waarom Moſes, hun ontmoetende, in zulk een verbolgentheid voor weinig' dagen was uitgevaren. Zo dat die offergaaf was als een ſtil gebed, om hunne misdaad af te bidden; en zij aldus vrijwillig, met hand en mond en hart, een dubbele offerhande van verzoeninge en dankbaarheid den Heere toebrogten: tot een betoninge, dat zij het gene, het welke zij als uit de hand des Heeren hadden ontfangen, ook wederom in zijne hand nederleiden. Het offer-geſchenk beſtond in zeſtien duizend zeven honderd en vijftig ſikelen goud. De oudheid maakt de regte kennis van de zwaarte duiſter. Ook kanmen wegens de onkundige geboorte van die edelſte ertsſtoffe, met geen zekerheid ſpreken: en om dat Arabiſch of Libyaanſch goud al het andere in deugd ver te boven gaat, is de waardij ofte de ſomme van dat goudoffer, naar de gangkbaarheid van het hedendaagſche geld, niet beſtiptelijk te begroten. Dog het is van weinig belang het mindere uit te vorſſchen, wanneer het meerdere, waar in de zaak beſtaat, word uitgedrukt; en dat was het milddadig offergeven

voor den Heere, van de gezaghebbers over het legervolk alleen. De gemene krijgslui hadden daar toe niet de waardij van énen penning toegebrogt. Als nu Moſes en de prieſter Eleazar den rooffchat van de hoofdlieden der duizenden ende der honderden hadden ontfangen, brogten zij dien in de Tent der zamenkomſt, ter gedagtenis van de kinderen Iſraels, voor het aangezigt des Heeren. Met geen groter zegekroon, waar voor alle laurieren zwigten, en bij welke zij verwelken, konden de overwinnende offeraars worden gekroont, dewijl hun offer met de heilige plaats wierd verheerlijkt, en aldaar tot een gedagtenisteken geſtelt, dat de Heere genadig aanzag, en de dankbaarheid boven de gift verhefte. Alle de krijgsoverſten offerden goud, het koſtelijkſte en beſtendigſte metal, nademaal het beſte den Heere toekomt; niet om dat God iet, ofte goud, het welke vergaat, behoeft; want al het geſchapen, de wéreld ende hare volheid is het Zijne: maar om dat de Heere aan dankofferhande heeft een welbehagen: en de betuiging van dankbaarheid kon door geen beter ſtof, dan door duurzaam en dierbaar goud zigtbaarlijk geſchieden. De beſte dingen worden bij goud vergeleken, en door het zelve betekent, onder welke de dankbaarheid van den menſch voor God is de voornaamſte. En daarom komt het goud van Saba voor, dat in de volheid der tijd, niet alleen op een lighaamlijke, maar meeſt op een geeſtlijke wijze, aan den waren Salomon, den Zoon des Konings, den Heere der heerlijkheid, tot een dankoffer, voor de verloſſinge van alle zonden en vijanden, zoude worden toegebrogt. Waarom deze geſchiedenis tot vermaning, opwekking, en een voorbeeld ſtrekt, om den armen zondaar, die niet als dankbaarheid aan de Godheid kan toebrengen, tot dank, en eeuwige dank te nopen, op dat de menſch Gods volmaakt tot alle goed werk volmaaktelijk zij toegeruſt: en de Kerk, de Koningin, aan de regterhand van haren Koning, ſta in het fijnſte goud van Ophir.

Deuter: V: 133.

משה בואר תורת יהוה לישר אל

Moses explains promulgates the Law

Moses erklaret dem Volck das gesetz.

G. Hoet del.

MOSES INTERPRETATUR LEGEM DOMINI ISRAËLI.

Moïse explique la Loi du Seigneur a Israel.

Herhaling der wet door Mozes aan Israel.

J. van Vianen sc.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van Moſes Vijfde Boek, genoemt Deuteronomium.

Niet te onregt word het Vijfde Boek van Moſes het Verhaal der Woorden genoemt: om dat de voornaamſte wetten en geboden, met bijdoening van énige andere regten en inzettingen, voor die genen de welke, toen de Wet op Sinai wierd gegeven, of nog niet waren geboren, of om hunne jongkheid niet verſtonden, in het zelve zijn begrepen. Zulk een goede zaak mogt niet alleen andermaal worden verhaalt, maar kon ook voor de óren van een ſtug volk, dat telkens den onweg op wilde, niet te dikwils herzegt worden. Hierom riep Moſes gantſch Iſraël bij een, de hoofden der ſtammen, de oudſten, de amptlieden, en alle man. Aanſtonds openbaarde zig een wonderwerk, dat 's Mans ſtem van duizend duizenden wierd gehoort, zo als door de kragt Gods, het volk ten gevalle, meermaal was geſchied. De Heere onſe God, zeide Moſes, heeft op Horeb met ons een Verbond gemaakt. Met onſe vaderen (te weten die in Egypten zijn geſtorven) heeft de Heere dit Verbond niet gemaakt. Want de vaderen hadden voorheen het Verbond des geloofs, ende van den Meſſias; maar niet van de Wet, die na vierhonderd en dartig jaren, van Abrahams roepinge uit Ur der Chaldeen, is gekomen. Te regt dan zegt de Godstolk, met ons, die voor Sinai hun twintigſte jaar niet hadden bereikt, en tegenwoordig zijn en leven. En hij noemt de voorwaarden, in de Tien Woorden beſchreven, het Verbond; om dat God in de Wet voorſtelt, waar in het Verbond tuſſchen Hem en zijn volk beſtaat. Van aangezigt tot aangezigt heeft de Heere geſproken, dat is, duidelijk, klaar, gemeenzaam, en zonder tuſſchenbode, met een onderſcheidentlijk begrijp en gehoor van woorden. Bij welke gelegentheid Moſes zijn ampt als Middelaar ontvouwt. En daar op de Wet, op den berg, uit het midden van het vuir, der wolke, ende der donkerheid, aan de gantſche ménigte gegeven,

verhaalt; niet volkomen met de zelve woorden, maar met énige tuſſchenzetting, en van de zelve zin: op dat Iſraël den Heere zoude vreſen, en zijne geboden ten allen dagen onderhouden. De Heere, de énige eeuwige en ware God, de Schepper van hemel en aarde, de God van het verbond met de vaderen aangegaan, de Wetgever en Sprekcr, toont in de voorrede, door de verloſſinge uit Egypten, de grond van zijn Godlijk regt, en Iſraëls pligt; en geeft gezag aan zijne geboden. Om dat 'er geen God is dan Een, wil Hij geen afgod, die een niet in de wéreld is, met gedagte, meining, agting, ofte daad, voor zijn overaltegenwoordig en eeuwiglevend aangezigt gedogen. Men moet geen gebeitelt, geſchaaft, gedraait, gegraveert, geſmeed, of gegoten beeld, nogte gelijkenis maken, van iet dat in den hemel, op de aarde, ofte in het water is, om daar mede geeſtelijk te hoereren: want de Heere is God de ijveraar, die den hoon in de ouders en in de erfnakomelingen ſtraft, en genade ſchenkt aan de onderhouders van zijne liefde, de bron der gehoorzaamheid. Die den Naam des Heeren, en al waar door de Godheid word verſtaan, ijdel, ligtveerdig, te vergeefs, onnodig, zonder eerbiedigheid, ofte valſch, in den mond ofte met de hand opheft, zal de wraak des Almagtigen niet ontkomen. Men heeft den Sabbathdag met heilige ruſt, gelijk voorhenen is geboden, voor den Heere God, op Zijn voorbeeld na de ſcheppinge, te houden: en kinderen en dienſtboden, ook vreemdelingen en beeſten, tot geen werk toe te laten, ter gedagteniſſe van den uittogt uit Egypten door het Godlijk Alvermogen. Daarna zijn de ouders te éren, en met liefde, eerbiedigheid, gehoorzaamheid en hulp, als te overladen, ten einde de beloninge der lengte van dagen daar op volge. Voort, geen doodſlag te begaan. Het egtebed niet te bevlekken. Geen diefſtal te plegen. Geen valſch getuigenis tegens zijnen naaſten (dat elk menſch is) te ſpreken. En eindelijk word de gedagte, de geduurzaamheid, en de toeſtemming van de begeerte, omtrent de vrouw, het huis, den akker, de knegt, de meid, den os, den ezel, en alle de bezittinge van zijnen naaſten, met herhalinge verboden. Waar uit blijkt, dat de Liefde, de koninginne der hertstogten, de band der volmaaktheid, het einde des gebods, de ziel van het geloof, en de vervullinge van de Wet, het énigſte en het grootſte is, dat God van den menſch eiſcht. Om welke aangelegentheid Moſes tot Iſraël zeide: Gij zult den Heere uwen God, met uw gantſche hart, en met uwe gantſche ziel, en uit al uw vermogen liefhebben. En deze woorden zullen in uw hart zijn: en gij zult die uwe kinderen inſcherpen als gij zit, gaat, legt en ſtaat. En gij zult die op uwe hand, en tot voorhoofdſpanſelen tuſſchen uwe ógen binden, ende op de poſten van uwe deuren ſchrijven. Het geen betekent; datze door gedurige vermaning, overdenking, en betragting mogten wezen, als diep ingeſlagen prikkels en nagels, gegeven van den énigen Herder.

HET

Deuter. XXXI: 14-23

משה ממלא ידים ליחושוע תחתיו

Moses names Joshua to succeed him.

Moses stellet Josuam in sein platz.

MOSES INAUGURAT JOSUAM, LOCO SUO.

Moïse instale Josué en sa place.

Inhuldiging van Josua in Mozes plaatze.

G. Hoet del.

Jean Vianen fecit.

HET II. TAFEREEL.

Et is aanmerkelijk, dat de Hebreeuwſche Werkwoorden geen eigen tegenwoordige tijd hebben, en in de voorleden en in de toekomende worden gebruikt, om de onbeſtendigheid van al het ondermaanſche aan te wijſen, en dat de Heere der heirſcharen de beurten der dingen wiſſelt. In de huishoudinge Gods komt Joſua de zoon van Nun hier voor, die, gedurende de veertigjarige reistogt in de woeſtijne, beneffens Caleb den zoon van Jephunne, had volhard den Heere zijnen God na te volgen, en onder de duizenden van gantſch Iſraël, als een tintelende ſtar, uitgeblonken. De Heere nu hadde tot Moſes geſproken: om uw vergrijp, aan het twiſtwater te Kades in de woeſtijne Zin, zult gij over deze Jordaan niet gaan, nogte dit volk in dat land inbrengen, maar het zelve van tegen over aanſchouwen, ende dan ſterven. Moſes wetende, dat de Geeſt Gods hem had gemaakt, en dat de adem des Almagtigen hem had levendig gemaakt, en dat de menſch naar zijn eeuwig huis moet gaan, antwoorde den Heere: Dat de Heere, de God der geeſten van alle vleeſch (die het leven, den adem, en alle dingen aan allen geeft, en de gever is van alle geeſtelijke gaven) énen man over deze menigte ſtelle. Hij droeg niemand van zijne, nogte van zijne broeders zonen vóor, latende de verkieſing aan God over, en verzogt een leidsman van bequaamheid, die de harten en de zinnen van de menſchen kende, en wiſt waar toe elk bequaam zij; een man, magtig om den laſt der heerſchappij te torſſen, die uit en in kon gaan, in oorlog en in vrede voortrekken en gebieden; en de heirlegers aanvoeren en afbrengen; een herder van het volk. Waar op de Heere aan Moſes belaſte, Joſua de zoon van Nun, een man in wien de Geeſt der wijsheid was, te nemen, ende hem voor den prieſter Eleazar, en voor de gantſche vergadering te ſtellen, en in het openbaar aan te ſpreken, niet als een dienaar gelijk voorheen, maar als een vorſt over het volk Gods in zijne plaats, en bevél te geven, te onderwijſen wegens de manier van regeren, om de algemene zaak tegens den vijand dapper uit te voeren, het volk in hunnen pligt, en in den godsdienſt ijverig te houden; en met de oplegging der handen van zijne heerlijkheid, gezag, zagtmoedigheid en nederigheid, op hem te leggen; ten einde de nieuw gehulden Heirtogtleider, van heilig en onheilig gekent, geagt, bemint, en ontzien, van gantſch Iſraël mogte worden gehoorzaamt. Na dat dit kort te voren door Moſes was uitgevoert, en dat de dag van zijne dood naderde, wilde de Heere zelfs die zaak hoogſtatelijker bekragtigen, op dat Hij Joſua in het aanvaarden van het zwaarwigtig ampt zoude verſterken, en door Zijne tegenwoordigheid, het gezag van den geſtelden Veldheer, bij het volk doen gelden. Derhalven zeide de Heere tot Moſes; roep Joſua, ende ſtaat in de Tent der zamenkomſt (namentlijk in de voorhof voor de deur, want de prieſters alleen

mogten in de Tent ingaan) op dat ik hem bevél geve. Het welke geſchiede. Toen verſcheen de Heere in de Tent, in de wolkkolom, ſtaande boven de deur van de Tent. En de Heere voorzeide in een voorrede de ongehoorzaamheid, en het afgodiſch afwijken van het volk: en gaf Moſes de ſtof op van het Lied, en belaſte hem dat te ſchrijven, op dat, wanneer véle quaden en benaauwtheden de verbondbrekers zouden treffen, het zelve, als een onvergeetbare getuige, tegens de kinderen van Iſraël zoude antwoorden. En voort gebood Hij Joſua den zoon van Nun, ende zeide: zijt ſterk, ende heb goeden moed, want gij zult de kinderen van Iſraël in het land inbrengen, dat ik hun heb gezworen; ende Ik zal met u zijn. Woorden van kragt, klem, en nadruk! De Heere zelf moedigde Joſua aan, om het gewigt van het gebied kloekmoedig op te nemen. Door de dubbele aanmaning van de twe Hebreeuwſche woorden van éne betékenis, Kloek en Sterk te wezen, toonde de Heere, hoe klein en nederig Joſua van zig zelf gevoelde. Geen wonder dan dat hij van God breedſprakelijk wierd ſterk gemaakt, nademaal hij tot de moeijelijkſte heerſchappij was beroepen, en de hardnekkigheid van het volk tegen Moſes, ja tegen God zelf, had door en door gezien; en als de grote krijgsman, op den donder der vorſten in Canaän, ſtond in te boren. Maar klene nood, de laſt moeſt Joſua tot luſt worden. De toezegging van den Heere, dat hij de man zou wezen, die Iſrael in het toegezworen land zoude inbrengen, was overkragtig om de moeilijkheid van het gebied te verligten, en de ſchrik voor alle vijanden weg te nemen, en aan de overwinning niet te twijfelen. En nog te meêr om de ſlotrede des Almagtigen: ende Ik zal met u wezen: dat is, altijt bijzijn, nooit afzijn, begunſtigen, helpen, ondersteunen, met zege bekronen, en gedurige voorſpoed geven, t'huis en buiten, alle de dagen uws levens. En zo God voor is, wie zal tegen wezen? Aldus is Joſua, niet uit zugt tot ſtaat, nogte door de wufte gunſt der wiſpelturige gemeente, Opperbevelhebber van gantſch Iſraël geworden, en door den mond des Allerhoogſten ter heerſchappij beroepen, en ingewijd. Een eer, nooit op zulk een wijze énig ſterflijk menſch te beurt gevallen; waar voor de kroning van alle aardſche koningen, met goud en parlen en edelgeſteente zwigt: en een Godſtaatſi, waar voor de pragt en praal, van al wat kronen op den tulband draagt, moet wijken. Dat nu de deugd is haar eige beloonſter, en haren bezitter met het goede kroont, bleek in Joſua, in wiens ſchoot het lot van de hoogſte bediening bij ommezwaai van wéreldſche zaken rolde; dat evenwel niet is te vergelijken bij de heerlijkheid in het onbeweeglijk koningkrijk, alwaar de tijd van de eeuwigheid zal worden verſlonden.

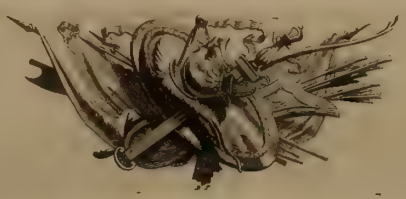

HET

Deutern. XXXIV. 8.

בני ישראל בוכים את משה

The Israelites mourn for Moses.

Die Israeliten beweinen den Todt Moſis.

ISRÆLITÆ DEFLENT MOSEM.

Les Israelites pleurent Moïse.

De Israëliten beweenen de doot van Mozes.

HET III. TAFEREEL.

An het begin hangt het einde; want aan de gehoorte is de dood vaſt. Gelijk geen twe zonnen aan den hemel den aardkloot beſchijnen, zo konden ook twe Oppergezaghebbers van gelijke mogendheid den ſtaat van Iſraël niet teffens beheerſchen. Dog de ondergang van Moſes baarde groter droefheid, als de opgang van Joſua, vreugd. De prikkel van de dorre dood had den man Gods geſteken; waarom de ógen der Iſraëliten waren vol tranen, de harten van hun alle vol zugten, en de zielen van een ijder vol droefheid: en dit Tafereel ſchijnt nog na zo véle eeuwen een rouwkleed aan te trekken. Als de deugd overeind ſtaat, word-ze van de nijd begrimt; maar het gezigt ontnomen zijnde, nageſchreit, en gezogt. De gantſche landvlakte van Moab was een dal van tranen, en de wédom van al het geween, gejammer, gekarm, en misbaar, maakte een rouwgalm, die met handewringen, hair uit trekken, voor de borſt te ſlaan, en de klederen te ſcheuren, de lugt vervulde, en op het geſtarnte ſteuite: want Moſes was verſcheiden: het had den Heere behaagt, een leidsman over zijne kudde te verwekken, en dien ook van zijne poſt af te loſſen. Dezen Hebreeuw is, in het jaar twe duizend driehonderd en drie en zeventig na de ſcheppinge, uit Amram en Jochebed, in Egypten, overſchoon geboren, van Pharaos dogter, Moſcheh, Uitgetrokken (namentlijk uit het water) genoemt, hoflijk in alle wijsheid onderwezen, en van haar ten zoon (dat hij heeft geweigert) aangenomen. In drie veertige délen beſtond 's Mans leven: en is, zonder twijfel, immiddels in het eerſte, als kroonprins en veldheer tegens de Moren gelukkig gebruikt. Toen om het verſlaan van een Egyptenaar (ten einde zijne broeders mogten verſtaan, dat God hen door zijne hand zoude verloſſen) vlugtende naar Midian, trouwde hij Zippora, den dogter van den prieſter Jethro, en hoede des zelfs kudde, dwalende door woeſt Arabië en ongaſtvrije boſſchen, terwijl hij de werken Gods van het heel-al veertig jaren naarſpoorde, tot dat hij, door de verſchijninge van den Heere in een braamboſch, Heirtogtleider van de kinderen Iſraëls, om hen uit de verdrukkinge te verloſſen, wierd geſtelt. In den dienſt van den Heere den God der Hebreen zijnde, voerde hij zijn laſt tegen Pharao en Egypten als een held uit, met tékenen en wonderen in tien plagen, van Bloed, Vorſchen, Luiſen, vermengd Ongedierte, een Vépeſt, Bladderzweren, een Hagel met donder en vuir, Springkhanen, een taſtbare Duiſternis, en de Neêrſlag van al het eerſtgeboren. Door het geloof ſtapte hij met zesmaal honderd duizend man door de Bieſzé, terwijl de baren ſteil overeind ſtil tot muren ſtonden, en ondernam de veertigjarige reistogt in de woeſtijn. Op zijn gebed maakte hij te Mara door een hout het bitter water zoet. Hij zat als regter, bouwde een altaar, en van heiligen ijver gaande, verbrak hij de Tafelen der Wet. Hij ſtond altijt in de bres,

tuſſchen den Heere, en tuſſchen het volk, voor het welk hij de zorg in zijn hart droeg, zelf met gevaar om geſténigt te worden, als het baldadig murmureerde, of zig ſchendig in afgoderij verliep. En is God in de roede gevallen, en heeft om genade gebeden, en die verkregen; het zij de hemel Manna daauwde, de wind quakkelen nederſtorte, of de ſteenrots water uitgoot. Hij, geerne vergevende, bad voor Aäron, den werkbaas van het goude kalf, en ook voor Mirjam zijne melaatſche zuſter. In veertig dagen heeft hij eens geen brood gegeten, nogte water gedronken, en quam van den berg af met een aangezigt als de zon. Volgens het voorbeeld hem aldaar vertoont, heeft hij den Tabernakel met al zijn gereedſchap toebereid; en opgeregt, en al het gewaad van heerlijkheid en ſieraad voor het prieſterdom beſtelt, en is altijt onvermoeid in het werk des Heeren bézig geweeſt, nedrig bij zig zelven, en ver van alle nijd, wenſchende dat de Heere zijn Geeſt gave, op dat al het volk propheteerde. Hij was de zagtmoedigſte en rekkelijkſte van alle menſchen die op den aarbodem zijn, en zo vroom, dat hij niet een ezel heeft genomen, nogte iemand quaad gedaan, en in alle voorvallen zig zelven gelijk, indien hij zig zelven niet overtrof. Wanneer hij nu een eeuwigdurende Almanak voor Iſraël had gemaakt, en het leven ende de dood, den zegen ende den vloek voorgeſtelt, ende daar toe den hemel ende de aarde tot getuigen genomen, heeft hij door den prophetiſchen geeſt, als een hemelſche en vége zwaan, de eeuwen overziende, het Godlijk Lied uitgeſproken, en zijn zegen als een eeuwig vaarwel aan de Stammen gegeven, en tot een ſlot en zégel aan al zijn werk gehangen. Toen ging de man Moſes, honderd en twintig jaren oud, in volle kragt, ſterk van gezigt, en nog ſpijkkerhard, ruſtig op naar den berg Nebo, op de hoogte van Pisga, en de Heere toonde hem het land, dat Hij aan Abraham, Izaäk, ende Jacob hadde gezworen te zullen geven. En Moſes de knegt des Heeren ſturf, en Hij begroef hem in een dal: dat geen uitbreiding behoeft, om dat op Gods wenk de bergen zinken, en de dalen rijſen. De Iſraëliten hebben hunnen getrouwen leidsman dartig dagen beweent. Ja zij mogten wel wenen, en meêr tranen ſtorten dan al het water van den Jordaanſtroom. De man, de vriend, de knegt Gods, de leidſtar van deugd zonder weêrgâ voor en na, de noordſtar om in de zé van de wéreld op te zeilen, de propheet, de held, de pen van het heilige beſluit, de vorſt en vader der geſchiedeniſſen, de hertog, de wetgever, de Godstolk, de middelaar, en de verloſſer was voor eeuwig weg. En geen menſch heeft ooit zijn graf geweten; en zekerlijk, om dat Iſraël tot bijgeloof geneigt, hem voor geen God zoude éren: maar het hart van gantſch Iſraël moeſt zijn tombe wezen, en zijn naam, de naam Moſcheh in eeuwige zegen blijven.

HEI-

BERIGT VOOR DEN BINDER

Om de Plaaten van het eerſte Deel des Ouden Teſtaments te plaatſen.

1. In den beginne ſchiep God den Heemel en de Aarde. pag. 1
2. Adam en zyn Wyf waaren naakt en zy ſchaamden zich niet. 3
3. Eva biedt de vrugt van den boom der kenniſſe haaren Man aan. 5
4. Godt roept Adam, zeggende waar zyt gy? 7
5. Kain ſtaat tegens zynen Broeder Habel op en ſlaat hem doot. 9
6. Godt neemt Enoch wech. 11
7. De Aarde was bedorven voor Godts aangezichte en vervult met wrevel. 13
8. De plasregen valt veertig dagen en veertig nachten op de aarde. 15
9. Noach offert den Heere brandofferen op eenen Altaar. 17
10. Verwarring der ſpraaken by den Torenbou van Babel. 19
11. Abram en Lot trekken uyt Haran. 21
12. Abram verloſt Lot, zyne have, met de Vrouwen. 23
13. Melchizedeck Koning van Salem zegent Abram. 25
14. Abram wordt bevangen van eenen diepen ſlaap en grooten ſchrick. 27
15. Abram beſnydt Iſmael, en alle d'ingeboornen van zynen huyze. 29
16. Abraham ſtaat onder eenen boom by de drie Mannen. 31
17. De Sodomyten voor Lots deure met blindheyd geſlagen. 33
18. De Engelen des Heeren leyden Lot uyt Sodom, terwyl de Stad word omgekeert. 35
19. Hagar uytgedreven. 37
20. Abraham ſteek uwe hand niet uyt aan den jongen. 39
21. Abraham weegt vier hondert ſikkelen ſilvers voor de ſpelonke Machpela. 41
22. Eedt van Abrahams knecht aan zynen Heer. 43
23. Rebekka valt van den Kemel af en bedekt zich met eenen ſluyer. 45
24. Iſaak en Iſmael begraven Abraham in de ſpelonke Machpela. 47
25. Ezau verkoopt aan Jakob 't recht van zyne eerſtgeboorte. 49
26. Abimelech en Iſaak ſweeren malkander een Verbond. 51
27. Iſaak zegent zynen zoone Jakob. 53
28. Jakobs Ladder. 55
29. Jakob vlucht voor Laban. 57
30. Laban en Jakob maken een Verbondt. 59
31. Jakobs Worſteling. 61
32. Eſau trekt Jakob te gemoet, omhelſt en kuſt hem. 63
33. Simeon en Levi dooden de Sichemiten. 65
34. Jozefs broeders verkoopen hem den Iſmaelyten. 67
35. Juda geeft zynen Zegelring, Snoer, en Staf aan Thamar. 69
36. Joſef tot onkuysheyd verzocht. 71
37. Joſef verklaart den Droom van Farao. 73
38. Joſef rydt op eenen wagen door Egipten. 75
39. Joſefs beker wordt gevonden in Benjamins zak. 77
40. Joſef maakt zich bekent aan zyne broederen. 79
41. Joſef geeft zynen broederen geſchenken. 81
42. Jakob zegent zyne Zoonen. 83
43. Jakobs Lykſtaatie naar Kanaan. 85
44. Mozes uyt het water getogen. 87
45. De Engel des Heeren verſchynt Mozes in den Braamboſch. 91
46. Iſraels zware dienſtbaarheyt in Egypten. 93

47. Mozes en der Tovenaren ſtaven in Draaken verandert. 97
48. De Iſraeliten eeten het Paſcha. 99
49. De Eerſtgeboornen in Egipten gedoodt. 101
50. De Heer verdrinkt de Egiptenaaren in 't midden der roode Zee. 103
51. Verſameling van 't Man in de Woeſtyne. 105
52. De ſlag van Iſrael tegen de Amalekiten. 107
53. De plechtelyke Wetgevinge des Heeren op den Berg Sinai. 109
54. De afgoderye van Iſrael met het gouden Kalf. 111
55. Het oprechten des Tabernakels met de Heylige Vaten en 't Gereedſchap. 113
56. Inwyinge van Aaron en zyne Zoonen. 115
57. Het vier verteert de zoonen van Aaron, Nadab en Abihu. 117
58. De Godslaſteraar buyten 't Leger geſteenigt. 119
59. Plaage over Iſrael in 't eeten der Quakkelen. 121
60. De Verſpieders vertoonen de vruchten van Kanaan. 123
61. Oproer van Korah, Dathan, en Abiram ſchrikkelyk geſtraft door den Heere. 125
62. Het bloeien van Aarons ſtaf. 127
63. Mozes brengt het water voort uyt den Rotsſteen. 129
64. De Metaale ſlang door Mozes opgerecht. 131
65. Bileams voorſpelling over Iſrael. 133
66. Het hoereeren van Iſrael met de Moabiteſche Dochteren. 135
67. 't Verſlaan van de vyf Koningen der Midianiten. 137
68. Vrywillige giften van den buit der Midianiten. 141
69. Herhaaling der wet door Mozes aan Iſrael. 143
70. Inhuldiging van Joſua in Mozes plaatſe. 145
71. De Iſraeliten beweenen de dood van Mozes. 147

Eynde des eerſten Deels.

TAFERELEN

DER VOORNAAMSTE

GESCHIEDENISSEN

VAN HET OUDE EN NIEUWE

TESTAMENT,

EN ANDERE BOEKEN, BIJ DE HEILIGE SCHRIFT GEVOEGT,

DOOR DE VERMAARDE

KUNSTENAARS

HOET, HOUBRAKEN, en PICART

GETEKENT,

EN VAN DE BESTE MEESTERS

IN KOPER GESNEDEN,

EN MET BESCHRIJVINGEN UITGEBREID.

HET TWEEDE DEEL.

IN 's GRAAVENHAAGE,

By PIETER DE HONDT.

MDCCXXVIII.

Meidaan Papier.

Josua III.14-17.

בני ישראל עוברים את הירדן

The Israelites passe the river Jordan.

Die Israeliter geben über den Jordan.

ISRAËLITÆ JORDANEM TRANSEUNT.

Les Israëlites passent le Jourdain.

Het trekken der kinderen Israëls door de Jordaane.

C. Hoet del. *C. Hübertz fecit.*

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Boek van Joſua.

At de hand des Heeren niet is verkort, nogte zijne mogendheid afgeſneden, toont de duurzame onderhoudinge van Iſraël, en de kragt Gods met Joſua te helpen. Want had de Heere, toen Iſraël uit Egypten trok, de zé geklooft; nu dede Hij, op dat zijn volk in Canaän zoude komen, den Jordaan agterwaart kéren. Derhalven was Joſua vroeg in de weer, en verreisde van Sittim met de kinderen Iſraëls tot aan den Jordaan, alwaar zij vernagten, om uit te ruſten; en op dat het wonder Gods, zonder nagtſchrik, en vrees voor vijand, op den hellen dag, klaar zoude worden gezien. Joſua had te voren al geboden, het nodige vereiſchte tot de reis te bereiden: en de amptlieden zeiden het volk aan; wanneer gij de Ark des Verbonds van den Heere uwen God ziet dragen, zult gij opſtaan, en die volgen; met bevél, om uit eerbiedigheid twe duizend ellen wijd van de zelve af te blijven. De Heere nu had tot Joſua gezegt: heden zal Ik u voor de ógen van gantſch Iſraël beginnen groot te maken, en Ik zal met u zijn, gelijk Ik met Moſes heb geweeſt. Want het behaagde den Heere, van Moſes af tot Saul toe, aan te wijſen, wie Hij tot vorſten over zijn volk wilde ſtellen, en die door wonderen en grote daden, de welke het menſchelijk verſtand te boven gaan, te beveſtigen. Voort gaf Joſua de prieſters orden: en hij zeide tot het volk: heilig u, want morgen zal de Heere wonderen doen: nader herwaart, en hoor het woord van den Heere uwen God. Hier aan zult gij weten dat de Levendige God in het midden van u is, en dat Hij zeven voorname volken van voor uw aangezigt zal verdelgen. Zie, de Ark des Verbonds van den Heere der gantſche aarde zal voor u in de Jordaan henengaan. En zo ras als de prieſters, die de Ark des Heeren van de gehéle aarde dragen, hunnen voet aan de kant van den ſtroom in het nat zetten, zal de Jordaan van een ſcheiden: het

bovewater op een rollende zal ſtaan als een muur, en het benedewater zal aflopen. Wanneer nu al het volk (negen en een halve ſtam, en daar bij de gewapende manſchap van de Rubeniten, en de Gaditen, en de halve ſtam van Manaſſe, omtrent veertig duizend, alle ſtrijdbare helden, aan de welke Moſes het land aan deze zijde van den Jordaan naar het ooſten had toegedeelt) uit hunne tenten trok, droegen de prieſters de Ark des Verbonds voor het aangezigt van het volk. En toen de Arkdragers aan den Jordaan quamen, en hunne voeten aan den ſtroomzoom in het water doopten, en de Jordaan ten tijde des oegſts boordevol was, en hoog gezwollen aan zijne oevers, ſtonden de wateren die van boven quamen, en reſen op een hoop ver van de ſtad Adam ter zijde Zartan: en de wateren die naar de zé der vlakte, de ſoutzé afliepen, wierden geheel afgeſneden. En het volk trok deur tegen over Jericho. Ondertuſſchen ſtonden de prieſters, die de Bondkiſt des Heeren droegen, op droogzand in den boezem van de Jordaan pal, tot dat geheel Iſraël, al het volk, over de droge ſtroomgrond was overgetrokken. Een geweldiggrote waterkloof gaf den doortogt aan de twaalf ſtammen; want de Jordaan kromp op naar zijne twe bronnen, Jor en Dan, die uit de wortelen van Liban afvlieten: al het opperwater ſtond ſteil op haren grond overeind, als van de vorſt tot éne klomp van bergkryſtal gerunt, zonder uitſpatting buiten hare kolk, of de boorden te overzwalpen: en het nederwater zakte naar de laagte al lopende weg. De Heere dede zijn volk overtrekken tegen over Jericho, een luſthof, de vrugtbaarſte en vermakelijkſte plaats van Canaän, om hen met het eerſte aanſchouwen van dat ſchone land, en die lieve lugt te verquikken; en de ſterke ſtad, de magtige koning, en het geweldige volk aldaar, door den donder van zijne mogendheid te verſchrikken. Twemaal hebben de heilige dragers met de Bondkiſt ſtil gehouden: eens op den oever, toen zij het water met de voeten raakten, en dat het ſcheide, en de rivier droogde; en eens in den gevaarlijkſten boezem op den Jordaangrond. Men zou denken; hoe de prieſters zo lang met de Ark op de ſchouders konden ſtil ſtaan, terwijl zulk een zwaar léger overtrok: maar de Heere geeft den moeden kragt; en Hij maakt zijn jok, zagt, en zijn laſt, ligt. Een trooſtrijk voorbeeld voor het Iſraël Gods; dat de Heere Jeſus Chriſtus in de zielen der gelovigen houd ſtant, tot dat de wateren der verdrukkingen zijn geweken, om hen te brengen in het vaderland der zalige heerlijkheid, van geen oog gezien, van geen oor gehoort, en van géne gedagten begrepen.

Josua VI. 8–21

יהושע לוקח את יריחו בהפיל את חומתה

The Destruction of Jericho by Joshua, by the falling of the walls.

Einnehmung der ſtadt Jericho van Joſua und Iſrael, durch das einfallen der ſtads-Mauren.

C. Host del.

EXPUGNATIO JERICHUNTIS À JOSUA, EVERSIS EJUS MOENIBUS.

La prise de Jericho par Josué, en renversant ses murailles.

Bemagtiging van Jericho door joſua en Israël door't neérſtorten zyner muuren.

G. vander Gouwen ſculp.

HET II. TAFEREEL.

DE Heere God had voorhenen tot Iſraël geſproken; gij hebt gezien, wat ik aan de Egyptenaars ende aan Pharao heb gedaan, en hoe ik u op vleugelen van arenden heb gedragen, ende tot mij gebrogt. En kennende de onagtzaamheid, de onzinnigheid, en de ondankbaarheid van dat volk, gebood Hij (na dat Hij zijn rivier den Jordaan had toegebonden, dat 'er niet een traan uitlekte, om een heirbaan door het ongangbare te wezen, en eer Hij de wateren wederom den ruimen toom gaf) dat zijn heil, door twaalf ſtenen, uit den Jordaan opgenomen, de vergetelheid van alle nageboren zoude worden ontrukt; en dat ook zes paar ſtenen, op de ſtantplaats der prieſteren met de Bondkiſt, in den Jordaan zouden worden opgeregt. Dit volbrogt, en het Paaſchfeeſt kort aanſtaande zijnde, belaſte de Heere aan Joſua, de kinderen van Iſraël hoogſtatelijk te beſnijden, om dat al het beſneden ongehoorzaam oorlogs manvolk op den omweg van veertig jaar was geſtorven, en hunne zonen, in de woeſtijn geboren, onbeſneden waren. De Iſraëliten te Gilgal, op den heuvel der voorhuiden (zo genoemt, om dat die daar waren neêrgeworpen, of om datze van zo veel volk een hoop als een heuvel uitmaakten) beſneden zijnde, hielden het Paaſchfeeſt, en aten het landgraan: ende het Manna-regenen hielt op. Joſua, bij Jericho vol gedagten, de ógen ſchielijk opſlaande, zag regt tegen zig over een Man met een bloot zwaard in de hand ſtaan, en kloekmoedig toetredende, zeide hij; zijt gij de onſe, ofte van onſe vijanden? Hij antwoorde; Neen, Ik ben de Vorſt van het heir des Heeren, en nu ben ik gekomen: namentlijk met het zwaard van mogendheid en van wraak. Ondertuſſchen had de vrees de Canaäniten zo verkragt, dat zij het beſnedendom, in ſmart en onmagt leggende, niet dorſten overvallen: en de ſtad Jericho, de hardſte landbrok dien Iſraël eerſt ſtond te ontginnen, was zo vaſt toegeſloten, dat 'er niet een menſch uit- of in-ging. De Heere nu zeide tot Joſua met een Let-wel; Zie, ik heb Jericho, met den koning en de heldhaftige mannen, in uwe hand gegeven. Gij en al het krijgsvolk zult eens op een dag, zes dagen lang, rondom de ſtad gaan, en zeven prieſters zullen zeven ramsbazuinen voor de Ark dragen, en op den zevenden dag zult gij de ſtad zevenmaal omgaan, en de prieſters zullen met de bazuinen blaſen. En wanneer de bazuinklank langkzaam gaat, en gij het geluid hoort, zal al het volk met een groot geſchal juichen, en dan zal de ſtadsmuur omvervallen, en elk zal 'er vlak voor zig henen ingaan. De veldheer Joſua, in het begin van zijn krijgsbewind der orelogen Gods, aldus geſterkt, deelde de orden uit; dat de gewapende krijgsluiden vooruit zouden trekken, en dat zeven prieſters zeven ramsbazuinen voor de volgende Ark des Verbonds des Heeren zouden dragen, en het andere gemene volk, de agtertogt uitmakende, mogt de troep ſluiten: zo dat de Bondkiſt in het midden, in het hart der benden moeſt wezen. Daar beneffens gebood

hij, dat niemand een woord zou ſpreken, niet kikken of mikken, nogte énig geraas maken, tot ter tijd toe, dat hij zoude zeggen, Juicht. In zulk een geſchikte ſtaatſi, gingmen eens op elken dag, zes dagen agter een, rondom de ſtad, en keerde weder in het leger. En op den zevenden dag gingmen zevenmaal rondom de ſtad; en wanneer de prieſters in de zevende omgang met de bazuinen blieſen, zei Joſua tot het volk, Juicht, want de Heere heeft u de ſtad gegeven. De ſtad, en al dat 'er in is, zij ten ban voor den Heere. De hoer Rachab zal alleen, met alle die in haar huis zijn, behouden worden. Zie toe dat gij u aan den ban niet vergrijpt. En al het goud, zilver, koper, en ijſer zij den Heere gewijd. Toen juichte het volk op het bazuingeklank, en de muur viel, en elk ging op, en zij namen de ſtad in, en verdelgden alles, van de man tot de vrouw, van het jonge kind tot den oudenman toe, ook den os, het klein vé, en den ezel, door de ſcherpte van het zwaard. In de aanſpraak van den Heere aan Joſua bleek het, dat de Heere al het werk op zig alleen nam: en dat een vijandelijke ſtad, met ijſere deuren en kopere handbomen toegeſloten, is open voor God. Zo onverwagt een uitkomſt der overwinninge, die zonder ſlag of ſtoot, boven wenſchen en bidden, de hoop overtrof, vergrote en verheerlijkte het wonderwerk des Heeren. Het volk mogt niet ſpreken, om dat het zig niet zou inbeelden, dat het met tieren en roepen iet tot de overwinning had toegebrogt: en ook, om op de genade, de goedheid, en het heil des Heeren geruſt en ſtil te wezen. De ſtad wierd met den ban geblixemt: dog de eerſtelingen quamen den Heere toe. De verſchoonde hoer Rachab is geen oneigen zinnebeeld van de Kerk, die zig den Heere Jeſus onderworpt, en hare behoudenis zoekt onder zijne vleugelen. Dat niemand met een ſchalk oog inzie, dat 'er onder de zeven dagen zeker één Sabbath is geweeſt. Het menſchewerk, maar geen Godlijk is op den Sabbath verboden. De Heere, de Heere van alles, is ook de Heere van den Sabbath; en Hij heeft de Wet aan de Joden, en niet voor zig zelven gegeven: en het is Godlijk, het géne God gebied. In het zevental van de prieſters, bazuinen, dagen, en omgangen, is een grote verborgentheid opgeſloten: en dat de verdelging van Jericho niet anders was, als een verſchriklijk begin van de uitrojing der Canaäniten, de Hethiten, Heviten, Pherefiten, Girgaſiten, Amoriten, en Jebuſiten, die de Heere, in gramſchap opgeſtaan, tot een voorbeeld van alle zijne vijanden, zoude worpen uit het midden der holte van zijnen ſlinger.

HET

Jos. VII. 2 4.25.

עכן וכל אשר לו נרגם ונשרף

Achan and all his family and cattel stoned and burnt.

Achan und die seine werden gesteinigt und verbrant.

G. Hoet del.

ACHAN & SUI OMNES LAPIDIBUS OBRUUNTUR & URUNTUR.

Achan & tous les Siens sont lapidez & brulez.

Achan met de zynen gesteenigt en verbrandt.

G. Vander Gouwen sculp.

HET III. TAFEREEL.

DE Gehoorzaamheid is een dogter van de Deugd, en beſtaat in Doen en Laten. En haar tegendeel de Ongehoorzaamheid, is een misdaad, die als een paal boven water uitſteekt, en om haar gewigt, van één man begaan, gantſch Iſraël tot een gruwelſmet wierd aangewreven. Na dat Jericho aan puin en aſſche lag, dede een bitterheid zig in de zége op, door énen Achan, die ook Achar word genoemt, en den loop van Iſraëls voorſpoed door zijne verwatenheid dwarsboomde. Joſua door het verſche wonder des Heeren vol moed, en pogende verder op te ſtreven; zond verſpieders uit naar Ai: welke mannen wedergekomen zijnde, zeiden tot Joſua, dat het gehele leger daarom niet behoefde op te breken, maar dat twe of drie duizend man genoeg was, om die van Ai, een handvol volk te ſlaan. Zo dat 'er drie duizend derwaart henentrokken, de welke van de ſtedelingen wierden op de vlugt gedreven, met verlies van zes en dartig man. Door die onverwagte wond ſmolt het hart van het volk tot water, en Joſua verſcheurde zijne klederen, en viel op zijn aangezigt ter aarde, voor de Ark des Heeren, tot den avond toe; zo hij, als de oudſten van Iſraël, en zij wierpen ſtof op hunne hoofden. En Joſua de opperſte, van wédom in de ziel boven anderen getroffen, vernederde zig in het gebed voor God, de toevlugt der vromen, en de énigſte helper in nood. Terwijl de Man nog riep en ſprak, hoorde en antwoorde de Heere, zeggende; ſta op, waarom blijft gij plat op de aarde leggen? Iſraël heeft gezondigt (want de zonde van één lid wierd het gehele lighaam toegerekent) en mijn verbond overtreden: zij hebben ook van den ban genomen en geſtolen, en ook gelogen en weggelegt. De Iſraëliten zullen voor hunne vijanden niet beſtaan, maar vlugten, want zij zijn in den ban. Ik zal verder met u niet zijn, ten zij gij den banſchuldigen verdelgt. Vaar voort, zeg tot het volk; heilig u tegen morgen: de Heere de God Iſraëls zegt; in het midden van u, ô Iſraël, is een ban! gij kunt voor uwe vijanden niet beſtaan, tot dat gij den ban wegdoet. Derhalven zult gij morgen vroeg volgens uwe ſtammen aankomen, en welke ſtam, geſlagt, huisgezin, ofte man voor man, het lot zal treffen (eigentlijk, wien de Heere op den ban zal betrappen) die zal met al het zijne worden verbrand, nademaal hij het verbond des Heeren heeft overtreden, en een dwaſe ondaad in Iſraël gedaan. Wanneer nu alle de ſtammen onder het geleide van Joſua waren aangekomen, wierd Achan, de zoon van Charmi, de zoon van Zabdi, de zoon van Zerah, uit de ſtam Juda, uitgevonden. Toen zeide Joſua tot Achan: mijn zoon, geef den Heere den God van Iſraël de eer, belijd het, en geef mij te kennen wat gij hebt gedaan, verberg het niet. Achan antwoorde; waarlijk ik heb tegens den Heere den God van Iſraël gezondigt, en zo en zo gedaan. Ik zag onder den roof een heerlijk Babyloniſch opperkleed, en twehonderd ſikelen zilver, en een

goude tong van vijftig ſikels, en zin daar in krijgende, nam ik het weg, en heb het in mijn tent onder de aarde verborgen. Joſua liet het halen, en het wierd tot hem en tot alle de kinderen Iſraëls gebrogt, en voor het aangezigt des Heeren uitgeſtort. Toen nam Joſua, en gantſch Iſraël met hem, Achan den zoon van Zerah, en het zilver, en het opperkleed, en de goude tong, en zijne zonen, en dogteren, en de oſſen, ezelen, ſchapen, de tent, en al zijn goed, en leiden die naar het dal Achor. Alwaar Joſua zeide, hoe hebt gij ons beroert! de Heere zal u op dezen dag ontroeren: en gantſch Iſraël ſtenigde hem, ende verbranden hen met vuir, en wierpen 'er ſtenen boven op. De Heere wilde den honer Gods met de zijne, die, tegen het nieuw gegeven verbod, ook bewuſte deelgenoten van de vergrijping ſchijnen, tot een voorbeeld ſtraffen, om Iſraël te léren, den toom der tugt in het begin van den zwaren oorlog niet te verſpuwen. Een geweldige halſtarrigheid ſtak 'er in den kerkrover uit, dat hij het lotvonnis van den alwetenden, regtvaardigen, waaragtigen, heiligen, magtigen, en gedugten Aartsregter, voor wien de hel is naakt, en het verderf geen dekzel heeft, dorſt ondergaan. Dog geen wonder, want de geſchakeerde mantel in Sinear gewerkt, en de glans van het zilver en van het ſtuk goud, hadden zijn diefagtig hart zo verrukt, en in zijne gretige ógen zo geflikkert, dat hij niet had geſchroomt zijne handen aan het gewijde te ſlaan, en de Godheid te beſtelen. Maar hoe zagtzinnig droeg Joſua zig, op het ſpoor van Moſes, in deze zaak! niet als een prins van geweld, maar gelijk het een loflijk vorſt en vader van het volk betaamde, ſprak hij den Godsdief, den berokkenaar der elende aan, met de naam van zoon. Gantſch Iſraël was op de been, om één man, den banvergrijper ter dood te brengen, en met zijn huisgezin uit te rooijen: niemand ontbrak 'er, zelf Juda niet, met geen minder ijver, voor de eer van God, als de andere, tegens haren ontaartden ſtamgenoot ingenomen. In de moordgroeve Achor, die zijn naam behiel, wierd de heiligſchenner geſtenigt, en met al dat hem aanging verbrand, en met een ſteenhoop overſtulpt; daar de verwaten, voor zijne overtreding en ongehoorzaamheid, regtveerdige vergeldinge heeft ontfangen: tot een waarſchuwing, dat God met vlammend vuir wraak zal doen over de gene die Hem niet kennen (niet willen kennen) en het Evangelium van den Heere Jeſus Chriſtus niet gehoorzamen.

Josua. IX: 4-15.

מרמת נבעונים עם יהושוע

The Gibeonites beguile Joshua.

List der Gibeoniten wider Josuam.

ASTUS GABAONITARUM ERGA JOSUAM.

Adresse des Gabaonites, envers Josué.

List der Gibeoniten omtrent Josua.

G. Hoet del.

A. de Blois sculp.

HET IV. TAFEREEL.

DE nood is een hard geweld, een wet van de tijd, en een uitvindſter van konſten; en legt in zwaarwigtige gevallen op middelen toe, om zig te redden. Maar het blijkt, dat de Heere God, alle de koningen en volken in Canaän, met zulk een verbaaſtheid van harten, en verblindheid van zinnen had geſlagen, datze van het begin des oorlogs af, tot aan het einde toe, even traag en vadzig bleven, en van zelfs op de Iſraëliten niet aanvielen, maar alom van de zelve wierden beſprongen. Dog toen zij gewaar wierden, dat Jericho en Ai, de twe ſterkſte bolwerken van hun land, de voorſleutels en weerbaarſte grensſteden van het gantſche gebied, door het vuir waren verteert, en alle hare inwoonders door het zwaard afgemaakt, en dat de magt der orelogen hun naderde, begoſten zij gedagten te krijgen om Iſraël gelijkerhand te keer te gaan; en ſleten den tijd met overwegen, zonder iet uit te voeren. In dat moeijelijke en haggelijke gewrigt van zaken, waren de inwoonders van Gibeon wegens hunnen ſtaat bedugt, en ernſtig met rijp overleg bézig, om voor hunne behoudenis te zorgen. Zij wiſten, welk een krijgsliſt Joſua omtrent Ai had in het werk geſtelt, hoe hij ten weſten een agterlaag had gelegt, en met zijn heirſpits aan de noordzijde den vorſt en de ſtedelingen uitgelokt, en geveinſt was gevlugt; en wanneer de dartig duizend mannen van agter de ledige ſtad innamen, en in brand ſtaken, en waren doorgedrongen, hoe hij zig met het gros van het léger gezwind omkeerde, en alle de vervolgende Ajenſers, in zijn krijgsfuik hebbende, had dood-geſlagen. Derhalven wilden de Heviten zodanig een onvermijdelijk oorlogslot, het welke zij bevreeſt vaſt ſtelden dat op hunnen kop zou druipen, indien het mooglijk was tot hun heil voorkomen, en gelijk met gelijk énigermaten vergelden. Tot dien einde handelden zij met ergliſtigheid, en énige uit hun hielden zig quanſuis als gezanten, ladende oude ſakken en geſcheurde toegenaaide lêre wijnfleſſchen op hunne ezels: ook droegen zij verſleten ſchoenen met kakelbonte lappen, en hadden oude klederen aan: en het brood, datze voor teerkoſt mê hadden, was hard, aan brokken geſchokt, en beſchimmelt. Met zulk een ſlegte uitruſting van toegetakelde todden en vodden, gingen de Gibeoniten naar Joſua in het léger te Gilgal, en zij zeiden tot hem, en tot de mannen van Iſraël; wij zijn uit een ver land gekomen, maakt met ons een verbond. De mannen van Iſraël antwoorden den Heviten: miſſchien woont gij wel in het midden van ons, hoe konnen wij dan een verbond met u maken? Zij zeiden wij zijn uwe knegten. Joſua vraagde; wie zij waren, en waarze van daan quamen? Toen antwoorden zij: uwe knegten zijn uit een zeer ver land gekomen, om den naem van den Heere uwen God; want wij hebben Zijn gerugt gehoort, en alles wat Hij in Egypten, en aan Sihon en Og, de koningen der Amoriten, heeft gedaan.

daan. Daarom zeiden de oudſten en alle de inwoonders van ons land tot ons; neemt éten mê op de reis, en gaat hun te gemoet, en zegt, wij zijn uwe knegten: gaat met ons een verdrag aan. Dit brood was warm, toen wij ons van huis op weg naar u toe begaven; ende ziet, nu is het oubakken en muf: de lêre wijnfleſſchen waren nieuw, en nu zijnze geſcheurt en opengeborſten: en onſe klederen en ſchoenen zijn door de langdurige togt vervallen, en vergaan. Toen namen de mannen, de voornaamſte van Iſraël, van hunne reiskoſt; en zij hebben den mond des Heeren geen raad gevraagt. En Joſua maakte een vrêverbond met hun, om hen in het leven te behouden: en de overſten der ménigte hebben het hun gezworen. De Gibeoniten hadden niet anders voor, als om Joſua, en met een Iſraël, door een ſcherpzinnige uitvindinge van verzonnen ongemak op de lange reis, en dienſtbare onderworpentheid te verſchalken. Waarom het geloofbaar ſchijnt, dat die deurtrapte landzaten, op uitheemſche manieren afgeregt, de wetten van oorlog en vrede, die de Heere aan de Iſraëliten, wegens de ver-af gelegen volkeren hadde geboden, wel kenden: en dat zij door een behendige liſt gelukkig zogten uit te voeren, waar toe zij anders door geen verzoek nogte wapenen konden geraken. En om hunne zaak met een ſchijn van waarheid op te tooijen, zeiden zij; dat zij, om den naam, en het gerugt des Heeren, waren gekomen; en hadden gehoort zijne daden, in Egypten, en te Hesbon, en te Aſtaroth, voorhenen uitgevoert: en verzwegen met voordagt, het verſch geſchiede ſplijten van den Jordaan, en het uitrooijen van Jericho en van Ai, als ofze, zo ver-af wonende, daar van geen kennis hadden, en verzogten een verbond, dat de vrede inſloot. Het onderzoek van Joſua omtrent de onbekende Gabaonners komt niet ſcherp voor, zo dat er geen gevolg is uit te trekken: maar het ſtaat vaſt, dat de herkennis veel te ſpade komt, die uit naberouw word geleert. Dog dit gantſche werk ſchijnt tot de Godlijke voorzienigheid te behoren, en met de eeuwige goedertierentheid des Heeren over een te komen: want de reden is de ziel van de wet. Waar door de voorzegging van den aartsvader Noach, over Cham en zijn zaad tot dienſtbaarheid van zijne broederen, en niet tot uitrooijing, wierd vervult. En het vertoonde voor-af, dat God, in de volheid der tijd, zijne barmhertigheid over meerder geſlagten zoude uitſtrekken.

HET

Jos. X. 10. 11.

מלחמת יהושוע עם חמישה מלכים אשר שמש וירח עמדו בה

The battle betwixt Joshua and the five Kings.

G. Hoet del. Schlagh Josuæ mit denen fünf Königen und stilstand der Sonne und Moon.

PROELIUM JOSUÆ CUM QUINQUE REGIBUS QUO SOL & LUNA STETERUNT.

Le combat de Josué contre cinq Rois dans lequel le Soleil & la Lune s'arrêterent.

Slag van Josua met de vyf Koningen by het stilstaan der zonne en maane.

C. Vander Gouwen sculps.

HET V. TAFEREEL.

DE wonderen van den Heere waren door zijne ſterke hand, ende door zijnen uitgeſtrekten arm, tot verſchrikkinge der vijanden in Egypten, ten tijde van Moſes, vermenigvuldigt. Dog wanneer de Vorſt van het heir des Heeren, zijn glinſterend zwaard, tegens de Canaäniten had geſlepen, om Joſua niet te begeven, nogte te verlaten, maar te helpen; wierden de zelve niet vermindert. Indien de vonken van de grote vuirkool van Ai, na dat die van Jericho waren uitgegaan, niet zweefden voor de ógen van Adonizedek, koning van Jeruſalem, zij waarden ten minſten gedurig in zijne gedagten: en de ſpijt, dat Gibeon, een grote ſtad, niet minder als éne van de koningklijke ſteden, en van ſterke manſchap verzien, was afgevallen, en den vrede met Iſraël had aangegaan, ſmarte den vorſt zo zeer, dat hij van twe onbeſuisde hartstogten, Vrees en Nijd, geweldig wierd bereden. Waarom hij, of als de voortreflijkſte, of dat hij énig gezag over de anderen had, of om dat hij naaſt voor het gevaar open lag, tot vier naburige koningen, wonende op het gebergte, henen zond, zeggende; koomt op naar mij toe, ſtaat mij bij, op dat wij Gibeon innemen, om dat zij haren toevlugt tot Joſua, en tot de kinderen van Iſraël heeft genomen. Toen vergaderden alle de légers van vijf koningen der Amoriten bij één, ende zij belégerden en beſtreden Gibeon. Dog de Gabaonners lieten Joſua, die te Gilgal lag, aanzeggen; trek uwe handen van uwe knegten niet af, koom haaſtelijk op, verlos ons, en doe bijſtant, want alle de bergkoningen der Amoriten zijn tegens ons opgekomen. De Heere nu had tot Joſua gezegt; vrees hen niet, ik heb hen in uwe hand gegeven, niemand zal voor u beſtaan. Waar op Joſua zonder marren, van Gilgal, met het puik van zijn uitgelezen krijgsvolk, de dapperſte helden, den gantſchen nagt over, optrok, en als de oorlogsblixem van Iſraël ſchielijk opdaagde. En de Heere verſchrikte de vijanden voor het aangezigt van Iſraël, en ſloeg hen met een groten ſlag bij Gibeon, en vervolgde hen al ſlaande op den weg naar Bethhoron, tot Azeka en Makkeda toe. En terwijlze vlugten, wierp de Heere uit den hemel op hen grote ſtenen, dat zij ſtorven: zo dat 'er meêr van den hagel vielen, als 'er met het zwaard wierden doodgeſlagen. Toen ſprak Joſua tot den Heere op dien dag, ende hij zeide voor de ógen der Iſraëliten: Zon ſta ſtil te Gibeon, en gij Maan in het dal van Ajalon. En de zon en de maan ſtonden ſtil, tot dat het volk zig over zijne vijanden had gewroken. Is dit niet geſchreven in het Boek van den Opregten? De zon ſtond ſtil in het midden van den hemel, en haaſte, een volkomen dag lang, niet onder te gaan. En geen dag voor of na is dezen gelijk, dat de Heere de ſtem van een man aldus verhoorde; want de Heere ſtreed voor Iſraël. Het zenden van de Gibeoniten in hunnen hogen nood tot Joſua om hulp, toont hun vertrouwen op Gods magt, en indienze het geloof der Iſraëliten nog niet volkomen

hadden aangenomen, ten minſten datze den Godsdienſt der Hebreen waren toegedaan; en niet twijffelden, of Joſua had kragt van boven, om hen te konnen verloſſen. De grote ſteenhagel, Gods oorlogstuig, uit het middenſte geweſt van de lugt, door de koude verhard, ſtorte de vijanden (ongetwijffelt niet zonder donder en blixem) met een wiſſe worp op het lijf, en raakte of quetſte, tot een overgroot wonder, geen overwinnaar. Het ſpreken van Joſua tot den Heere was een dankzeggend gelovig gebed, dat de Iſraëliten hoorden, en waar op zij de uitwerking aanſtonds met hunne ógen zagen volgen; want de zon en de maan ſtonden ſtil. Over dat ſtilſtaan zijn verſcheide gevoelens: als; dat'er niet aan den hemel veranderde, maar dat het zo ſcheen, om dat Joſua in één dag uitvoerde, het geen langer tijd vereiſchte: dat de zon maar trager voortging en evenwel beweegde: dat God een ander lighaam had gemaakt, het welk, na den ondergang, de zon vertoonde: dat het God niet onmooglijk was, de zonneglans in een opgeheven wolk, boven den gezigteinder, door weêrſlag te doen ſtralen: en meêr andere harſſenvonden, die tegen het klare ligt der ware geſchiedenis ſtrijden. Want Habakuk zegt in zijn gebéd tot den Heere: De zon en de maan ſtonden ſtil in hun woning; met ligt gingen uwe pijlen daar henen, met glans uwe blixemende ſpiets. Zo dat dit wonder te betwiſten, is het wonder van den Heere, door de pen van den Geeſt twemaal ter nedergeſtelt, te willen verkleinen, of te vernietigen. Het is onzeker, wat het Boek van den Regten zij, want het is nu niet bekent; dewijl de heilige boeken, om den wil van den Heere God te kennen, en den weg der zaligheid te vinden, overvloedig zijn in handen. De woorden, In het midden van den hemel (op de noordſtreep tuſſchen ooſt en weſt, in de middag-kring, omtrent de kruinſtip op de regten hemelkloot) moetmen ſpreekwijzelijk en niet wiskunſtig aanmerken. De dag van die overwinning ſteekt weêrgadeloos, als de koningin van alle de dagen der eeuwen, uit; niet zo zeer om hare gerekte langheid, als om dat de Heere, de Onſterflijke, die in de eeuwigheid woont, de diamante ſpil van de bewegende natuurwet, aan de keten van zijne magt, ter béde van een ſterflijk menſch, vaſt klonk; en den hagel, tot den tijd des oorlogs opgehouden, uit zijne ſchatkameren voortbrogt, en voor Iſraël ſtreed, dat onder de banier van Hem, die alles draagt door het woord van zijne kragt, geen veldſlag kon verlieſen.

Ios. X: 9.

יהושע עוקר את סוסים ושורף את מרכבות

IOSUA SUBNERVAT EQUOS & URIT CURRUS.

Josua cuts the nerves of the horses and burns the chariots of the nations.

Josué coupe les nerfs aux chevaux & brule les chariots.

Josue erlämt die yferde und verbrennet die wagens der volkeren.

Josua verlemt de paarden en verbrandt de wagens der volken.

G. Hoet del.

P. Rauter fec.

HET VI. TAFEREEL.

Elijk de donder, bij een ſchriklijk onweir in de lugt, van het éne einde des hemels tot aan het andere gezwind voortrolt, en de roppen van het hoogſte arduingebergte met énen bons te pletter klinkt: zo woede het oorlog, dat onder Joſua was gaande, regts en ſlinx, van voren, van agteren, rondom, en overal. Want na dat de meeſte Amoriten met de neus in het zand lagen, en de ſlag was geëindigt, liet de zeeghaftigen Overwinnaar de vijf koningen op den nek trappen, doden, en hangen, en voort in hunne vlugtſpelonk worpen, en met grote kaiſtenen overſtulpen. Strax nam de Held Makkeda in, en daar op Libna, en Lachis; en ſloeg hare koningen en volken met Jerichoos oorlogs-lot. Ook klopte hij Horam, die de hoornen tegens hem opſtak; en verdelgde Eglon, Hebron, en Debir. Alzo ſchuimde Joſua al het zuiderlijke landgebergte, het hoge en het lage, het dorre en het bewaterde; en rooide de koningen, en al wat ademde (niet uit wrok of heerſchluſt, maar op het bevél van Iſraëls God) met énen ruk uit. Op dien oorlogsdreun verzette zig Jabin, koning van Hazor, de vorſtin en moederſtad van alle die koningkrijken (terwijl de Iſraëliten, vermoeid van het overwinnen, door de genaderijke goedertierentheid des Almagtigen, in het hoofdléger te Gilgal wat uitruſten, zig verfriſchten, en verſterkten) en hij begon den kam te verheffen, en trok de nabuurkoningen, zo van het noorden in de hoogte, als van het zuiden in de laagte, en de Canaäniten van ooſt en weſt, in zijn verwantſchap, om Iſraël te beoorlogen. En al dat mengſel van verſcheide volkeren, in ménigte als zézand, met krijgsdrommen van roſſen en oorlogswagenen uitgeruſt, ſloeg zig aan de wateren van Merom in het ſtrijdperk ter neêr. Maar weg met alle ſchrik. De Heere voorzeide Joſua, tegens morgen op dien tijd, de overwinning: en gebood hem, de paarden te verminken, en de wagens te verbranden. De veldheer Iſraëls, aldus van den Magtigen Jacobs in den geeſt met moed geharnaſt, quam met al zijn krijgsvolk aan de wateren van Merom ſnel te voorſchijn, en viel de vijanden met een overrompeling plotſelijk op het lijf. En de Heere gaf hen over in de hand der Iſraëliten, die hen ſloegen, en najoegen tot Sidon die grote ſtad toe, en tot de wateren van Miſrephot, en het dal Miſpe, en nedervelden, dat 'er niet een man overbleef. Na dat die zege was volſlagen, hadmen de handen tuim. En Joſua déde gelijk de Heere hem had bevolen: want hij verlemde hunne paarden, en verbrande hunne wagens met vuir. Het is onzéker, op hoedanig een wijze zulx geſchiede; of men de péſen in de agterſte kniebogen van de paarden afſneed: of de zenuwen en aderen van de verſſenen met vlijmen prikte, en dan met een bijtende knaagzalf beſtreek: of dat men de gewrigten tuſſchen de hoeven en de koten met gedraaid paarde-ſtaart-hair ſtropte: de zin is, datmen de paarden maakte onbruikbaar. Onder al het oorlogs-

tuig, als, zwaard, helm, ſpiets, boog, pijl, ſchild, rondas en pantſier, en alle dieren, ſteekt het paard, als een ding en een dier ten oorlog alleen gemaakt en geſchapen, uit. Het paard is van nature ſtout en moedig; het graaft in de grond; het is vrolijk in zijne kragt, en het ſnuift en brieſcht met pragt ſchuimbekkende in de wind; het veragt de vrees, en ontziet geen zwaard: tegen het zelve rammelt de pijlkoker, het zwenken van de ſpiets, en het drillen van de lans: het riekt den krijg van verre, den donder der vorſten, en het gejuich der légers. Nu is het bekent, dat de wonden en gebreken van de paarden altijt zijn gevaarlijk, en aan de benen, hunne ſtijlen en wortels, meeſt ongeneeſſelijk; gelijk de gallen en ſpatten genoegzaam uitwijſen: om van géne breuken, het krepel, het drukken, de worm, den droes, het longevuir, en het kolderen, en andere qualen, de welke die werkbeeſten zijn onderhevig, te ſpreken. Zo dat die verminkte paarden, in hunne kragt geknakt, en met voordagt wel bedurven, niet konden dienen, als om weg te jagen, en voor dood-éters in het veld te lopen. Het ſchijnt dat de Heere zulx heeft gewilt, op dat de Iſraëliten die paarden in den oorlog niet zouden gebruiken, nogte hun vertrouwen daar op ſtellen: want de Heere heeft geen luſt aan de ſterkte van het paard, maar aan die géne de welke Hem vreſen. Daar beneffens verbrande Joſua de wagens, geſeiſſende wagens, ijſere wagens, dat is, met ijſer hegt beſlagen, en wederzijdſch met ſtale ſeiſſens verzien, om met volle ren en met vliegende garélen op een geſloten heirſpits in te varen, en de ſlagordens te breken. Zulke wagens, gruwelijke oorlogs-moord-tuigen, waren van ouds her al in gebruik, om de blote bénen van het voetvolk af te maaiën, en de legerbenden van een te ſcheuren. Derhalven verbeelde de legerheer Joſua, in dat gantſche werk van dien krijgstogt, het ſlaan, het overwinnen, en het vernielen der vijandelijke wapenen, den Heere Jeſus, den waren Heiland van zijn volk. Welke hemelſche Oorlogs-god alleen de volkeren in zijn toren zoude vertreden, en in zijne grimmigheid vertrappen. Die de oorlogen tot aan het einde van de aarde zoude doen ophouden, den boog verbreken, den ſpiets aan ſtukken ſlaan, en de wagenen met vuir verbranden. En die aldus zijn Kerk, het Iſraël Gods, uit alle benaauwdheden zal redden, van alle vijanden verloſſen, en op de hoogte der aarde doen rijden, en met die zegeningen zegenen, de welke Hij aan de aartsvaderen heeft belooft, en toegezworen.

HET

Jos. XVIII. et XIX.

יהושע. ואלעזר נותנים בגורל נחלה לישראל.

JOSUA & ELEHAZAR DANT SORTE HEREDITATEM ISRAELI.

Josua & Eleazar divide the promised land by lot unto Israel.

Josua & Eleazar donnent par Sort l'heritage à Israël.

Josua und Eleaser theilen an Israel das gelobte Land aus durchs Loss.

Josua en Eleazer deelen't beloofde Land aan Israel by't lot uit.

G. Hoet del.

J. Mulder fecit.

HET VII. TAFEREEL.

It het oorlog komt de vrede voort, uit het woelen de ruſt, en uit de overwinning word de bezitting geboren. Het was dan tijd, dat de zeeghaftige Iſraëliten, na dat Joſua een en dartig koningen hadde te onder gebrogt, de vrugten van hunne doorgeſtrede moeilijkheid plukten, en de vervulling van Gods beloften aanvaarden. Dog het ſchijnt dat Joſua het land niet meinde te verdélen, als na dat alle de Canaäniten zouden wezen uitgerooit. Derhalven hadde de Heere tot hem gezegt; daar ſchiet nog veel land over, maar Ik zal die volkeren verdrijven: deel het land nu den negen ſtammen ende den halven ſtam Manaſſe toe. Want Moſes had aan de ſtammen van Ruben en Gad, en aan de halve ſtam van Manaſſe hare erffenis gegeven, aan gene zijde van den Jordaan, over Jericho ooſtwaart, tegen den opgang. En gelijk Moſes aan Levi geen erfdeel had gegeven, alzo gaf Joſua ook aan die ſtam geen erffenis: de Heere de God Iſraëls zelf is de erve der Leviten: de vuirofferen des Heeren, en daar onder de eerſtelingen ende de tienden, zijn hunne erffenis: én agt en veertig ſteden met voorſteden en weilanden, om te wonen, te bouwen, en vé te houden en aan te fokken, zijn hun daarna in het midden der Iſraëliten bij lotinge toegelegt; maar geen bijſonder landſchap. Om dan een aanvang met de verdéling van de erffenis, als van een vaderlijk goed te maken, en door Manaſſe en Ephraïm (de zonen van Joſeph, twe ſtammen) het twaleftal van de zes paar ervende ſtammen in de lotinge te vervullen, waren de zonen van Juda tot Joſua, en Eleazar, en de Hoofden der vaderlijke ſtammen, te Gilgal genadert. En Joſua gaf aan Caleb vooraf, op zijn eiſch, Hebrón. En toen is het lot den kinderen van Juda geworden. Daarna quam het lot der kinderen van Joſeph uit: en alzo hebben de zonen van Joſeph, Ephraïm en Manaſſe, hun erfdeel bekomen. De ſtam Manaſſe had ook een lot, om dat hij de eerſtgeboren van Joſeph was. En de overgebleven zonen van Manaſſe, aan deze zijde van den Jordaan, hadden (zo het ſchijnt) een loting uit dat lot: waar bij het erfdeel der dogteren van Zelaphead, tot vervulling van Gods belofte door Moſes, wierd gevoegt. Wanneer nu al het volk van Gilgal was opgebroken, en zig te Silo had neêrgeſlagen, en de Tent der Zamenkomſt, op Gods verkieſing, aldaar was opgeregt, moeſt het erfdeel aan zeven ſtammen nog worden uitgedeelt. Tot dien einde zette Joſua de trage Iſraëliten aan, en eiſchte drie mannen uit elke ſtam, om het land door te gaan, af te meten, en in een boek ofte landkaart te beſchrijven, op dat hij, na hunne wederkomſt, het lot voor het aangezigt des Heeren mogte worpen. Het welke, volgens een naauwkeurige landbeſchrijving van de ſteden, in zeven délen, geſchiede. En toen wierp Joſua het lot: en het eerſte lot quam op voor de ſtam Benjamin; het twede voor Simeon; het derde voor Zebulon; het vierde voor Iſſaſchar; het vijfde voor Aſer; het zeſte voor Naphtali; en het zevende voor

Dan. Na dat die loting was geëindigt, gaven de Iſraëliten, naar den mond des Heeren, aan Joſua een erfdeel, in het midden van hun, Thimnath-Serah, op het gebergte Ephraïm; welke ſtad hij bouwde en bewoonde. Deze erfeniſſen hebben Eleazar de prieſter, en Joſua de zoon van Nun, en de Hoofden der vaderlijke ſtammen, door het lot, aan de zonen van Iſraël, voor het aangezigt des Heeren, aan de deur van de Tent der Zamenkomſt, te Silo uitgedeilt. Het lot was in die erfſcheiding ten hoogſten noodzakelijk, om alle laſter, nijd, afgunſt, twiſt, argwaan, misnoegen, en onruſt voor te komen. En op dat het bleek, dat de Heere God, die met de handſpan de maat van de hemelen neemt, en van wien het beleid van het in den ſchoot geworpen lot alleen afhangt, de erfbezittinge aan een ijgelijk, als met zijnen vinger toemat. Over de manier van de Loting zijn verſcheide gevoelens: als; door de Urim en Thummim, dat een Godſpraak was, en geen lot: of door de landnamen uit een waterkruik te nemen, en volgens rang bij lotinge te deilen: of van twe lotbuſſen met ſtam- en land-ceêltjes, die Eleazar omhutzelde, en dan uit elk een rolletje nam: en meêr onzekere giſſingen zonder bewijs. En mogelijk is de duidelijkheid van die zaak niet onderſcheidentlijk te begrijpen, om bijgelovige opvolging te wéren. Het is onmooglijk, om de reex der namen van de koningen, volkeren, en landen, bij ijders lot behorende, hier in énen bondel in te wringen. Maar alle de erffeniſſen met de ſteden en dorpen, zijn volgens hare gelegentheid van de vier winden, de hoge en lage landen, de ſtromen, de zéén, en de aanſtotende volkeren, op het Godsblad breedſprakelijk aangetékent. Dog de beknopte grenspalen van al het land, van de negen ſtammen en de halve ſtam, zijn; naar het zuiden, de dode zé, en de rivier van Egypten, bij de ſtad Rhinocorura: van het weſten, de grote zé: van het noorden, de berg Hor, en Chamatha: en van het ooſten, de zé Geneſareth, ende de Jordaan. De rijke volheid der gelote erfbezitting van het gezegende Canaän, aan Gods lievelingen, zijn uitverkoren volk, zo genadig als milddadig geſchonken, lei den grondſlag van een vertrooſtende hoop op groter heil: en wees vooraf aan den ſtaat van de heerlijke en zegepralende Kerk, die na de doorgeſolde elende van dit bittere leven, tot den groten Herder der ſchapen, den Heere Jeſus Chriſtus, door het bloed van het eeuwige verbond, zoude worden vergadert; om in den Driemaal Heiligen het hoogſte lot te trekken, het grootſte goed te verkrijgen, en het oneindige erfdeel met verzadinge van vreugd te genieten.

HET

Josua XXII.15–13.

כני דאובן עונים על המזבח

The Reubenites answer in defence of their Altar.

Verantwortung der Rubeniten uber den Altar.

RUBENITÆ DE ALTARI RESPONDENT.

Les Rubenites répondent touchant leur autel.

Verantwoording der Rubeniten, enz, over den Altaar.

G. Hoet del. *H. de Blois sculps.*

HET VIII. TAFEREEL.

DE ware Godsdienſt lijd geen ſchimp, of ſpot, of hoon; en is zo teer als het oog, ja teerder als het zwart in den oog-áppel. En dat die koningin van alle deugden de vrome Iſraëliten ter harten ging, bleek uit hunne onderneming. De ſtrijdbare helden, de Rubeniten, de Gaditen, en de helft der Manaſſiten, in den oorlog tegens de Canaäniten, hunne ſtamgenoten getrouw bijgeſtaan hebbende, en door Joſua, tot de onderhoudinge van de geboden des Heeren vermaant, en gezegent zijnde, waren, met rijken rooffchat overladen, van Silo in Canaän, naar Gilead, het land hunner bezittinge, vertrokken. En toen zij aan den zoom van den Jordaan quamen, bouwden zij énen aanzienlijken Altaar. Zo ras ſtond dat werkſtuk (het welk op de uiterſte grenſen van den Cananéſchen bodem tot Godsdienſt ſcheen geſtigt) niet overeind, of het gerugt daar van tergde de óren der Iſraëliten, die wegens afval, bijgeloof, of afgoderij bedugt, voor de eer van God, hun hoogſte belang, waakten; en het maakte zulk een opſchudding in hunne gemoederen, datze te Silo vergaarden, om hunne broeders, als overtreders van de wet (de welke maar éne plaats, en een énigen Altaar van offerhanden voor gantſch Iſraël inhiel) ten oorlog op te komen. Dog wijslijk wikten en wogen zij de zaak eerſt met voorzigtigheid, eer zij die met de wapenen bezogten: en beſloten vooraf te ondertaſten, hoe de ſtaatpols in Gilead omtrent den Godsdienſt ſloeg. Derhalven vaardigden zij een voortreflijk gezantſchap af; en zonden Pinehas, een ijveraar der geregtigheid, den zoon van Eleazar, en met hem tien vorſten van de vijf paar ſtammen der duizenden Iſraëls, mannen, die niet onbedagtelijk iet voor hunne broederen met hunne lippen zouden voortbrengen. Wanneer zij in Gilead waren aangekomen, ontvouwden zij den laſt van het Godgetrouwe volk, de gantſche gemeinte des Heeren, aldus: Wat is dit voor een overtreding, een trouwloosheid, een vergrijp, met een heiligſchennende Altaar te bouwen, en heden tegen den Heere, den God van Iſraël, wederſpannig te wezen? Is de ongeregtigheid van Peor te weinig, dat wij ons van die niet reinigen, hoewel'er velen zijn om geſneuvelt? En dewijl gij van dáag van agter den Heere afkeert, zal Hij zig morgen tegens gantſch Iſraël ſchriklijk vertoornen. En indien gij meint, dat het land van uwe bezittinge onrein is, gaat over in het land, alwaar de Tabernakel des Heeren ſtaat, ende woont onder ons, maar wederſtaat den Heere ende ons niet met een Altaar te bouwen, behalven den Altaar van den Heere onſen God. Heeft Achan, de zoon van Zerah, zig niet aan den ban vergrepen, en ruſte geen gramſchap op al het volk van Iſraël? en die man ſturf niet alleen in zijne ongeregtigheid. Die doordringende rede, met een deftigheid uitgeſproken, bekragtigde het gezantſchap, vloeide uit een heiligen ijver voor de eer van den Heere, wees twe voorbeelden van zware zon-

den en ſtraffen aan, leerde Gods gramſchap voor te komen, en behelsde een broederlijke liefde, met liever hun erfbezit te willen deilen, dan zonde tegen God te gedogen. Met een goed gevoelen van het Drijénig Wezen, antwoorden de zonen van Ruben, van Gad, en van de halve ſtam van Manaſſe heel bezadigd, en wederleiden die allerſcherpſte beriſping, zonder énig ſcheldwoord, op deze behaaglijke wijze. De God der goden, de Heere weet het, en Iſraël zal het ook verſtaan: indien het door wederſpannigheid ofte uit overtredinge tegens den Heere is, behoud ons niet. Indien wij een Altaar hebben gebouwt om brandoffer, ſpijsoffer, en dankoffer te offeren, dat het de Heere wreke. Wij hebben het met dit inzigt gedaan, of uwe zonen tot onſe zonen namaals mogten zeggen; wat hebt gij met den Heere den God van Iſraël te doen? De Heere heeft den Jordaan tot een grensſcheiding tuſſchen u en ons geſtelt; gij hebt geen deel aan den Heere: en alzo zouden uwe zonen onſe zonen van de vrees des Heeren afweren. Om die reden zeiden wij; laten wij een altaar bouwen, niet tot énige offerhande, maar tot een getuige tuſſchen u en ons, en tuſſchen onſe wederzijdſche nageſlagten, op dat wij den Heere mogen dienen, en brandofferen, ſlagtofferen, en dankofferen toebrengen; en dat uwe zonen tot onſe zonen nadezen geenſins konnen zeggen, gij hebt geen deel aan den Heere. En indien zij het zeiden, datmen zoude antwoorden; Ziet de gedaante van den Altaar, van onſe vaderen gemaakt, niet ten brandoffer, nogte tot offerhande, maar tot een getuige tuſſchen ons en u. Het zij verre van ons, dat wij wederſpannig tegens den Heere, en afkérig van Hem zouden wezen, en een brand- ſlagt- ſpijs-offer-Altaar bouwen, behalven den Altaar van den Heere onſen God, die voor zijnen Tabernakel is. Dat antwoord nam alle oplopendheid weg, en zette het gevreesde leet ter neêr; gelijk het ſuiſen van een zagte wind, de opgereſe golven van een verbolge zé, tot vlak marmer effen kamt: want de verdadiging geviel Pinehas, en alle de Vorſten. En de Zoon van Eleazar zeide tot de Rubeniten, Gaditen, en Manaſſiten: nu weten wij dat de Heere in het midden van ons is, dewijl gij geen overtredinge tegen den Heere hebt begaan, ende de Iſraëliten toen uit de hand des Heeren hebt verloſt. Dat was een kroon op het hoofd van de altaarbouwers, die, door hun werk, ter eer van God geſtigt, deel aan den Heere hadden en wilden houden.

HET

Josua . XXIII. 15 27.

יהושוע כורת את ברית עם אלהים

Joshua makes a covenant with God.

Josua macht einen Bund mit God.

C. Visscher del.

JOSUE FOEDUS CUM DEO FERIT.

Josué fait une alliance avec Dieu.

't Verbondt van Josua en Israel met Godt.

G. Sander Gouwen sculpt.

HET IX. TAFEREEL.

Oſua, de knegt des Heeren, het Opperhoofd van Iſraël, was met eer en heerlijkheid en 's hemels gunſt, een zalig lot begenadigt. De Man hoog op zijne dagen zijnde, en, voor zijne kort aanſtaande dood, wegens de welſtant van de zijne nog begaan, verzamelde de Oudſten, de Hoofden, de Regters, en de Amptlieden der ſtammen Iſraëls, voor het aangezigt des Heeren te Sichem. Ende hij ſprak tot al het volk: Dit zegt de Heere de God van Iſraël: Uwe vaders hebben van ouds her aan de overzijde van de rivier Phrath gewoont, Terah de vader van Abraham en Nahor, en zij hebben andere goden gedient. Ende Ik nam uw vader Abraham uit Meſopotamië, en brogt hem in Canaän, vermeerderde zijn zaad, en gaf hem Izaäk. En aan dien gaf Ik Jacob en Eſau. Jacob en zijne zonen trokken af naar Egypten. Toen zond Ik Moſes en Aäron, en ſloeg Egypten met tékenen en wonderen, en leide u daar uit; en toen Ik uwe vaders had uitgevoert, quaamt gij aan de zé, en de Egyptenaars vervolgden uwe vaders met wagens en ruiters tot aan de Bieſezé toe. En zij riepen tot den Heere, ende Hij ſtelde duiſternis tuſſchen u en de Egyptenaars, en brogt de zé over hen, en bedekte hen. Uwe ógen hebben gezien wat Ik in Egypten heb gedaan. Daarna hebt gij lang in de woeſtijn gewoont. Wijders brogt Ik u in het land der Amoriten, die aan gene zijde van den Jordaan woonden, en tegen u ſtreden: maar Ik gaf hen over in uwe hand, en gij bezat hun land erflijk, want Ik verdelgde hen van voor uw aangezigt. Balak de Moabiter ſtond ook op om Iſraël te beoorlogen, en liet Bileam roepen om u te vervloeken: dog Ik wilde naar hem niet horen, zo dat hij u gedurig zégende, ende Ik verloſte u uit zijn geweld. En als gij den Jordaan waart overgetrokken, en te Jericho quaamt, ſtreden de burgers tegens u, de Amoriten, de Phereſiten, de Canaäniten, de Hethiten, de Girgaſiten, de Hivviten, en de Jebuſiten; ende Ik gaf hen over in uwe hand. Ik zond horſelen voor u henen, die hen wegdreven, en beide de koningen der Amoriten, niet door uw zwaard, nogte door uwen boog. En Ik gaf u het land, dat gij niet hebt bearbeid; en ſteden, de welke gij niet hebt gebouwt; wijngaarden en olijfbomen, die gij niet hebt geplant. Nadat de bedaagde Heirtogtleider de Iſraëliten aldus de weldadigheid des Heeren had voorgeſtelt, zeide hij; vreeſt en dient den Heere in opregtheid, en in waarheid; en doet de vreemde goden van uwe afgodiſche voorvaderen weg. Kieſt heden wien gij zult dienen, of den Heere, of de vaderlijke goden, of de goden der Amoriten, in welkers land gij woont: en (met een kragtig voorbeeld van een voorganger en voedſterheer in Iſraël, om hun de ſtantvaſtigheid in den dienſt, in de vrees, in de liefde, en in het verbond des Heeren als in te ſtampen) ik en mijn huis wij zullen den Heere dienen. En, als Gods heraut, voorziende hunne overtredinge, voegde hij 'er bij: gij

zult den Heere niet konnen dienen, want Hij is een heilig en ijverig God, die u niet zal vergeven, indien gij hem verlaat. Doet tog de vreemde goden weg, ende neigt uwe harten tot den Heere den God van Iſraël. Toen antwoorde het volk, erkennende de weldaden Gods, tot viermaal toe; wij zullen den Heere dienen: en ſtelde zig zelven tot getuige, om den Heere hunnen God te dienen, en zijne ſtem te gehoorzamen. Op die voorwaarde maakte Joſua op dien dag met het volk een verbond, en ſtelde het hun voor, tot een inzetting en regt te Sichem: dat is; hij vernieuwde het verbond; want hij voegde bij de Wet niet bij, maar leerde hen de hoedanigheid en den inhoud van het Verbond. En hij ſchreef de woorden van den eiſch en de belofte in het Wetboek Gods, en regte een groten ſteen op onder den eik bij het Heiligdom des Heeren, tot een getuigenis en gedenkteken, om het vernieuwde Verbond daarna niet te ontkennen, nogte aan hunnen God te liegen. Dat was het laatſte werk van Joſua, den zoon van Nun, uit de ſtam Ephraïm, de uitgelezen puikbloem der jongelingen, de gewezen dienaar van Moſes. Een grote leerling, die zijn heer en meeſter, de godſpraak van de Godſpraak, de woorden had uit den mond gezien. Die al vroeg in zijn kragt agter Amalek in Raphidim her zat, en dien eerſteling der heidenen met zijn oorlogszwaard de lenden knakte. De alleen dégelijke verſpieder, nevens den getrouwen Caleb, van Canaän, die de opgeruide en hollende gemeente met het harnas van zijne deugd te keer ging, en een waaragtig verhaal van het land déde. Een Man, in de welke de Geeſt der wijsheid was, en van den Heere God tot Hoofdvorſt van het opperſte gezag uitgekoren, en hoogſtatelijk ingewijd, om de zonen van Iſraël in het toegezworen land in te brengen: en van den Almagtigen zo groot gemaakt, dat al het volk hem vreesde, gelijk het Moſes had gevreeſt. Die Herder, onbewuſt van Achans zonde, heeft uit liefde tot het volk zijne klederen geſcheurt, en is al biddende, als een platgetreden worm, aan tranen geſmolten. Die zegepralende Veldheer, de adem der neus, en de vuiſt van het volk, heeft een en dartig koningen geſlagen, de ſtammen hare lotingen toegedeilt, en Iſraël in de ruimte geſtelt. En heeft tot het laatſte toe, als een preker der geregtigheid, vermaant, beſtraft, en vertrooſt, en met het woord van den Heere God in den mond zijn affcheid genomen, en met den titel van de Knegt des Heeren verheerlijkt, zijn verheven ampt neêrgelegt: en aldus zijne roemrijke deugden en daden bekroont met een doorlugtig einde.

Judic. I:o.7.

קוצצים את בהונות ידים ורגלים לאדוניבזק | POLLICES MANUUM & PEDUM ADONIBEZEKO CÆDUNTUR.

The cutting off the thumbs and great toes of Adoni Bezek | *On coupe les pouces & les gros doits des pieds a Adonibezek*

Dem Adonibezek werden die daumen an händen und füssen abgehauen | Adoni-Bezek de duimen zyner handen en voeten afgehouwen.

G. Hoet del. F. Bleuduck fec.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Boek der Regteren.

DEwijl de ſtammen Iſraëls, na de dood van Joſua, geen heirtogtleider hadden, en breet genoeg waren aangegroeit, om al het overige on-ingenomen land te beſlaan, vraagden zij den Heere; wie onder hen tegen de Canaäniten, die nog niet waren te onder gebrogt, eerſt ten oorlog zoude opkomen? De Heere antwoorde; Juda zal optrekken: zie Ik heb dat land in zijne hand gegeven. Ende Juda nam zijnen broeder Simeon, die in het midden van hem zijn erfdeel had, tot bijſtant, ende trok op. En de Heere gaf de Canaäniten ende de Phereziten, twe bijſondere ende onder een wonende volken, over in hunne magt: en zij ſloegen bij Bezek tien duizend man. Ende zij overvielen den koning Adonibezek in de ſtad Bezek, en ſtreden tegen hem; en voort verſloegen zij de Canaäniten ende de Phereziten. Dog Adonibezek nam de vlugt, en zij vervolgden en kregen hem, en hakten de duimen van zijne handen ende voeten af: dat gewislijk tot ſtraf van vergelding, door het regtvaardig oordeel Gods en Zijne ingeving, geſchiede; op dat de aartsgeweldenaar aldus in den loop van zijne woede geſteuit, en geteugelt, géne wapenen meêr zoude konnen handelen, nogte weglopen. Toen zeide Adonibezek; zeventig koningen, die de duimen van hunne handen ende voeten waren afgehouwen, raapten de brokken van onder mijne tafel op: gelijk ik heb gedaan, alzo heeft God mij vergolden. De ſtinkpoel vol gruwelen, het wroegende geweten van den overheerden en verminkten dwingeland, borrelde ter keel uit, en hij beleed zijne wrede boosheid, zeventig koningen aangedaan. Met het noemen van de ondaad, bleek het, dat het afhouwen der duimen van de handen en voeten der koningen, door zijn gebod was geſchied; ten einde zij onbequaam om te oorlogen mogten wezen, en dat an-

dere, door zulk een grouwzaam voorbeeld afgeſchrikt, naar zijne ſtrenge geeszelzweep geduldig zouden leren draven. De baldadige hovaardij ſtak ook in den verwaten Schendbrok uit, om dat hij, in zijn verkragte voorſpoed, de geſtompte vorſten, gelijk honden onder zijn tafel hadde doen kruipen, brokken toegeſmeten, en in hunne elende beſpot; als of hij ſchootvrij voor de pijlen van het verbolgen lot, altijt in de hoogte veilig pralende zou blijven zitten. Waar bij quam de pragtige overdaad van zijn overladen diſch, van welkers afval zeventig ongelukkige en geringeloorde mannen leefden. De Vorſtevlegel erkende de voorzienigheid, en de wrekende geregtigheid van den Opperheer en Regter van hemel en aarde, als of hij tot de kennis van den waren God ware bekeert: maar dewijl hij om geen genade heeft gebeden, ſchijnt het, dat de pijn hem die rede eerder heeft uitgenepen, dan datze uit een waar en boetvaardig berouw van een godvrugtig gemoed zou wezen voortgekomen. In zulk een geſtraften ſtaat dan, brogten de overwinnaars hem te Jeruſalem; alwaar de geſchonden Schender, door geen verband nogte artzenij geholpen, meerder door den knaagworm van zijn gewiſſe, de felſte en bitterſte moordpriem in de ziel, dan door zijne wonden, die niet doodlijk waren, is geſtorven. Dat de Wet van Vergelding het juiſte regt inſluit, vloeit uit het gebod en de wet van God: wie menſchen-bloed vergiet, diens bloed zal worden vergoten: ziel voor ziel, oog voor oog, tand voor tand, hand voor hand, voet voor voet, brand voor brand, wond voor wond, buil voor buil, breuk voor breuk: en met welke maat men meet, zalmen wederom worden gemeten. Het menſcheſchenden is een afgrijſlijke zonde; want de menſch is de penning Gods. Zo dat geen regter mistaſt, die op het ſpoor van de Wet der Vergelding, de Goddelijke, de zuiverſte, en natuurlijke wet, zonder énige verſchoning, het vonnis velt. Deze geſchiedenis van den duimeloſen Adonibezek, van kroon en troon berooft, moet alle dwingelanden, onbeſuisde heerſchers, en verwoeſters van het menſchdom op aarde, die luſt ſcheppen in het bederven, en van quaad tot erger voortgaan, tot een ſpiegel, een waarſchuwing, en tot een leerzaam voorbeeld ſtrekken, om geen baldadigheid te plegen, nogte in onmenſchelijke wreedheid uit te ſpatten: nademaal de Goddelijke geregtigheid de billijke vierſchaar ſpant, en na het gewogen regt over alle mishandelingen, de evengelijke zwaarte van ſtraf en wraak, de booswigten op den kop doet druipen.

Judicum. III. 20-25.

עגלון מלך מואב נהרג

Eglon King of the Moabites kill'd.

Eglon der Moabiter Konig getodtet.

HEGLON REX MOABITARUM OCCIDITUR.

Heglon Roy des Moabites est tué.

Eglon de Koning der Moabiten gedoodt.

G. Hoet del.

Haalbeg sculp.

HET II. TAFEREEL.

NA de zegepraal over Adonibezek, dede de ſtaat van Iſraël zig op, gelijk een halve maan: want het ligt van overwinning ſtraalde alom uit; en de laffe ſlapheid, in de Canaäniten te verdrijven, verduiſterde den glans. Waarom de Engel des Heeren de Iſraëliten vermaande, beſtrafte, en dreigde, dat Hij de inwoonders van het land niet zoude verdelgen, maar aan hunne zijden met de goden tot beproevingen en tugtroeden overlaten. Want zo lang als Joſua overeind ſtond, en de ouden van dagen leefden, diende het volk den Heere; maar na hunner dood verliet het den God der vaderen, en diende de Baälim ende de Aſchtaroth, de mannelijke afgoden, en de vrouwelijke ongodinnen. Hierom wierd de Heere toornig, en Hij gaf de Iſraëliten over in de hand van hunne vijanden; en als zij in grote benaauwdheid waren, riepen zij tot den Heere, en de Heere verwekte Regters, met de welke Hij gedurig was, en die hen verloſten. Deze gekoren Regters waren in tijd van nood veldhéren (dewijl zij alle niet hebben geoorloogt) verzorgers, en beſchermers van den ſtaat, die het gemenebeſt volgens de Goddelijke wetten handhaafden, alle verſchillen die hun voor-quamen afdeden, en de vonniſſen uitſpraken; dog geen nieuwe wetten maakten, nogte énige laſt de gemeente opleiden, en in zware zaken aan den Raad van de Hoofden van het volk verpligt bleven. Wanneer de Iſraëliten zig wederzijdſch met de heidenſche volkeren, daar zij onder woonden, verzwagerden, ende hunne goden dienden, gaf de vergramde Godheid hen over in het geweld van den koning van Syrië. En na agt dienſtbare jaren, als zij tot God riepen, verwekte de Heere Othniël tot een verloſſer, die met den Geeſt des Heeren van kragt en wijsheid aangedaan, Iſraël beregte, en den verdrukker temde, tot dat veertig jaren (de ſlavernij ingeſloten) met ruſt, en met het leven van den dapperen en gelukkigen held en regter, verliepen. Maar, och! de Iſraëliten gingen in het quaad voor het aangezigt des Heeren voort. Waarom de Heere, Eglon, den koning der Moabiten tegen hen verſterkte. Die ſpruit uit Lot vergaarde tot zig zijn broederlijken bondgenoot Ammon, en Amalek, met een erfhaat tegen Jacobs afkomſt ingenomen. En hij trok op, en ſloeg Iſraël, en zij namen de Palmſtad in bezitting. In dien overheerden ſtaat dienden de Iſraëliten den Moabiter agttien jaar: en na hun geroep tot den Heere, verwekte de Heere voor hun tot een verloſſer Ehud, den zoon van Gera, een zoon van Jemini, een ſlinkſch man, door wien zij een geſchenk aan Eglon zonden. En Ehud gorde een tweſnijdend zwaard van een el lang onder zijn kleed op de regter zijde, en droeg de gift aan den overvetten koning op, en na de overlevering geleide hij zijne makkers, en keerde voort van de geſneden beelden te Gilgal wederom, als of hij iet had vergeten, of dat hem onderwegen wat van belang was in den zin gekomen, zeggende; ô koning! ik heb een ge-

heime zaak aan u. Eglon zeide, zwijg: en de omſtaanders vertrokken. En Ehud trad naar hem toe in de zomerzaal, daar hij alleen zat, en zeide, ik heb Gods woord aan u. Toen ſtond de koning op, en Ehud greep met de ſlinker hand het zwaard van zijn regter heup, en ſtak het in den buik van den zwaarlijvigen dwingeland, met zulk een geweld, dat de greep de kling volgde, en de wond van het dikke vet toeſloot, en om dat hij het lemmer niet uittrok, ging het uitworpzel uit. Ehud de deuren van de opperzaal rondom hem toegemaakt, en in het ſlot gedaan hebbende, ging door de voorzaal uit. En als hij weg was, quamen des konings knegten, en ziende de deuren van de opperzaal in het ſlot geſloten, zeiden zij, zekerlijk dekt de koning zijne voeten in het zomervertrek. En toen zij lang tot ſchaamte toe hadden gewagt, en dat'er niemand open dê, kregen zij den ſleutel, maakten open, en vonden hunnen heer dood ter aarde leggen. Door deze heldendaad, van Ehud zo knaphandig uitgevoert, wierd Iſraël wonderlijk en onverwagt verloſt: want wanneer het in een diepe ſlaap der zonden gevallen, en in welluſt en afgoderij ſmoordronken, niet wiſt van wakker worden, verwekte de Heere een redder uit de ſtam Benjamin. Alwaar de verdrukking van den dwingeland het felſte neep, daar quam de verloſſing van daan. De ſlinkſchen Held, dapper, gaauw, en grootmoedig van onderneming, ſtelde zijn eigen volk buiten het gevaar, en nam alleen het zware ſtuk op de tanden van zijn geloof. Het ontzaglijk gelaat van den koning, de ſtoet van trauwanten, en de pragtige praal van een paleis, daar de Zorg, het Geweld, de Vrees, en het Bedrog, aan alle deuren bij beurten op ſchildwagt ſtaan, konden den onverſchrokken Slinkaard niet verſchrikken. Dat niemand Ehud van logentaal verdagt houde, om dat hij zeide, het woord Gods tot den koning te hebben: in het Hebreeuwſch betékent het Woord ook een Zaak, of een Daad: en hij was van den Heere tot een vorſt geſtelt, om den onnutten aartsballaſt van kant te helpen: en daarom ſtrekt deze zaak tot geen voorbeeld aan gemeene menſchen om dwingelanden te vermoorden. De genade Gods had de ſtraf voor Iſraël overgehaalt. Eglon moeſt'er an, en in zijn bloed op den grond der aarde ſmoren. Want gelijk het vuir een woud verbrand, en gelijk de vlam het gebergte aanſteekt, alzo vervolgt de Heere zijne vijanden met het onweir van zijne wraak; en Hij verſchrikt, ja klinkt hen ter neder met zijnen geweldigen dwarrelwind.

HET

Judic IV. 17-22.

יעל מראה את סיסרא מת לברק

Jael shews Barak Sisera dead.

Jael zeiget Barak den getödteden Sisera.

G. Hoet del.

JAEL BARAKO SISARAM MORTUUM OST ENDIT.

Jaël montre Sisara mort à Barak.

Jaël toont Barak den gedooden Sisera.

J. Lamsveldt sculp.

HET III. TAFEREEL.

En zou de Deugd grotelijx verongelijken, indienmen Samgar, de zoon van Anath, ſchoon een Regter van korten tijd na Ehud, die zeshonderd Philiſtijnen, tot heil van Iſraël, met een oſſeprikkel verſloeg, op het heilige voorſchrift, de ſterflijkheid niet ontrukte. Want 's mans daad, en de voorgaande, was mannen- en helden-werk. Dog nu komen door de kragt van God vrouwen te voorſchijn, die van ijver en wraak heilig verbolgen, zig tegens mannen durven verzetten, en hen ook te onderbrengen. De Iſraëliten wroeten telkens tegen de weldaden des Heeren aan, en ſtapelden het erger op het quaad: waarom de Heere hen overgaf in de magt van Jabin, koning der Canaäniten, die te Chatſor regeerde, wiens krijgsoverſte was Siſera. En na een geweldige verdrukking van twintig jaar, riep Iſraël tot den Heere. Op die tijd beregte Debora, een profetin, de vrouw van Lappidoth, het volk. En zij woonde onder een palmboom, tuſſchen Rama en Bethel, op het gebergte Ephraïms, daar de Iſraëliten te regt gingen. En zij ontbood Barak, den zoon van Abinoam, van Kedeſch Naphtali, en zeide; de Heere de God Iſraëls heeft geboden: Ga, en neem tien duizend man uit Naphtali en Zebulon, en trek op den berg Thabor: ende Ik zal Siſera, Jabins veldheer, en zijne wagens en ménigte tot u aan de beek Kiſchon trekken, en in uwe hand geven. Barak zeide tot haar, indien gij mê trekt, zal ik gaan, en zo niet; zal ik niet trekken. Zij zeide dan, ik zal zekerlijk met u trekken, behalven dat de eer de uwe niet zal zijn, op den weg dien gij wandelt: want de Heere zal Siſera in de hand van een vrouw overgeven. En Debora trok met Barak naar Kedeſch. Barak toen Zebulon en Naphtali aldaar op-ontboden hebbende, trok met tien duizend man te voet uit, verzelt met Debora. Wanneer Siſera wierd geboodſchapt, dat Barak op den berg Thabor was getrokken, rukte hij negenhonderd geſeiſſende wagens, en al het volk uit Charoſcheth (het heidenſch wapenhuis) aan de beek Kiſchon bij een. Waar op Debora tot Barak zeide; haaſt u, want dit is de dag, op de welke de Heere Siſera in uwe hand heeft gegeven: de Heere is uwe Heirtogtleider. Voort ging Barak met zijne tien duizend krijgers van den berg Thabor af. En de Heere vernielde alle de wagens, en het gantſche heirleger van Siſera, van voor Baraks aangezigt; zo dat Siſera van den wagen affteeg, en te voet vlugte. En Barak zat de vlugtende wagens en het leger tot Charoſcheth toe op de hielen, en maakte alles door de ſcherpte van het zwaard af, dat 'er niet overbleef. De vlugteling Siſera zette het op zijne voeten naar de tent van Jaël, de vrouw van Heber, den Keniter, die zig van Kaïn uit de kinderen van Hobab de ſchoonvader van Moſcheh had afgezondert, en zijne tenten aan het eikenboſch te Zaänaïm bij Kedeſch uitgeſpannen, en met Jabin in vrede leefde. Jaël met een onbeteutert gelaat Siſera te gemoet gaande, zeide

tot hem; mijn heer wijk in, wijk in tot mij, en vrees niet: en hij ging in, ende zij overdekte hem met een gevlokte déken. Toen zeide hij; eilieve geef mij een weinigje water, want ik heb grote dorst: en zij gaf hem melk te drinken, en dekte hem weêr toe. En hij zeide tot haar; sta in de deur van de tent, en zo iemand u vraagt, of hier niemand is? zeg, geen mensch. Als Jaël nu bemerkte, dat den verdrukker van Gods volk van vermoeitheid, melk, en warmte lag en ronkte, vatte dat overhardvogtig wijf met de slinker-hand een tentnagel, en greep met de regter een hamer, en stil naar hem toetredende, dreef zij hem den langen en scherpen spijker door den slaap van het hoofd, dat hij in den ijseren slaap des doods aan de aarde bleef vast geklonken. Met quam Barak Sisera op het spoor volgen, en Jaël stapte naar hem toe, en zeide; Koom, ik zal u den man tonen dien gij zoekt: en hij ingegaan zijnde, zag Sisera met den bout in zijn hoofdslaap dood leggen. Aldus is de voorzegging van Debora vervult, van Debora, de Profetin, de Regtérs, en een Moeder in Israël, die uit de stam Ephraïm gesproten, als een Bije, volgens haar naam, gaauw en naarstig, honigzoet voor de haren, en scherp geangelt voor de vijanden is geweest; een heldin in het wéreldlijk en in het geestelijk, de oorlogs aanlegster en gezellin, en een fakkelligt onder het Israëlitische vrouwentimmer. Onder de banier des Allerhoogsten trok deze Leidsvrouw te veld, daar de Heere van den hemel een krakend gedruisch van hagel, wind, en onweir, met weirligt en blixem verwekte, en de starren uit hare loopplaatsen tegen Sisera streden: terwijl het woedende zwaard van Barak, als een zé van vuir, door de vijanden henen weide. Derhalven was het hoog tijd dat Jaël Sisera in de vlugt onderschepte, en als zij haar kans schoon zag, de wraak des Heeren aan den wreker wreekte. Zij had gezien, dat God en de verhevelingen tegen den vervolger der gelovigen oorloogden: en door verwantschap in het gemenebest, in het geloof, en in de erfbezitting van Israël als overgegaan zijnde, schudde zij de vrouwelijke zagtmoedigheid uit, en trok over haar verhard hart een stalen harnas aan, en nam den algemenen vijand wis. Waarom de aartsheldin Jaël, de vrouw van Heber den Keniter, boven de vrouwen is gezegent, en gezegent in hare tent; gelijk zij met lof, die den opregten betaamt, van het Israël Gods, door alle eeuwen onsterflijk word nagejuicht.

HET

Judicum. VI 28–32.

גדעון נותץ את המזבח לבעל

Gideon throw's down Baals Altar.

Gideon zerbrechet den Altar Baals.

GEDEHON EVERTIT ALTARE BAHALIS.

Gedeon renverse l'autel de Bahal.

Baäls altaar door Gideon omgeworpen.

G. Hoet del.

P. Sluiter fecit.

HET IV. TAFEREEL.

En ding te willen, en één ding niet te willen, maakt tuſſchen bondgenoten de regte liefde. Te beminnen dat God bemint, en te haten dat God haat, is de pligt van ware gelovigen. In die gedagten was Gideon warm, wanneer hij tot een verloſſer van Iſraël van den Heere wierd geſtelt. De Iſraëliten ſpatten, na de tijd van Debora en Barak, wederom in godloosheid uit. Waarom de Heere hen onder het geweld der Midianiten dede bukken, die hen plaagden, en in den buik ſloegen, en met de Amalekiten, en andere ooſterſche volken opquamen, en met hun vé, en tenten, en kemelen, in menigte als ſpringkhanen, en afknagend ongedierte, al het waſſende gezaaide van Iſraël verdorven, en hun geen ſchaap of os of ezel overig lieten. Zo dat de Iſraëliten holen en grotten in het gebergte maakten, om leeftogt te bergen, en zig te beſchanſſen: en na een zevenjarige verdrukking, te énemaal uitgemergelt, tot den Heere om hulp riepen. Toen zond de Heere tot de Iſraëliten een propheet, wiens naam niet is gemeld, de welke zeide; Alzo ſpreekt de Heere de God van Iſraël: Ik heb u uit Egypten doen opkomen, uit het huis der dienſtbaarheid uitgeleid, en van de hand der Egyptenaren, en van alle vijanden die u verdrukten, verloſt, ende hen voor u uitgedreven, en u hun land gegeven, zeggende: Ik ben de Heere uwe God, dient de goden der Amoriten niet, in welker land gij woont; maar gij hebt mijn ſtem niet gehoorzaamt. Na die regtvaardige aanzegging van het verwijt des Almagtigen, quam de Engel des Heeren, en zat onder den eik in Ophra, die Joaſch den Abi-Ezriter toequam: en als zijn zoon Gideon bij de pars tarwe dorſchte, om die voor de Midianiten te verſteken, verſcheen hem de Engel des Heeren, de welke zeide; de Heere is met u, ſterkſte held. Gideon vol bekommerlijke gedagten over den vervallen ſtaat van Iſraël, zeide tot den Engel: Och mijn Heer! indien de Heere met ons is, waarom is ons dan dit alles overgekomen? Waar zijn Zijne wonderen, die onſe vaders hebben vertelt? Heeft de Heere ons niet uit Egypten opgevoert? Dog nu heeft de Heere ons verlaten, en in de hand der Midianiten overgegeven. En de Heere zig naar hem toekerende, zeide: Ga in deze uwe kragt, en gij zult Iſraël verloſſen: heb Ik u niet gezonden? De jeugdige Gideon, op zijne dapperheid en ſterkte geenſins ſteunende, antwoorde: Mijn Heer, waar mede zal ik Iſraël verloſſen? Mijne duizend is de geringſte in Manaſſe, en ik ben de kleinſte in het huis van mijn vader. De Heere zeide; om dat Ik met u zal zijn, zult gij de Midianiten als een énigen man verſlaan. Uit voorzigtigheid eiſchte Gideon van den Engel een téken, en wat toevens, om een geſchenk uit te brengen: en hij maakte een bokje en ongeſuurd brood gereed, en vleeſchnat in een pot, en zette het onder den eik voor den Engel, Die hem gebood, dat op dien ſteenrots te leggen, en uit te gieten. En de Engel raakte het vleeſch en het brood met

het uiterſte van zijn ſtaf aan, en een vuir ging uit de rotsſteen, en verteerde het vleeſch en het brood: en de Engel verdween uit zijn gezigt. Door welk wonder Gideon zag, dat het den Engel des Heeren was. Gideon daar over verſchrikt, kreeg van den Heere tot antwoord: Vrede zij u, vrees niet, gij zult niet ſterven. Waarom Gideon aldaar voor den Heere een altaar bouwde, dien hij noemde, De Heere is vrede. In die zelve nagt zeide de Heere tot hem: Neem den zevenjarigen tweden ſtier uws vaders, breek Baäls auter die uws vaders is af, en hak het boſch dat'er om ſtaat om ver. En bouw den Heere uwen God een altaar, op de hoogte van deze ſterkte, op een bequame plaats, en offer den tweden ſtier ten brandoffer, op het hout van het afgehouwen woud. Het welke Gideon met tien knegten, bij nagt, uit vrees voor zijn vaders huisgezin, en de ſtedelingen, dede. De mannen van de ſtad's morgens ziende Baäls outer omgeworpen, het boſch afgehouwen, en den tweden ſtier op den gebouwden altaar geoffert, onderzogten wie zulx had gedaan: en men zeide Gideon, de zoon van Joaſch. Toen vorderden zij van Joaſch zijnen zoon ter dood. Maar hij zeide tot hen alle met een vijandelijke beſpotting: Zult gij voor Baäl twiſten? wilt gij voor hem ſtrijden? dat hij aanſtonds ſterve die tegen hem is: indien hij een God is, dat hij voor zig zelven twiſte over het omworpen van zijn altaar. En Joaſch noemde Gideon op dien dag Jerubagnal (niet uit ſchimp, maar tot een gedagtenis) om dat hij had gezegt; Dat Baäl twiſte tegens hem die zijn altaar heeft omgeworpen. Het antwoord van Gideon aan den groten Hemeling toont, dat hij den God der vaderen niet had verlaten, en klein van zig zelven gevoelde: en daarom nam de Man door het geloof zijn tijd bij donker waar, om door de onzinnigheid van zijns vaders huisgenoten, en de woede van het volk te Ophra, in zijn heilig werk niet geſtoort te worden; en het gebod, de wil, en de wet van den Heere, met ijver en vuirige liefde, gezwind geruſt en gehoorzaam uit te voeren. Het verbranden van den zevenjarigen offervar was een voorafgaande kentéken, dat de dwingelandij van Midian met de zeven jaren zoude ophouden; en dat held Gideon voort, van die tijd af, de verloſſinge aanvaarde, en met het vlammende zwaard in zijn manhafte vuiſt, als een moedige leeuw, die vreeslijk brult, op den donder der afgodiſche heirkragten zoude aanvallen, en door de wonderen van den Heere God, die het begrijp der menſchen te boven gaan, den hoogmoed der gezwolle oorlogsdrommen zegepralende te onder brengen.

HET

מלחמת צרעון עם מדין Judicum VII: 16–22.

Gidions battle with the Midianites.

Der ſlag Gideons mitt den Midianitern.

C. Hoet del.

PROELIUM GEDEHONIS CUM MADIANITIS.

Le combat de Gedeon contre les Madianites.

De ſlag van Gideon met de Midianiten.

G. vander Gouwen ſculpſ.

HET V. TAFEREEL.

Ideon is het werktuig der ſchaduwe, van het gene in dit Nagt-tafereel wort vertoont: maar de Heere God is de Regeerder, die den toom der zaken ment in wonderen, die den glans van het dagligt verdoven. De Krijgsheld met den Geeſt des Heeren aangedaan, gelijk een man met zijn kleed, dede de Abi-Ezriters, en Manaſſe, Aſer, Zebulon en Naphtali opkomen. En door een dubbel wonderteken van het wollevlies, eerſt bedaauwt, en droogte rondom; en andermaal het zelve droog, en daauw op de aarde, in zijn geloof verſterkt, ſtond hij en al het volk vroeg op, en quamen aan de fontein Charad; en de Midianiten lagen ten noorden in het dal, agter den heuveltop Moreh. Toen zeide de Heere tot Gideon; gij hebt te veel volk bij u: Iſraël mogt op zijne kragt roemen. Zeg daarom tot het volk; al wie blô is kan vertrekken: en twe en twintig duizend mannen gingen weg, en tien duizend bleven. De Heere zeide, daar is nog te veel volk, geleid het aan het water, en Ik zal het daar beproeven, en zeggen, wie met u zal trekken. Wanneer het volk naar het water was afgekomen, zeide de Heere tot Gideon: Al wie met zijn tong (te weten uit de ſcheppende handholte) het water zal likken, gelijk een hond ſlabt, zult gij alleen ſtellen. En driehonderd mannen hadden de hand naar de mond geſteken en geſlorpt, en de overige menigte had op gebogen knijën gedronken. En de Heere zeide tot Gideon; door de driehonderd waterlikkers zal Ik u verloſſen: en laat de andere weggaan. En het volk nam voorraad en bazuinen: en Gideon behield de driehonderd man, terwijl het leger van Midian in het dal lag. En de Heere zeide tot Gideon; ſta op, en ga af naar het leger, want Ik heb het in uwe hand gegeven: neem Pura uw lijfknegt mê, en gij zult uw hartſterking horen. Gideon ging naar het heir: en de Midianiten, de Amalekiten, en alle de Ooſterlingen, lagen in den aardkom hol over bol, gelijk een grote zwarm ſpringkhanen: en hunne kemelen waren talloos als zézand. En een ſoldaat vertelde aan zijn medgezel zijnen droom; hoe een gerooſt Garſtebrood in het leger der Midianiten rolde, tegen de tent aanſloeg, en de zelve het onderſte boven plat op de aarde neêrſmeet. De krijgsgenoot antwoorde; dat is niet anders als het zwaard van Gideon; want God heeft al het leger van Midian in zijne hand gegeven. Gideon ging biddende naar het leger Iſraëls, en zeide; ſtaat op; want door den Heere is het leger van Midian ons. En hij verdeelde het volk in drie troepen, en gaf elk een bazuin, en ledige kruiken, en fakkelen daar in, zeggende; ziet naar mij, en doet gelijk ik. Wanneer mijn bazuin opklinkt, dan zult gij ook met de bazuinen rondom het leger blaſen, en roepen, voor den Heere en voor Gideon. En Gideon quam met zijn honderd aan den zoom van het leger, in de middelſte nagtwagt, als de eerſte ſchildwagt uitſtond; en zij blieſen met de bazuinen, en ſtieten de kruiken aan ſtukken; en insgelijx de drie benden,

en hielden met de ſlinkerhand de tortſen, en met de regter de bazuinen, roepende, het Zwaard des Heeren en van Gideon. En elk ſtond om het leger op zijn poſt. Toen liep al het legervolk deur een, en nam de vlugt al ſchreeuwende. En onder het bazuingeklank van de driehonderd, dede de Heere het zwaard van den énen tegen den anderen alom in het leger keren, en het leger vlugtte weg. De Heere God, de alleen Magtige Jacobs, wilde zijn wonder met driehonderd man uitvoeren. En hij toetſte zijn volk, gelijk een ſtoffeſcheider het goud van de ſlakken zuivert; en dat door menſchen, wien het eigen is met geſloten lippen een teug te drinken, en die toen ſlabden gelijk de honden; de welke, volgens de Egyptiſche ſpreekwijs, ter loops, uit vrees voor den doodmuil der krokedillen, het Nijlwater met een uitgeſteken tong likken. De gerſt van vogtiger en kouder aart dan edeler graan, ruiſcht door de hitte van het vuir; en dat brood, ras toe te bereiden, ſlingerde als een blixem ſchielijk door het leger henen, omwentelende door de kragt des Almagtigen. Het brood had overeenkoming met het zwaard; want het Hebreeuwſche woord Lechem betékent Brood en Oorlog; en toonde, dat de Iſraëliten, die als brood van de Midianiten waren verſlonden, toen hunne zwaarden en betemmers zouden wezen. De gerſt is geringer dan tarwe en rogge; en daarom had het opzigt op Gideon, uit het kleinſte ſtamhuis voortgeſproten. En denkmen, hoe de luiſterende Held de legertaal verſtond! Zeker heel wel door de Godſchikking; en die den Geeſt des Heeren heeft, verſtaat alles. Aldus geharnaſt trok de verligte Gideon heen, wanneer zijn tortsligt, in het naarſte van de nagt, ſcheen al het vijandelijke leger te overgapen; en met een zé van vuir dreigde te overzwalpen. En de bazuinklank, door de geperſte lugt rollende, ſloeg hunne harſſens met zulk een onzinnigheid, datze verward, verbaaſt, twedragtig, en ſprietógende uit den ſlaap opſchietende, met de moorddadige dolk in hunne onderlinge ingewanden wroetten; terwijl andere als honden, van een fieren leeuw beſprongen, al jankende en huilende wegvlugtten, en de dalgrond van angſt zweette, en de laagte van heilloſe lijken zwol, daar de afgodiſche bij een gerotte dwingelanden den hemel tegen hadden. Met zulk een wonderbare overwinning wierd Gideon van den Heere God bekroont, om na de nagtneêrlaag der vijanden, als het krijgsligt van Iſraël, met zijn gezegent ſlagzwaard grootdadig op te dagen, en de Midianiten en hunne aanhangelingen een verder doodſteek te geven.

HET

Richter. IX: 52–54.

רכב הורג את אבימלך

Abimelech kill'd by a milstone.

Abimelech von einen muhlstein getodtet.

LAPIS MOLARIS OCCIDIT ABIMELECHUM

Une pierre de meule tue Abimelech.

Abimelech door eenen meulensteen gedoodt.

G. Moet del. J. v. Vianen fecit.

HET VI. TAFEREEL.

We zaken leveren ſtof uit voor dit Tafereel: het afgodiſch verbond van Iſraël met Baäl, vermengt met ondankbaarheid aan het huis van Gideon; en de baldadige ſtaat- en kroon-zugt van Abimelech, de ontaartde baſterdzoon van een Sichemitiſche meid, den welken Jerubbaäl, boven zijne zeventig zonen uit verſcheide vrouwen, had nagelaten. De laaggeboren Vaderkoning vlammende op de heerſchappij, om zijn doen met zijn naam te evenaren, dede liſtig en nijdig zijne moeders bloedvrienden tot de burgers van Sichem zeggen: wat is beter, dat zeventig mannen over u heerſchen, of dat één man het gezag hebbe? Welke vraagsgewijze voorſtelling het hart der ſtedelingen tot Abimelech neigde, zo dat zij hem zeventig zilverlingen uit de kerk van den afgod opſchoten; waar door hij aan onbezonne leêggangers, het uitſchot van het graauw, dat zijn voetſpoor volgde, geld op de hand gaf. En hij quam in het huis van zijn vader te Ophra, en doodde zijne broeders, de zonen van Jerubbaäl, zeventig mannen op énen ſteen: dog Jotham, de jongſte zoon ontquam. Toen maakten die van Sichem en Millo Abimelech koning. Als Jotham zulx hoorde, ſprak hij van den berg Gerizim, welkers top over de ſtad hong, tot de Sichemiten een Verdigtrede: De Bomen wilden een koning over haar hebben, ende zij zeiden eerſt tot den Olijfboom, daarna tot den Vijgeboom, en laatſt tot den Wijnſtok, heerſch over ons. Maar zij weigerden het alle drie: de eerſte om hare vetheid, de andere om hare zoetheid, en de derde om hare moſt niet te verlaten. En eindelijk zeiden alle de Bomen tot den Doorneſtruik; wees onſe koning. En hij antwoorde; indien gij mij waarlijk koning over u maakt, koomt, en ruſt onder mijne ſchaduwe: dog zo gij niet wilt, dat 'er dan uit den Dorenſtruik vuir ga, en vertere de cederen van Libanon. Met die taal, zo vol zinvinding, wierd het volk verweten, de brandende begeerte om een koning te hebben: en aangewezen, dat Gideon de heerſchappij voor zig, en voor Jether zijnen eerſtgeboren, en voor zijn zoons zoon had afgeſlagen: en dat 's mans verdienſte, in plaats van weldadigheid, met zoneſlagten was vergolden: en dat de wantrouwende wrede en godvergeten ſtaatzugt van den broeder-moordenaar, onder welken veragtelijken landdoren men zig niet zonder te querſen en te ſteken zoude konnen keren of wenden, ten top van eer wierd verheven. En het ſlot behelsde een kragtige vloek, dat een wederzijdſch vuir van twedragt, wraak, en haat, tuſſchen den ſtaatſchender en de burgers, tot verderf mogte ontbranden. Wanneer nu Abimelech drie jaar over Iſraël had geheerſcht, zond God een boſen geeſt tuſſchen hem en de Sichemiten, op dat de neêrſlag der vermoorden, op den bloedgeweldenaar en zijne helpers zoude worden gewroken. En men leide tegen Abimelech lagen op het gebergte, die de luiden op de wegen afzetten. Enen oproerigen Gaäl, po-

gende in onklaar water te viſſchen, quam te Sichem, en mengde zig in het werk. En als de Sichemiten in den wijnoegſt hadden bézig geweeſt, en liedjes gedigt, en in het huis van hunnen God, onder het éten en drinken, Abimelech vloekten, zeide Gaäl overluid, dat ik overſte was, ik zou Abimelech wegjagen. Al het welke Zebul de ſtadvoogd Abimelech liet weten; en dat hij voor daauw voor dag, tegen dat Gaäl uittrok, de ſtad zoude overvallen. Abimelech quam met al zijn volk, en leide vier troep-lagen. Toen nu Gaäl uitging, rees Abimelech op. En Gaäl dat ziende, zeide tot Zebul; daar komt volk van de hoogte. Zebul zeide al ſchimpende tot hem; gij ziet de bergſchaduwe voor menſchen aan: blafkaak vegt nu, hier zijnze die gij hebt veragt. Daar op wierd de ſtrijd wederzijdſch begonnen: en Abimelech dreef Gaäl ſtewaart aan op de vlugt, daar veel volk bleef. En Zebul joeg Gaäl met de zijne voort de ſtad uit. 's Anderen daags trokken de Sichemiten, tot verhaaſtinge van hunnen ondergang, weêr te veld, om den ſtrijd te hervatten. En als Abimelech te Aruma dat vernam, verdeelde hij zijn volk in drie ſlagordens, leide lagen in het veld, bezette de ſtadspoort, en overviel en verſloeg de vijanden. Wijders beſtormde hij de ſtad dien gehelen dag, en nam 'er in, en brak die af, en ſloeg het volk dood, en beſtrooide de grond met ſout. De inwoonders van de toren begaven zig in de ſterkte, het huis van hunnen god, waarſchijnlijk het bolwerk te Millo, behorende onder Sichem. Toen ſteeg Abimelech op den berg Tſalmon, vatte een bijl, hakte een tak van een boom, en droeg dien op zijn ſchouder, en gebood zijn volk insgelijx te doen. En men leide de takken aan de veſting, en ſtak 'er den brand in; waar door omtrent duizend menſchen ſtorven. En in het hollen van zijne driften voorttrekkende, nam hij Thebez weg: en in het midden van de ſtad was een hogen toren, daar mannen en vrouwen en de voornaamſte in vlugtten, en, de deur toegeſloten hebbende, op het plat klommen. Abimelech beſtormde den toren geweldig, en dê zijn beſt om de deur in brand te ſteken. Maar zie: een vrouw wierp een ſtuk van een bovenſte meuleſteen op den kop van Abimelech, en ſloeg zijn harſſenbekken aan ſtukken. En toen hij voelde dat hij genoeg had, zeide hij tot zijn wapendrager; trek uw zwaard uit, en doorſteek mij, op datmen niet zegge, dat ik van een wijf zij doodgeſmeten: en de knegt maakte hem af. Zo dat op hem paſt: dat hij is ingeſlopen als een vos, heeft geregeert als een wolf, en is geſtorven als een hond.

HET

Richteren XI. 34-36.

בת יפתח באה לקראת לאביה לשער

Jephthah's daughter meets him at the door of his house.

Die Tochter Jephthah gehet ihrem Vatter an der thur entgegen.

FILIA JEPHTHE OBVIAM IT PATRI AD JANUAM.

La fille de Jephthe va au devant de son pere à la porte.

Jeftaus dochter ontmoet haaren Vader aan de deure.

Gerardus Gouwen sculp.

HET VII. TAFEREEL.

Eweld van tuimelende hartstogten koomt op dit Tafereel te voorschijn; Blijdschap over overwinning, Schrik voor het onverwagte, Liefde tot het bloed, Gramschap op zig zelven, Medelijden met de onnozelheid, Droefheid wegens onvoorzigtigheid, Verbaastheid voor de hofstoet, Schaamte voor opspraak, en verlegen Ontzag voor de Godheid, en dat uit een offerbelofte van Jephta, een onverwinnelijken held, die, helaas! te zwak is, en veel te kort schiet, om zig zelven te overwinnen. Na den Regter Jaïr, stapelden de Israëliten weêr nieuwe zonden op de oude van de vorige dagen: want zij dienden de Baalim, de Aschtaroth, en de goden van Syrië, Sidon, Moab, Ammon, ende der Philistijnen. Waarom de Heere hen, op dien tijd, met een tugtroede van agttien jaren door de Philistijnen en Ammoniten bezogt. En de laatste vielen Israël, aan géne zijde van den Jordaan in Gilead, het allerhardst; en zij trokken ook over tegen Juda, Benjamin, en Ephraïm: zo dat Israël zeer benaauwt was. Dog de Heere God ontfermde zig op hunne bekering. Toen legerden de Ammoniten zig in Gilead, en de Israëliten te Mispa. En de Oversten van Gilead, wegens een Veldheer bekommert, zeiden tot elkander; die den strijd tegen Ammon ontgint, zal Vorst van het volk wezen. Jephta nu de Gileadijt was een dapper oorlogsman, dog een hoerezoon, en uit Gilead geboren, en van zijne vaders zonen, als een verschoveling, tegen regt en reden (dewijl een onegt kind, onderhoud of uitzet, schoon geen erf, toekomt) verstoten. En de edelmoedige ontvlugte de broederwrok, en woonde in het landschap Tob, daar behoeftige menschen toevloeiden, en met hem te veld trokken. Waar door het schijnt, dat de balling uit nood om te leven, op manhafte togten de vijanden groten afbreuk had gedaan, en beroemde proeven van zijne krijgsdeugd gegeven. Wanneer nu de Ammoniten tegen Israël ten oorlog opquamen, gingen de Oudsten van Gilead naar Tob, om Jephta te halen, ende zeiden tot hem; koom, wees onsen Heirtogtleider, en strijd tegen Ammon. Jephta antwoorde; hebt gij mij niet gehaat, en uit het huis van mijn vader gestoten? en koomt gij nu tot mij door nooddwang geperst? Om dan den hoon met een uitstekende weldaad te vergelden en uit te wisschen, zeiden de Oudsten; trek met ons mê, en gij zult Hoofd over alle Gileaditen wezen. Jephta zeide, indien gij mij haalt om te strijden, en de Heere Ammon aan mij overgeeft, zal ik dan uwen Prins zijn? En de Oudsten bezwoeren het gezegde. Op die voorwaarde ging Jephta met hun, en het volk maakte hem Landvoogd. En Jephta sprak alle zijne woorden voor den Heere te Mispa. En het gebied aldus aangevaart hebbende, zond hij gezanten tot den koning der Ammoniten, om de oorzaak van den oorlog te vragen. En de koning beschuldigde Israël valschelijk, dat hij opkomende uit Egypten zijn land had genomen. Waar op Jephta wederom een gezant-

ſchap zond, dat Iſraëls wandel van Egypten af, tot zijne tegenwoordige erfbezittinge toe, onder het geleide van den Heere God, met waaragtige redenen verdadigde: en bij gevolg, dat Jephta aan hem niet zondigde, maar dat hij een onregtvaardigen oorlog aandê. Dog; dat de Heere, de Regter, heden tuſſchen de Iſraëliten en de Ammoniten regte. Maar de koning der Ammoniten ſloeg die woorden in de wind. Toen quam de Geeſt des Heeren op Jephta: de geeſt der ſterkte ende der voorzigtigheid. Een bewijs, dat God Jephta, die van de Gileaditen Overſte was gemaakt, tot Opperbevelhebber over gantſch Iſraël had voorgeſchikt; en zijne Wet, Geen baſterd zal in de vergadering des Heeren komen, aan menſchen en niet voor Zig heeft gegeven. Jephta dan, vol heiligen ijver trok door Gilead en Manaſſe, en door Mispa in Gilead naar de Ammoniten: ende hij dede den Heere een belofte, zeggende; indien gij de zonen van Ammon in mijne hand geeft, zal ik den eerſten, die mij uit de deur van mijn huis te gemoet gaat, als ik met vrede van de Ammoniten wederkome, den Heere ten brandoffer offeren. En Jephta trok uit ten ſtrijd tegen de Ammoniten, en de Heere gaf hen in zijne hand, en hij ſloeg hen met een zware ſlag; zo dat de Ammoniten van de Iſraëliten wierden te ondergebrogt. Toen Jephta te Mispa bij zijn huis quam, ontmoete hem zijne Dogter, een énig kind, met trommelen en reiën. En hij haar ziende verſcheurde zijne klederen, barſte in jammerlijk misbaar uit, en zeide, och mijne Dogter! gij hebt mij nedergeſlagen: ik heb mijn mond tot den Heere opengedaan, ik kan het niet herdoen. Ende zij zeide; mijn Vader, hebt gij uwen mond tot den Heere geopent? doe mij naar uwe belofte; naardien de Heere u wraak en overwinning van uwe vijanden heeft gegeven. Een verwonderlijke grootmoedigheid met gehoorzaamheid, godvrezendheid, en liefde tot het vaderland, praalde in de jeugdige offerrede Kruisheldin, het zijze de dood onderging; of als éne aan God verloofde, eeuwig kuiſche, ongehuwde Joodſche Non, afgeſcheide van de menſchen, en eenzaam met innig vaſten en bidden, hare dagen hebbe geſleten. Waarom de lof van de Dogter groter is dan van de Vader: hoewel hij nooit om die daad van den Heere, of van den Hogenprieſter is beſtraft. En het blijkt, dat 's Mans onedele geboorte zijne hoogheid niet krenkte, maar met zijne grootheid moeſt eindigen; en de zeeghaftigen Jephta, Iſraëls oorlogsvuiſt, in den rang van de heilige Helden Gods geſtelt, de trompét des geloofs onſterflijk worden nageblaſen.

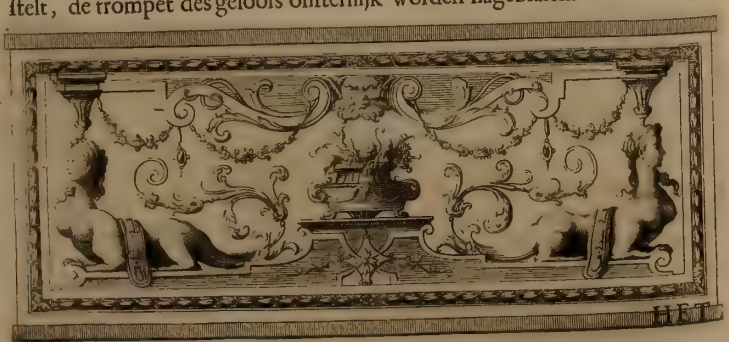

שמשון משסע כפיר אריות
Judic. XIV. 5, 6.

Samson tears the Lion in pieces.

Simſon zerreiſet einen Löwen.

SAMSON CATULUM LEÆNÆ DISCERPIT.

Samson déchire un Lionceau.

Simſon verſcheurt eenen Leeuw.

G. Post del.

G. vander Leeuw fcat.

HET VIII. TAFEREEL.

Niet tegenſtaande de Heere God de volken in Canaân telkens te onderbrogt, nogtans wierden zij alle tot den grond toe niet uitgerooit; en daar bleef voor de Iſraëliten nog een roede op de ſchoorſteen ſteken, als zij hunnen ſtaat en heil verliepen. Wanneer zij zig nu wederom te buiten gingen, gaf de Heere hen over in de magt der Philiſtijnen, die hun veertig jaar den voet op het hart zetten. Op die tijd had énen Manoach, een man van Zora, uit de ſtam Dan, een onvrugtbare vrouw, aan welke de Engel des Heeren verſcheen, en haar verkundſchapte, datze zwanger zoude worden, en een zoon baren: met bevél, datze zig van wijn, en boomſap, en onreine ſpijs zoude wagten; want dat het kind, van zijn moeders buik af, tot aan zijne dood toe, een Nazireër Gods zoude wezen, op wiens hoofd geen ſcheermes zoude komen, en dat hij Iſraël zoude beginnen te verloſſen. De vrouw verhaalde dat aan haar man. Op Manoachs vuirig gebed tot den Heere, om te weten, wat men het kind zoude doen, quam de Engel Gods wederom, Die zijn gebod herzeide. Manoach niet wetende dat het de Engel des Heeren was, wilde hem op een gereedgemaakt bokje onthalen: het géne wierd afgeſlagen, met bijvoeging, indien hij een brandoffer wilde doen, dat hij het den Heere zoude offeren. En hij vraagde den Engel des Heeren; hoe is uw naam? Welke antwoorde; waarom vraagt gij mijn naam? Die is Wonderdoende. Manoach dan nam een bokje en ſpijsoffer, en offerde het den Heere op een ſteenrots. En de Engel des Heeren voer in de vlam van den altaar ten hemel op. Die ongewone offerhande was geoorloft, om dat de Ongeſchapen Engel het gebood, en het offer, als prieſter heiligde, met het vuir uit de rots, gelijk bij Gideon, te verwekken; en daar bij zijne hemelſche heerlijkheid vertoonde, en dat de offerhande God geviel, en dat Hij die als met zig zelven in den hemel overbrogt. Het behaagde den Heere de vrugt des buiks in de onvrugtbare vrouw van Manoach te ſcheppen, op dat het gantſche werk een wonder Gods zij; dewijl'er in den beloofden afgezonderden wat groots ſtond geboren te worden. Daarna baarde de vrouw van Manoach een zoon, en zij noemde dien Simſon. En de jonge wierd groot, en de Heere zegende hem; wanneer de Geeſt des Heeren den jongeling, in het beſpiegelen van den ſtaat des lands, ſomtijds dreef, kragt bijzette, en hoge gedagten inſtorte, om grote zaken tegen de Philiſtijnen te ondernemen, en uit te voeren. Simſon ging af naar Thimnath, en zag daar een Philiſtijnſche dogter, ende zeide tot zijne ouders; ik heb te Thimnath een Philiſtijnin gezien, neemt mij die tot een vrouw. Zijne ouders zeiden; is 'er geen dogter voor u onder al ons volk, dat gij éne uit het onbeſnedendom wilt hebben? Want dewijl zulk een huwelijk tegen de Wet ſtreed, meinden de oude lui, dat het uit een domme drift van zijne opbobbelende jeugt geſchie-

de. Maar Simſon, door het ingeven van den Heere, wetende wat hem te doen ſtond, hield zig geheim, en antwoorde; neemt deze voor mij, want zij is regt, of bevallig in mijne ógen: te weten om valſtrikken uit te leggen, daar de Philiſtijnen tot hun verderf in zouden gevangen worden, en aldus het einde, hem van God voorgeſtelt, te bereiken. De ouders van Simſon wiſten niet, dat die zaak van den Heere was, en dat hunnen zoon gelegentheid zogt, om met de Philiſtijnen (onder welkers dwingelandij Iſraël zugte) eerſt verſchil te krijgen, daarna onzagt op het lijf te komen, en eindelijk een ſlag te geven, daar gantſch Paleſtina van zoude gewagen. Vader, Moeder en Zoon gingen dan op naar Thimnath, en als zij aan de ſtads wijngaarden quamen, had Simſon zig alleen, mogelijk maar voor een ógenblik, of voor, of agter, of ter zijden, of om een hoek, uit énige noodzakelijkheid, begeven, en hem ontmoete een jonge brullende leeuw. Toen viel de Geeſt des Heeren te regter tijd op hem, dat hij den leeuw verſcheurde, als of hij een bokje aan ſtukken rukte: en hij had gantſch niet in zijne hand. Maar die zo van boven is gewapent, behoeft geen geweir. Het zij hij dan den leeuw, van den muil af tot de ſtaart toe, ſpleet; of bij de tong greep, en ademloos maakte, en omſlingerende bij de agterſte lopers kreeg, en met éne ruk van één reet: de jonge volwaſſen leeuw, een vorſt van het viervoetige gedierte, grimmig in zijn woede, en al brullende, dat een voorbode des doods is, met een paar ógen als twe brandende lonten, onwrikbare tanden, ſcherpe klaauwen, en ſterke zenuwen en ſpieren, tot roof en vernielen van den Almagtigen God geſchapen, lag 'er toe. Door die wonderdaad, een ongehoord voorteken van volgende grootheid, wierd Simſon als in zijn ampt ingewijd: dog niet opgeblaſen over de geſchonke ſterkheid van lighaam, geeſt en ziel, verzweeg hij het ſtuk wijslijk voor zijne ouders, om zig in zijn beroep, het voorgeſchikte Nazireërſchap, waar door hij als de kroon van zijn God op zijn hoofd droeg, niet te verheffen; of op de aan hem geopenbaarde wil des Heeren, de ijſere roede voor de Philiſtijnen, niet te braveren. Het woord Schimſchon ontleent de benaming van de Zon, en betekent een kleine Zon, en ook een Dienaar, te weten van God: tot een voorſpelling, dat Simſon Iſraël, in de duiſternis van verdrukking en afgoderij, met het ligt van heil zoude beſtralen; en als een dienſtbaar voorligt in die ſchemertijd der verloſſinge, den Sterker, den Koning der koningen, de Zon der geregtigheid affchaduwen.

HET

Judic. XVI: 20-21.

עיני שמשון ינקרו

The Philistins put out Samsons eyes.

Simſõn werden die augen ausgestochen.

SAMSONIS ERUUNTUR OCULI.

On arrache les yeux à Samson.

Simson worden de Oogen uitgestoken.

A. de Blois sculp.

HET IX. TAFEREEL.

Iſtig te wezen, is van den verleider eerder in de vrouw, dan in den man overgezet: het geen al het menſchelijke geſlagt, en de gehele natuur gevoelt, en bitterlijk met alle jammeren bezuurt. En die ramp heeft Simſon ook getroffen: want hij is in de ſtrikken van een ergliſtige, bekoorlijke, en aantrekkelijke Philiſtijnſche Schoonheid, die de koelſten man met een hart van ijs en ijſer in de boezem, tot raſens toe in liefde zoude ontvonken, elendig gevallen. Simſon, zijn erfhaat op de Philiſtijnen gewet hebbende, verſloeg dertig mannen te Askalon, om den beloofden prijs uit hun gewaad, aan de ontvouwers van zijn verklikt Raadzel, te voldoen. Wanneer de Held in de tarwen-oegſt zijne jonge vrouw (die aan een van de ſpeelgenoten was uitbeſteed) wilde bezoeken, belette haar vader hem den toegang. Waarom hij verſtoort, niet als wreker van zijn eigen leet, maar als regter, en uitdager van al het landvolk, driehonderd voſſen opving, die hij de ſtaarten bij paren, met tortſen van pek hars zwavel en vlas, aan een koppelde, en in brand ſtak, en met een geeszel in het ſtaande koren van de Philiſtijnen joeg. Waar door het graan in den halm, en de korenſchoven, en wijngaarden, en olijfbomen, aan vonken vuirs verſtoven. En met die wraak niet verzaad, brak hij, die zijn wijf en haar vader hadden verbrand, armen en bénen aan ſtukken: en hield zig metter woon in de rots Etam op. Om dat nu de Philiſtijnen hun légér tegen Juda hadden neérgeſlagen, gingen 'er drie duizend mannen uit Juda naar Etam, om Simſon te binden, en aan de Philiſtijnen over te geven. En zij bonden hem met twe nieuwe touwen, en voerden hem mê. Maar als hij te Lechi quam, en de Philiſtijnen hunnen landplaag te gemoet juichten, wierd de Geeſt des Heeren over hem vaardig, en de zélen ſmolten weg als verbrande linne draden: en hij verſloeg met een ezels kakebeen duizend man. Toen warm, bezweet, en vermoeid, en bijna van dorſt verſmagt, riep hij tot den Heere, die hem dat grote heil had gegeven. En God ſchonk uit de holte van Lechi een waterbron, waar door hij verquikte. Voort te Gaza komende, ging hij bij een hoer t'huis; daar de Gazanen ſtrax de lugt van hadden, en hem 's morgens meinden den hals te breken. Maar Simſon ſtond in de middernagt op, tilde de deuren van de ſtadspoort met de poſten en den ſluitboom op zijne ſchouwders, en droeg die op den bergtop voor Hebron. Daarna verliefde hij bij de beek Sorek op Delila, zonder twijfel een Schoonheid van poezelig levend albaſt, met blaauwe ſpelende aderen doormarmert, die net beſneden van lighaam, blank en bloſende van aanſchijn, met ógen als git, gefoelijt met ſchitterende vonken, de kroon van het volmaakſte vrouweſchoon in Paleſtina ſpande. De vijf Philiſtijnſche vorſten beloofden elk aan haar duizend en honderd zilverlingen te zullen geven, indienze uit Simſon kon halen, waar in zijn kragt beſtond, om hem dan te temmen. Zij geldgierig,

loos, en ligtveerdig, onderſtond het driewerf. Maar de Held ſtelde haar telkens te leur: eerſt, zomen hem met groene rottingbanden bond; en dan weêr, met ongebézigd kabeltouw; en daarna, indienmen zijne zeven hairlokken om een weefboom vlogt, en met een pin hegte; dewijl hij het alles, als vlaſſe koorden en linne draden brak, en los rukte, ſtaande alzo hare ſtormen ruſtig deur. De Vleiſter, zig ziende uitgeſtreken, heeft mogelijk hare blonde lokken, naar amber riekende, met parlen en blakende ſtenen getooit, en met goud opgeſnoert, om nog ſchoner te ſchijnen. En zo lodderlijk (als het regte lok-aas om den groten Hebreeuw te verrukken en te vangen) op lonken kuſſen en ſtrelen afgeregt, vielze hem nagt en dag met verwijt en liefkozing zo laſtig, dat zijne ziel ter dood toe wierd verdrietig. En eindelijk, als het geweld van liefde hem verkragte, wiſtze hem op zijn weekſte te nemen, dat hij haar zeide: Ik ben een Nazireër Gods, mijn ſterkheid beſtaat in mijn hair; en indien ik wierd geſchoren, zou mijn kragt verdwijnen. De Boelin vlammende op het geld, dê Simſon (die miſſchien bij zijne weelde wel een kelk Sorekſche wijn had geleegt) in haren ſchoot, den poel der elende, ſlapen; en voort de hairlokken afſcheren: en zij was hem wars, en hij zijne ſterkte quijt. De Magteloſen ontwakende, meinde als voorheen uit te gaan, en zig uit te ſchudden, niet wetende dat de Heere van hem was geweken. Maar de Philiſtijnen grepen hem, en groeven zijne ógen uit, en brogten hem geboeid met ketenen naar Gaza, en deden hem in het gevangenhuis malen. Het hoofdhair is een uitworpzel van de natuur, een dekzel en ſieraad, aan welk onſterke de Heere God het ſterke wilde verbinden: welke genadegifte, en téken van verbond, Simſon al te ſchendig verbrak, toen de Welluſt de Sterkheid onder kreeg. Waarom hij regtvaardig van zijne ógen is berooft, waar mede hij zo welluſtig, vergetende den God der vaderen, de valſche Schoonheid had aangezien. Dog de ſtraf was heilzaam, toen die Zonnezoon de zon niet kon aanſchouwen, om door die blindheid de ógen van de ziel te openen, en ten inkeer te komen, de ſchuld te bekennen, en met berouw te bidden; dat de verzoende Godheid hare kragt in hem, tot weêrwraak aan het onbeſnedendom, wilde baren.

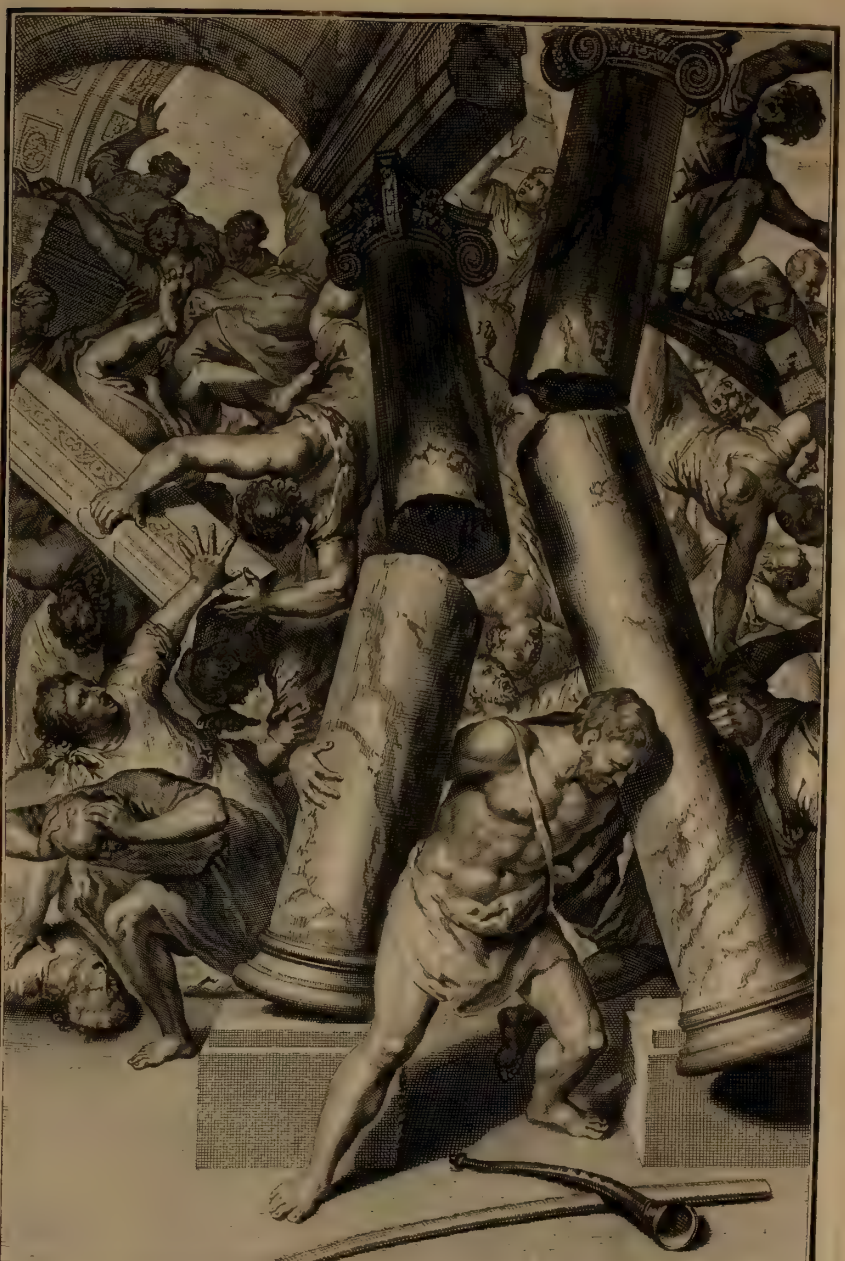

Judic XVI. 23-50

שמשון מת וממית את אויביו

Samson at his death kills his enemies.

Samson stirbt, undt tödtet zugleich seine Feinde.

SAMSON HOSTES SUOS EXITIO DANS MORITUR.

Sanson meurten faisant mourir ses ennemis.

Simson sterft doodende zyne vyanden.

G. Hoet del. *J. van Buysen fecit.*

HET X. TAFEREEL.

O lang een leeuw leeft, ſchoon gequetſt, is het nog een leeuw, en zijn kragt te dugten. Hadden de Philiſtijnen dat na-gedogt, de gezigtſchenders zouden, met den overmoedigen Simſon in het moletugthuis te doemen, hun eigen verderf niet hebben gebrouwen. De blinde Simſon onlangs ontembaar, was met het hair de ſterkheid afgeſchoren. De Leeuwverſcheurder was makker dan een lam, en ſtond voor de wreedheid bloot. En den Prins van Iſraël, met een ruwe pij om het lijf, en van het meel beſtoven, rammelde het uitgemergelde gebeente onder het ſlappe vel van het hard werken, en moeſt voor den honger op haverbrokken bijten; en wierd, buiten bedenken, nog moede en mat, begraauwt, beſchimpt, afgetergt, en geringeloort, in zijnen eeuwigen nagt, van een onbeſneden tugtknegt met een bulpees afgetouwt, en voor een landvloek, en een Joodſchen hond uitgeſcholden. Maar het hair begon op Simſons hoofd wederom te waſſen; waar door hij wierd toebereid, om nieuwe kragt van God te ontfangen. Toen regten de bij één vergaarde Philiſtijnſche vorſten een overgrote dankofferhande toe, om vrolijk te wezen, ter ére van hunnen god Dagon, die Simſon in hunne kluiven had overgegeven. En het volk loofde ook dien god; en zegepraalde over den aarts-vijand, die hun land had verwoeſt, en zo veel menſchen doodgeſlagen. Als nu de afgodiſche altaar- en diſch-genoten, goed van harten, luſtig en ruſtig in vreugd over de offermaaltijd zaten, lieten zij Simſon roepen, om voor hun te ſpelen. Simſon van ſpijt en heilige wraak bereden, herkaauwde zijn oude wrok, en grimbekte met het aangegroeide broeineſt van zijne lokken onder het heneleiden; gelijk een zwaargewonde leeuw de ruige manen over zijnen dikken nek ſchud, en zijn kragt te werk ſtelt, om zijn ſlag wis te nemen. Simſon kloekhartig in Dagons kerk (een werkſtuk uit arduingebergte door reuſekragt geklonken, en met hooggewelfde bogen, en twe hoofdpilaren in het midden, als een ſchouwburg, onder een vierkant dak opgebouwt) verſchenen zijnde, ſpeelde de haat, de ſpot, de hoon, en de brooddronkenheid, en de dronkenſchap, ten gevalle: en zij deden hem, het voorworp van hun guichelſpel, ten ſchimp van Jacobs God, tuſſchen de pilaren ſtaan. Dog het heeft wat in, een leeuw te tergen, al is hij gevangen. Simſon zeide tegen den leijongen; laatme gaan, op dat ik de pijlers betaſte, die dit gantſche bouwgevaarte ſchragen, en daar tegen wat ruſte. Het pragtige huis was vol mannen en vrouwen, en alle de Philiſtijnſche vorſten van Asdod, Gaza, Askelon, Gath, en Ekron, waren daar tegenwoordig, en boven op het plat omtrent drie duizend menſchen van beiderleî kunne, die door de venſters Simſon ook hadden zien ſpelen; en hunne ógen, uit bittere wraakzugt, in zijne elendige blindheid verluſtigt. Maar toen het ſpel van het afgodiſch kerkbanket en zegefeeſt op zijn beſten was, en de ſtaatſi volſtond,

en de ſtank van het heilloos ſmoken den Allerhoogſten verveelde, begoſt Simſon den kop met de holle oogwinkels vooraf te ſchudden, en afgrijslijk te ſchuimbekken, te knarſſetanden en te brullen; en hij riep, het aangezigt naar den hemel heffende, tot den Heere, zeggende; Heere, Heere, gedenk mijner, en verſterk mij tog alleen ditmaal, ô God! op dat ik mij met éne wraak voor mijne twe ógen aan de Philiſtijnen wreke. En vattende met beide zijne handen de twe pijlers, waar op het kerkgebouw ſteunde, greep moed in zijn God, en zwol van geeſt, zeggende; mijne ziel ſterve met de Philiſtijnen: en in die uitbarſting boog hij zig met kragt, wrikte en rukte de zuilen om ver, dat het huis met éne ſmak en bons op de vorſten en al dat volk nederviel, en plofte; en de grond van de aarde te Gaza, op de ſchielijke moordkreet van duizend duizenden, beefde en kraakte; en de lugt, uit een haſpelende ſtofwolk, met huilen, loeiën, gillen, en daveren, wedergalmde. In énen ogenblik veranderde het heidenſche kerk- en hof-paleis in een deerlijk gapend lijkveld, daar al dat grof gebeente lag vermorſelt, en met éne ſlag gelêbraakt, en tot ſtof geſtampt. Simſon heeft blind veel groter ſlag, als ooit ziende, geſlagen. Want door de aandrift en het ingeven van den Heere God (gelijk blijkt uit de verleende kragten, tot het uitvoeren van dat bovenmenſchlijk wonderwerk) heeft hij een heirleger vijanden op zijne tanden genomen, en met puin van omgerukte ſteenbrokken overſtulpt. Gelijk nu de onverwonnen Regter, van niemand te overwinnen, zo lang de Almagt hem ſterkte, van grote kragt was, zo is de ſtraf om zijn misdaad, voor een korten tijd, ook groot geweeſt. Maar hij heeft ſtervende overwonnen, in zijn omkomen gezegepraalt, de Philiſtijnen met zijne dood een zware doodneep gegeven, en den ſtrijd des Heeren gevoert, en eindelijk afgemat, zig zelven met zijn wraak daar in gebrokt. Zoude dan de zegenende voorzegging van Jacob en Moſes niet énige vervullinge in Simſon hebben? Dan zal zijn volk regten. Dan is een jonge leeuw. Men kan niet zeggen, hoe groot een Man, en ſterken Held, en dapperen Vorſt, de Verdadiger van Iſraël, de ontzaggelijke Landvoogd, en de afſchaduwende Verloſſer, Simſon zij geweeſt; en wat een voorbeeld zonder weêrgâ, van geen ſterflijk menſch navolgelijk. Zijn geboorte, zijne daden, en zijn wonderdood, hebben zulx doorlugtig, zeeghaftig, onvergangkelijk, en gelovig, na het twintigjarige regterampt, met zijn bloedig einde bezegelt.

HET

Judic. XXI: 19–23.

בני בנימין חוטפים את בנות ישראל

The Benjamites forcibly Seize the daughters of Israel

Die Benjamiter führen die Töchter Israels weg.

BENJAMINITÆ ISRAËLITIDES PUELLAS RAPIUNT.

Les Benjaminites enlevent les filles des Israelites.

De Maagdenroof der Benjamiten.

C. Hoet del.

P. Schut sculp.

HET XI. TAFEREEL.

Anneer der in Iſraël geen Oppermagt was, die boven vermanen en raadgeven, met gebieden en ſtraffen, het volk tot zijnen pligt dwong, kreeg de tugt een ſmet, de orden een krak, en de boosheid de handen ruim; en elk dede dat zig regt dogt. Het zij énen Micha, een Ephod, en Teraphim, en een geſneden gegoten beeld, en een prieſter, in zijn huis hield. Of dat de zeshonderd mannen uit de ſtam Dan, om een nieuwe woninge naar Laïs trekkende, op de ongodiſterij van den Ephraimijt verſlingerden, en die mê pakten, en in hunne ſtad, tot den dag der gevangenis van het land, opregtten. Of dat een reiſende Levijt, te Gibea in Benjamin, van de Jeminiten, die van helſch vuir waren bereden, in laſt raakte: en, na dat die Belials kinderen zijn bijwijf zo hadden mishandelt, dat zij het beſturf, voort naar huis trok, en de dode in twaalf ſtukken kapte, en in alle landpalen van Iſraël zond. Een zaak nooit geſchied, ſedert Iſraël uit Egypten optrok: en een wrede ſpoor tot wraak, die vierhonderd duizend oorlogs-mannen te voet uit Iſraël, als een énig man, buiten Benjamin, van Dan tot Berſeba en Gilead, te Miſpa tot den Heere op de been brogt. Dat zware heirleger beſloot, niet ongewroken t'huis te keren: dog ſtelde de gantſche ſtam Benjamin door gezanten de ondaad eerſt voor, en eiſchte de juk-uitſchudders van menſchelijkheid en God en godsdienſt uit Gibea op, om die te ſtraffen. Maar de kinderen Benjamins gaven geen gehoor, en rukten zes en twintig duizend weerbare mannen bij een, en zevenhonderd uitgelezen ſlinkſche Slingeraars van Gibea, afgeregt om op een hair te ſlingeren. Uit zulk een toeſtel was de veldſlag aanſtaande. Volgens het antwoord van den Heere, had de ſtam Juda onder Iſraël de voortogt. In het eerſte hoofdtreffen bleven 'er van Iſraël twe en twintig duizend mannen: en 's anderen daags wierden 'er insgelijx agttien duizend nedergevelt. En in het begin van den derden ſtrijd verloor Iſraël, met Benjamin uit te lokken, omtrent dertig man: en toen ſloeg de Heere Benjamin voor het aangezigt van Iſraël, en zij ſloegen 'er vijf en twintig duizend en één honderd dood. Ondertuſſchen waren zeshonderd Benjaminiten in de ſteenrots Rimmon gevlugt. En de mannen Iſraëls wederkerende vernielden menſchen en beeſten, en ſtaken de ſteden in brand. Met het verdwijnen van den rook van het geſtorte bloed, en het doven van de ſmeulende aſſchen der ſteden, was de hitte der wraak in Iſraël gekoelt: en in plaats van de zege verſcheen het naberouw, en voor de vreugd het medelijden. De mannen Iſraëls hadden te Miſpa in hunne oplopendheid gezworen; dat niemand van hun zijne dogter aan een Benjaminijt tot een vrouw zoude geven; en waren daarom bedroeft, dat 'er éne ſtam uit Iſrael wierd gemiſt. En 's anderen daags offerden zij den Heere brand- en dank-offeren, ende zeiden: wie is 'er uit alle de ſtammen van Iſraël in de vergaderinge des Heeren te Miſpa niet opgekomen? want aan

die agterbleef, hadden zij den dood gezworen. En men bevond, dat 'er niemand van Jabes in Gilead was geweeſt. Toen zonden zij twaalf duizend dappere mannen derwaart, die de inwoonders aldaar met de vrouwen en de kleine kinderen doodſloegen; en vierhonderd geſpaarde maagden, in het leger te Silo in Canaän, medebrogten. Welke jonge dogters aan de Benjaminiten, uit de ſteenrots Rimmon in vrede aangenomen, tot vrouwen wierden gegeven. Maar daar was vrouwvolk te kort, en te veel droefheid in Iſraël: want men kon geen' andere dogters vinden, de welke op diergelijk een wijze waren over te geven. En de Oudſten der vergaderinge zeiden; wat zullen wij voor de overgebleven, aangaande de vrouwen, doen? de vrouwen in Benjamin zijn gevallen, de erffenis der ontkominge is voor Benjamin, en uit Iſraël moet geen ſtam worden verdelgt. Derhalven moeſt de nood een middel uitvinden, om het gebrek te vervullen. Hebbende dan overwogen, dat het te Silo jaarfeeſt was, waarſchijnelijk de hoogtijd der Loofhutten, in den wijnoegſt, om voor het aangezigt des Heeren vrolijk te wezen; geboden zij de Benjaminiten, agter het wijngerdloof te ſchuilen, en op de dogters van de ſtad te loeren, en, alsze uitquamen om met de reiën te danſſen, die dan te roven, en naar hun land te vertrekken. Daar bij voegende; ingevalle hare vaders ofte broeders dien aangaande klagtig vielen, dat zij dan zouden zeggen; weeſt hun om onſent wille genadig. De overgeſchoten Benjaminiten de orden ontfangen hebbende, grabbelden in de keur van ſchoonheden, en ſchaakten elk een bruid van de dogteren der trippelende maagdereiën, en trokken weg naar hunne erffenis, herbouwden de ſteden, en woonden in de zelve; en vonden zig onverwagt in ſtaat geſtelt, om hunne ſtam in wezen te houden. Deze geſchiedeniſſen zijn mogelijk, na de dood van de Oudſten die na Joſua hebben geleeft, voorgevallen, en aan het einde van dit Boek geplaatſt, om de agter een volgende daden van de Regters niet te ſteuren; en vertonen een tomeloſen ſtaat, die op wielen van harſſenloſe driften tot eigen verderf voortrolt: een werk dat met zonde begint, en met liſt en geweld eindigt, dewijl het bedrog geen eed ontſlaat. Maar, gelooft zij de Heere God, Die door den oorlogsbézem de godloſen wederzijdſch wegvaagt, en de ſtammen handhaaft, en uitkomſt geeft, om de voorzegging te beveſtigen; dat Benjamin des morgens roof zal éten, en des avonds beuit uitdélen.

HEI-

Ruth I.1–4.

רות עם חמותה.

Ruth with great constancy accompanieth her mother in law.

Ruth mit ſeiner ſchwiegermutter.

RUTHAE NECESSITUDO CUM SOCRU.

Ruth avec Sa Belle mere.

Ruth met hare Schoonmoeder.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Boek van Ruth.

HOe groot, en wonderlijk, en heerlijk, de Opperſte Wijsheid in hare huishoudinge uitſtraalt, blijkt uit de geſchiedenis van Ruth; wiens Rol is als een aanhangſel van het Boek der Regteren, en voornamentlijk geſchreven, om de geſlagtrekening van den Groten Enigen, die de ziel en de diamante ſpil is, waar op het heilige gevaarte van alle de goddelijke ſchriften draait. Het is zeker, dat die zaak in de dagen van de Regters is voorgevallen; maar onder welke regter, en op welke tijd, is niet beſtipt te bepalen. En toen was 'er eens honger in het land, een zwaren en langdurigen honger in gantſch Iſraël. Elimelech, een voortreflijk man van Bethlehem Juda, door hongersnood geperſt, begaf zig met Naomi zijne vrouw, en Machlon en Chiljon zijne twe zonen, naar het landſchap der Moabiten, om aldaar als vreemdeling te verkeren. De naam van dien Man betekent, Mijn God koning, en geeft zijn doorlugtig geſlagt in Juda te kennen. En de nood van de gevaarlijke raadsvrouw moet geweldig hebben genepen, om dat Bethlehem, Huis van brood, Broodhuis, aldus van de vrugtbaarheid der graanrijke akkers genoemt, toen koren ontbrak. Als zij nu hun verblijf daar hadden genomen, quam Elimelech te ſterven. En Naomi bleef overig met hare twe zonen Machlon en Chiljon, die Orpa en Ruth, Moabitiſche vrouwluiden, tot wijven genomen hebbende, beide ook ſtorven. Naomi van man en kinderen berooft, omtrent na tien jaren horende, dat de Heere zijn volk in genade had bezogt, met hun brood te verlenen, nam met hare ſchoondogteren de reis naar haar vaderland aan, en zeide onderweeg tegens beide; gaat naar het huis van uwe moeder, de Heere doe u weldadigheid voor het goed aan de doden en aan mij bewezen, en Hij geve u ruſt bij de egtgenoten die u zullen gebeuren. Maar zij antwoorden al ſchreiende; wij zullen zekerlijk met u tot uw volk wederkeren. Dog Naomi zeide; keert weder

mijne dogters, keert weder, waarom zoud gij met mij gaan? van mij zijn geen' zonen te hopen, ik ben te oud, en daar zou voor u ook geen wagten naar wezen: het valt mij zeer bitter om u, maar de hand des Heeren is tegen mij uitgeſtrekt. Toen weenden zij wederom overluid, en Orpa kuſte hare ſchoonmoeder, en nam afſcheid: zo dat zij haar uit beleefdheid, en niet uit eerbiedige en kinderlijke liefde uitgeleî dede. Maar Ruth hield hare ſchoonmoeder gezelſchap, week niet van haar af, en kleefde haar aan. Tot welke Naomi zeide, uwe zwagerin is tot haar volk en naar hare goden wedergekeert, ga ook met haar. De deugdzame Ruth, zonder twijfel kennis hebbende van den Joodſchen godsdienſt, antwoorde ruſtig: wees mij niet tegen, dat ik u zoude verlaten: waar gij gaat, zal ik gaan; en waar gij blijft, zal ik blijven; uw volk is mijn volk, en uwe God is mijn God, waar gij ſterft, zal ik ſterven, en ook begraven worden: zo doe mij de Heere, ende daar toe; indien niet de dood alleen tuſſchen mij en u de ſcheidinge zal maken. Aldus kortten zij beide den weg, en leiden de reis af, ende hare aankomſt te Bethlehem maakte een gehele opſchudding in de ſtad, of van vreugd en wellekomſt, over het wederkeren van Naomi na tien jaren; of van verwondering en veragting, datze tot armoede was vervallen. Want de vrouwen vragende en zig verwonderende, riepen gelijk door een verrukkinge van zinnen uit: is dit niet Naomi? Ende de oude weduwe zeide: noemt mij niet Naomi, maar Mara, dewijl de Almagtige mij met bitterheid geweldig heeft vervult. Vol ben ik uitgegaan, maar ledig heeft de Heere mij wedergebrogt. Hoe kunt gij mij dan Naomi héten, daar de Heere tegen mij getuigt, en de Almagtige mij heeft verdrukt? De vrome vrouw erkende God voor de bron en oorzaak van hare wanheid: en droeg haar lot geduldig met een ſtantvaſtig gemoed: en geloofde dat 'er niet bij geval, maar alles van den Heere geſchiede: en dede belijdenis, dat zij om de zonde van haar vertrek uit het land Canaän was geſtraft. De Moabitiſche Ruth had onderwegen aan hare ſchoonmoeder, ten trots van bloed en vloed en vuur en nood en dood, verklaart, dat God hare God was: en haar vader, en ſtamhuis, en haar volk, aldus verlatende en vergetende, verbeelde het Heidendom, dat van buiten in den ſchoot der Kerke van het Nieuwe Verbond haaſtelijk zoude inkomen, en het heil van den Heere God aanſchouwen.

Ruth II. 3–17.

רות לוקשח אחרי חקוצרים

Ruth gleaneth in the fields of Boaz.

Ruth samlet die Korn-ähren auf hinter denen Schnittern.

RUTHA SPICAS LEGIT POST MESSORES.

Ruth glane après les moissonneurs.

Ruth leest korenayren op achter de Maaiers.

C. Rost. fec.

J. Mulder Sculp.

HET II. TAFEREEL.

HEt menſchelijk geſlagt ſtaat, van de wieg af tot aan het graf toe, voor twe boſe vijandinnen, de bleke Ziekte en de ſchandelijke Armoede, bloot; en word gemeenlijk van éne, ofte van beide, in de bittere loop van het leven vinnig beſtreden: en de laatſte, die de ligtſte is, word het meeſte veragt en gehaat, en valt daarom wel de zwaarſte en de ſmartelijkſte. Van die plaag zagen Naomi en Ruth zig na hare komſt te Bethlehem gequelt. Maar de nood, een uitvindſter van middelen, ſcherpte de gedagten van Ruth na het einde van hare reistogt, met het begin van de gerſten-oegſt. Dewijl de felle druk haar toen dwong om de leeftogt, die de tijd haar aanbood, daar aan te vaarden; en de Airlezing, een zeker kenteken van gebrek, dog eerlijk, niet verwijtelijk, arbeidzaam, en geoorloft, om dat het van den Heere God, voor weduwen, weſen, vreemdelingen, en armen, in Iſraël was ingeſtelt, tragte de voorzigtige en naarſtige Moabitin zig van de zelve te bedienen, ende zij zeide tot hare ſchoonmoeder; laat ik in het veld gaan, en de korenairen oplezen, daar ik genade in iemands ógen vinde: en de oude Vrouw zeide; ga, mijn kind. Ende zij uitgegaan zijnde, viel het bij geval voor, niet zonder de bijzondere Godſchikking, datze agter de maaiërs, op een akker van énen Boas, een voortreflijk man van groot vermogen, en Elimelechs bloedverwant, oplas. Dezen landheer uit de ſtad komende, om zijn werk, de volheid van den goeden oegſt des Almagtigen, te bezigtigen, en zijne arbeiders in den naam des Heeren te zegenen, en in zijn hart den Schepper, die zaad aan den zaaiër en brood aan den éter geeft, te danken, weide met zijn oog over alles henen, en vraagde aan de maaiërmeeſter; wat dat voor een jonge vrouw was? Ende hij antwoorde zijnen heer; het is de Moabitin, die met Naomi is overgekomen, en zij heeft verzogt uit de garven van agter de maaiërs te verzamelen, en van den ogtend af tot nu toe geſtaan; haar t'huis blijven is weinig. Een loflijke getuigenis van hare wakkerheid, datze de gelegentheid ten goede waarnam, en de vermoeidheid van het werk, en de hitte van den dag onbezweken doorſtond. Boas zeide tot Ruth; hoor dogter, vergaar op geen anderen akker, wijk niet van hier, houd u bij de meisjes, laten uwe ógen op het veld zijn, en volg de maaiërs: ik heb geboden datmen u niet aanrake; als je dorſt hebt, ga en drink. Uit die beſcheidenheid van Boas blijkt zijn mildheid, zuiverheid, gezag, en voorzigtigheid; dewijl hij haar de ruimte van oplezing toeſtond, een dogter bij de dogters voegde, orden op zijn volk tot eerbaarheid ſtelde, en vooraf voor den dorſt, in die brandige tijd en landſtreek, daarmen naar een teug koud water ſnakte, zorg droeg. Op die grote beleefdheid boog Ruth zig ter aarde, zeggende; waarom heb ik genade in uwe ógen gevonden, dat gij mij een onbekende kent? Boas tonende dat hij haren handel en wandel wiſt, zeide; de Heere vergelde u uw werk,

en uw loon zij volkomen van den Heere, den God van Iſraël, onder Wiens vleugelen gij zijt gevlugt. Die rede vol van wenſch en lof verpligte de dankbare Ruth, met een heuſcheid te antwoorden: mijn heer, ik zal genade in uwe ógen vinden, dewijl gij mij hebt vertrooſt, en naar het hart van uwe dienares geſproken, hoewel ik niet ben als éne van uwe dienareſſen. Als het tijd was om te éten, zeide Boas tot haar: koom hier, eet brood, en doop uw ſtuk in den azijn: ende zij zat neffens de maaiërs, en hij reikte haar gerooſt koren toe, en zij at, en wierd verzaad, en liet over. Een teken, dat haar meerder was gelangt als zij konde éten; hoewel de diſch, met geen koſtelijke toeſpijs overladen, maar alleen verſtrekte óm de noodzakelijkheid te voldoen, en door de eenvoudige gematigtheid van die tijd aanwees, dat de natuur met weinig klein wel te vreden leeft. Als Ruth na de maaltijd was opgeſtaan, om weêr aan het werk te vallen, gebood Boas met een trouwhartige voorzorg zijne knapen, dat zij haar ook tuſſchen, bij, om, en agter de garven zouden laten oplezen, en niet beſchaamt maken; en haar de armoede, het weduwſchap, en de onvrugtbaarheid niet verwijten; ofte met énige ſmaad van woord of daad bejegenen, niet beriſpen, niet verbieden, nogte voor het hoofd ſtoten: ja altemet uit de ſchoven alwillens wat laten vallen, en laten 'er begaan. Wanneerze nu al het opgelezen des avonds had uitgeklopt, was 'er omtrent een Epha gerſt. Die gerſten-oegſt, de welke voor de tarwen-oegſt (toen nog niet rijp) vooraf ging, wees een toekomende en betere ſtaat van Gods kerk aan; wanneer de berg van het huis des Heeren op den top der bergen zoude vaſtgeſtelt, en hij boven de heuvelen verheven wezen, en de volken tot hem zouden toevloeiën. De overvroomen Boas, wiens rede Ruth een nieuw leven inſtorte, was over de deugd van een uitheemſch vrouwmenſch verwondert, en beloonde haar milddadig, ja boven de Wet, wiens bijzondere geboden maar beginſelen zijn van die deugden, tot welke de doorlugtige en godvrezende gemoederen zijn opgetilt en gehéét: zo dat die man van een koningklijk gemoed, waardig ſcheen; dat uit hem de Koning zoude geboren worden. De naarſtige Ruth, vaardig in hare oplezing, verdiende voor een koning geſtelt te worden: en de overvloed van de grootſte graanmaat, waar mede zij wierd begenadigt, voorſpelde haar grote zegeningen, en aan alle die haar voetſpoor als een leidſtar volgen, honderdvoudig te ontfangen, en het eeuwige leven te beërven.

HET

Ruth. IV. 1–13.

בועז לוקח, לאשתו את רות המואביית.
Boaz marries Ruth the Moabitesse.
Boas heyrahtet Ruth die Moabitin.

BOAZUS RUTHAM MOABITIDEM UXOREM DUCIT.
Boaz prend pour femme Ruth la Moabite.
Boas trouwt Ruth de Moabitische.

G. Roet del. P. Sluiter fecit.

HET III. TAFEREEL.

Elijk de zon de dageraat volgt, zo volgt zegen op zegen de gunſtgenoten Gods. De nood van Naomi ſchepte wat adem; en aan Ruth was meerder weldadigheid van Boas, hare nabeſtaande, ende een van hare loſſers, toegezegt. Die het regt van loſſinge volgens de Wet had, wierd Goël, een Loſſer, Verloſſer, en Wreker, genoemt; om het land, indien het was te koop, wederom te kopen: de vrouw, van de naaſtbeſtaande zonder kinderen agtergelaten, te nemen: en het bloed van den verſlagen te wreken. De ſchrandere Naomi tijd genoeg t'huis, gedurende den oegſt, met wikken en wegen gehad hebbende, om een bequamelijk middel van heil, de haven der jeugt, voor hare ſchoondogter uit te vinden, zeide tot haar: Boas is onſen bloedverwant, en hij zal te nagt gerſt wannen: derhalven waſchje, zalfje, en doe uwe beſte klederen aan, en ga naar den dorſchvloer. Maar draag zorg, dat hij u niet zie, als nadat hij zal hebben gegeten en gedronken. En wanneer hij zig tot ſlapen begeeft, let op de plaats, ga 'er naar toe, ſla het dekzel van het voeteneinde op, en leg u overdwars neder: dan zal hij u wel zeggen, wat gij doen zult. De gehoorzame Ruth ſchikte zig naar hare raad. Boas in de nagt iemand omtrent zig vernemende, verſchrikte, en vraagde haar, wieze was? En zij antwoorde; ik ben Ruth uwe dienareſſe: breid uwen vleugel over mij uit, want gij zijt de Loſſer. Waar van de zin is; neem mij ten huwelijk. En zij wel onderwezen, zogt aldus zig zelve ende hare ſchoonmoeder de armoede te ontrukken, en de naam en de gedagtenis van den overleden te doen herleven; en dat uit kragt van de Goddelijke Wet, en zugt tot afkomſt. Welke geoorlofde daad, wat ongewoon en gevaarlijk voorkomt, dog, door de godvrugtigheid en de kuiſcheid, twe dogters van de deugd, die in Ruth als ſtarren uitblonken, een goed einde beöogde. Waarom de vrome Boas haar hemelhoog prees, en haren eiſch genoegzaam toeſtond; dog de zaak (dewijl 'er nog een nader Loſſer was dan hij) naar het voorſchrift van de Wet wilde behandelen. Derhalven gebood hij haar tot den ugtend toe te ruſten, zwerende dat hij haar zoude loſſen, indien de andere het weigerde. En met het krieken van de dageraat zeide hij tot haar; wagt u, dat niemand wete dat gij hier zijt geweeſt; houd uw ſchortekleed op, en hij goot 'er (op datze niet ledig zou weggaan) zes maten gerſt in: waar mede zij in de ſtad tot hare ſchoonmoeder quam, aan welke zij haar wedervaren verhaalde. En Naomi zeide; wagt nu af, mijne dogter, wat hier van zal vallen; want die man zal niet ruſten, ten zij hij zijn woord hebbe nagekomen. Boas, warm in die gedagten, nam den Loſſer, van welke is geſproken, in de poort (de vierſchaar of de regtplaats) waar: en toen die voorbij quam, zeide hij tot hem; koom herwaart, zit hier: ende hij week uit, en zat neder. Ende Boas zeide tot hem, in tegenwoordigheid van tien mannen, verzogte en zittende getuigen of regters uit de oudſten der

ſtad: Naomi, uit het land der Moabiten wedergekomen, is van voornemen, het ſtuk land van onſen broeder Elimelech te verkopen, het geen ik u voor deze vergadering heb willen doen horen en weten: wilt gij het loſſen, los het; en zo niet, zeg het mij, op dat ik het wete, want daar is niemand nader dan gij, ende ik na u. De Ongenoemde antwoorde, ik zal het loſſen. Boas zeide, als gij den akker van Naomi koopt, zult gij Ruth de Moabitin ook tot een vrouw nemen, om den naam van den geſtorven over zijn erfdeel te verwekken. Toen weigerde de Ongenoemde de loſſing, om zijne bezitting niet te bederven, en hij gaf met het uittrekken van zijn ſchoen zijn regt van loſſing aan Boas over. Welke ontſchoejing een gewoonte van ouds hér in Iſraël was, zo bij verwiſſeling van naaſting, als om alle handel van verbonden te bekragtigen. Daar op nam Boas de Oudſten en al het volk tot getuigen, dat hij al het géne Elimelechs en Chiljons en Machlons had geweeſt, van Naomi aanvaarde. En daarenboven dat hij Ruth, de Moabitin, de weduwe van Machlon, tot zijn vrouw nam, om den naam van den overleden over zijn erfdeel te verwekken; op dat de zelve van zijne broederen, en van de poort zijner plaats, niet werde afgeſneden. En al het volk dat in de poort was, en de Oudſten zeiden; wij zijn getuigen: de Heere make deze vrouw, die in uw huis komt, gelijk Rachel en Lea, die (haar vaderland verlaten hebbende) Iſraël het huis hebben gebouwt: werk deugd uit in Ephrata, en wees naamhaftig in Bethlehem. Uw huis zij als het huis van Perets (den welken Tamar Juda baarde) van het zaad dat de Heere u uit deze jonge vrouw zal geven. Aldus nam Boas Ruth, ende zij wierd zijne vrouw. Te regt dan heeft de Heiltrompetter, Rachab en Ruth in de geſlagtlijſt van Meſſias ingelaſt, tot voorbeelden van de roepinge der Heidenen: en tot een bewijs, dat den beloofden Heiland der wéreld, uit de erfnakomelingen van Juda den Scepterdrager, naar luid van de Godſpraak der Propheten, is geboren. Want de Hogen en Verheven, die in de eeuwigheid woont, wilde de geſlagtrekening van zijn kind Jeſus, in den welken de volheid der Godheid lighamelijk zoude wonen, ook uit het heidendom, voor zo veel het vleeſch aangaat, afleiden, om dat Hij de God van den gantſchen aardbodem zoude worden genoemt; en alle geſlagten der Heidenen tot Hem zouden toevloeiën, als duiven tot hare venſters, en voor zijn aangezigt aanbidden, en zijnen naam éren: en dat Hij zal opſtaan, en oordelen, en alle volken bezitten.

I Samuel II.12-22.

חטאת בני עלי

The Scandalous deportment of the Sons of Eli.

Die schändliche tathen der söhne Eli.

PESSIMI MORES FILIORUM HELI.

La scandaleuse conduite des fils d'Eli.

Schendbedryven der Zoonen van Eli.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Eerſte Boek van Samuël.

Dit Tafereel beeld op het allerlevendigſte uit, hoe Hophni ende Pinehas, de zonen van den regter en hogenprieſter Eli, die de heirbijl van Moſes, en den tulband van Aäron voerden, met die vlak gebrandmerkt ſtaan, dat zij kinderen Belials waren, die het zagte juk van de vrees en de wet Gods hadden uiten af-geſchud, en den Heere niet kenden, dat is, niet dienden. De prieſters (die de wet kreukten, en meêr namen als hun toequam) maakten 'er met het volk de gewoonte af, als iemand offerde, en terwijl het vleeſch kookte, dat de knegt van de prieſter met zijn hand een drietandigen krauwel in de teil, of in de kétel, of in de pot, of in de pan ſloeg: en al wat aan den hakenden gaffel in het optrekken bleef hangen, nam de prieſter voor zig. Van verſcheide vaten word hier geſproken, op dat de onregtvaardigheid der zonen van Eli alom zij kenbaar. En op zodanig een wijze leefden zij met alle de Iſraëliten, de welke daar te Silo quamen. Daar beneffens, eermen het vet aanſtak, eiſchte de onbeſchaamden dienaar den offeraar het vleeſch af, om voor den prieſter te braden; en begeerde geen gekookt, maar raauw vleeſch aan te nemen. Het was de manier, dat de prieſter het vleeſch gekookt van den offeraar ontfong: maar deze prieſters ſtaken de walg van gekookt vleeſch, gelijkmen in de dankofferen voorſtelde, en wilden het gebraden, of ſmakelijker toebereid hebben, als lekkerbekken, die den buik tot hunnen god ſtellen. Indien nu een offerend menſch tegen den onbeſchoften prieſterjonge zeide; laat het vet, volgens het gebruik tot heden toe, eerſt worden aangeſteken, en neem dan zo veel alsje wilt: zo was het antwoord van den baldadigen heiligſchender; neen tog niet, je zult het nu geven, of ik zal het met geweld nemen. Om alle die redenen, was de zonde dezer jongelingen zeer groot en menigvuldig: want zij namen ander vleeſch, en meêr alsmen hun was

verſchuldigt; ook anders geſtelt als het behoorde, te weten raauw; op een andere tijd; op een andere wijze, met geweld en dreigementen; en tot een ander einde, namentlijk om hunne welluſt te koeſteren. Zij worden jongens genoemt, niet zo zeer wegens hunne jongkheid, als van hunne zin, kennis en zeden. Zij waren mannen in de boosheid, en kinderen in het verſtand, voor het aangezigt des Heeren, daar God getuige en regter was. Want de mannen veragtten het ſpijsoffer des Heeren; en ziende de inhalende gierigheid van de prieſters, die de gewone pligtplegingen der offerhanden niet onderhielden, begoſten van de offeren een ſchrik te krijgen. Het geen de ſtapel zonden van de prieſters ophoopte, niet alleen om dat zij de eer en den dienſt van God ſchonden, maar de menſchen door hunne boosheid met geweld van God te rug trokken. Dit kon zo ſtil niet geſchieden, of de ſtokouden Eli hoorde wat zijne zonen gantſch Iſraël deden, en hoe zij bij de wijven, aan de deur van de Tent der zamenkomſt met troepen toegelopen, ſliepen. De verwatelingen, aan welke het zwaarwigtige ampt van het gantſche heiligdom, en het regeren van den ſtaat van Iſrael, om 's vaders hoge jaren, was overgegeven, misbruikten hunne magt, het heilig en het onheilig: en zij begingen heiligſchennis en overſpel, dubbele zonde, geeſtelijke en lighamelijke hoererij. Zij beſtonden voor den ingang van het heiligdom, in Gods gezigt, het heilloſe leger neder te ſpreiden, en daar op met een liſtige boelin, uit den hoop gegrepen, den gloed van hunne dartele geilheid te bluſſen: een gruwel, bij het onbeſnedendom zelf verfoeit, vervloekt en verſpogen. Al dat wanbedrijf had zijn oorſprongk genomen uit de laffe opvoeding, zonder énige beſtraffing, de vaderlijke tugt en toom te vroeg ontwaſſen. Beide de zonen van Eli, die als ſtarren aan den hemel van de Joodſche kerk moeſten hebben uitgeblonken, waren voor Iſraël in dwaalligten verandert, om het volk te verleiden, en te doen zondigen: en zij agtten hunnen grijſen vader, van de welke hunne heerlijkheid afhong, voor een man die kindſch wierd, en een ouden ſuffer. Maar hoe weinig dogtenze, dat zij geleende mogendheid bezaten! Want door het quade gedrag van verwate prieſters, tomeloſe altaarbedienaars, en openbare zondaars van een ergerlijk leven in de heilige bedieninge, word God en godsdienſt veragt, en de naam des Heeren gelaſtert, en de gramſchap des Almagtigen als uitgedaagt, en tot wraak getergt, die te regter tijd losbreckt, waar door de plagen op de boosdoenders en hun geſlagt druipen.

HET

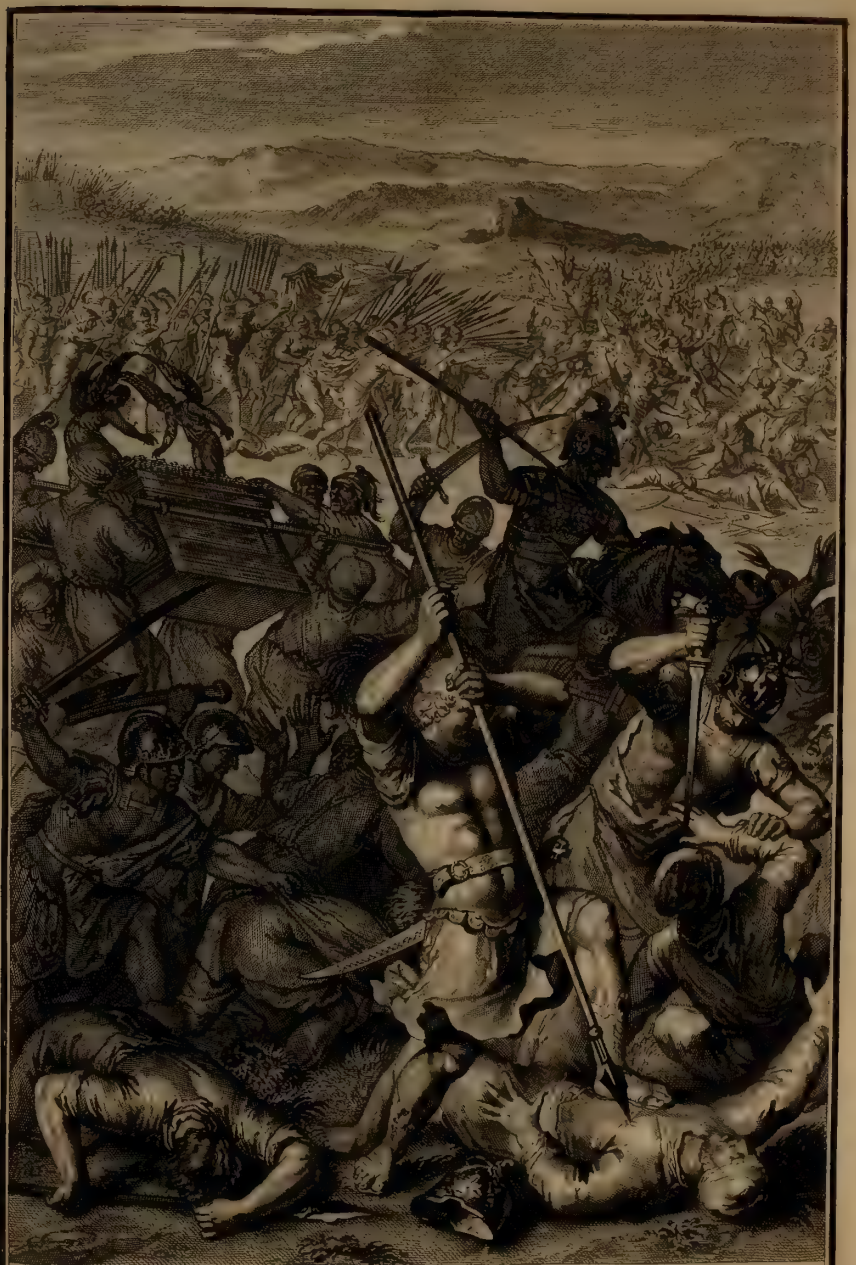

I Sam. IV:10-11.

ישראל נגף מפני פלשתים.

ISRAELITAE CAEDUNTUR A PHILISTHAEIS.

The Israelites defeated by the Philistines.

Les Israelites sont battus par les Philistins.

Die Israeliter werden von den Philistern geschlagen.

Nederlaegh der Israëliten door de Philistijnen.

HET II. TAFEREEL.

Het was niet genoeg, dat Eli de boſe ſtukken van zijne baldadige zonen hoorde, en die Belials kinderen in het heimelijk, en niet uit eigen beweging, maar van het volk aangezet, zagt en flaauw, in het algemeen, en al te laat vermaande, wanneer hunne zonden door geheel Iſraël waren verſpreit. Maar hij moeſt met een heilig vuir van ijver voor de eer van God ontſteken zijn geweeſt, en als een ontzaglijk vader, die het beeld van God op aarde omtrent zijne kinderen énigermaten draagt, en als een bewaarder en verdadiger van de Wet, en als een wreker van ongeregtigheid, en als een prieſter des Allerhoogſten, blanker van gemoed dan van gewaad, en als een regter die geen aangezigt kent, Hophni en Pinehas in het openbaar ſtreng hebben beſtraft: en wanneer zijne ſcherpe en harde rede hunne boosheden niet beteugelde, hen, die de dood volgens de Wet waardig waren, ten minſten van den altaar hebben verworpen, van de offerhanden afgeweert, en van het prieſterdom berooft. Dan och! de man was te ſlap, en in den ſlaap van dwaſe kinderliefde gevallen, en door het roepen van het volk naauwelijx wakker te krijgen: en toen hij het quaad wilde te keer gaan, was 'er met hem het vuir uit, en hij de klem quijt. Om de nalatigheid dat hij geen regt dede, voorzeide een man Gods hem de verworpinge van zijn huis, met neêrſlag, bloed, en elendige armoede. En de Heere God nam het werk zelfs bij der hand, en riep Samuel, en maakte hem zijn propheet, aan wien Hij geheimeniſſen ontvouwde, en zeide tot hem: zie, Ik doe een ding in Iſraël, dat in beide de óren van al die het hoort (als een donderſlag) zal klinken: Ik zal het beginnen en voleinden. Ik zal Eli en zijn huis in eeuwigheid regten, om de ongeregtigheid die hij heeft geweten, en zijne zonen, als ze zig hebben vervloekt gemaakt, niet eens ſuur heeft aangezien. Wijders verſcheen de Heere te Silo met openbaringe aan Samuël, die ondertuſſchen zijne mannelijke jaren bereikte, en het woord tot gantſch Iſraël voerde: wanneer de Heere door de uitvoering van zijn wonderlijke raad, met één en het zelve werk te gelijk, ſtraf van Eli, van zijne zonen, van de Iſraëliten, en van de Philiſtijnen vorderde. En toen trok Iſraël ten ſtrijd tegen de Philiſtijnen, en legerde zig bij Eben Haëzer, en de Philiſtijnen ſloegen hun leger neêr te Aphek, en ſtelden het in ſlagorden tegen Iſrael, dat door een wonderlijke vadzigheid ſcheen te vertragen, als of het voor den ſtrijd gereed was om te vlugten. En bij het openen van de gelederen wierd Iſraël van de Philiſtijnen geſlagen, en daar bleven op het veld in den ſlag omtrent vier duizend mannen. Als de Iſraëliten in hun leger wederom bij een waren, zeiden de Oudſten, de Gezaghebbers; waarom heeft de Heere ons voor het aangezigt der Philiſtijnen geſlagen? Zij bekenden wel dat de neêrlaag van de vergramde Godheid was gekomen, maar verwonderden zig ook, datze op Gods behagen en Samuëls aanraden ten oorlog waren uitgetrok-

ken; en hielden Eli en zijne zonen, die toen vrij bleven, alleen voor ſtraf-ſchuldige; en zagen het verſuimde berouw, de bedorve manieren, en de geſchonde Godsdienſt van zig zelven over het hoofd. Deze bezeten zinneloſe, door de felle zugtroede verbaaſt, meinden dat zij om het afwezen van de Ark des Heeren waren overwonnen, en beſloten die van Silo te halen, en dan in hunnen onbekeerden ſtant den oorlog te hervatten; dat niet is op God te hopen, maar God te verzoeken. Voort wierd de Ark des verbonds des Heeren der heirſcharen, bewonende de Cherubim, gebrogt: en Hophni en Pinehas, de twe zonen van Eli, waren 'er bij. Als de Bondkiſt in het leger quam, ſtak gantſch Iſraël al juigende zulk een klok van blijdſchap op, dat de aarde dreunde, en de Philiſtijnen het hoorden; die de reden vernomen hebbende, van doodſchrik popelden. Want zij zeiden; God is in het leger der Hebreen gekomen: wé ons, zulx is voorhenen niet geſchied. Wé ons, wie zal ons redden (ſprekende naar de wijze der heidenen) uit de hand van die heerlijke Goden? als wetende, dat het de kiſt van die zelve Godheid was, welke den donder van Pharao, en al zijn heir, met ros en ruiter in Egypten, en in de Bieſezé bij de woeſtijn, had vermorſelt. Uit die benaauwdheid wierd hunne dapperheid geboren, en zij grepen moed, en noopten elkander tot den ſtrijd, om als heldhaftige mannen te oorlogen, en in de ſlavernij van Iſraël niet te vallen. Daar op ſtreden de Philiſtijnen, en Iſraël wierd geſlagen, elk vlugte naar zijn tent, de neêrlaag was groot, dartig duizend ſneuvelden 'er van het voetvolk: en de Ark Gods wierd genomen, en Hophni en Pinehas, de twe zonen van Eli quamen om. Met die treurrol wierd het teken der gedreigde voorzegging van den man Gods aan Eli vervult. Wie weet hoe ſommige onder de vrome overgebleven Iſraëliten, het hair hebben uit getrokken, het aangezigt opengekrabt, de klederen van het lijf geſcheurt, en onder ijſlijk ſchreeuwen ſtof op hunne hoofden geworpen, ziende den zetel Gods op aarde, de voetbank van de hemelſche majeſteit, het zigtbare pand van de Goddelijke tegenwoordigheid, en het nabeeld van het voorbeeld aan Moſes op den berg getoont, in de handen van de onbeſneden vloeken gevallen? Maar het is te vergeefs op het Heiligdom geſteunt, als men God ongehoorzaam is, en het woord des Heeren veragt. En daarom gaf de Heere zijne ſterkte in de gevangenis, en zijne heerlijkheid in de magt van den vijand. Het geen een voorteken van den Meſſias was, die om de overtredingen van zijn volk aan de Heidenen zoude worden overgelevert.

HET

1 Samuel VI: 14, 15.

תשובת הארון מארץ פלשתים REDITUS ARCÆ È TERRA PHILISTÆORUM.

The Return of the Ark from the land of the Philistins | *Le retour de l'Arche du païs des Philistins.*

Die zurükkunft der bunds-lade aus dem lande der Philister | wederkomst van de Arke des Heeren uit het landt der Filistynen.

HET III. TAFEREEL.

An wat nadruk het nemen van de Ark des Heeren was, wierden de Philiſtijnen gewaar, toen zij gevoelden, hoe de gewaande zege in een zware plaag veranderde. Dog de kragt van de eerſte elende (het overheilig Gods kleinood, geen ſpeelpop, om in de tijd als het woord Gods dierbaar was, en het openbaar gezigt niet verſcheen, ligtvaardig te verplaatſen) brak Iſraël, na het derven van de Bondkiſt, en zo veel bloedvergieten, met verlies van de zonen van Eli, bitter op. Want op de droeve tijding van die zware ſlag, ſchreeuwde Silo dat het tot den hemel klonk. Eli, de eerſte regter uit Levi, de eerſte hogenprieſter uit Ithamar, en de eerſte die met het regterampt en het prieſterſchap teffens praalde, agt en negentig jaren oud, en zwaarlijvig, en tot dien wédom geſpaart, ſtorte, op het vermelden van de Ark Gods, agter-over van zijn ſtoel, en brak den hals. Als de grofzwangere vrouw van Pinehas hoorde, dat de Ark Gods was genomen, en haar ſchoonvader en haar man geſtorven, kreeg zij den arbeid ſchielijk op het lijf, en onder het verloſſen niet anders kermende, als de eer uit Iſraël de Ark Gods is weggevoert, gaf zij den doodſnik. De Philiſtijnen brogten Iſraëls genadepand, de Ark Gods, te Aſdod, en zetten die in de kerk bij Dagon, een afgodiſch gruwelbeeld (zo men meint) van geſtalte van boven als een menſch, en van onderen als een viſch. En 's anderen daags lag Dagon voor-over voor de Ark des Heeren op de aarde gevallen, en zij zetten hem wederom op zijn plaats. Op den dag daar aan vond men Dagon wederom op zijn aangezigt ter aarde voor de Ark des Heeren, met de kop en de handpalmen afgehouwen, aan den drempel leggen; alleenlijk bleef Dagon tegens dien overig. En de hand des Heeren verzwaarde over die van Aſdod, en verwoeſte hen, en ſloeg hen, en het omgelegen landvolk met Spenen, ongeneeſlijke wonden, zwanger van onophoudelijke elende, en de regte ſtraf voor buikdienende en onnatuurlijke Philiſtijnen. Toen wilden die van Aſdod de Ark van den God van Iſraël quijt wezen, en men vraagde de opontboden Philiſtijnſche vorſten; wat men met de Ark Gods zoude doen? En men beſloot, de Ark Gods om Gath te dragen; en na die omleiding was de hand des Heeren voor die ſtad een grote quelling: want klein en groot kreeg den Ambei. Toen wierd de Ark Gods naar Ekron gebrogt; maar op des zelfs aankomſt, ſchreeuwde men daar uit vrees voor ſterven. En die van Ekron vergaarden alle de vorſten der Philiſtijnen bij een, en zeiden: zend de Ark van Iſraëls God weg, laatze naar hare plaats wederkeren, op datze ons en ons volk niet dode: want in de gantſche ſtad was de quelling dodelijk, en de hand Gods overzwaar; en die niet ſtorf, wierd aan het agterſte geſlagen; zo dat het huilende geſchrei op het geſtarnte ſteuite. Dewijl nu geen ſtad de vreeſlijke Ark des Heeren darde innemen, wasze zeven maanden op het land, wanneer de Philiſtijnen de prieſters en waarzeg-

gers vraagden; op wat wijze zij Die naar hare plaats zouden weder zenden? en het antwoord was; zend'er niet zonder geſchenken heen, maar vergeld Hem gewis een ſchuldoffer, dan zult gij genezen worden, en weten waar u deze ſtraf van daan komt. En wijders: maakt vijf goude beelden van uwe Spenen, en ook van de landbedervende veldmuiſen, naar het getal der Philiſtijnſche vorſten, en geeft den God van Iſraël de eer, of miſſchien zijne hand van over u en uwen God en uw land verligte. Waarom zoud gij uw hart gelijk de Egyptenaars en Pharao verzwaren? Derhalven maakt een nieuwe wagen, en ſpant 'er twe ſuigende ongejukte koeien voor, en brengt de kalveren van agter haar weg naar huis. Zet dan de Ark des Heeren op de wagen, en legt dan de goude Tuigen (de Muiſen en Spenen) in een kiſtje aan hare zijde, en zend haar weg, datze heen ga. Indienze dan den weg op naar Bethſemes gaat, heeft Hij (de Heere de God van Iſraël) ons dat groot quaad gedaan; en zo niet, heeft zijne hand ons niet eens aangeraakt, en het is een geval geweeſt. Ende zij deden alzo. En de koeien gingen al loeiënde, regt toe regt an, zonder regts of ſlinx uit te wijken, naar Bethſemes. De Bethſemiten de ógen, onder het tarwe-maaien in een dal, opſlaande, zagen de Ark, en waren verblijd. En de wagen hielt op den akker van Joſua den Bethſemijt ſtil; en daar was een grote ſteen, en men kloofde het hout van den wagen, en offerde den Heere de koeiën ten brandoffer. En de Leviten hadden de Ark des Heeren, en het kofferje met het goudgeſchenk, op dien groten ſteen neêrgezet: en op die dag offerden de mannen van Bethſemes den Heere brandofferen, en ſlagtten dankofferhanden. Een geſchiedenis vol wonderen! Het verlies van de Ark ſmeet Eli in droefheid en vrees alleen om ver. De vrouw van Pinehas, al te zeer aan het Arkteken hangende, wierd van al de elende getroffen, als van een donderſlag, de ſtem Gods, die de hinden doet baren. Als Dagon verhoogt en de Bondkiſt vernedert ſcheen, kuſte hij in zijn huis de aarde voor de Ark des Heeren, gelijk een overwonnen de voeten van zijnen overwinnaar. Door den geknotten Dagon daarna wierd zijne ongodheid kenbaar, van verſtand en kragt ontbloot, waardig om van zijne prieſters met voeten vertreden te worden, daar de romp in het ruim lag. De Philiſtijnen beleden met de geſchenken, datze van den God van Iſraël waren overwonnen; en zijn Heiligdom, tot een beſpiegeling en voorbeeld van zijne oordeelen, verheerlijkten.

HET

I. Sam. VIII, 5...

בני ישראל שואלים מלך משמואל

Les Israelites demandent un Roi à Samuël.

Die Kinder Israels begehren einen König von Samuel.

ISRAELITÆ PETUNT REGEM A SAMUELE.

The Israelites petition for a King of Samuel.

D'Israeliten begeren een Konink van Samuel.

J. Wetter sculps.

HET *III. TAFEREEL.

Oe onſtandvaſtig der Iſraëliten opregte Godsvrugt van alle tijden geweeſt zij, blijkt genoeg in hun tegenwoordig gedrag. Zij waanden bij het verliezen der Arke des Heeren, de zelve voor altoos te zullen moeten derven; die vrees hielt hen geduurende twintig jaaren in hunnen pligt, en was oorzaak dat zij in al dien tijd gene hooggaande zonden plegende, noch in eenige afgoderij vervallende, zig tot haren God, wiens toorn zij zig op den hals gehaald hadden, met de uiterſte boetvaardigheid en van ganſcher herte bekeerden. Doch nauwelijks was die tijd voorbij of zij vervielen ſtraks in hunne voorige verdorventheid.

Want als Nahas, Koning der Ammoniten, tegen hen ten ſtrijde trok, en Samuel oud geworden zijnde, zijne zonen, die zig tot gierigheid neigden, geſchenken namen, en het regt verdraaiden, tot Regters over Iſraël geſteld hadde, beſtonden zij, onder dat voorwendſel, tegen hunnen God op te ſtaan, en zijnen Propheet te verwerpen. Zij zonden dan de Oudſten onder hen tot Samuel te Rama, welke, uijt hunner allen name, eenen Koning van hem eiſchende, zeiden; *ziet gij zijt oud geworden, en uwe zonen en wandelen niet in uwe wegen, zo ſtelt nu eenen Koning over ons, om ons te regten, gelijk alle de volkeren hebben.*

Samuel, die in Gods wegen altijd gewandeld, en dit volk met zo veel gerechtigheid geregeerd had, met deeze onverdiende ſmaadwoorden ten hoogſte beledigd, waande dat zij het oog alleen op hem hadden, als hem, die reeds zijne zonen tot Regters over hen geſteld hadde, om zijnen ouderdom niet langer bequaam achtende om hunne zaken te handhaven. Hij bragt dan zijne klagten tot God; maar de Heere antwoordde tot hem: *Zij en hebben u niet verworpen, maar zij hebben mij verworpen, dat ik geen Koning over hen zal zijn.* Wat de Iſraëliten hier mede beoogden, en waar henen hunne onregtvaardige vraag ging, is uit hunnen van ouds bedorven aart af te meeten. Zij wilden zig des Heeren gezag onttrekken; het gezag van hunnen God, die altijd Koning over hen had willen zijn, en zij begeerden eenen Koning uit enkele dartelheid en afgoderij, even als hunne Vaderen gedaan hadden toen God hen zo wonderbaarlijk uit Egypten geleidde.

Samuel echter zeide de woorden des Heeren aan het volk, en vermaande hen aldus: *Dit zal des Konings wijze zijn, die over u regeren zal: Hij zal uwe zonen nemen, dat hij ze zig ſtelle tot zijnen wagen, en tot zijne ruiteren, dat zij voor zijnen wagen henen lopen. En*

dat hij ze zig ſtelle tot Overſten der duizenden, en tot Overſten der vijftigen, en dat zij zijnen akker ploegen, en dat zij zijnen Oogſt oogſten, en dat zij zijne krijgswapenen maken, midsgaders zijn wagentuijg. En uwe dogteren zal hij nemen tot Apotekerſſen, en tot keukenmaagden en tot bakſters. En uwe akkers, en uwe wijngaarden, en uwe olijfgaarden, die de beſte zijn, zal hij nemen en zal ze zijne knegten geven. En uzaat, en uwe wijngaarden zal hij vertienen, en hy zal ze zynen hovelingen, en zynen knegten geven. En hy zal uwe knegten, en uwe dienſtmaagden, en uwe beſte jongelingen, en uwe ezelen nemen, en zyn werk daar mede doen. Hy zal uwe kudde vertienen: en gy zult hem tot knegten zyn.

Eene zo heilzame vermaning, hen van des Heeren wege, door den mond van zijnen Propheet gedaan, en de onheilen, die hen uit hunne dwaaze verkiezing ſtonden over te komen, zo nadrukkelijk voor ogen geſteld, konden hen van hunnen godlozen eiſch niet doen afſtaan, en zij weigerden plotſelijk des Propheten ſtemme te horen, zeggende: *Neen, maar daar zal een Koning over ons zyn.*

Hoe verre ook de ondankbaarheid en halſtarrigheid der Iſraëliten hier in gegaan was, gaf God hen wel eenen Koning in zynen toorn, doch wilde hen, hoe vemetel zij ook geweeſt waren, niet naar verdienſten ſtraffen; en gaf hen, in eenen tijd, waar in zij niet te wagten hadden dan de vreeſlijkſte uitwerkſelen zijner gramſchap, de grootſte blijken van zijne langmoedigheid en overgroote goedertierenheid.

I Sam. X: 11.

גם שאול בנבאים.

Saul among the Prophets.

Saul unter die Propheten.

SAUL INTER PROPHETAS.

Saül est aussi entre les Prophetes.

Saul onder de Profeten.

HET IV. TAFEREEL.

Wanneer het God den Heere behaagt, verhoogt Hij den vernederden, bekleed den ongeägten met eer, en overstort den eenvoudigen met zijne geestelijke kragt: het geen tot verwondering in den eersten koning over Israël is gebleken. Samuël, die de luiheid van Eli niet had geerft, begon aanstonds, met de wederkomst van de Ark des Heeren, te prediken; en als een heilzame arts, wees hij eerst de oirzaak der ziekte aan, en bereidde daar op de artzenij, met Israël van de afgodische zonde af te manen, en de bekeringe tot den Heere in te stampen, onder belofte, dat de verlossinge uit de hand der Philistijnen, de genezinge, zoude volgen. Waar bij hij niet verzuimde zijne gebeden te voegen. Als nu de Philistijnen tegen Israël ten strijd trokken, terwijl Samuel bezig was met een zuiglam den Heere te offeren, donderde de Heer met een grooten donder op de Philistijnen, en klonkze voor een lange wijl uit de landpalen Israëls weg. Samuël nu nam zijn regterampt, jaarlijx, van plaats tot plaats, alle de dagen van zijn leven, getrouw waar: en met last en eer oud geworden zijnde, maakte hij zijne zonen, Joël en Abia, regters over Israël. Maar die twee stedehouders wandelden niet in zijne wegen: zij neigden zig tot gierigheid, namen geschenken, en verdraaiden het regt. Hierom quamen de ondankbare Oudsten van Israël bij Samuël te Rama, en eischten eenen koning. Een hoon voor Gods Propheet, in wien zij zo hoog waren gehouden, en wiens dood zij, met veragtinge van de regeringe van den God des hemels, niet konden afwagten. De geduldige Samuël, zoo onverwagt versmaad, bezweek niet van kleinmoedigheid, barste in geen verbolgenheid uit, nogte bulderde van grootsheid, maar dede niet anders dan tot God bidden. Toen zeide de Heer tot hem; *Zy hebben van u de walg niet gesteken, maar zy hebben my, van over hen te heerschen, verworpen: hoor naar hunne stem, en spreek.* De Propheet, grooter van gezag dan de koningklijke magt, en de priesterlijke waardigheid, ontvouwde het volk het regt van een koning; hoe hij den Staat alleen naar zijn goeddunken zoude regeren, en geensins het welvaren van het gemeenebest bevorderen; maar zijn eigen heerlijkheid, voordeel en welluft, met onregt en geweld bezorgen. Evenwel wilde het volk eenen koning hebben. Doch zulx konde zonder de verkiezing van den Heere God niet geschieden. Tot dien einde dede zig een gering beginsel op, waar uit een groote zaak voortquam. De ezelinnen van Kis, een treflijk man, en een dapper held uit Benjamin, waren verloren: en hij zond zijn zoon Saul (een overschoon jongman, hals en kop langer dan iemand van al het volk, om zijn gestalte een koningkrijk waardig, en als geschapen tot de kroon) met een knegt uit omze te zoeken, maar zij vondenze niet. Toen zij in het land Suph waren, zei de knegt tot Saul; *In deze stad is een geëert man Gods, laat ons daar naar toe gaan, of hy ons den weg aanwees:* het geen Saul goedkeurde. En

als zij naar den Ziender hadden gevraagt, quam Samuël hun te gemoet, om het offer op de hoogte te zegenen: want de Heer hadde hem daags te voren geopenbaart, dat Hij hem morgen den man zoude zenden, dien hij tot een voorganger over Iſraël zoude zalven. Als Saul aan Samuel naar den Ziender vraagde, zei Samuël dat hij de man was, en voort; *Stijg voor mij op de hoogte, gij zult met mij eten, morgen zal ik u laten gaan, en al wat in uw hart is verklaren; ſtel uwe zinnen niet op de gevonden ezelinnen: is voor u, en voor het huis van uwen vader, niet al het wenſchelijke Iſraëls?* Saul ontſchuldigde zig wegens zijnen geringen ſtam, en zijn kleinſte geſlagthuis. Samuël geleidde Saul hier op en zijn knegt in de eetzaal, en zette hem aan het hooge eind van omtrent dartig genoden, en liet voor Saul een ſchooner ſtuk zetten, en verzogt hem te éten. Daarna gingen zij van de hoogte in de ſtad, en Samuël ſprak met Saul op het dak. Des morgens ſtonden zij vroeg op, en gingen beide naar buiten: en Samuël zeide tot Saul; *Doe uw knegt voor uit gaan, en blijf gij ſtaan, ik zal u het woord van God doen horen.* Toen nam Samuël een olikruik, en gootze op zijn hoofd uit, en kuſte hem, zeggende; *Is het niet dat de Heer u tot een voorganger over zijn erfdeel heeft gezalft?* En tot beveſtiging voorſpelde hij hem drie tekenen. *Gij zult twee mannen bij Rachels graf vinden, die zullen u van de ezelinnen, en van uwen vader zeggen. Als gij dan aan Elon Tabor komt, zult gij van drie mannen, den éénen dragende drie bokjes, en den anderen drie bollen broods, en den derden een fleſch wijn, twee broden aannemen. Daarna zult gij op den heuvel Gods komen, alwaar de bezettingen der Philiſtijnen zijn, en de ſtad ingaande zult gij ontmoeten een hoop propheten, van de hoogte afſtijgende, en voor hunne aangezigten, luit, trommel, holpijp en harp, en zij zullen propheteren. En de Geeſt des Heeren zal vaardig over u zijn, gij zult met hun propheteren, en in een ander man worden verandert. En wanneer dat geſchied, doe wat u voorkomt; want God is met u.* Als hij zijn rug keerde, quamen alle die tekens op den zelven dag. En op de aankomſt der propheten viel de Geeſt des Heeren op hem, en hij propheteerde. En alle die hem te voren hadden gekent dat ziende, zeiden tot elkander: *Wat is den zoon van Kis geſchied? Is Saul ook onder de propheten?* Saul was van een bot een wijs, van een hard een zagt, van een boerſch een burgerlijk, van een gemeen man een koningklijk, en van een veehoeder een pſalmiſt, door den Geeſt des Heeren geworden; op dat het volk hem voor een verkoren koning van God zoude erkennen. Saul had ezelinnen gezogt, en een koningkrijk gevonden. Gezaligt is de man, op wien de Geeſt des Heeren komt en blijft, om een koning, door den Meſſias gemaakt, voor God en zijnen Vader in eeuwigheid te wezen.

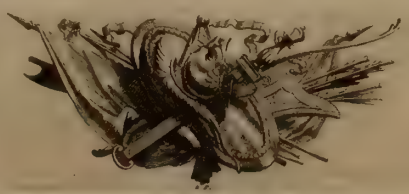

HET

בכות ישראל בגבעת שאול. I Sam. XI.

The mourning of the Israelites at Gibeah.

Betrübniss der Israeliten zu Gibea.

LUCTUS ISRAËLITARUM GIBEAE.

Les Israelites pleurants a Gibaa de Saul.

Rou der Israëliten te Gibea.

HET V. TAFEREEL.

DE vrome menſchen, Gods volk, hebben geen langer ruſt, dan wanneer de godlozen van hun afhouden. Op de oorlogsbeweging van Nachas, koning der Ammoniten, had Iſraël, te zwak in het geloof, voor dien vijand bevreeſt, een koning naar de wijze der heidenen begeert; hoewel God hun Koning was. Samuël had nu Saul, op Gods bevel, tot eenen voorganger over het erfdeel des Heeren gezalft: dog zulx was onder vier oogen geſchied, en aan gantſch Iſraël niet bekent. Om die reden dan, en dat Saul de zaak verzweeg, en Benjamin de kleinſte ſtam was, en alle de ſtammen uit kroonzugtig naar hoogheid ſtonden, en de ſcepter aan Juda ſcheen te moeten komen, riep Samuël het volk te Miſpa bij een, en zeide: *Dus ſpreekt de Heer, de God van Iſraël: Ik heb u uit Egypten opgebragt, en uit de hand der Egyptenaren, en van alle koningkrijken die u onderdrukten, gerukt. Maar gij hebt heden uwen God, die u uit alle elenden heeft verloſt, verworpen, en tot Hem gezegt; zet een koning over ons. Nu dan, ſtelt u voor het aangezigt des Heeren, naar uwe ſtammen, en naar uwe duizenden.* Het geen om te loten, en zekerlijk door het gebod des Heeren, geſchiedde; op dat blijken mogt, dat Saul niet van Samuël, maar van God was verkoren. De ſtammen genadert zijnde, werd de ſtam Benjamin getrokken, en daarna uit de geſlagten Benjamins het huisgezin van Matri, en eindelijk viel het lot op Saul den zoon van Kis: en men zogt naar hem, en hij was niet te vinden. Dog door de Godſpraak werdmen gewaar, dat hij zig tuſſchen de vaten had verſteken (de eer vlugt die haar volgt, en volgt die haar vlugt) mogelijk uit nedrigheid, om dat hij zig onbequaam voor het rijk oordeelde, en tegen den laſt der heerſchappije aanzag; of dat de beſtraffing van Samuël over de Iſraëliten, die een koning hadden geëiſcht, hem een nieuwen ſchrik op het lijf joeg; of om alom te tonen, dat hij van God was geroepen, en niet uit ſtaatzugt liſt of bedrog naar het gebied ſtond. Saul voor den dag gehaalt zijnde ſtelde zig in het midden van het volk; en hij was hoger dan al het volk, van zijnen ſchouder en opwaart. Toen zeide Samuël: *Ziet gij nu wien de Heer heeft verkoren? want zyns gelyk is'er niet.* En het gantſche volk zeide al juichende; *de koning leve.* Daar op ſprak Samuël het regt van het koningkrijk uit, buiten bedenken gegrond op de wet des Heeren, door Moſes dien aangaande voorhenen geſproken. En dat ſchreef de Propheet in een Boek, en leide het voor het aangezigt des Heeren, en liet elk naar zijn huis gaan. Saul ging ook naar zijn huis te Gibea, en een leger, dat God in het hart had geraakt, met hem. Maar de kinderen Belials zeiden; *Zal deze lange lenter ons behouden?* en zij veragtten hem, en brogten hem geen geſchenk, buiten koningklijke gewoonte. Dog de Vorſt veinſde zulx niet te horen: hij wilde zijn koningkrijk met geen onruſt twiſt

en bloed aanvaarden. Maar in een oogenblik veranderen de dingen van aangezigt, wanneer God, wegens de zonden, de magt der oorlogen over zijn volk uitſtort, om zijne vijanden te ſtraffen, en zijnen Gezalfden, tot ſchrik van booze onderdanen, met de overwinning op den troon te beveſtigen, en dus zijn raadbeſluit tot zijne heerlijkheid uit te voeren. Want kort daar aan quam Nachas, de Amonijt, van heerſchluſt bereden, gelijk een nieuwe roede, met vernieuwde kragten ten oorlog op; en de aartsgeweldenaar belegerde Jabes in Gilead, de hoofdſtad in den halven ſtam Manaſſe, aan gene zijde van den Jordaan, digte bij hem gelegen. De mannen van Jabes zeiden tot Nachas; *maak een verbond met ons, en wy zullen u dienen.* De belegerden boden de ſlavernij aan, om het leven te behouden, tegen Gods verbod. Maar om dat het vertrouwen op God, of de Almagtige een uitkomſt gave, de rukkeloosheid uitſluit, ſchenenze voorzigtig te wezen. De oorlogsgeeſſel antwoordde; *hier in zal ik het u maken, met u alle het regter oog uit te ſteken, en ik zal die ſchande op gantſch Iſraël leggen.* De dwingeland die nog God nog menſch ontzag, dreigde een quaad ſlimmer als te brandmerken, het gezigt, de kaars van het lighaam, het edelſte der zinnen, te verminken, om hun den oorlog ten onbruik te maken, en hen voor zijn gemak tot ſpotſlaven te houden. De Oudſten van Jabes zeiden; *geef ons zeven dagen tyd, wy zullen boden alom in Iſraël zenden, en als niemand ons koomt verloſſen, zullen wy tot u uitgaan.* Een ſnedige uitvinding. Van Saul, als van een boer, werd geen gewag gemaakt, om Nachas met zagte woorden in ſlaap te wiegen: dewijl hij uit dwaze trotsheid niemand agtte, en binnen die weinige dagen geen leger op de been te gemoet zag, als meinende, dat hij met een deel weirloze ſchapen zonder harder had te doen. De gezanten te Gibea Sauls gekomen zijnde, ſpraken de woorden voor de ooren van het volk; het geen te gelijk zijn ſtem verhefte, en weende. Zij, met het leet en de elenden van hunne broederen bewogen (als de waaſſem van het hart, onder het uitbreken van het klamme zweet, de oogen overſtulpte) barſten in tranen uit, en ſchreiden overluid, uit vrees dat het oorlogsonweer, het welk in Gilead opſtak, tot hen en over gantſch Iſraël mogte overwaaien. Want zij hadden geen gedagten, dat de ſchrik in gejuich, de droefheid in vreugd, en het weenen in lagchen zoude veranderen; en dat bij God groote uitkomſten tegens de dood zijn.

HET

I. Sam. XII, 17-18.

שמואל קורא אל יהוה על מטר בים קצ״ר.

Samuel calleth upon the Lord in the time of wheat harvest for rain.

Samuel bittet Gott umb regen.

SAMUEL INVOCAT DEUM DIE MESSIS, PLUVIÆ CAUSA.

Samuel demande à Dieu de la pluye le jour de la moisson.

Samuël bid Godt om regen ten dage des tarwenoogst.

HET VI. TAFEREEL.

Van wat kragt de gebeden der heiligen zijn, blijkt uit het geloof van Samuël, den propheet Gods, die zagt, voorzigtig en vroom, zijn beroep alom waarnam. Want na dat Saul Ammon zoo zeer had geslagen, dat 'er geen twee bij-één bleven, zag de geloofsheld dat het volk in zijn schik was, en hij bevestigde met algemeene toestemming het koningkrijk op Saul, te Gilgal voor het aangezigt des Heeren: alwaar onder het offeren van dankofferhanden, de vorst en het volk waren verblijd, en de vreugd vol stond. Om dan de vrolijkheid, over den verkregen koning en de overwinning, met zijne berisping te matigen, op datmen niet tot dwaasheid zoude uitspatten, zeide hij als bereid rekenschap van zijne bediening te geven, tot gantsch Israël: *Ik heb naar u gehoort, en een koning, nu voor uw aangezigt, over u doen regeren. Ik ben oud en grijs geworden, en heb van mijne jeugt af, tot dezen dag toe, voor uw aangezigt gewandelt.* Dus met een onbesmet geweten de regering afstaande, onderwierp hij zig ijders oordeel, wegens het gedrag van zijnen handel; dagende elk één in de vierschaar der tegenwoordigheid van den Heere en zijnen Gezalfden: en vragende; indien hij iemand in goed of bloed of in zijn eer belédigt, of zijne ógen naar een geschenk geneigt had, dat hij het aanstonds zoude wedergeven. Waar op zij zeiden; *Gij hebt ons niet onderdrukt, nogte verbrijselt, nogte van iemands hand iet genomen.* Waar toe Samuël den Heere en den Koning tot getuigen nam: zeggende het volk; *Hij zij Getuige.* Samuël verhaalde niet wat goed hij gedaan, maar wat quaad hij gemijd had, om Saul een voorbeeld van een wettige en welgeschikte oppermagt te geven; en te tonen, dat hij het rijk niet had begeert, nogte in het regt te spreken wilde volharden: dat niet eerder kon gezegt worden, als na dat Saul in de heerschappij volkomen meester was. Daarna zeide Samuël tot het volk: *Het is de Heer die Moses en Aäron heeft gemaakt, en uwe vaderen uit het land van Egypten opgebrogt.* Dit was de voorrede, om ontzag te verwekken: waar op een kort verhaal van Gods weldaden uit de belofte, en van de straffen om Israëls zonden, volgde: *Houd stant: ik zal betwistende met u regten, over alle de geregtigheden van den Heere, aan u en aan uwe vaderen bewezen. Na Jacobs komst in Egypten, riepen uwe vaders tot den Heere, en Hij zond Moses en Aäron, die hen daar uit leidden, en hier deden wonen. Maar zy God vergetende werden aan Sisera, aan de Philistijnen, en aan Moab, die tegens hen streden, verkogt. Toen riepen zy tot den Heere, beleden hunne afgodery, baden om verlossing, en beloofden Hem te dienen. En de Heer zond Jerubbaäl, en Bedan, en Jephta, en Samuël, en rukte u uit de hand van uwe vyanden van rondom, en gij woonde zeker. Als nu Nachas tegens u opquam, zeide gij tegens my; neen, een koning zal over ons heerschen: en de Heer uw God is uw Koning. En zie daar den koning*

dien gij hebt verkoren, en begeert: en zie de Heer heeft een koning over u gegeven. Indien gij den Heere vreest, en hem dient, en naar zyne stem hoort, en den mond des Heeren niet wederstreeft, zult gij en ook uw koning, die over u zal regeren, agter den Heere uwen God wezen. Dog zo gij naar de stem des Heeren niet hoort, en den mond des Heeren wederspannig zyt, zal de hand des Heeren tegen u zyn, als tegen uwe vaders. Blyft nu staan, en ziet deze grote zaak, die de Heer voor uwe oogen zal doen. Is het van daag niet de tarwenoegst? Ik zal den Heere aanroepen, en Hij zal donderen en regen geven: derhalven weet en ziet, dat uw quaad groot is, dat gij voor de oogen des Heeren hebt gedaan, met een koning voor u te begeren. Die rede diende, om Israel te erinneren, dat de Heer in vorige dagen, wanneer de vaders in nood waren, heirtogtleiders en regters had verwekt, en als de koning van zijn volk, zelfs zijn erfdeel verlost: en tot een verwijt, dat zij vol ondankbaarheid, vreezende voor de voorwaarden en dreigementen van Nachas, den Heere hunnen God, hunnen Koning, hadden verworpen; en God en Samuel een koning afgeperst. En op dat de Goddelijke betuiging van die waarheid, nog dieper, door hunne oogen en ooren in hunne harten zoude indringen, zegt Gods gunstgenoot; dat de Heer op zijn gebéd donder en regen zal geven; een wonderteken daar te land op dien tijd tegen de gewoonte van de Natuur, en zo onnodig als een Koning over Israël. En Samuël riep tot den Heere. Waarop de donder uit de lugt rolde; en stromen waters, in een oogenblik, in een slagregen van den hemel op de aarde nederstortten. Waar door al het volk den Heere en Samuël zeer vreesde. De Heer beweegde de stem van zijn geluid, en opende de flesschen des hemels; een roede die zonder slagen werdt vertoont, om het volk te beteugelen, en schrik en eerbiedigheid in te boezemen. En indien Samuël onder God kragt had om de hoogte gaande te maken, en de verhevelingen af te roepen, was hij ook mans genoeg, om den vijand te verslaan, en het gezag over de stammen te voeren. Maar dit alles werd bij de Israëliten te laat aangemerkt, en de ondergaande zon van den ouden Samuël, zonder twijffel met overtuiging in hun gewisse, meerder geägt, als het opgaande ligt van Saul bemint.

HET

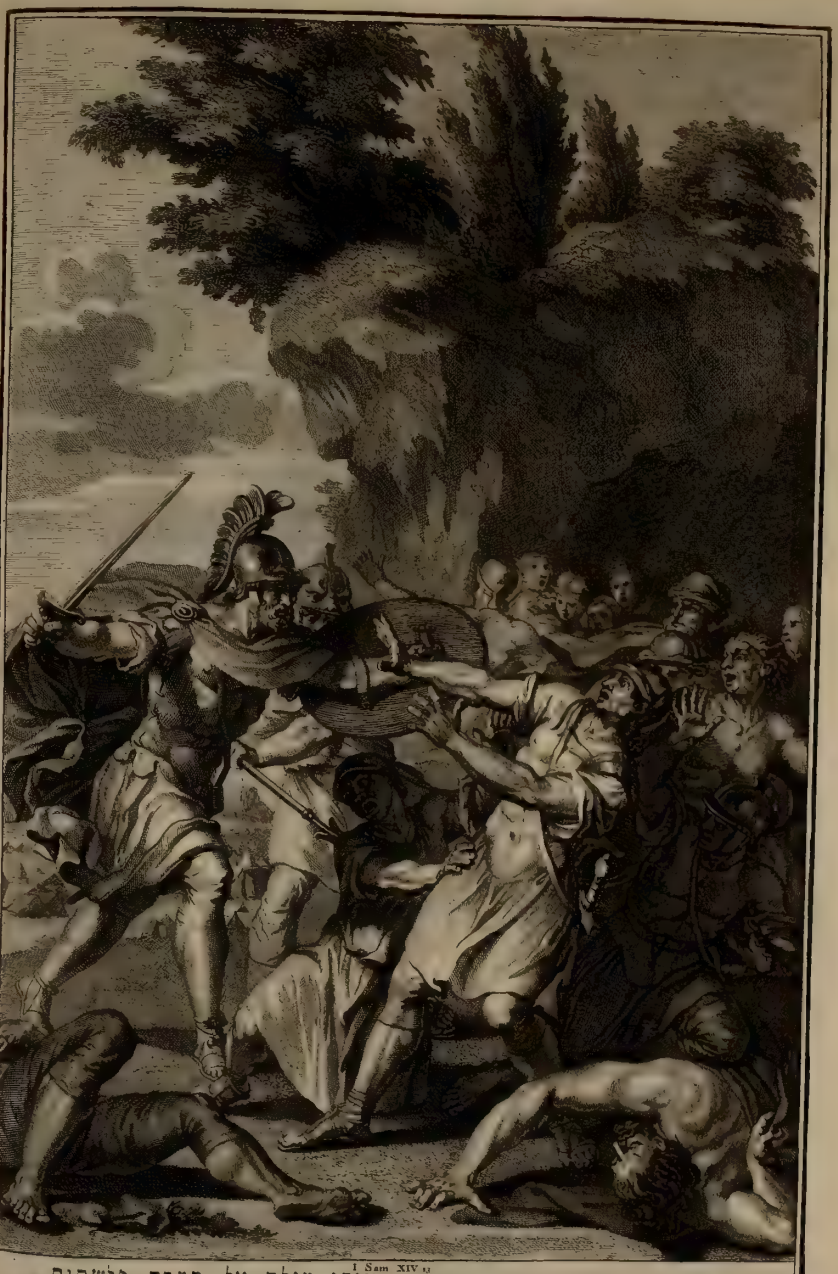

יונתן עולה אל מצבת פלשתים I Sam XIV 13

Jonathan and his armourbearer

Jonathan mit seinem Waffenträger in der Philister lager.

CLADES PHILISTAEORUM PER JONATHANEM

Jonathan monte vers une garnison des Philistins.

Slachting eeniger Filistynen door Jonathan.

HET VII. TAFEREEL.

Aar is de deugd, waar is de dapperheid te vinden? Ze zijn altijt niet aan het hooggeboren bloed van vorſtelijke zonen verpand, maar alleen eigen aan koningen naar het gemoed, en komen beide als hemelſche gaven, door de kragt van Gods Geeſt, te voorſchijn. Met de verheffing van Saul tot het koningkrijk van Iſraël, groeide de moed van zijnen zoon Jonathan, wiens edele aart, als een opgaande ſtar, in der tijd het hoofd boven ſtak. Want als de koning drie duizend mannen uit Iſraël had uitgekozen, waarſchijnlijkſt tot zijn lijfwagt, en om een wakend oog op den vijand te houden, hielt hij 'er twee duizend bij zig te Michmas en op het gebergte Bethels, en duizend bleven 'er bij Jonathan te Gibea Benjamins; alle plaatſen aan de landpalen der Philiſtijnen gelegen. Jonathan eenige magt bij zig hebbende, ſloeg de bezetting der Philiſtijnen te Geba: het zij hij daar toe bijzondere orde, of een onbepaalden laſt hadde; of dat hij den vijand een kans afziende, zig van de gelegentheid bediende, en het werk op zijn eigen gezag ondernam en uitvoerde. Dog het is onzeker op wat wijze, om dat 'er oorlogsgeweir ontbrak: maar de nood weet gemeenlijk wapenen uit te vinden; mogelijk vuir, of ondermijnen, of met grote ſtenen en kaiën te rollen en te ſlingeren, of met allerhande gereedſchap tot den landbouw, en harde ſtokken en aangebrande tuinſtaken den kruin in te bonzen: Of dat de jonge held den vijand, luttel op zijn hoede, onverziens met een liſt overviel, en hem het krijgstuig knaphandig ontroofde, en dus een ſlag ſloeg, waar door hij een proef zijner grootdadige manhaftigheid gaf, die wijd en zijd over al het land opklonk. Die daad van Jonathan maakte zulk een opſchudding onder de Philiſtijnen, datze met dartig duizend wagens, en zes duizend ruiters, en met zulk een ménigte van volk, als zand op den zéeoever, opquamen om tegens Iſraël te ſtrijden. Als de Iſraëliten zagen datze in het naauw waren, verſtaken zij zig van angſt in de holen, in doornboſſchen, in ſteenrotſen, in bolwerken, en in groeven. Daarna was Jonathan te Geba Benjamins, ook Saul met zijn handje vol volk van omtrent zeshonderd man, terwijl drie drommen uit het Philiſtijnſche leger liepen ſtroopen, zonder vrees voor wapenloze Hebreen, bij welke, door hunne voorzorg, in het gantſche land geen ijzerſmid werd gevonden, om zwaard of ſpiets te maken. Want ijder Iſraëlijt moeſt zijn ploegijzer, zijn ſpade, zijn bijl, en zijn houweel, bij de Philiſtijnen laten ſcherpen: en ze hadden maar vijlen vol kerven, om al dat boeregereedſchap de prikkels (vos-pinnen) op te zetten. Wanneermen nu zoude ſtrijden, had niemand van al het volk zwaard of ſpiets, als Saul en Jonathan: en de bezetting der Philiſtijnen trok naar den doortogt te Michmas. De zaken dus ſtaande, gebeurde het op een tijd, dat het hart van Jonathan, van een hooger geeſt gedreven, jeukte, om den vijand eens in ſtilte te beſpringen, en een gruwelij-

ke neep te geven; waarom hij tot zijnen wapendrager zeide: *Laat ons tot de Philiſtynen aan de overzyde gaan.* Dog hij gaf het zijnen vader niet te kennen, en het volk wiſt 'er ook niet van: geenſins uit rukkeloosheid, om door een dolle daad in een gewiſſe dood te lopen; maar ſteunende op Gods belofte, dat één eenige duizend zoude jagen, en twee tien duizend doen vlugten: en dat die het woord van God heeft, op geen bevél van een veldheer behoeft te paſſen. De doortogt nu, door welken Jonathan tot de bezetting der Philiſtijnen tragtte over te gaan, was tuſſchen twee ſteenrotſen, elk met een ſcherpte, Boſes en Sene geheten, ten noorden naar Michmas, en ten zuiden naar Geba. Toen zeide Jonathan tot zijnen wapendrager; *Koom, laat ons naar de bezetting van die gevoorhuiden gaan, miſſchien zal de Heer voor ons werken: want by den Heere is geen verhindering om ons te behouden door veel of door weinig.* De knegt bood zijn dienſt aan in alles, dat zijnen heer behaagde. Jonathan zeide, *wy zullen tot die mannen overgaan, en ons aan hun ontdekken: indienze dan zeggen, blyft ſtaan tot wy by u komen, zullen wy ſtant houden, en tot hen niet opſtygen. Maar zoze zeggen, ſtygt op, zullen wy opklimmen, want de Heer heeft hen in onze hand gegeven; en dat zal voor ons het teken van hunne dapperheid, of van hunne kleinmoedigheid wezen.* Door Goddelijke ingeving was Jonathan zekerlijk met zulk een heiligen ijver aangedaan, om een kenteken van den wil des Heeren te ſtellen. Als zij beiden zig dan aan de Philiſtijnen openbaarden, zeiden deze; *Ziet de Hebreen zijn uit de ſchuilhoeken gekropen:* en de bezettelingen antwoordden aan Jonathan en zijnen wapendrager; *Koomt by ons, wy zullen u de zaak doen weten.* Toen was het tijd, en Godts beſluit aan het baren. Jonathan zeide tot zijnen wapendrager: *Klim agter mij op, want de Heer heeft hen in de hand van Iſraël gegeven.* En hij klom op handen en voeten, en zijn wapendrager hem na: en buiten bedenken niet in het gezigt van den vijand om niet met ſtenen gegooit te worden, maar van een anderen kant langs een veel moeijeker weg, en mogelijk bij den duiſter, daar de wagters ſliepen. De Philiſtijnen hierop vielen voor het aangezigt van Jonathan, want het was al vijand wat hij voor had, hij kon niet mistaſten, en mogt vrij in het honderd toekloppen: en zijn wapendrager ſloegze agter hem dood. Was het getal klein, het welke dat heldenpaar nedervelde, het was genoeg om een ſchrik in de Philiſtijnen te maken, en gantſch Paleſtina over eind te zetten. De krijgsheld Jonathan, boven duizenden te ſtellen, overweldigde het erfvijandelijke gebroedzel, gelijk een fiere leeuw, op grof wildgedierte van gloed en wraak los gaande, tegens een ontoegangkelijke hoogte opgeklautert, van boven ſchielijk met eenen ſprong in een dal neêr ploft, en in een oogenblik in den hoop omgrabbelt, en zijne vijanden aangrijpende ſchend en ſcheurt en afmaakt, en niet ophoud, voor dat hij tot den buik toe in het bloed plaſt.

I Sam. XV. 32, 33.

שוסף שמואל את אגג לפני יהוה בגלל.

Samuel hew's Agag in pieces before the LORD at Gilgal.

Samuel hauet Agag König der Amalekiter, in stucken zu Gilgal.

SAMUEL AGAGUM, CORAM DOMINO, GILGALE DISCRPIT.

Samuel taille en pieces Agag devant le seigneur, a Gilgal.

Samuel hakt Agag, Koning der Amalikiten, aan stukken.

HET VIII. TAFEREEL.

De oogen van eenen wijzen zijn in zijn hoofd, maar de oogen van eenen zot zijn in de einden der aarde. Twee ſpreuken, die opzigt hebben op Samuël en op Saul; want de een voert het gebod Gods uit, gelijk *een wakker dienaar vliegt op 't wenken van zyn heer:* en de ander werpt het woord des Heeren agter zijnen rug. Een baldadige ſlaaf wederſtreeft zijn meeſter: waarom den gehoorzamen de kroon, en den wederſpannigen de roede, boven het hoofd hangt. De heldendaad van Jonathan had het land, en de Philiſtijnen, van ontſteltenis, door de ſchudding Gods, doen beven, zoo dat zij van verbaaſtheid met het zwaard in de vuiſt, op elkanderen aanvielen. Op dien moorddreun der vijanden, quam Saul met zijn volk ten ſtrijd, en ſloeg de Philiſtijnen op dien dag, van Michmas af tot Ajalon toe. Voort zette Saul het rijk van Iſraël op een vaſten voet, en oorloogde tegens Moab, Ammon, en Edom, tegens de koningen van Soba, en tegens de Philiſtijnen; en waar hij zijn aanſchijn draaide, ſtond hij boven, en handelde heldhaftig. In het midden van die overwinningen zeide Samuël tot Saul; *de Heer heeft my gezonden, om u ten koning over zyn volk Iſraël te zalven, hoor dan naar de ſtem der woorden des Heeren. Alzo zegt de Heer der heirſcharen: Ik heb bezogt wat Amalek aan Iſraël heeft gedaan, wat hy hem, uit Egypten optrekkende, op den weg heeft geſtelt. Ga nu, ſla Amalek, verdelg alles wat hy heeft, en verſchoon het niet; dood ook den man en de vrouw, het kleine en zuigende kind, den os en het klein vee, den kémel en den ézel.* Dus luidde de Godſpraak. En met die te verkondigen vergaarde Saul het volk, en monſterde te Telaïm tweehonderd en tien duizend man, en rukte daar mê voor de ſtad Amalek, en lagen in een dal gelegt hebbende, liet hij de Keniten weten, om dat zij barmhertigheid aan Iſraël, toen hij uit Egypten quam, hadden gedaan, datze van de Amalekiten zouden vertrekken, op dat hij hen mede niet wegruimde. Na hun vertrek ſloeg Saul Amalek, van Chavila tot Sur vooraan Egypten; en hij ving Agag den koning der Amalekiten levendig, en doodde al het volk met het zwaard. Dog Saul en het volk verſchoonden Agag, en het beſte van de ſchapen en de runderen, ook het naaſte daar aan, en de lammeren, en al wat goed was; en verdeden maar alleen het veragtelijke, en het ondeugende. Door welke ongehoorzame overtreding de Godheid was gehoont. Samuël, daar over bedroeft en vergramt, riep den gantſchen nagt tot den Heere, en kreeg de tijding, dat Saul zig een praalzuil, mogelijk van gedaante als een hand, had opgeregt; waar op hij bij hem quam. En Saul zeide tot Samuël; *ik heb het woord des Heeren naagekomen.* Samuël zeide; *wat is dan de ſtem van ſchapen en runderen in mijne ooren?* en beſtrafte alzoo de openbare leugen. Saul, die zijne overtreding, gehoorzaamheid noemde, leî de ſchuld op het volk

onder ſchijn van godsdienſt, dat hen had geſpaart om den Heere te offeren. Samuël gebood Saul te zwijgen, en ontvouwde het géne de Heer te nagt hadde geſproken. *Is het niet zo, toen gij de kleinſte in uwe oogen waart, dat gij het hoofd der ſtammen Iſraëls zyt geworden, en dat de Heer u tot koning over Iſraël heeft gezalft en u op de heirbaan gezonden, om de zondaars, de Amalekiten, te beoorlogen, en te verdoen? Waarom hebt gij dan naar de ſtem des Heeren niet geboort, maar zyt op den roof aangevallen, en hebt quaad in de oogen des Heeren gedaan?* Saul ſtond hardnekkig zijn zonde voor, en drong op het offeren. Maar Samuël zeide, *wil de Heer offerhanden? gehoorzaamheid is beter dan ſlagtoffer, want wederſpannigheid is een zonde van tovery, en wederſtreven is afgodendienſt. Om dat gij het woord des Heeren hebt verworpen, heeft Hy u van koning te wezen verworpen.* Op die rede quam Saul in ſchijn ten inkeer, uit vrees voor ſchande, en verlies van het rijk, en ſchoof de ſchuld op het volk, verzoekende Samuël om vergiffenis, en dat hij met hem zoude gaan. Als Samuël dit weigerde, en zig omkeerde om te gaan, greep Saul zijn mantelſlip, en ſcheurdeze. Samuël zeide; *de Heer heeft heden het koningkrijk van Iſraël van u afgeſcheurt, en dat aan uwen naaſten, die beter is dan gij, gegeven. Ook liegt de Overwinninge Iſraëls niet, en het berouwt hem niet, om dat Hij geen menſch is om berouw te hebben.* Toen bekende Saul dat hij gezondigt had, en verzogt Samuël dat hij hem wilde eeren voor de oudſten van zijn volk, en voor Iſraël. *Keer met my*, zeide hij, *en ik zal bidden.* Samuël keerde, en Saul bad. Toen zeide Samuel; *breng Agag den koning der Amalekiten bij mij.* En Agag ging luſtig en ruſtig naar hem toe, zeggende; *voorwaar de bitterheid des doods is geweken.* Maar Samuël zeide; *Gelijk uw zwaard de vrouwen van hare kinderen heeft berooft, zo zal uwe moeder onder de wijven van hare kinderen berooft worden*; en hij hakte Agag voor het aangezigt des Heeren te Gilgal aan ſtukken. Aldus voerde Samuel het ſcherpregt Gods uit, het geen Saul, als een huichelaar, tegens de Godſpraken en het gebod des Heeren aan, niet had willen doen. Want het was in een Boek geſchreven; dat de Heer de gedagtenis van Amalek van onder den hemel zoude uitdelgen. En het oorlog des Heeren zou tegens Amalek zijn, van geſlagt tot geſlagt. Het uiterſte van Amalek zou tot verderf wezen. En, gedenk Amalek, die God niet vreesde, en met een Let-wel, vergeet het niet. De Goddelijke wraak, vierhonderd jaren uitgeſtelt, en langkzaam gelijk met wolle voeten genadert zijnde, werd eindelijk gaande, en quam ſneller dan de wind, en de vleugels van den blixem, den godlozen te treffen. Een loflijke daad van Gods propheet, die in de ooren der nakomelingen klinkt, en op de tongen leeft: en een ſchaduw ſtrekt van den Welgelukzaligen, die de tedere kinderen der vijanden van Gods volk, uit moeders ſchoot, en van de borſten zal afrukken, en aan de ſteenrotſen verpletteren.

HET

I. Sam. XVI. 13.

שמואל משח את דויד.

Samuel anointeth David King.

David wird zum König geſalbet.

SAMUEL UNGIT DAVIDEM.

Samuel oint David.

David tot Koningh gezalft.

HET IX. TAFEREEL.

Ndien Samuël niet een goed menſch ware geweeſt, hij zoude zig hebben verheugt over den onhebbelijken navolger in het ſtaatbewind, den koning, de roede, die Iſraël zig door ongehoorzame begeerte had op den hals gehaalt, en dien de Heer in zijne gramſchap had gegeven, en in zijne verbolgentheid verwierp. Maar de vrome Man, gewoon te bidden, was met de zonde en het rampzalig lot van Saul begaan, en ten uiterſten bedroeft. Toen zeide de Heer tot hem met een beriſping (want de zonde lag aan de deur, en de bijl aan den wortel van den boom) *hoe lang bedryft gij rouw over Saul, wiens regering over Iſraël ik hebbe afgekeurt? Vul uwen horen met oli, en ga voort: Ik zal u zenden tot Iſaï, den Bethlemyt, want ik heb een koning uit zyne zonen voor my uitgezien.* Die zaak quam Samuël onverwagt voor, zoo dat hij zeide; *hoe kan ik gaan? want Saul zal het horen, en mij doden.* De Heer nam in een ógenblik door zijn bijzonder gebod die bekommering weg, en belaſtte hem (dewijl het gezag van een propheet alle offerhanden met haar toebehoren wettig maakt) een koe-kalf te nemen, en te zeggen, dat hij den Heere zoude offeren, en dan Iſaï op het ſlagtoffer nodigen, en de orde afwagten, wien hij zoude zalven. De oude Samuël haaſtte zig met zijne ſtramme beenen, en te Bethlehem komende, quamen de oudſten van de ſtad al bevende van verbaaſtheid hem te gemoet; want zij meinden zeker dat 'er eenige onraad was; en men vraagde hem, of zijne komſt vrede was. Waar op hij zeide, *Vrede: ik ben gekomen om den Heere een offerhande te doen: heiligt u:* en hij heiligde Iſaï en zijne zonen, en nodigde hen om den offermaaltijd bij te wonen. Als zij inquamen, zag Samuel Eliab den eerſtgeboren van Iſaï aan, en zeide ſtil bij zig zelven, *voorwaar deze is de gezalfde voor den Heere*; want buiten openbaring, is een propheet zo onkundig van het aanſtaande, als een ander menſch. Maar door de inſpraak des Heeren werd hij gewaar, dat de Heer naar het hart ziet, en hem had afgekeurt; en dat de menſch een rijzig man en de oogen aanſchouwt; en te voren had de Heer zodanig een koning gegeven, als het volk verdiende. Op Iſaïs ontbod trad Abinadab voorbij Samuël henen, en hij zeide, *de Heer heeft dezen ook niet verkoren.* Daarna liet Iſaï Samma voorbijgaan, en Samuël zeide, *deze is het mê niet.* En zo dede Iſaï tot den zevenden toe, en Samuël zeide, *hij is'er niet onder*; *maar zyn dit alle de jongelingen?* Iſaï zeide, *de jongſte is'er nog overig, en weid de ſchapen.* De ijverige Samuël wilde Gods gebod geenſins uitſtellen, en die zaak van zo groot een belang nog voor het éten afdoen; en zeide daarom, *laat hem halen, want wij zullen in het rond niet aanzitten, of hij zal hier wezen.* En aanſtonds quam hij, roodagtig, ſchoon van oogen, en ruſtig van opzigt, te voorſchijn. Toen zeide de Heer; *Sta op, zalf hem, want deze is het zelf.* En Samuël nam den

olihoren, en zalfde hem in het midden zijner broederen: en de Geeſt des Heeren maakte David van dien dag af voorſpoedig. Samuël een aanroeper van den naam des Heeren, tot heerlijkheid en tot deugd geboren en geroepen, den raad Gods aldaar, als een doorlugtig uiteinde van zijn geheiligt ampt, op den oever van zijn leven vervult hebbende, ſtond daarna op, en ging naar Rama. Het is onzeker waar van daan de zalving der koningen, bij geen wet geboden, den oirſprong hebbe genomen. Jotham, Jerubbaäls jongſte zoon, had in zijne verdigtrede van koningzalven gewaagt; waarom het eeuwen te voren bij het onbeſnedendom ſchijnt gebruikelijk geweeſt te zijn. Op het voorbeeld der aartspriesteren, of liever door het bijzonder gebod van den Heere God aan Samuël, werden de koningen der Hebreen, om voorbeelden van Chriſtus te zijn, met oli overgoten. Saul was gezalft uit een kruik, een aarden broſch vat, het geen de onbeſtendigheid van zijn koningkrijk aanwees; maar David uit een horen, een vaſte en duurzame ſtof, die overvloed van genade en beſtendigheid van heerſchappij voorſpelde. Met die zalving quam op David de Geeſt der ſterkte, voorzegging, en voorzigtigheid, om het volk Iſraëls te koeſteren, te verzorgen, en te heelen, en als een voorganger en herder te leiden en te weiden, en grote dingen uit te voeren. Het gebalſemd hoofd van David was een bewijs, dat de Heer hem hadde uitgekoren; en dat hij in ſchaduwe voorbeeldde den Koning der Koningen, die van eeuwigheid af, van den aanvang, van voor de oudheden der aarde aan, met oli van vreugd boven zijne medegenoten was gezalft. David, toen wel twintig jaren oud, en al een oorlogsman en een dapper held, werd van Iſaï de kleine genoemt, niet om dat hij onvolwaſſen ofte klein van lighaam was, maar de jongſtgeboren onder zijne broederen. Deze ſchapenhoeder van agter de ſchapen opgekomen, werd in de tegenwoordigheid van Iſaï en zijne zonen, als zoo vele getuigen, tot een vorſt Gods met de heilige oli gezalft, niet om het koningkrijk aanſtonds aan te vaarden, dewijl hij zig wederom tot zijn vorig veewerk begaf, dat met de koningklijke waardigheid niet overeen quam: maar de zalving gaf hem het regt, om Saul, als het tijd was, in de regering te volgen, en Iſraël te beheerſchen. En Samuël had zekerlijk wel bezorgt, dat die geheime inwijding bleef verborgen, om Sauls gramſchap, wrok en wraak, op den man naar het hart des hemels, en het ſtamhuis van Iſaï, niet te wetten. Ondertuſſchen had David, een jongman in zijn kragt, zo eenvoudig zonder eenige pragt en praal, of toejuiching, handgeklap, of bazuingeklank, of purper, goud, en diamante ſtralen, door de voorzienigheid des Heeren tot het rijk beroepen, overvloedigen tijd, om zijn verkiezing te beſpiegelen, en zig als een herder der volken te bereiden, en te rijzen, als een opgaande zon, om zijn pad te lopen.

HET

1 Sam. XVII. 40.

דויד נוכה את גולית.
David kelleth Goliath.
David schlägt Goliath.

DAVID PERCUTIT GOLIATHUM.
David frappe Goliath.
David slaet Goliath.

HET X. TAFEREEL.

Rootmoedigheid en Geloof, Verwaantheid en Trotsheid, twee deugden en twee ondeugden, die als ligt en duisternis verschillen, komen hier te voorschijn in een tweestrijd van een paar kampvegters, ongelijk van aart, die elkanderen in het gezigt treden, om een voordeel af te zien; en welker weêrgâ de zon nooit aanschouwde, en gene eeuwen vermeldden. Het vegtperk is een dal, twee bergen verstrekken schouwstellaadjen, en de oorlogsscharen van beide de legers der Israëliten en Philistijnen zijn de toekijkers. Het schijnt dat de Philistijnen wisten, dat Saul sufte, en dat 'er een geweldig getij van hartstogten, als een maalstroom, in zijn gemoed ging, en daarom tegens Israël ten strijd vergaarden. Dog Saul en de mannen van Israël quamen ook in de wéér, en stelden zig tegens hen schrap. Toen ging 'er een man uit, Goliath van Gath, een basterd, een onwettige, een uit het midden, een reus, en een voorvegter uit het leger der Philistijnen, hoog zes ellen en een span, met een koperen helm op den kop, en een geschubt pantser van vijf duizend sikkelen koper aan, en kopere scheenharnassen, en nog een koperen nekschild russchen zijne schouwders. De stang van zijn spiets was als een wevers boom, met zeshonderd sikkelen ijzer scherp beslagen: gaande zijn schilddrager vooruit. Die zwaargeladen spietsenier, een gruwelijk geweldig groot gedrogt, stond, en riep de slagordens van Israël toe: *Waarom trekt gij uit om u ten oorlog toe te rusten? ben ik niet een Philistyn, en gij knegten van Saul? Kiest een man uit, die tot my afkome; en indien hy tegens my opmag, en my verstta, zullen wy uwe knegten zyn: maar zo ik hem overweldige en nederwalle, zult gij ons dienen.* De grofgespierde blafkaak, stout op zijn onbesuisde kragt, daagde iemand die wilde in lijfgevegt uit, om den oorlog quansuis met minder schade en meerder vrugt te beslegten: meinende, met de slagorden van God vorder te honen, Israël te verbluffen en te oversnorken, en dat niemand de kans met hem zoude durven wagen. Hij volhardde, 's morgens en's avonds, veertig dagen lang, in het uitdagen en honen: gelijk een stootse stier al bulkende de hoornen in de lugt steekt, het zand opkrabt, en in den wind agter uit slaat. Waar over Saul en gantsch Israël zeer verschrikten: want wie zou zig tegen zulk een wreker van een Philistijn verzetten, die in de neêrlaag van een énig man, als het hem gelukte, den staat der Hebreen te pletter klonk? Op dien tijd, als de legers wederzijdsch in beweging waren, was David van zijn vader, den ouden Isai, uit Bethlehem, tot zijne drij oudste broeders gekomen, daar hij hoorde Goliath snorken. Voort sprakmen, dat de koning, aan den man die den uitdager versloeg, zijne dogter met overgroote schenkaadjen van rijkdom zoude geven, en zijn stamhuis in Israël met voorregten van vrijheid veréren. David den prijs verstaan hebbende, zei-

de; *Wat is deze gevoorhuidde Philiſtijn, dat hy de ſlagordens van den levendigen God zoude honen?* Want verdroeg Saul dien hoon, leedt Iſraël die ſmaad, het paſte David niet, om de zalving, zulk een tergend uiteiſchen, en verwaten verwijt te dulden. Had die Harpenaar den boozen geeſt van Saul door den klank zijner ſnaren getemt, hij zou dien onbeſneden ſchendbrok ook wel te onderbrengen. Als Eliab, de oudſte broeder van David, dat vernam, ſpalkte hij zijn neus van toren op, en verdraaide de deugd: maar David verdadigde zijne zuiverheid met een woord. Voort werd Davids rede bij Saul gebrogt, en hij ontboden zijnde zeide tot Saul; *dat geen menſch den moed verlieze: uw knegt zal met den Philiſtijn vegten.* Saul zeide, *gij zyt een jongman, en hy is een oorlogsman van zyne jeugt af.* David weder; *uw knegt verſloeg een leeuw en een béér, die de kudde beroofden; en zo zal het dien Philiſtyn gaan. De Heer, die my van den leeuw en van den béér heeft gered, zal my uit zyne hand rukken.* Saul zeide; *Ga, de Heer zy met u*; en hij dede hem zijn kleed, zijn koperen helm, en zijn pantſer aan. David gordde zijn zwaard over de kleren: maar hij zulx ongewoon zeide; *ik kan zo niet gaan*, en lei al dat tuig af. En hij, die zijne radde leden had geoeffent, om, trots den gezwindſten Benjamijt op een hair gewis te ſlingeren, nam zijn ſtaf, zogt vijf gladde ſtenen uit de beek uit, en ſtakze in de herders taſch, en met zijn ſlinger in de hand ſtapte hij naar den Philiſtijn. Goliath ook naderende, en David ziende, veragtte het ongelijk gewéér, en zijne jeugt, en ſchoonheid, en graauwde hem toe; *Ben ik een hond, dat je met ſtokken by me komt*, en hij vloekte David al dreigende bij zijne goden. David antwoordde; *Gij komt tot my met zwaard en ſpiets en ſchild, maar ik koom tot u in den naam van den Heere der heirſcharen, den God der ſlagordenen van Iſraël. Dien hebt gij gehoont, en Die zal u op dezen dag, met wegneming van uw hoofd, in myne hand beklemmen.* Want al had de Philiſtijn in de kloven der aarde gekropen, of door de lugt in de ſtarren gevlogen, hij moeſt'er kleven. Een Magtige Magtiger, de God van Iſraël, was hem tegen. Als nu de kampioenen op het ſlagveld elkanderen naderden, liep de onverſaagde David den reus te gemoet, (dog bleef uit zijn ſlag-arm) en ſtak zijn hand in de taſch, vatte een ſteen, en ſlingerende met een ſnor, trof den Philiſtijn vlak voor den kop, dat het harſſebekken kraakte, en de kai in zijn voorhoofd zonk, en hij verduizeld met de troni voorover op de aarde viel. David, wiens leven boven dreef, ſchoot toe, rukte het zwaard van den landplaager uit, ſloeg hem dood, en hakte hem den kop af, dat de reutelende bloedplas, uit de lillende ſtrot gutzende, het opgeſtove zand van den onbeſchoften ſchoft affpoelde. Waar op een veldgeſchrei bij de Philiſtijnen ontſtond, en een gejuich bij de Iſraëliten, dat de bergen loeiden, de boſſchen ſchudden, en de dalen wijd en zijd wedergalmden, met een naklank in het gewelf van beî de kerken tot aan de einden der eeuwen.

HET

1 Sam. XXII: 18.

שאול הורג את הכהנים.

Doeg at Sauls command killeth the Preists.

Saul tödtet die Priester.

SAUL INTERFICIT SACERDOTES.

Saül tue les Sacrificateurs.

Saul doot de Priesteren.

HET XI. TAFEREEL.

DE gramschap van een koning is als het brullen van een jongen leeuw: en hoe de toren van een man de geregtigheid Gods niet werkt, en hoe de onnozelheid de uitkomst van die korte razernij met een beklaaglijk einde elendig bezuurt, blijkt in den handel van den zoon van Kis, die als een hond, van de keten losgeborsten, op den steen beet, en op den worper niet zag; en een verwaten moordrol spelende, de hitte van zijne opbobbelende wraak in het bloed van heilige onschuldigen koelde. De groote mannen, doorlugtige helden, en gelukkige verstanden, worden altijt van de nijd begrimt; en daarom staken de deugden van David Saul in de oogen, zoodat hij het opgaande ligt der heerlijkheid van den zoon van Isai niet verdragen konde. Davids zegen was Sauls vrees. De vreugd van zang en spel, door de reien van het vrouwentimmer bij beurten, over de tienduizendige overwinning, David ter eere toegejuicht, maakte Saul zoo krankzinnig, dat hij hem met de spiets aan den wand meinde te hegten. En toen hem die worp miste, plaagde hij David met hem weg te zenden, een oversten te maken, en honderd voorhuiden van Philistijnen tot een bruidschat af te vorderen. Hij wist, wat gunst het volk David toedroeg, en dat voorzigtigheid en voorspoed hem bestuurden, en hij naamhaftig in dapperheid boven alle helden uitstak. Hierom wilde hij hem doden; dog door de voorspraak van Jonathan wat bedaart, zwoer hij, dat het niet zoude geschieden. Als David van het hof was, ontstond'er wederom een krijg, waar in hij een groten veldslag won. Om welke overwinning, de wispelturige en meinédige Saul, weêr door den boozen geest van afgunst bereden, hem andermaal aan den wand poogde te spietsen: dog David ontweek, en vlugte bij nagt. Saul liet Davids huis bezetten, om hem bij den dag te doden, maar Michol liet haar egtgenoot door een venster neêr, zoodat hij ontsnapte. Dus quam hij bij Samuël te Rama, en ging met den hoofdpropheet, en zij bleven te Najoth, het huis der leringe. Op de aankomst van Saul aldaar, die ook aan het propheteren geraakte, en mogelijk daar door om geen David dogt, nam David, bewust van Sauls opzet, de vlugt, en quam bij Jonathan, die niet geloofde, dat Davids dood bij Saul vast stond. Men besloot dan, dat Jonathan zijn vader Saul zoude ondertasten, of het quaad ten vollen David boven het hoofd hing, en zulx met het schieten van pijlen onfaalbaar te kennen geven; het welk de halsvriend Jonathan getrouwelijk naquam. David van Saul, gelijk een veldhoen op de bergen, nagejaagt, quam te Nob bij den priester Achimelech, en bediende zig uit hogen nood van de toonbroden. Op dien tijd was Doëg, een Edomijt, de opperste van Sauls véhoeders aldaar. De ongewapende David nam Goliaths zwaard van Achimelech mê; een blijk dat hij sterk en kloek was, en manrijpe jaren hadde om het weêrgâlooze lemmer te voeren: en van Saul voortvlugtende, be-

gaf zig bij Achies den koning van Gath. Dog zijn gevaar daar bemerkende, ſpeelde de rol van een dollen zot, die mêdogendheid en geen ſtraf verdiende, en raakte op die wijze weg, en quam in de ſpelonk Adullam, alwaar zijn vaderlijk huis, en verlege menſchen, omtrent vierhonderd, tot hem afquamen, en hij werd hun prins. Wijders verzogt David verblijf voor zijn vader en moeder bij den koning Moab te Mitſpeh, tot dat hij wiſte wat God met hem voor had. Toen zei de propheet Gad tot hem; *blijf niet in de ſterkte, vertrek naar het land Juda:* waar op David ging, en quam in het woud Chareth. Saul horende, dat David met zijn manſchap was bekent geworden, zat op een heuvel onder het geboomte te Rama, ſpietsvaardig om altijt quaad te doen, zeggende tot zijne omſtaande knegten: *Hoort tog gij zonen van Jemini! zal de zoon van Iſaï aan u allen akkers en wynbergen geven, en u overſten van duizenden en honderden maken? dat gij u tegens my hebt verbonden, en niemand openbaart het my, ofte bekreunt zig myner, dat mijn zoon met den zoon van Iſaï in heimelijk verſtand is getreden, en mijnen knegt heden tot een lagenlegger tegens my heeft opgewekt.* Doëg een berokkenaar van verderf, antwoordde: *Ik zag den zoon van Iſaï te Nob by Achimelech komen, die den Heere voor hem vraagde, en hem reiskoſten en het zwaard van Goliath gaf.* Saul dol opvliegende, om dat hij David, daar hij het op had gemunt, niet konde krijgen, liet Achimelech, en het gantſche huis van zijn vader, en de prieſters te Nob halen, en zeide; *Hoort nu gij zoon van Achitub, waarom hebt gij tegens my een vlockverwantſchap ondernomen, gij en de zoon van Iſaï, met brood en zwaard te geven, en God te vragen, en tegens my op te ſtaan, en lagen te leggen tot nu toe?* Achimelech antwoordde: *Wie is onder uwe knegten getrouw gelijk David, de ſchoonzoon van den koning, gaande tot uwe gehoorzaamheid, en heerlijk in uw huis? Heb ik heden begonnen voor hem God te vragen? dat zij verre van my: de koning legge zijn knegt, of myn vaders huis, zulx niet te laſt; want uw knegt heeft van dit alles niet geweten, klein of groot.* Saul in zijn boze drift voorthollende, zeide; *Achimelech gij zult den dood ſterven, gij, en al uws vaders huis.* Voorts brak hij alle ontzag den nek, zonder op godsdienſt naam en faam, of op eer en koningklijken ſtaat te paſſen, en gebood de lopers, de prieſters te doden, om dat zij het met David hadden gehouden, zijn vlugt geweten, en het niet ontdekt. Maar de knegten des konings wilden hunne handen aan de prieſters des Heeren niet ſlaan: dat aanmerkelijk is, op dat die moordvlak op geen Iſraëlijt zoude kleven. Toen geboot de koning Doëg, zich om te wenden en op de prieſters aan te vallen. Doëg, een Edomijt, zwanger van Eſaus aart tegens Jakobs erfdeel, keerde zig om, viel op de prieſters aan, en ſloeg op dien dag vijf en tagtentig mannen, die den linnen lijfrok droegen, dood. Daar lagen de dienaars des Heeren, de prieſters Gods, die niet hadden misdaan, in hun bloed gewentelt, dat den Hemel aanſchreide, en om wraak riep over de heiligſchennis, en onmenſchelijke woede van Iſraëls dwingeland, wiens euveldaad nog blixemt en dondert in de oogen en ooren der nakomelingen.

HET

I. Sam. XXIV. 11.

דויד מורה את כנף מעיל לשאול

David sheweth Saul the skirt of his robe.

David zeiget den Zipfel vom Rock Sauls.

DAVID LACINIAM TENENS PALLII SAULI.

David montre à Saül un coin de son manteau.

David vertoonende de slip van Sauls mantel.

HET XII. TAFEREEL.

Et is een groote deugd goed te doen, alsmen quaad kan doen. Met die genadegifte praalde de dégelijke vorst David al vroeg, gelijk een heldere ſtar aan den hemel van de wet der beſnijdenis. Want hij, van Saul voor een rijxſchender verklaart, brogt het gemenebeſt geen ſchade, maar voordeel toe: en alle gevaar vergetende, en voor zijne ſtamgenoten bekommert, ſtond de liefde tot het volk en het vaderland in zijn hart boven. David oorloogde onder God, niet doende als door Gods laſt, en was met een dubbelen dienſt van den propheet Gad, en van den prieſter Abjathar geſterkt. Wanneer de Philiſtijnen Kehila beſtreden, ſloeg hij hen op Gods bevél, en verloſte de inwoonders van die ſtad. Als Saul de tijding kreeg dat David te Kehila was, ontbood hij al zijn volk ten ſtryd op, meinende David, als een openbaren vijand, in die vaſte plaats te beknellen. Maar deze het quaad van Saul tegens zig bemerkende, vraagde den Heere, of Saul zoude afkomen, en of de burgers hem zouden overgeven. en zulx (te weten, indien hij bleeef) door de Godſpraak verſtaande, ging ſtil van daar met omtrent zeshonderd man. Saul dat hoorende, trok niet uit. De omzwervende David onthielt zig in de woeſtijn Ziph, nu in ſterkten, dan op het nevelagtig gebergte, dan in boſſchaadje, en aldaar quam Jonathan hem bezoeken, en in God verſterken, voorſpellende zijn koningdom. Dus maakten zij beide voor de derdemaal verbond. De trouwelooze Ziphijten, door het verſchrikkelijk voorbeeld van Nob, met het gemoed van hun bloed vervreemt, verklikten Davids verblijf bij hen aan Saul te Gibea, zeggende; *koom ſpoedig naar uw welbehaagen af, het is onze pligt hem in de hand des konings over te leveren.* Saul zegende hunne barmhartigheid, die van de goddeloozen wreed is; en belaſtte hen henen te gaan, de baan klaar te maaken, en Davids loop naa te ſporen, en van wien en waar hij was gezien, en alle ſchuilhoeken te doorſnuffelen, en hem dan kennis te geven. David nu van de ſteenrots afgegaan was in de woeſtijn Maön, alwaar Saul hem aan de éne zijde van den berg vervolgde, en hij aan de andere zijde vlugtte, en haaſt maakte om weg te komen; want Saul kreeg hem in het naauw. In dat gewrigt van zaken, quam 'er in allerijl een aangevlogen, en Saul zeggen; *haaſt u, en koom, want de Philiſtijnen zijn in het land gevallen:* waar op Saul aanſtonds David verliet, en trok den Philiſtijnen tegen. Dat was een wonderbare verloſſing van God, die zijnen gunſtgenoot in énen oogenblik de kaken van de dood ontrukte. David in de ruimte geſtelt, begaf zig in de bolwerken van Engedi. Maar als Saul den Philiſtijnen had agter her gezeten, werd hem geboodſchapt, waar David zig onthielt. Vliegend nam hij toen drie duizend uitgelezen mannen uit gantſch Iſraël, en ging voort om hem en zijn manſchap, boven op de rotſen van de ſteengeiten, op te zoeken. Dus quam hij tot de ſchaapskooien

aan den weg, in een ſpelonk, om zijne voeten te dekken, waar in David zig ter zijden met zijne mannen had verborgen. Toen zeiden de mannen Davids tot hem: *nu is de tijd geboren, dat de Heer uwen vijand in uwe hand geeft, doe hem dat goed is in uwe ogen.* David ſtond op, en ſneed een ſlip van Sauls krijgsmantel behendig ſtil af, en zeer ontſtelt met hartklopping zeide hij tot zijne mannen: *de Heer verhoede het, dat ik mijne handen aan den gezalfden des Heeren zoude ſlaan*; en beteugelde hunne oplopendheid, datze op Saul niet aanvielen. Ondertuſſchen ging Saul uit de ſpelonk den weg op. En David voort volgende, riep hem agter na, *mijn heer koning.* Saul ſnorde het hooft om, en David ſloeg zijn aangezigt ter aarde en boog zig neder, zeggende tot Saul; *Waarom luiſtert gij naar de woorden der menſchen, die zeggen, zie David zoekt uw quaad. Zie, heden hebben uwe ogen gezien, dat de Heer u in mijne hand in de ſpelonk had overgegeven, en men ſprak van u te doden, en zij verſchoonden u: want ik zeide; ik zal mijn hand aan mijnen heer niet leggen, om dat hij de gezalfde des Heeren is. En zie daar mijn vader, ja zie den zoom van uwen mantel in mijne hand, want in het afſnijden van uwen mantelboord heb ik u niet gedood. Beken dan en zie, dat 'er in mijne hand geen quaad of vergrijping is, zo dat ik tegens u niet heb gezondigt, en nogtans jaagt gij mijne ziel om haar te vangen.* David zo onverwagt uit de ſpelonk te voorſchijn gekomen, ſcheen uit de lugt gevallen; en zijn rondborſtige rede, met een zigtbaar teken van zagtmoedig weldoen bekragtigt, hielt Saul ſtaan, maakte hem opgetogen, ſchoof de ſchuld op valſche aanbrengers, overtuigde zijn boos geweten, en verweet hem zedig zijne quaadaartdigheid; dog ſtilde de gramſchap, ſtuitte de vervolging, en verkeerde de roede in balſſem. De Heer wilde David niet door een doodſlag tot het koningkrijk brengen, maar te regter tijd, met zijne hand van heerlijkheid en waarheid en regtvaardigheid verhogen, en op den troon van Iſraël zetten. En David, van een bezadigd verheven en koningklijk gemoed, is door die daad niet alleen boven de grootſte helden te ſtellen, maar als een voorligt voor alle koningen aan te merken, dewijl hij door God zig zelven meeſter, de genade over de wraak in zijn ziel dede heerſchen, en het leven van Saul, die hem naar het leven ſtond, ſpaarde, wanneer hij hem in zijn magt had, en zijn volk belette, het koningklijke lighaam, door de zalving geheiligt, te ſchenden of te ontwijden. De uitkomſt van deze geſchiedenis is een troost voor alle regtvaardige vervolgden, geplaagden, en verdrukten, en toont dat God uit benaauwdheid verloſſing, uit duiſternis ligt, en uit de dood het leven kan voortbrengen.

I Sam. XXV. 23.

אבינאיל באה לקראת לדויד.

ABIGAIL OCCURRENS DAVIDI.

Abigail pacifieth David with a present.

Abigail allant au devant de David.

Abigaël gebet David entgegen.

Abigail ontmoet David.

HET XIII. TAFEREEL.

Erſtand en milddadigheid, zijn als twee ligten in het menſchelijke leven: want het eene vind heilzame middelen in nood uit, en de andere maakt ruimte van weg voor het aangezigt der grooten. En zulx blijkt in een vrouw, die de woede van een verbolgen held, met neêrſlag bloed en moord gelijk een leeuw aanbrullende, door hare voorzigtigheid en onderworpenheid tot reden brogt, en dede bedaren. David het ongeſtuimige gemoed van Saul kennende, voornamentlijk als de booze geeſt hem gaande maakte, vertoefde niet lang op eene plaats, maar ging naar de woeſtijn Paran. In een gedeelte van de zelve te Maon woonde een Nabal, wiens bedrijf was op Carmel, een anderen berg als die vermaarde in den ſtam Aſer, aan de zee gelegen, waar van in de Schrift onder de toppen des aardrijks word gewaagt. Deze man was zeer groot (rijk en magtig) hij had drie duizend ſchapen, en duizend geiten; maar was, naar luid van zijn naam, een qua dwaas en een volſlagen zot, een hard en ongemaklijk man, een ontaartde nakomeling van den vromen Caleb: en zijne egtgenote was Abigail, een verſtandige en overſchoone vrouw. David in zijne woeſtijnſche omzwerving om levensmiddelen verlegen, en hoorende dat Nabal bézig was met ſchapeſcheren, het geen zelden zonder een vrolijken maaltijd geſchiedde, zond tien jongelingen naar dien welvarenden toe, om hem van zijnentwegen te groeten, en alle heil toe te wenſchen, en te zeggen: *Ik heb gehoort dat gij ſcheerders hebt; en zo lang uwe herders by ons zyn geweeſt, zyn zy niet verſmaad, en hebben niet vermiſt. Vraag'er uwe knapen naar, en zy zullen het u zeggen. Laat dan de jongelingen, op een goeden dag gekomen, genade in uwe oogen vinden. Geef tog aan uwe knegten, en aan uwen zoon David, het gene uwe hand vind.* De boodſchap aldus gedaan zijnde, antwoordde Nabal de vrek: *Wie is David, en wie is de zoon van Iſaï? Daar zyn thans zoo véle knegten, die zig van hunne heeren afſcheuren: zoude ik myn brood, myn water, en myn vleeſch voor myne ſcheerders geſlagt, wegnemen, en aan menſchen geven die ik niet ken, nogte weet waarze van daan zijn?* Met dat vragende antwoord van veragting, vol wrede en bittere woorden, ſtrijdende tegens de verpligting, tegens de menſchelijkheid, en tegens de Wet, hoonde Nabal zijnen grooten ſtamgenoot, en ſchold den geheiligden David voor een muiteling, en een afvalligen van Saul uit. Zo ras was Nabals redenlooze rede David niet geboodſchapt, of de gal liep hem van gramſchap over: en voort roepende, *te wapen, te wapen*, gebood hij omtrent vierhonderd man het zwaard aan te gorden, gelijk hij ook zijn zwaard aangordde, en uittrok. Een verziende knegt van Nabal zeide tegens Abigail: *David heeft boden tot onzen heer gezonden, om hem te zegenen, en hy is tegens hen uitgevaren: en die mannen waren ons zeer goed, zonder ſmaad of verlies, en dag en nagt tot een muur,*

tegens wild gedierte, rovers, en Philiſtynen. Zie nu wat u te doen ſtaat, want het quaad is ten vollen over onzen heer en ons huis beſloten; en hy is een zoon van ondeugd, dien men niet mag aanſpreken. Daarop nam Abigaïl metter haaſt twehonderd broden, twee fleſſchen wijn, vijf toebereide ſchapen, vijf maten gerooſt koren, honderd troſſchen rozijnen, en twechonderd klompen vijgen; en leide dit alles op ezels, latende hare knapen vooruit gaan, en volgende zelve op een ezel, zonder weten van haar man. Zij, en David met zijne mannen, quamen elkander in het verborgen van een berg te gemoet. David nu had gezegt: *Te vergeefs heb ik al wat deze in de woeſtyn heeft behouden, en hy heeft my quaad voor goed vergolden: en ook een zwaren eed geduan, indien hy hem van al dat aan den wand piſt* (waarſchijnlijkſt al het mannelijke) *tot het morgenligt zoude overlaten.* Als Abigaïl David zag, ſteeg zij gezwind van den ezel, boog zig ter aarde, en viel voor zijne voeten, zeggende: *Och myn heer! de misdaad zy op my: hoor uwe dienares ſpreken. Myn heer ſtelle zyn hart niet op Nabal, een onnut man, wiens naam is als zijn daad: ik uwe dienares heb de boden van myn heer niet gezien. En nu myn heer, zo waaragtig als de Heer en uwe ziel leeft, de Heer heeft u belet in bloed te komen, en dat uwe hand u zoude verloſſen: dat nu gelyk Nabal uwe vyanden worden, die tegens myn heer quaad zoeken. Laat dan dezen zegen, welke uwe dienares mynen heer toebrengt, aan de jongelingen die u volgen gegeven worden. Ai lieve, verſchoon de vergryping van uwe dienares, want de Heer zal mynen heer zekerlyk een beſtendig huis maken, om dat mijn heer de oorlogen des Heeren voert, en geen quaad ooit in u is gevonden. Als iemand uwe ziele zoekt, zal de ziel van mijn heer in het bondeltje des levens by den Heere uwen God zijn gebonden, en de ziel van uwe vyanden zal Hij uit het midden der holte van den ſlinger ſlingeren. En wanneer de Heer naar zijn woord u tot een voorganger over Iſraël gebiedt, zo zal dit mijn heer tot geen wankeling of hartzeer zijn, dat hij zonder oorzaak bloed hébbe vergoten, of zijne hand zig verloſt. En als de Heer mijn heer goed doedt, zult gij uwe dienares indagtig wezen.* David, door de rede van die bevallige Schoonheid, daar de deugd uit ſtraalde, in de ziel geraakt, zegende den Heere den God Iſraëls, zegende Abigaïl en hare beſcheidenheid, en bekende met een eed, dat de Heer hem van quaaddoen had weêrhouden: nam voorts het geſchenk aan, en liet haar met vrede vertrekken. Deze Abigaïl, met een heldinnegeeſt begaaft, was de kroon voor haren onwaerdigen man, hare waardij ging de robijnen verre te boven, ſterkte en heerlijkheid was hare kleding: zij dede haren mond open met wijsheid, en de vrede vloeide uit hare lippen. Al is nu de lijkaſch van die doorlugtigſte vronw, na zo véle eeuwen, door den wind aan dunne lugt verſtoven, Abigaïl echter blijft leven.

HET

1. Sam XXVIII, 14.

שאול עם בעלת־אוב בעין־דור

Saul with the witch of Endor

Saul bey der Zauberin zu Endor

SAULUS CONSULIT SAGAM.

Saül chez la Devineresse d'Endor

Saul by de Tooveresse van Endor.

Picart delin. Fenbeans Sculp.

HET XIV. TAFEREEL.

IEmand die den Heere God afvalt, en aan den Afgrond hulp zoekt, heeft een hart dat ondeugende gedagten ſmeed. In die zonde verviel de eerſte koning van Iſraël, door den knaagworm van zijn gewiſſe, door den ſchrik van zijne vijanden, en door zijn verwaten ongeloof: waar door hij de heerlijke ſtralen van een gezalfden des Heeren moedwillig, en van zelfs nederleide. Men leeſt vooraf, dat Samuël doot was en begraven: waar door de zonde tegens de waarheid, en tegens de natuurwet wordt aangewezen, dat men den geſtorven propheet Gods door geen toverkunſt kon doen boven komen. Ook had God de duivels konſtenaars, de waarzeggers, en de doden te vragen, op doodſtraf verboden; want de regtvaardige gaat in vrede in, en ruſt op zijn ſlaapſtede. Volgens dien zin had Saul, in het begin van zijne regering, toen hij nog beter was, en mogelijk door Samuëls raad, de waarzeggers en toveraars uit het land weggedaan. Als nu het leger der Philiſtijnen te Sunem lag, en de heirkragt van Iſraël op Gilboa ſtond, het éne ten noorden en de andere ten zuiden, daar het dal Iſreël tuſſchen beiden was, overzag Saul het heir der vijanden, en verſchrikte zo, dat hem het hart in het lijf beefde. Waar op Saul den Heere vraagde, maar waarlijk met geen hart. Hij kreeg ook geen antwoord, nogte door dromen, nogte door den Urim, nogte door de propheten. Hij dan de poort des hemels geſloten vindende begaf zig aanſtonds naar de deur van de hel, die altijt open ſtaat; zeggende tot zijne knegten; *zoekt mij een waarzegſter op, dat ik tot haar ga, en onderzoeke wat 'er nodig zij gedaan.* Deze zeiden hem, *dat 'er te Endor een waarzegſter was.* Toen trok Saul andere klederen aan, om onbekent te wezen, en ging met twee mannen in den nagt bij het wijf, willende *dat zy door den waarzeggenden geeſt hem voorzeggen, en doen opkomen zou dien hy haar zou zeggen.* De heks zeide; *Je weet immers dat Saul de waarzeggers en toveraars uit dit land heeft uitgerooit, waarom ſtelt gij dan een ſtrik voor mijne ziel tot de dood?* Zy ſprak als ofze Saul niet kende, dat niet waarſchijnelijk is, om dat hij van zijn ſchouder en opwaart hoger was dan al het volk. En Saul zwoer, dat haar om die zaak geen quaad zoude geſchieden. De kolrijdſter, gewoon bij een nare toverlamp in den knikkebollenden nagt, de duizend-konſtenaars, ſtokebranden, bloedraden, aartsverklikkers en zielmoorders, uit den afgrond te dagvaarden, was vliegende gereed, en vraagde, wien zij hem zoude doen opkomen? Hij toen eiſchte Samuël, menende, zo het ſchijnt, dat de geeſt van Samuël, hem ten gevallen, konde opgeroepen worden; waarom hij geen nagtgeſpens, maar Samuël zelfs wachtte, die voorhenen goed doende, zijnen hogen nood te hulp zoude komen. Een wonderbare verandering! Saul had naar den levenden Samuël op Gods gebod niet geluiſtert, en wilde tegens den wil des Heeren den doden horen. Zo ras de ſpookmaakſter Samuël zag, gafze een groten

ſchreeuw, en zeide tot Saul, *waarom hebt gy my bedrogen? want gy zyt Saul:* als ofze zulx toen eerſt, door hare prevelkonſt, uit de zwarte ſchimmen wiſt. De koning zeide, *vrees niet; maar wat zieje?* de nikkerjaagſter antwoordde; *ik zie goden uit de aarde opkomen.* Waar uit blijkt dat de toveres en Saul in geen één vertrek waren toen de geeſt verſcheen; en dat zij den naargeboortſten Samuël volgens haar zeggen zag, dien hij ſtrax daarna hoorde: want hij vraagde haar naar zijne gedaante: en zij zeide dat 'er een oud-man met een mantel om opquam: in welk prophetiſch gewaad, zij den Regter Samuël, buiten twijfel, als hij jaarlijx door de ſteden ging, wel had gezien en gekent. Toen Saul zig inbeeldde dat het Samuël was, boog hij zijn aangezigt met eerbiedigheid ter aarde, als of hij den doden, onverbiddedelijk in zijn leven, honig om den mond wilde ſtrijken. De geeſt, hier Samuël genoemt, op het ſchijnſchone valſch geſpitſt met leugen en waarheit onder een te mengen, begon voorbarig met een logen te klagen, dat Saul hem ontruſtte; en verhaalde bekende dingen, met een voorſpelling uit ſchrandere giſſingen tegens morgen, een toekomenden en onbepaalden tijd van jammer en elende. Maar de ziel van den waren Samuël kon door gene bezweringen geſtuit worden: en geen duiveljaagſter heeft magt over de zielen der heiligen. Ook moeſt Samuëls ziel, indienze quam, uit den hemel nederdalen, en niet uit de aarde opkomen. En was het Samuël geweeſt; hij zoude niet alleen van Amalek hebben gerept, maar Saul als een overtreder, een verbondbreker, een prieſtermoordenaar, en een helvrager door de buikſprekers, hebben beſtraft. Het wijkt van het geloof af te denken, dat de Heer, die Saul hadde geweigert door prieſters, propheten en dromen te antwoorden, hem naar de wijze van den afgrond door een doden zoude toeſpreken. De Schrift noemt het verſchijnſel Samuël, niet om dat hij het was, maar om dat het mogelijk zo ſcheen; en zij houd veeltijds die manier van zeggen: als; *drie mannen by Abraham, een man met Jacob worſtelende, Pharaös korenairen en kociën, Hananja een propheet, en vele goden:* niet datze alle zoodanige zijn, maar datmen het gelooft, ofte zoo ſpreekt. Niemand denke dat het nagtgebroedſel ſchrik hebbe om den naam des Heeren te noemen; de duivelbanners zelfs weten zig daar van te bedienen: maar voor het geloof door den Heere Jeſus in God, ſidderen zij alle. En dewijl in dit gantſche Hoofddeel, van Saul en het toverwijf, en niet een woord van Gods wil word gewaagt, is het een kragtige bewijsrede, dat dit werk van den Heere niet is voortgekomen; maar dat het kunſtenarij van het rijk der duiſternis, door het bedriegelijke wiggelwijf, zij geweeſt. Het zeggen nu van Jeſus Sirach, dat Samuël na zijn dood nog zoude hebben gepropheteert, is verwerpelijk, om dat hij geen geregelt ſchrijver is, nogte zijn werk in de Hebreeuwſche Rol der Heilige Schriften ingekaſt. Dog Sauls afval van God tot toverzonde ſtaat aangetekent; en hem, die zulk een gruwelſtuk beſtond, moeſt de ſcepter uit de hand en de kroon van het hoofd vallen, en hij zelf in een afgrond van elende nederſtorten.

HET

1 Samu. XXX. 17–18.

דויד מציל נשיו מעמלק.

DAVID ERIPIT UXORES SUAS HAMALEKITIS.

David rescueth his wives and recoverth all the spoil from the Amalekites. *David delivre ses femmes des Amalekites.*

David errettet seine Weiber aus den händen der Amalekiten. Verlossing van Davids wyven uit handen der Amalakiten.

HET XV. TAFEREEL.

Niet tegenſtaande dat David in alle zijne ondernemingen voorſpoedig was, evenwel zwerfde hij balling 's lands, met een tedere zugt voor den ballaſt zijner twe wijven, Abigail de Carmelitin, en Achinoam de Iizreëlitiſche, aangedaan; mistrouwende Sauls wraakzugtig gemoed, dat door het minſte windje van agterdogt aangeblazen, als een ijſlijk onwéér ſchielijk op kon ſteken. Hierom begaf hij zig met zijne bedgenoten, en omtrent zeshonderd mannen, bij Achis den koning te Gath, dien hij zo wel wiſt te behagen, dat de milddadige vorſt hem Ziklag tot een woning gaf. Waar uit David, als uit een vrijburg en roofneſt, buit maakte, en de Geſuriten, de Girziten, en de Amalekiten, die volgens Gods gebod moeſten verdelgt, en van welke het beloofde land moeſt geſchuimt worden, overviel, en de mannen, en vrouwen doodſloeg, zonder iemand te verſchonen, om geen tijding van zijn doen ten hove te brengen. Voorts nam hij de ſchapen, de runderen, de ezelen, de kemelen, en de klederen weg; en bij Achis komende, of om te verhalen wat hij had uitgevoert, ofte om hem van den roof mede te deilen, maakte hij dien vorſt wijs al wat hij wilde, die zulx en nog meêr daar toe geloofde. En dewijl de Philiſtijnen op dien tijd ten oorlog tegens Iſraël vergaarden, beloofde Achis aan David, dat hij hem en zijne mannen mê te veld zoude nemen, en hem altijt tot zijn hoofdwagter ſtellen. Maar als Achis bij de honderden en duizenden der Philiſtijnen met David en zijne Hebreeuwen in den agtertogt opquam, ſtak David aanſtonds den Philiſtijnſche vorſten zo geweldig in de ógen, als de loftrompét, hem ter ére nageblazen over het verſlaan van zijne tien duizenden, hun nog in de ooren tuitte: waarom zij vertorent tegens Achis uitvoeren, zeggende; hij zou hem naar zijne plaats doen wederkeren, daar hij hem beſtelt had. Achis met David ingenomen, prees zijne deugd, en verklaarde, dat hij zoo aangenaam in zijne oogen was als een engel Gods, maar de Philiſtijnſche vorſten geen welbehagen aan hem hadden. Dat was een wonderbare uitkomſt, die voorquam, dat David niet trouweloos tegens Iſraël, en geen verrader van Achis konde worden. Derhalven trok David 's anderen daags vroeg met zijne manſchap naar Paleſtine, en bevond op den derden dag, dat de Amalekiten in het zuiden op Ziklag waren aangevallen, en de ſtad in aſſche hadden gelegt, en de wijven en de zonen en de dogteren gevankelijk weggevoert, dog niemand gedood, en datze zijne vrouwen Achinaam en Abigail ook hadden mê gepakt, en hunnen weg waaren opgegaan. De Amalekiten hadden hun ſlag waargenomen, in Davids afzijn, om zig over zijne moorderijen en ſtroperijen, waar van Achis nooit de minſte lugt had gehad, te wreken. Op dat gezigt van verwoeſting weende David en zijn volk, tot dat hunne kragt verzwakt geen' tranen meêr konde bijzetten. Na dat ſchreiën hikken en ſnik-

ken werd David zeer benaauwt; want het volk, oproerig van aart na dien ontfangen ſlag, en verbittert over het derven zijner zonen en dogteren, merkte David aan, als den terger der Amalekiten door zijne uitvallen, als de oorzaake van al het jammer, als een agteloos opperhoofd, die de ſtad, van nodige bezetting ontbloot, voor alle vijanden had opengelaten, en als een vlugteling bij Saul gehaat, ſchuilende onder de vleugelen van een vriend die van nature vijand was, en ſprak van hem te ſtenigen. Zulk een dreigement zou de ſtantvaſtigheid zelve verſchrikken. Maar wat zouden de menſchen David doen! Hij was een propheet, en een gezalfde des Heeren, die de beloften Gods had wegens het rijk, verloſſing, en overwinning; en daarom verſterkte hij zig in den Heere; grijpende moed door een gelovig vertrouwen op God, wiens gunſt en genade hij zo menigmaal had genoten, en die hij toen ook in hope verwagtte, en waar van hij de kragt in zijne ziel gevoelde. Hij dede Abjathar met den Eghod naderen, en vraagde den Heere; of hij de bendeſtropers zoude agter her zitten, en aantreffen? De Godſpraak zeide; *jaagze na, gij zultze gewiſſelyk agterhalen, en verloſſen.* David, door dat antwoord, bet dan met een diamante harnas geſterkt, rukt vliegende met zijne zeshonderd mannen naar de beek Beſor toe, alwaar der tweehonderd bleven, die van vermoeidheid den krijg niet konden volgen. Dog David zette den togt met de vierhondert voort. Zij vonden op het veld een Egyptenaar, die in drie etmaal niet had gegeten ofte gedronken, en gaven hem ſpijs en drank. David vraagde hem; wie, en van waar hij was? Hij zeide, *ik ben de knegt van een Amalekyt, van myn heer verlaten, om dat ik drie dagen ziek ben geweeſt. Wy waren ten zuiden van de Cherethiten ingevallen, en op het gene van Juda is, en op het zuiden van Caleb; en wy hebben Ziklag met vuur verbrand.* David vraagde hem; of hij hem tot die bende kon afleiden. De knegt wraakzugtig tegens zijnen heer, en op de Amalekiten gebeten, zeide; *zweer my by God, dat gy my niet zult doden, nogte in de hand van mynen heer overleveren, ende ik zal u tot dat rot doen neder gaan*; en hielt zijn woord. De Amalekiten lagen wijd en zijd op de aarde verſpreid, mogelijk dronken en ſlaperig, en etende, drinkende, en danſſende om den groten buit, den Philiſtijnen en Juda ontrooft. De voorſpoed maakte hen zorgeloos, in voornemen, om het vrouwentimmer, de jongelingen, en de maagden voor ſlaven en ſlavinnen te verkopen. Toen ſloeg hen David, van de ſchemering af tot aan den avond van hunnen anderen dag toe, vellende hen alle ter neder, dat 'er niemand ontquam, dan vierhonderd jongelingen, die het op kemelen ontrenden. De held ontrukt den Amalekiten al wat zij hadden genomen, ook beide zijne vrouwen. 's Mans liefde tot dat paar, en de naijver der manſchap omtrent de egtgenoten, en de liefde tot hun krooſt, gaf een ſcherp vegten. Maar hoewel David het zwaard voerde, de Heer bragt den vijanden den ſlag toe. Een voortéken van toekomende grootheid, dat de zeeghaftige David, regtvaardig en manhaftig, met den laurier van overwinning om zijn vetgebalſſemd hoofd bekranſt, eerlang op den troon van Juda zoude ſtappen; en dus den weg banen, om als de groote koning der Hebreen, over gantſch Iſraël van Dan tot Berſeba den ſcepter te zwaaiën.

HEI-

II. Sam. I. 2.

דויד שופט למות את העמלקי

The Amalakite slain who slew Saul.

Der Saul umbs leben gebracht wird gestrafft.

SAULI INTERFECTOR PUNITUS.

La conduite de David avec le meurtrier de Saul.

Sauls dootslager gestraft

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Twede Boek van Samuël.

MEt wat een edel en koningklijk gemoed David was begaaft, bleek na den ſlag der Amalekiten, in zyn regtvaardig oordeel der gelijke deiling van den buit, tuſſchen zijn volk dat had geſtreden, en het gene bij het gereedſchap aan de beek Beſor was gebleven. Dog zijne wijsheid ſtak uit, met de majeſteit van den koning, ſchoon zijn vijand, regt te waarderen, en de eerbiedigheid voor een gezalfden des Heeren, na de dood te behouden, en nog hoog te ſchatten. Men hebbe zig niet te verwonderen, waar dit David, van agter de ſchapen gekomen, gering in véler ógen, van daan quam. Hij was de zoon van Iſaï, uit den ſtam Juda, den voortreflijkſten in hoogheid, van Gods Propheet uit den olihoren overgoten, die, toen al bezig met Pſalmen te digten, luiſterde naar het geen de geeſt hem op de harp leerde zingen. Op den derden dag na Sauls dood, als David twe dagen te Ziklag was geweeſt, quam 'er een man tot hem met geſcheurde klederen, en ſtof op zijn hoofd, en ter aarde vallende, boog zig neder. David vraagde, waar hij van daan quam? hij antwoordde, dat hij uit het leger Iſraëls was ontkomen. David zeide, *wat tyding? zeg op.* Hij zeide, dat het volk uit den ſtrijdt gevlugt was, en vele gevallen, en gebleven waren; waar onder ook Saul en zijn zoon Jonathan. David zeide, *hoe weetje dat ze dood zyn?* De jonge bode zeide; *ik quam bij geval op het gebergte Gilboa, en Saul leunde op zyne ſpiets, en de overſten van de ruitery zaten digt agter hem her: en hy keek om, zagme, en riepme, en zeide, wie zyt gij? Ik zeide, ik ben een Amalekyt. Toen zeide hy; ſta byme, en dood my, want deze krygskolder heeft my opgehouden, en myn leven is nog volkomen in my. En ik ſtond by hem, en ſloeg hem dood, om dat ik wiſt dat hy na zynen val niet zoude leven: en ik nam zyn kroon en het armcie-*

raad, en heb het herwaart by mijn heer gebrogt. Toen ſcheurde David zijne klederen, en alle mannen die bij hem waren; en zij bedreven rouw, en weenden, en vaſtten tot den avond, over Saul en Jonathan, en over het volk des Heeren, om dat zij door het zwaard waren gevallen. Wanneer David zijn krop van droefheid wat had uitgeſchud, ondervraagde hij den boodſchapper andermaal ſcherper; *van waar zyt gij?* Hij zeide, *ik ben de zoon van een vreemd man een Amalekyt.* David zeide tot hem; *hoe! hebt gij niet gevreeſt uwe hand uit te ſtrekken om den gezalfden des Heeren te verderven?* En hij riep een jongeling, zeggende, *treed toe; val op hem aan:* en hij ſloeg hem, en hij ſtorf. Voort zeide David tot hem; *Uw bloed zy op uwen kop, want uw mond heeft tegens u getuigt, met het zeggen, ik heb den gezalfden des Heeren gedood.* Dat was een regtvaardig vonnis van David gevelt, die na Sauls dood de koningklijke magt had, en geen booswigt, braverende op een koningsmoord, wilde laten leven. Ook was aan een Amalekijt geen verbeuren, dewijl zij alle van God in den ban waren. Deze leugenbode, vol geſmede argliſtigheid, begon zijn ſchelmſtuk met bedrog, om dat hij, een erfhater van Gods volk, aarde op zijn hoofd had, als of hij deel nam in Iſraëls leet. Maar zijn oogmerk was buiten bedenken, om David heimelijk te bedriegen, en openbaar te behagen, en een plasdank te behalen, met een aangename tijding hem ten gevalle te brengen. Want hij meldde bijzonderlijk van de dood van Saul en Jonathan, de twee énigſte, die David anderszins omtrent het rijk in den weg konden wezen. En zijn verhaal week voort verre van de waarheid af, te voren op het godsblad vermeld; daar niet ſtaat, dat de vége Saul was gequetſt, ofte op zijne ſpiets leunde; maar dat hij (na dat zijne drie zonen waren verſlagen, en de vijanden op hem aangedrongen, en de angſt des doods hem beklemde, en hij de dood van zijnen wapendraager te vergeefs hadde afgevordert) in zijn eigen zwaard viel, en alzo ſtorf. En dat de wapendrager ziende dat Saul dood was, ook in zijn zwaard viel. Zo dat het een verzonnen voorgeven, en een wrede bravade van den goddelozen Amalekijt was, dat hij Saul den doodſteek op zijn verzoek zoude hebben gegeven; als of de ſtervensgezinde koning zijn ſtrot liever aan het lemmer van een Amalekijt, dan van een Philiſtijn, wilde toereiken. Maar het is waarſchijnlijk, dat hij op heeter daad, en op den zelven dag van Sauls overlijden, op het gebergte van Gilboa is gekomen, dat 'er de plonderaar knaphandig bij was om zijn rol te ſpelen, en den doden koning van kroon en armgeſmijden te beroven: en dat de heiligſchender, miſſchien van Saul met Agag ook verſchoont, gelijk een bevrozen ſlang, van iemand voor de koude opgenomen, en in den boezem geſtooft, daarnaa met averrechtſche dankbaarheid, zijnen weldoender, ware het mogelijk geweeſt, het hart nog poogde af te ſteken. De waarheid van de zaak blijkt, om dat de Philiſtijnen des anderen daags eerſt quamen om de verſlagenen te plonderen, en dat zij Saul toen het hoofd afhakten, en het ten zegepraal alom in hun land omzonden, en zijn romp tot een ſchouwſpel aan den muur te Bethſan ophingen.

HET

II. Sam XI, 2

דויד רואה את בת־שבע רוחצת

Bethsheba bathing her self

Bathseba badet sich.

BATHSEBA LAVANS.

David voit Bathseba dans le Bain.

Bathseba in het badt.

Picart delin.

Bernards Sculps

HET II. TAFEREEL.

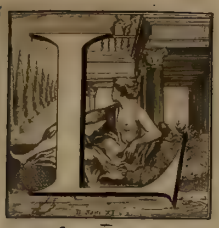

Edigheit is een broeineſt vàn gedagten, die veeltijds zonde voortbrengen: daarom is een ledig menſch, die vrij van allen handel ſchijnt te wezen, nog bézig met quaad. En in die elende zietmen den groten koning David, den man naar Gods hart, op den middag van zijn leven, met den laurier der overwinningen op zijn kroon verheerlijkt, helaas, ter quader ure gevallen, na dat hij zijne handen meeſt gedurig, met de oorlogen des Heeren tegens de vijanden van rondom, zeeghaftig had bézig gehouden. In het voorjaar, op den tijd wanneer de koningen waren gewoon ten oorlog uit te trekken, zond David zijnen Veldoverſten Joab met de gantſche heirkragt van Iſraël henen, om de Ammoniten te verderven, en hunne hoofdſtad Rabba te belegeren. Hij zelfs bleef te Jeruſalem: zo dat hij zig den oorlog voor een tijd onttrok, en aan geruſte ledigheid overgaf. Het geſchiedde toen op een tijd tegens den avond, dat hij van zijn ledekant opſtond, en op de tinne van het koninglijke paleis wandelde. Hij had een middagſlaapje om de hitte van den dag opgenomen; zekerlijk naar de gewoonte van dat land, daar de lugt zuiverder was, en de zon ſchoner ſcheen, en waar op God, met het lieve ligt en de gezegende warmte, zijnen horen van overvloed milddadig uitgoot. De koning van de middagſpijs en den ſlaap gevoed, en bol, en welluſtig, beſpiegelde dus wat 'er in het rond al omging. Dus zag hij van het dak af, of in een hof, of door een openſtaande venſter in een vertrek, dat 'er een vrouw zig waſchte, die zeer ſchoon van gedaante was. Zodanige waſſchinge geſchiedde of tot gezondheid, of om het lighaam te reinigen en te verkoelen, of uit vermaak. De overgrote ſchoonheid van dat naakte blanke poezelige en bevallige vrouwebeeld ſtak uit, gelijk de maan onder de mindere ſtarren, en was magtig om 's konings oog naar zig te trekken, en het hart van onkuisheid te doen blaken. Derhalven zond David aanſtonds henen, en liet naar die aanminnige vrouw, de trekſtar van zijne ziel, vernemen; mooglijk wel met gedagten, om haar, indienze nog was ongehuwd, ook tot een egtgenoot te nemen. Dog verſtaan hebbende dat het Bathſeba, de dogter van Eliam, en de huisvrouw van Urias den Hethijt was, zond hij evenwel boden henen, en dede haar halen. Het is onzeker, of zulx met beloven vleiën en bidden, of met ontzag bedreiging en gewelt geſchiedde. Maar het ſtaat vaſt, dat een koning, van een hollende drift gaande, zijne begeerlijkheid opvolgt, en zijne koningklijke magt kan gebruiken: gelijk Samuël aan Iſraël, toen het een koning wilde hebben, had voorzegt. Waar vervoert de geilheid een menſch niet toe! zij trekt alle ſchaamte uit, en verblind het verſtand, en dwingt den koning zijn vuil gemoed voor zijne knegten onbeſchroomt open te leggen. Uit de vaardige komſt van Bathſeba bij David is af te nemen, dat ze met geen grote tegenwéér wederſtreefde: niet dat ze onkuiſch ſcheen,

maar hoogagting voor de koningklijke majeſteit hadde, en miſſchien aldus een ſcheidbrief van haar man te gemoet zag, en uit ſtaatzugt op heerſchappij vlamde in hoop van nog koningin te worden. Wanneer nu de uitmuntende hof joffer was ingekomen, lag de koning bij haar neder, een téken, dat zij, die hem van verre had behaagt, van nabij niet afviel; en haar bekoorlijk aanſchijn, en juiſtgevormde leden (waar in de welgeſchikte gaven van natuur als om ſtrijd ſpeelden) met aangename manieren, en vriendelijke taal, en lieffelijke lonken, nog verheerlijkte. Maar het is niet te bedenken, hoe de heilige David zig met zulk een ſchandvlek bezoedelde, en den glans van zijne deugden en loffelijke daden met overſpel bezwalkte, en door een ſporeloze hartstogt van den welluſt wierd overheert. Men mogt wel vragen; is dit de man, die voorhenen een leeuw en een béér verſloeg; en door het geloof Goliath van Gat, den landpilaar der Philiſtijnen, om ver ſlingerde? Och, hoe weinig geleek David dien David! die onlanx in den linnen lijfrok als een Levit, nederig in zijne ógen, en eerbaar met de dogteren van zijne ſtad, de Ark des Heeren al juichende en huppelende en ſpelende inhaalde; en wederom als de grootſte overwinnaar, en de lieflijkſte onder de zangers van Iſraël, met vijf paar ſnaren, de koningen geketend en geboeid, tot lof van zijnen God voortſleipte. Dat miſdrijf van David gaf ſtof aan de heidenen, om den naam des Heeren te laſteren: en is een oorzaak, waarom de Meſſias den vleeſchelijke Joden is een ergernis. Waar uit men ziet, dat de heiligſte kan vallen; en dat alle de voorbeelden van den Heere Chriſtus, onder de ſchemerende ſchaduwe der Wet, waren duiſtere voorligten, en menſchen van zwakheid en gebreken, die een volmaakter Nabeeld vereiſchten. Derhalven zie een ijgelijk die ſtaat (door de geſchiedenis van David, van zulk een zonde afgeſchrikt) wel toe, dat hy niet valle; op dat de goeden den Heere geduriglijk voor zig ſtellen, om niet te wankelen: en dat de heiligen God altijt bidden, zonder wiens genade zij niet ſtaande konnen blijven. Het waſſchen van Bathſeba kan alle vrouwlui, die met ſchoonheid zijn overgoten, leren; hare leden niet onvoorzigtig ligtvaardig of oneerbaar te ontbloten, om dartele mannen, met het zwenken van een geil oog, tot gene onreine luſten op te wekken. Dat dan de mannen en vrouwen hun vat in heiligmakinge bezitten, zonder welke niemand den Heere zal zien; en tegens alle vuile begeerlijkheden ſtrijden, en die overwinnen en dooden, om lighaam geeſt en ziel God voor te ſtellen tot een levendig offer.

HET

II. Sam. XIII. 29.

עברי אבשלום הרגים במשתה את אמנון אחיו

Absalons servants kill his brother Amnon at a Feast.

Absalons diener tödten seinen bruder Ammon auff einem Mahl.

SERVI ABSALOMI OCCIDUNT, IN CONVIVIO, AMNONEM, FRATREM EJUS.

Les serviteurs d'Absalom tuent dans un festin son frere Amnon.

De knechts van Absalom dooden op een gastmaal zynen broeder Ammon.

J. Mulder fecit.

HET III. TAFEREEL.

Onder alle ſoorten van haat gramſchap en wraak, is de broederlijke de bitterſte, de felſte, en de vinnigſte, om dat het bloed tegen zijn bloed onverzoenlijk ontbrand. Zodanige wrede voorbeelden deden zig op in Kaïn tegens Abel, in Iſmaël omtrent Izaäk, en in Eſau bij Jacob. En hier komt een geſchiedenis voor in twee konings kinderen, die ook dat quade voetſpoor hielden. Ammon, de eerſtgeboren zoon van David uit Achinoam de Jizreëlitiſche, verſlingerde al te dwaas op Tamar, een ſchone maagd, zijne halve, en volle zuſter van Abſalom, uit Maächa de dogter van Talmai koning van Geſur, en niet ziende op te doen, was hij krank van liefde, zoo dat hij zijne vuile ongeoorlofde en razende minne niet matigen kon. Toen zeide Jonadab. zijn vriend en neef, een zeer wijs man, tot hem; *Waarom quijnt gij konings kind zoo van morgen tot morgen, en geeft het my niet te kennen?* Hij antwoordde; *Ik ben op Tamar, de zuſter van mijn broeder Abſalom, verlieft.* Jonadab, een loze vos, riedt hem; hij zou te bed gaan leggen, en zig krank veinzen, en als zijn vader hem bezogt, dan (als een luſtige zieke, die ergens trek naar heeft) verzoeken; dat zijne zuſter Tamar hem, met ſpijs van hare hand toebereid, mogte dienen. Het geen op die wijze geſchiedde. Tamar, als een onnozele duif, geen quaad van haviks klaauwen vermoedende, ging in Ammons huis, en volbrogt het verzogte. Als het éten was gereed, liet Ammon een ijder vertrekken, en Tamar brogt den koſt nabij hem in de binnekamer om te éten. Toen greep hij haar aan, zeggende, *koom zuſter, leg byme.* De verlege Schoonheid in nood, zeide uit kuiſche eerbaarheid, en niet uit bitsheid ongenade of hovaardij, *neen broér, doe mij geen geweld aan, dat is geen manier in Iſraël, laat die zotheid na. Waar zoude ik mijne ſchande doen gaan? en gij zoud een dwaas wezen.* En om zijn voornemen te beletten, en quanſuis nog hoop te geven, alsze zig maar uit het gevaar konde redden, zeize verder; *ſpreek den koning aan, hy zal mij van u niet onthouden.* Maar hij wilde naar haar niet horen; en dewijl hij haar veel te ſterk viel, verkragtte hij haar. De bloedſchender de magteloze zuſter in zijne ſlaapkamer geſchoffeert hebbende, was met het volbrengen zijner woedende drift haar aanſtonds wars, en haatte haar heviger, dan hij 'er te voren had bemint. Het zij zijn overtuigend geweten hem voort van den gepleegden gruwel bewroegde, of dat hij den ingebeelden en korten welluſt door het eerbare tegenworſtelen niet genoeg had genoten, of voor ſtraf en ſchande ſchrikte, hij zeide, *ſta op, ga heen:* en wat zij 'er tegen zeide, hij hielt zig doof, en dede haar door zijnen kamerdienaar naar buiten drijven, en de deur agter haar toegrendelen. De onteerde ſtrooide aſſche op haar hoofd, en ſcheurde den geſchakeerden rok dien zij aan had (een kleed dat de maagdelijke konings dogters droegen) en leide de hand op

haar hoofd, en ging ſchreeuwende voort. Abſalom uit dubbel konings bloed geſproten, grootmoedig en ſchrander, en den geilen aart van den verkragter kennende, giſte wat 'er gaande was, en vraagde Tamar, *is Ammon bij u geweeſt? Zwijg maar ſtil zuſter, hij is uw broêr, denk aan die zaak niet: en zij bleef eenzaam in zijn huis.* Als David die laſterlijke bloedſchande hoorde, werd hij geweldig toornig; maar men leeſt niet dat daar iet op volgde. Abſalom ook ſprak met Ammon geen goed nogte quaad, en hielt zig koel, als of hij van hem niet en wiſt, zonder eens gramſteurig te zien; maar haatte hem inwendig dodelijk om de onuitwiſſelijke eerſmet, zijne zuſter aangewreven. Na dat hij zijnen wrok twee volle jaren had opgekropt, waren zijne ſchapeſcheerders te Baälchazar bij Ephraïm doende; op welken tijd men gemeenlijk vrolijk was, en gaſtmaal hielt: want princen vokten in die oude en eenvoudige eeuw het véé ook aan. Hij nodigde alle de zonen des konings, ook den koning, om quaad vermoeden voor te komen, en die ſloeg het naar zijn wenſch af. Dog op zijn ſterk aanhouden kreeg hij Ammon, het doelwit van zijne wraak, mê, en alle de zonen van den koning. Prins Abſalom nu gebood zijne knegten, zeggende; *Ziet 'er naar, als Ammons hart luſtig is in den wijn, en ik zal zeggen, ſlaat Ammon, dood hem dan, en vreeſt hem niet: is het niet om dat ik het u beveel? weeſt ſterk en dapper.* Waar mede hij te kennen gaf, dat hij al wat 'er van quam op zig nam. De vorſten moeten zulke dienaars hebben, valken die van hunne hand vliegen, en met hoop en vrees naar hunne oogen omzien. Abſaloms knegten dan deden, gelijk hij had geboden. Toen ſtonden alle de zonen des konings op, en reden elk op zijnen muil weg, en namen de vlugt. Zoo liep de rol van dat moordbanket af. Ammon had bij de ſpijs gezondigt, en werd ook onder de ſpijs geſtraft. Uit de zuſterlijke maagdeſchennis ſproot een bron van elende. Helaas, wat al gevaar is aan de ſchoonheid vaſt! Hoe was Tamar, die ſchone jeugdige en rijzige Palmboom, tegens den aart van die edele plant, en haar naam, van haren ontaartden broeder verdrukt, en deerlijk in het ſlijk getreden! Ammon had zijn naam van Getrouw of Stanthaftig al zo verkeert gedragen, als Abſalom met dien van Vader des vredes pronkte. De ouders zijn dikwijl zelfs oorzaak, dat rampen van wigtig wéé hunne huisgezinnen treffen: want quade voorbeelden van vaders geven een ondeugenden indruk in de gemoederen hunner loſſe kinderen, voornamentlijk in koningshoven, daar volwaſſe zonen zijn, die op het rijk vlammen, nochte zig ontzien, als hun bloed héét word, den ouden naar de kroon, en met een naar het hart te ſteken.

I. Reg. III. 23.

משפט שלמה

Solomon's Judgment between the harlots.

Salomons Urtheil

JUDICIUM SALOMONIS.

Le jugement de Salomon.

Salomons Oordeel.

Picart delin. Gouwen sculp.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Eerſte Boek der Koningen.

Egt en Geregtigheid zijn de zuilen van een troon, en door die twee blijft een land ſtaande, en een koningkrijk beveſtigt; dewijl zij beide zijn dogters van de Wijsheid, uit hemelſch zaad geſproten. Met zulk een zegen was de jonge koning Salomon, de Jedidjah, de Beminde des Heeren, naauwelijx zijne mannelijke jaren bereikt hebbende, in het begin van zijn koningdom, van den Allerhoogſten begenadigt. Want God was hem te Gibeon verſchenen, en had hem naar zijne begeerte, ſtrekkende tot de goddelijke eer, tot zijn eigen heil, en tot de goede regering van het volk Iſraëls, met een wijs en verſtandig hart beſchonken, boven alle koningen, boven alle menſchen voor en na hem. De gezalfde, dus ter heerſchappijë, om te horen, te verſtaan, te oordeelen, en regt te doen, van God op een wonderbare wijze ingewijd, was te Jerusalem met offeren bezig, als 'er voor zijn aangezigt twee hoeren quamen. Het zij haar geding te zwaar was, om bij de gewoonlijke regtbank afgedaan te werden, of dat zij zig tot den hoogſten regterſtoel hadden beroepen: God wilde dat de nieuwe koning een proefſtuk van zijn ontfangen gave zelfs in zijne ziel zoude gevoelen, en een blijk van zijne wijsheid aan anderen geven, waar door het ligt der opgaande majeſteit met eerbiedig ontzag hooger mogte rijzen. De éne vrouw nu, de aanklaagſter, en waarſchijnlijk de verongelijkte, zeide; *och myn heer! ik en deeze vrouw wonen in één huis, en ik heb daar by haar gebaart, en op den derden dag na myne verloſſing baarde zy ook, en wij waaren met ons beide zamen, en niemand anders in huis; en zy heeft haar zoon's nachts dood gelegen, en ſtond in het midden van den nacht op, als uwe dienaareſſe ſliep, en nam myn zoon van by my, en leide hem in haaren ſchoot, en haar doden zoon in*

myn ſchoot; en toen ik 's morgens opſtondt, om myn zoon de borſt te geven, was hy dood, en ik merkte dat het myn zoon niet was dien ik had gebaart. De andere vrouw, de gedaagde, de verweerſter, zeide; *neen, want de levendige is mijn zoon, en de dode is uw zoon.* De eerſte weder; *neen, want uw zoon is dood, en mijn zoon leeft:* en zoo ſpraken zij voor het aangezigt van den koning. Dat was een duiſter verſchil, zonder getuigen of ſchrift of bewijzen, daar geen ſterflijk menſch ſcheen te konnen doorzien, noch te het ware van het valſche moeders hart te onderſcheiden. Nederigheid en geduld ſtaken in Salomon uit, dewijl hij zig verwaardigde, twee ligtvaardige vrouwlui, uitſchot van het graauw, zonder aanzien van perſonen, ofte in hare redenen te vallen, gelijk het een regtvaardig regter betaamt, met bedaardheid aan te horen. Tot een betoning zijner opmerking, herhaalde hij hare woorden, wel gelet hebbende op de gebaarden van die wijven, op de eenvoudige vrijmoedigheid in het ſpreken, en voornamentlijk op de hartstogten, waar in men het wezen van de ziel als in een ſpiegel ziet. Ondertuſſchen had de koning de zaak in zijn hart al gewikt, gewogen, en geoordeelt; en gebood, dat 'er een zwaard zoude gebrogt worden; het geen door een trauwant geſchiedde; dien hij belaſtte het levendige kind te doorſnijden in twéén, en aan elk de helft te geven. Maar de vrouw, wiens zoon de levendige was, met een gloed in 'er binnenſte over hare vrugt bewogen, beſtorf om het hoofd en toeſchietende, zeide tot den koning; *Och mijn heer! geef haar het levendige kind, en dood het tog niet.* De andere zag het werk aan, als of het haar niet aanging, en zeide; *het zy het uwe nogte het mijne, laat het doorſneden worden.* Toen zeide de koning, *Geef het levendige kind aan die, en dood het geenzins, dat is 'er de moeder van.* Als gantſch Iſraël dat oordeel hoorde, vreesde het den koning, ziende Gods wijsheid in hem om regt te doen. Hierom had David, naar den letterlijken zin, voor Salomon gebeden; en door den prophetiſchen geeſt, in het geloof, met een wenſch en met een verlangen, van den Meſſias, die de harten kent, en de nieren doorgrond, voorzegt: *ô God! geef den koning uwe regten, en aan den zoon van den koning uwe geregtigheid: zo zal hy uw volk regten met geregtigheid, en uwe elendigen met regt.* Het geſtreken vonnis klonk alom op, en leî den grondſlag eener geliefde ontzaggelijke en beſtendige heerſchappij, zo wijd zijn ſcepter, over alle koningen aan deze zijde van de rivier, tot aan het land der Philiſtijnen, en aan de grenzen van Egypten, rondom in vrede reikte: als een oordeel, dat onder de oordelen van alle koningen en regters der aarde de kroon ſpant. Hierom moet dat vonnis, aan alle die in vierſcharen zitten, tot een voorbeeld ſtrekken, en hen aanprikkelen, om met hun uit erſte vermogen naar wijsheid te ſtaan, en regt te doen: want het is de eer van koningen en van regters, ja zelfs van de laagſte regtbank, een zaak te doorgronden.

HET

I. Reg. XI. 29.

נבואת אחיה לירבעם

Ahijah's prophesie to Jeroboam.

Ahias weissaget dem Jerobeam.

AHIAE PRAEDICTIO JEROBEAMO FACTA.

Prophetie d'Achias à Jerobeam.

Ahias voorzegging aan Jerobeam.

HET II. TAFEREEL.

Traf volgt de zonde, gelijk de ſchaduw het ligchaam. En zulx had God in zijne tweede verſchijninge Salomon voorgehouden, zeggende: *Indien gij voor myn aangezigt wandelt, zal ik uwen troon in eeuwigheid beveſtigen: maar indien gij andere goden dient, zal ik Iſraël uitroiën, en het huis, dat ik myn naam heb geheiligt, van voor myn aangezigt wegwerpen.* Maar och! het zijn ſterke beenen die weelde konnen dragen. Davids zoon en nazaat, de allergezegenſte koning, de hemelſche propheet, en de grootſte vredevorſt op aarde, de bloem de kroon het ligt de morgenſtar der vorſten, die den glans van al wat kroonen droeg, in wijsheid rijkdom eer en heerlijkheid, op een weêrgadeloozen troon, verdoofde, verviel uit den gelukkigen ſtaat van den wettigen en waren godsdienſt, de uitſtortinge en het genot van Gods overvloedige gaven; en verzonk, door het misbruik van uitheemſche en verbode ſchoonheden, al te jammerlijk in den poel van vervloekte afgoderij; een gruwel, waar voor het hair van al het beſnedendom te bergen moet rijzen. want na dat de koning den tempel des Heeren met alle zijne heerlijkheid, en zijn eigen paleis, en het luſthuis van het woudt Libanons, en het huis voor zijne vrouw Pharaos dogter, had volbouwt: en Ophir tot een klomp zag in zijn ſchoot gegoten, en de begeerte van zijne ziel boven wenſch en boven hoop vervult, en dat het tijd zoude zijn geweeſt, om in ruſt den Heere zijnen God, de bronader en gever van al dat goed, te danken en te dienen, en hij op zijn' jaren en grijs wierd, meêr door welluſt uitgemergelt, dan door ouderdom verteert, verſlingerde hij op vreemde vrouwlui van Moab, Ammon, Edom, Zidom, en Cheth, en hing aan de zelve met liefde. Die wijven trokken zijn hart van Jacobs God af; zo dat hij haar ten gevalle, voor hare afgoden, hoogten op den berg voor Jeruſalem boude. Hierom zeide de Heer tot Salomon; *dewyl gij myn verbond hebt verbroken, zal ik het koningkryk van u ſcheuren, en aan uwen knegt geven.* Van dien tijdt af verwekte de Heer voor hem tegenpartijders; eerſt Hadad den Edomijt, van koningklijken ſtam in Edom, die quaad dê: daarna Rezon, die van Hadadezer, den koning van Zoba, zijnen heer, was gevlugt, en in Damaskus over Syrië regeerde. Ook werdt eindelijk Jeroboam, de zoon van Nebat, Salomons hoveling, een dapper arbeidzaam man, tegens hem wederſpannig, om dat de koning aan Millo bouwende, de opening van Davids ſtad, tegen de gemeene vrijheid, toeſloot. En dat drietal wroette al voort, om, ware het mooglijk, den troon van Salomon te ondermijnen, en hem dan uit den zétel te ligten. Maar anders lag het bij de Almagt beſchoren. Want als Jerobeam uit Jeruſalem ging, vond de Propheet Achia de Selonijt, hem op den weg; en zij beide waren alleen op het veld. Toen vatte Achia zijn nieuw kleed, dat hij aan hadde, en ſcheurde het in twalef ſtukken, zeggende tot Jerobeam; *Neem*

tien ſtukken voor u: want alzo ſpreekt de Heer de God van Iſraël; zie, ik zal het koningkrijk uit de hand van Salomon ſcheuren, en u tien ſtammen geven. Maar een ſtam (namentlijk Juda, onder welken Benjamin om de zamenwoninge was begrepen) *zal voor hem zyn, om myn knegt David, en Jeruſalem myn verkoren ſtad. Daarom dat zy my verlaten, en zig hebben nedergebogen voor Aſchtoreth, Chamoſch, en Milcom, de goden van Sidon, Moab en Ammon; en in myne wegen niet hebben gewandelt, om regt in myne ógen, en myne inzettingen en myne regten te doen, gelyk zyn vader David. Dog ik zal het koningkryk hem niet uit de hand nemen, maar hem al zyn leven laten regeren, om David mynen knegt, den onderhouder van myne geboden en inzettingen. Maar ik zal het koningkryk uit de hand van zijn zoon nemen, en u tien ſtammen daar van geven. En aan zijn zoon zal ik énen ſtam geven, op dat myn knegt David t'allen dagen een lamp voor myn aangezigt in Jeruſalem, myn verkoren ſtad, hebbe, om mijn naam daar te ſtellen. En dan zal ik u nemen, en gij zult regeren over al dat uwe ziel zal begeren, en gij zult koning over Iſraël wezen. En indien gij doet, gelijk myn knegt David heeft gedaan, zal ik met u zijn, en u een beſtendig huis bouwen. En ik zal hier om het zaad van David vernederen, dog niet altijt.* Met het ſlot van die rede werd Juda in Salomons erfnakomelingen, den onweg opgaande, de elende van in-en uit-landſche oorlogen voorſpelt: het zij men de geilheid den toom viere, of op heidenſche outers ſmoke, of het onnoozele offerkind in het vuur van den bloedgod Moloch hoore kermen; of dat het volk, in ſlavernij vervoert, het juk van Aſſur voele en den Chaldéén diene. Ook, dat de Vorſt Meſſias, op Davids troon, koning over het huis Jacobs in eeuwigheid zoude wezen. Bij al den luiſter van Salomon, zo groot als de zon nooit in een ſterflijk menſch beſcheen, is zijne zonde niet verzwegen: tot een waarſchuwing, om geen ſchuld van heilige majeſteitſchennis te begaan, en het verderf te ontvlieden. Want het afgodendom is met een vooroordeel en een dommen ijver voor zijnen godsdienſt ingenomen, zonder den zelven aan de reden, het ingeſchapen ligt, te toetſen: heel anders als de menſchen, die den waren en redelijken godsdienſt omhelzen. Hoe luidden voorheen de gulde ſpreuken van 's wijzen konings eigen mond, om de jonge manſchap van vuilen welluſt af te manen! *Och, hang uw ziel tog niet aan vreemde vrouwen, onbekende vleiſters! De ſchoonheid is ijdelheid, en de bevalligheid bedrog. De lippen van vreemde vrouwen vloeiën van honigdrop, en haar gehemelte is gladder dan oli: maar hare voeten dalen naar de dood, en haare treden houden de hel vaſt.* De onzinnige jongeling, dien hij zag, ging zulk eene na, gelijk een os agter den ſlagter, tot dat de pijl zijn lever doorſnê. De vreemde vrouwen zijn adders, die eerſt naar het hart, en dan naar de ziel ſteken.

HET

1. Reg. XIII. 24.

אריה ממית את הנביא בונר

The man of God slain by a Lion for his disobedience.

Der ungehorsame Prophet wird von einem Löwen umgebracht.

PROPHETAE CONTUMACIA PUNITA.

Un Lion tue le Prophete desobeissant.

Straf des ongehoorzamen Profeets.

HET III. TAFEREEL.

Ods wil word door gebieden en verbieden uitgedrukt: en schoon alle menschen van die onafhangkelijke Majesteit afhangen, nogtans is zijn volk op een bijzondere wijze aan zijn gebod en verbod verpligt, en allermeest zijne dienstknegten, die tot gezanten uitgekoren, de ontfangen Godspraak bestipt hebben op te volgen, om den Allerhoogsten niet te vertoornen, en een wigtig wee op hunnen hals te halen, gelijk aan een Man Gods geschiedde. Wanneer Jerobeam de klem van de regering, als koning over tien stammen van Israël, in zijn vuist had, vreesde hij in zijn hart, dat het koningkrijk zig, door de oeffening van 's volks godsdienst te Jerusalem, met verlies van zijn leven, mogte worden ontwrongen, en tot het huis van David wederkeren. Om dan zulx voor te komen, maakte hij twee goude kalveren, en zette het één te Bethel, het ander te Dan. Hij bouwde ook kerken der hoogten, en altaren, en stelde priesters aan uit de hef van het graauw, en offerde zelf. Waarom hij met die vlak is gebrandmerkt, dat hij zondigde, en Israël dede zondigen. Als nu Jerobeam op den altaar te Bethel bezig was met rooken, quam 'er een Man Gods, door het woord des Heeren uit Juda, om die booze zonde te bestraffen, roepende tegens over den altaar, uit last des Heeren, alzo zegt de Heere; *Altaar, altaar, het huis van David zal een zoon met naam Josia geboren worden, die de rookpriesters der hoogten op u zal offeren, en menschenbeenderen verbranden.* Hij gaf ook een wonderteken op dien zelven dag, zeggende; *dit is het van het welke de Heer heeft gesproken; zie, de altaar zal gescheurt, en de asch zal 'er afgestort worden.* Op die rede strekte de koning zijne hand van den altaar uit zeggende; grijpt hem, en zijne hand verdorde, dat hij die niet naar zig konde halen: en de altaar scheurde, en de assche stortte neder. Toen zeide de koning tot den Man Gods; *bid den Heere God voor mij, dat mijne hand herstelt worde:* en de Man Gods bad, en de hand werd als te voren. De koning nodigde den Man Gods ten éten, met belofte van een schenkaadje. Maar dees antwoordde, *al gaaft gij mij de helft van uw huis, ik ga met u niet mê, nogte drinke in deze plaats; want zo heeft de Heer mij geboden, en ook den weg niet weder te gaan dien ik ben gekomen.* En hij ging voort een anderen weg heen. De zoon van een oud propheet te Bethel vertelde zijn vader, wat de Man Gods daar had gedaan. Als de oude man zijn weg wist, reed hij op zijn ezel hem na, en vond hem onder een eik zitten, en vraagde hem, *Zyt gij de Man Gods uit Juda?* Hij antwoordde, *ik ben't.* De Oude zeide, *koom met mij naar huis, en eet brood.* De Man Gods weigerde het, om het woord des Heeren. De Oude zeide, *ik ben ook een propheet gelijk gij, een engel heeft door het woord des Heeren tot my gezegt, breng hem weder met u in uw huis, dat hy brood éte, en water drinke:* maar hij loog tegens hem. Daar op keerde de

Man Gods weêrom, en at en dronk. En als zij aan de tafel zaten, geſchiedde het woord des Heeren tot den propheet, die hem hadde doen wederkeren: en hij riep tot den Man Gods uit Juda, *alzo zegt de Heer; om dat gij den mond des Heeren wederſpannig zyt geweeſt, en het gebod, dat de Heer uw God u had geboden, niet hebt gehouden, en zyt wedergekeert, en brood hebt gegeten, en water gedronken, ter plaatſe daar het u was verboden, zal uw dood lighaam in het graf van uwe vaderen niet komen.* Na den maaltijd zadelde hij den ezel voor den propheet, dien hij hadde doen wederkeeren. Hij trok voort, en een leeuw vond hem op den weg, en doodde hem; en zijn dood lighaam lag op den weg geworpen, en de ezel ſtond neffens hem, en de leeuw bij het lijk. Dat was het einde van den Man Gods, zoo hoog tot een heraut van den koning der koningen verheven, en zo laag door zijne ongehoorzaamheid gevallen, en ſchielijk geſtraft. Deze geſchiedenis hangt gelijk een keten van wonderwerken aan één. Als de voorzegging der geboorte van koning Joſia, toen in de rij van ruim drie agter-eeuwen nog opgerolt: het verſtijven der hand van den verſtokten Jerobeam, een voortéken van de zekere vervulling der voorſpelling: en dat het hoogſte woord daar was; *doet mijne propheten geen quaad, want die hen aanraakt, raakt het zwart des oog-appels van den Alzienden aan:* het wonderwerk van het outer ſplijten, en het aſch-afſtorten, op de voorzegging zo gezwind volgende, gelijk de vlam den rook. De herſtelling van Jerobeams hand, niet om zijne bekeering (want die was ver te zoeken) maar tot een blijk van Gods kragt. En daarna; de waaragtige voorſpelling, dat de Man Gods, buiten 's lands, zijn vaderlijke graffſtede zoude derven. En dan; dat de leeuw hem doodde, maar niet verſcheurde; en dat de leeuw op den ezel niet aanviel; en de ezel voor den leeuw niet vlugtte; en zij beide het lijk bewaarden; en de ezel geſpaart ſcheen, om den doden weg te voeren. Helaas! de Man Gods was door de naäping van het woord des Heeren van den ouden propheet, te ſtout op zijn ingewijden dienſt, uit zwakheid verleid. Hij moeſt den geeſt, of die uit God was, hebben beproeft, en zijne openbaringe gelooft: want al zeide een engel uit den hemel iet anders, als God zegt, die zij vervloekt. Maar wat voor doornen van wêdom moeten den ouden propheet in de ziel hebben geſteken, toen hij door het woord des Heeren, den Man Gods, dien hij met een leugen had bedrogen, het vonnis des Heeren verkondigde! Waarlijk, dit alles is een ſpiegel voor alle dienſtknegten des Heeren, om de oordelen van den Regter der gantſche aarde te vreezen, en in het voorbeeld van den ongehoorzamen Man Gods niet te vallen.

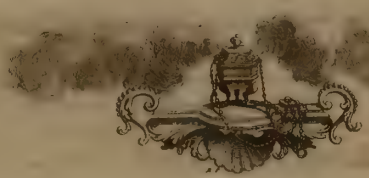

HET

1. Reg XVII 6

אליהו אמון בערבים

Eliah fed by Ravens.

Elias wird von den Raben gespeiset

ELIAS A CORVIS PASTUS.

Elie nourri par ces Corbeaux

Spyzing van Elias

HET IV. TAFEREEL.

Et regt en reden moeten voor wonderwerken worden aangemerkt, die God door tegenſtrijdige naturen in de natuur uitwerkt. Want wanneer de Almagtige (voor wiens aangezigt de aarde davert, en de hemelen druipen) wil, dan verandert een ſtaf in énen ógenblik in een draak; dan ſtaat de vloeibare zé ſteil over-eind tot een muur; dan giet een ſteenrots waterſtromen uit; dan beeft het gebergte, dat anders op zijnen wortel onbeweeglijk ruſt; en een ſlang, uit vergiftige ertsſtof gemaakt, verſtrekt een tegengift voor de beet van vuurige ſlangen. De wonderwerken zijn in Gods woord niet ver te zoeken: het zijn all' wonderen die zig daar in van de wonderlijke Godheid opdoen. Hier komt een man Gods voor, die door de goddelijke voorzienigheid, van de verſlindentheid, om wonderen uit te voeren, wonderlijk in het leven word behouden. In de dagen van Achab, den zevenden koning over Iſraël, die in het quaad doen alle zijne goddelooze voorzaten overtrof, quam Elias de Tiſchbijt uit de inwooners van Gilead, een man van een verheven gemoed, en een ſtreng verdadiger der wetten, ſchielijk te voorſchijn om de hooggaande zonden met zijne voorzegging te beſtraffen, zeggende tot den koning (dien hij zonder twijfel te voren had vermaant, tot ſpot en verwijt van zijne dode goden) *zo waaragtig als de Heer de God van Iſraël leeft, voor wiens aangezigt ik* (in het gebed) *ſta, indien 'er in deze jaren* (drie en een half) *daauw of regen zal zyn, als volgens myn woord:* dat is, ten zij ik het door de openbaring van God voorzegge. Toen geſchiedde het woord des Heeren tot Elias aldus; *Ga van hier, wend u naar het ooſten, en verberg u by de beek Grith, voor aan de Jordaan: gij zult uit de beek drinken, en ik heb de raven geboden, u daar te onderhouden.* En hij dede naar het woord des Heeren. En de raven brogten hem's morgens en's avonds brood en vleeſch: en hij dronk uit de beek. Wanneer Chiël de ſtad Jericho, ten ſchimp van de goddelijke wraak, en tegens den vloek van Joſua, herbouwde, verwekte God Elias ſnellijk tot een propheet, die met vuur gewapent, om den loop der hollende zonden te ſtuiten, en de waardigheid van de godſpraak te beveſtigen, als een onderwezen van God, de toekomende ſtraf van droogte, waar op hongersnood zoude volgen, met een heilige ſtoutmoedigheid verkondigde. En om den groten ijveraar, voor een tijd, de oplopende woede van den overgoddeloozen dwingeland te ontrukken, terwijl het beſluit Gods de tugtroede zoude beginnen te baren, beſtelde de Heer hem in een veilig vertrek. Aldus woonde Elias, op Gods bevél, bij de beek Grith, een dal, een woeſtenij, een eenzame plaats van den weg af, een ſchuilhoek uit het oog, van niemand te vermoeden, en zekerlijk in een ſpelonk, een regte Godskapél, van de natuur door den hamer en den beitel van Gods woord uit een ſteenrots gehouwen, om zijne innigſte gedagten onbelemmert, en

gedurig in den geeſt tot God, op te heffen. Aldaar ſloeg het Alziende Oog hem gade, en voorzag hem tweemaal daags met heilzaam voedzel, brood en vleeſch. De bouwheer van de natuur veranderde de natuur. Hij, die den raven den koſt bereid, en hunne jongen, als zij verlegen van honger hem aanſchreeuwen, gebood de raven op Elias te paſſen, en hem de ſpijs dagelijx toe te brengen. De Almagtige bézigde, om zijn weêrgadeloos wonderwerk onnaſpeurlijk te vergrooten, de raven; gulzige, vratige, ongure, quaadaartdige, diefagtige vogels, ſcheurziek om raauw vleeſch, ſchoon het ſtinkt, al ſlokkende te vreten, en die hard tegens hunne jongen, de zelve zomtijts nog ongevedert uit het neſt ſtooten, en maar genegen zijn om'er eigen krop overdadig op te proppen. Zulke wonderlijke lugtboden bedienden Elias, tegen den loop der natuur, om zig over dat heerlijk wonderwerk van den Wonderwerker van hemel en aarde eeuwig te verwonderen. Elias, vele dagen in de ſchool der Opperſte Wijsheid van den Geeſt geleert, en daar door met ſtantvaſtigheid, geduld, en vrijmoedigheid gewapent, en met het pantſer des geloofs geharnaſt, geleek een bloem, die lang in haar knop beſloten, met kragt van heerlijkheid eerlang zal uitbreken; en was toen regt in ſtaat, om alle dreigementen te veragten, en den wrevelmoedigen Achab, en Izebel zijn boos afgodiſch wijf van Sidon, en de valſche propheten, en den Baäl, en andere drekgoden, voor de eer van den Heere den God van Iſrael, in den ſchild te varen.

II. Reg: II, 11.

עולה אליהו שמימה

Elijah is taken up into heaven.
Elias fähret gen Himmel.

ELIAS IN CAELUM SUBLATUS.
Elie monte au Ciel.
Elias hemelvaart.

Picart: delin. *Purugue Sculp.*

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Tweede Boek der Koningen.

GOd de Heer is een verterend vuur voor zijne vijanden, die den hoon, Hem aangedaan, op het allervinnigſte ſtraft; gelijk vlammend vuur, in brandſtof weidende, alles afmaakt en verſlind. Het behaagde de alleen Heilige Majeſteit, Elias tot een vuurigen propheet tegens de zonden te ſtellen: want de man was vuurig van geeſt en lighaam, vuurig in het beſtraffen en uitvoeren, vuurig in het gebéd, en vuurig ijverende voor den Heere den God der heirſcharen. En dewijl het einde van het begin afhangt, wilde de Heer den vuurigen levensloop van Elias, met een vuurig uiteinde van heerlijkheid, voor het gezigt, en in de tegenwoordigheit van zijnen navolger, bekroonen. Wat wonderen had Gods held niet, voor zijne verheven verloſſing van de aarde, ziende door het oog van het vuurige geloof op den Onzienlijken, uitgewerkt! Te Zarphat blonk Gods kragt in hem bij zijne huiswaardin uit, daar de meelkruik niet ledig werd, nogte de oli in den fleſchbuik verminderde: en de ademlooze zoon van die weduwe op zijn gebéd herleefde. Gods heraut verſcheen in het derde jaar na zijn vertrek naar de beek Crith, onbeſchroomt voor Achab, zijn aartsvijand, en verweet hem zijne afgoderij in zijn aanzigt. En hij, alleen in het openbaar de propheet des Heeren, daagde vierhonderd en vijftig propheten van Baäl, op den berg Carmel, uit, om door twee offerſtieren te doen blijken, wie God was, die door vuur zoude antwoorden. Maar op het offer van Baäls propheten quam geen taal of teken: maar Elias bad, en het vuur des Heeren viel, en verteerde zijn brandoffer, en het hout, en de ſteenen, en het ſtof, en likte het omgegoten water uit de altaargroef op. Gods knegt van om hoog zo wonderlijk gehandhaaft dede Baäls propheten grijpen, en ſlagtte hen aan de beek Kiſon. Zo ras de tijd, volgens zijne voorzegging,

daar was, en de geloofsheld op Carmels hoogte in het gebéd gebogen, werd de hemel van wind en wolken zwart, en goot overvloedig water. En hij, van God in zijn ouderdom wonderlijk gesterkt, liep met gegorde lenden, als de gezwindste loper, voor Achab heen toe aan Jizreël toe. Daarna ontweek hij de woede van Izebel, die hem den dood had gezworen: en werd in de woestijn van een engel met spijs en drank twemaal verzien, en ging daar door veertig dagen en nagten tot aan Horeb. Voorts zalfde hij, op Gods bevél, Hazaël tot koning over Syrië, en Jehu tot koning over Israël, en Elisa tot propheet in zijne plaats. Om het verkragten van Naboths wijnberg, en het ombrengen van den onschuldigen Jizreëlijt, door Izebels helsche list, zeide Elias door het woord des Heeren tot Achab; *in plaats dat de honden het bloed van Naboth hebben gelikt, zullen de honden uw bloed slorpen:* en wijders over Izebel, de berokkenaarster van het quaad, die Achab ophitste; *de honden zullen Izebel aan den voormuur van Jizreël vreten.* Jaren daarna stuitte hij door zijne godspraak de boden van Ahazia, en dede op twee bijzondere hoofdmannen met hunne vijftig, door welke de koning hem ontbood, en die hem spotswijze Man Gods noemden, vuur uit den hemel dalen, dat hen verteerde. Hij voorts ging, door een engel des Heeren geboden, gelovig en gehoorzaam met den derden hoofdman van vijftig tot den kranken Ahazia, en sprak tot hem, alzo zegt de Heer; *daarom dat gij boden hebt gezonden om Baälzebub den God van Ekron raad te vraagen, als of 'er geen God in Israël was, zult gij niet opkomen, maar den dood sterven.* Na de uitvoering van zo vele Wonderdaden, liep de rol van den dienst van Elias af: en wanneer de Heer hem in een onwéér zoude opnemen, ging hij met Eliza van Gilgal. Toen hielt Elias zig tot driemaal toe, naar Bethel, naar Jericho, en naar den Jordaan gaande, als of hij van Elisa wilde ontslagen wezen, of om zijne wegneming geheim te houden, of om de getrouwheid en stantvastigheid van zijn leerling te beproeven. Maar Elisa zwoer telkens, dat hij hem niet zoude verlaten. En Elias daar zijn mantel in één rollende, sloeg het water, en het werd herwaart en derwaart verdeelt, en zij gingen op het drooge over. Toen gaf Elias Elisa keur van eisch. Waar op Elisa eischte voor zig een dubbel deel van zijnen geest. Elias zeide, *gij begeert een harde zaak; dog indien gij my in het wegnemen ziet, zal het u geschieden, en anders niet.* Terwijl zij dus voortgingen en spraken, was 'er een vuurige wagen en vuurige paarden, die hen van één scheidden. Dus voer Elias in een onwéér ten hemel op. Een glinsterende wolk, van gedaante als een wagen met paarden, van dwarrelwint opgetilt, ging schielijk in de hoogte met den Man Gods strijken. Op dat zien mogt Elisa (de geestelijke gaven van voorzegging en wonderwerken ontfangen hebbende) wel uitroepen: *Myn vader myn vader, wagen Israëls, en zyne ruiters!* Want Elias was onder Gods banier geweest kragt, sterkte, heil, ziel, ligt en leven; alleen zwaarder van gewigt, en dierbaarder van waardij, dan duizenden van oorlogscharen.

HET

II. Reg. V 15.

נעמן מביא את ברכה אל אלי שע

Naamans gifts refusd by Elisha

Naaman bietet Elisa geschenke an.

NAAMAN MUNDATUS ELISAE OFFERT MUNERA.

Naaman offre un présent à Elisée

Naamans Dankbewys aen Eliza.

Picart delin. Blois sculp.

HET II. TAFEREEL.

DE edelmoedigheid is brave verſtanden eigen, en onder de vrugten van hare deugd, is de dankbaarheid niet de minſte; maar om de zelve altijt wel in het werk te ſtellen, word een verheven geeſt vereiſcht: gelijk in de geſchiedenis van den Syriſchen legerprins met den Man Gods is gebleken. Na de wegneming van Elias ſloeg Eliſa met Elias mantel de Jordaan, en hij ging 'er deur. Te Jericho maakte hij het quade water met zout gezond. Op den weg naar Bethel werden, op zijn vloek, twe en veertig ſpottende jongens, die hem kaalkop, kaalkop, nariepen, van twe beeren verſcheurt. Door middel van zijnen dienſt, gaf de Heer aan de drie koningen van Iſraël Juda en Edom, in hunnen hogen nood, overvloed van water. Hij redde een prophete-weduwe uit hare armoede, door vermenigvuldiging van oli. De aanzienlijke en weldadige vrouw te Sunem kreeg, door 's mans gebed, haren zoon weder levendig. In Gilgal maakte hij het koloquintemoes, dat wegens de overbittere ſcherpte in het ingewand doodlijk woedde, met meel heilzaam. Hij ſpijſde, op het woord des Heeren, honderd mannen met twintig gerſtebroden en groene airen, dat 'er overſchoot. Zulke wonderwerken Gods, onder geen korenmaat geſchied, moeſten door het land alom rugtbaar worden, en tot ijders kennis komen. Naäman nu de krijgs-overſte van Syrië, groot van aanzien bij zijn heer den koning (want de Heer had den Syriers heil door hem gegeven) was een overdapper held, dog een melaatſch man. De melaatſcheid is één van de vier grote, en genoegzaam ongeneeſſelijke hoofdqualen, tot welke het heirleger van tallooze een mindere ziekten, als ſtromen tot hunne bronnen, word opgeleid: en zij, in het wortelagtig vogt van het menſchlijk lighaam vaſt geankert, is, om het onverwinnelijk geweld van het quaad, dat met ſtekende jeukte onder de huid invreet, en van boven ruw en ſcherp en wit met ſchobben ſchilfert, wegens hare eigenſchap en zwaarwigtigheid, ook Olifantziekte genoemt. Gedurende Naämans quaal, was 'er een kleine jonge dogter, van Syriſche ſtropers uit het land Iſraëls geſchaakt, kamenier bij zijne egtgenote. Dat geſchikte kind zeide; *och of myn heer by den propheet te Samaria was, hy zoude hem van zyne melaatſcheid geneſen!* Naäman zeide zulx aan den koning, die hem verlof gaf, en een brief aan den koning Iſraëls. En Naäman nam ook zilver en goud en klederen op de reis mê: en brogt aan Joram den brief, van korten inhoud, en Syriſche trotsheid; dat hij hem zijnen knegt Naäman zond, om dien van zijne melaatſcheid te ontlaſten. De koning Iſraëls het ſchrift gelezen hebbende ſcheurde zijne klederen, zeggende; *Ben ik God om te doden en levendig te maken?* Als Eliſa dat hoorde, dede hij den koning zeggen; *waarom ſcheurt gij uwe klederen? laat hem tot my komen, op dat hy wete dat 'er een propheet is in Iſraël.* Naäman quam met zijn ſtoet voor Eliſaas deur: en Eliſa hem door

een bode zeggen; dat hij zig zevenmaal in de Jordaan zoude waſſchen, en rein wezen. Maar Naäman werd zeer toornig, en ging heen om dat Eliſa niet uitquam, en ſtond, en zijn hand over de plaats ſtreek, en den melaatſchen genas, zeggende; *zyn Abana en Pharpar de rivieren van Damaskus, niet beter dan alle wateren van Iſraël? zoude ik my in die niet konnen waſſchen, en rein wezen?* Toen zeiden zijne vrome knegten: *myn vader, had de propheet tot u een grote zaak geſproken, zoud gij die niet hebben gedaan? hoe veel te meêr dan, dewyl hy u heeft gezegt; waſch u, en gij zult rein zyn?* En Naäman ſteeg af, en doopte zig zevenmaal in de Jordaan, volgens het woord van den Man Gods, en zijn vleeſch werd als van een nieuwgeboren kind, en hij rein: zijn bloed was gezuivert, en de melaatſche korſt van het ſtinkend lighaam afgeſtreken. Daarop quam hij bij den Man Gods, en bekende, dat er geen God op aarde was dan alleen in Iſraël, en bood hem een geſchenk aan. Maar Eliſa weigerde het, en zwoer bij den Heere, dat hij het niet zoude aannemen. Bij Naämans dankbaarheid voor dat groote genadewonder ſtak zijne onnozelheit en onkunde in de zake Godts uit, dewijl hij de dankbaarheit aan Godt ſchuldig was; en Eliſa aanmerkte als de valſche propheten, de vuilgewinzoekers, die op goud en zilver vlammen, daar hun ſchoorſteen van rookt. Want de gaven van Gods Almogendheid zijn voor geen geld te koop, en worden ook niet met aardſche giften of gaven betaalt. En de propheten, de mannen Gods, die gemeenlijk doodarm zijn, tragten geen deel aan deze wereld, welker gedaante voor bij gaat, te hebben, maar ſteunen op de goddelijke voorzienigheid; en als zij den raad Gods tot zijne eer hebben uitgevoert, verwagten zij in de eeuwige heerlijkheid opgenomen te worden.

HET

II. Reg. XI. 4.

יואש מולך ואתליה נרוחה

Jehoash is proclaimed King and Athalia is slain.

Joas zum König gemacht

JOAS REX FACTUS ATHALIA SUBLATA.

Joas fait Roi et Athalie chassée

Joas tot Koning verheven.

HET III. TAFEREEL.

DE voorzienigheid Gods gaat over de koningen der aarde. De Heer heerscht over de heidenen. Hij rukt de magtigen van de tronen af, en verhoogt de kleinen: en die met Hem twisten worden verplettert. In de dagen van Elisa, was de staat van Juda en Israël een verwarde boedel, vol van zonden, en neêrslag bloed en moord. Jehu nu, van God tot het koninkrijk van Israël beroepen, een man hart van aart, en een onbuiglijk en onverbiddelijk uitvoerder van Gods oordelen, en ijverig om den hoon, den koning der koningen aangedaan, straf en streng te wreken, holp Ahazia, den koning van Juda, onder andere booswigten en afgodendienaars, ook van kant. Wanneer Athalia, Achabs bloed, de koninginneweduwe van Joram, de moeder van Ahazia, een boos stuk vleesch, en een vinnig kroonzugtig wijf, van nijd en wraak en dolle razernij bezeten, zag, dat haar zoon dood was, brogt zij al het koningklijke zaad om, en poogde Davids afkomst met stam en wortel tot den grond toe uit te rooiën. Dog één énig teêr wigt werd haren moorddolk ontrukt. Want Josheba, de dogter van den koning Jojada, nam Joasch, den zoon van Ahazia, uit Libia geboren, een kind van een jaar, steelswijze weg, uit het midden van de konings-zonen die gedood werden, en verstak hem, met zijne voedster, in een veilig vertrek van het huis des Heeren. De dwingelandin Athalia was, door de reis van Ahazia naar Ramoth in Gilead, aan het rijxbewind geraakt, en regeerde zes jaren. Maar in het zevende ontbood de hogepriester Jojada de oversten van honderd, de hoofdmannen, en de trauwanten, in het huis des Heeren; en maakte met hun een beedigt verbond, en liet hun den zoon des konings zien. En hij gaf hun bevél, zeggende: *een derde deel van u, die op den Sabbath ingaan, zal de wagt van het huis des konings hebben; en een derde deel zal aan de poort Sur wezen; en een derde deel aan de poort agter de trauwanten: zo zult gij de magt van dit huis tegen inbreking waarnemen. Gij zult den koning rondom besluwen, een yder met de wapenen in de hand: en die tusschen de gelederen intreed, zal gedood worden. Weest gij dan by den koning, als hy uitgaat, en in komt.* En de oversten quamen met hunne manschap in zulk een orde tot den priester Jojada op: en hij gaf hun de spietsen en schilden van den koning David. De rondassiers stonden elk met het gewéér in de hand, van de regter tot de slinker zijde van het huis naar den altaar, en naar het huis toe bij den koning rondom. En Jojada brogt den zoon des konings uit, en zette hem de kroon op, en gaf hem de Getuigenis (het Wetboek) en zij maakten hem koning, en zalfden hem: en men klapte in de handen, zeggende; *de koning leve.* Athalia dat gedruisch horende, quam schielijk ingevlogen, en ziende den koning bij den pijlaar staan, volgens het gebruik, en de oversten, onder het klinken der trompetten, scheurde hare klederen; want zij merkte wel dat het haar beurt zou

vallen, en riep; *Vloekverwantſchap, Verraad.* De prieſter Jojada zeide tot de legerhoofden, *laat haar in het huis des Heeren niet gedood worden, brengt haar buiten, en wie'er volgt, ſlaat met het zwaard.* Dus werd zij op den paardeweg naar's konings huis gedood. Voort maakte Jojada een verbond tuſſchen den Heere, en tuſſchen den koning; en tuſſchen het volk, dat het den Heere tot een volk zoude zijn; en tuſſchen den koning en het volk. En men haalde Baäls huis onder den voet, rukte de altaren om ver, en verbrak de beelden ter deeg; en zijn prieſter Mattan werd voor de outers doodgeſlagen. Wijders vergaf Jojada de ampten van het huis des Heeren: nemende de overſten, en de hoofdmannen, en trauwanten met zig, en zij brogten den koning met alle man uit het huis des Heeren, langs den weg van de trauwante poort, in het paleis. En de koning Joaſch, een kind van zeven jaren, zat op den troon der koningen, en al het volk was verblijd, en de ſtad in ſtilte. Dat was een ſchigtige ommezwaai van zaken, alwaar geen blind geval met de kroon kaatſte; maar daar de hand, die alles overſpant, het regtſnoer trok. De poging van Athalia in haar bloed geſmoort, en der afgoderij in hare dood de nek gebroken. Het was de pligt van den vromen Jojada, als hogenprieſter, en uit kragt van zijn huuwelijk, het kerkelijk en het wéreldlijk gade te ſlaan, voor het koningklijke weeskind te zorgen, en uitheemſche heerſchappij buiten te houden. En het is geloofbaar, dat de man niets zonder aandrift van Gods Geeſt, en den raad der propheten, met eensgezinde krijgsoverſten, ondernam en uitvoerde: want hij dede goed in Iſraël aan God, en aan zijn huis. Aldus werd het ſtamhuis van David in ene jonge telg behouden, en de vuurkool van zijn gezegende afkomſt bleef aan het glimmen, volgens het woord des Heeren: *Ik heb myn knegt David, mijn gezalfden, een lamp in Jeruſalem, mijn verkoren ſtad, voor mijn aangezigt toegeregt, om mijn Naam daar te ſtellen.*

II. Reg. XIX. 35.

מלאך יהוה נוכה את מחנה אשור

The Assyrian Army Slain

Senacheribs Läger geschlagen

ASSYRIORUM EXERCITUS CAESUS.

L'Ange du Seigneur frappe l'armée des Assyriens.

Sanheribs Leger geslagen.

Thomassin Sculpt.

HET IV. TAFEREEL.

De tegenſpoeden van een regtvaardigen zijn vélé, maar de Heer red hem uit die alle. Zulx bleek in Hizkia, die (met den tijtel van weêrgadeloos in godvrugtigheid onder alle koningen van Juda gekroont) verloſſinge van den Heere in benaauwtheid heeft ontfangen. In het veertiende jaar van zijne regering, quam Sanherib, koning van Aſſyrië, tegens alle vaſte ſteden van Juda op, en nam die in. Dog Hizkia kogt de breuk, met driehonderd talenten zilver, en dartig talenten goud, af. Niettemin zond Sanherib Tartan, Rabſaris, en Rabſake (opperſchenker, die een afgevallen Jood ſchijnt, om dat hij goed Hebreeuwſch ſprak, en het woord voerde) van Lachis af, met een geweldig léger naar Jeruſalem, die verzogten den koning Hizkia te ſpreken. Maar hij zond hun Eliakim den hofmeeſter, en Sebna den ſchrijver, en Joach den Cancelier. Toen zeide Rabſake, *zegt tot Hizkia, alzo zegt de groote koning van Aſſyrië: waar vertrouwt gij op, dat gij wederſpannig tegens my zijt? Steunt gij op den rietſtaf van Egypten? Of is het op den Heere uwen God? Ik wil u twee duizend paarden geven, hebt gy'er wel ruiters toe? Hoe zout gij dan aan één vorſt, den minſten knegt van mijn heer, weêrſtant bieden? Ben ik nu niet zonder den Heere opgekomen, om deze plaats te verderven? De Heer heeft het my gezegt.* De boden van Hizkia zeiden daarop, *ſpreek Syriſch, want wy verſtaan het, om het volk dat op den muur is.* Rabſake zeide; *heeft mijn heer tot uwen heer, en tot u gezonden, of tot de mannen die op den muur zitten, op datze met u hunnen drek éten, en hunne pis drinken?* En hij ſchreeuwde luider, zeggende in het Joodſch; *hoort het woord van den groten koning van Aſſyrië: laat Hizkia u niet bedriegen, en op den Heere doen vertrouwen: hy hitſt u maar op, met te zeggen, de Heer zal ons redden. Hebben de goden der volkeren hunne landen uit mijne hand konnen redden, ja tot Samaria toe, en zou de Heer Jeruſalem uit mijne hand redden?* Het volk antwoordde den terger van God, volgens het gebod van den koning Hizkia, geen woord. Als de koning Hizkia dat hoorde, ſcheurde hij zijne klederen, tot een droevig téken van het uiterſte misnoegen over de gruwelijkſte godslaſtering, bedekte zig met een zak, ging in het huis des Heeren, en zond Eliakim, en Sebna, en de oudſte prieſters, in een hairekleed tot Jeſaias: die tot den propheet, uit den naam van Hizkia zeiden; *dit is een dag van benaauwtheid, van ſchelding, en van verſmaadheid; want de kinderen zyn tot aan de geboorte, en daar is geen krugt om te baren. De Heer heeft de woorden gehoort, waar mede Rabſake den levendigen God heeft gehoont. Bid dan voor het overblyfzel.* Jeſaias antwoordde; *Zegt uwen heer, zoo ſpreekt de Heer: vrees de woorden niet, waar mede de dienaars van den koning van Aſſyrië my hebben gelaſtert. Ik zal hem in zijn land doen wederkeren, en daar met het zwaard nedervellen.*

Rabſake wederkerende vond zijn heer tegen Libna ſtrijden: en na dat hij van Tirhaca den koning van Cuſch had gehoort, zond hij weder boden tot Hizkia, om hem van zijn vertrouwen op God af te manen; met een bravade van het gene de koningen van Aſſyrië allen landen hadden gedaan, en of hij alleen meinde vrij te wezen. Wanneer Hizkia het ſchrift had gelezen, ging hij met het zelve in het huis des Heeren, en bad den Heere vuiriglijk om verloſſing uit de hand van Sanherib, op dat alle koningkrijken der aarde mogten weten, dat de Heer alleen God zij. Toen liet Jeſaias Hizkia aanzeggen; *Zo ſpreekt de Heer de God Iſraëls: Ik heb uw gebed tegen Sanherib gehoort. Dit is het woord dat de Heer over hem heeft geſproken: de Jongkvrouw, de Dogter Sions (de maagd aan God verlooft, nog nooit van een vyand verkragt) veragt u, zy beſpot u: de Dogter Jeruſalems ſchud agter u het hoofd. Wien hebt gij gehoont en gelaſtert? tegens wien hebt gij de ſtem verheven, en uwe oogen om hoog geſlagen? Tegens den Heiligen Iſraëls. Door uwe boden hebt gij gezegt; ik heb met myne wagenen de bergen beklommen, ik zal de cederen en dennen van Liban afhakken, en in het hart van de boſchakkers inboren. Ik heb gegraven, en vreemd water gedronken; en met myne voetzolen alle rivieren van belegering droog gemaakt. Hebt gij niet gehoort, dat Ik zulx van ouds her heb gedaan? Nu heb ik dat doen komen, dat gij zoud zijn om ſterke ſteden te verſtoren. Ik weet uw doen. Om uwe woelende woede tegens my, zal ik myn hauk in uwe neus, en myn gebit in uwe lippen leggen; dat met een teken zal beveſtigt worden. Daarom zegt de Heer van den koning van Aſſyrië: hij zal in deze ſtad niet ingaan, geen pyl'er in ſchieten, met geen ſchild daar voor komen, nogte een wal tegens haar opwerpen. Hij zal door den weg, dien hy gekomen is, wederkeren. Ik zal deze ſtad om my, en om David myn knegt, behouden.* Het geſchiedde in dien nagt (welke den dag volgde, op welken de koning van Aſſyrië Jeruſalem had belegert) dat de Engel des Heeren, in het léger van Aſſur, honderd en vijf en tagtentig duizend mannen doodſloeg. Dat was een uitſtekend werkſtuk van Gods wrekende geregtigheid, waar door den verwoeſter der aarde, die koningkrijken door zijn keel joeg, in zijnen vermetelen hoogmoed, palen werden geſtelt. Toen Sanherib tegens het verdrag opquam, verloſte de Heer Hizkia en Jeruſalem in eenen nagt, van dien trotzen vijand. Men kan uit de Schrift niet duidelijk zien, door wat quaal zulk een groot getal van Aſſyrieren zoo ſchielijk met de neus in het zand viel; of het was de vallende ziekte, de popelſij, hoofdzwijmeling, of de peſt: altijt zij lagen 'er toe. De uitvoering van de ſtraf komt, onder de benaming van een ſlaanden engel, voor. Wéérligt, blixem, donder, vuir en hagel, ſneeuw en damp, en koude, onwéér en dwarrelwinden, honger, en dorſt, zijn wapenen, die de Almagtige God zijnen vijanden op het lijf zend. Want in Gods woord worden verbolgentheid, verſtoortheid, en benaauwtheid, ook booze engelen, gezanten, of boden, genoemt. Dit ſtaat vaſt, dat de overwinning bij den Heere was, wien de eer alleen toekomt, en die nooit veldſlag heeft verloren.

HET

II. Reg. XXIII.

יאשיהו כורת את הברית לפני יהוה

The Reformation made by King Josiah.

Josias reutet die Abgötterey auſs.

REFORMATIO A REGE JOSIA INSTITUTA.

Josias renouvelle l'Alliance, devant le Seigneur

Josias Hervorming.

Picart delin.

Buiren Sculps.

HET V. TAFEREEL.

BErgen mogen wijken, en heuvelen wankelen; maar het woord des Heeren blijft in eeuwigheid, en komt op zijn tijd. De voorzegging van den Man Gods, die, ruim voor drie eeuwen, den afgodiſchen koning Jerobeam met den donder van de wonderwerken des Heeren voor het voorhoofd ſloeg, werd volgens de ontvouwinge vervult. Want het huis van David was toen een zoon geboren, namentlijk Joſia, die, als een held Gods, op den gantſchen weg van zijnen vader David wandelde. Deze vrome koning, zuiver van hart en handen, al vroeg in zijne jeugt genegen om den Heere zijnen God te zoeken, ſlegtte de hoogten, brak vervloekte brandaltaren af, hakte de boſſchen om ver, en verbrijzelde de geſneden en gegoten beelden, reinigende Juda en Jeruſalem van den drek der afgoderij. In het agttiende jaar van zijne regering zond hij Saphan den ſchrijver tot Hilkia den hogenprieſter, om het geld, bij de deurwaarders, tot verbetering van het huis des Heeren, verzamelt, aan de werkbazen te geven, en wijders aan de arbeiders, en tot het inkopen van hout en ſteen te beſteden. Toen zeide Hilkia, dat hij het Wetboek (mogelijk het eigen handſchrift van Moſes, den knegt des Heeren) in het huis des Heeren had gevonden, en gaf het aan Saphan, die 'er in las, en het tot den koning brogt, en hem voorlas. Als Joſia de woorden van het Wetboek hoorde, ſcheurde hij zijne klederen, uit ſchrik voor Gods gramſchap over de zonden zijner voorzaten: en hij zond tot Hulda, de prophetin, om den Heere, over de woorden van dat Boek, voor zig, voor het volk, en voor Juda te vragen. De Godſpraak antwoordde: *Ik zal quaad naar luid van het boek brengen, dog de oogen van den koning van Juda zullen, om zyne vernedering, de verwoeſting en den vloek niet zien.* Daarop ging de koning, de voorganger, de herſteller, en handhaver van Gods Wet, met de oudſten, en alle man van Juda en Jeruſalem, en prieſteren, en propheten, in het huis des Heeren: en het Boek der Wet, van het Verbond, werd gelezen. De koning, ſtaande bij den pijlaar, maakte voor zig en voor het volk een verbond, tot beveſtiging van de woorden in het Boek geſchreven, om den Heere met hart en ziel na te wandelen. Hier op quam aanſtonds een hervorming van huishouding. De koning dede al het gereedſchap, voor Baäl, en voor het woudbeeld, en voor al het heir des hemels, gemaakt, uit de kerk des Heeren brengen, en verbranden, en het ſtof wegvoeren. Hij ſchafte de zwarte offeraars, die Baäl, de zon, de maan, en de dwaal- en andere ſtarren rookten, af. Het boſchbeeld werd uit het huis des Heeren gebrogt, en verbrand, en het ſtof op de graven van het graauw geſtrooit. Hij rooide de huizen van het ontugtig geboefte uit. Hij verontreinigde en verbrak de rookhoogten der poorten: en de bekeerde prieſters, Aaronijten, offerden niet op den altaar des Heeren, maar aten ongezuurde brooden.

Topheth in Hinnom werd voor den vuirigen bloedbalg van Molech ook bevlekt. De zonnepaarden werden weggedaan, en zijne wagens verbrand; de dakaltaren van Achaz, en de voorhofouters van Manaſſe, afgebroken en verbrijzelt. De hoogten van Salomon, voor Aſchtoreth, Camoſch, en Milcom gebouwt, werden niet verſchoont. Men brak de opgeregte beelden, rooide de boſſchen uit, en ſmeet 'er doodsbeenderen. De altaar en de hoogte van Jerobeam werd vergruiſt, het woud in vuir gezet. Joſia zig omkerende, en ziende de berggraven, liet de beenderen uit de zelve op den altaar verbranden: maar de grafſtede van den Man Gods, die van hem had gepropheteert, liet hij ruſten. Wijders velde hij de huizen der hoogten, de tergingen des Heeren, in de ſteden van Samaria, neder; en ſlagtte de prieſters der hoogten op hunne altaren, en verbrandde menſchenbeenderen daar boven op. De koning daarna te Jeruſalem komende, gebood al het volk het Paaſchfeeſt den Heere hunnen God te houden, dat van de dagen der Regteren, en in al den tijd van de koningen van Iſraël en Juda, met zulk een ſtaatſi niet was geviert. En tot een ſlot van alle heerlijke daden, dede Joſia (want zijn gantſche hart was regt met God) de waarzeggers, de wiggelaars, de huis- en drekgoden, en alle verfoeizelen, uit Juda en Jeruſalem weg; beveſtigende de kragt van Gods Wetboek, het Boek van het Verbond. Zo dat Joſia in zijne dagen het ongeloof vertrapte, dat Jeruſalem en Juda zoo baldadig had vertreden; en geweeſt is de beoorloger, de beeldeſtormer, en de overwinnaar der afgoderij; de noordſtar voor alle godvrezende koningen en vorſten, om naar te zeilen; en door zijne deugden, de zon aan den hemel van de Joodſche kerk. Waarom de opklinkende bazuin van Gods onvergangkelijk woord, den lof van dien ſtad- en ſtaat- en landhervormer, door alle tijden trompét. En daar door blijft de gezegende naam van den vroomſten en godsdienſtigſten koning, den verdadiger van Gods alleen zuivere Wet, onſterflijk leven, zoo lang het aardrijk in wezen blijft.

HET

II. Reg: XXV. 9.

נבוזרדן בער את ירושלם

Jerusalem burnt by Nebuzaradan.

Jerusalem durch Nebuzaradan verbrandt.

HIEROSOLYMA A NEBUZARADANE INCENSA.

Nebuzaradan brule Jerusalem.

Jerusalem door Nebuzaradan verbrant.

HET VI. TAFEREEL.

Erſchrik voor geen vuur, maar vrees de oordelen van God, en zie zijne wraak over de zonde mét ontzag aan. Want de Heer had voorhenen in het algemeen geſproken: *Aan my is de wraak en de vergelding, op den tijd als hun voet zal wankelen; want de dag van hunnen ondergang is naby, en de dingen, die hun zullen gebeuren, haaſten.* En nader in het bijzonder: *Ik zal over Jeruſalem het meetſnoer van Samaria, en het paslood van het huis Achabs, trekken; en haar uitwiſſchen, gelijk men een uitgewiſchte ſchotel op hare holte omkeert.* Wanneer Juda ſlavin onder Babel ſtond, werd Mattania, de oom van Jojachim, van Nebucadnezar koning gemaakt, en Zedekia genoemt: en hij dede quaad in de oogen des Heeren, en werd tegen den koning van Babel wederſpannig. Daar op raakte het uitgetrokken zwaard des oorlogs, dat Juda dreigde op den ſchedel te treffen, Jeruſalem boven het hoofd te hangen. Want Nebucadnezar rukte met zijn gantſche heirkragt voor Jeruſalem, en beſloot de ſtad, en dreef den ſtormram rondom tegens haar aan. Die belegering viel door den langdurigen tijd zoo zwaar, dat'er brood ontbrak, en de felle honger, een razende raadsman, in den benaauwden nood bitter neep. En wie weet, of Jeruſalem hare zuſter Samaria niet geleek, daar een vrouw, het teder ontfermend en moederlijk gemoed uitgeſchud hebbende, met een wolvinnehart haar gekeeld kind in'er afgevaſten balg ſchokte; of ten minſte den vratigen luſt, op omgewroete meſthopen, aan prijën hebbe geboet. Toen werd de ſtad doorgebroken, of door de worpſlagen uit ſchildpadden en torenen, de ſtormgevaarten; of door de bezettelingen zelfs, om open lugt te krijgen. En de krijgsluiden vlugtten 's nagts den poortweg deur, tuſſchen de twee muren van des konings tuin: en Zedekia trok den vlakken veldweg op. De Chaldeen hem nazettende agterhaalden hem in de vlakte van Jericho; en zijn gantſche heir verſtrooide van hem af. En zij grepen den koning, en brogten hem op naar den koning van Babel te Ribla: daar zijn vonnis werd opgemaakt. Aldaar werden de zonen van Zedekia in zijn gezigt geſlagt: en men verblindde Zedekia de oogen; en zij boeiden hem met twee kopere ketenen, en voerden hem naar Babel. Kort daarna quam Nebuzaradan, de overſte der trauwanten (de legervoogd) de dienaar van den koning van Babel te Jeruſalem, en ſtak het huis des Heeren, en het huis van den koning, in brand; en alle huizen, de huizen der groten, verbrandde hij met vuur. Hoe dier ſtond Jeruſalem, ten vuure en ten zwaarde gedoemt, hare zonde! Zij, die God had verlaten, was ook van God verlaten. En wat een bloedkelk van vergif had Juda aan de geeſtelijke hoererij van Manaſſe gedronken, die haar zoo bitter opbrak! Het onkruid der gruwelen moeſt, uit den akker des Heeren, door Nebucadnezar aldus worden uitgewied: die zijne krijgs-

deugd geen dank had te weten, dat de blixem en de kling van Babel Juda in het aangezigt klonk; en dat Jeruſalem, de Godſtad, de oppermonarchin van Canaän, en de koninklijke diamant onder alle ſteden in den ring des aardrijks, in een zé van vuur en bloed en tranen zwom. Want het was alleen de regtvaardige wraak van de gehoonde Godheid, die ſtad en land op den kop droop. Het zwaard van den doven honger had de verweze Dogter Sions, met alle verdriet jammer en elende, afgepijnigt, en met gal gelaaft. Zedekia moeſt, voor het derven van het lieve ligt, en het quijnen in een eeuwige gevangkenis als een geketende hond, het treurſpel van den moord zijner zonen aanſchouwen; die mogelyk (wie kan het zeggen?) aan de Babijloniſche afgoden werden opgeoffert. De woeſte hoofdſtad gaapte en huilde, onder het golven van de weidende vlammen, een ijder ijſlijk en wanſchapen toe. De luſthof Gods werd tot een woeſtijn vertrapt, het konings purper geſchonden, en 't aartspriesterlijke gewaad ontheiligt: want de heidenen waren in het erfdeel des Heeren gevallen, zy ontreinigden de heilige kerk, en beukten de muren van Jeruſalem tot een puinhoop. In zulk een ſtorm en brand, ontbrak 'er zeker geen vrouwekracht nochte maagdeſchennis van Babels woedende krijgsknegten; welker ongenade te willen verbidden, is de wreedheid tergen en ſarren. De dood was in de venſters geklommen, en in de paleizen gekomen. Jeruſalem was de ſtad die werd bezogt. In het midden van haar was enkele verdrukking, de aarde treurde, en de hemel boven was zwart. Toen mogten de huichelaars te Sion, die op de Kerk des Heeren, de Kerk des Heeren, de Kerk des Heeren, hadden vertrouwt, wel uitroepen: *wie kan wonen bij een verterend vuur, en wie kan duren by een eeuwigen gloed, die de inkomſten des lands verteert, en de gronden der bergen in vlammen zet?*.

HEI-

I Chron. XIX: 4.

עברי רויד נגלחים.

SERVI DAVIDS RASI.

Davids messengers shaved by Hanun.

Les serviteurs de David rasez.

Davids diener werden abgeschoren.

Davids knechten door Hanun beschoren.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Eerſte Boek der Chroniken.

Een koningskroon is moeilijk te torſſen: want aan de heerſchappij is laſt vaſt; en daarom zoude een wijs man, de ſtaatzaken van de wéreld wel overwegende, dat ſchijnſchone hoogſtvorſtelijke hoofdcieraad, van alle zijden begrimt, benijd en belaagt, en onvermijdelijke elenden onderhevig, al ſlingerde het voor zijne voeten, niet ligtelijk van den grond oprapen, en op zijn kruin zetten. David regeerde over gantſch Iſraël, en hij dede al zijn volk regt en geregtigheid, en had zonderlinge gunſt en genade aan Mephiboſeth toen onlanx bewezen, wanneer Nachas, de koning der kinderen Ammons, quam te ſterven, en zijn zoon hem in de regering volgde. David die geen weldaad liet onbeloont, dat wetende, zeide; *ik zal weldadigheid* (alle ſoort van beleefdheid, dankbaarheid en goedheid) *aan Hanun, den zoon van Nachas, doen, om dat zijn vader zulx aan mij gedaan heeft.* Het is onzeker, en het blijkt niet uit de Schrift, hoedanig de weldaad van Nachas, aan David bewezen, zij geweeſt: maar het vloeit uit de rede, dat hij hem in zijne ballingſchap barmhartig had gehandelt. En ſchoon de Wet verbied, den vrede en de welvaart van Ammon en Moab te zoeken, nogtans verpligt de wet der natuur den menſch tot dankbaarheid, voor ontfangen goed. Derhalven zond de koning David gezanten henen, om de rouwklagt over de dood van den voorzaat bij den nazaat, uit zijnen naam, af te leggen: en mogelijk wel ook om hem te gelijk, naar de wijze der koningen, die met elkander in vriendſchap leven, geluk op den troon te wenſchen. Maar de blinkende deugd kreeg, gelijk dikwijl aan vorſtenhoven gebeurt, de afgunſtige nijd tot hare gezellinne: en daar is niet zo goed, dat van wispelturige hovelingen geen verkeerde uitlegging, bij een onſtantvaſtig koning, is onderworpen. Want

wanneer de knegten van David, in het land der Ammoniten, tot Hanun quamen om hem te trooſten, zeiden de quaadgezinde Ammonitiſche vorſten tot Hanun: *Eert David uwen vader in uwe ögen* (naar uwe meining, en gevoelen) *om dat hij trooſters tot u heeft gezonden? Zijn zijne knegten niet tot u gekomen, om het land te doorſnuffelen, en te verſpieden, en het onderſte boven te keren?* Door die valſch geſmede rede, uit de onbezonnen zinnen van wulpſche loshoofden, die met alle winden waaiden, en zonder overleg zeiden wat hun eerſt voor den mond quam, en op geen rijksbelang agt gaven, werd Hanun opgeruit, en met een bozen en bitteren haat tegen den onſchuldigen David ingenomen; en zijn gemoed, dat buiten alle bedenken te voren was geruſt, werd ſchielijk omgeſchommelt; gelijk in een ſtilſtaande water, van een geweldigen ſtormwind beweegt, het grondſop boven drijft. want in plaats van dat hij zijne ſchuldige dankbaarheid, met een heuſche beleefdheid, voor de eer, zig van zulk een groten koning en ontzaggelijken oorlogsman, als David, aangedaan, aan zijne gezanten zoude hebben erkent, mishandelde hij hen ſchandelijk. In de drift dan van ſporeloze hartstogten, liet Hanun de knegten van David den halven baard affcheren, en de helft van hunne klederen tot de heupen, tot de billen toe, affnijden, en zond hen henen. Het ſchijnt, dat hij die ſnode manier van verontwaardiging uitkoos, om dat het langk hair, bijna bij alle volken tot een eer, en de kaalheid, tot ſchande ſtrekte; en voornamentlijk bij de Iſraëliten, die van het hoofd en den baard te ſcheren een afkeer hadden: en bij gevolg, waren die half-geſchoren Hebreen, een enkel guiggelſpel voor het Ammonitiſche graauw. waar bij quam nog een vuiler daad, het halfwegen affnijden der klederen van de Joodſche mannen, het geen de eerbaarheid quetſte, als een zaak, alleen eigen aan die in een beeſteneſt is geworpen, en van het gebruik van alle reden verſteken: waar door de beſnijdenis, het téken van het verbond Gods, van de gevoorhuidde Ammoniten werd beſpot en uitgelachen. En met averegts beſtaan, werd het gaſtregt, in dat aanzienlijkſte gezantſchap, welk vreedzaam quam, geſchonden, en het goede en vredelievende gemoed van David, dat genoten deugd indagtig, de vriendſchap en dankbaarheid had gepaart, ten quade, met ſchimp en ſpot, verſmaadheid en kleinagting, en hoon, misduid en vergolden, en die held, met een hart als een leeuwenhart in de borſt, tot wraak van oorlog getergt, waar in zijn ijzere vuiſt het ſtof der aarde met afgodiſch bloed zoude mengen. De ligtgelovigheid, de onvoorzigtigheid, en de dwaasheid, ſtaken in Hanun uit, alle drie magtig genoeg, om oorzaak tot zijn verderf te geven. Waarom zijne verfoeijelijke uitſpatting, een waarſchuwing voor alle princen is, om het oor aan geen pluimſtrijkers te lenen, nochte op vleiërs te vertrouwen, nochte verkeerd oordeel, in een haggelijk geval, door den raad van oorblazeren, op te vatten; vooral niet uit te voeren, voor-en-al-eer een zaak tot in het hart toe onderzogt zij, en overwogen, om geen misdaad met naberouw te boeten.

II. Cron. XXVIII. 9.

עודד בסחנה שסרון

Oded in the Hoste of Samaria

Oded gehet in das Samaritische Leger.

ODED IN EXERCITU SAMARIAE.

Hoded dans le Camp de Samarie

Oded in het Leger van Samaria.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Twede Boek der Chroniken.

DE woorden der wijzen zijn als prikkels, en ſpijkers, van de meeſters der verzamelingen diep ingeſlagen, die van den énigen Herder zijn gegeven. En daarom was de rede van één man Gods zo kragtig, zo zielroerende, en zo overtuigende, dat hij alleen een zeeghaftigh en woedend heirleger in het hollen ſtuitte, tot bedaren brogt, en aan den band van zijne tong leî. Achaz, koning van Juda, dede niet dat regt was in de ógen des Heeren, gelijk zijn voorvader David: want hij wandelde op de wegen der koningen Iſraëls, goot beelden voor de Baälim, en rookte zelf in het dal des zoons Hinnoms, en verbrandde zijne zonen naar de gruwelen der heidenen, die hun lieffte kind opofferden, om de gramſchap hunner afgoden, zo als zij meinden, te verzoenen. Hij rookte ook op hoogten, op heuvelen, en onder al het groen geboomte. Daarom gaf God hem in de hand des konings van Syrië, die van hem een grote menigte gevangen nam, en te Damaſcus brogt. Pekach ook, de zoon van Remalia, de koning Iſraëls, ſloeg op één dag honderd en twintig duizend ſtrijdbare mannen in Juda dood. Daar beneffens doodde Zichri, een dapper held van Ephraim, Maaſeja den zoon des konings, en Azrikam, den hofmeeſter, en Elkana den tweden, den ſtedehouder des konings. De zonen Iſraëls ook namen van hunne broederen twehonderd duizend vrouwen, zonen, en dogteren, gevangen, plonderden van hun een groten buit, en voerden den roof naar Samaria. Zo dat het éne wé op het andere volgde, om dat Juda den Heere, den God hunner vaderen, had verlaten. Op dien tijd, in dat haggelijke gewrigt van zaken, wanneer het bloed zijn medebloed, uit énen en zelven hoofdſtam geſproten, zogt te onder te brengen, was aldaar, door de voorzienigheid Gods, één Oded, een pro-

pheet des Heeren, die het leger, dat met den rijken roofſchat van Juda geladen naar Samaria toe quam ſtrijken, te gemoet ging, en dus aanſprak: *Ziet, door de hitte van den toren des Heeren, des Gods uwer vaderen over Juda, heeft hij hen in uwe hand gegeven, en gij hebt hen in een hemelhoge verbolgentheid doodgeſlagen. En nu maakt gij ſlaat, de kinderen van Juda en Jeruſalem u tot ſlaven en ſlavinnen te onderwerpen. Zijt gij het niet alleenlijk? bij u zijn ſchulden voor den Heere uwen God, derhalven hoort naar mij, en brengt de gevangen weder, die gij van uwe broederen gevangkelijk hebt weggevoert, want de brandende toren des Heeren is over u.* Dat was te zeggen; mannen, ziet voor u wat gij doet: Juda heeft gezondigt, en is van den Heere geſtraft; en daarom hebt gij ook de Wet overtreden, dewijl gij uwe ſtam- en landgenoten op een ſlaaffſche wijze, als uitheemſche, wredelijk zoekt te handelen: en zoud gij nu den berg van uwe zonden nog hoger voor God opſtapelen? De Godſpraak van Oded was aanſtonds van zulk een kragt, dat Azaria, Berchia, Jehizkia, en Amaſa, vier hoofden uit Ephraïm, den aannaderenden uit het leger te keer gingen, en tot hen zeiden: *Gy zult deze gevange menigte hier niet binnen brengen, tot een ſchuld tegens den Heere over ons: gy wilt boven onze zonden nog ſchulden opladen, en daar is veel ſchuld op ons, en brand van toren over Iſraël.* De aanſpraak van dat ontzaggelijk viertal verzette en ſtilde de gemoederen der voortrekkende oorlogsſcharen: gelijk wanneer een ontelbare menigte van een onbeſchofte gemeente in rep en roer is, waar de dolheit haar aanvoert; en een man van eer en aanzien hare ongeſtuimigheid met beleefde woorden ſtreelt, en de bij een gerotte hoop zwijgt, en gehoor geeft, en al het gedruis leggen gaat. Want voort ſlaakten de Iſraëliten, tot een teken van leetwezen en mededogendheid, de gevangen, en den buit, voor het aangezigt der overſten en de gantſche vergadering. De genoemde hoofdmannen toen waren gezwind met barmhartigheid in de wéér, bekledende de naakte gevangens, uit den roof, van het hoofd tot de voeten toe, en verquikkende hen met ſpijs en drank en zalf, en zettende de zwakke zieken op ezelen, dieze te Jericho de Palmſtad bij hunne broeders, en bloedverwanten brogten; en keerden, met de vredeolijf gekroont, weder naar Samaria. Aldus werden de woorden van den proheet Oded, door den Heere, van wien hij zijnen laſt had ontontfangen, met nadruk geſterkt. Juda was verblijd, Iſraël vergenoegt, en de gebroken bloedband van de ſtammen Jacobs wonderlijk geheelt. daarom hebben de vrome mannen van Juda en Jeruſalem, voor die hemelſche weldaad, den Heere zekerlijk gedankt en gezegent, zeggende: Gelooft zijt gij, ô Heere, onze God! want wij hebben dit land door ons zwaard niet geërft ofte verkregen, nochte onze hand heeft ons verloſt, noch onze arm heeft ons heil toegebrogt; maar uwe eeuwige goedertierenheid heeft ons behouden.

HET

II Paral XXXIII. 11.

מנשה בבית אסורים

Manasseh's taken captive.

Manasse in dem Gefangnus.

MANASSES IN VINCULIS.

Manassé en prison.

Manasses in de gevangenis.

Picart delin. Pourquoi sculp.

HET II. TAFEREEL.

Uſſchen nagt en dag, duiſternis en ligt, dood en leven, is geen groter onderſcheid, dan tuſſchen ondeugd en deugd, godloosheid en vroomheid, zonde en geregtigheid. De koning Hizkia had als een ligt, tot eer van den Heere zijnen God, beſchijnende Juda en Jeruſalem, uitgeblonken. Daarentegen was Manaſſe een rokende ſtinkpoel, die zijn koningkrijk met een vuilen damp van afgoderij, die op den gantſchen ſtaat kleefde, bezwalkte. Hoe wonderlijk ſtaken die twe, de vader en de zoon, bij elkanderen af! Manaſſe dede quaad in de ógen des Heeren, naar de gruwelen der heidenen, die de Heer, van voor het aangezigt der kinderen Iſraëls, uit de bezittinge had verdreven. Want hij regtte de hoogten, van zijn vader omgeworpen, weder op, bouwde altaren voor de Baälim, en maakte boſſchen, en boog zig godsdienſtig voor al het heir des hemels, als Saturnus, Jupiter, Mars, de Zon, Venus, Mercurius, en de Maan, en ander geſtarnte. Hij bouwde ook outers voor de goden der naburige volken, in de voorhoven van het huis des Heeren. Hij dede zijne zonen, in het dal des zoons Hinnoms, door het vuur gaan, en pleegde guiggelerij, lette op vogelwiggelerij, oeffende oogverblinding, ſtelde buikſprekers en waarzeggers aan, en dede veel quaad in de ógen des Heeren, om Hem te tergen. Hij voerde ook een geſneden wonderbeeld (mogelijk voor Veſta, de Aarde) in het huis Gods. Aldus dede Manaſſe Juda en de inwooners van Jeruſalem dwalen, om quaad te doen boven de heidenen. En of de Heer barmhartig en genadig, langkmoedig en groot van goedertierenheid, tot hem en tot zijn volk, over alle die boze zonden, door den dienſt van zijne knegten de propheten, voornamentlijk door Izaïas (die men zegt dat van hem met een zaag is doorſneden) ſprak, zij gaven geen gehoor, zij merkten niet op, zij ſloegen het in den wind. Daarom brogt de Heer over hen de krijgsoverſten, die de koning van Aſſyrië hadde, en zij namen Manaſſe onder de doornen, en voerden hem geboeit met twe kopere ketenen naar Babel. Het ſchijnt dat Manaſſe voor de geweldige roede van Aſſur, van den Heere verwekt, ſchrikte; en door den knaagworm van zijn bezoedeld gewiſſe gebeten, zig in de doorneſtruiken had verſteken: maar de ſtraf van Gods hand was niet te ontvlugten. Deze geſchiedenis komt in de Schrift zonder een wijdluftige beſchrijvinge voór; want daar word op dien tijd van geen voorafgaanden oorlog tuſſchen Aſſyrië en Juda gewaagt; waarſchijnelijk tot een betoninge, dat de tugtigende hand van den Almagtigen, op een bijzondere wijze, Manaſſe van den troon afrukte, en in den naren kerker ſmeet. Dat was een ſlag, harder dan een donderſlag, die de wijde wéreld in de óren klonk. De koning van Gods volk, die de ſtem des Heeren niet had gehoorzaamt, zat, volgens de voorzegging van Moſes, in een vreemd

bij onbekent volk, dat hout en ſteen als goden diende, gevangen, tuſſchen vier muren als een wreed beeſt beſloten, rammelende met kopere ketenen, in plaats van den ſcepter te handelen, zonder anders het lighaam veel te konnen bewegen, en mogelijk weinig van het lieve ligt des hemels aan te ſchouwen, nagt en dag op de genade van een onbarmhartigen ſtokbewaarder hopende, en geduldig verwagtende, wat de wreedheid den gekroonden geknevelden, in banden van elende gehouden, met ſmaad zoude aflangen. In die bittere benaauwdheid van zware verdrukking, wanneer Manaſſe, van alle aanſpraak en trooſt van aartsprieſter en hofgezin verſteken, gelijk een misdadige die op den hals gevangen zit, zijne dagen met zugten en tranen in eenzaamheid ſleet, had hij tijd, om met een afgetreurt gemoed geduld te oeffenen, zijne gruwelijke zonden te overdenken, en zig voor den God zijner vaderen te vernederen, Hem in de roede te vallen, en om de vergevinge van alle zijne overtredingen te bidden. De deur der genade van den ontfermenden God ſtaat voor een opregt ſmekend, boetvaardig, en ſchuldbekennend zondaar, altijd open. De tucht Gods is het regte middel tot bekering. Het is niet bekent, hoe lang, en in welken tijd des levens, Manaſſe aan den Euphraat gevangen hebbe gezeten, en op hoedanig een wijze hij verloſt zij en herſtelt. Dog het zondige voorbeeld van dien koning moet alle vorſten van afgoderij, die het regt van den Allerhoogſten ſchend, affchrikken, om in diergelijk een ſtraf niet te vallen.

Esth. VIII. 2.

אחשורש נותן טבעתו למרדכי

Ahasuerus gives his ring to Mordecai

Ahasverus gibt dem Mardochai seinen Ring

ANNULUS A REGE AHASUERO MORDECHAEO DATUS.

Assuerus donne son anneau à Mardochée

Het geven des Rings van Ahasueros aen Mordechai.

HEILIGE TAFEREELEN.

TAFEREEL VAN ESTER.

DE heerſchappij is een overgang: want na dat Aſſyrië, als oppermonarchin van het ooſten in gantſch Aſië, met wijdgevreesde armen, de rol van het hoofdgezag had volſpeelt, ſtiet de mogendheid van Perſië, door het geweld der orelogen, haar uit den zetel. En God, van wiens welbehagen alles afhangt, gebruikte dan de éne, om zijn volk wegens hunne zonden te tugtigen; en dan de andere, om het zelve, naar den rijkdom van zijne genade en ontferming, te verloſſen en te behouden: en zulx wel door kleine beginſelen, die grote zaken voortbrogten, en de verwagting van het geloof met verwondering te boven gingen. Wanneer Achaſchueroſch de koning der Perſen, die van Indië af tot Ethiopië toe, over honderd en zeven en twintig landſchappen den ſcepter zwaaide, zijne grootſte vorſten op een overkoſtelijken maaltijd in het paleis te Suſan onthaalde, ontbood hij de koninginne Vaſthi, met de wrongkroon op, voor hem te verſchijnen. Maar dat ſtijfkoppig wijf weigerde te komen: waarom zij van den vertorenden koning werd verſtoten. Voorts zogt men overal de ſchoonſte jonge dogters, maagden, voor den koning op, tot een koninginne in de plaats van Vaſthi. En onder die alle te Suſan werd Hadaſſa, Eſter, een overſchone jonge dogter, een bevallige maagd, mede in het hof opgebrogt. Deze ouderlooze Eſter was de dogter van Abichaïl, den oom van Mordechai (een jood uit den ſtam Benjamin, met Jechonja den koning van Juda door Nebucadnezar, uit Jeruſalem ook weggevoert) die haar had opgevoed, en voor zijne dogter aangenomen, en geboden, van haar volk en maagſchap niet te melden. Als Eſter op hare beurt bij den koning wierd genomen, had hij haar met genade en gunſt boven alle vrouwen, boven alle maagden lief, en zette haar als koningin den rijkskroon op het hoofd, in de plaats van Vaſthi. Mordechai aan de poort des konings zittende, vernam dat Bigthan en Theres, twe

deurwaarders, op 's konings leven toeleiden; en openbaarde het aan de koninginne Eſter, en zij uit zijnen naam aan den koning. De booswigten werden hier op gehangen, en de zaak werd in het Gedenkboek opgetekent. Daarna verhief Ahaſueros Haman (afkomſtig, zo men meint, uit Amalek, tegens wien Iſraël, volgens Gods gebod, zijn erfhaat tot verdelging moeſt wetten) boven alle vorſten; zo dat alle de dienaars des konings zig voor hem bogen, behalven Mordechai. Haman dat ziende, nam in toren een wrok tegens Mordechai op, om alle de Joden te verdelgen, waar toe hij den koning opruide, en verlof met dankbaarheid kreeg. Mordechai dat wetende, bedreef groten rouw in zak en in aſſche, gelijk alle Joden, daar het woord des konings quam. Als de koningin dit hoorde, dede het haar wé: en zij en Mordechai ſpraken over en weder, door Hatach haren kamerling. De bevallige Eſter, niet minder ſchrander dan ſchoon, tooide zig koningklijk op, en ging met een heldinnemoed, voor de behoudenis van haar volk, op gevaar van haar leven, in het binnenvoorhof, regt over het kabinet van den koning ſtaan. Als de koning van zijn troon af haar zag, reikte hij haar den gouden ſcepter met zijne genade toe, zeggende; *Wat is u koninginne Eſter? Of wat is uw verzoek? het zal u worden gegeven tot de helft van het koningkryk.* Zij verzogt hier op den koning met Haman ten maaltijd. En als de koning onder den béker haar wederom keur van eiſch aanbood, nodigde zij hem met Haman tegens den volgenden dag. Haman ging ruſtig en luſtig heen; maar dat Mordechai hem geen eer bewees, was een doren in zijne ziel. T'huis komende, ſprak hij van zijn heerlijken ſtaat, en van het onthaal en het nodigen der koningin; maar bitter viel hem, Mordechai te moeten zien. Zijn wijf Zeres en zijne vrienden rieden hem, dat hij een galg vijftig ellen hoog zoude laten maken, en morgen aan den koning verzoeken, dat men Mordechai daar aan mogte hangen; dat hij dan vrolijk met den koning aan den diſch konde gaan. Haman keurde dien raad goed. Door Gods ſchikking (want dat was geen menſchenwerk) kon de koning 's nagts niet ſlapen, en liet voor zig het Gedenkboek brengen en lezen. Men vond geſchreven, dat Mordechai het ſchelmſtuk van Bigthan en Theres had uitgebrogt. De koning vraagde, wat eer en beloning voor die trouw aan Mordechai was gedaan. Men antwoordde, *gantſch niet.* Voorts vraagde de koning, wie 'er in het voorhof was. Men zeide Haman. Want hij was gekomen, om den koning te zeggen, van Mordechai aan de galg te hangen, die hij voor hem al had klaar gemaakt. De koning zeide, men zou hem laaten in komen. Als Haman inquam, zeide de koning tot hem; *wat zal men den man doen, aan wiens eer de koning heeft welbehagen?* Haman zeide in zijn hart, de koning heeft in niemands eer behagen boven mij; waarom hij antwoordde; *men zal dien man het koninglyke kleed brengen, en het paard daar de koning heeft opgezeten, en een koningklyke kroon op zyn hoofd zetten. En een van de grootſte vorſten des konings zal hem het kleed aandoen, en op het paard langs de ſtraat der ſtad doen ryden, en voor zyn aangezigt roepen; Alzo zal men dien man doen, aan wiens eer de koning heeft welbehagen.* De koning belaſtte Haman, haaſtelijk, naar zijn woord,

alzo

alzo aan Mordechai den Jood, die aan de poort des konings zat, zonder énig verzuim te doen: het geen Haman volbrogt. Wijders ging Mordechai weêr aan des konings poort zitten: maar Haman pakte zich treurig met een bedekt hoofd naar huis, en verhaalde aan zijn wijf en vrienden, wat hem was voorgevallen. Deze voorſpelden hem, uit de eer van Mordechai, zijnen val. Met quamen 's konings kamerlingen, om Haman in aller ijl tot Eſters maaltijd te brengen. Onder het wijndrinken herhaalde de koning zijne voorgaande aanbieding, dat de koningin mogt eiſchen wat zij wilde. Eſter den koning op zijn weekſte nemende, verzogt lijfsgenade voor zig en haar volk, dewijle zij door den onderdrukker ter dood waren verkogt. De koning Ahaſueros vraagde de koninginne Eſter naar hem, wiens harte was vol om zo te doen. Zij antwoordde; *de man, de verdrukker, en vyand, is deze booze Haman.* Toen verſchrikte Haman voor het aangezigt van den koning en de koninginne. En de koning ſtond vertorend van tafel op, en ging naar den tuin van het paleis. Haman toen bad de koningin om vergiffenis, want hij zag dat het quaad ten vollen over hem van den koning was beſloten. Als de koning weder inquam, lag Haman op het bed (bankkuſſen) daar Eſter op was, gevallen: waar op de koning zeide; *zoude hy de koningin wel by my in huis verkragten?* Dog men bedekte Hamans aangezigt. De kamerling Charbona nu zeide; *zie, daar ſtaat de galg, van vyftig ellen hoog, by het huis van Haman, die hy heeft gemaakt voor Mordechai, die het goede over den koning heeft geſproken.* De koning zeide; *hangt hem daar aan op.* En men hing Haman aan de galg, die hij voor Mordechai had opgeregt: en 's konings gramſchap ſtilde. Op dien zelven dag gaf de koning Ahaſueros het huis van Haman, den vijand der Joden, aan de koninginne Eſter: en Mordechai quam voor den koning te voorſchijn; want Eſter had te kennen gegeven, hoe na hij haar beſtond. De koning trok zijn ring af, dien hij van Haman had genomen, en gaf dien aan Mordechai: en Eſter ſtelde Mordechai over Hamans huis. Voorts werd het ſchelmſch bevél van Haman, om de Joden op den dertienden dag van de maand Adar om te brengen, door orde van den koning, onder het beſtél van Mordechai, in alle landen van het Perſiſche gebied, naar ijders taal, te poſt herroepen; en allen Joden vrijheid gegeven, om zig aan hunnne vijanden te wreken. Mordechai, rijxkancelier en groot zégelbewaarder, praalde in een hemelsblaauw wit koningklijk kleed, met een grote goude kroon, en met een opperkleed van fijn linne en purper. Als nu de Joodſche wraak te Suſan was gaande, werden de tien zonen van Haman ook gedood, en aan de galg gehangen. Uit dat werk ſproot de inzetting en onderhouding van Purim, en de dagen der lotingen, van Pur het Lot, dat Haman om het Jodendom te verdelgen had geworpen. Welke dagen van Mordechai en Eſter zijn beveſtigt, om jaarlijx hoogſtatelijk met vreugd te vieren, op dat de gedagtenis van de zelve, bij de Joden en hun zaad, geen einde zoude nemen. Toen was 'er bij de Joden blijdſchap, eer, gejuich, en gezag: en Mordechai hun aangename voorſtander, was de twede bij den koning Ahaſueros. De booze gedagten van Haman waren vernietigt, zijn helſche aanſlag was mislukt;

het moordgeweld is op zijn eigen kop wedergekeert, en aan het hout, en in het ſpinrag van zijn geſmede liſt tot een afgrijzen blijven hangen, en zijn naam bij het beſnedendom tot een eeuwigen vloek geworden. De nederige en godvreezende Mordechai, boven menſchelijke gedagten verhoogt, had voorheen niet te vergeefs aan Eſter doen zeggen, ten einde dat zij voor de verloſſinge van de Joden in de bres zoude treden, *wie weet of gij om zulk een tyd als dezen niet tot het koningkryk zyt geraakt?* Ja wel te regt; want Eſter, een weeskind, een Jodin, was door de Goddelijke voorzienigheid tot de grootſte koninginne des aardrijks beroepen, om haar volk te behouden, en dat den wreden bloedmuil van Haman, den godsvloek, den aartsvijand van de Joden, en het regte galgenaas, te ontrukken. Deze geſchiedenis vertoont beknopt, hoe God Juda in ballingſchap van de dood heeft gered, den tegenpartijder verplettert, en zijne gunſtgenoten bewaart, op datze over alle hunne vijanden eeuwig triomferen zouden.

איוב ישב בתוך האפר Job. II. 8.
Job among the ashes
Job auff dem Misthauffen.

JOBUS IN FIMETO.
Job assis sur un fumier
Job op den Mesthoop.

Picart. delin. Surugue Sculpt.

HEILIGE TAFEREELEN.

TAFEREEL VAN JOB.

Hier is Job het voorwerp, en God het aſpunt daar de ſpil op draait. Geloof en Lijdzaamheid, in een menſch uitblinkende, zijn twee vuirbakens, die al den aardkloot toeligten. Dat dit geen zedelijk of verdigt werk, maar een waaragtige geſchiedenis zij, blijkt uit twee Gods-tolken van beide de Verbonden, Ezechiël en Jacobus, die van Job gewagen. 's Mans afkomſt, levens tijd, en zijn ſchrijver ſchuilen in het duiſter. Job komt voor, als een vorſt of koning in het ooſterſche land Uz, een opregt man, vroom, godvrezend, en afwijkende van het quaad, met zeven zonen, drij dogteren, vele dienſtboden, en een overgroten véſchat, gezegent. In zulk een welſtant werden hem van de Sabéén de ploegende oſſen en de weidende ezelinnen ontrooft, en de knegten doodgeſlagen. Daar op viel Gods vuur uit den hemel, en verteerde de ſchapen en knegten. Voort namen de Chaldéén de kemelen met geweld weg, en vermoordden de knegten. En als zijn oudſte zoon de gebroeders en gezuſters op een gaſtmaal onthaalde, greep een geweldige woeſtijnwind het huis van alle kanten aan, en klonk het met énen bons den kruin in, door welken ſmak alle tien zijne kinderen werden verplettert. De ſtantvaſtige Job bezweek door die bittere bezoeking niet; maar een menſch is een menſch; hij ſcheurde zijn mantel, ſchoor zijn hoofd, viel op de aarde, en boog zig neder, zeggende; *de Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heeren zij gezegent:* en geen onvertogen woord, tegens zijnen Schepper, rolde van zijne lippen. Hier bij bleef het niet. Job werd van het hoofd tot de voeten met booze zweren geſlagen, en nam een potſcherf om zig te krabben, en zat midden in de aſch. In dien wédom der elenden beſchimpte zijn onhebbelijk wijf 's mans godgelatenheid: maar Job, nog meêr geduldig dan pijnelijk, zeide tot haar; *Gij ſpreekt als een zottin; zouden wy het goede van God, en het quade ook*

niet ontfangen? Dat gerugt van Jobs bedrukten ſtaat perſte drie vrienden, Eliphaz den Temanijt, Bildad den Suhijt, en Zophar den Naämathijt, heel hoog uit het ooſten naar hem toe: en zij, zeven etmaal op de aarde bij hem zittende, konden geen woorden voor zijne ſmart vinden. Toen borſt Job door zwakheid wémoedig uit, en vervloekte zijn geboortedag; dat die uit de rij van de dagen des jaars mogte wezen uitgerolt. Ondertuſſchen loosden zijne vrienden geen zugten, nogte brogten vertrooſtingen voort, als of zij zig tegens hem verhardden, tot dat vorſt Eliphaz, de voornaamſte, zijn rede begoſt, en Job geveinſtheid verweet. Maar Job verklaarde, dat het gewigt zijner elenden zwaarder was dan het zézand, boven zijne klagte: en daarom waren de woorden van Eliphaz hem zoo ſmakeloos, als ongezouten eiërwit. Voorts toonde hij uit de elenden van het leven, met wagt gelijk een zé of een landdraak bezet, dat hij niet zonder reden om de dood wenſchte. Toen viel Bildad Job in, als of hij Gods regtvaardigheid tegenſprak, en vermaande hem tot berouw. Het antwoord van Job daar op verheerlijkte Gods wijsheid, en vermogen; met een voornemen, om zijnen Regter genade af te bidden: en de bitterheid van zijne ziel neep hem een lange klagte ter keel uit. Maar Zophar, die niet langer konde zwijgen, ſchold Job voor een leugenagtigen en ſpottenden ſnapper uit, die elk met zijne regtvaardigheid verblufte. Job zeide; *Voorwaar gij zyt de luiden met welke de wysheid zal ſterven; maar ik zwigt voor u niet: Gods wysheid, magt, voorzienigheid, en regering, zijn alom bekent. Mijn oog heeft dat alles gezien, en myn oor gehoort. Het geen gij weet, dat weet ik ook. Gij lieden zyt logendigters, en alle nietige artſen. Och ofge ſtilzweegt! het zoude wysheid wezen. Indien God my doodde, ik zoude op hem hopen. Hy zal my ook tot zaligheid zijn, want een geveinsde zal voor zijn aangezigt niet komen.* Wijders toonde hij den zwakken ſtaat van den menſch, kort, onruſtig, verwelkbaar als een bloem, vlugtig als een ſchaduw, onrein uit onrein, ſtip beperkt, ſlegter dan een ongeſnoeide boom, wegſtuivende als een zandberg, ſplijtbaar als een rots; en dat het einde ſchielijk van het begin afhangt. Toen beſchuldigde Eliphaz, met windige woorden, Job van godloosheid, en ſtrafwaardige misdaden. Dan paſte Bildad heftig de ſtraf der goddeloozen op Job toe, en zogt hem, maar een worm, van Gods vierſchaar af te ſchrikken. Dan poogde Zophar te tonen, dat Job een ſchijndeugd was. Job zeide, *Gy alle zyt moeijelyke vertroosters: myn getuige is in den hemel, in de hoogte. Myne vrienden zyn myne beſpotters, dog myn oog drupt tot God. Ik ben een ſpreekwoord en trommelſlag geworden, en vinde niemand onder u wys. Ik, verlaten van alle menſchen, ben maar vel en been: dog ik weet, myn Verloſſer leeft, den welken ik in de opſtandinge zal zien.* Hij bewees dus dat de vrome ook leed, en in bitterheid der ziele ſturf, en beriep zig op God, toonde ook dat God de goddeloozen hier ten allen tijde niet ſtraft; haalde den donder van Gods mogendheid hoger op, hield zich vaſt aan zijne geregtigheid; en verhief Gods ondoorgrondelijke wijsheid; lérende, dat het toppunt van alle menſchelijke wijsheid is de vrees des Heeren. Hij wenſchte van God om zijn vorigen ſtaat, en klaagde dat hij van boeveſchuim

wierd

wierd beſpot, en van ſmarten afgepijnigt. Hij beſloot zijn rede met een verhaal van zijn opregten handel en wandel: niet om dat hij gantſch zonder zonden was; maar onſchuldig, naar zijn zwak begrijp, aan gruwelen, waarom hij zoo veel uitſtond. Na dat de drie Mannen (geen' vertroosters in droefheid, maar bezwaarders in lijden) met hunne berisſpingen (geen balſſem, maar nagels in de wonden der elendigen) ophielden, ſprak Elihu, een jonger man, dog van hoger geeſt genoopt, en heiliglijk verbolgen, om dat Job zijne ziel meerder dan God regtvaardigde, en dat zijne vrienden hem onovertuigt veroordeelden, en zeide; *ô Job! gij ſtaat uw eigen geregtigheid voor, en twiſt met God, die groter is dan een menſch, en geen reden van zijn doen behoeft te geven, hoewel Hy in den droom, door een gezigt, in den ſlaap, en in de ſluimering, de tugt verzegelt. God is ver van onregt, en de Almagtige keert het regt niet om. Hij regeert de aarde, die Hij heeft gemaakt. Hoe kunt gij dan, het regt hatende, gezondheid hopen van dien, den welken gij van onregt beſchuldigt? Kanmen wel een koning of een prins ongeſtraft ſchelden? God heeft geen ſchade of voordeel van uw quaad- of goeddoen: dat is wel tuſſchen menſch en menſch. De onderdrukten roepen tot God in nood, maar niet uit het geloof: en bij gevolg heeft Job in ydelheid geſproken. Gy hebt de maat van de goddeloozen vervult: wend u niet naar ongeregtigheid, die gij om de elende hebt verkoren. Zie, God is groot, die de uitgebreide wolken, het opgetrokken water, van onder de krakingen zyner hutte, doet gieten: en Hy bedekt de wortels der zé. Na den blixem rolt hy den donder met de ſtem van zijne hoogheid. Hy gebied de ſneeuw, en den ſlagregen, en uit de binnenkamer den dwarrelwind, en de felle ſtokers der koude. De verhevelingen paſſen, tot tugt of weldadigheid, op zijne bevelen. ô Job! let'er op: by God is een vreeslyke majeſteit van vermogen, oordeel en geregtigheid.* De konſt gedoogt hier geen ſchets van Jobs uitkomſt bij zijne elende te voegen. De Heer ſprak tot Job uit een onwéér, met woorden God alleen eigen, daar Job voor ſchrikte, en voor welke de aarde moet beven. *Wie verduiſtert den raad met woorden zonder wetenſchap? Ik zal u vragen, en maak my bekent. Waar waart gij, toen Ik de Aarde naar mate, met de ſlaglyn, op ſteungronden en hoekſteen ſligtte? Wie ſloot de Zé met deuren, toen zy uit de baarmoeder voortquam? Hebt gij de plaats aan den Dageraat gewezen? Hebt gij de diepte van den Afgrond bewandelt, en de poorten des Doods gezien? Weet gij de breedte der Aarde? Waar wonen Ligt en Duiſternis? Waar leggen Sneeuw en Hagel t'huis? Wie baant den weg voor den Regen; en het wéérligt der donderen? Wie teelt Regen, Daauw, Ys, en Rijm? Zult gij het Zevengeſtarnte binden, en Orion losmaken? Kunt gij den Mazzaroth op zyn tyd voortbrengen, en den Wagen met zyne kinderen leiden? Wie telt de Wolken met wysheid, en legt de Fleſſchen des hemels neêr? Zult gij voor den ouden Leeuw roof jagen, of de graagheid van Leeuwewelpen vullen? Wie bereid den Raaf zijn aas? Weet gij den baartijd van de Steengeiten, ofte der Hinden? Wie zend den Woudézel in het wild heen? Zal de Eenhoren, dat onhandelbare beeſt, u dienen? Zyn de verheugelijke vleugels der Paauwen, of de vederen van Oijevaar en Vogelſtruis, van u? Geeft gij het Paard*

de ſterkte. Vliegt de Sperwer door uw verſtand naar het zuiden? Verheft en neſtelt de Arend op uw bevél in de hoogte? Zie Behemoth (den Olifant) *een hoofdſtuk der wegen Gods; Ik heb hem gemaakt, en zijn zwaard aangegord. Zoud gij den Leviathan* (den Krokodil) *die het yzer voor ſtro, en het ſtaal voor verrot hout agt, vangen? Wie zoude zig dan voor myn aangezigt ſtellen?* Door de rede des Almagtigen, vol veel meêr wonderen, te lang, te breed, te diep, te hoog, om hier in ſchaduwe in te wringen, een afgrond van wijsheid in vermogen, voorzienigheid, regtvaardigheid, en oordeel, van geen menſch te doorwaden, vernederde Job zig voor den Heere, zeggende; *Ik heb u met het oor gehoort, maar nu ziet mijn oog U, en ik verfoei my met berouw in ſtof en aſſche.* En de Heer wendde Jobs gevangkenis, en zegende hem dubbel meerder dan te voren. Het gewormte ſturf, de etter verdroogde, de roven vielen van het lijf af, de huid was glad, de ſtinkende adem verdween, het gelaat vernieuwde zich, en het bloed ſpeelde vol jeugdig vogt en vuur in de aderen. Job, de knegt Gods, weêrgadeloos in deugd op aarde, kreeg zeven zonen (waarſchijnlijk niet bij dat addergalagtige wijf) en drie dogters, Dagligt, Kaſſiplant, en Horen van overvloed, de ſchoonſte vrouwlui van het héle land: en zagh zijne afkomſt in vier geſlagten uitgebreid. De geſchiedenis van Job (op het laagſte vernedert, op het hoogſte verheerlijkt) doet de wéreld uitzien op een voorbeeld van ſtantvaſtige godvrugtigheid zonder voorbeeld: en leert (al viel de hemel in, al ſtortten de verhevelingen neêr, en al gaapte de onverligte poel al brullende) den pijnbank van alle elenden in dit leven met geduld, om God (in wiens roede over de vromen de genade is verborgen) om de zaligheid, getrouw tot de dood toe, deur te ſtaan.

Esaias VI, 1.

אדני יושב על כסאו

The Lord sitting upon his throne.

Das Grosse Gesicht Esaiä

MIRABILIS ESAÏAE VISUS.

Le Seigneur assis sur son Trone.

Het groot Gezicht van Esaias.

Vinkeles sculps.

HEILIGE TAFEREELEN.

TAFEREEL van het GEZICHT van ESAÏAS.

Onderen boven wonderen zijn den groote mannen Gods, van alle tijden, voorgekomen. Abraham, de vader der gelovigen, heeft de verſchijningen des Almagtigen genoten. De heirtogtleider Moſes heeft de agterſte délen van den Onzienlijken gezien. Held Joſua zag den Vorſt van het heir des Heeren tegen over zig ſtaan. Aan den koning Salomon is een heerlijk téken van de Goddelijke tegenwoordigheid, in het huis des Heeren, gegeven. En Eſaïas, de groote en koningklijke hoofdpropheet, is ook met geen minderen zegen begenadigt; en gelijk het ſchijnt, tot een volkome inwijdinge van zijnen godſprakelijken dienſt, die onder Uzzia, Jotham, Achaz, en Hizkia, koningen van Juda, is geweeſt. *Ik* (zegt de heilige heraut zelf) *zag den Heere op een hogen en verheven troon zitten, en zijne zoomen den tempel vervullen. De Seraphim ſtonden boven Hem: elk hadde zes vleugelen, met twee bedekte hy zijn aangezigt, en met twee bedekte hy zijne voeten, en met twee vloog hy. En de een riep tot den anderen, en zeide; Heilig, heilig, heilig is de Heer der heirſcharen, de gantſche aarde is vol van zijne heerlykheid, zo dat de poſten der dorpelen door de ſtem van den roeper beweegden, en het huis werd met rook vervult.* Dat was een wonderbaar gezigt, oneigentlijk te verſtaan, of in den geeſt, of in een heilige verrukking, of in een kenbare verſchijning: waarom een propheet een ziender word genoemt. Eſaïas zag den Heere niet hoedanig Hij was; want zo ziet een menſch God nooit; maar zodanig, als het de Oppermajeſteit behaagde, dat Hij van menſchelijke zinnen mogte begrepen worden. Het woord *Heer* is de Heilige Drijéénheid onbepaalt eigen: want wie weet niet, dat de Godheid altijt is in de Godheid; en ook, dat God zig nooit aan de vaderen, als in den Zoon (hier zittende als Reg-

ter, om het oordeel uit te voeren) heeft bekent gemaakt? Joannes zegt *Heerlijkheid* voor *Heere:* en de heerlijkheid Gods is in Chriſtus allerklaarſt geopenbaart. De zómen van het hemelſche gewaad van dien Koning der heiligen, als Regtvaardigheid, Waarheid, Zagtmoedigheid, en Vrede, vergeleken bij myrrhe, aloë, en kaſſië, zijn de geeſtelijke gaven, uit zijne gehoorzaamheid en verdienſten afvloeiende, die den tempel, zijn paleis, de kerk, met volkome zaligheid volmaken. Twee Seraphim, brandende Engelen, bovenmate heerlijk van vuurige gedaante, blakende van liefde en gezwindheid, elk met drie paar vleugelen, als dienaars Gods gereed ſtaande, komen hier voor. Van hunne verdere geſtalte, of een meerder getal, meld de Schrift niet: hoewel op andere plaatſen van duizenden duizenden engelen word gewaagt. Maar zoumen niet wel mogen denken, dat dit paar vlammende dienaars de twee Verbonden verbeeldden, die elkander bij beurt het driemaal-heilig, tot lof van den Drijéénigen God, den Heere der heirſcharen, toeroepen; en dat de aarde voor en na met de heerlijkheid des Heeren word vervult, gelijk de wateren den bodem der zé bedekken; en dat wel met zulk een kragtig geluid, dat de aarde beeft, en de pilaren des hemels fidderen, gevolgt van rook, het oordeel, dan over het Jodendom, en dan over alle godlozen? Van den Heere en zijne heirſcharen is veel te zeggen, maar nooit te vol zeggen: want wie is tot deze dingen bequaam? En daarom word de onuitſprekelijkheid van den Driemaal Heiligen, en alle zijne tallooze ſchepzelen, aan de omzigtige beſpiegeling der godvrezenden overgelaten, en met de Serafijnen het aangezigt te bedekken, om de Godheid uit nieuwsgierigheid in het aangezigt niet te willen zien. Door dat wonderlijke gezigt was Eſaïas zo ontzet, dat hij, zijner zwakheid en onwaardigheid, en der onreinheid des volks bewuſt, uit eerbiedige verſlagenheid, voor de dood vreesde. Maar een van de Seraphim raakte zijn mond met een gloeiende kool, van den altaar met de tang genomen, aan, zeggende; *Uwe ongeregtigheid is geweken, en uwe zonde verzoent.* Aldus werd Eſaïas van den Heere, door een gedugt wondertéken, bequaam gemaakt, om in Zijnen dienſt, met den prophetiſchen geeſt, en ſtantvaſtigheid, kloekmoedigheid en geloof, henen gezonden te worden. Het klein gevoelen dat hij van zig zelven hadde, is een voorbeeld voor alle dienaaren Gods tot nederigheid: gelijk de hoogdravende ſtijl zijner Godſpraak, waar mede hij alle nijd ontwaſſen, en boven allen lof gerezen, alle ſchrijvers redenaars en digters overtreft, hun een ſpoor ſtrekt om te bidden, dat zij met den Heiligen Geeſt en met vuur mogen gedoopt worden. Alle die daar naar tragten, hebben de hoop, om met de Serafijnen, en de vier zesgevleugelde Dieren van binnen vol oogen (het afbeeldzel van de uitverkoren geroepen heiligen uit de vier délen der wéreld) die geen ruſt dag of nagt hebben (dat nogtans de ware en eeuwige ruſt is in God) onophoudelijk te zeggen; *Heilig, Heilig, Heilig is de Heer der heirſcharen, Die is, Die was, en Die zal zijn.*

Jer. I, 11.

ירמיהו רואה את מקל שקד

The rod of an almond tree seen by Jeremiah

Jeremiad sieht eine wachende Ruthe.

VIRGA AMYGDALEA AB HIEREMIA CONSPECTA.

Jeremie voit une verge d'amandier.

Jeremias siet een Amandelroede.

HEILIGE TAFEREELEN.

TAFEREEL van het GEZICHT van JEREMIAS.

GEwiſſelijk doet de Heer geen ding, ten zij Hij zijne verborgentheid aan zijne knegten, de propheten, hebbe geopenbaart: en als Hij heeft geſproken, wie zoude dan niet propheteren? Om dat woord te voeren, onder de regeringe van Joſias, Joachas, Jojakim, Jojachin, en Zedekias, vijf koningen van Juda, zeide de Heer tot Jeremias, den Anathothiter: *Eer ik u in den buik vormde, heb ik u gekent; en eer gij uit de baarmoeder voortquaamt, heb ik u geheiligt: ik heb u tot een propheet over de volken geſtelt, om uit te rukken, af te breken, te verderven, te verſtoren, te bouwen, en te planten.* Waar op aan den jongen Heraut Gods een gezigt verſcheen. De Heer vroeg hem wat hij zag. Hij antwoordde, *een Amandelroede.* De Heer zeide, *Gij hebt wel gezien: want ik zal wakker zyn over mijn woord, om dat te doen.* De Amandelboom is na de koude vroeger wakker dan alle andere bomen, en ſpruit eerder met bloeſſem dan met blad uit. Zo dat die gelijkenis te kennen gaf, dat het prophetiſche woord des Heeren, vroeg, en zeker zou worden vervult. Ook had de Amandelroede opzigt op den jongen, wakkeren, en vroeg gezonden Godstolk, van den Heere geſtelt tot een vaſte ſtad, een ijzeren pilaar, een koperen muur, een waaktoren, en tot een veſting, tegen de koningen, de vorſten, de prieſters, en de propheten van Juda, om de woorden in zijn mond tot vuur, en het volk tot hout te maken. Het werk van den Propheet beſtond enkel in dagelijkſch prediken. Juda was een ligte en ſnelle kemelin, die hare wegen verdraaide: zij bedreef geeſtelijke hoererij, met een hoerevoorhoofd, harder dan een ſteenrots, weigerende ſchaamrood te worden. Op allen hogen heuvel, en onder een groenen boom, liep zij hoereren, wandelde de ijdelheid na, rookte andere goden de

Baäls, offerde de Melecheth des hemels, en bouwde de hoogte van Topheth voor den bloedgod Molech, zeggende tot een hout, *gij zyt myn vader*, en tot een steen, *gij hebt my geteelt:* en zulx op het spoor van Manasse. Daarom klonk de stem; *ô mannen van Juda, en inwoonders van Jerusalem! besnijd de voorhuit van uwe harten, bekeert u van uwen boozen weg, en maakt uwe handelingen goed. Doet regt en geregtigheid, red den onderdrukten van den verdrukker, verdrukt den vreemdeling den wees en de weduw niet, doet geen geweld, en vergiet geen onschuldig bloed. Wagt u van uwen vriend, vertrouwt niet op uwen broeder; want de een bedriegt, en de ander is een agterklapper. Naar het getal van uwe steden, zyn uwe goden geweest, ô Juda! en naar het getal van uwe straten, hebt gij altaren om te roken gestelt, ô Jerusalem! Zoude ik my aan zulk een volk niet wreken?* spreekt de Heer. *Ik zal het met allerlei spyzen, en gal te drinken geven; en door het zwaard, den honger, de pest, de gevangenis, en door de dood verteren. Ik zal de steden van Juda stellen tot woestheid, smaad, schande, schrik, en tot verbaastheid en aanfluiting, een spreekwoord, een spotrede, een vloek, en tot een woninge der draken. De Heer zal uit de hoogte van zyne heiligheid schriklyk brullen. Dat quaad zal zig opdoen van het noorden, van de zyden der aarde, als een kokende en overlopende pot. Ziet, Nebucadnezar de koning van Babel, de verderver der heidenen, komt op als een leeuw, een wolf, en een luipard, gelyk een drift van wolken, met wagens als een dwarrelwind, en paarden sneller dan arenden. Dog de Heer zal geen voleindinge maken, maar na zeventig jaren zig ontfermen, en de gevangenis van Jacob wenden. Daarna zal de hamer van de gehele aarde worden verbroken; en de wéreldwolf, die de koningkryken opslokte, in den strik gevangen, en als een steen, in de rivier Phrath geworpen zynde, nederzinken.* Jeremias, door het midden van alle die godspraken rollende, voorspelde, dat de Heer wat nieuws op de aarde had geschapen. De vrouw zal den man omvangen. De Heer zal aan David een Spruit, de Heer zal onze geregtigheid verwekken. Ook de kragt van het Nieuwe Verbond, het Verbond der Genade: en het bitter weenen van Rachel over hare vermoorde kinderen. Hij voorzeide voorts de oordelen des Heeren tegen Egypten, tegen de Philistijnen, en Tyrus, Sidon, Moab, Ammon, Edom, Syrië, Kedar, Hasor en Elam. Ook zong de Held zijne Klaagliederen; een werkstuk, dat als een tweesnijdend zwaard, in de hand van een Cherub Gods, met mêdogendheid en schrik door de ziel gaat. Hij voorspelde voorts de gevangenis des volx, en de verstoring der stadt, en zag met eigen oogen de breuke van de dochter Sions. De Man Gods heeft ruim veertig jaren zijn wagt waargenomen: terwijl de Heer, volgens het gezigt der Amandelroede, over zijn woord waakte. De mannen van Anathoth zogten zijne ziel, om dat hij in den naam des Heeren propheteerde. Zijn ongehuwt leven bestont in heilige innigheid, en in bidden tot God, met tranen die nagt en dag langs zijn wangen biggelden. Voorts is zijn einde onzeker.

Ezech. I. 5.

רמות חיות אשר נראחו ליחזקאל.

Ezechiel's vision

Beschreibung der thiere, welche Ezechiel im gesicht gesehn hatt.

CONSPECTUS ANIMALIUM EZECHIELI OBLATVS.

La figure des animaux représentez à Ezechiel.

Beeltenis der dieren van Ezechiel gezien.

B. Picart del.

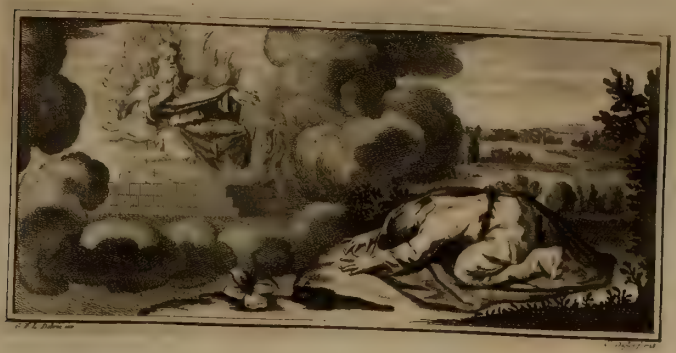

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van de Prophetië van Ezechiël.

En kan de wonderlijkheid der gezigten, van den Heere aan zijne dienſtknegten de propheten vertoont, met geen' gedagten begrijpen, en daarom door pen of konſt niet uitdrukken. Ezechiël (de ſterkte Gods, of, van God geſterkt) de zoon van Buzi, een prieſter en propheet, een verſtandig en geleerd man, ook een groot bouwmeeſter (wiens overduiſtere Godſpraak, van onvergelijkelijke ſpreuken, hoge zaken, verbloemde manieren van zeggen, en verborgen zingezigten, overvloeit) zag, in het vijfde jaar van zijne wegvoering met den koning Jojachin, in het land der Chaldéén, bij de rivier Chebar (een ſtroom, zoo men meint, die ſterk in den Euphraat valt) goddelijke gezigten. Vooraf quam uit het noorden een ſtormwind, een grote wolk, en vuur daar in, en glans rondom, en uit het midden van het vuur, gelijk een deurgeglommen kool. Uit het midden van het zelve de gelijkenis van vier Dieren, van menſchelijke gedaante, elk met vier aangezigten, van een menſch, van een leeuw, van een os, en van een arend. Yder dier had vier zamengevoegde vleugelen: twee vleugels bedekten het lijf, onder welke waren menſchenhanden aan vier zijden; en twee vleugels, nevens hunne tronien, waren opwaart verdeelt. Hunne voeten waren regt, en de voetzool, gelijk een kalfsvoet, glinſterde als blinkend koper. Die vier dieren gingen regt uit, waar heen de geeſt hen dreef. Hun gedaante was als vuurige kolen, gelijk brandende fakkelen, in een tuſſchengaanden vuurglans, waar uit het blixemde; zij liepen heen en weêr als een wéérligt. Toen zag de propheet vier Raderen op de aarde bij de dieren, naar hunne vier aangezigten, van gedaante en maakzel als Turkois of Beryl: hunne gelijkenis was énerlei, gelijk of 't een rad ware in het midden van een rad, dat is, dubbel, over-

dwars, rakende elkandere kruisgewijze door regte hoeken. In het gaan gingen zij vierzijdig, zonder omkeren. Hunne velgen (radbogen) en hoogte waren vreeslijk, en rondom vol oogen. Gelijk de dieren gingen, en werden opgeheven, en ſtonden; alzoo werden de raderen ook bewogen, werwaart de geeſt was om te gaan; want de geeſt der dieren was in de raderen. En over de hoofden der dieren was de gelijkenis van een uitſpanzel, als verſchriklijk kriſtal, van boven af uitgeſpreit. Daar onder ſtonden hunne vleugelen regt op aan één: twee bedekten het aangezigt, twee het lijf. De propheet hoorde het geruiſch hunner vleugelen, als het bruiſchen van véle wateren, als den donder des Almagtigen, de ſtem van een geroep, als den dreun van een leger. In het ſtaan lieten zij de vleugels hangen. Daar op volgde een geluid. Boven het uitſpanzel was als de gelijkenis van een ſaffierſtenen troon, en daar boven op als de gedaante van een Menſch. Wijders zag de propheet, als de verf van een doorgeglommen kool, en voor Hem, iet van de gedaante zijner lenden op en neer, als de gedaante van vuur en glans binnen en rondom. Gelijk de gedaante van den regenboog, zoo was de gedaante van den glans rondom. Dit was de gedaante der gelijkenis van de heerlijkheid des Heeren. Waar nu heen? Wat zin, eigenſchap, verbeelding, voorſpelling, beduidzel, toepaſſing of beſluit, zalmen uit of op die wonderlijke en verborgen gezigten maken? Omtrent de uitlegging van deze plaats zijn de ſcholen der Joden ſtom. Het kleine veld van dit papier lijd geen bijbrenging van gevoelens. Die van de Schrijvers, welke meeſt deftig, ſchrander, ſtigtelijk, eerbiedig, opmerkende, en geleerd zijn, komen zelden overeen, en ſtrekken daarom meêr tot verduiſtering dan tot verligting; want giſſingen zijn geen bewijzen, en geleerdheid komt hier luttel te pas: de Geeſt Gods alleen word hier tot uitlegging vereiſcht. Het is klaar, dat de vier troniën der dieren, de gedaante der raderen, en de verf van de dôor en doorgeglommen vuurkool, zeer duiſtere dingen zijn: dat God aan zijnen propheet die verſchijningen niet te vergeefs heeft doen zien: en dat de beſchrijving der gezigten, tot Zijne eer, en gebruik van de kerk, mag gelezen, naageſpoort, en, als het mogelijk is, uitgelegt worden. Derhalven ſchijnt het, datmen met eerbiedigheid zoude mogen denken, dat'er van Gods eigenſchappen en werkingen omtrent zijn volk word gehandelt, en zulx in een vertoning der heerlijkheid van den Regeerder en Regter der wéreld, met opzigt op Chriſtus, het beeld van den onzienlijken God, aan wien alle magt in hemel en op aarde is gegeven. Men zal dan bidden, geloven, en hopen, of het God tot zijne heerlijkheid behaagde, de gordijnen van de bedekte gezigten dezer prophetië voor zijne gunſtgenoten open te ſchuiven.

HET

Ezech. XXXVII. 1.

תמונת לתחית המתים.

A Type of the resurrection of the Dead.

Abbildung der auferstehung der Todten.

TYPUS RESURRECTIONIS MORTUORUM.

Image de la résurrection des morts.

Gezicht van de opstandinge der dooden.

HET II. TAFEREEL.

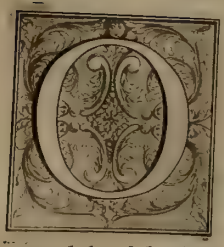

Onder al het geſchapen blinkt het Leven als een goddelijke ſtar uit, en daarom word het heerlijke, ja het allerheerlijkſte, bij het leven vergeleken, ook het leven genoemt. In zulk een zin komt het hier, in een wonderbaar gezigt van Ezechiël, voor; wanneer Gods volk, naar Babel in ſlavernij gevangkelijk weggevoert, als de dood, in tegenſtelling van het leven, was aan te merken. Op dien jammerlijken tijd was de hand des Heeren op den propheet; dien de Heer in den geeſt uitvoerde, en in het midden van een dal vol zeer véle uitgedroogde beenderen neder zette, doende hem om en om de zelve gaan, onder deze woorden: *Menſchenkind, zullen deze beenderen levendig worden?* Ende hij zeide, *Heere Heere gij weet het.* De Heer zeide; *propheteer over deze beenderen, en zeg; dorre beenderen hoort het woord des Heeren! alzo zegt de Heer Heer tot deze beenderen: ziet, Ik zal den geeſt in u brengen, en gij zult leven. Want Ik zal zenuwen op u geven, en vleeſch op u doen komen, en een huid over u aandoen, en den geeſt in u geven, en gij zult levendig worden, en weten dat ik ben de Heer.* Op die prophetie ontſtond 'er een geluid, en een gerommel; en de beenderen naderden, been tot zijn been. Toen quamen zenuwen en vleeſch op de zelve, en een huid daar boven op; maar daar was in hun geen geeſt. De Heer zeide wederom tot Ezechiël; *Menſchenkind, propheteer tot den geeſt, en zeg; Alzoo zegt de Heer Heer: koom aan geeſt van vier winden, en blaas in deze gedoodde, en zy zullen leven.* Op die prophetie quam de geeſt in hun, en zij werden levendig, zoodat zij (een zeer overgrote heirſchare) op hunne voeten ſtonden. Wijders zeide de Heer; *Menſchenkind, deze beenderen zijn het gantſche huis Iſraëls: zie, zy zeggen; onze beenderen zyn verdort, en onze verwagting is verloren, wy zijn afgeſneden. Propheteer daarom, en zeg tot hen; zoo zegt de Heer Heer: ziet, Ik zal uwe graven openen, en u daar uit doen opkomen, en u in het land Iſraëls brengen, en dan zult gij, ô myn volk, weten, dat ik ben de Heer. Ik zal myn geeſt in u geven, en gij zult leven, en Ik zal u in uw land overzetten, en gij zult weten, dat Ik de Heer hebbe geſproken en gedaan: ſpreekt de Heer.* Aldus geſchiedde de vertoning van dat gezigt, door Godts kragt en aandrift op Ezechiël, in den heilige verrukkinge van zinnen, om Iſraël de verloſſinge uit de ſlavernij te voorzeggen. Te regt werd de ſtaat van Gods gevangen volk, toen als geen volk, dat geen hoop tot vrijheid had, ofte tot in hun land weder te komen, bij dorre menſche-doods-beenderen vergeleken. Uit het antwoord van den propheet op de vraag, of die beenderen zouden levendig worden, blonk 's mans groot geloof op het Goddelijke Alvermoogen, naar de taal van Moſes in zijn lied, en van Hanna in haren lofzang. De Heer toonde, met het leveloze gelijk of het leefde te laten aanſpreken, de kragt van zijn ge-

bode prophetie; en dat Hij het is, die de dingen, welke niet zijn, roept, als of zij waren. Het geluid ſchijnt de beweging Gods tot het onbezielde te kennen te geven; en het geklikklak der beenderen, het gejuich der Joden, die luſtig in hun ſchik, pak en zak zouden klaar maken, om naar hun vaderland te trekken. Van den geeſt uit de vier winden word geſproken, als of de ziel ware wind; niet datze een wind zij, maar om datmen bij in- en uit-ademen leeft. Die uitgemergelde beenderen verbeeldden de ſtammen Iſraëls, toen van de Chaldéén, aan de rivier van Babel, door dienſtbare ballingſchap verdrukt, en daarom hope- en trooſteloos, als leden van een lighaam afgeſneden. Aan deze nu beloofde de Heer verloſſinge uit hunne graven (de boeien en banden hunner gevangkenis) en de herſtelling in hun land, en een vrij leven, waar door zij zouden weten, hoe lieflijk het zij, in de verberging des Allerhoogſten te zitten, en onder de ſchaduwe des Almagtigen te vernagten. Deze prophetie van Iſraëls ontlaſting van het juk van Babel, ſtrekt een onwankelbaar voorbeeld, en een vaſt bewijs, niet alleen der bijzondere verloſſingen van de vijanden van Gods kerk, maar ook van de algemene toekomende opſtandinge der doden. anders zou de gelijkenis, om het Jodendom te herſtellen, daar van niet zijn genomen geweeſt. Van deze verrijzenis heeft Job geſproken: dewijl de menſch van Gods geſlagt, door de inblazing van den adem des levens in zijne neusgaten, tot een levendige ziel, die niet ſterft, is geworden. Maar daar is geen kragtiger bewijsrede van de opſtandinge der doden dan die van Gods eigen mond: want de Heer heeft zig zelven den God van Abraham, van Iſaäk, en van Jacob, na hunne dood genoemt. Ook is God geen God voor doden, maar voor levenden: bij gevolg dan, zullen die aartsvaderen uit het ſtof des doods verrijzen. Gezaligt is de menſch, die in Jeſus, de opſtanding en het leven, gelooft; en daar door het woord zal horen; *de dood is verſlonden tot overwinning!*

HEI-

Daniel II. 1-31.

דניאל פורש את חלום לנבוכרנצר SOMNIUM NABUCHODONOSORIS A DANIELE EXPOSITUM.

Daniel interpreteth Nebuchadnezzars dream | *Daniel explique le songe de Nebuchadnezzar.*

Nebucadnetsars traum wird von Daniel ausgelegt | Vertoning van Nabuchodonozors droom.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL

Van het Boek van Daniel.

IN alle zaken kan God (die den geeſt der vorſten als druiven affnijd, en aan de koningen der aarde vreeslijk is) zijne heerlijkheid openbaren. Want wie zoude denken, dat een droom, die aan den ſlaap zoo natuurlijk eigen is, gelijk de bewéging aan de warmte, door een goddelijke kragt, een verbeelding van het voorleden, van het tegenwoordige, en van het toekomende, behelsde; tot een betoninge dat de Heer regeert? Het werktuig om zulx aan het ligt te brengen was Daniel, Beltſazar hernoemt, een ſchoon jongman, kloek van geeſt, uit den ſtam Juda, en van koningklijke afkomſt, die met Jojakim den koning van Juda naar Babel gevangen was weggevoert, en in de boeken en de taal der Chaldéén onderwezen; maar aan wien van God verſtand van alle gezigten en dromen was gegeven: waar door de koning Nebucadnezar hem, na hem getoetſt te hebben in zaken van verſtandige wijsheid, tienmaal boven alle zijne wijzen en ſtarrekijkers bevond. Nebucadnezar nu droomde iet, waar van zijn geeſt ontruſt, en zijn ſlaap geſtoort wert: waarop men ontbood de wijzen, de ſtarrekijkers, de googgelaars, en de Chaldéén, om den koning zijne dromen te kennen te geven. Dog zij verzogten den droom te weten, om dien dan uit te leggen. De koning zeide; de zaak was hem ontgaan, en wilde die evenwel weten, op bedreiging van hen in ſtukken te hakken, en hunne huizen tot een meſthoop te ſtellen; beloovende hun anders geſchenken en eer. Zij verzogten andermaal den droom te weten. De koning zeide; *Gij zoekt uitſtel, om my met leugens te paaïen, maar uw vonnis leit 'er toe: zegt my den droom, dan zal ik weten dat gij dien zult uitleggen.* De Chaldéén, waarſchijnlijk prieſters, de ervarenſte in natuurlijke zaken, antwoordden; *Geen menſch op aarde kan 's konings woord te kennen geven:*

nooit heeft een koning, grote, of heerſcher, zulx een wijzen afgevergt. De zaak is te zwaar: niemand kan die ontvouwen, dan de goden, welker woning niet is by het vleeſch. De koning toornig wordende gebood alle wijzen van Babel te verdelgen. Men zogt dus ook Daniel en zijne medegenoten, om hen te doden. Daniël vraagde Arioch, het opperhoofd van de ſcherpregters, hoemen met den neêrſlag zoo ſnel voortging: en dat wetende, verzogt hij van den koning tijd, om den droomknoop te ontwarren. Dus ging hij van het hof naar zijn huis, en van den aardſchen koning naar den God des hemels, en voort met Hananja Miſaël ende Azarja aan het bidden, om barmhartigheid over die verborgentheid te verzoeken, en met Babels wijzen niet om te komen. Toen werd de verborgentheid aan Daniël in een nagtgezigt geopenbaart, waar voor hij God loofde. Voorts, op zijn verzoek, brogt Arioch hem bij den koning, die hem vraagde; *Kunt gij my den droom dien ik heb gezien, en des zelfs uitlegging bekent maken?* Daniël antwoordde; *De wijzen, de ſtarrekykers, de waarzeggers, en de guiggelaars, kunnen het geëiſchte geheim niet te kennen geven. Maar God in den hemel, verborgentheden openbarende, heeft den koning Nebucadnezar bekent gemaakt, wat in het vervolg der dagen zal geſchieden. Die verborgentheid is my geopenbaart, niet door wysheit in my boven alle levenden, maar om den koning de uitlegging te doen, en dat gij de gedagten van uw hart zoud weten. Gy, ô koning! dogt op uw bed, wat hier na zoude gebeuren, en gij zaagt tegen over u een groot treflijk glansrijk en verſchriklyk beeld, met een hoofd van goed goud, de borſt en armen van zilver, de buik en dyën van koper, de ſchenkels van yzer, en de voeten van yzer en klai: tot dat een ſteen, van een berg zonder handen uitgehouwen, het beeld aan de voeten ſloeg, en de vier metalen en de klai teffens vergruiſde, en een grote berg wierd, vervullende de gantſche aarde. Dit is de droom. Gy, ô koning! zyt een koning der koningen, want de God des hemels heeft u het koningkryk ſterkte kragt en eer gegeven: gij zyt dat goude hoofd. En na u zal een ander ſlegter koningkryk opſtaan. Dan zal een derde ander koper koningkryk over de gantſche aarde heerſchen. En het vierde koningkryk, hard als yſer, zal alles verbryzelen en verbreken. De voeten en teenen van yſer en klai, zal een verdeelt koningryk zyn. De teenen en voeten uit yſer en klai, zal een hard en broſch koningkryk wezen. En het yſer met klai-ſlyk door menſchlyk zaad vermengt, zal niet aan één kleven. In de dagen van die koningen, zal de God des hemels een onverdelgbaar onovergangelyk en eeuwigdurend koningryk verwekken, dat alle die koningryken zal te niet maken. Daarom hebt gij een ſteen uit den berg zonder handen afgehouwen gezien, die het yſer koper klai zilver en goud vernielde. Dit is de uitlegging.* De koning bekende, dat God is de God der goden, en de Heer der koningen. De uitlegging over deze weinige woorden vereiſchte een baal papier; veel' ganzeſchagten, of liever Serafijne-vederen, zwanger van hemelſchen inkt; en een ſchryver, met den Heiligen Geeſt en met vuur gedoopt, die de eeuwen en den aardkloot konde overzien.

HET

Dan: III.

שלוש האנשים באתון אש

The three men in the burning fiery furnace.

Die drey Männer in dem feurigen Ofen.

Picart delin.

TRIUMVIRI IN ARDENTE FORNACE.

Les trois hommes dans la fournaise de feu

De drie Mannen inden Vierigen Oven.

Pool sculps.

HET II. TAFEREEL.

Onder de hoofdſtoffen is het vuur de zuiverſte, de waardigſte, en de edelſte: en nog gaat het vuur, waar mede het geloof van Gods knegten is bezielt, dat ver te boven. Daniëls drie medegenoten, Hananja, Miſaël, en Azarja, van Melzar, hunnen opziender, Sadrach, Meſach, en Abednego, hernoemt; en van God met wetenſchap en verſtand in alle boeken en wijsheid begenadigt, léveren ſtof van een overſtantvaſtig triomferend en onverbrandelijk geloof uit, daar de Allerhoogſte God het zégel van zijn wonder, een wonder boven wonder, op zette; en, boven de droom-ontvouwing aan Nebucadnezar, nog een andere getuigenis van zijne grootheid gaf. Een groot lélijk ſchriklijk beeſt, de ondankbaarheid van den koning aan den God des hemels, komt hier te voorſchijn. Want Nebucadnezar maakte een goud beeld, zestig ellen hoog, en zes breed, en regtte het in het dal Dura, in de landſtreek van Babel, tot godsdienſt op. Hij dede alle amptenaars in zijnen dienſt (nu niet eigentlijk te noemen) ontbieden, om dat beeld in te wijden. Zij alle verſchenen gehoorzaam voor het beeld. Toen riep een heraut luidskeels uit; dat zo ras de volken geſlagten en talen het geluid van zang en ſpel op alle ſpeeltuigen hoorden, zij dan zouden nedervallen, en het goude beeld aanbidden: en wie niet knielde en bad, zoumen terſtont midden in den oven van het brandend vuur worpen. Alle de opontbode bedienden quamen het bevél, het téken, en de orde van den koning, na. In het midden der hoogſtaatlijkheid van dat vermaak en die wrede afgoderij, ter ére van de koſtelijkſte pop des aardrijks, werden Sadrach, Meſach, en Abednego, Joden, in gezag over Babels landſchap geſtelt, door Chaldéſche mannen bij den koning aangeklaagt, om dat zij op héter daad zijn gebod niet hadden waargenomen, en zijne goden niet geëert, nogte zijn opgeregt beeld aangebeden, met erinnering van de gedreigde ſtraf over zulke wederſpannigen. Dat was Nebucadnezar met ſporen tot gramſchap genoopt: zoo dat hij de beſchuldigden liet voor zig brengen, en tot hen zeide; *Sadrach, Meſach, en Abednego, is het met opzet, dat gij mijne goden niet eert, en het opgeregt goud beeld niet aanbid? Nu, indien gij gereed zyt, op het geklank van ſpel en zang, het beeld aan te bidden, dan is't wel: maar indien niet, zult gij in den barnoven worden geworpen*; met een baldadige ſlotrede als van een helhond, die den hemel aanblaft; *Wie is de God*, zegt hij, *die u uit mijne hand zal verloſſen?* Zij zeiden; *Wy hebben niet van noden u op die zaak te antwoorden: onze God is magtig ons uit den vuuroven en uit uwe hand te verloſſen: en zoo niet, het zij u bekent, ô koning! dat wy uwe goden niet zullen dienen, nogte het opgeregte goude beeld aanbidden.* Nebucadnezar zwol van toren in zijn troni, en, zijne gramſchap zijne wreedheid voorbij lopende, belaſtte den oven zevenmaal héter te ſtoken, en aan zijne ſterk-

ſte ſoldaten, dat zij Sadrach, Meſach en Abednego zouden binden, en in den gloeiënden oven worpen; dat ijlens, met al dat zij om en aan hadden, geſchiedde: en de vonken van den overhéten oven doodden de krijgsknegten, de ſtokebranden des doods. Als de geknevelde Sadrach, Meſach, en Abednego, in het midden van den brandenden oven waren gevallen, ſtond de koning Nebucadnezar in allerijl zeer verſchrikt op, en zeide tot zijne raadshéren; *hebben wy niet drie mannen midden in het vuur geworpen?* Zij antwoordden; *dat is zeker, ô koning!* Hij zeide; *ik zie vier mannen midden in het vuur los en onbeſchadigd wandelen, en de gedaante van den vierden gelijk een zoon der goden.* Dat was op zijn heidenſch, volgens het gezigt, dat een hemelbode zig in het vuur vertoonde, geſproken. Toen trad Nebucadnezar naar den mond van den oven toe, en zeide, *Sadrach, Meſach, en Abednego, knegten van den Allerhoogſten God, gaat uit, en koomt.* Toen gingen Sadrach, Meſach en Abednego uit het midden van het vuur. En de vergaderde rijks-vorſten des konings bezigtigden die mannen, om dat het vuur over hunne lighamen niet had geheerſcht, nogte over hun hair, ofte gewaad: geen vuur-reuk was'er bij: ja de noppen van hunne klederen waren niet eens gezengt. Hoe ſchielijk veranderde Nebucadnezar door dat grote wonderwerk Gods! De kragtdadige waarheid, de ſchrik des Heeren, was de overtuigende geeszel van zijn gewiſſe. Het vuur van den Heiligen Geeſt, brandende in de harten van Sadrach, Meſach en Abednego, werkte in hun een vuurig geloof, waar door zij de kragt van het oven-vuur hebben uitgebluſcht. De wéreld mag daar tegen met aardſche wijsheid, gezag, trotsheid, magt, volk, rijkdom, eer en geweld, inkomen, en aanwroeten; het zal niet beſtaan. Dreigement, knevelkoord, roede, tang, vilmes, pijnbank, zwaard en vuur; het is al ijdelheid, en niet, ja minder dan niet. Die op den Heere vertrouwen, vrezen geen' menſchen; maar alleen Hem, die ziel en lighaam in de hel kan verderven. De verloſſing van de drie Joodſche mannen uit het vuur is, door de godſpraak van de Schrift, als een wonderkroon, veel koſtelijker dan goud, in de wéreld, den héten oven van beproeving, voor de oogen van de kerk opgehangen, om alle kleingelovigheid af te leggen, en om den geeſt des geloofs te bidden, en vaſt te ſtellen, dat God de hoofdſtoffen den teugel viert en aanhaalt; en magtig is meêr als overvloedig te doen, boven alles datmen kan bidden of denken.

HET

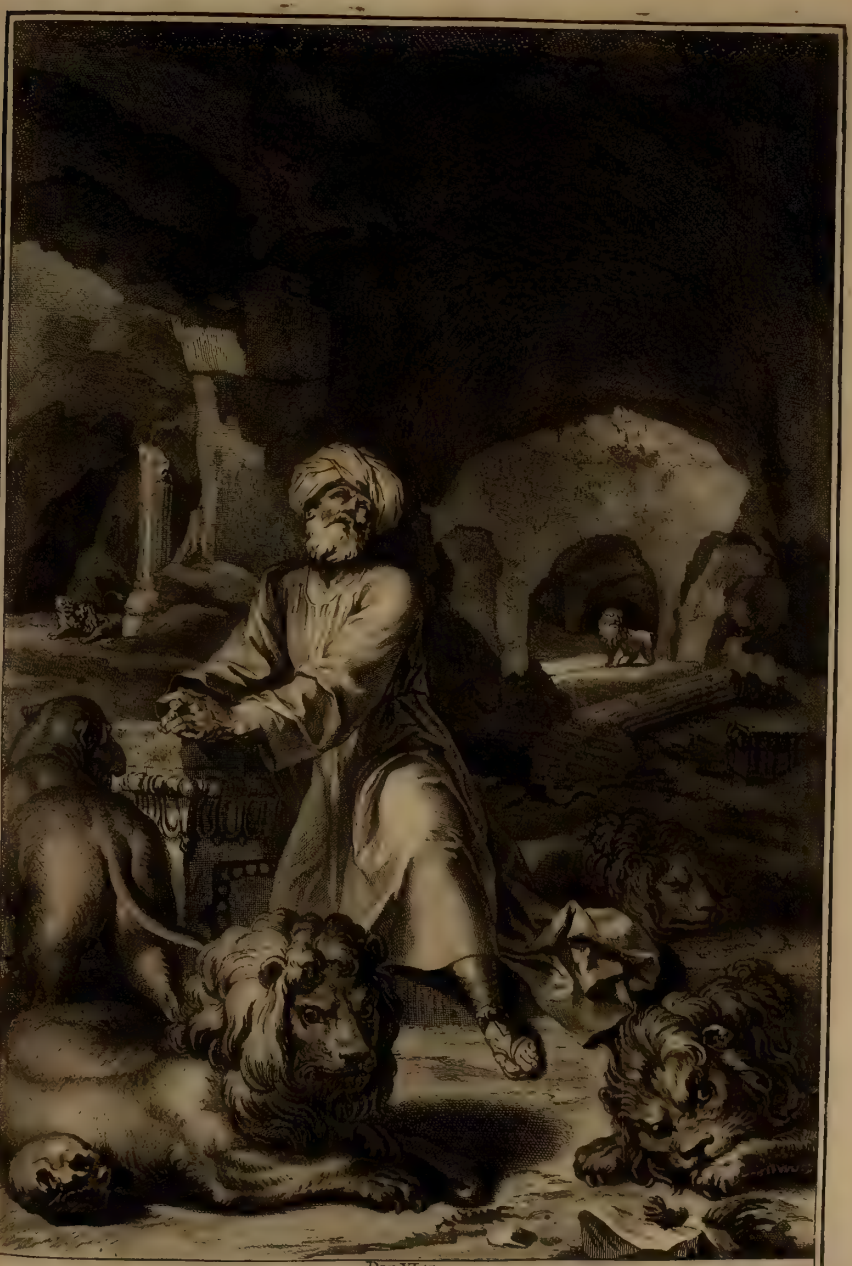

Dan. VI. 17.

דניאל באריוה.

Daniel in the Lions den.

Daniel unter den Löwen.

DANIEL INTER LEONES.

Daniel parmi les lions.

Daniel voor de Leuwen geworpen.

HET III. TAFEREEL.

Elijk alle wonderen in Gods Woord vermeld, van énen wonderlijken God zijn voortgekomen, zoo baart de beſpiegeling van ijder wonderwerk ook een nieuwe verwondering. De geloofsheld Daniël, uit zijn hoogverheven ſtaat, in een afgrijſſelijken poel van rouw en ſchrik en dood geworpen, is door de kragt Gods, bij de kaken van het vernielende verderf, behouden, en in het ligt des levens bovennatuurlijk herſtelt. De Heer regeert, en geeft de heerſchappijën aan wien Hij wil. Aldus quam Darius de Meed aan het koningkrijk der Chaldéén, na den neêrſlag van Belſazar. De koning ſtelde over het gantſche rijk honderd en twintig landvoogden, en over de zelve drie opperbewindhebbers (rékenmeeſters) van welke Daniël de eerſte was, die hen alle door zijn verheven geeſt overtrof: zo dat de koning dogt, om hem doen en laten over het héle koningkrijk te ſtellen. Hierom benijdden de gezaghebbers de voorſpoedige grootheid van Daniël, en zij zogten naar een rijksſchuld in hem: maar geen misgreep tegen de kroon, nogte énige vlak van handel en wandel, was in dien God- en ſtaatgetrouwen dienaar te vinden. Derhalven wendden zij het op een anderen boeg, en hunne liſt bedogt de wraak op 's mans godsdienſt te nemen. De grooten van het rijk quamen dan hol over bol bij den koning, en zeiden; *Alle amptenaars hebben beraadſlaagt een vaſt koningklyk verbod te ſtellen, dat wie een béde van énig god of menſch, buiten u, ô koning, binnen dertig dagen begére, in den leeuwenkuil* (een regtspleging van ouds her bij de afgodiſche Chaldéén) *zal geworpen worden. Beveſtig nu het beſluit ſchriftelijk, op dat het volgens de wet der Meden en Perzen onherroepelyk zy.* De koning Darius, door vleierij dronken van ijdele eer, ondertekende den godloozen onregtvaardigen en onmenſchelijken geweldbrief. Daniël dat wetende ging naar zijn huis in de opkamer met de open venſters naar Jeruzalem, en bad zijn God op gebogen knijën, driemaal daags, gelijk te voren. Waar op die mannen te hoop hem bevonden, en (de goedkeuring van het gebod den koning eerſt afgevergt hebbende) zeiden; dat de gevangen Jood Daniël geen agt op den koning had gegeven: en wijders den bedroefden koning (van hun boven de goden geſtelt, en onder de wetten geboeit) tot uitvoering van de geſmede wet drongen. Toen wert Daniël op laſt des konings in den kuil der leeuwen geworpen; en de koning zeide tot hem; *Uw God, dien gij gedurig dient, verloſſe u.* Hier op wert de mond van den kuil wel verzegelt. Zie daar Gods propheet, onnozel zonder ſchuld, door nijdige hofliſt, uit zijn heerlijken ſtaat, in een helledíepen en opgeſpalkten afgrond, magtig om reuzen te verzwelgen, met énen ſmak ſchielijk nedergeſmeten. De wrede en afgevaſte leeuwen, de verſchrikkelijkſte roofdieren, met ijſſelijke tanden harder dan ſtaal, tongen als vijlen, ſchenkelen bijna uit

gantſch been van luttel mergholte, waar uit men vuur kan klinken, en forſſe ſpieren, en met vijf ſcheurzieke nagelen in de voorſte en vier in de agterſte poten, tot vernielen uitgeruſt; en welker ontzaggelijke troniën, brullende van toren, met borſtelige grijnslippen, brandende oogen, en ſteigerende manen om den dikken nek, niet dan neêrſlag bloed en moord dreigen, waren het gezelſchap van Daniel, vol geduld en geloof. Maar de man had geen nood: de Hand die alles overſpant, overdekte haaren knegt. Hij, Die de zé ſluijt, ſloot de leeuwen aan den band van zijn wil; zoo dat zij Daniël, in plaats van te verderven, zachtelijk aanquiſpelden en likten. De koning, 's avonds in zijn paleis vertrokken, had geen luſt om te éten of tot ſpel, en kon van bekommering over Daniël, dien hij hoog waardeerde, niet ſlapen: en met het krieken van den dag opſtaande, ging naar den kuil, het gewaande graf, waar in de godvrugtige Hebreeuw, het voorwerp van den haat, voor eeuwig ſcheen levendig begraven, en riep met een bedrukte ſtem; *Daniël, knegt van den levenden God, heeft uw God, dien gij gedurig dient, u van de leeuwen komen verloſſen?* Daniel antwoordde met een groet; *Myn God heeft zijn engel gezonden, en den muil der leeuwen geſloten, dat zy my niet hebben beſchadigt.* De koning toen zeer verheugt, dede Daniël uit den kuil brengen; en de verrezen zeer gewenſchte man, wiens geloof door de kragt Gods de muilen der leeuwen had toegeſtopt, werd boven in het ligt gaaf bevonden. Wat konde Daniel toen eerder dan de vergelding der godlozen aanſchouwen? Darius had door zijn koningklijke magt hem van den afgrond der aarde doen opkomen, en oeffenende door de zelve regtvaardige wraak tegen zijne beſchuldigers, liet die mannen met hunne kinderen en wijven in den kuil worpen: en zij bereikten den grond naauwlijx, of zij waren al lillende verſcheurt, verbroken, en in de vraatzugtige balgen der grimmende leeuwen begraven. Al dat werk was een weêrgadeloos en overgroot wonder van den albeheerſchenden en levendigen God, het géne toen in alle landen der hoofdheerſchappij van Darius is overgeſchreven; en door de pen van den Geeſt in de ware Kerk altijt blijft vereeuwigt.

יונה בניניוה Jon: III. 4.

Jonah entereth into Niniveh.

Jonas zu Ninive.

JONAE ORATIO AD NINEVITAS.

Jonas a Ninive

Jonas te Ninive.

Decart. delin.

Muller Sculp.

HEILIGE TAFEREELEN.

TAFEREEL van den Propheet JONAS.

WAt kragt klem en nadruk, de vermaning van een propheet Gods op een zondig, dog niet ten énemaal verſtokt verſteent en verſtaalt volk, heeft gehad, is aan de Nineviten gebleken. Want wanneer hunne boosheid voor het aangezigt des Heeren was geklommen, gebood de Heer Jonas naar hen te gaan preken. Maar hij vlugtte van het aangezigt des Heeren, van de plaats, daar hij die harde boodſchap ontfing, en voer van Japho met een ſchip naar Tarſis. Daar ontſtond zulk een onwéér op de zé, dat het ſchip in gevaar was van te vergaan, en de bootsgezellen het goed over boord ſmeten, en, te vergeefs, aan de riemen vallende, eindelijk het lot wierpen, dat op Jonas viel. Dus werd hij in de zé geworpen, waar op terſtont al het verbolgen zégedruis ging leggen. Toen beſchikte de Heer (in wiens hand alle zijne heiligen zijn) een grooten viſch om Jonas op te ſlokken. Hij was drie etmaal in den viſchbuik, de diepſte binnekamer des doods; en van daar bad en dankte hij den Heere zijnen God, met zulk een kragt van geloof, als of de wortelen der bergen, en de grendels der aarde, uit hunne pannen al waren geſchoven, en hij verloſt, den kerker van het verderf was ontſlipt. De Heer ſprak tot den viſch, en hij ſpoog Jonas op het droge uit. Voort zeide de Heer andermaal tot hem, dat hij naar Nineve zoude gaan, en tegens dat volk preken (roepen) de preek, die Hij tot hem ſprak. Nineve, van Aſſur gebouwt, en naar Ninus genoemt, was de hoofdſtad van Aſſyrie, een grote ſtad, een grote ſtad Gods bij uitnementheid, gelijkmen zegt de bergen Gods, de cederbomen Gods; en, volgens de ſchrijvers, honderd en vijftig ſtadiën lang en negentig breed, en in den omkreits vierhonderd en tagtentig (zeſtig' duizend treden) met veſten van honderd voeten hoog, en zo breed dat er

drie wagens te gelijk konden rijden, waar op een kroon van duizend en vijfhonderd toornen, twechonderd voeten hoog, in de lugt ſtak. Men had drie dagen werk, om alle de wijken van die aartsvorſtin der ſteden te doorwandelen. En de volkrijkheid van de hoofdvoogdés der heidenen is af te nemen, om dat 'er veel meêr als honderd en twintig duizend menſchen in waren, die het onderſcheid van hunne regter- en ſlinkerhand niet wiſten. Jonas dan door de overwonderlijke tugt verbétert, en onbevreeſt het woord des Heeren gehoorzamende, begoſt één dag reizens in de ſtad te gaan, uitroepende; *nog veertig dagen, dan zal Nineve worden omgekeert.* Een beknopte preek, dog een ſchriklijk dreigement: waar bij Jonas waarſchijnlijk den gruwel hunner zonden, en de barmhartigheid Gods, onder voorwaarde van bekéring, heeft voorgeſtelt. De Nineviten niet dood van gemoed, en welker gewiſſe nog met geen brandijzer was toegeſchroeit, en kennis hebbende van het wonder aan Jonas geſchied, geloofden in God, riepen een vaſten uit, en groot en klein bekleedde zig met zakken. Als de koning (mooglijk Pul) die zaak hoorde, ſtond hij van zijn troon op, dede zijn heerlijk gewaad uit, trok een zak aan, en zat op aſſche. En hij liet een gebod uitroepen, om zijn berouw en ſeetwezen te betuigen, dat geen' menſchen of beeſten iet zouden éten of drinken, maar met zakken bedekt wezen, en ſterk tot God roepen; op dat een ijder zig van zijnen bozen weg, en van het geweld zijner handen bekeerde. *Wie weet* (zei de heidenſche aartsmonarch, drijvende in een getij van geloof en hoop en vrees) *God mogte zig van de hitte zijner gramſchap afwenden, en berouw hebben, dat wy niet omquamen.* God ook ziende hunne bekéring heeft het geſproken quaad over hem niet gebrogt. Als de boetpropheet bij de Iſraëliten niet had konnen vorderen, is hij tot de Aſſyriërs gezonden, op dat alzo de roeping der heidenen wierde betékent, en den harde Joden, met ijzer-zenuwe nekken, en kopere voorhoofden, hunne onbekeerlijkheid verweten. Waarom Nineve, door haar wonderbaar en vaardig berouw, boven Samarië is te ſtellen. Jonas, bereidwillig tot het zéeoffer, verbeeldde den Heere Chriſtus, die zeide; *zie, ik kome:* en die als een lam ter ſlagtinge werd geleid, en zonder wiens dood het doodlijk onwéér van de wéreld niet was te ſtillen. En gelijk Jonas drie etmaal in het ingewand van het geweldige zébeeſt is geweeſt, om ontboeit de boettrompét bij de Nineviten te ſteken: zoo moeſt de Zoon des menſchen ook drie dagen en drie nagten in den grafbuik zijn, om opgeſtaan, veel meêr dan Jonas, door zijn leven te behouden, en een eeuwige geregtigheid aangebrogt hebbende, de boetbazuin van het eeuwig Evangeli al den aardkloot te doen overklinken.

Tob. VI. 1.

Ἰχθὺς εἰς τὸν Τοβίαν ἐξορμᾷ.

Tobias and his miraculous fish.

Tobias in gefahr von einem Fisch verschlungen zu werden.

TOBIAS IN PERICULO A PISCE.

Un poisson se jette sur Tobie.

Tobias in noodt door eenen Visch.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL.

Tobias, door Enemeſſar, of volgens de Jooden, Salmanaſſar, Koning van Aſſyrie, voor de Babelballingſchap, onder andere gevangenen mede naar Nineve weggevoert, beſchryft in dit boek zyn levensgedrag en wiſſelvalligheden, nevens die van zynen Zoon: hoewel ſommigen willen, dat de Jonge Tobias zyn eigen geſchiedeniſſe opgeſtelt, en een hunner Neeven die vervolgt hebbe tot beider dood. De H. Hieronymus betuigt dit geſchiedſchrift eerſt in 't Chaldeeuwſch gevonden, en dat in zyne Latynſche vertaaling nagevolgt te hebben. Dit is niet onwaarſchynlyk; niet alleen om dat de Chaldeeuwſche taal in Babel en Aſſyrie gebruiklyk was; maar dat ook de Hebreeuwſche handſchriften en afdrukſels baarblyklyk overgezet, en niet oorſpronklyk zyn: gelyk ook tuſſchen de Griekſche overzettingen geen klein verſchil gevonden word. De ſchryver verhaalt zyn geſlacht, en dat hy uit den ſtam van Nephthali geſproten, in de ſtad Thisbe, of, zo anderen zeggen, Kades, eene der vryſteden, geboren was. Hy werd, om zyne godvruchtigheid, en liefdeplichten in't begraven der dooden, die Sennacherib, Zoon van Salmanaſſar, als der aarde onwaardig, onbegraven liet, geplondert, en van alles, uitgenomen Vrouw en Zoon, jammerlyk berooft. Maar Sennacherib, om de verbazende nederlaag voor Jeruzalem gekregen van ieder gehaat, werd van zyne Zoonen gedoodt, en Achirdonus, of Eſarhaddon, een der twee Vadermoorderen, volgde hem in het Ryksbewind. Deeze ſtelde den Ouden Tobias, op voorbede van zynen Neef, die hofſchenker, en in aanzien was, over alle zyne rekeningen, en hofbewind. In zo gelukkigen ſtaat bereid hy eenen heerlyken maaltyd, en noodigt daar toe zyne ramp-en geloofsgenooten, maar vergeet zyne voorgaande liefdaadigheid niet: want als de jonge Tobias hem verhaalt, dat 'er een lyk van de ballingen op de markt onbegraven legt, ſpringt hy van de tafel, neemt het op, draagt het in 't naaſt gelegen huis, en begraaft het na Zon-

nen ondergang: maar word daar over van de nabuuren beſpot, en ſlaapt, als onrein door het aanraken van het lyk, buiten zyn huis, en onder aan den muur, daar vogelkens, ſommigen zeggen Muſſchen, anderen Zwaluwen, neſtelen, en door hunnen brandenden meſt ſchellen op zyne oogen doen komen, en hem blind maken. Vergeefs zoekt hy geneesmeeſters om die ſchellen te verdryven, en word, in die beklaaglyke blindheid, van zyne waardigheid verſteken, van zynen Neef onderhouden, en van zyne Huisvrouw ruuw bejegent, die genoodzaakt is met hand- en vrouwewerk den koſt te winnen, na dat de Neef uit ſtaatbewind geſchopt, en naar Elymais verbannen was. In deezen hooggaanden nood zend hy zynen Zoon Tobias naar Ekbatana daar hy eene goede ſomme gelds uitſtaande had. Dees zoekt, en vind eenen reisgezel, die hem den weg zoud aanwyzen, en zich zelven Azarias noemt, daar hy gezegt word een Engel, en Rafael geweeſt te zyn. Hoe dit kleeft, dat een Engel zich eenen verkeerden naam, en menſchlyken ſtam toeeigene, word verſcheidendlyk aangewezen. Athanaſius, om hem van logentaal vry te ſpreken, zegt, dat een Engel den jongen Tobias verzelde in de gedaante van een menſch die Azarias genaamt werd. Op reis komen zy aan den Tygerſtroom, daar zich Tobias wil baden, en byna door eenen grooten Viſch verſlonden word: doch aangemoedigt door zynen reisgezel, grypt hy dien viſch, werpt hem op het land, ſnyd, braad, en eet hem; maar bewaart hart, lever, en gal tot nader gebruik. Zy komen in Rages, herbergen by Raguel, bloedverwant van Tobias, die een eenige dochter had, al zevenmaal uitgehuwt, maar noit getrouwt, om dat een booze geeſt haare zeven Bruidegommen verſtikt had. De Jonge Tobias neemt haar echter tot eene Vrouw en verdryft haren boozen geeſt door hart en lever van den gevangen viſch, gemengt onder de aſſche van zyn reukoffer. Hoe nu een booze geeſt door zulken reuk verdreven zy, heeft veele giſſingen gebaart, en ſommigen die wonderkracht niet aan hart en lever, maar aan de gebeden van de Ouders der Bruid doen toeſchryven, die zy onder het reukoffer ten hemel opzonden. Gezegent was dit huwlyk, en werd met een eel en deugdryk nageſlacht bekroont: maar geduurende de tweemaal zeven bruiloftsdagen word Rafael, om de penningen naar Rages in Meden tot Gabaël gezonden, en keert met de verzegelde zakiens weder. Onderwylen verlangt de Moeder van den Jongen Tobias naar haaren Zoon, en is onvertrooſtelyk over zyn langdurig weg blyven: doch na de bruiloftsdagen trekt hy met zyne nieuwgetrouwde Vrouw naar huis, en word van zyne Moeder, met onbedenklyke vreugd, van verre gezien. Zy loopt toe, valt hem om den hals; en de Oude Tobias toetreedende ſtoot zich aan de deur; maar de Zoon omhelſt hem, en ſtrykt de galle van den viſch in des zelfs oogen, waar op hy de ſchellen af werpt, en ziende word. Of dit blyſchap verwekte, kan ieder begrypen. Ook dankt de oude man den Heer voor die, en alle andere weldaaden, voorſpelt de herbouwinge van Jeruzalem, vermaant zynen Zoon Nineve te verlaten, eer die ſtad, volgens de voorzegginge van Jonas, verging: en ſterft in hoogen ouderdom. De Zoon volgt den raad zyns Vaders, verlaat de ſtad Nineve, trekt met Vrouw en Kinderen naar Ekbatana ten huize van zynen Schoonvader, erft alle zyne goederen, en ſterft ook oud zynde 117 jaaren.

HET

13. ch. de Daniel v. 10. 11. &.

זקנים מנסים את שושנה

SUZANNA A SENIBUS TENTATA.

Susanna resisteth the temptation of the two Judges.

Susanne tentée par les vieillards.

Susanna wird vergebens zur unkeuschheit gereizet.

Suzanna tot onkuisheit verzocht.

HET II. TAFEREEL.

DE Schoonheid is wel eene bekoorlyke gaaf, maar die meermaals te gevaarlyker is, als zy aanminniger is: want nadien een geilaart haar onophoudlyk beloert en belaagt, moet zy op onwrikbaare zuilen van eerbaarheid en godvrucht gegrond zyn, om tegen alle verleidingen en verlokkingen pal te ſtaan, en verderf van ziel en lichaam voor te komen. Dit ondervond Suſanna, huisvrouw van Jojakim, een aanzienlyk man onder de weggevoerde ballingen, in Babilon, die een vermaaklyk Huis en Hof in die ſtad hadde, daar de Jooden nu en dan vergaderingen hielden, en, zo veel hunne ballingſchap toeliet, raadpleegden. Onder anderen, die hier dikwyls quamen, waren twee oudſten, niet in Jaaren, maar ſtaat; die ſommigen *Achab* en *Sedekias* noemen, en die rechters der weggevoerden waren. Deeze twee ſloegen een overſpeelig oog op de ſchoone Vrouw van Jojakim, en zonder aan hunnen ſtaat, aan de vriendſchap van dien voortreflyken man, aan de ergerniſſe, die zy den Babiloniers zouden geven, of de rechtvaerdige ſtraffe, die zy door hunne ſchendaad verdienen moſten, te gedenken, nemen zy een ſchandelyk opzet om de bekoorlyke *Suſanna* te genieten, en hunnen vuilen luſt met haar te boeten. Die ſchoone Vrouw was gewoon in haaren luſthof zich nu en dan te baden, en naar de wet te reinigen, of om de Zomerhitte te verdryven, in 't ruiſſchend water te waſſchen. Dit hadden die twee onkuiſſche Mannen gemerkt; en wat laat een blakend hart en oog ongemerkt? zy nemen zekeren dag waar, als *Suſanna* met haare twee dienſtmaagden in den hof trad, en zich wilde baden, om dat de Zon vinnig blaakte. Maar vinniger nog blaakten die twee booswichten, die zich in ſchaduw der boomen verſteken hadden, en toeſchoten, zo haaſt de dienſtmaagden weggegaan, en de deuren des hofs geſloten waaren. De geile welluſt legt hun vleiende woorden in den mond. *Ziet*, zeggen zy, *de deuren des hofs* zyn *geſloten* en *niemant ziet om*; wy zyn *ontſteken* in uwe *liefde*, daarom *doe onzen wil*, en gun ons het zoet genot van uwe ſchoonheid. Zo gy dit weigert, *zullen wy tegen u getuigen*, dat een *Jonggezel by u* in den hof is geweeſt, en gy uwe *dienſtmaagden weg zond*, om overſpel met hem te bedryven. *Suſanna*, ſchooner nog van ziel, als van lichaam, zuchtte hartgrondig op zo verfoeilyke taal, en ſloeg beſchaamt haare ſchreiende oogen nu ten hemel, nu op de aarde. In die verlegenheit neemt zy haaren toevlucht tot God, en een heldhaftig beſluit, van liever eerlyk te ſterven, dan een ſchandlyk leven te behouden. Zy ſlaat de ſnoode booswichten kloekmoedig af, en zegt: *het is my raadzaamer, dat niet doende, in uwe handen te vallen*, en uw bedrog en gewelt af te wachten, dan te *zondigen*, en in de handen des levenden Gods te vallen. Wy zyn hier niet alleen, maar in zyne tegenwoordigheit, en dat alziende ooge Gods; voor wien de duiſterniſſe niet verduiſtert, en de nacht licht als de dag, ziet uw godloosheit, en voornemen. Na die godvruchtige taal, die geen indruk deed op de twee

geilaarts, verheft zy met verbaaſtheit haare ſtem en roept om hulp; maar de ouden roepen nog ſterker, en een dier twee zet de deuren des hofs open, als ware de Jongeling, dien zy gezien, maar niet gekregen hadden, daar door ontvloden. Op dit geroep loopt het huisgezin door de zyddeur toe, hoort met verwondering de beſchuldiging der oude boeven, en ſchaamt zich daar over: niet geloven konnende, dat zo deugdryke Vrouw zich zo ſchandelyk zoude misgrepen hebben. Des anderen daags gaat het treurgordyn met nieuwe boosheit open: het volk vergadert aan 't huis van Jojakim, de godvergeten rechters verſchynen daar ook, *Suſanna* word 'er ontboden, en beticht van 't geen de booswichten zelfs poogden uit te voeren, ieder ſtaat verbaaſt, uitgenomen de ſchuldigen, die zich door hunne onbeſchaamtheit en gezach meenen te beveiligen. Deeze betichten *Suſanna*, om hun eigen godloosheit te bedekken. *Als wy in den hof wandelden*, zeggen ze, *quam deeze met twee van haare dienſtmaagden, en ſloot de deuren van den hof, en zond de maagden weg, en een Jonggezel quam tot haar, die verſteken was, maar wy in den hoek des hofs deze ſchande ziende, liepen toe, maar konden hem niet magtig worden, maar deze* Suſanna *greepen wy, en vraagden wie hy was, maar zy wilde 't ons niet zeggen.* Maar de eerbaare Vrouw laat de kuisheit voor haar ſpreken, en zend haare zuchten met deeze woorden tot God: *O eeuwige God, die een kenner zyt van alle verborgen dingen, gy weet datze logens tegen my getuigen, en zie ik moet ſterven om eene miſdaad, die niet ik, maar zy begaan hebben.* Geen andere noch krachtiger wapens had zy, dan gebeden en eenen ſtroom van traanen. En wat kan men beter getuigen hebben, dan God en een onſchuldig geweten? de rechtvaerdige Rechter van hemel en aarde verhoorde haar: zy word ter dood veroordeelt, maar 't was om haare godvruchtige kuiſſcheit klaarder te doen doorſtralen. *Daniel* ſtaat, als haar verdediger, op, onderzoekt de booswichten, waar, wanneer, onder wat boom, deze onſchuldige de verdiende miſdaad bedreef? onder *eenen maſtikboom*, zegt d'een, en *Daniel* antwoord, *gy hebt tegen uw eigen ziel en leven getuigt*, en Gods Engel zal u ſtraffen. Hy doet den anderen naderen, ondervraagt hem onder welken boom des hofs dit quaad begaan was waar op dees antwoordt; het was onder een *Eike*, daar wy haar met den Jongeling zagen. Die verſchillende tegenſtrydigheit ontdekte de logen, rechtvaerdigde de eerbaare kuisheit, en hitſte al het volk aan te gen de twee booswichten, die naar de Wet van Mozes geſtraft werden, en lyden moſten, het geen zy de ſchoone *Suſanna* meenden te doen lyden. Ieder vond daar in ſtoffe om God te verheerlyken, de Ouders dier eerbaare Vrouw verheugden zich, en *Jojakim* beminde zyne *Suſanna* meer dan te vooren.

Jud: XIII. 7. &c.

יהודית הורגה את עולופרנא

Judeth cutteth off Holofernes head while he slept.

Judith hauet Holofernes den kopf ab.

HOLOPHERNES A JUDITHA OBTRVNCATUS.

Judith tue Holopherne.

Dapper bestaen van Judith.

B. Picart Inv.

Bone sc.

HET III. TAFEREEL.

Ebukadnezar, de grootmagtige koning van Babel, voerde een zwaaren oorlog tegen Arphaxad, Koning der Meden: waarom hy van alle zyne onderzaten en nabuuren hulp vorderde tot byſtand en vermeerdering zyner heirmagt. De Jooden echter weigerden hem zulks, en ontſtaken diermaate zynen toorn dat hy na de overwinning zyner vyanden, een vreeſlyk leger van 132000 man onder 't beleid van Holofernes uitzond, om den Jooden, en anderen, die zyne wraak getergt, en hem hulpbenden geweigert hadden, zyne vreeſlyke magt te doen gevoelen. Die woedende heirvorſt trok door Syrie, Ciliçie, Damaskus, Moab, Ammon, in Judea te vuur en te zwaard alles verdelgende wat hem wederſtand bood. Tyrus, Sidon, en alle zeeſteden verzochten en kregen vrede, op voorwaarde van hunne goden over te leveren, die Holofernes vernielde, om Nebukadnezar te vergoden, en alleen te doen aanbidden. Met zulk een alverteerend en zeeghaftig heir komt hy tot aan 't Joodenland, en ſlaat zich neder voor Bethulie, een ſterke ſtad op de grenzen, die in rep en roep waren, en alle hoogten en toegangen bezet en verſterkt hadden. De algemeene ſchrik bragt de Jooden tot godvrucht, en vaſten in zak en aſſche. zy offeren, doen geloften, en ſmeken den Heere om hulpvaardigen byſtand. De trotſe legervoogd kan niet verdragen dat zich de Jooden tegen hem verzetten, en vraagt de krygsoverſten der Moabiten en Ammoniten wie de Jooden waren, dat zy zo ſtout waren van zich tegen hem te wapenen? Achior, de overſte der Ammoniten, raad hem den Joodſchen kryg af, en voorzegt, dat het een onoverwinlyk volk zoude zyn, ten ware God, op hen vertoornt om hunne zonden, hen overgave in zyne handen, en bewyſt dat uit verſcheiden voorbeelden. Onverduwlyk was die taal voor de aldwingende veldoverſten. Holofernes ſpat uit in laſterwoorden tegen Achior, en God zelven, doet verbazende bedreigingen, zend Achior naar Bethulie, en beſluit die ſtad met een leger van honderd zeventig duizend voetknechten, en twaalf duizend ruiters; want zo zeer was het in den heirtogt aangegroeit. In die ſtad was in deezen tyd eene godvruchtige Weduw, genaamt Judith, die zo heldhaftig als ſchoon was. Deeze neemt een ongehoort en grootmoedig voornemen, om den opgeblazen veltheer van het leven te berooven en haar geboorteſtad te verloſſen. Zy beſtraft den overſten Ozias, die het verbaaſt en morrend volk van Bethulie ongegronde beloften deed van binnen vyf dagen ontzet te worden. Zy bid God om zegen over haar onderneming; verçiert zich met hoofdcieraad en pracht van kleederen, gaat uit de ſtad, en naar 't leger van Holofernes, met eene van haare getrouſte en manmoedigſte dienſtmaagden, die zy belaadde met eene lederen wyn vleſch, eene kruik met olye, en eene male met vygen, meel, en reine brooden. Dus komen zy in de legerſtede, en by de voorwacht, die zy vleiende woorden geeft, en beweegt haar tot den veldheer te geleiden. Te bevallig was zy van gelaat, om Holofernes niet te bekooren. Hy ziet, en verlieft op

haar: en laat zich door haaren welſprekenden mond verlokken. Zy beves-ſtigt de woorden van Achior, veinſt, dat Godsvolk zich ontreinigt, en groot-lyks bezondigt hebbe, belooft ſtad en land over te leveren, en Holofernes binnen Jeruzalem te brengen. Dit vermeerdert zyne liefde, en zy word in de kamer, daar 't zilverwerk bewaart wert, onthaalt: doch weigert onrei-ne ſpys te eeten, en nuttigt het geen zy mede gebragt had. Dus brengt zy drie dagen in het leger door, gaande 's nachts, om zich te waſſchen uit in het dal van Bethulie zonder verhindering. Op den vierden dag bereidde Holofernes eenen heerlyken maaltyd, en nodigde Judith nevens anderen om zich te vervrolyken met eten en drinken. Zo gunſtige gelegenheit verwaarlooſt zy niet, maar kleed zich op het allervoordeeligſte, en ver-ſchynt op den maaltyd; daar de legervoogd haar ſchooner dan oit vinden-de meer dan oit dronk; en door min en wyn aangehitſt wenſchte zynen luſt te boeten. De gaſten vertrekken diep in den nacht, laten Judith al-leen in de veldtent: maar de wyn ſterker dan de liefde wiegt hem in eenen diepen ſlaap, en geeft der manmoedige heldinne gelegen tyd en moed, om haar opzet uit te voeren. Zy ſtort een kort, maar hartgrondig gebed uit, om vereiſchte kracht, treed onverſchrokken naar de ſponde, grypt den opgehangen ſabel, en Holofernes by 't hair, houwt met twee ſlagen zyn hoofd af, vertilt het lichaam van't bed, en neemt het behangſel van de pilaa-ren weg om het den Bethuliër te vertoonen. Het afgehouwen hoofd geeft zy aan haare dienſtmaagd die haar buiten de tent wachtte, ſteekt het inde ſpysmale, en gaat onverhindert, als in de voorgaande nachten, door en uit het leger, verkieſt eenen omweg door het gebergte, en komt met dien verheugenden laſt voor de poorten van Bethulie. Zo haaſt is die blyde boodſchap den oudſten en allen ſtedelingen niet bekent, of daar is een algemeene en onuitdruklyke vreugd; men ontſteekt vuur, men looft God met dankbaare harten en ſtemmen, men ſteekt het hoofd op de tinne van den muur des ſtads en des morgens vroeg doen de Bethuliers eenen kloek-moedigen uitval. De verbaaſde Aſſyriers ſpringen op, zoeken hunnen veldheer, vinden hem in zyn bloed vermoort, en zonder hooft. daar gaat een geſchrey op, de ſchrik beknelt aller harten, zy nemen de vlucht, worden vervolgt, en van alle rondom uitvallende ſteden geſlagen. Die van Bethulie maken grooten buit: Judith krygt de legertent met alle de zilvere vatten en koſtelykheden. zy word gezegent van den hoogenprieſter en grooten Raad, die van Jeruſalem gekomen waren om haar te zien, en haare heldendaad te roemen: gelyk ook de mannen en vrouwen der ſtad in reienen zegepraal haaren meer dan mannenmoed pryzen. Dus bereikte zy den ouderdom van 105 jaaren, wanneer zy ſtierf en van geheel Iſrael be-weent wierd. De geſchiedſchryvers zyn 't niet eens, wanneer dit wonder geval gebeurt zy: want ſommigen brengen het tot Kambyzes, anderen tot Darius zoon van Hyſtaspes, of Xerxes. Huig de Groot om d'onzekerheit van tyd en ſchryver begrypt dit boek als een Parabel of zinſpreuk: geſchre-ven omtrent den tydt van Antiochus Epifanes, om de bedrukte Jooden van dien tyd op te beuren, en verſtaat door de ſchoone Judith, de heerlykheit van 't Joodenland; door Bethulie het huis of den Tempel Gods: door Holofernes, den woedenden Antiochus, en door Nebukadnezar, den Satan, die hem uitgezonden had.

Βήλ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ.
Baals Priests in the Temple.
Bels Priester in dem Tempel.

Aantje van Leiden pinx.

IV App. Dan. v. 14.

BELI SACERDOTES IN TEMPLO.
Les Prêtres de Bel dans le Temple.
Bels Priesters in den Tempel.

Mulder Sculp.

HET IV. TAFEREEL.

DE Tempelen der afgoden waaren onder de Heidenen ſchuil-en woonplaatſen van dartelheid en bedrog: daar godlooze Prieſters, onder ſchyn van Godsdienſt, een lui en lekker leven vonden, ten koſten van de bygelovige menigte. Dit zag men te Babel, en in den Tempel of Tempeldienſt van Bel, of Baal, denalgemeenen afgod der Ooſterlanderen. Een prachtig koperbeeld, ſtaande met eenen ryxſtaf in de hand, bekranſt met glansryke praalcieraaden, beſchenen met een brandende Tempellamp, bekleed met een donker half-kleed, en verheven op een hoogen voetzuil, verbeeldde de Zon, en haar albeheerſchende kracht en verlichtende hemelſtraalen; of zo anderen willen, Belus den bouwheer van 't grootmagtig Babel; en werd bygelovig gedient, met ſpys en drank wel twaalf malders meelbloeme des daags, en veertig ſchaapen, en zes metreten of groote vaten wyns: uit wanbezef, dat de verdichte godheid dit alles nuttigde. Want of ze ligtlyk begrypen konden, dat een koper beeld at noch dronk, waanden echter die blinde afgodendienaars, dat de verbeelde godheit zich daar in vertegenwoordigde, en met ſpys, en drank, en offergeuren vermaakte. En die lichaamlyke tegenwoordigheit is, van ouds, een oorſpronk van afgodery geweeſt, en heeft Chaldeërs, Babiloniers, en alle Heidenen verleid. De Koning Cyrus, die Babel had ingenomen, was aan die dwaaze bygeloovigheit verſlaaft, eerde dien Nietgod, en wilde, dat Daniel, die anders zyn gunſt en hoogachting genoot, Bel ook dienen zoude: maar die godvruchtige Man weigerde dat met een heilige kloekmoedigheit. De Koning daar over misnoegt, vraagt naar reden, en krygt tot antwoordt: *Om dat ik geen afgoden, die met handen gemaakt zyn, maar den levenden God, die hemel en aarde, en alles geſchaapen heeft, aanbidde, en aanbidden moet.* Waar op de miſleide Vorſt, in arren moede, ſprak: *Dunkt u niet dat Bel leve? of ziet gy niet, hoe veel hy daaglyks eete en drinke?* te ongezouten was die taal, om verduwt te konnen worden van iemant, die God regt kende en diende. ook beantwoort Daniel die met eenen eerbiedigen lach en deeze woorden: *Laat u, grootmagtige en wyze Vorſt, niet misleiden: Bel is van binnen leem en gevormde aarde, en van buiten voor 't oog der aanſchouwers ongevoelig koper, en heeft noit ſpys of drank genuttigt, noch van nooden.* Hier op ontſteekt de Koning in tooren; hy doet de Belprieſters, die zeer veel in getal waren, voor zich komen, vraagt hen waar de daaglykſche offergaaven bleven, en dreigtze den dood, indienze niet bewyzen dat de Afgod alles verteerde; doch zo dit bleek zweert hy Daniel te doen ſterven, hoe lief en waard die hem ook was, om dat hy Bel gelaſtert en voor eenen dooden afgod uitgekreten had. De prieſters blyven by hunne logen en vertrouwen op het dikwyls gelukt bedrog: want zy hadden een verholen in-en doorgang onder de tafel, en quamen des nachts met vrouwen en kinderen, en verſlonden alles wat 'er opgediſcht

was. Om allen argwaan te verhoeden (zo ſtout en blind is de godloosheit) verzoeken zy den Koning, dat hy zelf, in hun afwezen, de tafel aanrichte, de deuren ſluite, die met zynen onſchendbaaren zegelring verzegele, en des morgens naauwkeurig onderzoeke, of alles verteert zy, of niet. Hier, meendenze, was het ſpel gewonnen, en Daniel gevangen: maar hoe liſtig de logen beſteken worde, de waarheit achterhaalt en beſchaamt die altyd. De man Gods laat heimelyk aſſche op den Tempelvloer ſtroien, om door zulk een gering middel de liſt der buikdienaaren te ontdekken, en Cyrus de waarheit te leren. Zy gaan uit den Tempel, ſluiten de deuren, verzegelen die, na dat men de gewoone maate van ſpys en drank had opgediſcht. De Belprieſters, onbewuſt van den ſchranderen toets, komen des nachts, gelyk voorheen, met vrouwen, en kinderen, en vermaken zich, meer dan oit met den voorgezetten diſch, beſchimpen, onder den wyn, hunnen tegenſtrever, en triomferen reeds in hunne gedachten over de waarheit, en waaren God. Des morgens vroeg was de Koning op de been, en naar den Tempel met Daniel en zynen hofſtoet. zy vinden de deuren geſloten, de zegels ongeſchonden, ende tafel ledig. Dit ſcheen den bygelovigen Vorſt een onbetwiſtbaar bewys, dat zyn afgod leefde, des at; en roept hy in verrukking uit: *Belgy zyt groot, en geen bedrog is in u, maar gy leeft en zyt waarlyk God.* Daniel, zonder te verſchrikken voor die ydele woorden, begint nogmaals met eerbied te lacchen, en zegt: *Slaa, grootmagtige Vorſt, uwe oogen niet op de tafel, maar naar den Tempelvloer, en zie alle die voetſtappen, die in de aſſche gedrukt ſtaan. van wien mogen die zyn? Bel ſtaat onbeweeglyk op zynen voetzuil; en ſchoon de goude lamp den gantſchen nacht hem voorgelicht hebbe, die indrukſels zyn niet van hem door omwandelingen, maar van mannen, vrouwen, en kinderen, die alles opgezwolgen en weggedragen hebben, gemaakt.* De Koning ziet alles met opmerking, kan de voetſtappen niet lochenen, en ontdekt het godloos prieſterbedrog, zeggende met verontwaardiging: *Ik zie de voetſtappen van mannen, en vrouwen, en van kinderen.* krachtig wrocht die overtuiging op het Vorſtelyk gemoed, dat verbolgen en beſchaamt, den bedriegers rechtvaardige ſtraffe toelegt, en noodzaakt alle de verborgen ſluik-en ſluipgangen, onbekende deuren, en onderaardſche holen te ontdekken. Dus beloonde het quaad zynen meeſter, en bedroog den bedrieger. Want de Koning, hoe bygelovig ook in zyne blindheid, blaakte nu in wraakgierigheid, en deet alle de prieſters, met vrouwen en kinderen, eenen wreeden, maar welverdienden dood lyden: en hier niet mede vergenoegt, maer willende den afgod en zyn verfoeilyken Tempel zelf verdelgt hebben, geeft hy beide in handen van Daniel over; die zonder eenig ontzach voor beeld, of konſt, of pracht, of gebouw, alles vernielt, en in aſſche legt, gelyk het bedrog door aſſche beſchaamt, en ontdekt geworden was. En wat konden buikdienaars, die onder ſchyn van Godsdienſt hunne welluſten verzaadden en het ongelukkig volk blindhokten, anders te wachten hebben, dan een vreeſlyk oordeel, tot voorſpel van eindeloos jammer?

I. Mach. VI, 43.

Ἀνδρεία τοῦ Ἐλεαζάρου

Eleazer's bold enterprize

Eleasars tayfferer muth

MAGNITUDO ANIMI AB ELEAZARO PRAESTITA.

Le courage d' Eleazar

Eleazarus grootmoedigheidt.

. Picart delin. . Bosch Sculps.

HET V. TAFEREEL.

IN alle tyden en volkeren heeftmen dappere helden gevonden die volvaardig waren hun roemruchtig leven ten oorbaar van ſtaat en medeborgeren op te offeren, en eenen edelmoedigen dood te ondergaan om het gemeene beſt te behouden. Middagklaar ziet men dit in de Makabeen, zo gebynaamd van de vier geheimletters M.K.B.I. die zy in hunnen ſtandaard voerden, en betekenden: *wie is God gelyk onder de goden?* gelyk de Romeinen diergelyke vier letters, *S. P. Q. R. de Raadt en 't volk der Romeinen,* in hunne krygsbanieren vertoonden. Als de Joodſche kerkſtaat in eenen beklaaglyken nood was, en de onzinnige Antiochus het volk onlydelyk drukte, den Tempeldienſt ontheiligde, zwynen en afgoden in de voorhoven bragt, Gods wet en wetboek poogde te vernielen, en ongehoorde folteringen, moorderyen, en onmenſchlykheden had aangeregt, wapende zich Matthatias, een heldhaftig Man uit het prieſtergeſlacht, en kreeg, met zyne vyf onverſchrokken Zoonen, eenen grooten aanhang van de yverigſte en kloekmoedigſte Joden, ſloeg nu en dan gelukkig tegen den tygeraartigen dwingland, maar overleefde zyne overwinningen niet lang, en boezemde op zyn doodbed zynen kinderen onvertzaagdheit en godvrucht in. Het ſchrikdier, Antiochus, in verſcheiden oorlogen ingewikkelt, en benepen, ſterft ook, doch wanhopig en gelyk zyne godloosheit verdient had: en laat zynen zoon Antiochus Eupator tot ſtaatvolger, en navolger van woedende wreedheit. Judas de Makabeer, een regtvaardige zoon van een heldhaftigen Vader, krygt na den dood van Matthatias, het krygsbewind in handen, en een kleen maar dapper heir van omtrent tien duizend man. Hier tegen bragt Eupator, die zynen woedenden Vader in boosheit en godloosheit niet week, een leger van meer als honderd duizend voetknechten en twintig duizend ruiters te veld: dat nog daar en boven verſterkt en vreeslyker werd door twee en dertig Olifanten, die niet alleen gewapend waren met ondoordringlyke harnasplaaten, maar ook op hunne ſterke ruggen krygtorens voerden, ieder met dertig en meer gewapende mannen. Eene alte ongelyke magt, om tegen een aan te trekken, en ſlag te leveren. Want aan de eene zyde zag men een kleen, maar onvertzaagd getal, dat gewoon was alle gevaaren te verachten, en op Gods beproefden byſtand te ſteunen. Aan den anderen kant ſtond een bloedgierig heir, dat het kleen getal der Jooden dacht te verdelgen, en ſtout was op ruiters, voetknechten, olifanten, beweegbaare torens, en ſterk gewapende mannen, die met gladde ſchilden en ſchitterende pantſieren de zonne ſtraalen wederſtuitten, den wederſtreever en de oogen verblindden, en zo veele verbazingen, als flikkeringen baarden. De ſchrikdieren vulden de geledeeren, en werden beſtuwt met duizend voetknechten en vyf honderd uitgelezen ruiters, ieder; en werwaards de Olifanten zich bewogen, zwenkten ook die krygslieden, voorzien met yzere harnaſſen, en gemalide pantſieren en kopere helmetten, en goude ſchilden, en alles, wat ſchrik en nederlaag verwekken mag. De Joodſche veltheer laat zich echter niet verbazen door de groote overmagt, en ſchoon het gedruis

der wapenen, en geluid der menigte ieder konde ontroeren, hecht dat niet op het manmoedig hart van Judas, die gewoon met ongelyke kans en talryker vyand te ſtryden, den tieran tegen trekt, hoe net die zyn heir geſchaart, en krygskundig de benden in't gebergte en in de vlakte verdeelt en de gelederen met de ſchroomlyke Olifanten geſloten had. Hy valt aan, en in de dikſte drommen, doet die zwichten, en werpt'er, met zo veel moed als beleid, zes honderd in den eerſten aanval over hoop. Zulk een goed begin gaf een aanblik van zeeghaftiger gevolg, en beloofde eene gewenſchte overwinninge, ware die breſſe niet aanſtonds geſtopt, doorde gewapende Olifanten, en de aldwingende ſtrydtorens. Hier kreukte de Joodſche ſoldaat en ſchrikte, gelyk het oog altyd eerſt overwonnen word in den ſlag, voor het gezicht dier verbazende ſchrikdieren. Judas doet in dit ongeval alles, om den verbaaſden een hart in 't lyf te ſpreeken, neemt den plicht van bevelhebber en krygsknecht te gelyk waar, en ſtryd met nieuwen moed. In 't ſpits van 's vyands heir ſtond een der grootſte Olifanten met koninklyke wapenen tuigen en pantcieren geharnaſt. zyn beſtierder, wel ligt een Indiaan, gelyk doorgaans daar toe gebruikt werd, en ſommige afdrukſels hem dus noemen, zyn beſtierder, zeg ik, had een goud borſtharnas aan, en deed ieder geloven dat Antiochus zelf op dat ſchrikdier gevoert wierd. Judas meenende, dat Eupator met dien Olifant zoude konnen verdelgt, en de kans verandert worden, roept luidskeels: *Wie is 'er onder de ſterke jongelingen zo kloekmoedig en godvruchtig, dat hy zyn leven niet dierbaar achte, om Vaderland en Tempel eenen goeden dienſt te doen?* Eleazar, dien ſommigen zynen Broeder, anderen den Zoon van Saura noemen, ſprong op, en bood zich onvertzaagd aan, en zeide: *zie hier ben ik, gebied, en gy zult gehoorzaamt worden. Zie,* antwoordde de Veldheer, *dien grooten Olifant, die boven alle andere uitmunt in grootheid en pracht, die voert den Koning en voorſpelt ons de zege, zo die gewond, en de toren neder geworpen word.* zo gezegt, zo gedaan. Eleazar maakt zich eenen weg midden door de gewapende krygsknechten, vliegt over de doode lyken, valt, in weerwil der ſchichten die uit den krygstoren geworpen worden, het dier aan, en om zekerder ſteek te brengen, kruipt hy onder den buik, treft den Olifant zo vinnig in de weekheit van 't benedenlyf, dat de ſmart het beeſt doet woeden, den toren afwerpen, en dood ter aarde neder vallen. Daar ſtorten ſchichten, ſchilden, mannen uit en met het ſchroomlyk krygs-gevaarte. dat verplettert alles wat 'er omtrent ſtaat, en overrompelt zelf den onverſchrokken Eleazar, die zich vergeefs van onder het dier had gepoogt t' ontwikkelen, en wreedlyk verſtikt, en verbryzelt word. Zo ſneuvelde hy, als hy overwon: en kreeg door zyne heldendaad, en edelmoedigen dood, eenen onſterflyken naam. Maar de hoop bedroog den veldoverſten. Antiochus was 'er niet, en weinig, of niets gevordert. De ſtryd word zwaarder, de Joden wyken, en konnen de overmagt niet wederſtaan, maar begeven zich, ordentlyk en afwerende, naar Jeruſalem, om zich tot beter geluk te ſparen. Die, en diergelyke krygsgevallen en heldendaaden, vint men, in de boeken der Machabeen, die ſchoonze van de Joden niet voor godlyk erkent, en van eenen onbekenden ſchryver opgeſtelt zyn, onzeker of in Syriſch, of Griekſch, nochtans ſchynen geſchreven, om den naneef tot manmoedigheit, en yver voor den godsdienſt aan te ſporen, en voorbeelden te geven ter navolginge.

II. Mach: VII.

Ἀπήνεια εἰς ἑπτὰ ἀδελφούς.
Cruelty towards the seven Brethren
Sieben Brüder greulich gemartert

Picart delin.

ANTIOCHI IMMANITAS IN SEPTEM FRATRES.
Cruauté contre les sept freres
Gruwzaeme wreedtheit tegen zeven Broeders gepleegt.

Pool sculps.

HET VI. TAFEREEL.

Ygelovigheid en Afgodery is altyd wreed en tygeraartig, voornamelyk als zy door oppermogendheid geſtyft, en door voorſpoed aangehitſt word, om God en waarheid te hoonen, en, was 't mooglyk, deugd en Godsdienſt te vernielen; die tegen alle bloedvergietingen en onmenſchlykheden, geen ander wapentuig gebruikt dan kloekmoedigheid en gedult. Overtuigende bewyzen hier van gaf Antiochus Epifanes. Die doldriftige Vorſt, opgeblazen door veelvuldige overwinningen, waande God te konnen en te moeten beſtryden, valt op de Joden en in den Tempel, ontreinigt alles, ſtelt Jupiter Olympius in den voorhof, ſlacht daar zwynen, ſchend den heiligen Altaar, dwingt gods volk zwynenvleeſch te eten, en doet ieder, die weigert des heeren wet te overtreeden, vangen, pynigen, en duizend dooden lyden. De eerſte woede moeſten twee vrouwen uitſtaan, die haare kinderen, volgens Gods wet, hadden doen beſnyden. deeze werden met de kinderen aan de borſt, door de ſtad openlyk omgeleid, en na allerhande beſpottingen van de hooge muuren neder geworpen. Anderen die zich in de berg-ſpelonken verſcholen, en Gods Sabbat gevierd hadden, werden levendig verbrand. Een van de oudſte en voornaamſte ſchriftgeleerden Eleazar werd met geweld gedwongen zynen mond te openen, en varkens vleeſch te eeten; maar hy, eenen eerlyken dood voor een ſchandlyk leven ſtellende, gaat naar de plaats der pyniging, ſpuwt de onreine ſpys uit zynen opgeſperden mond, verwerpt dev ermaningen en aanbiedingen der beulen, en ſterft eenen voorbeeldigen dood, door geeſſelſlagen en onlydelyke ſtrafplegingen. Maar inzonderheid moeſten zeven gebroeders de onmenſchelyke wreedheid der godloozen doorworſtelen. Deeze, nevens hunne moeder gegrepen, worden met geeſſelzweepen ſtrenglyk geſlagen, en aangedreven om zwynenvleeſch te eten, dat by de Jooden de onreinſte ſpyze was van alle. maar een van de zeven vat het woord in naam van allen, en zegt met onvertzaagde woorden en gelaat: *Wat vraagt, wat plaagt gy ons? wy zyn bereid liever te ſterven als Gods wetten te overtreeden.* Die vrymoedige taal ontſteekt des Konings toorn, als ware het een ſchelmſtuk Gode getrouw te zyn. Hy gebied dien kloekmoedigen verdediger de tong uit den mond te rukken, af te ſnyden, en alle de uiterſte leden, handen, voeten, ooren, en neus te knotten voor de oogen der andere broederen, om die af te ſchrikken, en tot wetſchennis te bewegen. De wreede dwingland doet pannen en ketels gloeiende maken, en 't afgemarteld lichaam daar in werpen en braden. De rook ſpreid zich wyd en zyd, maar riekt lieflyk, hoe onmenſchlyk die ook ſtinkt in de neusgaten der Godbelyders, en baart geen ſchrik maar grooter ſtandvaſtigheit. en de broeders moedigen malkanderen aan met deeze manmoedige woorden: *God ziet het aan, en zal ons wreken, gelyk hy door Mozes belooft.* Die gadelooze kloekmoedigheid, die ieder tot mededogen zoud hebben bewogen wrocht het tegendeel in Epifanes. en wat is 'er magtigh om eenen tieran te bewegen? hy doet den tweeden broeder grypen, het vel van 't hoofd afſcheuren, en ſchimpend vragen: *Zult gy nog geen zwynenvleeſch eeten, eer gy van lid tot lid gerabraakt en gedood word? geenzins* antwoordde de lyder, *liever ſterven, dan Gods wetten ſchenden.* Hier op werpt men hem, gelyk den eerſten, in de gloeiende braadpan, daar hy in 't midden der onlydelyke pynen God verheerlykt, en dien onmenſchlyken dwingland dit toeduwt; *Gy booswicht, gy be-*

neemt ons wel dit tydelyk leven, maar God Koning der gantſche wereld zal ons, die voor zyne wetten ſterven, tot een eeuwige opſtanding des levens, waar over gy noit magt zult hebben, weder opwekken. Na den tweeden volgde de derde, die, met geen mindre kloekmoedigheid, dan zyne broeders, den dood ondergaat: en als de beul zyne tong eiſchte, om die af te ſnyden, ſtak hy die onverbaaſd uit, mitsgaders zyne handen, om afgehouwen te worden, maar ſprak, eer hy zyne tong verloor; *Deeze leeden heb ik van God ontfangen, en dit leven van hem verkregen, en verachte dat alles, om zynent wille, en hoope, dat hy, die magtig is, my dat weder te geven, my genadig zal doen herleven.* Dit onwanklyk vertrouwen vinden de ſtrafuitvoerders, en de Koning zelf, verwonderenswaardig, maar het verzacht echter de woede niet. de vierde word, na den dood zyns broeders, gefoltert, met ledere riemen geſlagen, en onmenſchlyk mishandelt, eindigende zyn leven met deeze grootmoedige woorden: *het is beter, de hoop, die menſchen ons geven, te miſſen, en die van God is, vaſt te houden, om weder opgewekt te worden; doch voor u zal geen opſtanding ten leven zyn.* De vyfde word ter pyniging gebragt, ſtaat de geeſſelſlagen met taay geduld uit, en terwyl zich de dwingland vermaakt met zo droevig ſchouwſpel, zegt hy tot hem met onkreukbaare vrymoedigheit: *gy hebt magt onder de menſchen, en ſchoon gy verganklyk zyt, doet gy nochtans wat gy wilt; maar verbeeld u niet, dat ons geſlacht van God verlaten zy, maar verwacht en ſidder voor Gods groote kracht, die u en de uwen zal pynigen.* Met die vreeſlyke bedreigingen gaf hy den geeſt, maar den koning geen betere gedachten: hy doet den zeſden even wreedlyk aantaſten, ſlaan, pynigen, dooden: die dus ſprak eer hy ſtierf: *dwaal niet verkeerdlyk, wy lyden dit alles om ons zelven, en om onze zonden, want ons is niets verwonderens waardigs geſchied: maar denk niet, dat gy zult onſchuldig, en ſtraffeloos zyn, nadien gy beſtaan hebt tegen God te ſtryden.* Dit alles zag en hoorde de moeder met meer-dan-menſchlyke ſtandvaſtigheid, en hoe zieldrukkende dat onmenſchlyk lyden harer zoonen was, nog ſpoorde zy hen aan tot heilige manmoedigheid en onaffcheurlyke liefde tot God en godsdienſt. De tieran zich gehoont achtende, gaat den jongſten met vleiende woorden en groote beloften aan, zo hy van zyne wetten afging, dat hy ſchatten en eer ampten te wachten had; maar die den hemel in 't harte heeft, laat zich door geen aardſch ſchyngoed bekoren. Hy ſlaat die liſtige aanbieding af, en ſchoon de moeder aangezet word hem te bewegen, zy doet het tegendeel, en vermaant hem Gode aan te kleven, zich zyner opvoeding en broederen waardig te gedragen en een marteldood te ſterven. hy is des, getrooſt, en verwerpt het gebod des Konings, hem zyne tygeraartigheid verwytende met deeze dringtaal: *gy godlooze en onreinſte aller menſchen verhovaerdig u niet vergeefs: want gy zyt het oordeel des almagtigen Gods, die alles ziet, nog niet ontvloden: myne broeders hebben eene korte pyn geleden en zyn in gods verbond geſtorven om eeuwig te leven, maar gy zult rechtvaerdige ſtraffe dragen: en ik geve myn lichaam en ziel ook over voor de vaderlrke wetten.* Dit maakte den dollen Antiochus nog meer woedende. hy verdubbelt de wreedheden en doet den Jongſten den vreeſlykſten dood aan. maar de oude moeder door dit alles niet bewogen gaat de vrouwlyke teederhartigheid verre te boven, en volgt met onbegryplyke hardvochtigheid het martellot van haare zeven zoonen. Zo groote voorvallen vintmen in het tweede boek der Makabeen, dat van Jazon en grootsdeels uit het eerſte boek is t'zamengeſteld, zo 't ſchynt in 't Griekſch; en gelyk ſommigen willen zoude Paulus op deeze dappere bloedgetuigen het oog hebben, als hy zegt: *anderen zyn uitgerekt en als trommelen geſlagen, de aangeboden verloſſing niet aannemende.*

BERIGT VOOR DEN BINDER

Om de Plaaten van het tweede Deel des Ouden Teſtaments te plaatſen.

1. Het Trekken der Kinderen Iſraels door de Jordaan. Pag. 149
2. Bemagtiging van Jericho door Joſua en Iſrael door 't neerſtorten zyner Muuren. 151
3. Achan met de zyne geſteenigt en verbrand. 153
4. Liſt der Gibeoniten omtrent Joſua. 155
5. Slag van Joſua met de vyf Kooningen by het ſtilſtaan der Zonne en Maane. 157
6. Joſua verlemt de Paarden en verbrand de Wagens der Volken. 159
7. Joſua en Eleazar deelen 't beloofde land aan Iſrael by 't lot uit. 161
8. Verandwoording der Rubeniten over den Altaar. 163
9. 'T verbond van Joſua en Iſrael met God. 165
10. Adonibezek de Duimen zyner handen en voeten afgehouwen. 167
11. Eglon de Koning der Moabiten gedood. 169
12. Jael toont Barak den Gedooden Siſera. 171
13. Baals Altaar door Gedeon omver geworpen. 173
14. De ſlag van Gedeon met de Midianiten. 175
15. Abimelech door eenen Meulenſteen gedood. 177
16. Jephtaas dogter ontmoet haaren Vader aan de Deur. 179
17. Simſon verſcheurt eenen Leeuw. 181
18. Simſon worden de oogen uytgeſtooken. 183
19. Simſon ſterft doodende zyne Vyanden. 185
20. De Maagdenroof der Benjamiten. 187
21. Ruth met haare Schoonmoeder. 189
22. Ruth leeſt Koorenaren op, achter de Maajers. 191
23. Boas trouwt Ruth de Moabitiſe. 193
24. Schendbedryven der Zoonen Eli. 195
25. Nederlaag der Iſraeliten door de Philiſtynen. 197
26. Wederkomſt van de Arke des Heeren uyt het land der Philiſtynen. 199
27. De Iſraeliten begeeren een Koning. *199
28. Saul onder de Propheeten. 201
29. Rou der Iſraeliten te Gibea. 203
30. Samuel bid God om reegen ten daage des Tarwenoogſts. 205
31. Slagting eeniger Filiſtynen door Jonathan. 207
32. Samuel hakt Agag Koning der Amalekiten aan ſtukken. 209
33. David tot Koning geſalft. 211
34. David ſlaat Goliath. 213
35. Saul dood de Prieſteren. 215
36. David vertoonende de ſlip van Sauls mantel. 217
37. Abigail ontmoed David. 219
38. Saul by de Tovereſſe van Endor. 221
39. Verloſſing van Davids wyven uyt de handen der Amalekiten. 223
40. Sauls Doodſlaager geſtraft. 225
41. Bathſeba in het badt. 227
42. De knechts van Abſalom dooden op een Gaſtmaal zynen broeder Ammon. 229
43. Salomons Oordeel. 231
44. Ahias voorzegging aan Jeroboam. 233

45. Straf des ongehoorſamen Profeets. 235
46. Spyzing van Elias. 237
47. Elias Heemelvaart. 239
48. Naamans Danckbewys aan Eliſa. 241
49. Joas tot Koning verheeven. 243
50. Sanheribs leeger geſlaagen. 245
51. Joſias hervorming. 247
52. Jeruſalem door Nebuzaradan verbrand. 249
53. Davids Knechten door Hanun beſchooren. 251
54. Oded in het leger van Samaria. 253
55. Manaſſe in de Gevangenis. 255
56. Het geeven des Rings van Ahaſueros aan Mordechai. 257
57. Job op den Meſthoop. 261
58. Het groot gezicht van Eſaias. 265
59. Jeremias ziet een Amandelroede. 267
60. Beeltenis der Dieren van Ezechiel gezien. 269
61. Gezicht van de opſtandinge der dooden. 271
62. Vertooning van Nabuchodonozors Droom. 273
63. De drie Mannen in den vierigen Oven. 275
64. Daniel voor de Leeuwen geworpen. 277
65. Jonas te Ninive. 279

De Plaaten van de Apocryphe Boeken moeten geplaatſt worden agter pag. 280. *van het Oude Teſtament.*

66. Tobias in nood door eenen Viſch. 1
67. Suzanna tot onkuisheid verzocht. 3
68. Dapper beſtaen van Judith. 5
69. Bels Prieſters in den Tempel. 7
70. Eleazarus Grootmoedigheydt. 9
71. Grouzaeme wreedtheit tegen zeven Broeders gepleegt. 11

Dit Berigt moet volgen agter de Plaaten van de Apocryphe Boeken.

Eynde des tweeden Deels.

Avant que la Foi fût venue, nous étions sous la garde de la Loi, renfermez jusqu'à la Foi qui devoit être révélée. La Loi a été notre conducteur jusqu'à Jesus-Christ. Galat. III, 23. 24.

TAFERELEN

DER VOORNAAMSTE

GESCHIEDENISSEN

VAN HET NIEUWE

TESTAMENT,

DOOR DE VERMAARDE

KUNSTENAARS

HOET, HOUBRAKEN, en PICART

GETEKENT,

EN VAN DE BESTE MEESTERS

IN KOPER GESNEDEN,

EN MET BESCHRIJVINGEN UITGEBREID.

IN 's GRAAVENHAAGE,

By PIETER DE HONDT.

MDCCXXVIII.

Mediaan Papier.

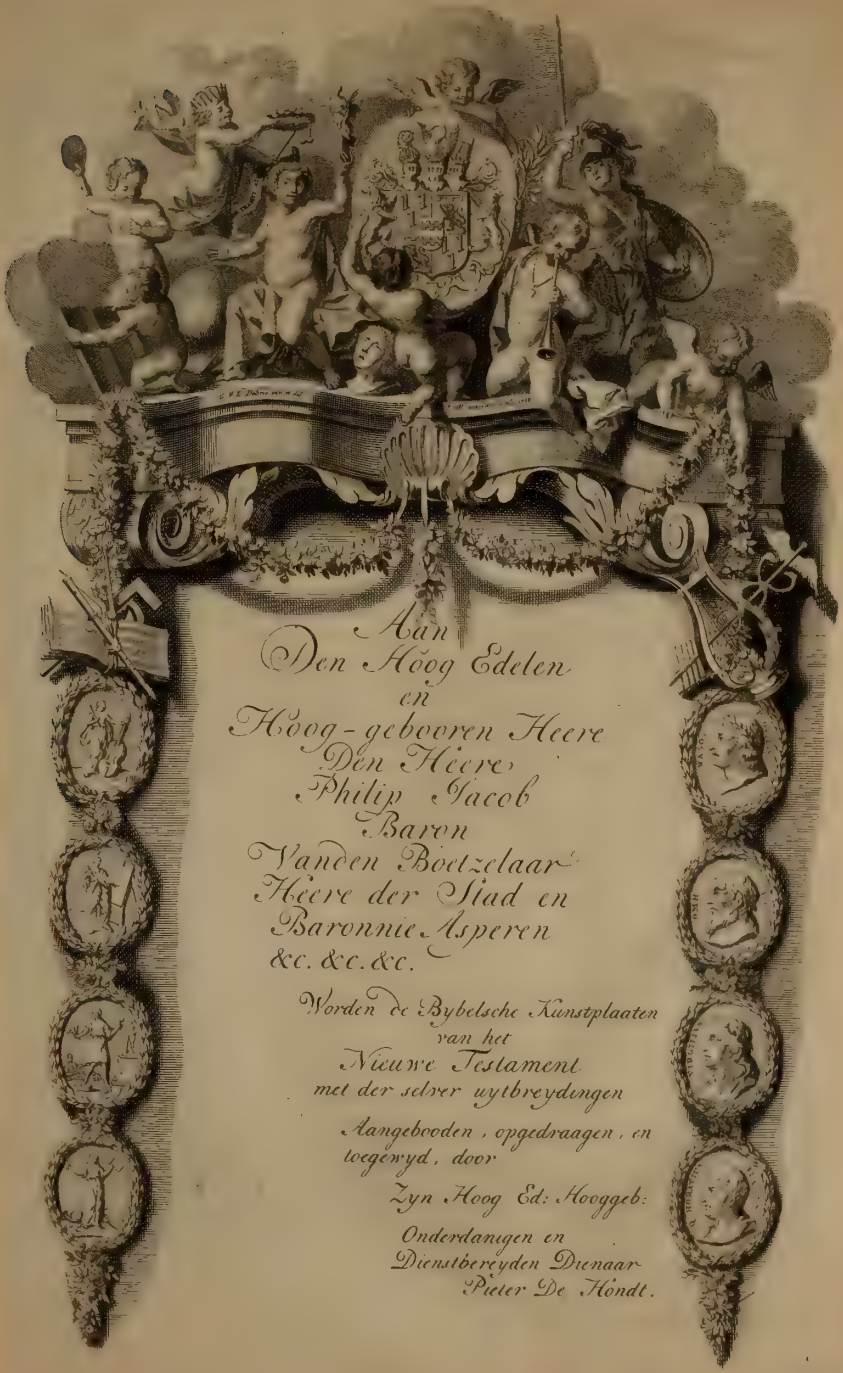

Aan
Den Hoog Edelen
en
Hoog-geboore Heere
Den Heere
Philip Jacob
Baron
Vanden Boetzelaar
Heere der Stad en
Baronnie Asperen
&c. &c. &c.

Worden de Bybelsche Kunstplaaten
van het
Nieuwe Testament
met der selver uytbreydingen

Aangebooden, opgedraagen, en
toegewyd, door

Zyn Hoog Ed: Hooggeb:

Onderdanigen en
Dienstbereyden Dienaar
Pieter De Hondt.

Τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ μετὰ τῶν σημείων αὐτῶν
The four Evangelists with their Ensigns.
Die vier Evangelisten mit ihren ünnbildern.

QUATUOR EVANGELISTAE CUM SUIS INSIGNIBUS.
Les quatre Evangelistes, avec leurs Symboles.
De vier Euangelisten met hare Teekenen.

VOORREDE

WEGENS DE VIER

EVANGELISTEN.

Elijk de Heere God, van ouds her, zijne knegten, de Propheten heeft verwekt, gegeven en gezonden, om zijn wil en welbehagen aan zijn volk te ontvouwen; alzo heeft Hij ook in de volheid der tijd, op den aangenamen dag der zaligheid, wanneer de Zon der geregtigheid was opgegaan, om al den aardkloot te overstralen, zijne boodschappers van de goede tijding, een grote heirschare, heilige menschen Gods, van den Heiligen Geest gedreven, doen opkomen, om het koningkrijk van den Vorst Messias te prediken, en te verkondigen, van Jerusalem af tot aan het uiterste der aarde toe. Ende dat volgens de Godspraken: De Heere zal den scepter zijner sterkte uit Zion zenden: En, uit Zion zal de wet uitgaan, en het woord des Heeren uit Jerusalem: En wederom, ô Zion, gij verkondigster van goede boodschap! ô Jerusalem, gij verkondigster van goede boodschap! heft uwe stemmen op met magt, ende zegt tot de steden van Juda, ziet hier is uwe God. Het schijnt dat de Apostelen, na de opvaart van den Heere Jesus, in de vergadering voor hunne scheiding te Jerusalem hadden voorgenomen, om den aardkloot onder zig in twalef te verdélen, en het Evangelium te prediken, zo wijd de zon verrijst en zinkt. Hoewel Petrus de Besnijdenis [het Jodendom] bijsonderlijk was toevertrouwt, en de Voorhuid [de Heidenen] de wijde wéreld, voor Paulus op een uitstekende wijze open-stond. Het was dan ook nodig, toen de Apostelen niet meêr in Judea verkeerden, en naar alle gewesten des aardrijks waren vertrokken, dat heilige Schrijvers aanteekkenden, al het géne Jesus heeft begonnen te doen ende te léren, tot den dag toe, op welke Hij is opgenomen; mitsgaders de gantsche huishoudinge Gods, tot aan het einde der dagen; op dat de Kerk van het Nieuwe Verbond, met volkome kennis gelovende, dat Jesus is de Christus, de Zoon Gods, het leven mogte hebben in zijnen Naam. Tot dien einde heeft de Heere God zijne Mannen gezonden, ende hen met de kragt uit de hoogte aangedaan, en door den Heiligen Geest ingegeven, de waarheid van het Evangelium te schrijven. Dit doorlugtig viertal zijn de Evangelisten, Mattheüs, Markus, Lukas, ende Joannes, die als vier hoofdstromen uit den lusthof Gods zijn voortgevloeit, en het eeuwig Evangelium voor de inwoonders der aarde, voor alle geslagten, stammen, talen en volken, met onsterflijken inkt hebben beschreven. Deze vier helden Gods zijn, als de vier hoeken en ringen van de Arke des Verbonds, die op de drift hunner vederen, den Middelaar van het Nieuwe Testament Jesus Christus, met alle zijne eigenschappen en heerlijkheden,

den, in zegepraal omvoeren. De Schriften, de Evangeliën van deze Godstolken, gelijkenen naar de vier voorgeſpelde Dieren van Ezechiëls overwonderbaar gezigt. Zijnze niet een vierpaardig wagengeſpan des Heeren, en regte Cherubim, veelheid van wetenſchap, over al het lijf rondom vol ógen, glinſterende kolen vuirs, brandende fakkelen met weirligt en blixem daar uit? Zij hebben regte voeten, en ſteigeren in de hoogte; zij hebben gevleugelde lenden, vliegende overal; zij houden elkanderen vaſt, en zijn aan een verknogt, en gelijk een rad in een rad worden zij om en om gekeert, en gaan voort, werwaart de Wind van den Heiligen Geeſt hen henendrijft.

Onder deze Heiltrompetters heeft Mattheüs, met een Engels aangezigt, de voorrang. Hij hadde twe namen, en wierd ook Levi genoemt, en was de zoon van Alpheüs, afkomſtig uit de ſtam Iſſaſchchar, en te Nazareth geboren. Van de Arabiers is hij met den tijtel van de Uitverkoren, en de Doorlugtige gekroont. Zijne handtéring, voor zijne roepinge tot het Apoſtelſchap, was op den tol aan de toltafel te zitten, het tolgeld te ontfangen; hij was een tollenaar, en wel met het woordlidje Die uitgedrukt; tot een bewijs, dat de toegang tot Jeſus Chriſtus voor alle menſchen openſtaat, en dat bij God geen aanneming van den perſoon is. Het is waarſchijnlijk, dat Mattheüs die bediening onder den Roomſchen Stadhouder, in dienſt van den Keiſer, tot zijn voordeel waarnam. Maar het behaagde de Opperſte Wijsheid, dien getrouwen wéreldling tot een dienſtknegt Gods te verheffen. Want wanneer de Heere Jeſus uit Kapernaum naar de zékant voortging, zag Hij Mattheüs in het tolhuis zitten, zékerlijk bézig met geldzaken, rakende 's lands belaſting, en de Heere zeide tot hem, volg mij: ende hij opſtaande, volgde Hem. Zie daar een dubbel wonderwerk Gods; de grote kragt van de godlijke roeping, en een gezwinde bereidheid van vaardige gehoorzaamheid. De man laat alles ſtaan, hij verlaat alles; en van een gehaten tollenaar, word hij eerſt één van de gewone leerlingen, en voort tot de eer en waardigheid in het twaleſtal der geliefde en uitgekoſe Apoſtelen, van den Heere Jeſus ingeſtelt: en nooit is hij van zijnen Heere en Meeſter afgeweken, maar bij Hem gebleven; en een getrouwe getuige, en een aanſchouwer van zijne wonderwerken, en een reis-en deel-genoot in waken en braken, in moeite en zorg, en in benaauwtheid, op den gantſchen kruisgangk, drie jaren en een half geweeſt. Uit nederigheid ſtelt hij zig in den rang der Apoſtelen agter Thomas, hoewel 'er word geoordeelt, dat hij eerder was geroepen. Met zijn Evangelium beginnen de Schriften van het Nieuwe Teſtament. Het woord Evangelium betékent veel, maarkortſt, een gelukkige en blijde boodſchap, de tijding van vrede van het Koningkrijk Gods; de beſte, de gewenſchte tijding, die de Heere Chriſtus de menſchen heeft toegebrogt, wegens de vergevinge der zonden. Dit Evangelium word oneigentlijk genoemt het Evangelium van Mattheüs, om dat hij van het zelve maar alleen de Schrijver is. Want eigentlijk is God, of Chriſtus, of de Heilige Geeſt, de Konſtenaar en Bouwmeeſter van dat werkſtuk voor de Kerk: en daarom is 'er niet te vergeefs en beſt geſchreven, Volgens Mattheüs, en zo van de ande-

re

re volgende. Het oude opſchrift op het voorhoofd was, Het Evangelium van Jeſus Chriſtus. Derhalven is het de Leer van Chriſtus overgegeven, gelijk die van Mattheüs is beſchreven. Mattheüs dan heeft voor de Hebreen gepredikt, en de eerſte van allen, drie en veertig jaren na de geboorte, en agt jaren na de opneming van den Heere Jeſus Chriſtus, in het eerſte jaar toen Claudius als Keiſer op ſtoel zat, zijn Evangelium te Jeruſalem geſchreven, en in Judea uitgegeven, en wel voornamentlijk voor de Joden, die in den Heere Jeſus en de waarheid van het Evangelium geloofden, dog de ſchaduwe van de Wet nog te veel aanhongen. Het géne blijkt, om dat hij, met het begin van zijn Genadeſchrift, de geſlagtrekening van Jeſus Chriſtus uit Abraham, den hoofdſtam der Joden, en vader der geloviggen, overeenkomende met de Schriften, afleid: en om hen te doen geloven, dat Jeſus die Meſſias is, welke aan de vaderen was belooft. Men heeft in de voorgaande eeuwen gelooft en vaſtgeſtelt, dat hij zijn Evangelium in de Hebreeuwſche taal heeft geſchreven; dog nu in de latere tijd is zulx tegengeſproken, en dat hij de gewoonlijke taal van het Nieuwe Teſtament hebbe gebruikt. Het géne gelooflijk ſchijnt, indien men het gevoelen van de Jonge boven dat van de Oude ſtelle. Het is onzéker wie het zelve uit het Hebreeuſch in het Griekſch zoude hebben overgebrogt. De oudheid, en de ſchaarsheid van opregte Schrijvers, en dikwijl de vijanden van de waarheid, maken de zaak duiſter. Na dat de Evangeliſt zijn werk hadde voltooit, en Aſië en Pontus doorreiſt, is hij in Ethiopië, ſommige zeggen ook in Indië, gekomen, alwaar hij het ligt van het Evangelium heeft opgeſteken, en aan de Kerk van Jeſus gebouwt, en den Gekruiſten met zijne hemelſche onderwijſing alom verheerlijkt: tot dat hij na een twintig-jarigen dienſt, als een getrouw krijgsknegt van Chriſtus zijne wagt uitgeſtaan hebbende, de martelkroon onderging, en in de ſtad Beſchperi of Naddaver is geſténigt: ſommige ſchrijven het hoofd afgeſlagen; en andere verhalen met ſpijkers op de aarde vaſt geklonken, toen Morenland hare handen tot Godt begoſt uit te ſtrekken.

De Evangeliſt Markus volgde den voorgaanden amptgenoot met geen minder ijver, als van den zelven Geeſt gedreven. Zijn toenaam was Joannes, gelijk uit drie plaatſen van het Bedrijf der Apoſtelen blijkt. Het kan wezen dat hij een Hebreeuſche naam heeft gehad, die van de Latijnſche in de betékenis niet veel verſchilde. Men zegt dat de naam Mordechai thans in Markus word verandert. De naam van zijne moeder was Maria, die in zijnen eerſten tijd bekender ſcheen dan hij, om dat zij word genoemt. Barnabas was zijn neef. Zijn geboorte-plaats en afkomſt blijkt niet te klaar: ſommige meinen dat hij te Jeruſalem, en andere dat hij daar buiten is geboren. Véle ſtellen vaſt, dat hij één van de zeventig leerlingen van den Heiland zoude geweeſt zijn, hoewel het van andere word ontkent. Hij is van Barnabas en Paulus tot den dienſt van het Evangelium aangenomen. Petrus noemt hem in het ſlot van zijnen Eerſten Brief zijnen zoon, een ſpreekwijze van de Apoſtelen, bijſonderlijk eigen aan de bijgekome geloofsgenoten, die zij in Chriſtus Jeſus door het Evangelium hadden geteelt. Hij was een reiſgenoot van de Apoſtelen, en een

gewenſchte medearbeider van Paulus, en een gedurig volger, verzeller, en een geeſtelijken zoon van Petrus, uit wiens mond hij zijn Evangelium heeft geſchreven, tien jaren (andere zeggen anders) na de hemelvaart van den Heere Chriſtus; welk Schrift ook van Paulus is geleſen, en goed gekeurt. Waar van geen duiſter kentéken is, om dat hij het berouw van Petrus, koeler dan Mattheüs, heeft aangetékent. Zijn Evangelium is in het Griekſch, het kortſte van alle, en het géne hij hadde omthouden, heeft hij geſchreven: maar nogtans de woorden en werken, zo als die van den Heere Jeſus waren geſchied, niet op orden geſchikt, om dat hij zijn meeſter Petrus getrouw op zijde hong, tot gebruik en dienſt om te preken. Derhalven heeft hij niet gezondigt, dat hij ſommige dingen alzo heeft geſchreven, als iemand die het gehoorde hier en daar ſchijnt te gedenken; want hij heeft zig zo wel gequeten, dat hij niet van het gehoorde heeft agtergelaten, nogte iet valſch voortgebrogt. Hij begint zijn Evangelium met kragt en uit de wortel, als een Leeuw brullende in de wildernis, zeggende; Het begin van het Evangelium, in plaats van een Titel. Het Evangelium is het Nieuwe Teſtament. Waar mede hij aanwijſt dat Joannes is het einde van het Oude, en het begin van het Nieuwe Verbond: en dat hij niet heeft voorgenomen van de geboorte en kindſcheid van Chriſtus te ſchrijven, en dat den dienſt en den doop van Joannes is het begin van het Evangelium, dat is, van die nieuwe tijd of eeuw, die de Propheten dan eens noemen de laatſte dagen, dan het Koningkrijk Gods, dan het aangename jaar des Heeren, en dan eens een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. En met Jeſus Chriſtus den Zoon Gods te noemen, wijſt hij op den Meſſias, het begin van de toekomende wéreld, in welken alle de beloften Gods zijn Ja en Amen. Markus heeft met zijn Evangeliſchrijven getoont, dat hij onvermoeit aan de muren van het nieuwe Jeruſalem bouwde. Hij is van Petrus tot Opziender of Léraar van de gemeinte te Alexandrië aangeſtelt. En wanneer hij zeſtig jaren oud was, en zeven jaren het opzienders ampt aldaar hadde waargenomen, en het Euangelium aan véle volken, rondom van Egijpten af, tot aan Pentapolis (Vijfſtad) toe, gepredikt is die ſtantvaſtige bloedgetuige van raſende afgodiſche menſchen deerlijk afgemaakt; want hij is (magmen waarſchijnlijk ſchrijven geloven) met een koorde om den hals langs de ſtraten van Alexandrië geſleept, en heeft op den volgenden dag, in het vier en vijftigſte jaar na de geboorte van den Heiland, den geeſt gegeven. Andere ſchrijven, dat hij in de gevangkenis is geſtorven: en andere, dat hij wredelijk is omgebrogt. Dog koſtelijk is de ógen des Heeren de dood zijner gunſtgenoten.

Op het Godsblad van het Nieuwe Verbond, koomt Lucas, de derde Evangeliſt, voor. Men twijfelt niet, of hij wierd in de Roomſche taal ook Lucius genoemt; de zelfde, die men Hand. XIII. en Rom. XVI. vind aangetékent. Men zegt, dat Syrie veel' ſlaven aan de Romeinen léverde: en de genees-en heel-konſt te behandelen, was een ſlaafſchen dienſt; en de vrijgemaakte ſlaven namen de namen van hunne héren aan; en alzo kan van de Romeinſche naam Lucilius of Lucillus bij verkorting Lucius in het Latijn, en Lukas in het Griekſch komen. Paulus maakt van Lukas ge-

gewag aan Timotheus en Philemon, en hij ſchijnt die broeder te wezen, wiens lof is in het Evangelium door alle gemeinten. Zijn Vaderland was Syrië, en zijn geboorte-plaats Antiochië, en zijne oeffening de geneeskunde, en hij van Paulus aan die van Koloſſis, Lukas de arts, de geliefde, geheten. Het is gelooflijk, dat hij te Rome de artſenij een tijd lang heeft waargenomen, en zijn vrijheid verkregen hebbende, naar zijn land is getrokken: maar het is onzéker, of hij t'huis of te Rome den Joodſchen Godsdienſt hebbe ingedronken. Te Rome gingen dagelijks véle vrijgemaakte tot het Jodendom over: en te Antiochië was een overgrote ménigte van Joden en Jodengenoten. De Griekſche taal en geleerdheid heeft hij met den Godsdienſt, als uit een vollen ſtroom, ingezwolgen, toen hij zig de geneeskunde bevlijtigde; waar van de wederzijdſche kentékenen zig in zijne Schriften op doen. Het is bedenkelijk, dat hij de Chriſtelijke Leer te Antiochë heeft aangenomen, na dat hij van Rome was wedergekomen, toen Paulus het gelove in Jeſus aldaar verkondigde, dien hij van die tijd af, als een onafſcheidelijke medegezél en reisgenoot in de verdrukkingen, aankleefde; dan wanneer hij van hem ergens naar een gemeinte wierd geſchikt, om het géne van Paulus was gezaait, verder aan te queken, dat dikwijl geſchiede. Het is onzéker, wanneer Lukas, uit de Offerhande beginnende, zijn Evangelium hebbe geſchreven, en tot nog toe van geen Schrijver (voor zo veel men weet) naar waarheid in het ligt gekomen. Maar het ſtaat vaſt, dat hij heeft geſchreven, wanneer véle Chriſtenen de gantſche geſchiedenis van den Heere Chriſtus naauwkeurig poogden te weten, dat zékerlijk niet in de eerſte beginſelen van de Kerk is geweeſt: ſommige zeggen van vijftien jaren na de hemelvaart, en andere ſpreken van twe en twintig. Ja hij heeft, zonder twijfel, de eerſte van alle de Evangeliſten geſchreven, hoewel het werk ſchijnt later uitgekomen te wezen. Hij heeft in het Griekſch het Evangelium, uit de vermaning onderwijſing en voor-opzegging van Paulus, geſchreven; en niet alleen van Paulus, maar ook uit de overlevering van andere Apoſtelen, die van het begin zelve aanſchouwers en dienaars van het Woord zijn geweeſt, gelijk hij zelfs in de Opdragt van zijn Evangelium vooraf betuigt: en daarom houden véle ſtaande, dat dit is het Evangelium, het welke Paulus het zijne noemt. In dit Evangelium is begrepen alles, het géne Jeſus heeft begonnen te doen ende te léren, tot den dag toe op welke hij is opgenomen. Daarenboven heeft hij als ooggetuige nog een Boek, de Handelingen der Apoſtelen, als een goud kleinood voor de Kerk, geſchreven. Het behelſt voornamentlijk het Bedrijf van Petrus en van Paulus, en opent een afgrond van Gods wijsheid, in het uitbreiden van het Koningkrijk van Jeſus: en van de andere Apoſtelen word maar in het voorbijgaan gewag gewag gemaakt, en van hun doen is niet dan een flaauw gerugt overgebleven. Lukas heeft beide die Boekrollen aan énen voortreffelijken Theophilus, Godlievenden, God-aangenamen, geliefden van God, opgedragen; het géne hier de eigen naam van een Man, en niet een bijgevoegde is. Wie die menſch zij geweeſt, kan men niet zeggen, of een Romein, of een Achaiër, of een Antiochiër, maar waarſchijnlijk een groot edelman,

man, één van de voornaamſte, een vorſt van grote waardigheid, en mooglijk van gezag, dog zéker van deugd, en een gemeenzamen vriend en leerling van den Evangeliſt, zulke hemelſche beſpiegelingen waardig. Men houd het daar voor, dat Lukas nooit is gehuwt geweeſt: en hoewel hij de artſenij verſtond, nogtans zijn meeſte werk heeft gemaakt, om kranke zielen met het woord der waarheid te geneſen, en God in het werk der zaligheid door Jeſus Chriſtus te verheerlijken. Wegens 's Mans uit-einde, en plaats, en tijd, zijn geen' kragtige bewijſen. Men wil, dat hij den ouderdom van vier en tagtentig jaren hebbe bereikt, en te Conſtantijnſtad legt begraven. Andere zeggen weêr heel anders. Dog men mag wel denken, dat hij het moordgeweld van de woedende vijanden van den Naam van Jeſus niet is ontkomen, en, als een bloedgetuige, zig tot een welbehaaglijke offerhande aan God heeft opgeoffert.

De lieve Joannes, genoemt naar de invloed van genade, die Apoſtel en Evangeliſt, die leermeeſter der liefde, die lieveling van den Geliefden Zoon Gods, is de laatſte, dog niet de minſte van de vier weêrgadeloſe Genadeſchrijvers. Hij was een zoon van Zebedéüs en Salome, jonger dan zijn broeder de Apoſtel Jacobus, die van Herodes is onthalſt. Zijn vaderland was Galiléa, en zijn geboorteplaats Bethſaïda. Zijne handtéring was viſſchen; want als hij met zijn vader en broeder in het ſchip de netten boete, wierd hij van den Heere Jeſus geroepen, en niet alleen tot een leerling aangenomen, maar ook tot een viſſcher van menſchen, een waardig Apoſtel geſtelt; en daarna neffens zijn broeder, en boven de andere Apoſtelen, met den bijnaam van Donderzoon bekroont. Hij was den Heere Jeſus wonderlijk lief en aangenaam; en, op énen hogen berg, één van de drie getuigen van dat overwonderbaar gezigt, toen de Heere Jeſus van gedaante veranderde, en zijn aangezigt gelijk de zon blonk, in een gewaad als het ligt des hemels, daar Moſe en Elia verſchenen, en een ligtlugtende wolk hen overſchaduwde, waar uit een ſtem opklonk; Dit is mijn Geliefden Zoon in Welken Ik mijn welbehagen hebbe, hoort Hem. Joannes was één van de twe, die de boodſchap in de ſtad aan dien zékeren déde, om het Paſcha te houden, ende te bereiden. Toen Petrus niet durfde den Heiland naar den verrader vragen, verzogt hij het met een wenk aan Joannes, die op den boezem van Jeſus vallende, het begeerde bequam. En het is een kragtig bewijs van de grootſte gemeenzaamheid en liefde, dat Joannes zijn hoofd in den ſchoot van Jeſus heeft nedergelegt, en geen duiſter kentéken, dat hij de grootſte verborgentheden van het Koningkrijk Gods (bij manier van zeggen) als uit zijn borſt heeft gezogen. Daarenboven beval Jeſus, aan het hout hangende, eer Hij den doodſnik gaf, Joannes aan zijne moeder, ende zijne moeder aan Joannes, met die woorden; Vrouwe, zie uw zoon: ende, Zie uwe moeder. dat is; deze zal u tot een zoon verſtrekken, en de pligten van een zoon bewijzen: ende, gij zult haar voor uwe moeder houden en agten. En van die uur, of dag, zonder marren, nam Joannes haar in zijn huis. Hoe groot de liefde van Joannes tot Jeſus was, bleek, toen hij, op het zeggen van Maria Magdalene, met Petrus naar het graf ging,

ging, en te zamen lopende, door zijne ſnelle liefde het Petrus afwon. Wanneer de Heere Jeſus na zijne opſtandinge zig ten derdenmale aan Petrus; Thomas, Nathanaël, ende de twe zonen van Zebedéus, en nog twe andere leerlingen, die viſchten en niet vongen, aan de zé van Tiberias openbaarde, ende zij op Zijn bevél het net aan de regter zijde van het ſchip uitwierpen, en overvloed van viſch vongen, kende Joannes dien Heilig allereerſt. Joannes heeft na de hemelvaart, en de volle uitſtortinge van den Heiligen Geeſt, met Petrus, vijf duizend mannen te Jeruſalem gelovig gemaakt, en in Samaria gepredikt, en vélen bekeert. In de verdélinge van de geweſten des aardrijks, is Aſië hem te beurt gevallen, hoewel Paulus geen klein gedeelte van het zelve heeft bewandelt, en Timotheus in den dienſt te Epheſen is geweeſt, na wiens dood men meint dat Joannes daar quam. Joannes te Epheſen, en in verſcheide naburige geweſten van Aſië, het woord Godsverkondigende, is van daar van Keiſer Domitiaan te Rome opontboden, en op het eiland Patmos in ballingſchap verzonden. Hij heeft, voor en na die ballingſchap, het grootſte gedeelte van zijn leven in Aſië, en meeſt te Epheſen overgebrogt, en drie Brieven geſchreven, waar door de Liefde als een noordſtar aan het gewelf van de Kerk uitblinkt. De Eerſte is een Algemene aan de Gemeinte van al het aardrijk, in alle tijden: en de Andere een Bijſondere, aan een Godvrugtige Vrouwe en hare Zonen: en de Derde ook een Korte, aan den Geliefde Gajus, waar in hij ſpreekt van den wederſpannigen Diotrephès, die naar de meeſterſchap in de Gemeinte ſtond. Op het eiland Patmos heeft hij de hemelſche en Godlijke Openbaringe, een wonderwerk en ſlot van alle Schriften geſchreven, en gezonden aan de zeven Gemeinten in Aſië, welke zijn als de zeven pilaren, die de Opperſte Wijsheid zig tot een grondſteun voor haar huis heeft uitgehouwen. Wanneer en waar hij zijn Griekſch Evangelium hebbe geſchreven, kan men niet bepalen, om dat de Schrijvers dienaangaande verſchillen: ſommige zeggen op Patmos, en andere te Epheſen, en andere zeggen dartig, en wel zeſtig jaren na de opneming van den Heere Chriſtus ten hemel. Men ſtelt, dat hij van de Opzienders van de Gemeinten in Aſië tot het Evangeliſchrijven is verzogt, en dat de voornaamſte oorzaak daar van zij geweeſt, de dwalingen die in de Kerk inſlopen door de valſche propheten, die in het géne zij niet hadden gezien intraden, en door het verſtand van hun vleeſch te vergeefs waren opgeblaſen, gelijk in die tijd de twe vuile hoofdketters Cerinthus en Ebion [die God, met Chriſtus te ontgoden, beſtreden] zijn geweeſt. Waarom hij, als een hoogzwevenden adelaar, in het voorhoofd van zijn Evangelium, den naam van God aan het Woord toeëigent, en de kragt uit de eeuwige fontein voortvloeiënde opentlijk uitdrukt, het zelve noemende het Leven en het Ligt, het vleeſch-geworden Woord, een heerlijkheid als des Eniggeboren van den Vader vol van genade en waarheid. En alzo aanwijſt, dat de verzonne en onbegrepe benamingen, betrekkelijk op godheden; waar mede de Gnoſtici (neuswijſe bétweters) pronken, die men in de Boeken van Proclus, Plato, en Timéüs vind, den énen énigen eeuwigen Heere Jeſus alleen paſſen, en met Hem overeenkomen: op hoedanig een wijze van Chriſtus, bij de andere heilige Schrijvers, hoewel zij van die zaak het zel-

ve hebben geſproken, niet word geleſen. Daar beneffens verhaalt hij een overvloed van véle redenen en wonderwerken van den Heere Chriſtus, die van de andere Evangeliſten zijn nagelaten, en raakt ſomtijds die maar aan, welke van de andere zijn verhandelt, voor zo verre de zamenhang van zaken zulx vereiſcht; en ſpreekt ook van dingen, die zijn geſchied, toen Joannes de Boetgezant nog leefde; en eindigt zijn Evangelium met een godſpraak van verlangen. De Geloofsheld was, naar het voorbeeld van zijnen Heer en Meeſter, zagtmoedig en nederig van hart; want wanneer hij van zig zelven ſpreekt, noemt hij zijn eigen naam niet, maar zegt in de derde perſoon, de leerling den welken Jeſus lief hadde. Het is zéker, dat hij een hogen ouderdom hebbe bereikt, dog wegens de jaren komen de Schrijvers niet over één. Omtrent zijne dood is geen minder verſchil; de énen wil, dat hij van een geraaktheid is dood gebleven: en een ander, dat hij door laſt van Kaiſer Trajaan, de derde vervolger van de Kerk is omgebrogt: en wederom ſchrijft een ander, dat hij te Epheſen is geſtorven, in het bijwezen van zijn leerling Phusgire, aan wien hij had bevolen, dat hij zijn graffstede aan geen menſch zoude wijſen, en bij de ſtad legt begraven. Maar daar zijn menſchen die verkeerdelijk meinen, uit het antwoord van den Heere Jeſus aan Petrus [Indien Ik wil dat hij blijve tot dat Ik kome, wat gaat het u aan?] dat Joannes is overgebleven, en niet geſtorven. Dog blijven, is ongequetſt, ongekruiſt, en niet verſcheurt leven: en komen, word niet alleen van den laatſten dag, maar ook van ijders dood gezegt. De verborge zin is dan; dat Joannes niet, als Petrus, door een geweldige dood van wrede en woedende menſchen ſoude omkomen, maar ontbonden worden op den tijd, wanneer het den Heere behaagde. Waar uit men mag beſluiten; dat hij, die getrouwe getuige en voorzigtige dienſtknegt, die om den lieven Jeſus zijn ſchip en zijn vader heeft verlaten, afgeſlooft in den dienſt van het Evangelium, en verzaad van dagen, in vrede op zijne ſlaapſtede is geruſt, om, volgens de belofte van den Mond der Waarheid, honderdvoudige te ontfangen, ende het eeuwige leven te beërven.

Zodanige zijn de Evangeliſten geweeſt, voorhenen zinnebeeldelijk afgeſchaduwt met vier aangezigten, als van een Menſch, een Leeuw, een Os, en een Arend, naar alle vier de winden. Zij ontrollen den bondel van de Prophetiën. Zij trompetten de vrede voor Gods volk; en blaſen den oorlog en de neêrlaag aan de vijanden van het koningkrijk van den Heere Jeſus Chriſtus toe. En zij zijn de fakkelen, die door de werking van Gods Geeſt, de gantſche wéreld overligten; want hun geluid is over de gehéle aarde uitgegaan, en hunne woorden tot de einden der wéreld. Waar uit men ziet den rijkdom van Gods genade, goedertierentheid, en eeuwige ontferming, over Joden en Heidenen, in alle reden en alle kennis, tot Zijne heerlijkheid, in welke alle ſchatten van wijsheid tot zaligheid zijn begrepen. En daarom ô Menſche wie gij zijt! neem de woorden van het Evangelium met u: lees, herlees, en overdenk die nagt en dag al biddende: zet die als een zégel op uw hart, als een zégel op uwen arm, en druk die in uwe ziele; het zijn vuirige kolen, vlammen des Heeren, die van geen' wateren der verdrukkingen in eeuwigheid konnen uitgebluſt worden.

HET

Luc: I. 11.

Ζαχαρίας ἐντῷ ἱερῷ. | ZACHARIAS IN TEMPLO.

Zacharias in the Temple. | *Zacharie dans le Temple.*

Zacharias in dem Tempel. | Zacharias in den Tempel.

Picart delin. | Gouwen sculps.

HEILIGE TAFEREELEN.

HET EERSTE TAFEREEL.

LIgt en leven komen hier te voorſchijn, want gelijk de dageraat aanbreekt, als de morgenſtar van de kimmen afrolt, voor dat de zon als een bruidegom uit zijne ſlaapkamer voortkomt, alzo behaagde het de goedertiere Godheid, énen aardſchen Engel te doen geboren worden, die de heirbaan voor de Opgang uit de hoogte zoude bereiden, op dat de Vorſt Meſſias aan Iſraël zoude geopenbaart worden. De draaiboom nu van het langdurig propheteren was ruim vier eeuwen geſloten, en het Joodſche land een ſlavin van de Onbeſneden geworden, en de overgebleven godvrugtige zagen al reikhalſende uit naar den God des heils, wenſchende dat Iſraëls verloſſinge uit Zion quame! wanneer de oude kinderloſe prieſter Zacharias, de egtgenoot van de onvrugtbare Eliſabet, volgens de beurtorden der lotinge van Abia, het prieſterampt bediende, en énen Engel des Heeren aan de regter zijde van den reukaltaar zag, dat de offeraar, als over een wonder van God, zeer wierd ontroert. Dog de Engel zeide; Zacharias vrees niet, uw gebed is verhoort, uw vrouw zal u een zoon baren, en gij zult zijnen naam Joannes noemen. Hij zal blijdſchap en verheuging voor vélen en groot voor den Heere wezen, geen wijn nog boomſap drinken, van de baarmoeder af met den Heiligen Geeſt vervult worden, de kinderen Iſraëls tot den Heere hunnen God bekéren, en voor Hem in den geeſt en in de kragt van Elia gaan, om de harten der vaderen met de kinderen, en de ongehoorzame tot de voorzigtigheid der regtveerdige weder te brengen, en den Heere een toegeruſt volk te bereiden. Zacharias zeide; waar bij zal ik dat weten? want ik ben oud, en mijne vrouw is bedaagt. De Engel antwoorde; ik ben Gabriël die voor God ſta, en gezonden om tot u te ſpreken, en dit te verkondigen. Ende zie, gij zult zwijgende wezen, ende niet konnen ſpreken, tot den dag dat deze dingen zullen geſchied zijn, om dat gij mijne woorden niet hebt gelooft, welke op hunnen tijd zullen worden vervult. Deze wonder-

derbare blijde boodſchap uit den hemel, van een wonderlijke dog natuurlijke geboorte, gaf te kennen, dat het grofzwangere beſluit van de Almagtige Godheid als in arbeid ging, om eerlang haar bovennatuurlijk wonder te baren. Zacharias en Eliſabet worden regtvaardig en onberiſpelijk genoemt, niet om dat zij zonder zonden waren; want wie zal énen reinen uit den onreinen geven? maar om dat zij bij uitſtekendheid heilig, regtvaardig, kuiſch, geſchikt, vroom, eerbaar en godzalig wandelden, en menſchen waren van een onbeſproken leven in dat krom en verdraaid geſlagt toen ter tijd. De vrees in Zacharias, door het zien van den Engel, was een zwakheid, die in de natuur, door de zonde van het Paradijs af, inhangt, wanneer de Heere God den blixem van zijne heerlijkheid maar eens beweegt ofte laat zien. Dog de rede van de hemelbode maakte hem vrijmoedig tot ſpreken, hoewel met ongeloof, waarom hij met ſtomheid wierd geſtraft; het geen de waarheid Gods, door het woord van Gabriël (de ſterkte van God) zo ſchaars in de Schrift gemeld, beveſtigde. Want zoude de Heere God, die Sara, en de vrouw van Manoach, en de moeder van Samuël vrugtbaar heeft gemaakt, en die de baarmoeder van de dood kan openbreken, en het leven daar uit voortbrengen, de oude Eliſabet ook geen zegenrijken zoon doen baren? Voorhenen quam een Man Gods, een nameloſen propheet door het woord des Heeren van Juda te Bethel, en voorzeide, omtrent driehonderd en vijftig jaren te voren, de geboorte van den vromen Koning Joſia, den verdelger der afgoderij: maar nu, wanneer de Staat van Juda in zonden en verdrukkingen was vervallen, word'er een troonheraut uit den hogen hemel gezonden, om de kortaanſtaande geboorte van Joannes, een zoon door de genade Gods, en niet door de kragt van de natuur, te verkondigen, tot een aanvang om het koningkrijk der hemelen met geweld in te nemen. Dezen Joannes zoude die bode van genade wezen, van welken de Heere God door den mond van Maleachi hadde geſproken; Ziet, ik zende mijnen Engel, die voor mijn aangezigt den weg zal banen: de geſtrenge woeſtijnier, de boetgezant, de prediker der geregtigheid, de doper, de eerſte heiltrompetter, de voorloper, de ſtem van een roeper in de woeſtenij, bereid den weg des Heeren, maakt een regte baan in de wildernis voor onſen God; een brandende en ligtende kaars, de grootſte van vrouwen geboren, en een propheet, ja meerder dan een propheet. In zulk een geſtalte zoude die groten Naziréér, in het aanbreken van den aangenamen tijd en dag der zaligheid, tot heerlijkheid van den Vorſt des levens, het Lam Gods dat de zonde der wéreld wegneemt, zijne ſtem aan den Jordaanſtroom als een boetbazuin verheffen.

Luc. 1. 28.

Ἀσπασμὸς Ἀγγέλου πρὸς τὴν Μαρίαν.
The Annunciation of the Virgin Mary.
Der Engel grüsset Maria.

Picart delin.

MARIA AB ANGELO SALUTATA.
Salutation de l'Ange à la S. Vierge.
De Groetenis des Engels aen Maria.

Surugue Sculp.

HET II. TAFEREEL.

Root, heerlijk en wonderlijk is het werk der ſchepping; maar overwijs, genaderijk en onbegrijpelijk is het werk der verloſſinge. Voor dat wonder van alle wonderen zwigt de reden, de natuur ſtaat ſtom; en de arme menſch, anders de koning van alle ſchepzelen, verrukt in die beſpiegeling, moet uitroepen, ô Eeuwige Heere God! Heilige Majeſteit! gij zijt alleen u zelven bekent. De wortelbelofte van het vrouwezaad is de grondſlag van het verbond der genade: en daarom is'er gezegt, daar zal een Star uit Jacob voortgaan, en een Scepter uit Iſraël voortkomen. En, de Heere zal wat nieuws op de aarde ſcheppen, de vrouw zal den man omvangen. Twe grote verborgentheden doen zig omtrent de geboorte van den Heere Jeſus Chriſtus op; dat God is menſch, en een maagd moeder geworden: waar van de verſchijning van engelen in menſchelijke gedaante, en de bezwangering van oude en onvrugtbare vrouwen, geen' duiſtere voorbeelden zijn geweeſt. Op den bepaalden tijd nu, in de zeſte maand van Eliſabets grootgaan [want Joannes moeſte Jeſus zo in ouderdom als in prediking voorgaan] is de Engel Gabriël van God gezonden naar Nazaret, een ſtad van Galiléa, tot Maria [de naamgenote van Mirjam, de zuſter van Moſe en Aäron] een maagd, die ondertrouwt was met Joſeph, een man uit het ſtamhuis van David. De Engel tot haar (in het huis alwaar zij onder het opzigt van hare naaſtbeſtaande vrienden wierde bewaart, eer zij in het huis van Joſeph was overgebrogt) ingekomen zijnde, zeide; Wees gegroet Begenadigde, de Heere is met u, gij gezegende onder de vrouwen. Als zij hem zag, wierd zij over zijne rede zeer ontroert, en overleide hoedanig die groetenis mogte wezen. En de Engel zeide tot haar; Maria vrees niet, want gij hebt genade bij God gevonden. Ende zie, gij zult bevrugt worden, en een Zoon baren, en zijnen naam Jeſus noemen. Want hij zal groot zijn, en de Zoon van den Allerhoogſten worden genoemt: en de Heere God zal hem den troon van zijn vader David geven: en hij zal over het huis Jacobs in eeuwigheid heerſchen, en daar zal geen einde van zijn koningkrijk zijn. Maria zeide tot den Engel; Hoe zal dat wezen, dewijl ik geen man bekenne? De Engel antwoorde; De Heilge Geeſt zal over u komen, en de kragt van den Allerhoogſten zal u overſchaduwen: en daarom zal dat Heilige, uit u geboren, Gods Zoon worden genoemt. Ende zie, uwe nigt Eliſabet zelfs gaat in haren ouderdom van een zoon in de zeſte maand zwanger. Want geen ding zal bij God onmooglijk zijn. Maria zeide; Zie de dienſtmaagd des Heeren, mij geſchiede naar uw woord. Aldus was de boodſchap van het hemelſche gezantſchap. Een aangename aanſpraak, een hemelſche tijding, en een openbaring van de zalige verloſſinge voor het gevallen menſchdom, in de rij van de voorgaande eeu-

wen als in ſchaduwe opgeſloten! De rede van Gabriël behelſde, dat Maria genade bij God had verkregen, en dat de Hoge en Verheven, die in de eeuwigheid woont, aan haar een nederige Maagd, van koningklijke afkomſt, vol heiligheid, eenvoudigheid, eerbaarheid, kuiſcheid, opregtheid en geloof, een welgevallen hadde, als aan het énigſte en gezegenſte uitgekoſen afgeſonderde vat van al het vrouwentimmer der aarde, dat den Heiland der wéreld zoude voortbrengen. Geen wonder dan, dat de zedige en nederige Maria op de verſchijning van den hemeling, en de ongewone hemelſche eerbewijſing, geweldig ontſtelde; en dat'er een getij van overwegingen, over de hoedanigheid van de heerlijke groete, in haar gemoed ging: want zij konde niet begrijpen, waar in die voortreflijkheid boven al het vrouwelijk geſlagt beſtond, welke de godſpraak haar ten goede zo ſchielijk verkondigde. Maar de Engel onderſchepte hare gedagten, en noemde haar bij den naam als een welbekende vriendin, tot een geloofsblijk van zijne zending, en maande haar van alle vreſe af, dewijl zij genade bij God hadde gevonden, de regte balſſem voor die verlege ziel, welke in de ſchaduwe des Almagtigen zat; en hij zeide met een woord van opmerking, als met den vinger op de Maagd van den Hoofdpropheet wijſende, Gij zult zwanger worden en een Zoon baren; met een bevél daar bij, en gij zult zijnen naam noemen Jeſus, overeenkomende met Emmanuël: den waren Melchizedek, God zonder moeder, en menſch zonder vader: den Propheet uit het midden van zijne broederen: den komenden Koning, van de dogter Zions, en van de dogter Jeruſalems van verre toegejuicht: de ontzaggelijke Godheid voor alle hemelingen, en de langgehoopte verloſſinge voor het aardrijk, die den vrede door alle eeuwen zal geven: en een groter Held dan de naamgenoot die Iſraël in Canaän brogt, of die het zelve uit Babel wederom daar naar toe heeft geleid. Een wijſer Vorſt dan Salomo. Dezen zal groot zijn bij uitſtekendheid, magtig in werken en woorden voor God en al het volk. Hij zal de Zoon de éniggeboren en de medezelfſtandiglijke Zoon des Allerhoogſten worden genoemt, gehouden, gepredikt, gelooft ende gedient, van eeuwigheid geteelt op een onbegrijpelijke wijze. En de Heere heeft David de waarheid gezworen, waar van Hij niet zal afwijken; Ik zal van de vrugt uws buiks op uwen troon zetten, in geen aardſche, maar in een hemelſche en geeſtelijke heerſchappij; in welke zin Meſſias ook David word genoemt: en maakte haar alzo indagtig, dat zij uit David was geſproten, om zijn verhaal te verſterken, en te doen geloven. En wijders; hij zal niet alleen Koning over de twalef ſtammen Iſraëls wezen, maar alle Heidenen zullen hem dienen, zo lang de zon en de maan zullen zijn. De grootheid van zijne heerſchappij vol vrede zal eindeloos wezen. Maria vraagde, om de wonderbare grootheid van de godlijke hemelſche en onſterflijke afkomſt, haar belooft, dewijl zij éne ongerepte was, naar de mooglijkheid? De Engel antwoorde; de Heilige Geeſt, de kragt des Allerhoogſten zal dat Heilige, den Zoon Gods uit u doen geboren worden, een groter wonder in u een Maagd, dan de bezwangering van uwe oude Nigte: en die den eerſten menſch uit de aarde zonder vader heeft konnen

voort-

voortbrengen, de zelve is magtig om dat grote Kind uit een Maagd zonder vader te doen geboren worden; want God vermag alles, boven het géne men kan denken. Wie is als God? heerlijk in heiligheid, oneindig in barmhartigheid, groot van raad en magtig van daad, doende wonder? Aan de Heilige Geeſt word die werking toegeëigent, die anderſins aan de gantſche Drijeenheid is gemeen, om dat de heiligmaking zijn werk is. De Heilige Geeſt dan zal aan uw bloed kragt geven, om het lighaam van Jeſus te doen worden. Hij zal op een bijſondere kragtdadige ongewone en hemelſche wijze over u komen, waar doe Hij het gebrek van vader zal vervullen. Het woord overſchaduwen is een kentéken van de onbegrijpelijke en verborge kragtdadigheid Gods, en betrekkelijk op de beweging van de Geeſt Gods, die op het aangezigt van de wateren zweefde, toen de wéreld wierd geſchapen: en een bewijs, dat die vrugt door die kragt van den Allerhoogſten zoude voortkomen. Het zelve woord is God eigen, om zijn volk te beſchermen, in de gelijkenis van den arend bij hare jongen; en bevat de verdadiging voor Maria, indien zij bij Joſeph wegens onkuiſcheid mogte verdagt zijn. De overſchaduwing heeft ook opzigt op de Cherubim, die het Verzoendekzel op de Bondkiſt overſchaduwden, en geeft te kennen de bijſondere en hoogſte manier van doen van de Godlijke tegenwoordigheid, inwoning, werking en heerlijkheid: en ſchuift een gordijn voor alle vuile en nieuwsgierige ógen, die oneerbiedig in dat grote godgeheim te diep tragten in te zien. Door deze zedige ſpreekwijze dan word klaarlijk uitgedrukt, dat dat Heilige, uit de zelfſtandigheid Gods geteelt, de Zoon Gods zoude worden genoemt. Daarenboven toonde de Engel zig heel wel bekent te wezen, het géne menſchelijker wijze niet kan geweten worden, dat Eliſabet een zoon en geen dogter droeg; en wees beſtipt aan den tijd van de ontfangkenis, met de zeſte maand te noemen, wanneer de tékenen van bezwangering zig ontwijfelbaar opdoen; en gaf op die wijze het godlijk gezag aan zijne woorden. De eerbiedige Maagd, klein bij zig zelve, ſtelde zig gelaten, en boog voor de wijſe wille des Heeren, de zelve wenſchende en toeſtemmende. Zij gebruikte een Hebreeuwſche ſpreekwijze, zeggende in de derde perſoon als van een andere; Zie de dienſtmaagd des Heeren. Waar door zij hare nederigheid, en bereidwilligheid, en gehoorzaamheid, en onderworpentheid uitdrukte; en in énen adem het wonderlijk welbehagen, en het alvermogen, en de heerlijke majeſteit des Heeren daar ſtelde. De Maagd ſtaat het niet alleen toe, maar zij verlangt daar naar, door een uitnemend voorbeeld van een vaſt vertrouwen: waar van de korte zin is, Laat God in mij werken dat gij zegt. Dat was niet alleen het voetſpoor van Noach, Abraham, Moſe, Samuël, Jeſaia, en andere helden Gods opgevolgt, die, geroepen tot heerlijkheid en tot deugd, zeiden; de Heere ſpreke, uwe dienſtknegt hoort; ende, Zie hier ben ik; ende Zend mij henen: maar de heirbaan opgetreden, waar van de wijde wéreld nooit wederga zag. Om dat nu alle de beloften Gods in den Verloſſer Jeſus Chriſtus (de ziel van het Oude Verbond, de Wet ende de Propheten, daar alle de godſpraken op ſlaan) zijn ja en amen, hebben de Propheten daar van geſproken, als of die toen al waren vervult, en dat Ko-

nings-kind, dien Zoon, het purper der heerſchappijë op zijne ſchouderen gelegt. Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven: men noemt zijn naam Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vader der eeuwigheid, Vredevorſt. De Heere onſe geregtigheid: wiens uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid: van eeuwigheid af gezalft, van den aanvang van de oudheden der aarde aan; als de zaligheid der Joden, de wenſch en de hoop der Heidenen, de vrede der menſchen, de Vreugde der gantſche aarde, de Vorſt des heils, de Prins des levens, en de Koning der onſterflijkheid, die de God van den gantſchen aardbodem zoude worden genoemt. De Heere zal zijn zaad (de afkomſt der regtveerdigheid) in eeuwigheid zetten, en zijn troon als de dagen der hemelen. Dat dan de bergen opſpringen als rammen, en de heuvelen als lammeren; dat de bomen des wouds juichen, en de rivieren met de handen klappen; dat de zé bruiſche met hare volheid, de wéreld, en die daar in wonen. Ja dat de gantſche aarde zig optille, en van vreugd opſpringe voor het aangezigt des Heeren, want God is geopenbaart in het vleeſch. Gelooft, ja hoog gelooft, en eeuwig gepreſen en gedankt zij de Heere de God van Iſraël, die verloſſing voor zijn volk heeft te weeg gebrogt, en een hoorn der zaligheid opgeregt. Eere zij God in de hoogſte hemelen. Al wat adem hebbe love den Heere. Halelu-Jah.

Luc. I. 40.

Μαρία ἀσπάζεται τὴν Ἐλισάβετ.
Mary and Elizabeth
Maria besucht Elisabeth.

MARIA ET ELISABETHA.
Marie salue Elizabet.
Maria en Elisabeth.

Carlo Maratti pinx.

Dufloss sculps.

HET III. TAFEREEL.

En goede tijding uit een ver-af-gelegen land, is gelijk koud water op éne dorſtige ziele. Wat verquikking, welk een vertroofting, hoedanig éne hartſterking en opwekking, moet het dan niet veroorzaken, als men een goede boodſchap, vol van blijdſchap heil en genade voor al het aardrijk, uit den hogen hemel, door een troonheraut, van den driemaal Heiligen, Allerbeſten, Allergrootſten, den Heere Godt ontfangt? En wanneer zulk een groten goed, dat alle verſtand te boven gaat, de gezégenſte Maria was te beurt gevallen, bleef zij niet koel of traag t'huis zitten, maar van hemelſch vuir ontſteken, was haren geeſt wakker, en vol van heilige en Gode betamelijke gedagten. Zij ſtond in die dagen (een onbepaalden tijd, dog zonder uitſtel) op, en reisde met ijver, met vlijt, met haaſt, en in aller ijl, naar het gebergte in een ſtad Juda; zekerlijk Hebron op den berg Juda; te voren Kiriath-Arba, de prieſterlijke ſtad voor de zonen Aärons, de kinderen van Levi. De onderneming van die ſpoedige reis geſchiede niet uit énige nieuwsgierigheid, of inzigt van wéreldſch vermaak, maar uit liefde tot hare Nigte, en om haar over de wonderbare bezwangering te begroeten; en op dat zij het aangewezen téken, tot vermeerdering van haar geloof, niet zoude verſuimen; en te gelijk, het geopenbaarde lotgeheim der verloſſinge van het menſchdom ontvouwen; en voornamentlijk, gelijk het ſchijnt, dat zij aldaar den Heiland der wéreld in haren gezegenden ſchoot mogte ontfangen; alwaar de belofte van Izaäk was geſchied, en de beſnijdenis ingeſtelt, en de erfbegraafplaats van Abraham en Sarah, van Izaäk en Rebekka, en van Jacob en Lea geweeſt; en daar Abraham het eerſte land had ontfangen, en David de kroon op het hoofd gekregen. En Maria quam in het huis van Zacharias; en groete Eliſabet; gewiſlijk met de Hebreeuwſche groete, het woord van Vrede, het welke alle heil bevat, en dat de Heere God heeft geboden; uit zijnen naam, tot een ſlot van zijnen zegen, op zijn volk, de kinderen van Iſraël te leggen; en toen van zulk een kragt was, dat de ongeboren het gevoelde. Want zo ras als Eliſabet het geluid van de groetenis van Maria in hare óren ving, ſprong het kindeken op in haren buik. Dat geen natuurlijke beweging van een ſterke vrugt was, maar een godlijke beſchikking van een verborge betékenis, gelijk de twelingen in den buik van Rebekka tegens één ſtieten; en gelijk de bergen als rammen ſprongen, toen Iſraël uit Egijpte trok; en daar als een toejuiching voor de Hinde des Dageraads verſtrekte. En Eliſabet wiſt wel dat zij den Voorloper van Meſſias droeg, maar zij was nog onbewuſt uit welk éne vrouw die grote Vorſt zoude geboren worden, het geen de opſpringing van de onvoldragen vrugt in den buik te kennen gaf, door de werking van den Heiligen Geeſt, zonder welke zij niet konde weten, dat Maria den Zoon des Allerhoog-

ſten hadde ontfangen. Want Eliſabet wierd vervult met den Heiligen Geeſt, en door die inſtorting wiſt zij te ſpreken, en zij riep met een grote ſtem uit, luidskeels, met een geluid van kragt en nadruk, uit een overvloedige opwelling van hare ziele, zeggende; Gezégent zijt gij onder de vrouwen, en gezégent is de vrugt van uwen buik: de eigen woorden van den Engel Gabriël, tot bewijs, dat zij van den zelfden God wierd gedreven; en dat Jeſus is gezégent als God, de allervolmaakſte in zig zelven, de bron en oorzaak van alle goed; en als Menſch, van God met de hoogſte goederen vervult: het Zaad der belofte, het Zaad van de vrouw, het Zaad in het welke alle geſlagten der aarde zouden gezégent worden. Ende van waar, zeide zij, gebeurt mij dit, dat de Moeder van mijnen Heere tot mij komt? De dégelijke Oude vrouw gaf met die vraag van verwondering hare verlegentheid te kennen, en dat hare verdienſten de genade van God, en het bezoek van hare begenadigde Nigte niet evenaarden: in ſchaduwe vertonende de zedigheid van haren Zoon, die tegens den Heiland zoude zeggen; Koomt gij tot mij? En zij verklaarde daar bij, dat het Woord in énen ógenblik was ingevleeſcht geworden, ende noemde het zelve, naar het voorbeeld van David, haren Heere: en erkende de eenheid van den Perſoon in twe naturen, en dat Hij, die tot een ſterflijk menſch was toebereid, te gelijk de eeuwige God is, en dat een Maagd (Godsmoeder) God zoude baren. Want zie (een woord van opmerking, om datze door de kragt uit de hoogte een heel ander menſch was geworden) vervolgde zij, als het geluid van uwe groete in mijne óren quam, ſprong het kindeken van vreugd op in mijnen buik. En zalig, zeide zij, is zij die gelooft, want de dingen, die haar van den Heere zijn gezegt, zullen volbrogt worden. Dat was een zaligſpreking van den Prophetin tot de grote Maagd, en ook een zaligſpreking voor alle gelovige, en een ſtille beriſping voor Zacharias den egtgenoot, die een bedaagd man, een prieſter, en ervaren in de Schriften, niet geloofde het géne geloofbaar was: dewijl God, die niet kan liegen, het woord dat Hij tot haar hadde geſproken, ook zoude doen komen: want Hij, de Heere word niet verandert, en zijne belofte is volmaaktheid. Door die rede van Eliſabet wierd het gemoed van Maria, zwanger van Gods lof, tot verheerlijking van den Allerhoogſten aangezet, en de ſnaren van hare ziele ontſprongen aan hemelſche klanken, ende zij zeide; Mijne ziele maakt den Heere groot: al het binnenſte dat in mij is roemt in den Heere: boven alles wat in de gedagten van mijne ziele kan vallen, verheffe ik den Heere met alle lof, prijs, eer, heerlijkheid en dankzegging. Ende mijn geeſt verheugt zig in God mijn Zaligmaker: Mijn hart ſpringt op van vreugd; alle mijne hertstogten zijn van blijdſchap uitgelaten tot God, mijn God, de oorzaak van alle heil en goed, de God van volkome zaligheid. Ende dat, om dat Hij de nederigheid van zijne dienſtmaagd heeft aangezien: om dat de Hoge en Verheven die in de eeuwigheid woont, uit zijne oneindige barmhertigheid, de kleinheid, de geringheid, de elende, de verdrukkinge, de onwaardigheid, de nietigheid, de verſmaadheid, den verworpen ſtaat, ontbloot van tijdelijke goe-

goederen verdienſten en gaven, van zijne dienareſſe, wiens ſtamhuis zo laag is aan het dalen, en een arme maagd, verloofd aan een timmerman, met het hoogſte lot, de armen van zijne gunſt genade en liefde heeft omhelſt. Want zie, van nu aan zullen alle geſlagten mij zalig ſpreken: van dezen tijd af van dit wonder boven de natuur, zullen alle menſchen (énige, véle uit alle) de uitverkore gelovige, zo die nu zijn, als die op elkanderen in de rij van alle volgende eeuwen zullen wezen, zo de Joden als alle de Heidenen, mij bij uitſtekendheid, boven alle vrouwen des aardrijks, gelukkig noemen, en zalig ſchatten. Want Hij, die magtig is, heeft grote dingen aan mij gedaan, ende heilig is zijnen naam: de zalige en magtige Heere, de Koning der koningen, de Heere der héren, de God der goden heeft wonderen, grootheden, werken die men niet zoude konnen bidden of denken, heerlijk op mij uitgeſtort; en zijn gezégenden naam is een heiligheid der heiligheden, een uitgeſtorte oli in alle zalige eeuwigheid. En zijne barmhartigheid is van geſlagt tot geſlagt, over die welke Hem vreſen: zijne goedertierentheid, weldadigheid, en ontferming is van eeuw tot eeuw, zonder ophouden, aan duizenden die Hem lief hebben, en zijne geboden onderhouden. Hij heeft een kragtig werk door zijnen arm gedaan: Hij heeft de hoogmoedige in de gedagte van hun hart verſtrooit: de Heere heeft een kragtdadig werk van magt, de maagdelijke bezwangering, met den uitgeſtrekten arm van zijne ſterkte, heiligheid en heerſchappij, uitgewrogt; en Hij heeft de gedagten van hovaardige aardſchgezinde, welke zig inbeelden, dat den Meſſias, uit die génen welke den Scepter zwaaiden, of op de wetenſchap van de Wet braveerden, zoude geboren worden, afgeſneden en verijdelt, en beſchaamt en te ſchande ja onzinnig gemaakt. Hij heeft magtige van de tronen afgetrokken, en nederige verhoogt: de Heere heeft het koningkrijk van Iſraël van Saül afgeſcheurt, en David van agter de ſchapen genomen, en hem tot een Voorganger over Iſraël geſtelt neffens de grote der aarde. Hij heeft hongerige met goederen vervult, en rijke lédig weggezonden: Hij heeft de begeerte van Hanna de moeder van Samuël doen komen; en de oli van de arme weduwe, ontbloot van alle trooſt, door Eliſa vermenigvuldigt; en een wé over de rijke uitgeſproken, en hunne ſterktens zijn nedergeſtort, en hunne paleiſen uitgeplondert. Hij heeft Iſraël zijnen knegt opgenomen, gedenkende aan de barmhertigheid (gelijk Hij heeft geſproken tot onſe vaderen, tot Abraham, ende tot zijn zaad) in eeuwigheid: de Magtige Jacobs heeft Jacob, dien Hij hadde uitgekoſen, geroepen, geſterkt, en ondersteunt met de regte hand van zijne geregtigheid: Hij heeft hem op vleugelen der arenden gedragen, ende tot zig gebrogt: Hij heeft hem in beide zijne handpalmen gegraveert, en zijne muren zijn gedurig voor Hem. De Heere heeft het Verbond der genade met Abraham, Izaäk ende Jacob, door overvloedige verſchijningen en beloften opgeregt, en met de gelovige nakomelingen, door de geduurzaamheid van eeuwige ontferming beveſtigt, dewijl de genade-giften en roepinge Gods zijn onberouwelijk. En gelijk de Heere God zijn volk Iſraël, als met de hand uit Egijpten heeft geleid, alzo zal Hij

nu wederom het zelve uit de duiſterniſſen der onwetenheid, en uit de dienſtbaarheid der zonde uitleiden. Na dat Maria omtrent drie maanden bij hare Nigte was gebleven, keerde zij weder naar huis. Dat was een wederzijdſch Gezang, Lied, Lofzang, Verhaal of Uitlegging van het voorlede, en een Voorzegging van het toekomende, wegens de grote daden Gods, met twe ſtemmen van het grootſte paar Nigten, twee aardſche hemelingen, in welke wonderen zijn opgeſloten. Het hoge lied van Maria is het eerſte gezang van het Nieuwe Teſtament, van een volkomen prophetiſche ſtijl, en ziet niet duiſterlijk op den ſtaat van Iſraëls uittogt uit Egijpten; waar door de tijden van den Meſſias, niet zonder de wonderbare ſchikkinge Gods, in overeenkomende omſtandigheden wierden voorafgebeeld. Voorhenen zong Mirjam; De Heere is hoog verheven, want hij heeft het paard met zijnen ruiter in de zé geſtort. Debora loofde den Heere voor het wreken der wraken in Iſraël, wanneer Jabin de koning van Canaän was te onder gebrogt; en Jaël, de vrouw van Heber, den krijgsoverſte Sifera met een nagel door het hoofd hadde geklonken. Maar het waren voorbeelden van deze vervullinge. Maria met den Heiligen Geeſt overſchaduwt, en boven alle vrouwen gezégent verheven en verheerlijkt, gaat met den zangkroon ſtrijken, en de galm van hare orakelzang rolt in het kerkgewelf van het Nieuwe Verbond, waar de zalige naam van Jeſus word gekent en aangebeden. Voor dit bezoek moet dat van de Koninginne van het zuiden bij Salomo wijken. Hier wierden godlijke zaken verhandelt: de heil-eeuw, de gulde tijd was aanſtaande; en eerlang ſtond uitgeroepen te worden het jaar van het welbehagen des Heeren.

Luc. II. 10.

αγγελία γεννήσεως χριϛοῦ.
The Annonciation of the birth of Jesus.
Die verkündigung der geburt Christi.

ANNUNCIATIO NATIVITATIS CHRISTI,
Annonciation de la naissance de Jesus-Christ.
Verkondiging van Christus geboorte.

I. Houbraken del.

HET IV. TAFEREEL.

En moet hoger gaan. God kan bij niemand, en niemand bij God vergeleken worden; want Hij is alleen zig zelven gelijk. En daarom heeft Hij zelfs, uit eeuwige ontferming, den Raad der Vrede, tuſſchen zig ende den Man wiens naam is Spruit, die de Zoon des menſche, de Zoon uit een vrouw, en de Zoon Gods, niet uit kragt van den zegen der natuur, zoude geboren worden, voorhenen in zijn Woord bekent gemaakt. Aartsvader Abraham heeft door het geloof zijnen dag gezien. De vége Jacob verwagte zijne zaligheid, de Schiloh, de Koning Meſſias, de grond-oorzaak van eeuwige geruſtheid, die uit het vrugtvlies van een vrouw alleen, zonder toedoen van een man, naar de wijze van andere menſchen, moeſt geboren worden. Moſe beloofde dien Propheet uit Gods mond aan Iſraël. De boſe Bileam voorzeide, dat'er een Star uit Jacob zoude opgaan, ende een Scepter uit Iſraël verrijſen. Job wiſt dat zijn Verloſſer leefde, en zag Hem van verre te gemoet. David gebied dien Gezalfden, dien Koning, dien Zoon te kuſſen. Jeſaïa wijſt de geboorte van dat Koningskind als met den vinger aan, en noemt Hem de wortel van Iſaï. Jeremia voorſpelde een nieuwe ſchepping, de vrouw zal den Man omvangen. En Maleachi, den draaiboom van het propheteren ſluitende, gewaagt van de ſnelle komſt van dien Heere, den Engel des Verbonds. Alle deze, en véle andere, waren trompetters, die de vrede vooraf blieſen: maar toen de Zon der geregtigheid het hoofd even boven ſtak, verkondigde een Engel uit den hemel zijne zalige geboorte mond aan mond. Door de Godlijke Voorzienigheid, die het hart der koningen als waterbeken in hare hand heeft, en kan neigen werwaart zij wil, ging'er op die tijd, na Mariaas vertrek en Eliſabets verloſſinge, een gebod uit van den Keiſer Auguſtus, dat de gehéle wéreld [al het volk, zo wijd de Roomſche ſcepter reikte] wegens getal, jaren, goederen en doen, onder Cyrenius den Stadhouder over Syrië, zoude beſchreven worden. Derhalven trok een ijgelijk naar zijne vaderlijke ſtad. En de regtveerdige Joſeph, mede gebogen onder het ſlaaffche juk der onbeſneden, ging ook op, door het openbaar bevél van den Prins, en het verborgen van God, van Galiléa uit Nazareth, naar Judea, tot Bethlehem de ſtad Davids, dewijl hij uit Davids ſtamhuis was, om met Maria zijne ondertrouwde vrouw, bevrugt zijnde, beſchreven te worden. Ende als zij aldaar waren, zijn de dagen vervult dat zij zoude baren. Dat was de tijdſtip van Iſraëls verloſſinge, zo véle eeuwen met een Och-of! gehoopt. Ende zij baarde haren eerſtgeboren Zoon, ende wond Hem in doeken, ende leide Hem neder in een ſtalkribbe, om dat'er voor hun geen plaats was in de herberg. De naam van eerſtgeboren is eigen aan dien Zoon, om dat Hij alzo onder de Wet, door koningen, prieſters

en propheten in hunne huisgezinnen, den Heere heilig, en van den Heere te loſſen, was afgeſchaduwt. Het blijkt dat Maria zelfs die lieve en gezegende vrugt zonder vroedvrouw heeft gekregen, en behandelt. En daarom ſchijnt het, dat dit Kind zonder ſmart is geboren, volgens den zegen aan de eerſte ouders voor de zonde, het géne nooit is geſchied, dan in dezen tweden Adam. Het weinig kraamgoed was armoedig, en de verblijfplaats nederig en ſlegt, mooglijk een donker hol, een ſpelonk, van de menſchen af; en de verloſſing vereiſchte ook eenzaamheid; en de reden, om dat'er geen plaats was lédig in het huis: de armoede is tog overal in de wéreld gehaat en veragt, en de deugd en de wijsheid word verſchoven en beſpot. De beſchrijving van den Keiſer, die onwetende den raad Gods vervulde, hadde gelegentheid tot dat kraambedde te Bethlehem gegeven, het welke te Nazareth nogte elders niet konde vallen, volgens de Godſpraak; Ende gij Bethlehem Ephratha, zijt gij klein onder de duizenden van Juda? uit u zal mij voortkomen, die een Heerſcher zal zijn in Iſraël, wiens uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid. Te Bethlehem (het Huis des broods) is het brood des levens uit den hemel nedergedaalt, op dat de hongerige zielen naar de geregtigheid, daar door eeuwig zouden leven. Daar was geen aardſche pragt, of ſtaatſi van overvloed, alwaar goud, purper, zijde en ſcharlaken, of ſpierwit fijn getwerrent linne blaakte, en kraakte, of blonk; nogte geen lekkernij van ſpijs, met wijn van Chelbon. De ter wéreld gebrogten lag nederig in ſlegte windels, arm, als veragt ende de onweerdigſte der menſchen, zo geworden om de zijne rijk te maken. Het ligt van het leven daalde in aardſche duiſternis. Die in de kribbe legt, dondert in de wolken. Door Hem zijn de hemelen gemaakt. Dit is het Kind dat de zon doet opgaan, en de maan haar ligt ontſteekt: dat het heir van al het geſtarnte voortbrengt, en bij den naam roept. Een Kind, dat de wateren met zijn vuiſt heeft gemeten, en van de hemelen met de ſpan de maat genomen. Dit is het Kind, dat de bergen van de wortel omkeert, en de aarde beweegt, dat hare pilaren ſidderen. Op de wenk van dit Kind vlugt de zé, en de Jordaan keert agterwaart; en het gebergte zinkt, en de afgrond tilt zig op. Dit Kind is de Heere onſe Geregtigheid; die Gezant, die Uitlegger, die Eén uit duizend, die het woord voor de zijne bij den Vader doet, zeggende; Verlos hem dat hij in het verderf niet nederdale, Ik hebbe verzoeninge gevonden. Dit Kind is de Koning, van eeuwigheid af gezalft om te heerſchen, de vijanden te beoorlogen en te overwinnen, en de zijne te behouden. Dit Kind is geboren om de gevangkenis gevangen te nemen, en om de dood om te brengen. Is de geboorte van dit Kind nederig? Zijn leven zal heilig, zijne dood bitter, zijne verrijſenis heerlijk, en zijne opvaart zegepralende wezen. Zulk een Kind is ons geboren, zulk een Zoon is ons gegeven, de groten Herder der ſchapen, de Koning der herderen. Die Opgang uit de hoogte, wien de aarde is ende hare volheid, wierd niet geboodſchapt aan den Keiſer, ofte aan Herodes, nogte aan den Joodſchen Raad; want het koningrijk van den Nieuwgeboren was niet van deze wéreld; en God heeft het nederige uitgekoſen, op dat

de

de wéreld zig niet in dit wonderwerk zoude toeëigenen: maar aan Herders, onnoſele en eenvoudige menſchen, geen quaad bewuſt, en daarom geloofwaardiger dan andere, welke in die beemdrijke landſtreek 's nagts in het veld, onder den blaauwen hemel, de wagt over hunne kudde hielden: gelijk de belofte voorhenen, van den regtvaardigen Habel af, aan ſchapeharders, Abraham, Izaäk en Jacob, ende aan David was geſchied. Want ziet [daar zoude iet groot, iet uitſtekende verhandelt worden] een Engel des Heeren, een dienaar, een troonheraut van de voorzienigheid des Almagtigen (waarſchijnlijk Gabriël) ſtond ſchielijk, onverwagt, bij, neffens, of boven hen, en de heerlijkheid des Heeren, een glansrijk ligt, of uit de hoogte nedergezonden, of van het aangezigt en het gewaad van den Engel afſtralende, omſcheen hen, ende zij vreeſden met een grote vrees. Maar de Hemelbode zeide, vreeſt niet, want ziet (let'er op, het is waaragtig) ik verkondige u grote blijdſchap [ik brenge goede blijde tijding] die voor alle volk zal zijn, voor het volk Gods, voor de Joden, en voor de Heidenen; om dat voor u heden, in deze nagt, op dit uur, is geboren de Zaligmaker, de Heiland, welke is Chriſtus de Heere, die Gezalfde met oli van vreugd boven zijne medegenoten, de Heere van alle, de beloofde Koning van Iſraël, uwen en onſen Heere, in de ſtad Davids. En [op dat gij van deze waarheid ten vollen moogt verzékert zijn] dit zal u een téken wezen, gij zult het Kindje vinden in doeken gewonden, ende leggende in de kribbe. En van ſtonden aan, in énen ógenblik, als de uitgelaten blixem, was'er met den Engel, den bevélhebber, een ménigte van hemelſch heirleger, dienaars, kragtige helden, en vlammen vuirs, die het woord en het welbehagen van den Almagtigen doen, prijſende God, ende zeggende; Heerlijkheid (lof, eer en dank) zij God in de hoogſte hemelen, ende vrede op aarde, in de menſchen een welbehagen. Dat was een nieuw lied, een lofzang van onſen God. Toen de wéreld wierd geſchapen, zongen de morgenſtarren te zamen vrolijk, en alle de kinderen Gods juichten: en nu de Vader in het werk der herſcheppinge, der verloſſinge, den Eerſtgeboren in de wéreld inbrengt, zegt Hij; Ende dat alle Engelen Gods Hem aanbidden. Alle de Engelen-reiën roepen elkanderen toe; Heilig, Heilig, Heilig is de Heere der heirſcharen, de gantſche aarde is vol van zijne heerlijkheid, van wegens zijne Wijsheid, Magt, ende Goedheid. De Engelen wenſchen, dat de eer van God, door de geboorte van den Heere, en de werkingen die daar van afhangen, zij verheerlijkt; en dat de zaligheid der uitverkorenen daar door worde bevordert, dewijl de Heere Jacob heeft verloſt, ende zig in Iſraël heerlijk gemaakt. De vrede op aarde is het welbehagen in de menſchen. En de verzoeninge Gods met de menſchen in Chriſtus, door de vergevinge der zonden, volgens zijne eeuwige en ontfermende en voorzienige verkieſing, komt met de naam van Vrede voor. Dit heilige Kind is de Vredevorſt, de Vrede zelfs. God heeft uit genaderijke goedertierenheid, welbehagen, de vrede van goede wille, de zaligheid die niet uit menſchelijke verdienſten voortkomt, door deze hemelſche afkomſt gemaakt: en alzo is de oude tijd van langdurige vreſe ontſlagen, en de welbehagelijke, de uitverkore, de geregtveerdig-

de door het geloof, hebben vrede bij God door den Heere Jesus Christus. Een eeuwige verpligtinge hebben wij aan God, en een oneindige dankbaarheid zijn wij, die maar stof en asche en zondig zijn, aan die alleen Heilige Majesteit schuldig, dat wij mogen genieten den rijkdom van zijne genade, de welke Hij aan ons heeft geopenbaart in Jesus Christus, den Zoon van zijne liefde, den welken Hij aan ons tot een Middelaar heeft geschonken, op dat wij, door het gelove in Hem, zouden worden geregtigheid Gods. De winter is voorbij, de plasregen is over, de bloemen worden gezien, en de zangtijd genaakt. Koomt herwaart ô Zondaars! koomt herwaart tot dit Kind, niet met de ógen, maar met het geloof; niet met de voeten, maar met gehoorzaamheid; niet om met uwe handen te tasten, maar om Het met de innerlijkste bewegingen van uwe gemoederen, vol van liefde, te omhelsen, als het anker van uwe hope, de fontein der vertroostinge, de toevlugt van elende, en de grondsteun van genade, ja als de Weg, de Waarheid, en het Leven; en geeft Hem plaats in uwe zielen, die geen plaats in de herberg heeft gevonden: want zo iemand den Heere Jesus Christus niet lief heeft, die zij een vervloeking. ô Aarde! ontwaak uit den slaap van uwe zonden, en aanschouw de langte, de breedte, de hoogte, en de diepte van deze godlijke liefde. Wat vertoeft gij te komen, ô zonen Abrahams naar het vleesch? Dezen Zoon is u dikwijl belooft, en voor u geboren, en eerst tot u gezonden. En gij ô afkomst van Japheth! haast u tot dit Kind, want Het heeft u tot zijn volk geroepen, toen gij geen volk was. Weest niet bevreest tot dien God te naderen, want Hij is uwen Broeder, en het zelve vleesch en bloed deelagtig, en ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde; en daarom het oog der blinden, het oor der doven, en de tong der stommen. Koomt toegelopen, och! koomt ô koningen, en vorsten, en regters der aarde, grijse luiden, mannen en vrouwen, jongelingen en maagden! koomt ende zingt den Heere, juicht ter ére van den Steenrots des heils. Volgt de heirbaan van de Engelen, roept uit de keel, ende houd niet in, Vrede, Vrede, den génen die verre, en den génen die nabij zijn: Jesus Christus is geboren.

Luc. II. 16.

Ποιμένες εὑρίσκουσι τὸν Ἰησοῦν κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ

PASTORES INVENIUNT JESUM INFANTEM.

The shepherds find the Child Jesus laying in a manger.

Les Bergers trouvent Jesus couché dans la crèche.

Die hirten finden Jesus in der Krippe.

De Herders vinden het Kindeken in de Kribbe.

HET V. TAFEREEL.

INdien ooit hemelval of godſpraak uit de ſtarren viel; vol genade en waarheid zonder wedergâ, waardig om over den gantſchen aardbodem te klinken, het was de verkondiging uit den mond van den Engel des Heeren, wegens de zalige geboorte van den Zaligmaker Jeſus Chriſtus, de Heere onſe geregtigheid, het Ligt ende het Leven, aan de Bethlehemitiſche herders, in éne nagt, die door hare heerlijkheid alle de dagen van de wéreld overtrof. Maar men leeſt niet dat de herders één woord ſpraken, en op de blijde Engeletaal iet antwoorden; waarom het ſchijnt, dat zij van blijdſchap overſtulpt, bedwelmt van gedagten, in den groten rijkdom van het wonder aller wonderen, de liefde Gods in zijnen gegeven éniggeboren Zoon, als verdoolden, en de klem in de mond hadden. Dog na het vertrek van de Engelen naar den hemel, ſprongen de banden van hunne zielen met hunne tongen los, en de herders zeiden tot elkanderen, wel-aan, laten wij naar Bethlehem overgaan, ende zien dat woord, die zaak, dat werk, die daad, welke de Heere ons heeft bekent gemaakt. En voort zo gedaan als gezegt; zij verlieten hunne kudde, en vreesden geen' wolven, nogte moordzieke en roofzugtige klaauwen, die de wéérloſe ſchapen mogten beſchadigen, verſcheuren, of bij den donker wegdrijven en ſtélen. De wéreld lag bij hen agter. De liefde tot den groten Herder der ſchapen, den Herder der zielen, den Koning der herderen, was hun meeſter, en dreef hen in de nare nagt voort, om den Zoon Gods, den menſchgeworden God aan te ſchouwen. Zij gingen niet, maar zij liepen, zij liepen niet, maar zij vlogen; het gelovige verlangen zette hun vleugels bij: want zij quamen haaſtelijk, in aller ijl, ende vonden Maria ende Joſeph, ende het Kindje leggende in de kribbe, den grootſten ſchat der ſchatten, waar in alle de volheid der Godheid lighaamlijk woonde. De wakende en nederige herders quamen bij den nederigen Enigen Herder, en vonden in Hem het leven, om een welgevallen van den Heere te trekken. Zij konden niet ouder, niet zoeter, niet beminnelijker, niet zagtmoediger, niet heerlijker, niet wenſchelijker, en niet heilzamer vinden; want in dat Kind zijn de zijne van ouds her uitverkoren van voor de grondlegginge der wéreld: door dat zoetſte Kind ſmaaktmen hoe zoet de Heere zij: in dat welgeliefde Kind heeft de Vader zijn welbehagen: door dat zagtmoedige Kind vindmen ruſt in de ziele; want zijn jok is zagt, en zijn laſt is ligt: niet is zo heerlijk als dat Kind, want het is de Zoon Gods: dat Kind is het allerwenſchelijkſte, dewijl het is gekomen om het verloren te behouden, het kranke te geneſen, en het dode op te wekken: en niet is heilzamer dan dat Kind, want het is de Zaligmaker, de waaragtige God, ende het eeuwige leven. Wie kan melden, met wat een blijdſchap de Kraammaagd Maria, en hare bewaarder en getuige Joſeph zijn aangedaan geweeſt, over het godvrugtige bezoek van de herders? hoedanige hemel-

ſchev erſchijningen en openbaringen zij hun hebben verhaalt? of hoe talrijk het gezelſchap was? Het mogt daar in een ſtal, in een ſpelonk, en bij een kribbe wezen, en 'er armoedig uitzien, alwaar dat heilig e Kind, door wien geen vogel honger lijd, een weinig zuivre melk zoog: men moeſt zeggen, gewiſſelijk de Heere is op deze plaats, dit is niet dan een huis Gods, en de poort des hemels. Als de herders in die beemd der zaligheid met hunne ógen luſtig hadden geweid, waren hunne zielen vol van Gods lof; zij moeſten ſpreken, op dat zij lugt kregen; zij wierden heiltrompetters, verkondigende alom het woord, dat hun van het Kind was gezegt. Want gelijk zij de eerſte waren, aan welke de Heere God de geboorte van zijn Kind Jeſus uit den hemel hadde laten weten, en die de zaligheid Gods hadden wezen zien; alzo waren zij ook de eerſte, die het gerugt van die grote zaak, welke alle verſtand te boven gaat, met volle monden overal verbreiden. Het géne van zulk een vrugt was, dat alle die de grote daden Gods van de herders [op welkers eenvoudigheid geen vermoeden van bedrog konde vallen] hoorden ſpreken, zig verwonderden. Dog Maria bewaarde alle deze woorden; zij printe die in hare geheugenis, overleggende die in haar hart; zij vergeleek de éne met de andere, de tegenwoordige met de voorgaande van Gabriël, van Eliſabet, en van Zacharias: en gelijk het reine vé de ingenomen ſpijs herkaauwt, alzo herkaauwde zij ook, op een geeſtelijke wijze, al het geſchiede, met den mond van hare gelovige ziele. En de herders keerden wederom, verheerlijkende en prijſende God in alles wat zij hadden gehoort ende gezien, gelijk tot hen was geſproken; niet alleen over de zigtbare tékenen, maar veel meerder over het géne zij uit Maria en Joſeph hadden gehoort, en bevonden met de rede van den Engel over één te komen. Geen' blijder voeten dan die van de herderen raakten de aarde; want dien zij te voren met hunne óren hadden gehoort, hadden zij met hunne ógen gezien. Gelukkige herders! die zulk een zalig lot was toegekeurt, het géne Aartsvaders, en véle Koningen, en Prieſters, en Propheten, met verlangen hadden gewenſcht te zien, en zij hebben het niet mogen aanſchouwen. De herders hadden de eerſte ſtoffe, om van het geziene Lam Gods, dat de zonde der wéreld wegneemt, het Enigſte Al voor al het menſchelijk geſlagt, onder elkanderen te ſpreken.

HET

Luc. II. 21.

Περιτομὴ τȣ̃ Χριςȣ̃.
The circumcision of Christ:
Christi Beschneidung.

CHRISTI CIRCUMCISIO.
Circoncision de Jesus Christ:
Besnyding van Christus.

Picart delin. Brown sculp.

HET VI. TAFEREEL.

Gelijk de geschapen zon, als een heldhaftige bruidegom, uit zijne slaapkamer voortkomt, om vrolijk het pad te lopen, en de gantsche wereld met zijn ligt te bedienen. Alzo was de Zon der geregtigheid Jesus Christus door den prophetischen geest ingevoert, zeggende; Zie ik kome: in de rol van het boek is van mij geschreven. Ik hebbe lust, ô mijn God! om uw welbehagen te doen, en uwe wet is in het midden van mijn ingewand. Want in de dageraat van zijn leven, heeft Hij de loopbaan van zijn lijden aangevaart, om het regt van de Wet te vervullen, en een eeuwige geregtigheid te weeg te brengen. Het hadde de Heere God behaagt, met Vader Abraham zijn Verbond op te regten, en tot een téken van het zelve hem de besnijdenis te bevélen, de welke aan al wat manlijk was, op den agtsten dag, op doodstraf, moeste geschieden. En deze hoogstatelijke pligtpleging is van die tijd af aan alle de Joden, het uitverkoren volk des Heeren, eigen geweest, en van hun onderhouden. Wanneer nu, volgens het gebod des Heeren; de agt dagen waren vervult; dat is; als zeven volle dagen waren voorbij; en de agste dag voor een gedeelte was begonnen, dat men het Kindje zoude besnijden; is zijn naam genoemt Jesus, welke van den Engel was genoemt; eer Hij in den buik was ontfangen. Hoewel nu Christus; als de Gever van de Wet, en vrij van zonde, de wet der besnijding niet was onderworpen, nogtans heeft Hij zig laten besnijden; op dat Hij voor een wettigen zoon van Abraham zoude worden gehouden: en op dat Hij, geworden uit een vrouw, geworden onder de Wet, zig als een schuldenaar van de Wet, om die geheel te doen, zoude verbinden; en de gantsche Wet vervullen; en die géne welke onder de Wet waren verloslen, en zij de aanneminge tot kinderen zouden verkrijgen: en op dat Hij ons door zijn voorbeeld zoude léren, de godlijke geboden te gehoorzamen: en op dat Hij de voorgaande besnijding van de vaderen, in zijn eigen besnijding zoude heiligen. En om alle die redenen heeft Hij zijn dierbaar bloed zo vroeg gestort. Toen is aan dat Kind, van Maria ende van Joseph; den naam van Jesus gegeven, gelijk aan hun beide van te voren uitdrukkelijk was belast. Het zijn verwonderlijke Mannen geweest, aan wien de naam voor de geboorte van God is gegeven. De mond des Almagtigen zeide zelfs den zoon der belofte, Izaäk; aan Abraham toe. Het Woord des Heeren beloofde aan David den vredevorst, Salomo, om een huis te bouwen. Een Man Gods uit Juda voorzeide, bij den altaar te Bethel, de geboorte van den vromen koning Josia. Insgelijx had Jesaïa van Cores den koning van Persen voorzegt, die tot Jerusalem zoude zeggen; Word gebouwt; ende tot den Tempel, Word gegrond. En even te voren had de Engel verkondigt den naam van Joannes den Boetgezant, die de heirbaan voor Messias zoude openzetten. De naam Jesus, van Hebreeuwsche afkomst, is aan andere menschen ook gemeen; dog aan

Chriſtus alleen eigen, nieuw, en bijſonder. Voor véle eeuwen ſchreefmen Jehoſchuang, en daarna Jeſchuang. Dog de Grieken de gemaklijkheid van uitſpraak gebruikende, zeggen Jeſous: waar aan de Schrijvers van het Nieuwe Verbond niet hebben verandert, en zonder onderſcheid van letteren geſchreven den eigen naam van Chriſtus, en van den Heirtogtleider, die Iſraël in het beloofde land inbrengende, den Heere Chriſtus, den Gever van de eeuwige ruſte, niet alleen met de klank van de naam, maar ook met heerlijke daden heeft afgeſchaduwt. En men kan geen andere nogte nadere betékenis van dat woord bedenken, dan de Engel tot Joſeph zeide, Hij zal zijn volk zaligmaken van hunne zonden; het géne met de Hebreeuwſche oorſprongkelijkheid klaar overeenſtemt. Jeſus is Zaligmaker, Heiland, Behouder, en Verloſſer van zijn volk; niet eigentlijk van de Joden, uit welke Hij is geboren, en tot welke Hij bijſonderlijk is gezonden; maar van zijn volk, Joden en Heidenen, die Hem van den Vader zijn gegeven, de uitverkore, alle die in Hem geloven, en aan die is Hij, door de vergevinge der zonden, de God van volkome zaligheid. Jeſus is die lieve en gezegende naam alleen, waar in alle knije van hemelingen, en aardſche, en onderaardſche buige: en alle tonge belijde, dat Hij is de Heere, tot heerlijkheid van God den Vader. Dewijl dan Jeſus Chriſtus een dienſtknegt der beſnijding is geworden, wegens de waarheid Gods, om de beloften der vaderen te beveſtigen, zijn de gelovige in Hem beſneden, met een beſnijding die zonder handen geſchied: want zij zijn de beſnijding die God in den geeſt dienen, en in Jeſus Chriſtus roemen: en het geloof tot regtveerdigheid is Abraham niet in de beſnijding, maar in de voorhuid toegerekent. En hierom is het dat Moſe tot Iſraël zeide; Beſnijd de voorhuid van uw hart; ende verhard uwen nek niet meêr. En dat zelve ſprak Jeremia, zeggende, Beſnijd u den Heere, en doet de voorhuid van uwe harten weg, gij mannen van Juda en inwoonders van Jeruſalem. En dat noemt Paulus, een uittrekking van het lighaam der zonden des vleeſch, door de beſnijding van Chriſtus. Zo heeft dan nogte beſnijding nogte voorhuid in Chriſtus Jeſus énige kragt, maar een nieuw ſchepzel, het geloof door de liefde werkende; en Chriſtus is alles, en in allen.

HET

Luc. II, 28.

Χριςὸς ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ Συμεῶνος.

Christ in the arms of Simeon.

Simeon nimt Jesum auf seine Arme.

CHRISTUS IN ULNIS SIMEONIS.

Jesus-Christ entre les bras de Symeon.

Christus in de armen van Simeon.

Picart. delin. *Visscher Sculps.*

HET VII. TAFEREEL.

De gantſche Wet des Heeren met alle hare hoogſtatelijke kerkgebaren, een onſchatbaar koorjuweel, hangt als een dierbare keten van goude ſchakels aan een. Van den dag af, dat de Heere al het eerſtgeboren in Egyptenland ſloeg, heeft Hij zig al het eerſtgeboren in Iſraël geheiligt en toegeëigent; dat wegens de menſchen, na een maand, met vijf ſikels was te loſſen: en als drie en dartig dagen van reiniging, voor een zoon, na de beſnijding, bij de kraamvrouw ten einde waren, moeſt zij een jarig lam, ende een jonge duif, of een tortelduif offeren, indien zij het konde vergelden; en zo niet, kon men met een paar tortelduiven, of twé jonge duiven volſtaan. Uit kragt dan van die wet, om twe zaken te gelijk te verregten, brogten Joſeph ende Maria het Kindje Jeſus te Jeruſalem, op dat zij dien kleinen groten Heilig den Heere ter inwijdinge voorſtelden, en de offerhande van de reiniging voldéden. Het was betamelijk dat de eiſch van de wet wierd vervult, hoewel Maria door de geboorte van Chriſtus eerder was geheiligt, en dat géne onzuiverheid Jeſus aankleefde: maar men moet aanmerken, dat die wet niet anders was dan een opgelegde band, die Jeſus, geworden onder de Wet, zig heeft onderworpen; en God heeft Hem die geen zonde kende, voor ons zonde gemaakt, op dat wij in Hem regtveerdigheid Gods zouden worden. Die zedige Gods-ſtaatſi geſchiede zékerlijk zonder énige opſchudding, in een gedeelte van den tempel, in het bijzijn van weinige en getrouwe menſchen, om dat het gerugt daar van Herodes niet ter óren quam. En te Jeruſalem was een menſch geheten Simeon, een regtvaardig en godvreſend man, verwagtende de vertroóſtinge Iſraëls, en de Heilige Geeſt was op hem. Ende hem was godſprakelijk van den Heiligen Geeſt toegezegt, dat hij de dood niet zoude zien, dat is, dat hij niet zoude ſterven, voor-en-al-eer hij Chriſtus, den Gezalfden des Heeren zoude hebben aanſchouwt. Ende hij quam door aandrift van den Geeſt in den tempel, toen de Ouders het Kind Jeſus inbrogten, ende hij vatte Het in zijne armen (hij omhelſde Het) en dankte loofde zégende God, ende warm in heilige gedagten zeide hij; Nu laat gij Heere uwen dienſtknegt naar uw woord in vrede gaan: om dat mijne ógen uwe zaligheid hebben gezien, die gij voor het aangezigt van alle volken hebt bereid; een ligt tot verligtinge der Heidenen, ende tot heerlijkheid van uw volk Iſraël. De Geloofsheld ſprak een danklied, een lofzang, een tempelrede, die in de kerk van het Nieuwe Verbond eeuwig opklinkt. Nu is het tijd, ô Heere! voor mij, om uit dit leven te vertrekken; verlos nu mijne ziele uit den kerker van het lighaam; gebied, ô Heere van dood en leven! de ontbinding van uwen dienſtknegt, volgens de inſpraak van uwe godlijke belofte, in de ongeſteurde eeuwige en zalige vrede. Want ik hebbe niet alleen, gelijk mijne vaderen met de ógen van het geloof, in verlangen gezien, maar met deze mijne lighamelijke ógen, uwe voorlang be-

loofde, en nu gezonde, en aangebode zaligheid aanſchouwt. En gij hebt dat heil van voor de tijden der eeuwen toebereid, en nu tot een banier, op een verheven plaats, in het gezigt van alle volken van de gehele wéreld geſtelt, op dat zij hunne ógen daar op zouden ſlaan, en hunne zaligheid daar van verwagten. Gij hebt een ligt gegeven tot openbaringe voor de Heidenen, om de dikke duiſterniſſen des verſtands te ontdekken, volgens de voorzeggingen; dat Japheth in de tenten Sems zal wonen: en dat de Groten uit Egypten zullen komen, en Cuſch al haaſtende hare handen tot den Meſſias uitſtrekken: en dat gij alle Heidenen en tongen zult vergaderen, en zenden naar Tharſis, Pul, ende Lud, de bogen-ſchutters, naar Tubal ende Javan, tot de vergelege eilanden, die zijn gerugt niet hebben gehoort, noch te zijne heerlijkheid gezien. En Hij is het çieraad en de heerlijkheid van Iſraël, om dat Hij daar uit is geboren, ende zij Hem zien, dien zij zo lang hadden verwagt; en om dat Hij de Heidenen roept tot hunnen godsdienſt, en hen opvoert tot de eer van een heilig leven, en tot hemelſche heerlijkheid: want de zaligheid is uit de Joden, van welke die alle de Heidenen toevloeit. Joſeph en de Moeder van Jeſus verwonderden zig, over het géne van Hem was gezegt. En Simeon zegende hun, en zeide tot Maria; Zie, Dezen is geſtelt tot een val en opſtanding van vélen in Iſraël, en tot een tegen te ſpreken téken (en ook zal een zwaard door uwe ziele zelfs gaan) op dat de gedagten uit véle harten worden geopenbaart. De Man door den Geeſt onderweſen, wende zijne rede tot Maria de moeder zonder vader, en voorſpelde het verderf van hardnekkige, en het heil van gelovige Joden; en den wédom die zij zoude gevoelen, als zij Chriſtus aan het kruis zoude zien hangen, en de laſteringen tegens Hem horen uitbraken; wanneer het zoude blijken wat'er in ijders boezem ſchuilde. En op dat uur was Anna Phanuels, uit de ſtam Aſer, een weduwe van omtrent vier en tagtentig jaren in den tempel, en zij een prophetin, ervaren in de Schrift, nagt en dag vaſtende en biddende, quam daar bij, en beleed den Heere inſgelijx, en ſprak van Hem tot alle die de verloſſinge in Jeruſalem verwagten; alsofze met hare vége mond en ſtervende lippen de héle wéreld toeriep; juicht gij Heilige, want de Zon der geregtigheid is verſchenen, en gaat op tot zaligheid van uwe zielen.

HET

Matth. II. xi.

Προσφορὰ τῶν μάγων.
Offerinas made by the wise men from the East.
Die Weisen aus Morgenland.

MUNERA A MAGIS ORIENTALIBUS OBLATA.
L'Offrande des Mages.
Offering der Oostersche Wyzen.

HET VIII. TAFEREEL.

Anneer de Heere God op den berg Horeb voorbij Elia ging, was de Heere niet in den groten en ſterken wind, nogte in de aardbéving, nogte in het vuir, ende na het vuir het ſuiſen van een zagte ſtilte. Zonder énig gewoel, in geruſtheid, is de Heere Jeſus geboren, nederdalende als regen op het nagras; ende als droppelen die de aarde bevogtigen. Dog niemand komt tot Hem, dan door een bijſonder ligt, en door de kragtdadige trekkinge Gods van boven. Want gelijk de belofte van den Meſſias is uit den hemel oorſprongkelijk, alzo is ook zijne betoning door hemelſche boden; aan de Herders ende aan Joſeph van de Engelen; aan Simeon en Anna door de inſpraak Gods, aan Joannes uit den hemel, aan Herodes uit de prophetië, en aan de Wijſen door een Star aan het uitſpanſel. Toen Jeſus te Bethlehem in Judéa was geboren (na dat énige dingen vooraf waren gegaan) in de dagen van den koning Herodes, quamen'er Wijſen uit het ooſten te Jeruſalem. 's Lands regering vervulde de godſpraak, dat de Schiloh was te verwagten, toen de Scepter van Juda week. Het woord Wijſen, voornamentlijk eigen aan de Perſen, word in een goeden en quaden zin genomen, maar zékerlijk hier voor Wijsbegerige, Natuurkenners, die zig op den loop des hemels verſtonden, en in godsdienſt en in ſtaatnutte wetten waren geoeffent. Hoe véle zij in getal, en of zij koningen waren, en uit wat geweſt van den opgang der zon, of van de Abiſſijnen, of uit Meſopotamië, of uit Perſië, of uit Arabië, of uit Medië, en van de langwijligheid en hoedanigheid van de reis, of énige ſtoet, vindmen niet uitgedrukt. En deze Ooſterſche Wijſen, uit geen één land herkomſtig, hadden zig naar den ſtoel van het Joodſche rijk en van de godlijke wetenſchap begeven, en vraagden waar (in wat huis, in welke ſtad) is de geboren Koning der Joden? want wij hebben Zijne Star in het ooſten gezien, en zijn gekomen om Hem aan te bidden. Zij ſpraken niet twijfelägtig, maar met nadruk, als bij zig overtuigt, en vaſt ſtellende, dat de wettige en natuurlijke Joodſche Koning daar of daar omtrent was geboren, en dat men het daar wiſte, en te weten konde komen; om reden, dat zij Zijne Star, tot een kentéken van Zijne geboorte, in hun vaderland hadden gezien, en dat zij dien Koning wilden kuſſen, voor Hem buigen, plat voor over op het aangezigt nedervallen, ende Hem aanbidden. Wegens de Star zijn véle bedenkingen met loſſe giſſingen, zonder vaſte bewijſen: dog het is een ſtar geweeſt boven de gewoonte van de natuur en zonder voorbeeld, die de Heere God aan het gezigt van de Wijſen, in een land van duiſterniſſen ende der ſchaduwe des doods, ten aanzien van de kenniſſe Gods, heeft doen verſchijnen tot openbaringe van zijne heerlijkheid. Als het gerugt daar van opklonk, was het een donderſlag in de óren van Herodes, en de gantſche ſtad was met hem in rep en roer. En geen wonder, want hij een uitlander, en die het rijk had verkragt, vreeſde dat een Sterker hem zoude opkomen; of dat de ijsre vuiſt van Rome, die het als

les overmogt, hem met énen ſlag zoude nederbonſen: en al het volk van de nieuwe tijding verwondert en verſchrikt, en de wreedheid van Herodes gevoelende, was bedugt voor verandering van ſtaat, en getrooſt om elendige ſlavernij, als het maar in vrede was, uit te ſtaan. Daar op liet Herodes alle Hogenprieſters en Schriftgeleerde bij zig komen, vragende, als van een onzekere zaak, waar de Chriſtus zoude worden geboren? Zij antwoorden, volgens de Godſpraak van Micha, te Bethlehem in Judéa. Toen ontbood Herodes de Wijſen heimelijk bij zig, op dat de Joden zijne liſtigheid, en de geboorte van Jeſus niet zouden merken, en onderzogt naauwkeurig den tijd van de verſchenen Star; ende hij zond hen naar Bethlehem, hij zelfs wees hun den weg die zij zogten, met bevél, om het Kindje op te zoeken, zeggende, als gij Het zult hebben gevonden, boodſchapt het mij, op dat ik ook komende Dat aanbidde, en bedekte aldus zijne wreedheid met een glimp van zagtmoedige godsdienſtigheid, want hij meinde Chriſtus eerder den hals te breken, als'er de Joden de lugt van zouden krijgen. Toen trokken de Wijſen op reis, en de Star die zij in het ooſten in hun land hadden gezien, ging voor hen henen, tot dat zij komende pal ſtond boven, alwaar het Kindje was. En de zij de Star ziende, waren van grote vreugd zeer verblijd. Ende in het huis komende, vonden (zagen) zij het Kindje met Maria zijne moeder, en de nedervallende, naar de wijze van de morgenlandſche volken bij hunne koningen, baden zij het zelve zonder kroon, zonder ſcepter, zonder troon, en zonder lijfwagt, in een ſchamel huisje, aan. En hunne ſchatten of ſchatbuſſen openende, droegen zij Het geſchenken op, goud, ende wierook, en de myrrhe: gaven, die de natuur mooglijk in hunne landen voortbrogt. Het goud is koningklijk, en dien Koning eigen; de wierook behoort aan de offerhande voor God; en de myrrhe dient om dode lighamen voor verderf te bewaren. Door die Wijſen, de eerſtelingen der Heidenen, welke naar Jeſus den God des heils uitzagen, wierd de voorzegging beveſtigt en aanbegonnen, dat de koningen van Tharſis en van de eilanden geſchenken zullen aanbrengen, en de koningen van Scheba en Seba verëringen toevoeren: en dat alle koningen voor Hem zullen neder-buigen, en alle Heidenen Hem dienen: met een vooraſſchaduwing, dat het water van de grote rivier Euphrates zoude uitdrogen, op dat de weg der koningen tot Chriſtus, van den opgang der zon zoude worden bereid. Als de Wijſen hunne Godsreis dus verre hadden afgelegt, zijn zij, godlijk in den droom vermaant, tot Herodes niet weder te keren, door een andere weg naar hun land vertrokken. De Wijſe Ooſterlingen toonden, dat het koſtelijkſte God toekomt, niet om dat Hij iet behoeft, want alles onder den hemel is het Zijne: maar het koſtelijkſte word door goud verbeeld en uitgedrukt. De gebeden en dankzeggingen der gelovigen verſtrekken bij God voor goud: en daarom zijn de goude phiolen van de vier en twintig Ouderlingen vol reukwerk, welke zijn de gebeden der heiligen: en de Koninginne, de Kerk, de Bruid, ſtaat aan zijne regte hand, in het fijnſte goud van Ophir. Die dan goud offeren, zijn juiſt geen' koningen die kronen dragen, maar koningen naar het gemoed, de welke Jeſus van hunne zonden in zijn bloed heeft gewaſſchen, ende tot koningen en prieſters gemaakt voor God ende Zijnen Vader.

HET

Matth: II, 14.

Ἰησοῦς φεύγει εἰς Αἴγυπτον.
The escape of Jesus into Egypt.
Christi Flucht in Egypten.

FUGA IN AEGYPTUM.
Jesus s'enfuit en Egypte.
De Vlucht na Egypten.

HET IX. TAFEREEL.

DE Bewaarder Iſraëls ſluimert nogte ſlaapt niet, want zijne ógen zijn in alle plaatſen: en bij dien Heere Heere zijn ter bequamer tijd uitkomſten tegens de dood, dewijl alle zijne heilige zijn in zijne hand. Zoude dan de Magtige Jacobs zijn Kind Jeſus, den Zoon van zijne liefde, niet gade ſlaan, ende met de ſchaduwe der vleugelen van zijne Almagtigheid dekken? Ja gewiſſelijk, Hij red Hem van den ſtrik des vogelvangers. Wanneer de ooſterſche Wijſen waren vertrokken (de tijd en plaats zijn niet beſtipt bepaalt) zie [als de hulp beneden ontbreekt, komt het heil van boven] de Engel des Heeren verſchijnt Joſeph in den droom, zeggende; Opgeſtaan zijnde neem het Kindje en zijne moeder, ende vlugt in Egypten, ende wees aldaar tot dat ik het u zal zeggen; want Herodes zal het Kindje zoeken, om Dat te verdoen. Dezen Engel is waarſchijnlijk Gabriël, om dat die in de bekentmaking der geboorte van den Meſſias, van de Godheid was gebruikt. Het beſtél van zaken wierd aan Joſeph, de voedſtervader van Jeſus, in den droom [gelijk de bevélen Gods voortijds veelmaal aan zijne dienſtknegten plagten te geſchieden] belaſt; en door de aanſpraak van den Engel wierd hij ook geboden den ſlaap te ontvlieden, om de vlugt te veiliger bij de nagt te nemen: en het Kind, als de Heere van Maria, had in zijne rede de voorrang boven de moeder. Egypte was de gelegenſte ſchuilplaats, als naburinne van Paleſtina, en onder een anders gebied, voorgeſtelt met gezag en belofte van hemelſche waarſchuwing en weêrkomſt; en de reden om de reis ſpoedig voort te zetten, daar broede een groot quaad te hoof, Herodes de wreedaart zoude als een brakhond omſnuffelen, en zijne dolle dolk in het hart van den jongen Joodſchen Koning, den Zoon des Konings, pogen te ſtoten. Joſeph gezwind opſtaande [want daar viel met ſammelen geenſins wat uit te regten] dede het géne was bevolen, ende hij nam het Kindje ende zijne moeder in de nagt, ende vertrok naar Egypte. De man was ras gereed: waar uit men de armoede van de ouders van Jeſus kan afnemen. Zij hadden niet tot de vlugt klaar te maken, niet te zakken of te pakken, geen' ſchatten te bergen, ofte aan iemand te bevelen, nogte énige ſchulden in te manen. Dan och! het heeft gewis wat in, en het ziet'er bijſter bitter uit, als balling, met een vrouw en een klein kind, in de nare nagt weg te vlugten, en zonder tijdelijke middelen in een vreemd land om te ſukkelen. Maar mooglijk dat het offergoud van de Ooſterlingen, een beknopte reisvragt, en een grote verligting van armoede, door het godlijk voorbeſtel, toen regt te pas quam. Men kan niet zeggen hoe Joſeph in den donker de reis nam, dog het is wel zéker te voet, en dat hij Maria niet als zijne vrouw, maar als de moeder van zijnen Heere aanmerkte en agte, en daarom zelfs het Kind droeg, Dat alle dingen draagt door het woord van zijne kragt, en waar door hij een man was gemaakt. Van énig voorval, of de nette tijd van verblijf in Egypte, vindmen niet aangetekent: hij was daar in

een duiſter land, alwaar het Kindje Jeſus, een blind volk, door de tegenwoordigheid van zijn ligt, volgens het getuigenis van Simeon, begoſt te heiligen, tot de dood van Herodes [die na weinig' maanden ſturf, of van de kortſe, of aan boſe ſchurft, of door een verrotting aan het gemagt, of een vervloekte ſtank, en ſtraffe van zijn' verwate ſchelmſtukken leed] op dat zoude worden vervult het woord van den Heere, door den Propheet, zeggende; Ik hebbe mijn Zoon uit Egypte geroepen. De Evangeliſt gebruikt de ſpreekwijze van Vervulling, en ſchikt de voorzegging naar de uitkomſt, dewijl de zaken niet zijn om de voorzeggingen, maer de voorzeggingen zijn geweeſt om de toekomende dingen. God hadde voorzegt, om dat Hij hadde vaſtgeſtelt te doen; en Hij doet, om dat Hij hadde voorzegt, op dat Hij waaragtig zij. Het verhaal van de verloſſinge van Iſraël uit Egypte, was een beginſel van groter vrijheid, door Chriſtus te verkrijgen. De voorzegging van Hoſea is voorbeeldelijk, en bevat een dubbele vervulling, éne letterlijke in het voorbeeld in Iſraël, en éne andere verborge in het nabeeld in Chriſtus; en wel beide uit den zinnewil van den Heiligen Geeſt, Die de voorgaande weldaad verhaalt, ende de toekomende belooft. Het volk Iſraël, van God boven alle volken der aarde bemint, droeg het beeld van Chriſtus, want Moſe zeide tot Pharao; De Heere zegt, Mijn Zoon, mijn eerſtgeboren is Iſraël. De Heere God heeft gewilt, dat véle omſtandigheden van het Oude Verbond met de hoedanigheden van Chriſtus zouden overeenkomen, gelijk blijkt in Melchizedek, in het Paaſchlam, en in de kopere Slang. De Godſpraak dan behelſt, gelijk de Heere zijn volk uit Egypten heeft geroepen, alzo zal Hij zijn Zoon Jeſus uit Egypte roepen: want één en het zelve werkwoord word, in het Hebreeuwſch, in de voorleden en in de toekomenden tijd zeer dikwijl gebruikt: en als de Evangeliſten of Apoſtelen uit het Oude Teſtament plaatſen bijbrengen, verſtrekken die onfaalbare verklaringen en volkome uitleggingen voor alle gelovige, die in den geeſt leſen.

Matth. II, 16.

Ἡρῴδης ἀναιρεῖ τὰς παῖδας τὰς ἐν Βεθλεέμ.
Herod's cruelty against the Children in Bethelem
Herodes lässet die Kinder Zu Bethlehem tödten

INFANTICIDIUM HERODIS.
Herode fait mourir les enfans de Bethleem
Herodes Kindermoort .

HET X. TAFEREEL.

Hier word de gordijn van een treurtoneel, vol van neêrſlag bloed en tranen, opgeſchoven, alwaar de verwoede wreedheid hare moord-rol ſpeelt. Maar in de ſchrik van de ijſlijkheid, is een inwendige trooſt; want de Mannelijke Zoon, die alle de Heidenen met zijnen ijſeren ſcepter zoude regeren, en als pottebakkers vaten te pletter klinken, en op Wien het alleen was gemunt, is de bloeddorſt van den booswigt ontrukt. Men ziet hoe de hand van de godlijke voorzienigheid hadde voorgekomen, dat het Herodes niet was ingevallen, aan de Wijſen iemand mede te geven, om het Kindje Jeſus op te zoeken; want de Heere vernietigt de gedagten van de ergliſtigen, en Hij belagt en beſpot den raad der godloſen. Zonder twijfel wierd Herodes, na het vertrek van de Wijſen, van vrees en halve hoop bereden, en ſpookte, en rinkkinkte door alle de zalen van zijn paleis, als een ſchuimbekkend boſch-zwijn, dat met knorren tieren en gillen het gantſche woud van doodſchrik over eind zet. En wanneer hij ſtaat maakte, dat de Wijſen ruim weêrom konden wezen, en daar niet waren, toen zag of oordeelde hij naar zijne gedagten, dat hij van hun was uitgeſtreken: maar zulx volgt niet, om dat hunne belofte niet klaar blijkt, en ook hadde het verbod Gods hen verhindert. En de helhond, die niet ontzag den hemel aan te blaffen, en het Wigtje Jeſus met geweld wilde verbijten, beſtorf van boosheid om het hoofd zo wit gelijk een doek, en zwol in énen ógenblik van dolle gramſchap in zijn troni zo rood als vuur, en zendende énige ſoldaten, of trauwanten, of beulen, of hapſchaars, zonder ſchijn van énig regt, of een vierſchaar te ſpannen, heeft alle de mannelijke kinderen van twe jaren ende daar onder, naar den tijd, te rekenen van het opgaan van de Star, die hij van de Wijſen had vernomen, te Bethlehem, ende in alle hare landpalen omgebrogt. Bethlehem, dat Broodhuis, om hare graanrijkheid véle eeuwen vermaard, alwaar het geeſtelijke brood van het eeuwige leven nederquam, word een vleeſch-hal, een ſlagthuis, en een moordbank van onnoſele kinderen, en ſmelt in tranen, en drijft in bloed. Help God! wat was 't een dag van rouw en van beklag! toen de wrede moordenaars, met den bloten dolk en het moordmes in de vuiſt, als een jagt van dolle honden, in de weerloſe huiſen quamen inhollen, en op de onnoſelheid al brullende aanvielen. Daar gaat het woeden aan: Hier word een kind van 's moeders borſt gerukt, en de dolk in het hart gedreven. Een ander word ſchielijk de ſtrot gevaagt. Daar word een zoontje op de ſchoot van de moeder dood-geſteken. Ginder word de moeder hare lieve vrugt ontweldigt, en met éne veeg afgemaakt. Daar gutſt de rokende melk met het reutelende bloed uit de gapende wond van een zieltogend wigt. Op een andere plaats vliegt de raſende moeder den moordenaar in het gezigt, terwijl hij heur kind den buik oprijt, dat het ingewand op hare voeten ſtort. In een hoek van den haard word een jongetje, onder het bakeren, het ſpartelbe-

nen van onderen op met een dagge benomen. En de moeder die hare ſtrot voor haar ſuigeling aan den beul toereikt, bezwijkt op haar doorſtoten kind, en ſterft eer datze ſterft De moord gaat weiden, en is overal bij de onſchuldige eerſtelingen, die om den naam van Jeſus lijden. Het geluid van den wédom, het jammer, het geſchrei, en het nare misbaar, van all' de bedroefde moeders, met handewringen, voor de blote borſt te ſlaan, het aanzigt op te krabbelen, het hair uit te trekken, en de klêren te ſcheuren, klinkt op tot aan den hemel, tot voor den troon Gods. En toen wierd de voorzegging van Jeremia vervult; Een ſtem is in Rama gehoort, geklaag, en geween, en veel gekarm: Rachel beweende hare kinderen, en wilde niet vertrooſt wezen, om dat zij niet zijn. Rama was een ſtad in de ſtam Benjamin, en die en Juda maakten één lighaam uit, en het géne aan de éne geſchiede, overquam de andere. De ſchone Rachel, te Bethlehem begraven, die met de grootſte ſmart baarde, en waar in de tederſte kinderliefde uitſtak, verbeelde de trooſteloſe Bethlehemitiſche moeders, die van hare kinderen voor eeuwig berooft, de droefheid niet konnen overkomen, nogte den neêrſlag van haar afwezend kroos en bloed en hoop verkroppen. Die gruwel der verwoeſting, te vergeefs aangeregt, om het hart van den Zoon Gods te grieven, brandmerkte Herodes met den naam van kindermoordenaar, en twede Pharao, die grote Nijlkrokodil. Maar kort daarna verloſte God zijn volk van dat aartsgedrogt, vervloekt daar hij ſtonk, en geſpogen in het gezigt: en wie weet het regt hoe hij aan zijn dood zij gekomen? of hij niet als een andere Antiochus Epiphanes, met een onzigtbare plaag pijnlijk geſlagen, verwrongen aan de leden, onder het uitkruipen van wormen, bij een onverdragelijke ſtank, aan ſtukken en brokken vallende, zijne godloſe ziele hebbe uitgebraakt. De godlijke ſtraf koomt langkzaam, en gelijk met wolle voeten, maar treft op het einde gewis en fel met klem van gewigt, wanneer de aloverwinnende Leeuw uit de ſtam van Juda, de wortel Davids, ter wrake aan komt brullen.

HET

Luc. II. 49.

Ιησῦς ἐν μέσῳ γραμματέων.
Jesus sitting in the midst of the Doctors.
Jesus sittend mitten unter den leerern.

JESUS IN MEDIO MAGISTRORUM.
Jesus au milieu des Docteurs.
Jesus in't midden der Leeraren.

HET XI. TAFEREEL.

Oewel de Zon der geregtigheid, het afschijnsel van Gods heerlijkheid, en het uitgedrukte beeld van des Vaders zelfstandigheid, met de wolk van menschelijkheid was bewimpelt, en na de dageraat boven den zigtëinder der wéreld nog niet hoog opgegaan, nogtans konde dat grote ligt zo verborgen niet blijven, of het wilde énige stralen van hare Godlijkheid uitschieten. Tot dien einde groeide het Kind Jesus op, en wierd van den Geest gesterkt, en met wijsheid vervult, en Gods genade was op Hem; op dat de zaak niet te wonderlijk voor den tijd zoude verschijnen. En zijne ouders reisden jaarlijx naar Jerusalem op het Paaschfeest, dat was in de maand Abib, ten tijde van de ongezuurde broden, waar aan, gelijk nog aan twe andere Feesten, alle mannen Israëls wettelijk waren verpligt, maar de vrouwen niet; dog de godvresende gingen vrijwillig eenmaal in het jaar op. Het géne hier word verhaalt, niet om dat Joseph op de andere feestdagen verzuimde te komen, maar om dat het volgende gebeurde, te weten, dat Jesus twalef jaren oud zijnde, zig tot zijn grootdadig werk begost te schikken, en een proefstuk van zijne hemelsche afkomst te geven, tot een betoninge, dat de eeuwige Godheid in de jonge menscheid woonde. Als zij nu de zeven dagen van de hoogtijd, niet uit kragt van énig gebod, maar uit godsdienstigheid, hadden voleindigt, ende wederkeerden, bleef het Kind Jesus te Jerusalem, ende Joseph ende zijne moeder wiste het niet. Het géne mooglijk bijquam, om dat mannen en vrouwen elk bijsonder gingen, en in één verblijfplaats bij elkanderen quamen; en alzo konde Joseph denken dat Hij bij Maria, en Maria dat Hij bij Joseph was: want meinende dat Hij in het gezelschap was, hebben zij Hem waarschijnlijk des avonds eerst gemist, en zijn één dag-reise gekomen, en zogten Hem onder de bloedvrienden en onder de bekende. Ende Hem niet vindende, keerden zij wederom naar Jerusalem, zoekende Hem, als vresende dat Hij, gelijk andere kinderen wel gebeurt, van de heirbaan mogte afgeraakt wezen. Want schoon zij wisten dat Hij was God, nogtans hadde Hij zig als een ander kind gehouden, niet uit noodzaaklijkheid of zwakheid, maar gewillig, op dat Hij de broederen in alles gelijk zij, uitgenomen de zonde. Ende na drie dagen [zij hadden één dag gereist, op den anderen de zelve weg afgelegt, en op den derden den gezogten gevonden] vonden zij Hem in den tempel, zittende in het midden der Léraren, horende hen, ende ondervragende hen. Het was in één van de drie vergaderplaatsen van de Godgewijde Kerk, alwaar dat lieftalige schone Kind Jesus, de schoonste van de kinderen der menschen, op wiens lippen de genade is uitgestort, en van God in eeuwigheid gezégent, zig liet zien en horen; zekerlijk binnen bij de Joodsche Leermeesters geraakt, door de bevalligheid van zijne bekorelijke gedaante, en voornamentlijk door den rijkdom van zijn verstand in verheve voorstellingen. De deugd uit schoonheid stralende heeft altijt voordeel. Het jonge Kind hoorde als

een aandagtige leerling, en vraagde als een geleerd meester uit het gehoorde, of van de Wet, of van de Propheten, wegens iet wat twijfelagtig dat de zelve aanhong. Hij dwong hen heimelijk tot opmerking, en bond hunne gedagten aan zijne gezégende lippen. Want zij konden hunne ógen met op Hem te zien niet verzaden, en evenwel door onwetendheid en hardnekkigheid niet begrijpen, dat God die voorhenen tot de vaderen door de propheten hadde gesproken, nu tot hen sprak door zijnen Zoon. En alle die Hem hoorden, zo de léraars die in het gestoelte zaten, als de toehoorders die rondom stonden, ontzetten zig, zij waren verwondert en verbaast over zijn verstand en antwoorden. En geen wonder, want het was al godspraak en hemelval. Het gehemelte van dat Kind sprak de waarheid bedagtelijk uit. Daar was de wijsheid, en de plaats des verstands: en die daar hoorde en vraagde, is de wijsheid Gods, in welke alle schatten van wijsheid en van kennis zijn verborgen. De verlege ouders den jongen Léraar der geregtigheid in zijn werk ziende, waren verrukt van verwondering: en Maria zijne moeder, de grootste en gezégenste dogter van moeder Eva, zeide tot Hem; Zoon, wat hebt gij ons zo gedaan? Zie uwe vader ende ik zogten u angstvallig. Ende Hij zeide tot hen met woorden van wederberisping; Wat, waarom zogt gij mij? wist gij-lieden niet dat ik moet wezen in die van mijnen Vader? Het Kind, de Heere, beantwoorde de woorden van zijne moeder net ter zake, sprekende niet van het doen, maar van de plaats, en die was het huis van zijnen Vader: ende zij verstonden de rede niet die Hij tot hen sprak. De jongen Heiland wees als met den vinger op de voorzegging van Maleachi; snellijk zal de Heere tot zijnen tempel komen. Het géne daar na duidelijker is begrepen, wanneer Hij openbaar in den tempel leerde, en zijn Vaders huis van den drek der marktkrameren zuiverde; en toen verbeelde, dat zijne toekomst als het vuir van een goud-smid, en als de seep van de vollers zoude wezen.

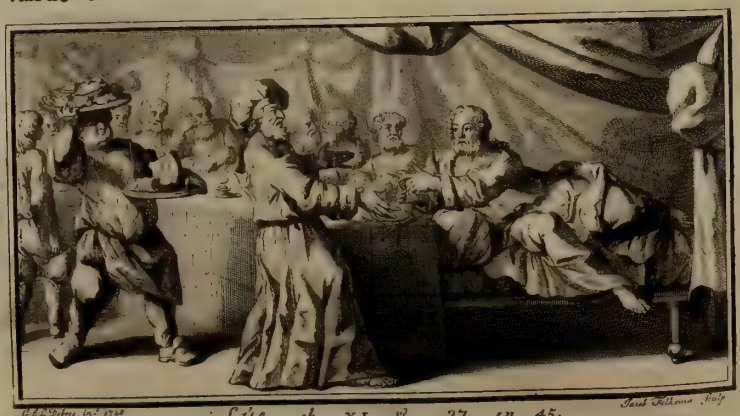

Luc. ch. XI V. 37. en 45.

HET

Math. III. 1.

Κήρυξις Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ.
John preaching in the Wildemesse.
Johannes predigt in der Wüsten.

JOANNES PRAEDICANS IN DESERTO.
La prédication de Jean Baptiste dans le Desert.
Prediking van Joannes in de Woestyne.

L. Carracho pinx. Jongman sculp.

HET XII. TAFEREEL.

Et wierd eens tijd, dat de ſtaat van Juda een ander aangezigt kreeg, en dat God zijn volk vertroofte; en dat men ſprak naar het hart van Jeruſalem, tot vervulling van hare ſtrijd, en tot verzoening van hare ongeregtigheid. De Zoon van Zacharias, zig lang ſchuil gehouden hebbende, quam eindelijk te voorſchijn, als die, van welke Jeſaïa hadde voorzegt; De ſtem des roependen in de woeſtijn: Bereid den weg des Heeren, maakt zijne paden regt. Joannes de Doper van God gezonden, en tot wien het woord Gods in de woeſtijn was geſchied om te preken en te dopen, had een kémelshaire kleed aan, en een lêre gordel om de lenden, en zijn voedzel was ſpringkhanen en wilde honig; en zonder twijfel dronk hij water uit de ſtromende Jordaan toe, als Elia voorheen uit de beek Crith, tot een voorbeeld van treurige boetvaardigheid. En hij predikte in de bergägtige onbebouwde woeſtijn van Judéa, alwaar hier en daar énige ſteden, dorpen, en gehugten waren, zeggende; Bekeert u: want het Koningkrijk der hemelen is nabij gekomen. Word weder wijs; koomt bij uw zinnen; verandert uw gemoed; verbetert uw leven; verlaat de kindsheid ende leeft, en treed op den weg van het verſtand; beklaagt ende veroordeelt uwe zonden, en beſtraft en wreekt die door berouw en leetwezen in u zelven. Want de gelukkige ſtaat van de Kerk onder den Meſſias, door de Propheten voorzegt, is aanſtaande. Op het heilige geklank van den geſtrengen en eerwaardigen Boetgezant, quam een grote ménigte van menſchen uit Jeruſalem, en geheel Judéa, en uit het gantſche naburige land rondom den Jordaan, naar hem toe: ende wierden van hem in de Jordaan gedoopt [ingedompelt] belijdende hunne zonden. Zij bekenden zig ſchuldig voor God, en namen de léér van het Evangelium met geloof en boetvaardigheid aan. De Woeſtijnier ziende véle Phariſeen en Sadduceen [geveinſde, en verlooggenaars van de opſtanding, twe peſten in den godsdienſt] tot zijnen doop komen, zeide tot hen; gij adderen-gebroedzels, wie heeft u vooraf aangeweſen van den toekomenden toorn te vlugten? ô Slangezaad, met erfhaat tegens het Zaad van de vrouw ingenomen! wat menſch heeft u (die niemand boven u zelven agt, van welken gij raad tot zaligheid meint te konnen nemen) gewaarſchuwt voor de gramſchap Gods, de eeuwige helſche ſtraf, die u als boven het hoofd hangt? Gij komt alleen uit nieuwsgierigheid, om den nieuwen Naziréér te zien, en aan het volk uwe opgeſmukte vroomheid te tonen. Zulke veretterde hoofden hadden een ſcherpe loog van noden. Derhalven zeide de Godsheld; Brengt vrugt voort, de bekéring waardig. Doet werken, die tékenen van boetvaardigheid zijn, om Gods grimmigheid over u af te wenden. Meint niet bij u zelven te zeggen; Wij hebben Abraham tot een vader: want ik zegge u, dat God vermag uit die ſténen Abraham kinderen verwekken. Het Zoonſchap is door de belofte in het geloof gelegen. En de bijl legt ook alrede aan de wortel der bomen. Alle boom dan, geen goede

vrugt dragende, word uitgehouwen, ende in het vuir geworpen. Het Woord Gods, het Evangelium, en Zijn oordeel, is daar, en voor de deur, en dreigt u zonder vertoef den ſlag te geven; en zal de onvrugtbare met takken en ſtammen tot de wortel toe afkappen, en tijdelijk en eeuwig ſtraffen, indien gij u niet bekeert. Ik dope u wel met water tot bekéring: maar Die na mij komt is ſterker dan ik, Wiens ſchoenen ik niet waardig ben te dragen. Die zal u met den Heiligen Geeſt ende met vuir dopen. Ik ben niet alleen maar tot dien einde gezonden, dat ik u tot boetvaardigheid vermane; maar ook op dat ik u den Meſſias aantone: ende Hij, die even na mij zijne bediening zal aanvaarden, is op den weg, en nabij, hebbende een ander en een groter vermogen dan ik, want Hij is vol van de kragt Gods: en ik ben te gering, en veel te onbequaam, en al te onwaardig, om Hem de ſlegtſte de minſte en de ſlaafagtigſte dienſt te doen. Hij zal u [ſommige van de uwen, de Apoſtelen, de gelovige] inwendig dopen met den Heiligen Geeſt, en uitwendig met vuir, des zelfs kentéken. Wiens wan in zijne hand, en de zal zijnen dorſchvloer doorzuiveren, en zijne tarw in de ſchuur vergaren, dog het kaf met onuitbluſſelijk vuir verbranden. De Heiland, de Gever van den Heiligen Geeſt is u verkondigt, nu is die Regter met zijn ſcheituig (het woord van het Evangelium en het uiterſte oordeel) gereed de kerk op aarde wel te wannen, en zijne uitverkoren in het Koningkrijk der hemelen te brengen; en de godloſen, ſchellen zonder pit, tot een brandſtof voor een eeuwigen gloed te ſtellen. De Doper hong de kroon op, en wees de roede aan: en hij, die een koning in zijn ſchild zou durven varen, ſchroomde niet de ſchijnheilige geveinſdheid met een heilige vrijmoedigheid onzagt op haar ſeer te taſten; en verder, als de afgezonden Engel, een ijgelijk op zijne vragen te beregten, en te Bethabara, en te Enon bij Salim, den weg voor den Heere, den Meſſias, te bereiden.

HET

Marc. 1. 9.

Χριστὸς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου βαπτίζεται.
Christ baptized of John
Christus wird von Johannes getaufft.

CHRISTUS A JOANNE BAPTIZATUS.
Jesus-Christ est baptizé par Jean.
Christus van Joannes gedoopt.

HET XIII. TAFEREEL.

El te regt heeft de Geeſt op een verbloemde wijze uitgeroepen! Gaat uit gij dogteren van Zion, en aanſchouwt den koning Salomo; want het was een dag van ſtaatſi, en een feeſt van inwijding, daar God van God, onder het opklinken van een hemelſch geluid wierd gekroont. Gelijk de wéreldbouw in énen ógenblik niet geſchiede, maar bij trappen in drie paar dagen wierd voltooit; alzo had Jeſus naar het lighaam allengskens in wijsheid, en in langte, en in aangenaamheid, bij God en menſchen toegenomen. En toen Hij, naar de wijze van de Joodſche Prieſters, Léraars en Propheten, om met gezag te léren, het dartigſte jaar bereikte, en tot zijne heilige bediening volkomen was toebereid, quam die Opgang uit de hoogte, nederig, onverzelt, en onontboden, als een gemeen menſch neffens andere, te voorſchijn uit Nazareth, van Galiléa, naar den Jordaan, tot Joannes, om van hem gedoopt te worden. Niet uit noodzakelijkheid, want Hij had geen zonde; maar op dat Hij de gelijkenis van den doop der bekéring, gelijk die van het vleeſch der zonde, zoude ontfangen. Die zaak quam den Doper onverwagt, verwonderlijk, en onbegrijpelijk, van den énigſten Heilig, den Heilige der heiligen, den Koning der heiligen, voor. Ende hij (door godlijke ingeving wetende dat het Jeſus was, Dien hij te voren van aanzien niet had gekent) weigerde Hem zeer (hij weerde Hem af, hij hielt Hem tegen) zeggende uit eerbiedigheid met een verlegen gemoed; Ik heb nodig van u gedoopt te worden, ende komt gij tot mij? Ik moet van U met de onzigtbare doop, met den Heiligen Geeſt, gedoopt worden; en komt de Zon bij de kaars, en de Heere tot zijnen dienſtknegt? Jeſus zeide tot hem; Laat nu af, want alzo betaamt ons alle geregtigheid te vervullen. Houd mij met uwe rede nogte hand niet tegen; laat het terſtond geſchieden dat ik wil; ik ben van den hemel nog niet uitgeroepen; het is een tijdige bediening; ik moet ſtrax verheerlijkt worden; en volgens die wijze, gelijk de Prieſters op hunne inwijding door waſſching, alle wetten regten en geboden opvolgen. Toen liet Joannes van Hem af. Ende Jeſus wierd van Joannes in den Jordaan gedoopt: ende terſtond uit het water opklimmende, zag Hij de hemelen geopent, en den Geeſt gelijk een duif op Hem nederdalende. Ende een ſtem geſchiede uit de hemelen; Gij zijt mijn geliefden Zoon, in welken Ik welbehagen hebbe. Zo ras Jeſus op het droge was, bad Hij, en mooglijk die woorden; Vader verheerlijk uwen naam: en daar die groten Bidder klopte, wierd in minder dan in énen ógenblik opengedaan: want Hij zag, door openbaring van de Godlijke Majeſteit, de hemelen als geſcheurt of geklooft, met een ware ſcheiding van délen, gelijk de wolken berſten wanneer het blixemt; en alzo den hemel, voor den eerſten Adam geſloten, voor den tweden Adam en voor alle die in Hem geloven, geopent. Ende vervolgens den Geeſt Gods, den Heiligen Geeſt, in lighamelijke gedaante gelijk een duif nederdalen, en op zig komen: te weten, volgens de gelijke-

nis van het lighaam en de nederdaling van een duif, bedenkelijk van gedaante als vuir, geen waar vuir, maar de gelijkenis van vuir, gelijk tongen als vuir daarna op de Apoſtelen zijn gezien. Waar door de eigenſchappen van den Heiligen Geeſt, in het werk der heiligmaking, worden te kennen gegeven; en ſtil opzigt heeft op de duif, die na de zundvloed het téken van de vernieuwde wéreld met een olijfblad aan Noach brogt. Het ſchijnt dat niemand dat gezigt hebbe gezien dan Joannes, dewijl geen Evangeliſt daar van gewaagt; want hij getuigde daarna, Ik (ende niet wij) heb gezien den Geeſt uit den hemel gelijk een duif nederdalen, ende op Hem blijven. Het géne is geſchied, om dat Joannes Jeſus zoude kennen, en om dat Jeſus in zijn ampt zoude worden ingewijd, en om dat de verborgentheid van de Godlijke Drijheid, die in het begin van de ſchepping was ontdekt, in het begin van de nieuwe wéreld klaarder zoude worden geopenbaart. En daar op was'er een geluid, tot verklaring van het kentéken, en dat wel van God den Vader, dewijl niemand buiten Hem Jeſus zijnen Zoon konde noemen. En tot wien van de Engelen heeft Hij ooit gezegt, Gij zijt mijn Zoon (niet aangenomen, maar de eigen, de van eeuwigheid van mij geteelden) heden hebbe ik u gegenereert? En daarom zijt gij de Koning, de Hogenprieſter, ende de Propheet, van mij voorhenen belooft, om mijn welbehagen te doen. Op U, mijn Uitverkoren, in Welke mijne ziele een welbehagen heeft, ruſt de Geeſt des Heeren. En door Hem, Die mij alleen bijſonderlijk behaagt, en in welken mij niet mishaagt, maar aangenaam is als wat Hij uitvoert, ben ik met zondaars verzoent en bevredigt. En Jeſus was van Jeſaïa onder de orakelen ſprekende ingevoert; De Geeſt des Heeren Heeren is op mij, om dat de Heere mij heeft gezalft. En het was een koſtelijker kroon, dan Levi Juda ooit op het hooft zette, wanneer God de Vader den Zoon zijner liefde, eer en heerlijkheid van de hoogweerdige heerlijkheid heeft toegebrogt, met aanbeveling om Hem te horen.

Matth. IV.

Ἰησῦς πειρασθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

Christ being tempted of the Devil.

Christus wird von dem Teüfel versucht.

CHRISTUS A DIABOLO TENTATUS.

Jesus tenté par le Diable &c.

Christus verzocht van den duivel.

HET XIV. TAFEREEL.

NA dat de Heere Jeſus Chriſtus zijn prophetiſch ampt op aarde, door een hemelſch wonderwerk, zigtbaarlijk hadde aangevaart, was'er een ſtorm deur te ſtaan, en een ſtrijd vanoverwinning te ſtrijden, die de kroon op de inwijdinge moeſte zetten. De Godheid wilde de menſcheid in de Godheid op de proef ſtellen, op dat Hij (die voorttrok in zijne grote kragt, om het welbehagen van zijn God met luſt te doen) zeide, o Heere! toetſt mijne nieren ende mijn hart. Om dan den ſtrijd te ontginnen, wierd de Heere Jeſus, de Kampioen Gods, terſtond van den Heiligen Geeſt gedreven in de woeſtijn, om van den duivel verzogt te worden. Hij begaf zig van de menſchen af, in een nare en ijſlijke wildernis, daar het vreeſlijke ongedierte raaſt, en brult, en huilt om roof, om zig met waken, vaſten, bidden en geduld, tot zijnen dienſt aan te moedigen, en te wapenen. Het woord duivel komt in zin overéén met Satan, tegenpartijder, de grote draak, de oude ſlang, en de engel des afgronds; die in het Hebreeuwſch Abaddon, in het Griekſch Appollyon, en in het Nederduitſch bederver word genoemt. Wanneer Jeſus, door de Godheid ondersteunt, veertig etmaal hadde gevaſt, en de ſchaduwe van Moſe en Elia vervult, tot een betoninge dat het Evangelium met de Wet en de Propheten overeenquam, heeft Hij ten laatſten gehongert. Waar door het bleek, dat Hij een waaragtig menſch was, en, door de zwakheid van het afgevaſte lighaam, gelegentheid tot verzoekinge gaf, en zijnen vijand als tot den tweſtrijd uitdaagde. Toen nam de verzoeker zijn ſlag waar, om Hem aan boord te klampen: ende tot Hem gekomen zijnde, zeide hij, Indien gij de Zoon Gods zijt, zeg dat deze ſténen broden worden. Maar Jeſus velde dien aanval met énen ſlag neder; zeggende, daar is geſchreven, De menſch zal niet alleen bij brood leven, maar bij alle woord dat door den mond Gods uitgaat. Wanneer de verzoeker aldus was afgeſlagen, wende hij het op een anderen boeg, ende nam Jeſus mede naar de heilige ſtad, en ſtelde Hem op de tinne des tempels, ende zeide tot Hem, Indien gij de Zoon Gods zijt, worp u zelven nederwaart; want daar is geſchreven, Hij zal zijne engelen wegens u bevélen, ende zij zullen u op de handen nemen, op dat gij uwen voet niet ſomtijds aan énen ſteen ſtote. Om dat de verzoeker door een Schriftuurplaats was overwonnen, brogt hij een Schriftuurplaats bij, en liet'er de woorden uit, in alle uwe wegen, dat is, in uw beroep: en verdraaide de voorzienigheid en de beſcherminge Gods, en de menſchelijke pligt, tot rukkeloosheid, eigen roem, ijdele eer, en nodeloos gevaar. Maar Jeſus antwoorde, daar is beurtwiſſelijk geſchreven, Gij zult den Heere uwen God niet verzoeken. Toen die verzoekinge ook was verijdelt, nam de duivel Hem wederom mede op énen zeer hogen berg, en toonde Hem alle koningkrijken der wéreld, ende hare heerlijkheid, zeggende, ik zal u alle deze dingen geven, indien gij nedervallende mij zult aanbidden. Dat rondom Jeruſalem bergen zijn, is bekent, maar

wat dit voor een berg was, kan men niet weten: en geen berg is hoog genoeg om de gantſche aarde te overzien; en datmen zou meinen Rome, toen het hooſd der wéreld, een deel voor het geheel, te verſtaan, is om de afgelegentheid niet begrijpelijk; en een kaart met een platten aardkloot, of gezigtkundige glaſen, quamen daar ook niet te pas. Het was een onbeſchaamde ſtoutheid van den duivel, dat hij eer eiſchte van den Heere, in wiens naam de knijën der onderaardſche zelfs buigen; en dat hij, die niet konde geven, alles beloofde. Dog die ijdele voorworpen konden de zinnen van Jeſus niet omzetten: aan dien Heilig was niet te doen. Hij door het honen van zijnen Vader geraakt, zeide als ſcheldende met magt, Ga weg Satan; want daar is geſchreven, Gij zult den Heere uwen God aanbidden, ende Hem alleen dienen. Toen droop de duivel in twijfel even wijs weg; want hij hadde door het gematigde antwoord van Jeſus niet konnen uitviſſchen, of Hij de natuurlijke of aangenome Zoon van God was. Van die tijd af was de inwijdinge van Jeſus, den hemelſchén Propheet, volſlagen; en Hij begoſt, als de waaragtige Léraar der geregtigheid, het hoofd op te ſteken. Hij hadde honger en dorſt, hitte van den dag, koude van de nagt, nare eenzaamheid, ſchrik van duiſternis, buldering van weder, getier van wilde dieren, benaauwdheid van lighaam en bittere ziel-angſt, onder zijne zugtingen, en gebeden, en ſmekingen, en tranen, en ſterke roepingen, als een worm en geen man, op de blote aarde uitgeſtaan. Die verzoekinge van Jeſus ſtrekt tot vertrooſtinge voor alle gelovige, in alle verdrukkingen en benaauwdheden; dewijl Hij niet om zijn eigen belang, maar hun ten goede, en tot een voorbeeld, het ſpits der verzoekingen heeft afgebeten: en dat Hij in alle dingen, gelijk zij, dog zonder zonde is verzogt geweeſt, en medelijden kan hebben met hunne zwakheden, en hun te hulp komen: want hier toe is de Zoon Gods geopenbaart, op dat Hij de werken des duivels zoude verbreken.

HET

Matth. V: 1.

Ιησȣ̃ς ἐν τῷ ὄρει.
Jesus in the Mount.
Jesus auf dem Berg.

JESUS IN MONTE.
Jesus sur la Montagne.
Jesus op den Bergh.

A. Henkel del. J. Mulder sculp.

HET XV. TAFEREEL.

DE Heere uwe God zal u een Propheet uit het midden van uwe broederen verwekken, en dien zult gij horen; had Moſe uit den mond van God aan Iſraël belooft, tot een onderſcheid en tegenſtelling van de donderende Wet, die zo vreeſlijk van Horeb afklonk, dat het hart en de aarde beefde: en den aangenamen tijd en dag der zaligheid, wanneer Jeſus Chriſtus, de Zoon Gods, de Koning der propheten, de Fontein des heils, de genade van het Evangelium met zijne gezegende lippen zoude verkondigen. Na dat dan de Heere Jeſus, door een ſtem uit de hemelen, als de geliefde Zoon en 's Vaders welbehagen, in zijn prophetiſch ampt, boven alle zijne medegenoten hoogſtatelijk was ingewijd, en de ſtorm van den verzoeker heldhaftig hadde deurgeſtaan, begoſt Hij te preken, en te zeggen; Bekeert u, want het Koningkrijk der hemelen [de geopenbaarde en vernieuwde ſtaat van de Kerk, door de blijde boodſchap van het Nieuwe en bétere Verbond] is nabij gekomen. Ende gantſch Galiléa omgaande, leerde Hij in de Joodſche vergaderingen, en genas alle zieken en kranken, tot een wonder voor al het volk; zo dat zijn gerugt over geheel Syrië verſpreide, en véle ſcharen van Galiléa, en Decapolis, en Jeruſalem en Judea, en van over den Jordaan, Hem volgden. De Heere Jeſus toen het heir eens overziende, is geklommen op een berg, ende als Hij nederzat, quamen zijne leerlingen naar Hem toe. De naam en de gelegentheid van den berg word niet uitgedrukt, mooglijk om bijgeloof in volgende tijden te verhoeden: dog hij wierd toen tot een preekſtoel, boven de naamhaftige bergen Ararat, Libanon, Carmel en Baſan, en boven den zegenberg Gerizim, door den Léraar der geregtigheid verheerlijkt. De Heiland nam die hoge plaats, op dat Hij bequamelijk mogte worden gehoort, en aanwees, dat zijne rede was verheven en hemelſch. Hij zat, het géne eigen is aan een meeſter, als Léraar en Opperléraar van de opperſte wijsheid. De toehoorders waren niet alleen de Twalef ofte de Zeventig, die toen nog niet waren aangeſtelt; maar de gantſche ménigte die zijne léring volgde; en zijne prediking had opzigt op alle die in Hem geloven. Ende Jeſus zijnen mond aldaar openende, met wakkerheid, voorbedagtzaamheid en verheventheid van ſtem, leerde de toegevloeide ſcharen met godlijke kortbondige zinſpreuken, die alle de verwonderde wijsheid van Griekenland en Latium ver overtreffen. Beginnende zijne onderwijſing met het géne waar in het oogmerk, en het toppunt van het hoogſte goed, de zaligheid is gelegen, en welke de weg zij tot de zelve, in navolging van den godlijken Harpenaar, wiens Boek aanvang neemt met zaligſpreking, zeggende; Zalig zijn de arme van geeſt: want der zelver is het koningkrijk der hemelen. Zulke, die niet zo zeer uitwendig als inwendig arm zijn, verre van alle hovaardij, en de geeſtelijke armoede gevoelen, en beklagen, en hunne gebreklijkheid en onbetaalbare ſchuld aan God bekennen, en in geen werk voor Hem roemen, en hunne onwaardigheid met een gebroken geeſt en

een verſlagen hart erkennen, en den Heere met vreſe dienen, en als arme bedelaars voor de deur van Gods gedugte vierſchaar roepen, genade, genade, genade ô Vader, en geen regt! Dezen komt de rijkdom van het koningkrijk der hemelen, hier in genade, en namaals in oneindige heerlijkheid, toe: het is hun toegeſchikt, en het zal hun worden gegeven, zij zijn verzekerd dat zij het koningkrijk, het gelukkige eeuwige leven zullen ontfangen. Verder ſprak de Mond der waarheid; Zalig zijn de treurige: want zij zullen vertrooſt worden. Zulke bedroefde van ziele, die van quade menſchen te onregt worden geplaagt, en van de godloſen beſpot, en om het koningkrijk der hemelen verdrukt: of met ziekte en armoede, de twe boſe vijandinnen van het menſchelijk geſlagt, zijn bezogt; en al die elende geduldig verdragen, en hunne zonden met berouw betreuren, en daarom met een droefheid naar God zijn aangedaan: zij zullen hier in de verdrukkingen roemen, en hierna zal God alle tranen van hunne ógen afwiſchen. Toen zeide Jeſus voort; Zalig zijn de zagtmoedige: want zij zullen het aardrijk beërven. Zulke, die nederig en geduldig over hunnen geeſt heerſchen, en de gramſchap meeſter zijn; en op het minſte aangedane ongelijk niet opvliegen; en de miſdaden geerne vergeven; en liever van hun regt afſtappen, dan de zaak op het ſtrengſte vervolgen; en gemaklijk van gemoed, op God vertrouwen; en met een zagten en ſtillen geeſt, die koſtelijk is voor God, zijn vervult: zij hebben de belofte en de wettige bezittinge van het tegenwoordige leven, en verwagten de eeuwige erffenis onder den naam van aarde, geen aardſch Canaän, maar Jeruſalem dat boven is, de toekomende wéreld, nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, in welke geregtigheid woont. Daar op vervolgde de Heiland; Zalig zijn de hongerige en dorſtige naar de geregtigheid: want zij zullen verzaad worden. Zulke, die hunne geeſtelijke ongeregtigheid en gebreklijkheid zijn bewuſt, en de zelve vuirig begeren te ſtillen en te leſſchen met de geregtigheid, de gehoorzaamheid, die de Heere God eiſcht, en hier alle deugden bevat, ende Hem is behaaglijk. De verlege verlangen naar niet zo zeer, als dat zij het regtveerdige mogen verkrijgen: en daarom worden zij bij afgevaſte en verſmagte vergeleken, welke met de begeerte van hunne zielen reikhalſen, en door het geloof als van verlangen bezwijken naar de geregtigheid, de Heere onſe Geregtigheid, die zij in dit leven begonnen, en in het toekomende volmaakt zullen genieten: zij zullen geroepen zijn tot het avondmaal van de bruiloft des Lams, en aan hun zal uit de fontein van het water des levens worden gegeven om niet. De Zaligmaker gingk voort zeggende; Zalig zijn de barmhertige: want hun zal barmhertigheid geſchieden. Zulke, die medelijden hebbende, en in aalmoeſſen te geven mildadig, en in ongelijk te vergeven genadig zijn, en zig over de elendig ontfermen, bezitten een deugd, die naar de Godheid gelijkt: en die de arme geeft leent God, en zal geen gebrek hebben, maar gezégent zijn in eeuwigheid. Wel dien man die zig ontfermt ende uitleent! hij beſchikt zijne zaken met regt, hij zal in eeuwigheid niet wankelen; want zekerlijk daar is beloning, en de verwagting zal niet worden afgeſneden. En die zijn hart opent voor de hongerige, en de bedrukte zielen verzadigt, dien zal zijn ligt opgaan in de duiſternis, en zijne donkerheid zal zijn als de middag; want de barm-

barmhartigheid zal roemen tegens het oordeel. In den zelven adem zeide de Heere Jesus; Zalig zijn de reine van hart: want zij zullen God zien. Zulke die kuisch van lighaam en gemoed zijn, en hun vat in heiligmaking bezitten; en geen hart en een hart hebben, maar de waarheid met hun hart spreken, welkers tong van hun hart niet verschilt: opregte van handel en wandel, verre van geveinstheid en bedrigerijën, haters van het quaad, liefhebbers van de deugd, die tegens de onreine gedagten, als tegens het oude zuurdeeg zeggen, henen uit; en alzo niet alleen de quade daden, maar de bose begeerlijkheden, die krijg tegens den geest voeren, overwinnen: en aan zodanige is God goed, en die zuivere zullen de wonderen van zijne Wet, de genade van het Evangelium, en de werking van den Heiligen Geest, in een geestelijk gezigt, de kennis Gods, bespiegelen, en het aangezigt des Heeren, het beeld des onzienlijken Gods, in geregtigheid aanschouwen. Hier bij voegde de Zoon Gods; Zalig zijn de vreedzame: want zij zullen zonen (kinderen) Gods worden genoemt. Zulke, die de vrede van het gemoed, de vrede met de vromen, en de vrede met God, die alle verstand te boven gaat, beminnen; en daarom vredemakers zijn van oneensgezinde, en zelfs beledigt zijnde vrede maken, en andere met God tragten te bevredigen. Vol-op van heil is hun in den Vredevorst beschoren; en dewijl zij als regte kinderen naar hunnen Vader, den God van vrede, aartden, zullen zij ook erfgenamen van oneindige vrede en eeuwige heerlijkheid worden. En eindelijk zeide de Heiligste Léraar; Zalig zijn die om de geregtigheid worden vervolgt: want der zelver is het koningkrijk der hemelen. Zulke die om de gehoorzaamheid van de godlijke geboden [die den godlosen onverdragelijk in het oog steekt] met woorden en daden worden verdrukt, gelastert, beschuldigt, geplaagt, mishandelt en verdreven. De voorgaande trappen tot zaligheid bestonden in doen, maar deze laatste in lijden; en aan die lijders, als strijders, word het koningkrijk, voor het welke zij strijden, belooft. Het Koninkrijk der hemelen betékent veel in de Schrift, dog schijnt hier eigentlijkst betrekkelijk op den allerzaligsten staat na de opstanding, wanneer God zal zijn alles in allen. Die vervolgde dan, in hope zalig, zullen een gantsch zeer uitnemend eeuwig gewigt van heerlijkheid genieten. En tot een slot hong de Heere Christus deze zaligspreking daar nog aan, om zijne Mondboden tegens de woede van alle vijanden te harrenassen en aan te moedigen; Zalig zijt gij als de menschen (de bose de godlose) u smaden [lasteren en schelden] en vervolgen, en liegende alle quaad tegen u ter oorzake van mij (om mijnen naam) spreken. Weest blijde ende verheugt, dewijl uw loon is groot in de hemelen: want alzo hebben zij die Propheten voor u vervolgt. Niet dat zij God zouden verpligten, als of Hij hun iet schuldig ware: maar dat God zelf zig verbond, en hun zijne beloften wilde gestant doen; met een bewijs, dat zijne oude dienstknegten diergelijk een lot hebben uitgestaan, en véle geen droge dood zijn gestorven. In alle die zaligsprekingen zijn de beloften van het tegenwoordige en van het toekomende leven. Zij zijn opgepropt van de rijke en opperste wijsheid Gods: en zij zijn een toetssteen om te beproeven, wie uit God zij geboren. Zij zijn aan-één-geschakelde deugden, die een énen menschе Gods uitmaken; en zijn alle te gelijk verknogte beloningen, aan een ijgelijk te ge-

ven. Waar in men moet aanmerken, dat zodanige worden zalig geſtelt, die arme, treurige, zagtmoedige, hongerige en dorſtige, barmhertige, reine van hart, vreedzame, en vervolgde, om Chriſtus en om de geregtigheid zijn. En daarom is in die Godſpraken rijkdom voor arme, blijdſchap voor treurige, ſtut voor zagtmoedige, verquikking voor hongerige en dorſtige, trooſt voor barmhartige, verſterking voor reine van hart, balſem voor vreedzame, en toevlugt voor vervolgde, te vinden. De Heere Jeſus ſprak in geen hoek, nogte in het verborgen, maar in het openbaar, onder den blaauwen hemel, op een berg, alwaar Hij van alle zijden konde gezien ende gehoort worden, met geen minder doordringendheid van geluid in ijders óren en harten, door een wonder Gods, als Moſe voorhenen tot gantſch Iſraël, toen hij de Wet herhaalde. Ja Hij leerde als magt hebbende, en niet als de Schriftgeleerde, want nooit had een menſch alzo geſproken, dewijl Hij den Geeſt zonder maat hadde ontfangen, en dat de volheid der Godheid in Hem lighaamlijk woonde. Noach was in de eerſte wéreld een preker der geregtigheid; Jona een boetgezant voor Ninive; en Jeremia een geſtreng beſtraffer der zonden van Juda en van Jeruſalem: dog alle dienſtknegten. Hier ſprak de Heere van het huis, de Koning van zijne Kerk, de Zon der geregtigheid zelfs, die geneſinge heeft onder zijne vleugelen; op dat alle uwe kinderen, ô Iſraël! van den Heere mogten zijn geleert. En Hij ſpreekt nog heden door de weêrklank van zijn Woord en Geeſt, zo tot Joden als tot Heidenen, want Hij moet de God van den gantſchen aardbodem worden genoemt. Gelukkig zijn de ógen die Hem hebben gezien, en de óren die Hem hebben gehoort! Maar zalig zijn zij, die Hem niet hebben gezien, ende in Hem geloven!

HET

Joan: II. 1.

Γάμος ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας.
A marriage in Cana of Galilee.
Die Hochzeit zu Cana in Galilea.

NUPTIAE CANAE IN GALILEA.
La Noce de Cana en Galilée
De Bruiloft te Cana in Galileen.

Picart delin.

Folkema Sculp.

HET XVI. TAFEREEL.

Et huwlyk is, naar de taal van Paulus, heilig, en van God zelven in den ſtaat der rechtheid tot vermeerdering van 't menſchlyk geſlacht ingeſteld. Het maakt een van de voornaamſte levensgevallen, en hemel of hel op aarde uit. Dierhalven werd het van ouds her onder alle zedigſte volkeren met veele plechtigheid beſloten, en met vreugdemaaltyden, en allerhande bewyzen van blydſchap en genoegen geviert. De bruiloftzaalen werden met welriekende geurolien beſprengt, de vloergrond met lieflyke bloemen beſtroit, de ſpys op 't cierlykſt en ſmaaklykſt toegericht, en de wyn tot verheuging overvloedig toegeſchonken. Zeven dagen lang duurde het bruiloftsfeeſt by de Jooden, en vrienden en bloedverwanten werden daar toe vroegtydig uitgenodigt, om getuigen van 't huwlyk voltrekken te zyn, en deel aan de bruiloftsvreugd te hebben. Men roemde de ſchoonheid der Bruid met heuglyke gezangen: men zag de zaal door toorslicht beſtraalt, men juichde, men reidde, men leidde de Bruid met ongemeene tekenen van vrolykheid uit haar Vaders huis, men ſtroide gerſt en andere granen tot voorſpel van vermenigvuldiging, en ieder der genodigden was cierlyk gekleed, en bragt eenig geſchenk, of werd van den Bruidegom begiftigt, gelyk ook de Bruid haare ſpeelgenooten bruiloftskleederen en praal cieraaden toezond, als zy de magt had. De maaltyd werd beſtiert door een ſpys-en drankbezorger, die gedurende de zeven feeſt-en bruiloftdagen den huwlykszegen, en andere zegeningen uitſprak, voordronk, en de gantſche menigte der gaſten als maat ſtelde. Al vroeg inden aanvang van 's Heilands amptbediening was 'er iemant zyner vrienden in den echt getreden, en hy daar ter Bruiloft genoodigd. Dit geſchiedde te Kana, in Galileen, niet verre gelegen, zo ſommigen willen, van Nazareth in den ſtamme van Zabulon, niet van Azer, daar ook een Kana lag. Deeze Bruiloft werd gehouden op den derden dag na dat J. C. van Johannes gedoopt, en naar de ſtad Nazareth wedergekeerd was, met eenige aanhanglingen, die hem op de getuigenis van Johannes volgden. Hoewel anderen uit die dagbepaling beſluiten, dat de Bruid eene jonge dochter was, om dat de Joodſche Trouwheeren op den vierden dag zaten, en de bruiloftbereidſelen drie dagen duurden. Anderen vatten 't nog anders. Maar of Johannes de H. Apoſtel en Evangeliſt de Bruidegom was, is onzeker. meer ſchyn heeft het dat Jozef, de plichtvader des Heilands, hier niet vermeld word, om dat hy, gedurende hunne inwoninge te Nazareth, geſtorven was. Groot hoewel niet onmaatig moet de bruiloftvreugd zyn geweeſt als uit het opdiſchen, aanbrengen, en werkzaamheid der feeſtbedienaars in het Tafereel te zien is. Maar wat voorraad en overvloed hier van alles ware, de wyn begon t' ontbreken: dies Maria, die wel ligt eenig beſtel uit kracht van namaagſchap, in deezen maaltyd had, haaren zoon dit te kennen gaf, zeggende, *zy hebben*

geen wyn. Als of zy hem verzocht door een wonderdaad dit gebrek te vervullen. Maar JESUS, die tot hooger dingen was uitgezonden, toonde dat zyn bestemde tyd, om wonderen te doen, die zyne hemelleer bekrachtigen zouden, nog niet geboren was. Op het aanhouden van zyne Moeder beveelt hy de tafeldienaars zes groote watervaten, die volgens de gewoonte der Jooden in de bruiloftzaal stonden, om hunne handen en bekers te reinigen, met water op te vullen. Die vaten waren groot, en bevatte ieder wel drie of vier emmeren nat. De dienstknechten doen 't geen bevolen was, gieten water in de vaten, en dat veranderd in zeer goeden wyn, door 's Heilands wonderkracht. De feestbezorger schept, en proeft, en staat verrukt, en zegt tot den Bruidegom: *ieder zet eerst goeden wyn op, en als men wel gedronken heeft, den minderen, maar gy hebt den goeden wyn tot nu toe bewaart.* Dubbelheerlyk was dit wonderwerk, om den overvloed en goedheid van den wyn; en 't begin der wonderdaaden van J. C. waar door hy niet duister te kennen gaf, dat hy de waare Bruidegom zyner kerke is; en zyne Bruid alle geestlyke zegeningen en vreugd in overvloed verlenen zal.

G. V. I. Debrie Inv. 1718 S.t MATH. Ch. VIII. v. 3.

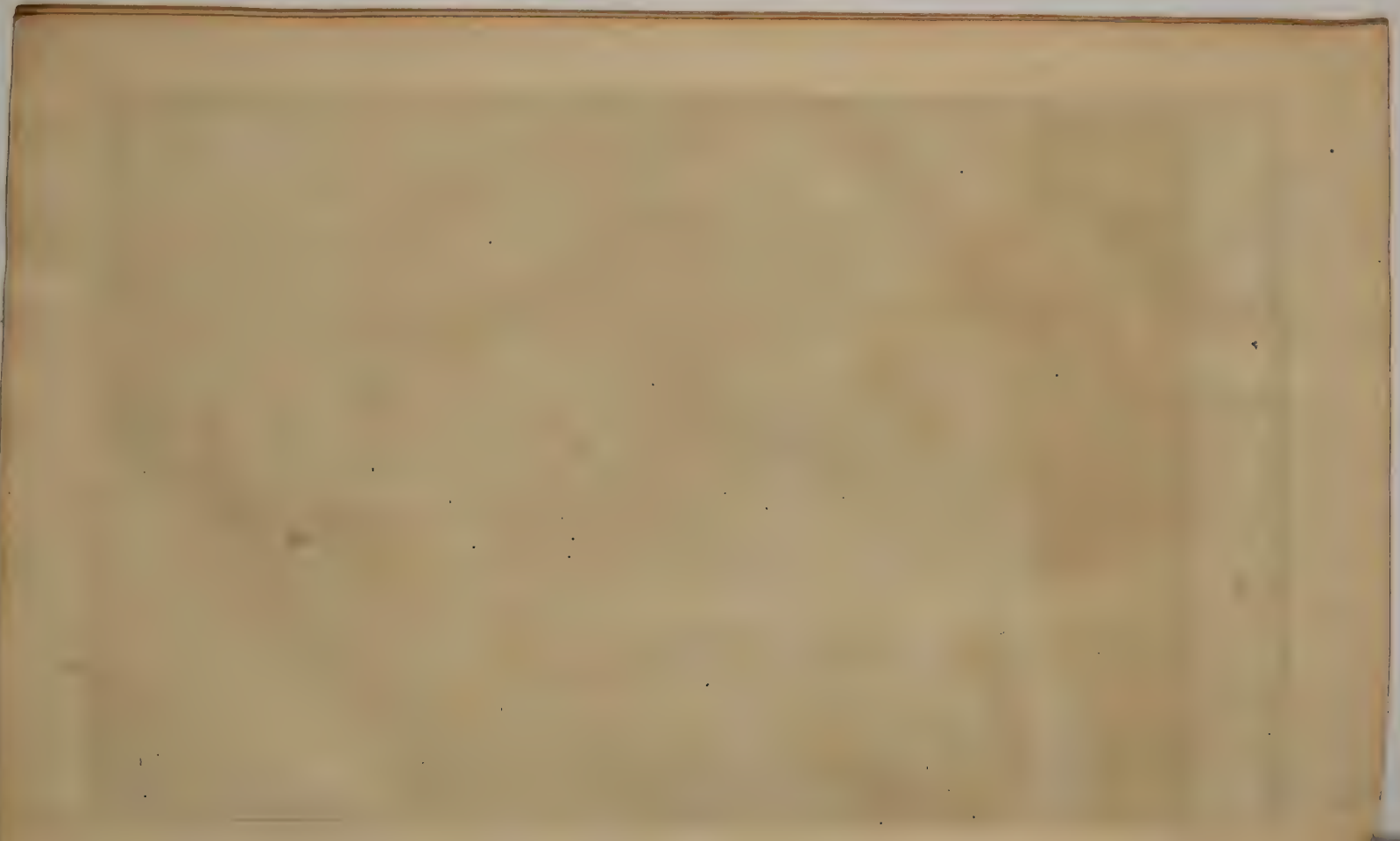

Ἁλιεία μεγάλη πολλῦ πλήθυς ἰχθύων.
The miraculous draught of Fishes.
Der grosse Fischfang Petri.

Luc. V. 6.

MAGNA MULTITUDO PISCIVM CAPTA.
Pêche d'un grand nombre de poissons.
De groote Visvangst.

Raphaël inven. *Thomasin Sculps.*

HET XVII. TAFEREEL.

A de heilryke overwinninge des Satans, en 't groot bewys van wonderkracht door de waterverandering, aanvaard J. C. opentlyk zyn volheerlyk Profeetampt, om de Jooden, die van Mozes en 't geloof der voorvaderen waren afgeweeken, weder te brengen tot de verworpen heilgronden; en zyn hemelſch Koninkryk onder de Heidenen zelve op te regten: Maar nadien hy te Nazareth, daar hy lang opgevoed was, weinig of geen vrucht deed, en gedurig gevaar liep, ook gehoort hadde, dat Johannes zyn volyverige voorloper door Herodes Antipas in den kerker geworpen was, verliet hy Nazareth, en begaf zich naar Kapernaum, eene vermaarde ſtad aan de Galileeſche zee, of 't meir van Tiberias, op de grenzen van Zabulon en Neftalim. Daar hy ook namaals ging wonen, om Herodes beter te konnen ontwyken, en de leerlingen van Iohannes, die verſtroid en verbaaſd waren door t' nootlot hunner leermeeſter, by een te vergaderen, en tot zich te brengen. Op zekeren tyd wandelde hy langs den oever der Galileeſche zee, die zeer viſchryk was, en daarom altyd viſſchers en viſſchersſchepen zag af-en aan-varen, om met hunne vangſt het omleggend land te verkwikken, en winſt te doen. Hier werd de Heiland gevolgt van eenen grooten toevloed van leergierigen, die zyne heilleſſen begeerig waren te horen. en het gedrang was zo ſterk, dat IESUS geraden vond een viſſchers ſcheepken te gebruiken niet alleen om de menigte wat te ontwyken, maarook om van de hoogte beter gehoort te worden, want hy vond een ſchip waar uit de viſſchers aan land gegaan, en bezig waren met hunne netten af te ſpoelen. Hier zat hy als de opperleermeeſter der gerechtigheid neder, en beval Petrus (want het was zyn ſchip) wat van den oever af te ſteken, op dat zyne ſtem tot de menigte mogt doorklinken, en zyne hemelleer van allen gehoort worden. wie zal de genade, die van zyne lippen afvlocide, naar waarde begrypen? wie de kracht zyner leerrede konnen afmalen? maar zyne woorden zyn niet geeindigd, of hy bekrachtigt die met een heerlyk wonderwerk. Petrus krygt bevel dieper in zee te ſteken, en zyn net uit te werpen. en ſchoon hy met zyne medeviſſchers, den gantſchen nacht niets gevangen hadde, begrypt hy echter in dit gebod iets meer dan menſchelyk, en zegt: *den gantſchen nacht hebben wy geviſcht, en niets gevangen, doch op uw woord zal ik't net uitwerpen.* Zo gezegt, zo gedaan. aanſtonds beſluiten zy een overgroote menigte viſſchen, zo dat het net begon te ſcheuren, en zy genoodzaakt wierden hunne medemakkers, die in een ander ſcheepken waren, tot hulp te roepen, zynde de vangſt zo gezegend, dat zy beide ſchepen tot zinkens toe vollaadden. Te doorzichtig was Petrus, en te bedreven in de viſſchery, om in die ſchielyke verandering niet te zien, dat zo groote zegen niet van de viſſchrykheid der zee, maar van 't grootmagtig beſtier des Heilands voortkwam. dies valt hy demoedig en verbaaſd I. C. te voet, en zegt: *Heere,*

gaa uit van my, want ik ben een zondig menſch; zulke woorden ontperſt hem 't beſef van 's Heilands wonderkracht. Iakobus en Iohannes waren met hunnen ouden Vader Zebedeus, de medeviſſchers, en aanſchouwers deezer wonderdaad, en kregen nevens Petrus en Andreas, zynen broeder, deezen trooſt: *vreeſt niet*, maar zyt goeds moeds, ik hebbe dit wonder gewrocht, niet om u af te ſchrikken, maar uit te lokken, en tot mynen heildienſt over te brengen. Bid niet, dat ik *van u ga*, maar gy by my blyven moogt. *Want van nu voortaan zult gy menſchen vangen*, en uit de woeſte zee der weereld tot my brengen: *volgt my na*, om de heilgeheimen te leren, die gy anderen prediken moet, en in de waarheid door myn werken en heiligen wandel beveſtigt te worden. Krachtiger klonk die hemeltaal in 't hart, dan in 't oor. Zy verlaten alles, ſchepen, netten, ouden Vader, en hangen JESUS alleen aan. Zo veel vermogen 's Heilands woorden. zo wyſlyk roept en bercid hy zyne kruisgezanten, eer hy die tot Iooden en Heidenen uitzend. Niet zonder reden vinden eenigen in deeze wonderdaadige viſchvangſt, een levendigen zin en voorbeeld van de prediking der Evangelyleer. De viſſchers zyn de H. Apoſtelen en Leeraars, die zielen vangen. De netten en garens zyn de hemelwaarheden, die vaſt in een gebreid zyn, en heerlyk t' zamen geſchakeld. 'T ſchip is Gods kerk. De viſſchen zyn de geroepen heiligen, die van de weereld afgezonderd, en in Gods kerk overgebragt worden. zulk een zegenryke viſchvangſt beloofde God door zynen Profeet, als hy zeide: *Ook zullen uw viſſchers ſtaan van Engedi tot Emeglum toe, en daar zal viſch zyn ieder naar zynen aart, zeer menigvuldig.* En wederom, *Ik zal veele viſſchers zenden die zullenze viſſchen.*

Joann. II. 14.

Ἰησοῦς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐκβάλλει.

Jesus drives the buyers and sellers out of the temple.

Jesus treibt die Käuffer und Verkäuffer aus dem Tempel.

EMTORES ET VENDITORES E TEMPLO DEPULSI.

Jesus met hors du Temple les vendeurs et les acheteurs.

Koopers en verkoopers uit den Tempel gedreven.

HET XVIII. TAFEREEL.

Et geen Jezus al vroeg, en, maar twaalf Jaaren oud; in den Tempel by de Wet-en Schriftgeleerden betuigde, dat hy in den dienſt van zynen Vader en tot opbouw van zyn huis moeſt zyn, heeft hy den ganſchen tydt zyns levens in zyne amptbedieningen bewaarheid, en werkſtellig gemaakt. Met den aanvang zyner Prediking ſcheenen alle de Tempeldienſten en Feeſttyden geeindigt, en hy der zelver niet onderworpen: en echter heeft hy ze willen bywonen, en meer dan een Paaſchfeeſt vieren; op dat men hem niet zoude verwyten, dat hy gekomen was om de Wet te vernietigen; en niet om die te vervullen. Zo trekt hy van *Kapernaum*, daar hy eenige dagen gebleven was, met zyne Moeder, Bloedverwanten, en Diſcipelen, naar *Jeruzalem* op het Paaſchfeeſt, een der drie hooge Feeſten, als geheel Iſraël van alle de landſtreeken van Kanaan, te Jeruzalem, en in den Tempel verſchynen moeſt, om God te verheerlyken, en zyne bewezen weldaaden te roemen. Die heilige Paaſchplechtigheden wil Jeſus niet verwaarlozen, maar komt, onder alle andere Feeſtvierders in den Tempel. Hier ziet hy in het Voorhof een onverdraaglyk misbruik van Gods huis, en eene Markt in den Tempel: want alle de Feeſtvierders, die of hunne geloften, of Feeſtoffers betalen en opofferen moeſten, en daar toe de vereiſchte Offerdieren niet konden mede voeren van de verr-af-gelegene plaatſen, waren gewoon dezelve in 't Voorhof der Heidenen; dat mede tot den Tempel behoorde; ſchoon zo heilig niet als de verdere Tempelvertrekken gerekend, voor geld te kopen. Hier by kwamen veelen, die den Jaarlykſchen halven Sikkel verſchuldigd waren tot verloſſing hunner zielen, en onderhoud des Tempels; en dan betaalden; ook den prys van tienden; eerſtelingen, en andere gaaven. Het daaglyks Offer vereiſchte 's morgens en 's avonds een Lam, en 't Paſcha nog meer; behalven de Slachtoffers waar mede zy gedurende zeven dagen van 't Feeſt zich vervrolyken moeſten. Ook hadden de Vrouwen van geringen ſtaat in ſommige voorvallen Duiven of Tortelduiven van nooden, om op te offeren. Hier van daan zag I. C. in den Tempel *Oſſen, Schaapen, Duiven, Geldwiſſelaars*, want de halve Sikkels mogten in geen andere munt betaalt worden, dan in halve Sikkels; daar de Wiſſelaars opgeld van namen, en winſt mede deeden. *Jezus* dit ſchandelyk misdryf ziende ontſteekt in yver voor Gods huis; en knoopt een geeſſelzweep van de touwen, daar de Schaapen, Oſſen, en andere dieren mede waren gebonden geweeſt, en dryft alle die Geldwiſſelaars, en Verkopers uit het Voorhof. De Wiſſeltafels werpt hy onder den voet; en ſtort de penningen op den Tempelvloer. De Oſſen en Schaapen jaagt hy uit het Voorhof. De Duivenverkopers dwingt hy de Korven op te nemen; en zich weg te maken. Dus vertoont het Konſttafereel hier alles in de uiterſte

verſlagendheid en wanorde. De loeiende Offeros rukt den Verkoper het touw uit de hand, en ſtoot al die hem wederhouden wil, om verre. De verbaasde Schaapen lopen en ſpringen door het Voorhof, en ſtoten alles onder den voet. De Duiven-en Tortelduivenhandelaar vlied, en vliegt met verbaasde ſchreden weg. De Geldwiſſelaars laten tafels, zakken, penningen in den loop, en zien naar eene veilige ſchuilplaats, of vallen met de Geldbeurs in de hand achter over door 't gedrang van Vee en Menſchen. In 't midden ſtaat Ieſus, en zweept die ſchenders met eenen heiligen yver ten Voorhof uit, met dit rechtvaerdig verwyt: *Maakt van het huis myns Vaders geen Koophuis.* Zo onverſchrokt handelt *Jezus* in 't midden zyner vyanden, en niemant durft hem wederſtaan. Vind iemant dit vremd, die weete, dat hy naar 't Joodſch Yverrecht handeld, dat ter navolging van *Phineas* in zwang ging, en ieder wettigde zonder eenig rechtgeding, om den misbruiker van Gods naam, eer, of dienſt te ſtraffen, zelfs met den dood, als men in tegenwoordigheid van tien Iſraëliten God of Tempel of Dienſt hoorde of zag ontheiligen of laſteren. Hier zyn alle de Paaſchvierders getuigen deezer Tempelſchennis. En zoud Jeſus niet yveren, daar van hem voorſpeld was: *de yver van uw huis heeft my verſlonden?* Ook worden de H. Apoſtelen deezer Godſpraak indachtig; en Jezus geeft den onbeſchaamden Vrageren wat magt of recht hy had zulks te doen; en wat teken hy deed om zyn gezach te bewyzen geen ander antwoord, als: *Breekt deezen Tempel van myn licchaam af, en in drie dagen zal ik dien weder opregten.*

Joan. III

Νικοδήμου ὁμιλία μετὰ Χριςοῦ.

Nicodemus with Christ

Nicodemus kommt zu Chriſto.

NICODEMUS APUD CHRISTUM.

Conversation de Nicodeme avec Jesus-Christ:

Nikodemus by Christus.

HET XIX. TAFEREEL.

Et zuiveren des Tempels, en uitzwepen der schandelyke Verkopers en Geldwisselaars, was het eenig werk niet, dat J. C. op het hooge Feest van Pascha deed. De overgroote menigte van Paaschvierders zag overgroote wonderen, en veelen kleefden hem aan. Niet alleen het gemeene Volk, maar ook Schrift-en Wetgeleerden en Farizeen, en voornaame mannen, die volgens het Profeetisch woord, den *Messias* verwachtten, en nu in *Jezus* zagen. Zelfs Raadsheeren, en die op den Stoel van Mozes zaten, vielen hem toe, om de genade, die van zyne vleklooze lippen afvloeide, te horen, en te genieten. Zo deed *Nikodemus*, een voortreflyk man, en Lid van den Grooten Raad, of het Sanhedrim, die naar den Joodschen tongval *Nakdimon* geheten was. Gelyk meer andere naamen door eene kleine Letterverwisseling van de eene in d'andere taal overgebragt worden. Zeer ryk was deeze Raadsheer, en doorgeleerd in de Joodsche overleveringen, maar onbedreven in de heilgeheimen, gelyk de meeste Joden van dien tyd. Nochtans was hy oprecht, en heilzoekende, en die naar betere schatten jaagde, dan hy op aarde bezat. Deeze Godvruchtige ryke man begeeft zich tot J. C. om uit den mond der waarheid de Hemelleslen te horen, en volzekere gronden van eeuwige zaligheid te leggen: doch hy komt by nacht uit vrees voor zyne Stam-en Staatgenooten, om met de duisterniste zyn groot voornemen te volbrengen, en niemant in 't ooge te lopen. Zo word hy een Discipel des nachts, schoon hy een werk des lichts ondernam. Hy was een Farizeer, en van de bescheidenste der Jooden, maar hadde 't Farizeeusch bygeloof van eigene gerechtigheid afgelegt, en Jezus tot zyn Opperleeraar verkoren. Met zulk een leergierig hart komt hy tot den Heiland, hy treed met hem in heilige onderhandeling, en spreekt hem met diep ontzach, en deze woorden aan: *Rabbi, wy weten dat gy zyt een Leeraar van God gezonden, want niemant kan die tekenen doen, die gy doet, 't en zy God met hem zy.* Hy noemt J. C. *Rabbi*, dat een van de grootste eernaamen was, dien 't Joodsche Volk zyne Leermeesteren gaf. Hy erkent, dat J. C. van God gezonden, en niet uit de Schoolen der Farizeen of Schriftgeleerden voortgekomen was. Hy roemt de tekenen en wonderen die J. C. deed, en belyd, dat God met hem zy, en in hem werke. En met recht, want Iesus was de *Immanuel*, of mensch-God. Jezus, die in zyn harte lag, en zag wat zyne gedachten waren, antwoord hem eer hy vraagt. Ook was dit volgens de Joodsche Leermeesters zelfs het eigen kenteken van den *Messias*, dat hy de gedachten der menschen zoude kennen. *Voorwaar, voorwaar*, zegt J. C. *'t en zy iemant wederom geboren worde, hy kan het Koninkryk Gods niet zien.* Nikodemus, die de zaligheid zocht, maar der zelver rechten weg niet kende, klinkt dit vremd in de ooren; hy hoort die taal, maar verstaatze niet. *Hoe*, zegt hy, *kan een mensch geboren worden, nu oud*

zynde? Bekend en gemeen was echter by de Jooden dat beſef, dat, als een Heiden tot het Joodſch geloof, door Beſnydenis, Doop, en Offerande overging, hy dan een gantſch ander en nieuw menſch wierd, en geen bloedverwantſchap meer rekenen moeſt met Vader, Moeder, Broeder noch iemant der Heidenen. Maar zelf die grondſtelling komt *Nikodemus* niet te binnen: dies hem Jezus andermaal zegt: *Voorwaar, voorwaar zegge ik u, 'ten zy iemant geboren word uit water en Geeſt, zo kan hy in't Koninkryk Gods niet ingaan.* Waar uit *Nikodemus* konde afnemen, dat I. C. van eene Geeſtlyke geboorte ſprak, waar door de menſch een kind Gods, en waarlyk een nieuw menſch word, als hy niet alleen in en door den Waterdoop, maar ook door den H. Geeſt, en 't zaligend geloof zo word ingelyft. Klaarder nog heldert I. C. die wonderſpreuk op, en voegt'er by: *het geen uit vleeſch geboren is, dat is vleeſch*, en vleeſchlyk, en zondig; *maar het geen uit den Geeſt geboren is, dat is Geeſt*, en geeſtelyk, en uit God, en leeft in den Geeſt, en wandelt door den Geeſt. Verbaaſd was *Nikodemus* over dit heilgeheim; weshalven I. C. hem verder onderricht, en de wonderkracht des H. Geeſtes aantoont, als hy zegt: *Verwonder u niet* over myne woorden, *de wind blaaſt werwaards hy wil, gy hoort zyn geluid, maar weet niet van waar hy komt, alzo is ieder, die uit den Geeſt geboren is.* Maar dit begreep de Wetleeraar even zo weinig als het voorgaande, en zeide met dezelve vervremdinge; *Hoe konnen die dingen geſchieden?* zo verblinde hem 't Joodſch voroordeel. Weshalven I. C. hem toevoegt: *Zyt gy een Leeraar Iſraels, en weet gy dit niet?* dit hebben alle de Profeeten geleerd. Dit is door wondergezichten verbeeld. Dit kan men uit de ſchaduwen, beloften, en voorbeelden zien, en ziet gy die anderen onderwyſt, die heilgeheimen niet? *Wy getuigen het geen wy weten*, niet alleen uit het Profeetiſch woord, dat nieuwe harten belooft, en nieuwe hemelen en nieuwe aarde, ten dage van den Meſſias, maar *dat wy gezien* hebben in den Schoot des Vaders, en gylieden neemt onze getuigeniſſe niet aan. *Indien ik u aardſche* dingen, die op aarde geſchieden, en door aardſche zinnebeelden voorgeſtelt worden, *hebbe gezegt, en gy die niet gelooft, hoe zult gy geloven indien ik u de hemelſche*, die bovenaardſch en geheel Geeſtlyk zyn, zonder lichaamlyke zinnebeelden voorſtelle? Met die en diergelyke redenen verlicht en overtuigt J. C. dien Wetleeraar, ontdekt hem de heilgeheimen, en maakt hem een Leerling der genade: zo dat hy niet ſchroomde den Meſſias namaals te verdedigen voor den gantſchen Raad, en zynen laatſten liefdeplicht na den Kruisdood te bewyzen.

Joann. IV:7.

Ἰησοῦς καὶ Σαμαρῖτις.
Jesus and the woman of Samaria.
Jesus und die Samaritische frau.

JESUS ET SAMARITANA.
Jesus & la Samaritaine.
Jesus en de Samaritaensche Vrou.

HET XX. TAFEREEL.

Jezus trok, om zyne heilleer onder gantſch Iſrael te verſpreiden, en 't volk in zyn genaderyk over te brengen door zynen H. vuur-en waterdoop, het geheel land met zyne Leerlingen door, en maakte alomme veele aanhangelingen. Zo dat hy den Farizeen en Schriftgeleerden in 't oog liep, om dat hy meer diſcipelen maakte, dan Johannes. Dies verlaat hy Iudea, om den bitſen wrok zyner haateren te ontgaan, en begeeft zich weder naar Galileen, daar hy te vooren was, en woonde. In deezen wedertogt lag Samaria in zynen weg daar hy door moeſt, en ging. Hy kwam dan in eene Stad van Samarie, *Sichar* genaamd, of in oude tyden *Sichem*, in het geneuglyk en vrucht-en bronryk dal tuſſchen *Ebal* en *Charitſim*. Maar de Heiland, die zynen broederen in alles was gelyk geworden, uitgenomen de zonde, werd vermoeit. Het zy de lankheid van den weg, of honger, of hitte des Zomers hem afgeſlooft had, of alle die ongemakken te gelyk hem beſprongen, hy werd vermoeit, en zette zich neder by de *Fontein Jakobs*, die niet verre van *Sichem*, en zo genaamd was, om dat *Iakob* zelf, gelyk ſommigen willen, dien put gedolven had, of eenigen tyd daar omtrent woonde, na dat hy 't ſtuk Lands van de Heviten gekocht had. By dien waterryken put zat de vermoeide en dorſtige Heiland, en ontſchool de middagzon in groene ſchaduwe van de boomen, als zekere Vrouw uit de Stad water voor het middagmaal kwam halen, want het was omtrent de derde uur, of onze middag. Jezus verzocht dat zy hem wilde drinken geven, nadien hy geen kruik had om water te ſcheppen, en de put zeer diep was. De Samaritaanſche Vrouw ontdekt aanſtonds, uit zyne taal, dat hy een Jood was, en is verwonderd, dat hy drank van haar begeert; nadien'er een onverzoenlyke vyandſchap tuſſchen Jooden en Samaritaanen was, zo dat ze geene gemeinſchap met elkander hielden: want de Samaritaanen waren een t'zaamgeraapte hoop van Heidenen en Jooden, die na de Babelballingſchap in deeze landſtreek tot eene volkplanting waren gezet, en afgoden dienden, en eenen Tempel op *Charitſim*, als ten trots van Jeruzalems Tempel, opgebouwt hadden. Dies verwondert zich deeze Vrouw, dat J. C. met haar gemeinſchap hebben en drinken wil: maar hy vergeeſtelykt zyn geſprek en leid haar op tot de wateren des levens. In 't eerſt verſtaat zy die geheimtaal niet, maar nader onderricht, ſmeekt zy om dat water, en beſpeurt, dat *Iezus* een Propheet moet zyn, die alle haar levens bedryven weet, en ſtelt hem daarom het geſchil tuſſchen Jooden en Samaritaanen wegens den Tempeldienſt voor. *Onze Vaders*, zegt ze, *hebben op deezen berg*, Garitſim, *aangebeden*, en *gylieden zegt, dat te Jeruſalem de plaats zy daar men aanbidden moet.* J. C. geeft haar andere beſeffingen van God en Godsdienſt, en toont, dat onder 't N. T. geen Tempel, noch plechtigheid zal noodig zyn, maar God in *geeſt* en *waarheid* aangebeden

worden. Hier uit begint zy te vermoeden dat Jezus de *Messias* zy, dien de Samaritaanen verwachtten, en uit de boeken van Moses, die zy voor Godlyk erkenden, hadden geleert te wachten als den Opperprofeet. Daar op betuigt *Iezus* volmondig, dat hy de langbeloofde *Messias*, en die groote heilprofeet was. Onder dit gesprek komen zyne Discipelen, die in de Stad waren geweest om spys te kopen, en 't middagmaal te houden, wederom, en zien met vervremdinge hunnen Leermeester met eene Vrouw, en dat nog eene Samaritaansche in redewisseling. De Vrouw verlaat haar waterkruik op dat J. C. met de zynen zoud mogen drinken, gaat naar *Sichem*, verkondigt het geen zy gehoort had, en lokt veele Samaritaanen uit, om den *Messias* te zien en te hooren. Maar eer deeze tot hem gekomen waren, booden de Discipelen *Iezus* de gekochte spys aan, zeggende *Rabbi, eet.* Doch hy leert hen, dat hy andere, en betere spys had, en zyne verzadinge zocht in den wille zyn Vaders te doen, en Zondaars te zaligen. Terwyl hy zyne Leerlingen deeze hemelleſſen geeft, keert de Samaritaansche Vrouw met een grooten sleep Mannen en Vrouwen weder tot J. C. die alle hem met blydtschap horen, ernstig uitnodigen om by hen te blyven, en voor den waaren *Messias* aanneemen. Zo schepten zy nu met volle vreugde levend water uit de Fonteine des eeuwigen heils.

Marc. I, 23.

Ἰησοῦς ἐκβάλλει πνεῦμα ἀκάθαρτον.
Jesus castethout the unclean Spirit.
Jesus treibet den Teuffel auſs.

EJECTIO DAEMONIS IMPURI.
Jesus chasse un Esprit immonde.
Het uitdryven eens onreinen Geests.

Pieu t. delin. Gouwen sculps.

HET XXI. TAFEREEL.

Oit heeft de Satan vinniger gewoed, dan toen Christus zyn heilampt bediende, en de zaligheid der menschen behartigde. Zoud men niet mogen denken, dat hy Jesus naar de kroon stak, en zyn heilloos gebied met geweld zocht in te houden? Maar Christus, die gekomen was om de werken des Satans te vernietigen, gaf verscheiden doorslaande blyken, dat hy sterker was dan die sterkgewapende. Krachtiger konde hy de Jooden, die tekenen eischten, niet overtuigen van zyn Messiasschap. Hier toe doorreisde hy het gantsch Joodenland, en deed overal bovenmenschelyke wonderdaaden, om zich van alle menschen te onderscheiden, en zyne Godlyke kracht te betoonen. Op zekeren tyd kwam hy te *Kapernaum*, eene Stad aan 't meir van Gennezareth, dat zeer vischryk was, en de Stad deed bloeien, zo wel als de wellustige en vruchtbaare Landstreek: en nadien de Sabbatdag, terwyl hy daar was, aanbrak, en veel volks in de Synagoog, of Vergader-en oeffenplaats by een bragt, vond Christus daar zo veele getuigen, als godsdienstige en leergierige Jooden, want hy leerde daar niet alleen als magt hebbende, en met oppergezach: maar hy wierp ook in aller tegenwoordigheid eenen onreinen Geest uit eenen bezeten mensch, dien men in de Synagoog had gebragt; het zy om voor hem te bidden, of door de heiligheid dier plaatse, den Satan, gelyk zy wel ligt meinden, te beteugelen. Maar wat plaats of tyd zoud een onreine Geest rein en heilig achten? De bezeten word *Jezus* zo haest niet gewaar, of de booze Geest, die hem dreef, doet hem met eene naare stem uitroepen: *laat af, wat hebben wy met u te doen, gy Jesus Nazarener.* Hoe vremd moet die onverwachte taal, allen, die in de Synagoog waren, in 't oor hebben geklonken? stonden zy opgetogen over 's Heilands hemelleer? hoe moeten zy niet verwonderd zyn geweest, dat hy den boozen Geest deedt sidderen, en smeken, om *af te laten*, om hem niet te straffen en voor den jongsten dag in 't helsch vuur te werpen. Hoewel anderen dat tot de Galileers, en allen, die in de oeffenplaats waren, t'huis brengen, als of de booze Geest hier door Jezus by hen wilde gehaat maken, om dat zy van hem niets, dan straf, en 't uiterste verderf te wachten hadden. Maar hoe men 't vat, hy erkent Jezus magt, maar in die erkenteniss zelve styft hy 't wanbesef der Jooden, dat hy J. C. van *Nazareth* was en niet van *Bethlehem*, en overzulks de waare Messias niet konde zyn, schoon hy met den zelven adem hem noemt, den Heiligen Gods, als hy uitroept: *ik kenne u* wie *gy zyt*, namentlyk, *den Heiligen Gods.* Maar ook dat heerlyk getuigenisse was vol bedrogs en niet, om Jezus te doen aannemen, maar verdacht, en verwerplyk te maken, en de verkondiginge van de H. Evangelyleer, die hier in bestond, als een verdichtsel te doen uitkryten. Dies bestraft I. C. hem met recht, en gebied hem, in weerwil, *te zwygen*, en uit dien ongelukkigen *uit te gaan.* Te volkrachtig was dit bevel,

vel, om niet te gehoorzamen. De booze Geeſt ſchrikt en trekt en wringt handen, voeten, zenuwen, en alle licchaamleden, en verlaat dien rampzaligen met een yſſelyken ſchreeuw. Dit baarde geen klein verwonderen, en allen die het zagen werden verbaaſt over zo ongehoorde wonderkracht, zeggende tot malkander: *wat is dit?* wat zien, wat horen wy? *wat nieuwe Leer is deeze?* wat kracht heeft deze nieuwe Leer? wat bovenmenſchlyk vermogen heeft deeze Leermeeſter, *dat hy met magt den onreinen Geeſten gebied*, en met opperrecht en gezach bevelen geeft, en gehoorzaamt word van den onreinen Geeſt, die zo verbazende krachten toonde. De groote menigte van oor-en ooggetuigen, die in de Synagoog deeze wonderdaad hadden bygewoont, en ongetwyffeld den eerſt bezeten en nu verloſten kenden, verbreidde aanſtonds alomme door gehcel Galileen, en de nabuurſtreeken, wat'er op zo eenen tyd, in die plaats, geſchied was. En wie konde dat wonderwerk in twyffel trekken, die den verloſten aanzag? wie konde wraken, dat Jeſus de Meſſias ware, die zo groote wonderen deed? Mozes had zelf den Jooden, zo veele eeuwen te vooren, dit tot een kenteken van een waren Profeet gegeven, als hy wonderwerken deed. Zo hadden alle Profeeten van den Meſſias geſprooken, dat hy nooit gehoorde wonderen zoude doen. En Chriſtus zelf wilde den afgezanten van den gekerkerden Johannes geen ander bewys geven, als dit: *de blinden worden ziende, de kreupelen wandelen, de dooven horen, de dooden worden opgewekt.* Dit alles deed Chriſtus als *magt* hebbende, en ging daar in alle Profeeten verre te boven.

Πίσις ἑκατοντάρχου
The Centurion's faith
Der gläubige Hawptmann.

Matt: VIII.o
FIDES CENTURIONIS.
La Foi du Centurion.
Het geloof des Hoofdmans over hondert.

HET XXII. TAFEREEL.

Et verloſſen van den bezeten was het eenig wonderwerk niet, dat Chriſtus te *Kapernaum* deed: maar gelyk hy gekomen was om de Heidenen zo wel als de Joden te redden, betoont hy ook zyne wondere kracht aan eenen Hoofdman over honderd, die een Heiden was. De Romeinen, die volgens het Profetiſch woord ten tyde van Chriſtus het Oppergebied over de Iooden hadden, hielden eene bezettinge in *Kapernaum*, als eene zeeſtad, die het meir van Gennezareth, anders de Galileeſche Zee, genoegzaam bedwong. Onder die krygsbenden en bevelhebbers der Romeinen was een hoofdman over honderd koppen, een man die ryk en 't Joodſch volk zeer genegen was, en zelf een Synagoog voor de Kapernaiten had opgebouwt, het zy op eigen koſten, het zy door hulp en handen zyner krygsknechten, die wel meer gebruikt werden by de Romeinen tot groote en zwaare gebouwen, om de ledigheid te verbannen. Ook had Auguſtus, en na hem Tiberius, uitdrukkelyk verboden het Joodſche Volk in 't ſtichten van oeffenplaatſen te hinderen. Deeze hopman had eenen knecht, die wegens verſcheiden deugden en goede hoedanigheden hem zeer lief en dierbaar thans aan eene zwaare ziekte en pynlyke geraaktheid lag. Zyn heer bekommert voor zyn leven, daar hy zo veel belang by had, zoekt heul en hulp by Chriſtus, van wien hy zo groote wonderdaaden gehoort had: maar door byzondere hoogachting en ontzach durſt hy zelf den Heiland niet aanſpreeken, en ſmeekt de voornaamſte Jooden van *Kapernaum*, zyne bede voor te dragen en de genezinge van dien getrouwen knecht te bevorderen. Deeze oudſten des Volks vervoegen zich by J. C. en ſmeken hem ernſtiglyk dien zieken te genezen: bindende hunne bede met deeze woorden aan: *hy is waardig dat gy dat doet*, en deeze gunſt den hoofdman bewyſt, *want hy heeft ons volk lief, en heeft ons de Synagoog gebouwt.* Die gunſte, zeiden zy, vereiſchte wedergunſt. Zy eiſchen die voor eenen Heiden, daar zy Jeſus met zyne genade verwierpen. *Jeſus* belooft echter te komen, en dien elendigen te helpen: maar de afgezonden Jooden, die het woord uit naam des hoofdmans voerden, betuigen, dat hy zich des onwaardig kent, en Ieſus die moeite niet durft vergen om onder zyn dak te komen; dat hy maar een woord had te ſpreken, en bevel te geven, dat zyn knecht zoud genezen; gevende tot reden van deeze verwachtinge, dat hy zelf een man was *onder het gebied* van anderen, en die 't gezach had *over* anderen, dien hy *bevelen* gaf, en deed gehoorzamen. Zo begreep hy I. C. volmagtig, om de genezinge te gebieden, en van zyn enkel bevel te doen afhangen, zonder dat hy licchaamlyk behoefde tegenwoordig te zyn, om dat hy door Godes alvermogen die kracht met een enkel woord konde doen. Chriſtus verwondert zich over zo Godbetaamlyk beſef van deezen Heiden, die veele Jooden beſchaamde, en zegt

tot de ſchaare, die hem volgde: *Ik hebbe zo groot een geloof zelfs in Iſrael niet gevonden.* Daar Iſrael geen Iſrael was, noch konde zyn, of het moeſt op God vertrouwen, en zyne grootmagtigheid verheerlyken, vereiſchte het gedurig een teken van I. C. en deeze Hopman gelooft, dat'er maar een enkel woord van I. C. noodig zy. By die wonderbaare betuiginge van den Hoofdman, en genezinge van zynen knecht, die beide Heidenen waren, voorſpelt I. C. de aanſtaande roepinge der Heidenen, die den Iooden zullen voorgaan in 't Koningryk der hemelen, en dezelve tot jaloersheid verwekken. *Veelen*, zegt I. C. *zullen komen van Ooſten en Weſten, en met Abraham, Izaak en Jacob aanzitten*, als geeſtlyke huis-en heilgenooten, *in't Koninkryk der hemelen: maar de Kinderen des Koninkryks*, de Iooden, die zich Gods volk en eigendom noemen, *zullen uitgeworpen* worden, buiten de bruiloft des lams, *in de buitenſte*, en meer dan Heidenſche *duiſterniſſe, daar weninge zal zyn en knerſſinge der tanden.* Te gelyk gebied hy de verzochte genezinge; en die afgezonden waren, wederkeerende, bevinden, dat de knecht op het zelfde oogenblik als I. C. dat beval, volkomen gezond, en van zyne geraaktheid genezen was geworden. Zo krachtig is het woord van den Almagtigen.

Matth. VIII, 25.

Ἰησοῦς ἐν πλοίῳ καθεύδων ἐγείρεται.
Christ Sleeping in the Ship was awaked by his Disciples.
Christus in dem Schiff aufs dem schlaf aufgewekt.

CHRISTUS A DISCIPULIS IN NAVIGIO EXCITATUS
On reveille Jesus-Christ dormant sur la barque
Christus in het Schip slapende opgewekt.

HET XXIII. TAFEREEL.

NA dat Chriſtus de gantſche Landſtreek van *Kapernaum* met roem zyner wonderdaaden had vervult, vond hy raadzaam, de Galileeſche Zee over te vaaren naar 't land der *Gargezeenen* en *Gudareenen*, van den overkant van 't meir van Gennezareth: want hy werd als overdrongen door den toevloed der menſchen, die hem van rondom de bezetenen, zieken, en gebreklyken toebragten om genezen te worden. Zelfs een zeker Schriftgeleerde, eer hy overſtak, betuigde Jeſus te willen volgen werwaards hy ook heenen ging, maar kreeg een antwoord, dat hy alle aardsgezindheid verbannen moeſt. Een ander, die zyn Diſcipel was, verzocht zynen Vader te mogen begraven, en hem dien laatſten liefdeplicht te bewyzen: maar J. C. gebied, dat hy hem volge en 't hemelleven bezorge. 'T was laat, en de zon aan 't ondergaan, als Jeſus met de zynen t'ſcheep ging. Maar naauwlyks waren zy afgeſteken of daar ryſt een verbazende ſtorm op zee: de winden bulderen en ſtryden tegen een, de golven worden vreeſlyk opgejaagt, de lucht betrekt, de donderſlagen doen alles ſidderen en beven, de blikſemſtraalen jagen den ſtoutſten eenen doodlyken ſchrik aan, de regenbuien ſtorten onverhoedt neder, de maſten en touwen kraken, de ſtierlieden zyn radeloos, en al wat binnen boord is ziet ſlag op ſlag eenen nieuwen dood te gemoet. Sommigen ſpringen in den boot, en willen afſtooten, maar anderen houden aan, en weten, uit verbaaſdheid, niet, wat zy doen. De zee ſlaat woedend over 't ſchip, en ſlingert dat met den boot heen en weder. De zeilen vliegen aan ſtukken, en van den maſt af, en de meeſter van 't overmeeſterd vaartuig poogt die vergeefs aan te halen. In die algemeene verſlagentheid is Chriſtus alleen onbevreeſt, en ſlaapt geruſt op een hoofdkuſſen echter in het ſchip, dat vol waters liep, en dreigde te zinken. Dies wekken hem de Diſcipelen met deeze verbaaſde woorden: *Heere behoed ons, wy vergaan!* Hooggaande moet deeze nood zyn geweeſt, dat zelfs de Diſcipelen, die Viſſchers, en bedreven Zeelieden waren, den moet verloren gaven. Maar Chriſtus beſtraft hunne kleingelovigheid, en zegt tot hen: *wat zy gy vreesachtig?* als ik by u lieden ben is 'er niets te vrezen. Straks ſtaat hy op, en *beſtraft zee en winden*, hun met oppermagt gebiedende te bedaren, en zyn alvermogen te erkennen. De bulderwinden ſtillen op zyn bevel: de bolle baaren leggen vlak, en gehoorzamen zyn gebod: de lucht heldert op: de wolken vlieden, en een aangenaame kalmte heerſcht over de eerſt onſtuime Zee. Eenige oude Kerkleeraars hebben gemeint, dat *Jeſus* zelf dien ſchroomlyken ſtorm door zyn almagt verwekte, om 't geloof zyner leerlingen op den toets te brengen, en daarom niet zo zeer uit vermoeidheid, als om hen te beproeven, zich ter ruſte gevlyd had. Maar dit wonder deedt zyn werking niet alleen op de angſtvallige Diſcipelen; allen, die op den Oever, of in 't Schip waren ſtaan in verwonde-

ring opgetogen over zo ongehoorde kracht, en zeggen tot malkanderen: *Hoedanig een is deeze, dat ook de winden en zee hem gehoorzaam zyn*, en dat hy niet alleen de booze Geeſten uitwerpt, de zieken geneeſt, en allerhande kwaalen met een eenig woord verdryft, maar zelfs de toomlooze zee betoomt; de woedende winden ſtilt, en regen, en donder, en onweer, gebied, daar niemant magt over heeft, dan de Almagtige? Eenigen hebben in dit wonder geval een voorbeeld der Kerke gevonden, die in de woeſte zee der weereld, als J. C. zich ſtil houd en ſchynt te ſlapen, veele ſtormen en rampen moet doorworſtelen, maar zo haaſt hy ontwaakt, en ſpreekt, den woedenden ſtorm van verdrukking ziet bedaren. Anderen ſtellen daar in een byzonder merkteken van den Meſſias, die heerſchen moeſt over de *opgeblazendheid der Zee*, en haare *baaren ſtilt*, als die zich *verheffen*. Dit ſchynen ook die verwonderaars te zeggen, als zy vraagen: *hoedanig een is deeze, dat de winden en de zee hem gehoorzamen*, die niemant dan God bedwingen en gebieden kan? is hy meer dan *Jonas?* is hy grooter dan *Mozes?* Dit is bovenmenſchelyk, en de kracht Gods. Die verwondering was gegrond, ſchoon de verwonderaars J. C. niet regt kenden, nochte dachten dat hy is de *Emmanuel*, de Menſchgod, die alles draagt door het woord zyner kracht.

Matth. VIII. 28.

Δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι.
DAEMONIACI E MONUMENTIS PRODEUNTES.

The possessed with Devils coming out of the tombs.
Les Démoniaques sortans des Tombeaux.
Die beſeſſenen Kommen aus den gräbern.
De Bezetenen uit de Graven.

C. de Bruyn fecit.

HET XXIV. TAFEREEL.

DE verbolgen zee was niet bedaard, en de bulderende winden geſtild, of het geſlingerd ſchip loopt voorſpoedig en met eene labbere koelte naar den overkant van 't meir, en komt aan het land der *Gergezeenen* of *Gadareenen*, zo geheten van de Stad *Gergeſſa*, of *Gadara*, gelegen op eenen hoogen berg, waar van de gantſche Landſtreek haaren naam ontleende: hoewel eenigen dat liever van de aloude overblyffelen der *Girgaziten*, een der zeven Volkeren van *Kanaän*, afleiden. Hier zetten zy nauwlyks voet aan land, of twee ongelukkige menſchen, die van meer dan eenen boozen Geeſt bezeten waren, vliegen toe en uit de graven waar in zy zich onthielden. Want de graffteden dier landen waren gantſch anders dan onze, en niet gelyk met den grond, maar in rotſen en heuvelen uitgehouwen, en als kelders ſomwylen opgemetſeld, met een ruimen ingang, waar na eene dieper inſchietende graf holte kwam, die wederzyds eenige begraafplaatſen, daar men de gezwachtelde lyken in ſchoot, voor verſcheiden dooden had. Hoog en lang waren die graf kelders en doorgaans met plaaſter en kalk wit gemaakt, op dat de reizigers dezelve ſchuwen, en zich niet ontreinigen zouden. In zulke onreine plaatſen, die wegens haare onreinigheid buiten de ſteden werden geſticht, onthielden zich deze onreine Geeſten en bedreven groote moetwilligheden, en geweldenaryen, de voorby gaanden overvallende, en wreedlyk plagende: want zo woeſt en onbetoomlyk waren de booze Geeſten in deeze rampzalige bezetenen, dat niemant hen konde binden, noch bedwingen, zelf niet met ketenen en boejen. Zy braken de zwaarſte keten aan ſtukken, zy rukten de ſterkſte banden en boejen af, en vlogen den ſtoutſten mannen in 't gezicht. Nacht en dag doorliepen zy met yſſelyk geſchreeuw en gehuil de bygelegen bergen, en graven, en rotsſpelonken, en jaagden allen die hen zagen of hoorden eenen doodſchrik aan. Deeze bezetenen vliegen uit de grafkelders, en Jeſus na, roepende met verbazende ſtemmen: *Jeſus, gy Zoone Gods, wat hebben wy met u te doen?* zy noemen Jeſus *Gods* Zoon, en erkennen zyne oppermagt; maar houden zich als verongelykt, dat zy in dit land hunne woede niet langer zullen mogen oeffenen. *Zyt gy hier gekomen*, vragen zy in de uiterſte benauwheid daar by, *om ons te pynigen voor den tyd?* Zy wachten den dag des oordeels, maar zoeken nu nog vryheid, om menſchen te plagen. Niet verre van deeze graaven was eene kudde zwynen, die by de Jooden wel voor onrein en onbruikbaar gehouden, maar by de Heidenen, die in grooten getale hier en omſtreeks woonden, gezocht, en genuttigt werden, en dus van de zwyndryvers op de bergen en heuvelen van *Gadara* geweid waren. In die onreine dieren bidden de onreine Geeſten te mogen in-en overvaren uit de bezetenen; erkennende dus nogmaals s'Heilands magt en recht over alles, en dat zy, zonder zyne toelatinge niets ver-

mogen. Jeſus, het zy tot ſtraffe der Gadareenen of tot blyk zyner almagt, ſtaat den boozen Geeſten dit toe, waar opzy varen in de zwynen, verwekken-de in de gantſche kudde, die omtrent een getal van twee duizend uitmaakte, eene ſterke beweging, en zeldzaame drift, zo dat alle de zwynen, met eenen dollen ſprong, zich van boven de bergſteilte in de Galileeſche Zee werpen, en verdrinken. De zwynhoeders namen, op dat wonderbaar gezicht, verbaaſd de vlucht naar de Stad *Gadara*, en boodſchapten den inwoonderen wat'er geſchied was; hoe de bezetene van de booze Geeſten verloſt, en die in de kudde zwynen gevaren waren: hoe die doldriftig van boven de bergſteilte waren in zee geſtort, en door zwemmen zich niet hadden konnen redden, maar alle verdronken waren. Dit verlies trof de ſtad diermaate, dat zy tot J. C. uitging, en hem bad, die landpaalen te verlaten. Dus waren niet alleen de zwynhoeders getuigen van deeze bovenmenſchlyke genezinge der bezetenen, maar ook alle de Jooden en Heidenen die te *Gadara* woonden, en die eerſtwoedende menſchen bezadigd vonden: maar door afkeer van J. C. en de geleedene ſchade, bidden zy, dat hy uit hunne landpaalen wilde vertrekken op dat hy, zo zy meinden, hun geen grooter onheil mogt toebrengen. Dwaaze menſchen! die Jezus haten en verwerpen, om dat zy de zwynen liever hadden dan hunne eeuwige zaligheid. Maar zo gaat het allen aardsgezinden, die niet weten wat tot hunnen vrede dient, en liever God en hemel als geld en goed verliezen willen.

Luc. V. 19.

Καθιᾶσι τὸν παραλυτικὸν διὰ τῶν κεράμων.
The Sick of the palsie let down through the Tiling.
Der Gichtbrüchige durch das Dach niedergelassen.

PARALYTICUS DEMISSUS PER TECTUM.
On descend le Paralytique par le toit.
De Geraakte nedergelaten door het Dak.

Picart delin. *Broen. Sculps.*

HET XXV. TAFEREEL.

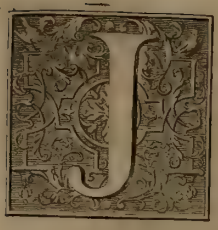

Jesus, die zynen Leerlingen vermaande geen roozen voor zwynen te ſtroien, wilde ook, na de verſmadinge der Gadareenen, in die heilloze landſtreek niet langer blyven, maar begaf zich weder t'ſcheep, en over de Galileeſche zee naar *Kapernaum*, daar hy zyne woonplaats had. Zo haaſt hy daar weder gekomen was, gingen zieken en gezonden tot hem uit: die om genezen, deze om geleert te worden. Doch nu en dan ontrok hy zich der ſchaaren, en ging naar de Woeſtyn, om buiten gedrang van menſchen met God in heilig geſprek en onderhandeling te treden, en niet te ſchynen naar aanhang of t'zamenrotting te ſtaan. Farizeen en Schriftgeleerden vloeiden nevens anderen toe, om zyne hemelleer te hooren, of zyn doen te beriſpen: en was de menigte der menſchen dikwyls zo groot dat men de deuren der huizen daar J. C. was, niet magtig was. Zo ging het op zekeren dag, als J. C. predikte. Men bragt eenen geraakten die door krachtloosheid van zenuwen en ſpanpeezen onbeweeglyk, en door 't gantſch licchaam als ontbonden was, tot hem, om genezen te worden. Maar de toevloed en aandrang der menſchen was zo groot, dat zy den elendigen niet konden voor Jeſus neder leggen, maar moeſten blyven buiten het vertrek daar hy was. En nadien de geraakte gaan noch ſtaan konde, en van vier mannen op een beddeken gedragen wierd, klommen zy met hem boven op het dak, om hem van daar neder te laten. De daken der Jooden waren niet ſchuinsopgaande, als die van onze huizen, maar boven plat, zo dat men daar konde wandelen, en meermaalen van die hoogte tot het volk ſpreken, zynde, om den val te beletten, aan alle zyden met leuningen bezet. Dat plat breken zy door, en maken eene genoegzaame opening, om den onbeweeglyken met zyn ruſtbeddeken af te laten zakken in de vertrekplaats, daar Jeſus leerde. Want nadien de Jooden, als zy van God en Godsdienſt handelden, gewoon waren in opperzaalen te vergaderen, en Jeſus en zyne Diſcipelen na hem, die gewoonte navolgden, zal het doorbreken der dak-balken, ſpanningen, en tegels alleen vereiſcht zyn geweeſt. Gelyk zy dan ook den beroerden door de tichels neder laten dalen voor de voeten van Jeſus, die in 't midden van eene groote menigte van Farizeen, Schriftgeleerden en anderen zyne hemelleſſen gaf. De Heer zag dit aan als een heerlyk bewys van hun geloof, en vertrouwen op zyne grootmagtigheid, en zeide tot den geraakten: *Uwe zonden zyn u vergeven.* Hy neemt den oorſpronk der ziekte en krachteloosheid weg, om deezen elendigen te genezen, en gedraagt zich, als den oppergeneesmeeſter, die ziel en licchaam te gelyk geneeſt. Waren'er geene Zonden, daar waren ziekten noch plaagen. Maar die vergiffenistaal ſcheen den Farizeen en Schriftgeleerden te vermetel, en eene Godslaſtering, zeggende by zich zelven: *wie kan de zonde vergeven dan God alleen?* zy ſchynen voor Gods eer te yveren, terwyl

zy Jesus recht en magt verlochenen. Ook durven zy, van vrees voor de tegenwoordige toehoorderen hunne gedachten niet uiten, noch Christus openlyk tegenspreken. Zo doen de schynheiligen en huichelaars, die de menschen meer dan God vrezen. Maar alles is naakt en bloot voor het aldoordringend oog; en Iesus, die in hunne harten las, beschaamde die ongerymde overpeinzingen, en zeide, *wat overlegt gylieden in uwe harten?* gy huichelaars, meint gy u met een grijns van zedigheid voor my te verbergen, en met stilzwygen uwe booze gedachten te bedekken? ik zie, wat gy peinst, ik kenne uwe dubbelhartigheid; maar wat is lichter te zeggen: *Uwe zonden zyn u vergeven*, of te zeggen, *staa op en wandel?* Hun scheen onmooglyk, dat een mensch, die geraakt, en krachteloos, en onbeweeglyk, op een rustbeddeken lag, en 't voorwerp van aller mededogendheid was, zoud opstaan, en wandelen konnen; maar Iesus toont dat alles mooglyk is by God, en dat hy alle magt ontfangen heeft, en de zonden vergeven kan; *doch op dat gy moogt weten*, zegt hy tot die bedekte vyanden, *dat de Zoon des menschen magt heeft om op der aarde de zonden te vergeven*, zo gebied hy den geraakten op te staan, en zegt hem: *Ik*, die oppermagt hebbe, en de eeuwige gerechtigheid moet aanbrengen, *ik zegge u*, ik gebiede u, en geve u kracht om myn gebod na te komen, *sta* op, bewys uwe nieuw ontfangen genezing en kracht, *neem uw beddeken op*, daar gy op rust, *en ga heenen naar uw huis.* Aanstonds werd dit bevel gehoorzaamt, en de geraakte, die zo even gaan noch staan, noch zich bewegen konde, *vliegt op*, voor aller oogen, neemt zyn beddeken, gaat naar huis, en verheerlykt God over zo wonderdaadige weldaad. Dit wonder konde niemant wraken, want de toehoorders van J. C. hadden deezen niet alleen gezien op het beddeken onbeweeglyk en van vier mannen gedraagen, daar hy 't nu zelf dus weg droeg, maar alle de inwoonders der stad, die hem door de straaten zaagen naar huis gaan, en zelf zyn beddeken dragen, werden daar ooggetuigen van, en stonden verrukt over die ongehoorde genezinge, en loofden God, nu zy die ongelooflyke dingen zagen. Hoe die ziekte zwaarder was, hoe de genezing door een enkel woord te verwonderenswaardiger is. Gelukkig, die zo grooten Medicynmeester vind, en in hem vergevinge der zonde, en genezinge zyner ziele deelachtig word. Zulk een kan niet sterven, maar gaat zelfs door den dood in 't eeuwige leven.

Ματθαῖος ἐκ τῦ τελωνείυ κληθείς. Matt: IX. 9.

Jesus calleth Mathew from the receipt of custom.

Matthæus wird aus dem Zoll-haus von Jesus beruffen.

MATTHAEUS E TELONIO VOCATUS.

S. Matthieu appellé de son bureau.

Roeping van Mattheus.

HET XXVI. TAFEREEL.

Het opregten en uitbreiden van 't Koninkryk der Hemelen, onder Jooden en Heidenen, vereischte verscheiden Kruisgezanten; en op dat het geestlyk Sion twaalf poorten zoud hebben, om de toevloeiende menigte van hemelburgeren, uit Oosten, Zuiden, Noorden, en Westen, in en daar te laten in die hemelstad, verkoor J. C. twaalf heilorden in verscheiden tyden, en plaatsen. Sommige riep hy van de vischvangst, om hen Vischers van menschen te maken: Anderen van de tolbank, om Gode Zielen toe te brengen. Zo deed hy *Mattheus*, die anders *Levi* werd genaamt. Deeze was een Tollenaar, en van dat slag, dat van de Jooden zeer gehaat, en by de Heidenen en Zondaaren gerekent werd, schoon ze Jooden waren, gelyk anderen. Want nadienze tollen en lasten invorderden, uit naame des Roomschen Keizers, en dus niet alleen gemeinschap hadden met de Heidenen, die by de Jooden onrein en Zondaren geacht werden, maar ook dikwyle meer eischten, dan het volk opgelegt was, en door dien tol erkenden, dat zy onder de heerschappy der Romeinen waren, daar zy roemden kinderen Abrahams, en een vry volk te zyn, was een Tollenaar by de Jooden een schrikdier. Maar hoe gehaat, hoe verschriklyk, Jesus verkiest eenen van deezen, en roept hem van de tolbank tot het Apostelampt en uit het midden der Zondaaren, om zyne genade te verkondigen. De Heiland was na het voorvermeld wonderwerk en genezen des geraakten naar de haven van *Kapernaum* gegaan, daar, als aan alle watersteigers gedurig volk af-en aanging. Hier hadden de Romeinen een tolhuis, om van alle koopwaaren, en uit-en ingaande goederen, die cynsbaar waren, tol te ontfangen. *Mattheus* zat daar onder anderen; gelyk men hem in dit konsttafereel bezig ziet met geld na-tellen, boekhouden, en eenen Schipper af te vaardigen. *Iesus* ziet hem, wenkt en gebied hem te volgen, zeggende met eene luidbaare stem, maar die krachtiger in 't hart, dan in 't oor drong, *Volg my*: word myn Leerling, en heilgezant, om myn Ryk te verbreiden, en zielen te winnen. Zoud God roepen, en de mensch niet gehoorzamen? aanstonds verlaat hy de tolbank, de boeken, de kisten, de gelden, die hem aanbevolen waren, en volgt *Iesus*, als zynen eenigen schat. Wyze en gelukkige keur! Hy verlaat het verganklyke en zielverderflyke, en wint een eeuwig en zielvergenoegend goed. Tot bewys zyner vreugd en dankbaarheid bereidde hy een heerlyken maaltyd, en nodigde daar toe veele Tollenaars en Zondaaren, of Heidenen en onrechtvaerdige knevelaars, die den Jooden tollen en lasten afpersten, en daarom zeer gehaat, en voor Zondaaren gehouden waren, met welke niemant wilde gemeinschap hebben. Met deeze verachte menschen, zit, of legt *Jesus* aan, volgens de gewoonte van dien tyd, als de Jooden op rustbeddekens aan de tafel lagen, en met de rechterhand aten. En nadien de Joodsche tafelwetten niet alleen veele spy-

zen onrein verklaarden, maar zelfs de reine ſpyzen door onreine menſchen en handen bezoedelt wierden, vonden de ſchynheilige Farizeen en Schriftgeleerden ongerymd en beriſpelyk, dat Jeſus, die zo heilig en onberiſpelyk wilde wandelen, en Diſcipelen maakte, om een nauwgezetter leven te leiden, nu gemeinſchap hield met onreine Tollenaaren en Zondaaren. Die genomen ergernis ſtellen zy 's Heilands Leerlingen voor, om, was 't mooglyk, die van hem af te trekken, en afkeerig te maken. *Waarom eet uw Meeſter*, zeggenze, *met de Tollenaaren en zondaaren?* als of hy door zulk eenen gemeinen omgang met zulke verachte en verfoeilyke menſchen, zich den zelven gelyk, en veracht, en verfoeilyk maakte: en zynen aanhangelingen een voorbeeld gaf van ongebondenheid, en niet van godvrucht. Maar Jeſus, die zo liſtige ſchynheiligheit ontdekte, en hun ſnood harte zag, zal die ſmaad wyſlyk afweeren en beſchamen, door een regt vertoog van het groot einde zyner komſte en amptbediening. *Die gezond zyn*, antwoord hy, *hebben den Medicynmeeſter niet van nooden, maar die ziek zyn.* Eene volgeeſtige zinſpreuk, om die huichelaars, die zich inbeeldden gezond en rechtvaerdig te zyn, door hunne werkheiligheid, daar anderen, die geeſtlyk ziek en gevoelig waren van hunne gebreklykheid en doemwaardigheid, daarom genezinge zochten, om die huichelaars, zeg ik, te leren, dat hunne inbeelding van gezondheid hen ongeneeſlyk, en doodſtraf baar maakte. Maar hy ſteekt hun niet alleen de hart-ader van eigen gerechtigheid af, hy leertze de waare deugd en godvrucht, en zegt: *Gaat heenen, en leert wat het zy, Ik wil barmhartigheid, en geen offeranden.* Want de uiterlyke Tempel en offer-dienſt was hunne gerechtigheid, en overmaat van verdienſtlykheid, waar door zy 't gebrek der wetbetrachting meinden te vervullen. Maar Jeſus toont hun, dat die offerdienſt, alleen, uitwendig gebruikt, krachteloos, en naby de verdwyninge was: en dat God voortaan innige en waare deugd en liefdedaaden, volgens laſt van 't Profetiſch woord, vereiſchte, en die in de nieuwe huishoudinge, die hy moeſt invoeren, alleen zouden gelden. Die gerechtigheid, die in de ſchool der Farizeen niet geleert werd, zoud J. C. aanbrengen. Deze predikte, en ſcherpte hy ieder in, zeggende daarom: *ik ben niet gekomen om rechtvaerdigen*, en die zich inbeelden voor God te konnen beſtaan, maar om *zondaaren*, die zich doemwaardig kennen, tot *bekeering* te *roepen*, en over te brengen. Konde J. C. heerlyker en God betaamlyker oogmerk hebben, dan Zondaaren te zaligen? Konde hy rechtvaardiger handelen, dan ſchyn-en werkheiligen over te geven aan zich zelven? konde hy dit klaarder bewyzen dan in 't roepen van Mattheus, en in 't omgaan met Tollenaaren en Zondaaren? was hy daar in te beriſpen, of te pryzen? Maar ſchynheiligen vinden niets goeds, dan het geen zy zelfs geveinſdlyk en met eene grijns van godvrucht doen.

Luc. VII, 14.

Νεανίας ἀποθανὼν ὑπὸ τῦ Χριςῦ ἐγερθεις.

A dead Youngman restor'd to life by Christ.

Ein Jüngling durch Christus von den todten erweckt.

MORTUUS ADOLESCENS A CHRISTO VITAE REDDITUS.

Un jeune homme ressuscité par Jesus-Christ.

Een gestorven Jongeling door Christus opgewekt.

Goart delin.

Bleuwet Sculps.

HET XXVII. TAFEREEL.

CHRISTUS, die het gantſch Joodenland doorreisde, om 't volk te leeren, en te bekeeren, liet overal, daar hy doortrok, blyken van zyn almagt en menſchlievendheid, in 't genezen van allerhande kwaalen, ziekten en bezoekingen. Maar heerlyker bewys gaf hy nergens, dan te *Nain*, eene Stad in 't erfdeel, en op de grenzen van *Izaſchar*, daar men door of voorby moeſt, als men uit Galileen naar Jeruſalem ging. Gelyk hier Chriſtus ſchynt te doen, om op een der hooge feeſten in den Tempel te verſchynen. Die Stad, die ſommigen op de uiterſte grenzen van 't erfland zoeken, lag niet meer dan twee mylen van *Nazareth*, in eene welluſtige landſtreek, die ieder door heuglyke bergen, vermaaklyke dalen, verkwiklyke bron-en ſprinkaders bekoorde. Maar wat ſtreek of ſtad, hoe vermaaklyk die ook zy, kan iemant van de dood bevryden? de dood vernielt al wat leven ontfangen heeft, en klopt, zonder onderſcheid, aan de deuren der Vorſtenhoven, zo wel als van Boeren-en hardershutten. De dood is een koning der verſchrikkinge, en ſleept jong en oud in 't duiſter graf. Dit zag men in 't vermaaklyk *Nain*; daar men eenen geſtorven jongeling uitdroeg zo als Jeſus de poort dier Stede naderde. Eene groote menigte van mannen en vrouwen verzelde het lyk, om den laatſten liefdeplicht aan den geſtorven te bewyzen. Want nadien'er onder de Jooden niets zo onrein en beſmetlyk was, als een dood licchaam, vond men in de Steden nergens Graven, uitgenomen dat van David te Jeruzalem. Alle andere grafplaatſen waren buiten de ſteden, en daarom werd deze jongeling uitgedragen buiten de ſtad. Ieder betreurde dit lyk, dat in 't bloeiendſt van 's levens lente weggerukt was, maar niemant gevoelde meer ſmarte, dan de hoogbedroefde moeder, die eerſt van haaren man, en ſtut, en nu van haaren eenigen zoon, in wien zy haare hoop geſtelt, en haaren man wedergevonden had, zo treurig beroofd was. De traanen biggelen langs haar bedroefd aangezicht: de zuchten en ſnikken verdoven haar klagten: de oogen en handen zyn opgeheven naar den hemel, van waar zy hulpe wenſcht, en wacht, die haar geen menſch geven kan. Het rouwkleed betuigt de ſmart haars gemoeds, en beweegt jeder tot mededogendheid. Zoud onze mededogende Hoogepriester geen deernis hebben met haar en haaren zoon? ô Ja. Hy word inwendig met ontferminge bewogen, en zegt tot de trooſtlooze moeder: *ween niet.* Hoe veel gy verloren hebt, gy zult dat wedervinden. Is uw' Zoon dood? Ik ben het leven: en hebbe magt, om levendig te maken, dien ik wil. Spaar uwe traanen, die geen nut doen: en vertrouw op my. Met die woorden wend hy zich tot den geſtorven jongeling, raakt baar en hand aan, en zegt: *Jongeling ik zegge u, ſta op.* Ik gebied u, die dood zyt, te herleven, en myne ſtemme, waar door ik de graven zal openen, en alle dooden opwekken, te gehoorzamen, en op *te ſtaan.* Zo roept hy de dingen die niet zyn, als ofze

waren. Hy gebied, en de doode ſtaat op, en *zit over einde.* Want de lyken, werden by de Jooden en andere volkeren niet gekiſt, maar gezwachtelt, en in lynwaat met welriekende ſpeceryen gewonden, en dus op een doodbeddeken met een baar weg en ter aarde gedragen, of by de Grieken en Romeinen verbrand. Zo konde J. C. den dooden aanraken als de baardragers ſtille ſtonden, gelyk zy deeden. Zo konde ook de levendiggemaakte *opzitten*, dat hy zo ligt niet zoud hebben konnen doen, indien hy ware gekiſt geweeſt. Tot onwraakbaar bewys van leven begint de eerſt doode *te ſpreken*, en verſtaanbaar geluid te ſlaan: maar de woorden ſtaan niet uitgedrukt, om alle nieuwsgierigheid te verhoeden. Wat verwondering, wat verbaaſdheid moet de aanſchouwers, op dat gezicht, aangegrepen hebben? Hoe moet de moeder verrukt en in twyfel geſtaan hebben, of ze haaren eigen oogen geloven mogt? Hy leeft echter, en word zyne moeder wedergegeven, en uit de kaaken des doods gerukt. Zulke wonderen had noit Mozes gedaan. Zy waren bewaard voor den Meſſias, om zyne Godlyke kracht te bewyzen. Gelyk ook alle, hier tegenwoordig, met *vreeze* bevangen worden, en God verheerlyken, zeggende met heilige verlegendheid: *Een groot Profeet is onder ons opgeſtaan*, die grooter is dan Moſes, en ongehoorde wonderen doet. In wien God zyn volk bezocht heeft, en zyne beloften vervult. Wie ziet ook in dit wondergeval geen voorſpel van den jongſten dag, als Chriſtus door zyne ſtem de dooden zal doen opſtaan, alle traanen zyner gunſt-en bondgenooten afwiſſchen, en allen gelovigen het eeuwige leven ſchenken?

Matth: XIV, 11.

Κεφαλὴ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιςοῦ τῇ Ἡρωδιάδος θυγατέρι δοθεῖσα.
The head of John the Baptist given to the daughter of Herodias.
Der Herodias Tochter wird das Haupt Johannis auf einer Schüssel gegeben.

CAPUT JOANNIS BAPTISTAE DATUM FILIAE HERODIADIS.
La tête de Jean Baptiste donnée à la Fille d'Herodiade
Het hooft van Joannes den Dooper aen de dochter van Herodias gegeven.

HET XXVIII. TAFEREEL.

DE wulpſche geilaartigheid kan geene beſtraffingen dulden: en die haar poogt te beteugelen of te verbeteren, zal haar verbitteren, en tot woede aanſporen. De voorloper van den Meſſias ondervond dit, en moeſt om zyne heilige vermaning het hoofd verliezen. Herodes, toegenaamd Antipas, zoon van Herodes, die den kindermoord te Bethlehem zo woedend beging, en zynen zoon dien tygeraartigen inborſt overgaf, die booze Zoon van dien boozen Vader, was Viervorſt, dat is over het vierde deel van 't Erfland, of Galileen geſteld; want de Koninklyke waardigheid, die zyn Vader had gedragen, was hem van de Romeinen ontnomen, en 't gantſch Erfland in vier groote, doch ongelyke deelen, geſplitſt. Iturea, en de nabuurige landſtreek viel Filippus, den broeder van Herodes, te beurt. Archelaus kreeg Judea en Samaria. Herodes Antipas beheerſchte Galileen. Hy was een ſlaaf zyner ſchandelyke driften, en had zyns Broeders Filippus wyf ten huwlyk genomen. Over die ſchandlyke vermenging en alle andere gruwelſtukken had de volyverige Johannes hem beſtraft en gezegt: *het is u niet geoorlofd uws broeders vrouw te hebben.* Want of wel de Wet den Jooden recht gaf om des overleden broeders vrouw te nemen, was dat niet geoorlofd, als 'er kind of kinderen waren, zo lange de broeder leefde: gelyk Filippus by zyne Vrouw Herodias eene dochter had, die voor Herodes danſte; en zelfs nog in levenden lyve was. Maar de trotze Viervorſt, wanende alle wetten ontwaſſen te zyn, konde die beſtraffing niet verdragen, en wierp Johannes in den kerker, om van zyne mocilyke vermaningen en beriſpingen ontſlagen te zyn. Gaarne zoud hy dien Boetprediker gedood, en dien heiligen mond geſloten hebben, maar hy vreesde het volk, dat Johannes hoog achtte, en voor eenen grooten Profeet hield. Want zo gaat het: die God niet vrezen, ontzien en vieren de menſchen. Het geviel, dat Herodes, op zynen geboortedag, eenen prachtigen maaltyd toebereid, en zyne gunſtelingen daar toe genodigdt had. Dartele buitenſpoorigheden, en alle godlooze vermaaklykheden gingen hier in zwang. Men zong, men dronk, men danſte, en ieder zocht den anderen te overtreffen in ongebondenheid en ligtvaerdige ſprongen. Maar de Dochter van Herodias muntte boven alle anderen uit in wufte bewegingen, en aardige licchaamzwieren; waar door zy oog en hart van den overſpeligen Viervorſt, die haare Moeder onwettig bezat, zodanig bekoorde, dat hy die godlooze Dochter toezegging deet *van alles*, wat zy mogt eiſchen, zelfs de helft zyns *ryksgebieds*; welke belofte hy zelfs met eede verſterkte. Konde zo godvergeten Vorſt een ander hof hebben dan vol van boosheid en bloedgierigheid? Die geile danſter, van haare geile moeder te vooren onderwezen, eiſcht het hoofd van den heiligen Johannes, die haare ſchenddaad, zo vrymoedig, als rechtvaerdig doorgeſtreken had. Dus ſcheen die jonge dochter

ter haars moeders doen te verdedigen, en 't overſpelig huwlyk tegen Johannes beſtraffing ſtaande te houden. De Vorſt, dronken van wyn, en nog meer van liefde, ontzet zich over dien eiſch, en ziet, te laat, zyn' onvoorzichtige belofte. De liefde tot moeder en dochter ſpoort hem aan, om zyn woord na te komen: maar de vrees voor 't volk ſchrikt hem daar van af. Tuſſchen die twee tegenſtrydige hartstogten vind hy zich benepen. Zal hy 't hoofd van Johannes, dat al het volk zo dierbaar acht, om eenen dartelen ſprong laten afhouwen? zo ſtraalt zyne boosheid en geilaartige ligtvaardigheid door. Zal hy zyn woord breken, dat hy in tegenwoordigheid van alle de Vorſten en Hovelingen zo dier beveſtigt heeft? zo verlieſt hy zyn gezach en zal van alle veracht worden. Dit ſcheen hem onwaardiglyker en onlydelyker, dan den haat van 't volk op zich te laden: behalven dat hy de gunſt en liefde der onkuiſche moeder moeſt verliezen, indien hy den eiſch van haare dochter, die haar eigen eiſch was, niet voldeed. Hy zend eenen Scherprechter naar den kerker, daar Johannes zat, en zonder rechtpleging, zonder doodvonnis, word die groote Voorloper van Chriſtus gedood. Bedroefde loon van godvruchtigen yver! godlooze uitwerking van geile hartstogten en wraakgierigheid! Het afgehouwen Hoofd word, als een Vorſtelyk geſchenk, in eene ſchotel gelegt, en die bloeddorſtige dochter, tot eenen prys van hare ligtvaardige konſt, overgegeven. Hoe wreed moet zy niet geweeſt zyn, die zonder ſchrik een afgehouwen hoofd konde zien? Hoe godloos moet zy niet geweeſt zyn, die het bloed van zo grooten Profeet zonder ontſteltenis konde zien nedervloejen? wat zal ik zeggen met vreugd ontfangen, en haare moeder overleveren? dat gaat alle onmenſchlykheid te boven. Men ziet hier in Gods wonder beſtier met zyne gunſt- en bondgenooten. Herodes houd Feeſtmaaltyden, en Johannes legt in den Kerker. Herodias dochter danſt, en Johannes word onthoofd. Zy vind genade by den Vorſt, maar hy by God. Verheugt u dan niet godloozen als 't u wel gaat, uw geluk is in Gods toorn: maar de kaſtydingen zyner kinderen ſcheuren hen van de weereld, en de dood der rechtvaerdigen is koſtelyk in de oogen des Heeren.

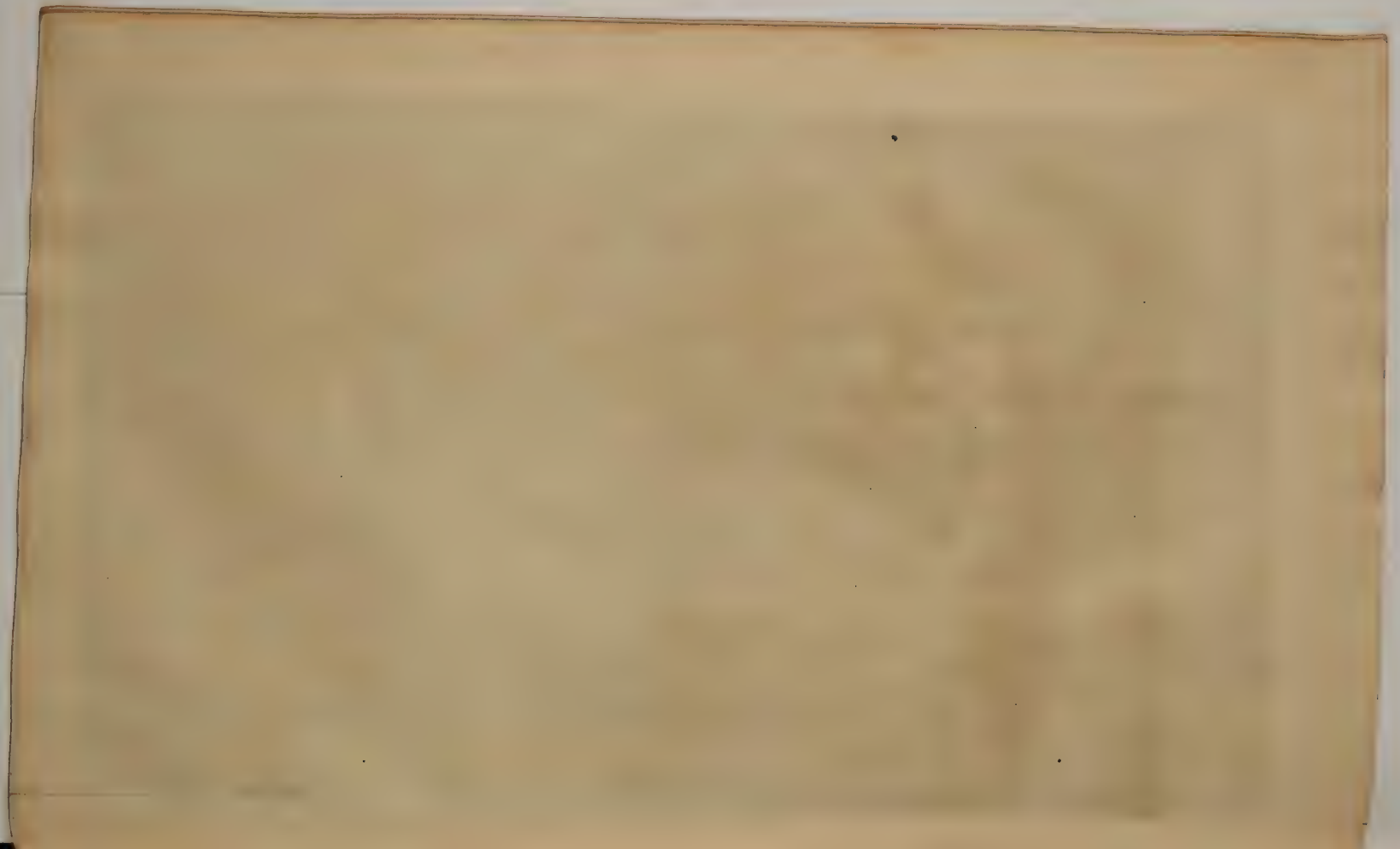

Matth. XIV, 17.

Μέγας ὄχλος ἐλαχίσῳ σίτῳ χορταθείς.
A Great multitude fed with five loaves and two fishes.
Eine grosse menge volks mit wenig speise gesättigt.

IMMENSA MULTITUDO EXIGUO CIBO PASTA.
Une grande multitude rassasiée avec un peu de viande.
Meenigte van Menschen wonderlyk versadigt.

A. Houbraken del. Vander Gouwen sculp.

HET XXIX. TAFEREEL.

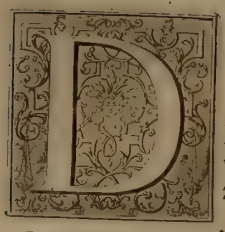

De getrouwe Leerlingen van Johannes den Dooper vernamen met hartgrondige ſmarte den wreeden moord van hunnen Leermeeſter, en toonden, dat hunne liefde ſterker was dan de dood. Zy beſtellen dat geknot licchaam welks hoofd Herodias tot zegepraal haarer wuftheid diende, behoorlyk ter aarde, tot bewys, dat zyne boetleſſen nog in hunne harten leefden: en geven Jeſus kenniſſe van die bloeddorſtige wraak der beſtrafte Vorſtinne. Dit noodzaakt den Heiland t'ſcheep te gaan, over te ſteken, en eene woeſte plaats te zoeken, om daar alleen en verholen te zyn: maar de toevloed der ſchaare was te groot, en haar weetluſt te ſterk, om verborgen te konnen blyven. Zy trekt te voet den zeebogt om, dien J. C. overgeſcheept was, en zoekt en vindt hem in de Woeſtyn. De vermoeidheid der menſchen, de ſchorre dorheid der plaatſe, de menigte der navolgeren baarde den Apoſtelen groote bekommering; voor al wanneer de avond begon te vallen, waar zy voedſel vinden, en van geſpyſt zouden worden. Chriſtus, die eerſt de zielen bezorgen, en voeden wilde, genas die door zyne hemelleſſen, en onderwees allen, die begeerig waren hem te hooren: maar nadien onder de toehoorders veele licchaam-kranken waren, die genezinge hunner kwaalen zochten, kwam hy ook die te hulpe, en maakte ze gezond. Gadeloos geluk, naar ziel en licchaam genezen te worden! Onderwyl viel de avond, en Chriſtus was zo yverig in 't onderwyzen, en de ſchaaren zo begeerig om te leren, dat zy by een bleven en niet ſcheiden konden. Dies openbaren de Diſcipelen hunnen kommer en zeggen tot Jeſus: *Deeze plaats is woeſt, en de tyd verlopen, laat de ſchaaren van U gaan, op dat ze in de vlekken ſpyze voor zich koopen.* Want zy hadden nu den gantſchen dag zonder voedſel doorgebragt; en ſchoon hunne zielen door 't geeſtlyk brood van Gods woord verkwikt waren, hunne licchaam waren afgeſloofd van den weg, dien zy gegaan hadden, en van den honger, dien zy geleden hadden, en nog leeden: dies ſchynt het den Diſcipelen hoognoodig de ſchaaren weg te zenden, en de H. Leerrede af te breken, op dat ze ſpyze en ruſt in de nabuurige Vlekken mogten zoeken. Maar J. C. die wiſt wat hy doen moeſt, en in deezen oogſchynlyken nood zyn grootmagtigheid wilde betonen, antwoordde: *het is onnodig datze heenen gaan, geeft gy haar eeten.* Hy wiſt wel, dat hun dit onmooglyk ware, maar dus zal de aanſtaande wonderdaad onbetwiſtbaarder zyn, en heerlyker doorſtraalen. Ook belyden zy, na overſlag van hunnen voorraad, dat zy buiten ſtaat waren om zo groot volk, dat wel vyf duizend mannen uitmaakte, te konnen ſpyzigen, en zeggen: *wy hebben hier maar vyf brooden*, die van gerſt, en de ſpys der geringſte menſchen waren, en niet zeer groot moeten zyn geweeſt, nadien een jongsken die mededroeg met twee viſſchen, die in de Galileeſche Zee gevangen en voorts gebraden waren. Dus was'er voor

duizent man een klein brood, en dan hadden de Vrouwen en Kinderen niets, die geen minderen honger, dan de mannen hadden. En wat konden twee viſſchen baten? wie zoud'er iets van krygen, en verzadigt worden? zelfs konde al het geld der Apoſtelen, als zy dat optelden, zo verre niet ſtrekken, want dat beloopt omtrent tweehonderd denarien, of volgens onze munt zes- en zeſtig gulden. Jeſus gebied echter die vyf Brooden en twee Viſſchen tot hem te brengen, en de ſchaaren te doen nederzitten in het gras by hoopen verdeeld, om haar te onthaalen, en eenen heerlyken maaltyd te geven. Veel hadden de Jooden op met de maaltyden van hunnen Meſſias, die zy prachtig, overvloedig, welluſtig begrepen; daarmen de ſmaaklykſte wynen drinken, de zoetſte lekkernyen nuttigen, en vol vreugd en vrolykheid wezen zoud. Maar hier zal de waare Meſſias zynen toehoorderen eenen anderen maaltyd toebereiden, en doen zien, dat de menſch niet alleen leeft by brood, maar by allen Woord, dat Gods mond uitgaat. Met zulk een oogmerk heft J. C. het brood op, en zyne oogen ten hemel, en ſpreekt den zegen over dien geringen diſch; die zyne grootmagtigheit zoud openbaren. Het was de gewoonte der Jooden, noit ſpys te nuttigen dan na voorgaande bede om Gods Zegen, op dat ze daar in voedſelkracht, en verzadinge vinden mogten. Maar J. C. zegent de Brooden om die te doen ſtrekken voor zo groote menigte, als hier by weerdſchappen aanlag, en vyf gerſte koeken en twee viſſchen voor vyf duizend mannen, en veele vrouwen en kinderen te doen genoeg, en overvloedig zyn. Natuurlyker wyze konde ieder nauwlyks een klein ſtuksken genieten: maar wat is'er te wonderlyk voor hem die almagtigh en boven de natuur is? J. C. breekt de brooden: want die waren plat en ligt te breken: hy geeft die aan zyne twaalf Apoſtelen, als diſchbezorgers, welker dienſt hy gebruikt, om het wonder onbetwiſtbaar te maken. De twaalf Apoſtelen deelen vyf brooden onder vyf duizend mannen, en dus ieder nog minder als een half brood, en, zie den vinger Gods, die kleine voorraad is wonderdaadig uitgedyd, en meer dan genoeg voor allen, *zy eeten allen*, van zo weinig: dat was iets groots. Zy worden allen *verzadigt*, dat was nog wonderlyker; daar ſchieten nog *twaalf korven* over, dat ging alle wonderen te boven. Dit kon niet geſchieden als door Scheppingkracht: en die zulks doet, moet Oppermagt hebben, om de dingen te roepen die niet zyn, als of ze waren. De ſpys word genuttigt, en vermindert niet: de voorraad word gegeten, en vermenigvuldigt: Vyf duyzend en nog meer worden verzadigt, en twaalf korven ſchieten over. Is Jeſus hier in minder, of meerder dan Moſes? Het Manna daalde uit den hemel tot bewys, dat God, en niet Moſes dat gaf: en J. C. breekt vyf Brooden, en geeft die zynen Diſcipelen, tot blyk, dat hy die vermenigvuldigde. Wie ziet daar in ook geen heerlyk voorteken van het geeſtlyk voedſelbrood der zielen, dat in de huishoudinge des N. T. door den dienſt der Kruisgezanten moeſt uitgedeelt worden onder alle Volkeren, in de woeſtyne der weereld: wanneer alle gelovigen zouden eeten en verzadigt worden?

Matth: XIV, 31.

Χριϛὸς καὶ Πέτρος ἐν τῇ θαλάσσῃ.
Christ and Peter upon the Sea.
Christus und Petrus gehen auf dem Meer.

CHRISTUS UNA CUM PETRO IN MARI.
Jesus-Christ et S. Pierre sur la mer.
Christus en Petrus op de Zee.

Lastman pinxit.

HET XXX. TAFEREEL.

Oe de godloozen liſtiger en doldriftiger woeden, om Gods eer te verduiſteren, en zyn ryk te ſtuiten, hoe die heerlyker doorſtraalt, en roemruchtiger word voortgezet. Herodes was niet verzadigt met het hoofd en martelbloed van Johannes; maar legt toe op het dierbaar leven des Heilands, op dat zyn naam en ryk mogt vergaan. Jeſus was daarom dien wreeden dwingeland ontvloden, en had zyne vlucht verheerlykt met dat wonderdaadig ſpyzigen van zo veele duizenden, en zal die nog verheerlyken met meerdere wonderen tot bewys zyner Godheid en voortzetting van 't heilryk. Zo haaſt was de wondermaaltyd niet geëindigt, of J. C. dwingt zyne Diſcipelen weder over te ſteken, en de Galileeſche Zee, ſchoon de nacht voorhanden was, over te varen, terwyl hy de ſchaaren wechzenden, en ontwyken zoud: op dat hy niet zoud ſchynen aanhang te willen maken, maar in eenzaamheid bidden mogt. Thans was de duiſtere avond gevallen, en 't ſchip met de H. Apoſtelen in zee geſteken, en J. C. alleen aan land, als de zee, die noit geruſt, noch te vertrouwen is, word ontroert, en de wind opſteekt. De baaren verheffen zich meer en meer, en ſlingeren, en dreigen het tegenworſtelend wand, dat gevaar liep in't midden der onſtuimige zee. Maar de Heiland laat hen tegen wind aan ſtevenen en ſtryden, en komt niet tot hen af voor de vierde, en laatſte nachtwaak, of drie uuren voor zonnenopgang. Want de Jooden, in navolginge der Romeinen, verdeelden hunne nachten in vier wachttyden, ieder van drie uuren, zo dat het ſchip door tegenwind en zwaaren ſtorm belopen, nu eenen langen tyd in 't midden der duiſterniſſen en holle golven gedobbert, en zy met gevaar gevaren hadden, en niet meer gevordert, dan *vyf-en twintig* of *dertig* ſtadien. Maar of wel Jeſus de zynen zo lang in 't gevaar liet, hy was nochtans hunner gedachtig, en verliet ze niet. Hy treed onverſchrokken in de woeſte zee; hy betreed de hoog opgejaagde baaren, en baant zich eenen veiligen weg in 't midden der woedende golven en ſtormwinden, waar mede hy 't geloof zyner Leerlingen beproeft had. Zyne licchaams zwaarte doet hem niet zinken, maar de vlotte wateren dragen hem, en leggen neder en vaſt voor zyne voeten. De Diſcipelen door het onweder verſchrikt, zien hem naderen, en verſchrikken nog meer. De verbaaſdheid benevelt hun verſtand; zy verbeelden zich herſſenbeelden, en zeggen: *het is een ſpookſel*, een gedrocht, een geeſt in menſchenſchyn. Zo krachtig werkt de ſchrik, datze luidskeels beginnen te roepen; en hoe de gewaande ſchim meer nadert, hoe de verbaaſdheid meer toeneemt, en ieder zich nader by zyn ondergang acht. Maar J. C. die zyne Diſcipelen op deezen harden toets had gezet, zal die vrees ſtuiten, en hunne zielen verzekeren. *Zyt goeds moeds*, zegt hy, vreeſt niet, ſchreuwt niet, maar verlaat u op my, *Ik ben't*. Ik ben de Heer uw Verloſſer, die tot u kome, om u te redden uit dit gevreeſd onheil,

en myn' Almagt te bewyzen. *Vreeſt dan niet*, maar legt alle angſtvalligheid af, en vertrouwt. Petrus, die volyverig, en de oudſte van 't Apoſtel-tal was, vat het woord, en zich niet konnende verbeelden, dat het Jeſus ware, en dat hy op de baaren konde gaan, en niet zinken, zeide: *Heere, indien gy het zyt*, zo *gebied dat ik tot u kome op het water*. Hy twyfelt of het Jeſus zy, maar twyfelt niet, indien hy het is, of hy zal magt hebben om ook hem van zinken te behoeden, en op de zee te doen wandelen. Jeſus zeide hem, *kom*, treed uit het ſchip op 't water, en neem eene proef van myne grootmagtigheid, en gy zult bevinden dat Ik het ben, en geen ſchim. Petrus kende ongetwyfeld de ſtemme des Heilands, hoe de winden bulderden, en de golven aandruiſten. Hy *klimt* nedervan boord, en *wandelt op het water, om tot Jeſus te komen*. Dezelve wonderkracht, die zonder licchaamverandering Jeſus op en over de baaren deed treden, deed Petrus ook met zyne natuurlyke licchaam-zwaarte op de zee wandelen: en overtuigde hem en alle aanſchouwers, dat het waarlyk Jeſus, en geen ſpookſel was. Maar terwyl Petrus in 't midden der woeſte golven voortgaat, ryſt een zwaarder ſtormwind, en jaagt de onſtuimige zee hooger op. Een nieuwe ſchrik bevangt den Zeebewandelaar: zyn geloof waggelt met de baaren: hy vreeſt te zinken, en hy zinkt. Daar zyn geloof hem ophield, en deed wandelen, doet het ongeloof hem ſidderen en zinken. In die uiterſte verlegenheid roept hy Jeſus om hulp, *Heere*, zegt hy, *behoud my*. Onvoorzichtiglyk hadde hy verzocht op het water te mogen wandelen, zonder te bidden, dat zyn geloof mogt verſterkt worden. Nu ondervind hy zyne zwakheid, en neemt toevlucht tot s'Heylands barmhartigheid en hulpvaardigheid. Jeſus, die noit vergeefs word gezocht, reikt den nederzinkenden een hulpelyke hand, *grypt hem aan*, houd hem op, en bewyſt, dat hy alles draagt door het woord zyner kracht: maar beſtraft ook zyns Apoſtels klein geloof, zeggende, *gy kleingelovige waarom hebt gy gewankelt?* Had gy vaſt geſtaan in 't geloof, gy had vaſt geſtaan op 't water. Konde gy my uwen Heere noemen, en vrezen? Zy gaan t'zamen naar 't ſchip, treden aan boord, en het dreigend onweder ſtilt, de wind gaat leggen, de zee bedaart, en die binnen ſcheepsboord zyn, erkennen Jeſus almogendheid en aanbidden hem, uit een regt beſef, dat hy meer was als een menſch; gelyk zy ook zyn Godlykheid met deeze woorden belyden: *waarlyk gy zyt Gods Zoon*. Gy zyt de *Chriſtus*, de eeniggeboren des Vaders, de waare *Immanuel*. Men kan hier in weder zien hoe God de zynen beproeft, en wel overgeeft in gevaaren, maar noit verlaat, en uit allen nood en dood verloſt: zo dat de Kerk, en ieder regtgelovige zeggen mag: *God is ons een toevlucht en ſterkte, hy is krachtelyk bevonden eene hulpe in benauwtheden.*

Matth. XVII.

Μεταμόρφωσις Χριςȣ̃ ἐν τῷ ὄρει.
The transfiguration of Christ on the mount.
Christi Verklärung auf dem Berge.

CHRISTI TRANSFORMATIO IN MONTE.
Transfiguration de Jesus-Christ sur la Montagne.
Christus verheerlykt op den berg.

Poussin delin. *Blois sculps.*

HET XXXI. TAFEREEL.

Als het lyden des Heilands naderde, poogde hy door trooſtryke leerleſſen zyne heilgezanten tegen de ergerniſſe van 't kruys te wapenen, en te doen zien, dat hy vry-en blywillig dien ſchanddood zoud ondergaan. Noit ſprak hy daar van, of de Diſcipelen wierden hartgrondig bedroeft, en toonden hoe noode zy van zo grooten Leermeeſter zouden afgeſcheurt worden. Maar gelyk de krachtigſte redenen zelden of noit zo diepen indruk doen, als het geen men ziet en met eigen oogen aanſchouwt, zo voegde Jeſus ook by alle zyne vermaningen een volheerlyk vertoog zyner algenoegzaamheid, en hoogwaardigheid. Eenige dagen had hy doorgebragt in 't Noorder gedeelte van 't Erfland, niet verre van den oorſpronk der Jordaan. Ten achſten dage neemt hy Petrus, Johannes, en Jakobus met zich, als drie onwraakbaare getuigen zyner verheerlyking: en gaat naar eenen hoogverheven berg, dien de Ouden *Thabor* noemen, en op de grenzen van Izaſchar by Nazareth ſtellen. Doch anderen zoeken dien heuvel by Ceſarea Filippe, aan de Jordaanbron Paneas, maar zonder zekerheid. En wat is'er aan de plaats gelegen als men hemelſche gezichten ziet, en van der aarde word opgetogen? Chriſtus brengt zyne drie Heilgezanten op eenen hoogen berg, dien wy met eenen der drie ooggetuigen den *Heiligen berg* mogen noemen. Hier verandert hy van gelaat, niet van licchaam; hier word hy met Heerlykheid bekroont, en ſchittert gelyk de zon op den helderen middag. Zyn aangezicht is ſtraalryk en verdooft de zonne zelve. Zyn gewaad is wit, en ſpiesd door wederſtuit van 't licht zyns aangezichts eenen volheerlyken glans, die de oogen der aanſchouweren verblind door kracht van ſchitteringen. Dies zagen zy een voorvertoog van die heerlykheit, die Chriſtus na zyn kruysdood ontfangen moeſt, en een bewys dat hy was de eeniggeboren des Vaders. 'T was nacht, en deeze ſchitterglans te heerlyker in 't midden der duiſterniſſe; en zie, de hemel gaat nogmaals open om Jeſus te grooter eere te geven, gelyk by zynen doop geſchied was. Moſes en Elias dalen in zichtbaare licchaamen neder om met hem in mondgeſprek te komen. Moſes de groote wetgever en leidsman van 't oud volk; Elias de handhaver van der ouden ſchaduwdienſt, en yverigſte Profeet, verſchynen t'zamen, tot bewys, dat J. C. het einde en doelwit der wet en profeeten zy. Hun geſprek beveſtigt dat, want zy handelen volgens hunnen hemellaſt, van s'Heilands *uitgang uit Ieruſalem*; van zyn lyden, kruisdood, en volgende heerlykheid. Zo ſtemt hun ſchriftgetuigenis en mondgeſprek volkomen over een. De nacht had der Apoſtelen oogen bezwaart, en als zy uit den ſlaap ſchieten, zien zy dit volheerlyk gezicht, en Petrus volgens zynen gewoonen yver het woord vattende, zeide: *Heere het is goed dat wy hier*, en byder hand zyn, *laat ons hier drie tabernakelen maken*, om hier te blyven, daar het zo heerlyk en bekoorlyk is, *eenen voor U, eenen voor*

Moſes en eenen voor Elias, als waren die twee groote Profeeten nedergedaaid, om op aarde en onder de menſchen te verkeeren, tot opbouw en uitbreiding van Gods Koninkryk. Maar hy word wel haaſt beter onderricht; want terwyl hy die woorden nog ſprak, *zie eene lugtige* doorſchynende *wolk* omringde Moſes en Elias, en voerde die hemelboden uit hunne oogen weg. Dus wert oudsty ds Elias met eenen hemelwagen opgenomen. Dus trad Moſes in een dikke wolke op Sinai, en tot God. Dus werd ook de Legertempel met eene dikke wolk overdekt. Maar als Moſes en Elias verdwenen zyn, blyft Chriſtus, om wien zy gekomen waren, alleen, tot een voorſpel, dat wet en ſchaduwen moeſten verdwynen, en Chriſtus een onbeweeglyk ryk opregten. Uit de *wolke* horen de drie Diſcipelen eene luidbaare ſtem, of deeze Godſpraak: *deeze*, voor wien de hemelgezanten waren geweeken, *is myn geliefde Zoon in welken ik myn welbehagen hebbe*, die gekomen is in't vleeſch om myn *welbehagen* te doen en gelukkig te doen voortgaan: *hoort hem*, als dien grooten Heilprofeet, die grooter is, dan Moſes en alle Profeeten, in wiens mond ik die woorden leggen zal, die noit Profeet konde ſpreken. Die *gehoort* en *gelooft* moet worden, als die Uitlegger uit duizenden, en de groote Engel van Gods verbond. Die godlyke getuigenis jaagt den Apoſtelen een grooten ſchrik aan, en alle die ſchitterglanſen van J. C. van de wolke, van de verlichte duiſterniſſe, vermeerderen hunnen angſt, zo datze *nedervielen* op *hunne aangezichten*, en zeer *bevreeſt wierden*. Maar J. C. treed naar hen toe, raakt ze aan, beurt ze op, en zegt: *vreeſt niet*. Die ſtem moet u niet verbazen, het is de ſtem, niet van den vertoornden God, maar van den verzoenden Vader, die u in my, zynen Zoon, tot zoonen aangenomen heeft, en medeerfgenaamen der hemel-heerlykheid. Dit verzekert hen, zy ſtaan op, zien rondom, maar niemant dan Jeſus alleen. Zy klimmen den berg af, vol groote gedachten van dit heerlyk gezicht, dat hun de toekomende heerlykheid veronderpandde, en s'Heilands kruisdood moeſt doen niet ergerlyk, maar hoognoodig vinden. Jeſus gebied dat ze deeze verheerlyking niemant zouden bekend maken, voor zyn' opſtanding, verloſt ze van het Joodſch wanbeſef omtrent Elias, toont dat Johannes, en de beloofde Elias gekomen was, en dat hy lyden en ſterven, en gekruiſt zou worden door de woede der Jooden, gelyk zyn voorloper, de geeſtlyke Elias, door Herodes gedood was. Zo moeten alle gelovigen met Chriſtus lyden, om met hem verheerlykt te worden, en door veele verdrukkingen ingaan in 't Koninkryk der Hemelen.

Luc X 30.

Σαμαρείτης βοηθῶν τὸν Ἰουδαῖον.
The good Samaritane
Von dem Samariter und Leviten.

PARABOLA SAMARITANI.
Le Samaritain secourant un Juif.
Gelykenis van den Samaritaen.

HET XXXII. TAFEREEL.

De trotſe boosheid der Schrift-en Wetgeleerden ſtraalt middagklaar door, in de ſnoode vraagen, waar mede zy de Opperſte wysheid meenden te verſtrikken. Een deezer huichelaaren verzocht den Heiland, onder ſchyn van bekommerd geweten, hoe hy konde *zalig* worden? J. C. zond hem tot den Weteiſch, en liefde Gods en des naaſten. Maar hy die rechtvaardig was in zyn' eigen oogen, had de onbeſchaamheid van te vragen: *wie is myn naaſte?* Een ſnoode grond, dien hy in de ſchoolen der Farizeen gelegt had, deed hem die zwarigheid voorſtellen: want daar leerde men dat een *Heiden*, en zelfs een *Joodengenoot der Poorte*, die geen volkomen Iood was, geen *evennaaſte* was. J. C. beſchaamt dien boozen vraager door een volgeeſtige gelykeniſſe. *Zeker man*, zegt hy, *kwam van Jeruſalem naar Jericho*, een weg, die zeer gemeen dogh niet te min gevaarlyk en vol ſtruikroovers was, wegens de boſſchen en ſtruellen, daar zich de ſtraatſchenders verſcholen. Die reiziger, vervolgt I. C., *verviel onder de Moordenaars*, die in deezen tyd veele waren in 't Ioodenland, om de veelvuldige ſcheidsbrieven, baſtaarden, misnoegden over de Romeinen, en andere booswichten. Die ſtruikroovers *ſchudden* den reiziger uit, en *ſlaan* hem onmenſchlyk, doorwonden hem, en laten hem zieltogende leggen. By geval komt'er een *Prieſter*: want te *Jericho* woonden veele Tempeldienaars, die op hunne weekbeurten op-en afgingen tuſſchen die Stad en Ieruzalem. Die Prieſter die anderen barmhartigheid moeſt leren, had zelf die liefdeles vergeten: hy ziet dien elendigen van verre, en vliegt niet toe, om hem zyne hulpe te bieden, maar wykt ter zyde van hem af, en laat hem in zynen beklaaglyken ſtaat leggen. Een *Levit*, die de Tempelzangen op zyne beurt moeſt bedienen, en de wetgeheimen openleggen, komt den zelven weg af, en van zynen Weekdienſt, maar is even onmededogende, en laat den zieltogenden met de dood worſtelen zonder hem te helpen, de wonden te verbinden, de pynen te verzachten, of eenige laafeniſſe aan te bieden. Welligt kwam de ſchynheiligheid by de onmenſchelyke onbarmhartigheid, om dat'er, volgens de Wet, niets zo onrein was, als een dood lyk, waar voor zy dien gekwetſten en uitgeſchoten Jood hielden. Maar die van zyne ſtam-en geloofgenooten verlaten was, is van eenen vremdeling, en geſlagen vyand van het Joodſch volk geholpen, gekoeſterd, bezorgt. Een *Samaritaan*, zegt J. C. verder, *reiſde*, en kwam langs den zelven weg, en zag hem in zynen elendigen ſtaat, en werd *inwendig* met *ontferming* aangedaan: hy ziet hem uitgeſchud, en de bloedige wonden gapen, hy vind hem zieltogende, en naby den dood: maar hy ſluit zyn hart niet, gelyk de Prieſter en Levit, ſchoon de Samaritaanen geenen dienſt aan de Jooden deeden, noch van hun ontfangen wilden: hy *verbind* de zwaare *wonden*, daar een ſtroom van bloed uitliep: hy zuivert die, en giet'er heelzaamen balſem,

ſem, olye, en wyn in, die hy mede op reis genomen had. Hy verſchoont zich niet, dat hy geen arts, en der medecynen onkundig zy: maar gebruikt de hulpmiddelen, die hy by der hand heeft. Na dat het mededogend verband, een kleine verkwikking en verſterking heeft aangebragt, laad hy dien mishandelden op zyn *eygen* laſtdier, gaat zelf te voet, brengt hem in de herberg, en bezorgt hem naar zyn vermogen. Sterker nog drong hem de menſchlyke liefdeplicht, en des anderen daags zyne reis vervorderende, geeft hy den waard twee penningen, of eenen halven *ſikkel*, hoe veel de Jooden jaarlyks moeſten opbrengen tot verloſſinge hunner zielen, en't geen hier niet onaardig voor het leven van dezen Jood beſteed word, en genoeg ſcheen tot de wederkomſt van dien barmhartigen reiziger. Hy beveelt den elendigen ernſtig aan de zonderlinge zorg van den waard, met die uitdruklyke woorden: *Draag zorg voor hem, en zo gy meer aan hem te koſte zult hebben gelegt*, als deeze penningen, die ik u gegeven hebbe, *dat zal ik u weder geven*; en volvaardig betalen, *als ik wederkome*, en hier door trekken zal. Zulk een levendig en liefddaadig voorbeeld ſtelde J. C. dien trotſen Wetgeleerden voor, en aan zyn eigen oordeel wie van de *drie* de naaſte van den mishandelden Iood ware; of zyne twee ſtam-en geloofgenooten, of de Samaritaan, die zyn vyand, maar in dit deerniswaardig geval, zyn heelmeeſter en bezorger was? De Schriftgeleerde velde zyn eigen vonnis, en Ieſus zeide hem, en in hem, ons allen, *gaat heenen, en doet desgelyks.* Zo bekrachtigt hy zyne voorgaande liefdeleſſen, en leert ons, zelfs *onzen vyanden* goed te doen. Ook zyn alle menſchen uit eenen bloede, en dus onafſcheurlyk aan malkanderen verknocht en liefddaadigheid ſchuldig. Die zich in zinſpelingen vermaken, nemen J.C. voor den barmhartigen Samaritaan; den gewonden en zieltogenden voor den zondigen menſch, wiens doorgriefd en doodkrank geweten, hy, uit onbegryplyke mededogendheid, geneeſt, en koeſtert, en ſtilt door olye en wyn van genade en trooſtryke beloftenisſe.

St MATH Ch. VII v. 3.

Luc. X. 40.

Μάρθας περὶ ἀδελφῆς παρα χριςῶ μέμψις.
Martha complains of her sister to Christ.
Martha klagt ben Christus uber ihre schwester.

QUERELA MARTHAE AD CHRISTUM DE SORORE SUA.
Marthe se plaint à Jesus-Christ de sa soeur.
Klagt van Martha over hare suster aan Christus.

HET XXXIII. TAFEREEL.

Auwlyks is'er iets zo verſcheiden, als de zinnekeur der menſchen: en dat verwonderenswaardig is, hoe verſcheiden die ook zyn mag, meint ieder het beſte te kiezen, om dat hy naar zynen aart en genegendheid kieſt. Een aardsgezinde, die geen hooger bedoelingen heeft, dan het aardſch, bedenkt niet anders dan het aardſch, zoekt niet anders dan het aardſch, bezorgt niets anders dan het aardſch: maar eene verhemelde ziel jaagt naar 't geen boven, en niet hier beneden is. Zo veel hooger, als de hemel boven de aarde is, zo veel hooge bedoelingen en bedenkingen heeft een geeſtlyk, boven een aardſch menſch. Zelfs in de gelovigen klimmen aardſche gedachten op, als zy met vleeſch en bloed te rade gaan. Dit ziet men in Marta en Maria, twee zuſters van Lazarus, dien Jeſus uit den dooden opwekte. Deeze woonden by een, en in zeker vlek, Bethania genaamd, daar J. C. doortrok, en zich ter ruſte begaf. Martha, die 't huisbeſtier vlytig waarnam, deed alles om haaren grooten Gaſt wel te ontfangen, en naar haar vermogen heerlyk te onthalen. Als ware de Heiland met ſpys en drank te bekoren, en op veelheid en cierlykheid van tafelgerichten gezet. Zy brengt alles by, wat tot een gul-en goedhartig onthaal mogt dienen. Zy werkt, zy zwoegt, zy zweet om Jeſus met de zynen haare herbergzaamheid en toegenegendheid te bewyzen. Maria daar en tegen houd zich ſtil, en zet zich als eene Diſcipelin aan de voeten van dien Leermeeſter der gerechtigheid, om van zyne lippen de genade te horen, en door zyne hemelleſſen voedſel voor haare ziel te genieten. Zy zoekt eene geeſtlyke en betere ſpys, en vind ze in de heilgeheimen die J. C. ontdekt, terwyl Martha heen en weer vliegt, om de ſpys te bezorgen, die vergaat en alleen het licchaam voeden kan. Maar die onbekommerdheid en ſtille ledigheid van Maria in deeze werkvereiſchende omſtandigheid, ſchynt Martha, die zo bezig en werkzaam was, wanvoeglyk en ontydig, en niet te verdragen: dies klaagt zy daar over, en zegt tot J. C. *Heere, trekt gy u dat niet aan, dat myne Zuſter my alleen laat*, en ſlaat niet eene hand aan 't werk, *en trekt gy u dat niet aan?* is zy beter dan ik? ik werk tot vermoeiens toe, en zy zit ſtil, als of'er niet te doen ware, dan aan uwe voeten te zitten. Zal de ſpys dus bereid, en Gy met uwe Leerlingen verzadigt konnen worden? gebied haar dan, datze my helpe, en niet ſtil blyve, maar eene hand toereike. Wat zoude het worden, dat ik ook ſtil zat? zo klaagde Martha, en meinde groote reden te hebben van klagen. Maar J. C. de geeſtlyke werkzaamheid van Maria verre boven de licchaamelyke zorgen van Martha, en hare ſpysbereidinge ſtellende, beſtraft die onzuſterlyke beriſpingen, en beantwoord haare klagte met deze nadrukkelyke wederlegginge: *Martha! Martha! gy bekommert en ontruſt u over veele dingen*, en hebt onnodige zorgen: als of ik lekkernyen en diſchcieraaden

vereiſchte, en niet leerde met weinig te vrede zyn, dat Heidenen zelfs geleert hebben, en de natuur ons nog daaglyks leert. Men leeft niet by te veel, maar by genoeg, en 't genoegen gaat alle ſchatten te boven. *Gy ontruſt u over veele dingen*, gy loopt, gy vliegt, gy werkt en wilt *veel* hebben, en verwaarlooſt het nutte en noodige, dat de ziel voeden moet. *Een* ding is noodig, Tafelgerichten ſchaffen maar ſpyze; die vergaat, maar God regt te kennen, zyn woord te leeren, hem boven alles te ſtellen, te zoeken, te dienen en te verheerlyken ſterkt de ziele. Wat daar buiten is, kan den menſch niet baten. Dat *beſte deel* heeft Maria verkoren, en is werkzaamer met de ziel, dan gy met uw licchaam. Beriſp haar dan niet, dat zy ledig is, als zy my hoort, dien zy niet altyd hooren kan. Zy bezorgt u het onſterflyk deel, en verzadigt zich met hemelſpys, en waarom wilt gy haar dog dien ſchat beroven, die haar eeuwig ryk en gelukzalig maakt? zo veroordeelt J. C. de verkeerde bedoelingen der menſchen, en leert ons den hemel in hart en oog te hebben, zonder ons te bekommeren met die dingen, die onnut en noodloos zyn, om ons bezig te houden met het beſte deel, dat ons niet kan ontvallen.

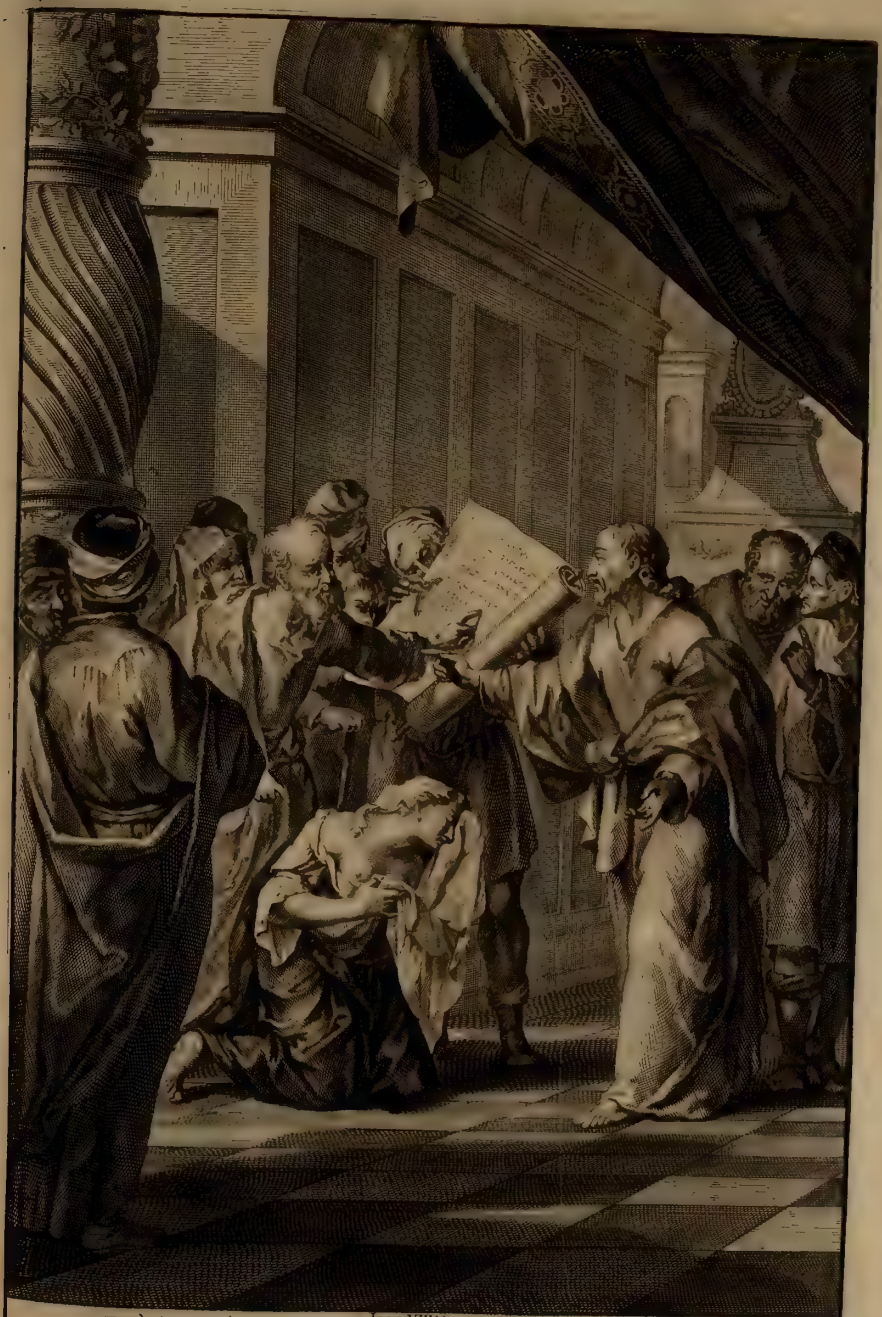

Ioan. VIII: 3-5.

Γυνὴ ἐν μοιχείᾳ καταλιφθεῖσα.
The woman taken in Adultery.
Das ehebrecherisch Weib.

MULIER IN ADULTERIO DEPREHENSA.
La femme surprise en adultere.
Een Vrou op overspel bevonden.

HET XXXIV. TAFEREEL.

Et geweten is meer, dan duizend getuigen, en ontdekt den menſch aan zich zelven, die zich voor alle anderen verbergen kan. De getuigen van buiten kan men ontgaan, of door ſchyn bedriegen: maar de getuigeniſſe van binnen kan men nergens ontvlieden, en zy is onbedrieglyk. Wat men doet, wat men denkt, wat men zoekt, die getuige overtuigt, en volgt overal. Die anderen beſchuldigen wil, word daar zelf door beſchuldigt en beſchaamt, en verſtomt. Zo vat Chriſtus de Schriftgeleerden en Farizeen in het hart, en vangt die ſchynheiligen in hunne argliſtigheid. Die booze looze menſchen brengen eene onkuiſche Vrouw tot J. C. in den Tempel, daar hy van den Olyfberg gekomen was, en't volk onderwees. Die vuile ſchandvlek van Gods volk had niet alleen haare trouw verbroken en haaren echtgenoot ſchandelyk bedrogen, maar was op heeter daat gevat, en in't boeten haarer ſchendluſten verraſt, zodat zy de miſdaad niet ontkennen, noch verbloemen konde. Deeze trouwlooze ſtellen de ſchynheilige Schriftgeleerden en Farizeen in 't midden van 'sHeilands toehoorderen en voor al het volk ten toon; als geſlagen vyanden van alle onkuisheid, en yverige handhavers van Gods Wet: maar echter met een loos en boos opzet, om, was 't mooglyk, Jeſus te verſtrikken, die zo dikwils blyken had gegeven, dat hy in hunne harten las. Zy ſpreeken hem met vleijende lippen aan, en noemen hem *Meeſter*, daar zy hem zochten te verderven. *Meeſter*, zeggenze, *deeze Vrouw is op de daad zelve, als zy overſpel beging, gegreepen*, en *Moſes heeft ons in de wet geboden, dat men zulke zal ſteenigen. Gy dan wat zegt gy?* Hier, meinden zy; was Jeſus gevangen; wat hy ook antwoorden mogt. Want ſprak hy die overſpelige vry, zo ſprak hy Moſes tegen. Veroordeelde hy ze, zo ſcheen hy zich tot Richter te maken, en zonder onderzoek van den ſtaat deezer Vrouw, de wet te miſduiden, die het ſteenigen, als de zwaarſte ſtraf onder de Jooden, alleen op ondertrouwde, niet op getrouwde uitdonderde. Getrouwde Overſpeelſters werden nevens den Overſpeelder gewurgt: Ondertrouwde werden, nevens den Schender, geſteenigt; doch was 't eens Prieſters Dochter, zo werd zy levendig verbrand. Wat J. C. dan ook antwoordde, hy ſcheen gevat te zullen worden: maar zo hy zweeg, zoud hy nog meer hebben miſdaan, en de heerlykheid der wet door ſtilzwygen geſchenen te vernietigen, en een ſchandlyk overſpel goed te keuren. Maar wat mag de dwaaze ſchyndeugd den hartekenner ſtrikken ſpannen? Jeſus *bukt* neder en ſchryft met zynen vinger in het ſtof van den Tempelvloer, om, gelyk ſommigen willen, zich als Prieſter te gedragen, die den yvervloek op een Cedelken ſchreef, en het Tempelſtof met yverwater vermengde: inzonderheit, om door dit vloerſchrift de vloekwaardigheid dier huichelaaren te ondertekenen. Maar gelyk ſchynheiligen onbeſchaamt zyn, zo dringen deeze ook op antwoord aan, en herhaa-

len die liſtige vraag. J. C. regt *zich op*, en treft ze in de ziel: *Die van u lieden zonder zonden is*, zegt hy, *werpe den eerſten ſteen op haar.* Dit was naar de wet; die beval dat de getuigen den eerſten ſteen zouden werpen tegen de Miſdaadigen: maar dit was ook een doodſteek in 't harte dier Godloozen, die aan alle vuiligheden, boosheden, ſchendaaden ſchuldig ſtonden, en ſtrafbaarder, dan die Overſpeelders waren. Hier op vervolgt J. C. zyn vloekſchrift, en drukt het in 't Tempelſtof, als tot voorſpel, dat het land eerſtdaags met den vloek geſlagen, en de Tempel in puin en ſtof gelegt zoude worden. Maar die huichelaars in 't gemoed geraakt, en door wroegen en knagen van 't overtuigd geweten onlydelyk geprangt, gaan den een voor, en d'ander na, zo jonge als oude, ten Tempel uit beſchaamd en verſtomd, voerende eenen beul in en met zich, dien zy niet ontvlieden konnen. Jeſus *bleef* alleen, en de beſchuldigde Vrouw, met traanen in haar oogen, met een bitter gevoelen haarer miſdaad, met berouw en leedwezen en zucht om s'Heilands genade, vind zich in 't midden van 't volk, doch zonder beſchuldigers. Chriſtus vraagt haar, of de beſchuldigers weggeweken waren, en of zy haar niet veroordeelt hadden, niet, om dat hem zulks onbekend was, maar om hunne godlooze argliſtigeid aan allen bekend te maaken. En als de beſchuldigde zeide, dat niemant haar veroordeelt hadde, ſprak hy die troofstryke woorden: *Ik veroordeel u ook niet*, Ik wil 't volk niet tegen u aanhitzen, noch Rechter over u zyn, *gaa heenen*, naar uw huis, maar *zondig niet meer*, gedraag u eerlyk, en vlied alle hoerery en onkuiſſcheid. Stel uwe leden tot wapentuigen der gerechtigheid, om in geen zwaarder oordeel te vallen, maar het eewig leven te verwerven. Zo verſtrikt J. C. die argliſtige vyanden, en maaktze hunne eigene rechters. Zo beurt hy de boetvaerdige Zondaareſſen op, en leert ze de zonden ſchuwen, en heiliglyk en maatiglyk in deeze weereld wandelen, om ziel en lichaam te behouden voor den toekomenden toorn.

Joan. IX. 7.

Τυφλὸς ἀναβλέπων.

The eyes of the blind opened.

Ein Blind-gebohrener wird sehend.

OCULI CAECO APERTI.

Un aveugle recouvrant la vuë.

Een Blinde aan het gezicht geholpen.

Sueur pinx. Surgeon Sculp.

HET XXXV. TAFEREEL.

Als Jeſus op zekeren Sabbatdag uit den Tempel, en door Jeruſalem ging, ontmoette hem een elendige, die blind geboren was. Die ontmoeting echter geſchiedde niet by geval, maar door s'Heilands voorzienigheid, om zyne Godlyke wonderkracht te betonen. De H. Apoſtelen nog bezwangert met het vooroordeel der Jooden, meinden, dat deeze aangeboren blindheid herſproot van de zonden der Ouderen, die deezen hunnen Zoon waren toegerekent; of dat de ziel deezes elendigen te vooren in een ander zondig licchaam gewoont had, en om die miſdaaden nu in dit gebreklyk licchaam was overgegaan. Gelyk dat wanbeſef der ziel verhuizing uit de ſchoole van Pythagoras tot de Jooden was overgevlogen. Dies vragen zy: *Rabbi, wie heeft gezondigt, deeze, of zyne ouders*, dat hy *blind geboren zy?* zy ſtellen vaſt, en niet kwalyk, dat'er geene plaagen zyn zonder miſdaaden: en dat de zonden bronaders zyn van alle ziekten, licchaamgebreken en ſtraffen. Maar hier in taſten zy mis, dat'er geene reden zy buiten de zonden, waarom die blindgeboren in zo bedroefden ſtaat ter weereld zy gebragt. Jeſus wederſpreekt hun vooroordeel, en antwoord: *noch deeze heeft gezondigt, noch zyne ouders, maar dit geſchied op dat de werken Gods in hem zouden geopenbaart worden.* Niet, dat de blinde zonder zonden ware, of dat zyne ouders geene miſdaaden noch ſchulden hadden, want *alle menſchen zyn afgeweken, en derven de heerlykheid Gods.* Daar is *niemant*, die *niet zondigt.* Maar de Heiland wil toonen, dat'er eene andere voornaame oorzaak zy, waarom deeze blind geboren was, naamentlyk, Gods heerlykheid in 't bewyzen zyner wonderwerken, en genezen van eenen ongeneeſlyken. Het geen hy nader aandringt door zyne zending als hy zegt: *Ik moet werken de werken des geenen, die my gezonden heeft, zo lang het dag is. De nacht komt, wanneer niemant werken kan. Zo lang ik in de weereld ben, zo ben ik het licht der weereld:* de Zon der gerechtigheid, die ieder verlichten moet, maar ook door den kruisdood ondergaan, niet om 't licht te verliezen, maar op aarde niet meer gezien te worden. Dit zeggende, *ſpoogh hy op de aarde*, en *maakte ſlyk uit dat ſpeekſel, en ſtreek dat op de oogen des blinden.* Een wonderbaar geneesmiddel, dat welziende oogen verblinden zoud, en de genezinge te wonderbaarlyker zal maken: want dus zal ieder zien, dat niet het hulpmiddel, maar s'Heilands Almagt alleen deeze oogen opene, die noit het licht gezien hadden: en volgens ſommiger zeggen, zelfs geen oogen, of gedaanten van oogen, maar diep weggezonken waren. Dus bewyſt ook J. C. zyne ſcheppingkracht, en dat hy magtig zy de oogen te formeeren; gelyk God in den beginne den gantſchen menſch uit een aardklomp, en verſchbezonken ſlyk vormde. Tot betoninge dat de blinde zag, heeft J. C. hem gezonden naar 't badwater *Siloam*, eene heldere Fontein, die aan den voet van den berg Sion uitberſt, en de naby gelegen hoven beſproeide, en in Jeruzalem vloeide met een aangenaam gedruiſch. Maar hoe heilzaam die wateren mogten zyn, en daar toe

van de Prieſteren dikwyls gebruikt wierden, ieder zag ligt, dat ze de oogen niet konden openen, en dat hy die zich derwaards begaf, niet meer blind moeſt zyn. De nabuuren, die den blindgeboren kenden, en zagen, ſtaan verbaaſt over die ongehoorde wonderdaad; en vragen hem door wien, en hoe zyne *oogen geopent* zyn? en op betuiginge, dat Jeſus zulks met ſlykſpeekſel deet, en aanroeren zyner vingeren, bragten zy den zienden blinden Man voor den Joodſchen Raad, daar de Farizeen en Schrifgeleerden op den ſtoel van Moſes zaten. Die vyanden van J. C. doen nauwkeurig onderzoek, of hy, die nu zag, waarlyk *blind geboren* ware? hoe, en door wien hy *ziende* wierd? Deeze doet eene ronde belydeniſſe, hoe 't zich had toegedragen, hoe Jezus *ſlyk* op zyne oogen had gelegt, hem naar de Fonteine *Siloams* gezonden, en hy nu zag. Dat hy zag, zagen zy klaar, en konden de wonderdaad niet wraken. Dierhalven vatten zy 't op den tyd, wanneer die genezing was geſchied: gelyk het den Guichelaren noit aan voorwendſel hapert. *Deeze menſch*, zeggenze van J. C., *is van God niet, want hy houd den Sabbat niet*; die van God is ingeſtelt, en verbied te werken, daar hy nochtans *ſlykbollekens* maakt, en met *ſpeekſel* vermengt, en menſchen *geneeſt*. Want volgens de Joodſche Leermeeſters was 't ongeoorlooft op een *Sabbat* iemant te *genezen*, en de oogen te *zalven*, of met *ſpeekſel* te ſtryken, om dat het een ſoort van Artſeny is. Anderen nochtans uit het midden der *Farizeen* verdedigden Jeſus, en zeiden: *hoe kan een menſch, die een Zondaar is*, en de Wet breekt, *zulke tekenen doen?* Die onderlinge tweedracht raad hun den blinden nader te ondervragen, of zy uit hem mogten ontwaar worden, dat 'er tuſſchen Jeſus en hem eenig bedrog en verdrag ware beſteken, en *Gy*, zeggenze, *wat zegt gy van hem, dewyl hy uwe oogen heeft geopent?* Hy antwoord met hartgrondige vrymoedigheid, die zyne oprechtigheid deed blyken: *Jeſus is een Profeet.* Deeze belydenis maakt hem verdacht, en de vyanden van Jeſus ontbieden de Ouders van den blindgeboren, ondervragen hen, of deeze hun zoon, en blind ter wereld gekomen zy? en hoe, en door wien hy nu *zien* kan? zy antwoorden naar waarheid, erkennen hem voor hunnen zoon, en beveſtigen, dat hy blind geboren was; maar van zyne genezinge betuigen zy geene kenniſſe te hebben, en wyzen den Raad tot hunnen zoon, die hier over nader gevraagt konde worden, naardien hy zyne jaaren had. De zoon word andermaal geroepen, en vermaant Gode de eer zyner geneezinge te geven: en zo bekennen de vyanden van J. C. zelfs, dat hy een Godlyk werk hadde gewrocht, en datze door onverzoenlyken haat hem die eer ontwringen, waar van zy geen klein bewys geven, als zy van hem zeggen: *wy weten dat deeze menſch een zondaar is.* Maar de blindgeboren houd zyne belydeniſſe vaſt, en zegt: *of hy een zondaar is weet ik niet, dit weet ik, dat ik blind was, en nu zie.* Maar hoe hy Chriſtus meer eere geeft, hoe hy zich gehaater maakt; zo datze hem voor een zyner diſcipelen, en ſnooden zondaar uitkryten, en uit hunne vergadering werpen. Maar Chriſtus komt hem anderwerf te gemoet, en leert hem, dat hy Gods Zoon, en 't zaligmakend voorwerp des geloofs is. Dus werd hy dubbeld ziende, en naar ziel en licchaam verlicht.

Joan. XI: 43, 44.

Ἀνάστασις τῦ Λαζάρυ ἐκ τῦ τάφυ.
Lazarus rising out of his grave
Die auferstehung des Lazarus aus dem grabe.

RESURRECTIO LAZARI È SEPULCRO.
Resurrection de Lazare de son tombeau.
De opwekking van Lazarus uit den grave.

HET XXXVI. TAFEREEL.

DE heerlykheid van J. C. ſtraalde, hoe langer, hoe meer door. Gelyk de blyde Zon boven de kimmen gerezen; hoe langer hoe ſtraalryker tot op den vollen middag, voort gaat, en thans met alle haare glanſſen ſchittert: zo deed ook de Zon der Gerechtigheid, J. C. in den aanvang zyner heilbediening, wel veele wonderdaaden tot blyk zyner Grootmagtigheid; en genas krepelen, blinden, dooven; maar in den voortgang, geneeſt hy blindgeboornen, dooden, en die reeds begraven waren. Dit zag men in Lazarus, die niet alleen geſtorven was, gelyk de jongeling te Nain, maar zelfs ter aarde beſteld, en al vier dagen in 't graf geweeſt. Lazarus was den Heiland zeer lief, en had eenigen tyd te Bethanie, daar hy met Martha en Maria woonde, ziek gelegen, en met de dood geworſtelt. Maar Jeſus was daar niet, weshalven de Zuſters van Lazarus iemant tot den Heiland zonden, zeggende: *Heere, dien gy lief hebt*, Lazarus, *is krank*. Maar Ieſus omtrent dien lieveling grooter blyken zyner Almagtigheid willende geven, dan hy dus verre gegeven had, ſchynt die krankheid weinig of niet te achten, en zegt: *deeze krankheid is niet tot den dood, maar tot heerlykheid Gods*. Want I. C. wiſt, dat, ſchoon Lazarus ſtierf, God in hem verheerlykt moeſt worden, en hy dien lieveling weder levendig maken. Daarom bleef hy nog, hoe lief hy Lazarus had, twee dagen ter plaatſe daar hy was, zonder naar Bethanie te gaan, om hem te genezen. Na verloop van dien tyd zeide hy tot zyne Diſcipelen: *Laat ons weder naar Judea gaan*; want Lazarus was nu dood, en zoud uit het graf opgewekt worden. Maar de Diſcipelen vreeſden voor Iudea, daar Herodes, de wreede moorder van Johannes, het oppergebied voerde, en zeiden: Rabbi, de Jooden hebben *U onlangs gezocht te ſteenigen* in den Tempel, *en gaat Gy wederom derwaards*, om U en ons in een onvermydlyk gevaar te brengen, en of in de handen van den bloeddorſtigen Herodes, of van de woedende Jooden te vallen? Jeſus antwoord, dat hy werken, en in 't licht wandelen moeſt: en zegt hun eindelyk waar toe hy naar Iudea wilde. Lazarus, zegt hy, *Onze vriend ſlaapt, en Ik ga heenen, om hem uit den ſlaap op te wekken*. Hoe ligt verſtaanbaar dit ook ware, noch vat het de Diſcipel kwaalyk, en zegt: *Heere indien hy ſlaapt, zo zal hy gezond worden*, en wy niet genoodzaakt naar Iudea te gaan, en daar gevaar te lopen. Ieſus dit wanbegrip horende, zeide rond uit: *Lazarus is dood, en ik ben blyde, om uwent wille, dat ik daar niet geweeſt ben, op dat gy geloven moogt, doch laat ons tot hem gaan*. Thomas zag dit aan, als een zeeker verderf, en zeide: *Laat ons ook gaan op dat wy met hem ſterven*. Onderwylen nadert I. C. het vlek, en Martha en Maria ontfangen de vrienden en bloedverwanten, die haar den rouw kwamen beklagen. Want die liefdeplicht wert by de Iooden, volgens een aaloud gebruik, zeven dagen lang onderhouden. Doch Martha, die 't huisbeſtier had, en herwaards en derwaards ging, de tyding van 's Heilands komſt, eerder dan haar Zuſter horende, ging hem te gemoet, en zeide hem, met hartgrondige droefheid: *Heere! waart gy hier*, in ons huis, *geweeſt, zo ware myn*

Broeder, dien gy zo lief hebt, en ligtlyk had konnen genezen, *niet geſtorven.* Zoo benevelt de ſmart haar geloof, dat ze de genezing aan 's Heilands lichaamtegenwoordigheid bind: maar in 't midden dier nevelwolke ſtraalt haar vertrouwen weder heerlyk door, en zy voegt'er deeze groote woorden by; *maar ook nu weet ik, dat God U alles geven zal, wat Gy van hem begeeren zult.* I. C. om haar ſmart te verminderen, en haar geloof te vermeerderen voorſpelt haar, dat haar *Broeder weder zal opſtaan.* Doch zy verſtaat dat van de Algemeine opſtandinge ten jongſten dage, die zy, met de meeſte Jooden verwachtte. Op die belydenis treed Jeſus met haar in nadere onderhandeling over de verwachting der Opſtanding en toont haar, dat hy gemagtigd zy, om den gelovigen het waarachtig leven te ſchenken: en na dat zy betuigt had dit te geloven, en hem voor den langbeloofden Chriſtus en Zoone Gods te erkennen; zend Hy ze naar Maria, en blyft buiten het vlek, om nader by het graf te zyn. Want de Joodſche graffteden waren niet alleen buiten elke bemuurde ſtad, maar ook buiten de vlekken, in opene velden of hoven, om niemant te beſmetten. Maria die blymaare verſtaande, dat J. C. gekomen, en niet verre van de grafplaats was, begeeft zich aanſtonds derwaards. De Jooden, die in 't ſterfhuis waren om de Zuſters te vertroöſten, volgden haar op de hielen, zeggende: *zy gaat naar het graf, op dat zy aldaar weene*, en in eenzaamheid haare droefheid voede. Maar tot Jeſus gekomen, valt zy hem te voet, en voert, met heete traanen, dezelve taal, als haare Zuſter, *Heere: indien gy hier geweeſt waart, myn Broeder, ware niet geſtorven.* Dit zeggende, ſtort zy weder eene beek van traanen, en beweegt Jeſus tot *weenen.* Dus weende hy namaal over Jeruſalem, en noit leeſt men dat hy *lachte.* En wat is'er in dit elendig traanendal anders dan weenen en weeklagen te wachten? ſommige Jooden begreepen de traanen des Heilands, als blyken zyner liefde en zucht tot Lazarus: anderen vonden daar in hekelſtoffe, en zeyden, *konde hy die der blindgeboren oogen geopent heeft niet maken, dat deeze, niet geſtorven ware?* maar die ſmaadwoorden zullen 't wonderwerk heerlyker maken. Jeſus treed naar 't graf, en zonder vrees van zich t'ontreinigen, gebied hy den wentelſteen van den mond des grafkelders weg te ſchuiven, en ſchoon Martha zeide, dat *hy al vier dagen in 't graf gelegen had*, en kwalyk *riekte*, zo doet J. C. den ſteen afwentelen, heft zyne oogen hemelwaards, dankt den Vader, dat hy in dit wondergeval, *hem gehoort*, en geholpen *had*, en roept met grooter ſtemme: *Lazarus kom uit.* Hier op ryſt de geſtorven niet alleen, maar dat alle wonderen te boven gaat, hy komt uit, *gebonden aan handen en voeten*, omzwachtelt en omwonden; het geen natuurlyker wyze eenen levendigen zoude beletten op te ſtaan. Maar wat is'er wonderlyk voor Hem, die alleen wonderen doet? zy ontbinden hem, hy gaat uit het graf tot de zynen. De veelvuldige omſtandigheden, die zo naauwkeurig aangetekent ſtaan: de menigte der rouwbeklagers, die oor- en ooggetuigen waren van deeze wonderdaad, ſtellen dezelve buiten allen twyfel, en de bekeering zelve van ſommigen der aanſchouwers, verdubbelt 's Heilands wonderkracht: ſchoon de Joodſche Raad die zal pogen te verydelen. Maar wie ziet hier in geen voorbeeld van den jongſtendag, als J. C. zal komen om te oordelen, de bazuine ſteken, en de graven openen, en eerſtgeſtorvenen en langverrotten die ſtemme doen horen: *Staat op gy dooden en komt ten oordeel.*

Matth: XXI, 5.

Ἰησοῦς καθίζων ἐπὶ τὸν πῶλον ὄνου.

Christi riding in triumph into Jerusalem

Christi Einzug in Jerusalem

CHRISTI INTROITUS TRIUMPHALIS IN URBEM HIEROSOLYMA.

Jesus monté sur un Anon

Christus Inryding in Jeruzalem.

le Brun pinxit. Picart delin. *Bleuwerk sculps.*

HET XXXVII. TAFEREEL.

Choon het Ryk van den Meſſias niet van deeze waereld moeſt zyn, heeft hy echter nu en dan blyken gegeven, dat hy als Koning heerſchen moeſt. Dit betuigde hy in die heerlyke belydeniſſe, die hy voor Pilatus deed. Dit bewees hy in die zeeghaftige intrede binnen Ieruzalem niet lang voor zyn lyden en kruisdood. Ieſus had by Iericho eenen blinden genezen, en in die ſtad den Tollenaar Zacheus vereert met zyn diſchgenootſchap en meer nog met de zaligheid, zynen huize, door een opregt geloof, toegebragt. Hier van daan ging hy naar Jeruzalem, en kwam te Bethphage, eene bergſtreek, die met Vygen bezet; en niet verre van de ſtad gelegen was. Daar zend hy twee van zyne Diſcipelen naar zeker vlek, dat vlak over hen lag, en het geen hy aanwees, met bevel, om eene Ezelinne en haar Veulen, waar op noit iemant gezeten had, te ontbinden, en tot hem te brengen, om die voor eenen korten tyd te gebruiken. En op datze niet beſchroomt zouden wezen dien laſt uit te voeren, voegt hy 'er by: *Indien iemant u iet zegt,* of vraagt, of verhinderen wil, zo zegt, *de Heer heeft deezen van nooden,* en wil die tot zynen dienſt geleent, niet ontvreemd hebben, maar zal die na 't kortwylig gebruik weder zenden; en de Eigenaar zal de Ezelinne met haar Veulen aanſtonds laten volgen. De twee Afgezanten gaan naar 't vlek, en vinden op de wegſcheiding; daar de gemeene weg, zo ſommigen willen, door een opgeregt teken, of ſcheidspaal, van de Sabbatreize werd afgeſcheiden, en dus omtrent twee duizend ſchreeden van Jeruſalem, het Veulen en Ezelinne gebonden aan de deur van het huis dat 'er ſtond, en zonder eenig beding te maken, daar anders de Joodſche wetten omtrent de huurvoorwaarden van Ezels, zeer naauwkeurig waren, ontbinden zy die dieren, en ſtellen de geenen die vraagden wat zy deeden, met de woorden die Jeſus hun in den mond gelegt hadde, volkomen te vrede. Dus brengen zy Ezelinne en Veulen tot J. C., ſpreiden hunne kleederen daar over, en zetten Hem daar op. Aanſtonds vloeit'er eene groote ſchaar van menſchen toe, die hunne kleederen langs den weg, als voor den Opperkoning ſpreiden, en loverhutjes en groene meijen opſloegen en weg en ſtraat, daar Jeſus in triomf doorreed, beſtaken en vercierden. Zie hier ieder, als om ſtryd, bezig met gejuich en vrolyk handgeklap, aanbrengen van takken, vlechten van loof, afbreeken, klimmen op de boomen, en eerbied bewyzen. De H. Vrouwen en Apoſtelen volgen het ſpoor, en gaan op zyde, als geeſtlyke lyftrawanten. De blyde moeders toonen haaren kinderen met vreugd en verwondering den gezegenden Koning. Daar gaat een algemeen geſchal op, daar lucht en berg van wedergalmt: *Hozanna! Hozanna, de Zoon Davids! gezegent is hy die komt in den naame des Heeren! Hozanna in de hoogſte hemelen.* De herhaling van dit vreugdgejuich, en het gedurig roepen van *Hozanna*, bewees niet alleen de hartgron-

dige blyſchap van 's Konings ſtoet: maar ook de vrolyke erkentenis, dat hy de *Meſſias* en *Zoon Davids*, en gekomen Heiland was. Want het zy men door *Hozanna*, met ſommigen, verſta, de palmtakken zelfs, die de ſchaare eiſchte, om Jeſus eer te bewyzen, het zy men dat als een vreugdegalm begrype, waar mede zy roemen willen, dat zy nu den *Meſſias* heil en zegen toezingen, gelyk in eenen van Davids Pſalmen was voorſpelt en allen heil en zegen aſſmeken; het is een heerlyk bewys van hoogachting en blyſchap over deeze Koninklyke intrede; die te merkwaardiger is, om dat de Profeet Zacharias dit zeldzaam geval uytdruklyk had voorſpelt, en de gelovigen in Iſraël, onder den naam van Dochter Sions, aangeſpoort tot deze vreugdbewyzen met deeze woorden: *Verheug u ô Dochter Sions, zie uw Koning komt tot u, zachtmoedig, en gezeten op eene Ezelinne en een Veulen, zynde een jong eener laſtdragende Ezelinne.* Ook was deeze intredingdag dezelve als 't Joodſch volk, het Paaſchlam, volgens de Wet, afzonderen en ter ſlachting afſcheiden moeſt, want het Paaſchfeeſt was na by. Zo trok nu J. C. triomferende, en onder toejuiching der ſchaare ter ſtede Ieruzalem in: en op dat ongewoon geſchal van *Hozanna* raakt daar alles in rep en roer. Sommigen vermeerderen den vreugdeſtoet, en paren hunne ſtemmen met dit zegelied; anderen vraagen met verwondering, *wie is deeze?* en verbeelden zich eene feeſtvierende menigte, die met haare offergaven en eerſtelingen dus plegtlyk wierd ingehaalt: maar ziende dat Ieſus het voorwerp van dit vreugdgejuich ware en zo volheerlyk zyne intrede deed, ſtaan zy verbaaſt, en vragen de een den anderen, *wie is deeze?* hy moet iets buiten gemeens zyn, dien men zulke buitengemeene eer bewyſt. De ſchaaren, die hem met zulk een geſchal inleidden, en of door omgang, of door onderwys der Apoſtelen I. C. hadden leeren kennen, antwoorden deezen vragers: *deeze is Jeſus, de Profeet van Nazareth*, de Opperprofeet, die grooter is dan Moſes, te Nazareth opgevoed, en *Nazarener* geheten is. Dien grooten Profeet eeren wy nu als Koning, naar luid van 't Profetiſch woord. Maar wie kan dit zegelied en Koninklyk eerbewys overpeinzen, en vergelyken by 't moordgeſchrey dat eerſtdaags te Ieruſalem zal gehoort worden: *Kruiſt hem! Kruiſt hem!* en niet zien dat Jeſus zyn Koninkryk zal moeten op zyn kruisbloed gronden, en heerlyk triomferen, als hy zich betonen zal, *ons Paſcha* te zyn, en 't *Lam Gods*, dat de zonden der weereld wegneemt?

Matth. XXII. 19.

Δηναριον τῳ Χριςῳ δειχνυεται.
The tribute money offered to Christ.
Die Zinſs-müntze an Chriſtus gewieſen.

NUMISMA CENSUS CHRISTO OBLATUM.
On montre un Denier à Jesus Christ.
Schattingpenning aan Christus vertoont.

HET XXXVIII. TAFEREEL.

Ene der laatſte en ſnoodſte lagen, die Chriſtus van zyne vyanden gelegt werden, was 't vloekgeſpan der Fariſeen en Herodiaanen; die, hoe verſchillende van malkander, hier in echter eensgezind waren, datze J. C. zochten verdacht te maken, en te mogen beſchuldigen van tweeſpalt en oproer tegen 't hoog gezach des Roomſchen Keizers. De Herodiaanen, die, meer dan waarſchynlyk, begunſtigers en gunſtgenooten van Herodes, en in gelooſgronden Sadduceen waren, en overzulks de geſlagenſte vyanden van J. C., ſpannen met de Farizeen, die huichelachtige werkheiligen, t'zamen, en raadpleegen hoe zy J. C. zullen konnen verſtrikken met die twiſtvraage, of 't *geoorloft ware den Keizer ſchatting te betalen?* volyverig was 't loodſch volk voor zyne vryheid, en roemde op den grooten Aartsvader Abraham, zonder iemant cynsbaar te willen zyn. In tegendeel waren de Herodiaanen, zo 't ſchynt, den Roomſchen ſtaat en Keizer toegedaan, en zyne tol-en ſchatverzamelaars, die over dit ſtuk met de voorſtanderen der Joodſche voorrechten en vryheid meermaals in geſchil kwamen. Die twiſt ſchynt eenen onuitwikkelyken ſtrik te breiden om Ieſus te lokken. Want ſtemde Hy den Herodiaanen toe, dat men ſchattingen aan den Keizer ſchuldig was, zo toonde hy zich een vyand van 't Joodſch volk, en aloude vryheid: maar ontkende hy die verplichting, en verklaarde hy die ſchattingen ongeoorloft, zo maakte hy zich ſchuldigh aan Majeſteitſchennis, en zoud daar over van de Herodiaanen aangeklaagt zyn geworden. Maar dit boos en liſtig opzet bedekken zy met vleiende lippen, zeggende: *Meeſter, wy weten, dat gy waarachtig zyt, en den weg Gods in der waarheid onderwyſt*: zonder aanzien van iemant, door vrees noch gunſt, de waarheit ontzenuwt, en God alleen dient in oprechtigheid. *Zeg ons dan*, en geef ons opening wat ons te doen ſta in dit ſtaatgeſchil: *is 't geoorloft*, en niet ſtrydig tegen Gods Wet, *dat men den Keyzer ſchatting geve*, en zich 't Romeinſch gebied onderhevig kenne, of moet God alleen onze Koning zyn? moet men hem alleen Tempelſchattingen opbrengen? maar hoe liſtig deeze ſtrikvraage verniſt was, zag J. C. het bedrog door 't midden der vleieryen, en zeide: *gy geveinſde*, die onder ſchyn van vriendſchap en leergierigheid my poogt te vangen en te vernielen, *wat verzoekt gy my?* wat bedekt gy uw ſchendluſt om my te toetſen, en ſchuldig te maken? *toont my den ſchatpenning*. Want de munt, die onder de Jooden gangbaar was, en tot Tempelſchatting ſtrekte, was de halve ſikkel, met palmtak, wierookkruit en byſchrift geſtempeld: maar de Romeinſche munt vertoonde den Romeinſchen Keizer met een randſchrift, waarin de naam des Keizers, en aan d'andere zyde dikwyls zyn overwinning ſtond. Dies zal J. C. hen uit den muntſtempel beſchamen als hy den ſchatpenning eiſcht. Want als zy hem eenen Romeinſchen penning vertonen, vraagt hy: *wiens beeld en opſchrift is dit?* om dus uit hunnen eigen mond hen te veroordelen. Gelyk zy

dan ook volmondig zeggen: *des Keyzers.* 'T zy, dat het gelt Tiberius verbeelde, die thans Oppervorst was; 't zy, dat het Julius Cesar, of Augustus vertoonde, die voorheen de Roomschemogendheid bestierden: die muntbeelde naar was een bewys, dat zy onder het wydheerschend gebied der Romeinen waren gebragt, en die heerschappy erkenden, nadien zy hunne munt gebruikten. Dit stemmen de Joodsche Leermeesters toe, en zeggen: *Het volk dat eene geldmunt van Koning of Vorst gebruikt, erkent daar door zelfs dien Vorst of Koning voor zynen Opperheer.* Op diergelyken grond redenkavelt J. C. en geeft dien listigen vraageren dit voortreflyk antwoord, *Geeft dan den Keizer, dat des Keizers is.* Is dit zyne munt? zo betaalt uwe lasten den Keizer, dien gy zelfs voor uwen Heer erkent, en geeft ieder dat gy schuldig zyt; tol dien gy tol, en eer dien gy eer geven moet. En is God uw Koning? zo geeft God de eer, die Gode toekomt; betaalt den Allerhoogsten uwe geloften, brengt hem de Tempelgaaven, eerstelingen, tienden en alles wat hy in zyne wet van u afeischt, als den gever alles goeds. *Geeft Gode, dat Godes is.* Of stryd dat by u huichelaars, Gode zich te onderwerpen, en den Koning te eeren? of weet gy niet dat alle magten van God zyn, en dat wie derzelver ordeningwetten wederstaat, Gods waereldbestier wederstaat, en een oordeel over zich haalt? de listige vraagers verstomden op dit nadruklyk antwoord, en gingen onverrichter zaake weg: beschaamt, dat hunne boosheid ontdekt was voor al het volk, en dat I. C. zo wyslyk als heiliglyk Gods eer gehandhaaft, en 't oppergezach des Keizers niet geschonden had, gelyk zy verwachtten. Zoud men niet mogen zeggen, met den H. Zanger Israëls? *waarom beraadslagen de Vorsten tegen den Heere en zynen gezalfden?* Hoe krachtig zal dit regtzinnig antwoord hen overtuigen moeten van logen en godloosheid, als zy eerstdags I. C. zullen betichten van oproer voor den richterstoel van Pilatus en zeggen, *wy hebben bevonden, dat deeze het volk verkeert, en verbied den Keyzer schatting te geven.* Konde volk ooit tot grooter godloosheid vervallen, dan den *Messias* af te vallen, om den Keizer aan te kleven? en zelfs Messiasmoorders te worden door de schaamtelooste logen? maar wat doet een mensch niet, die met haat en nyd is ingenomen?

Matth: XXIII. cc.

Ιησοῦς γραμματεὰς καὶ φαρισαίους προσειπων. | JESUS AD SCRIBAS ET PHARISAEOS.

Jesus upraideth the Scribes and Pharisees. | *Jesus parlant aux Scribes & aux Pharisiens*

Jesus spricht zu den Schriftgelehrten und Phariseern. | Jesus tot de Schriftgeleerden en Fariseen.

HET XXXIX. TAFEREEL.

Choon de genade op de lippen van den Meſſias moeſt uitgeſtort, en het jaar van Gods welbehagen door hem aangekondigt en uitgeroepen worden, zoud hy echter ook den dag van Gods wraake over de godloozen en wederhorigen bekend maken, en bedreigen. Zo hoorde men hem tegen de Farizeen en Schriftgeleerden, wee! wee! wee! uitdonderen: want geveinſder huichelaars als deeze, waren'er onder de Jooden niet. Uitwendig hadden zy eenen ſchoonen ſchyn van deugd, maar derzelver kracht hadden zy verlochent. In woorden, in uiterlyk gelaat, in gedrag, was alles evennaauwgezet: en die niet verder konde doordringen dan door't geen voor oogen ſpeelt, zoude die geveinſden hebben gehouden voor de deugd en oprechtigheid zelve. Maar J. C. die niet oordeelde naar het uiterlyke, en in de geveinſde harten las, ontdekt hunne ſnoode godloosheid en zegt met ſcherpe bedreigingen, die eerlang vervult zouden worden: *wee u! gy Schriftgeleerden en Farizeen, gy geveinſde, want gy ſluit het koninkryk der hemelen voor de menſchen*, en weert die ingaan zouden en moeſten in 't ryk der genade, en draiboomt de toegangen van 't heilgebied. Dit *wee* verdubbelt Chriſtus, en zegt: *wee u, gy Schriftgeleerden en Farizeen, gy geveinſde, want gy eet de huizen der weduwen op*, en *dat onder ſchyn van lang bidden*, om dat die ſchynheiligen doorgaans drie uuren na een baden of liever eene heilige grijns vertoonden van zo lang te bidden, en daar mede de bedroefde weduwen innamen. *Daarom zult gy zwaarder oordeel ontfangen*: hier en hier naa in den hoogſten trap. Dit *wee* word van een ander *wee* gevolgt, en J. C. zegt *wee u gy Schriftgeleerden en Farizeen gy geveinſde, want gy ontruſt zee en land om eenen Joodengenoot te maken*, en uit de Heidenen een eenig menſch tot het Joodſch geloof over te brengen; *en als hy 't geworden is, maakt gy hem een kind der helle*, en erfgenaam niet des hemels, maar des eeuwigen jammers. *Tweemaal meer dan gy zyt*, in vooroordeelen en weerbarſtige ongelovigheid, ſlimmer als toen zy Heidenen waren, tegen de blymaare der verzoening aangekant. *Wee u gy blinde leidslieden, die zegt, zo die gezworen zal hebben by den Tempel, dat is niet; maar zo wie gezworen zal hebben by het Goud, die is ſchuldig: gy dwaze, wat is meer, het Goud of de Tempel, die het Goud heiligt?* die en diergelyke weebedreigingen meer deed Jeſus deezen huichelaaren, maar geene trof hun dieper in 't hart, als die hier zo levendig in 't konſttafereel is voorgeſteld. De bitſe verontwaardiging, die den Farizeer ten oogen uitſtraalt, als J. C. hem by de geplaaſterde graven vergelykt, toont hoe gevoelig hy op zyn zeer geraakt was. De wraakluſt, de boosheid, de wrevel ſtaat in de bleeke en vergrimde aangezichten, en dreigende vuiſten te lezen. Scherp, doch rechtvaerdig was ook de beſchuldiging van J. C. als hy zeide: *Wee u gy Schriftgeleerden en Farizeen, gy geveinſde, want gy zyt de geplaaſterde Graven gelyk, die van buiten wel ſchoon ſchynen, maar van binnen zynze*

vol doodsbeenderen, en allerlei onreinigheid. De Joodſche graffteden, als reeds gezien is, waren, naar de wet, onrein en beſmetlyk, en hier en daar in velden en hoven met heerlyk metſelwerk opgevyzelt: en op dat de voorbygaande dezelve des te beter ſchuwen, en zich niet beſmetten mogten, warenze met kalk en plaaſter wit gemaakt, en werden jaarlyks gezuivert, herplaaſterten gewit, en ſcheenen van buiten ſchoon en bekoorlyk, om datze prachtig opgebouwd waren; maar van binnen was niets dan ſtank, gebeente, onreinigheid. Zo ging het ook met die ſchynheilige Farizeen en Schriftgeleerden. Als men hen van buiten aanzag, ſcheen alles eerlyk, zedig, godvruchtig; maar die 't momaangezicht aftrok, en de ſchuilhoeken van hunne bedrieglyke harten doorzocht, vond daar in niets dan beſmetlyke doodsbeenderen, van ongeloof, bedrog, en wreedaartigheid. Gelyk J. C. zelf die toepaſſinge maakt, en zegt: *Alzo ſchijnt gy ook wel den menſchen rechtvaerdig, maar van binnen zijt gy vol geveinſdheid en ongerechtigheid.* Vol liſtige bedoelingen, om den menſchen, niet Gode te behagen; vol wraakgierige raadſlagen om uw gezach op te vyzelen: *Gy addergebroedſel,* voegt'er Jeſus by, gy *ſlangezaad,* die uit den boozen, en de boosheid zelve zyt. Uw' vader is een logenaar en menſchenmoorder van den beginne, en gy volgt hem daar in na, en wilt my vermoorden. Konden zo heillooze booswichten iets anders wachten dan een eeuwig jammer? dan een eindeloos wee? ook ziet men, dat J. C. tot achtmaal toe *Wee! wee! wee!* over die godlooze huichelaars uitroept, en eindelyk met die ſchriktaal beſluit: *hoe zoud gy de helſche verdoemeniſſe ontvlieden?* hoe dat onuitbluſchlyk vuur ontgaan, dat den Satan en zyne aanhangelingen is toebereid? hoe ongelukkig zynze, die zulken navolgen, en die alle godvrucht en deugd alleen in uitwendige zedigheid, nauwgezetheid en ſchynheiligheid ſtellen, en wanen God te bedriegen, gelyk zy den menſchen de oogen uitſteken! Wat hebben die anders te wachten, dan een eeuwig afgryzen, als die ſchoonſchynende graven ontplaaſtert zullen worden, en voor dat aldoordringend oog verſchynen, dat hart en nieren kent?

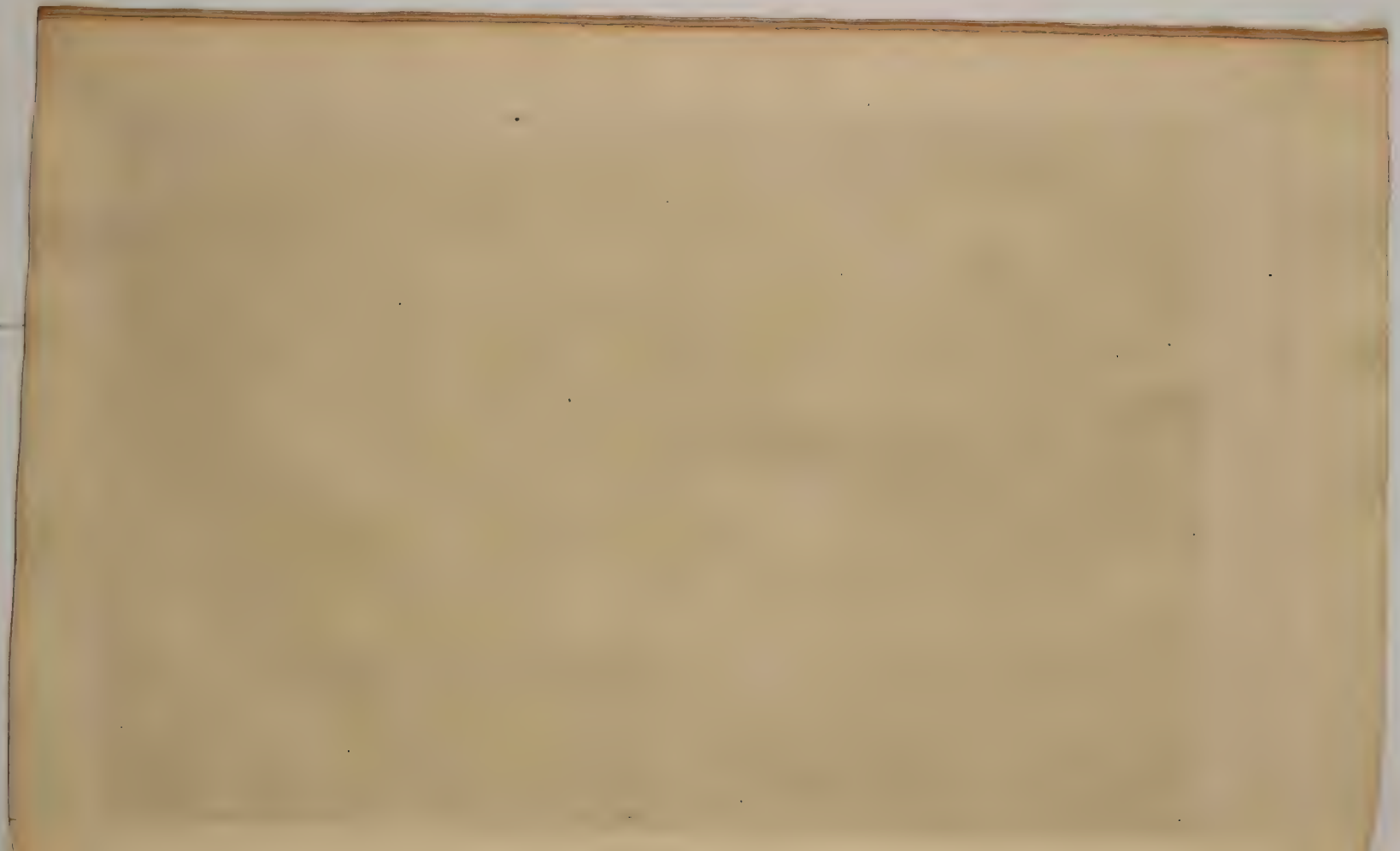

Matth: XXVI, 26.

Τὸ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριςοῦ δεῖπνον εὐχαριςικόν.

The Supper of our Lord Jesus Christ.

Das Abendmahl unsers Herrn Jesu Christi.

COENA DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

La Cene Eucharistique de Nôtre Seigneur Jesus-Christ.

Het Avondmaal onses Heeren Jesus Christus.

Picart delin. *Blois sculpt.*

HET XL. TAFEREEL.

Et was van ouds her een' algemeene gewoonte onder alle volkeren, datze de heiligſte verbonden ſtaafden met offeranden, vreugde- en gedenkmaaltyden. Hier door erinnerden zy zich de vruchten en voordeelen van die verdrags-verhandeling en verzegelden de beloofde goederen des verbonds. Somwylen gingen zy door 't midden der offerſtukken, om den bondbreukigen de verdiende ſtraf voor oogen te houden. Somwylen mengden zy hun eigen bloed met wyn, en dronken den verbondbeker rond. Wie verwondert zich dan over de H. inſtellinge van 's Heilands Hoogwaardig Avondmaal, waar in hy 't eeuwig heilverbond met zyn eigen hartebloed zal verzegelen, en 't Zoenoffer van zyn Licchaam in een gedenkmaal vereeuwigen? Nauwkeurig had hy de Paaſchfeeſten waargenomen, geduurende zyn' amptbediening: niet alleen, om ons de tydrekening zyns ampts te leren opmaken: maar ook in dat voorbeeld het tegenbeeld aan te wyzen, en te veronderpanden hoe God met den Zondaar konde bevredigt worden. Dat hooge feeſt was nu voorhanden, en J. C. te Jeruzalem gekomen, om dat de laatſte maal te vieren; en by die gelegenheid zyn H. Avondmaal in te ſtellen. Op de hooge feeſten waren de huizen van Jeruzalem gemeen, en de eigenaars verplicht den aankomenden feeſtvierderen huisveſtinge, vuur, licht en andere noodwendigheden te geven. Volgens dat voorrecht zend J. C. twee Apoſtelen, die hem gevraagt hadden, waar zy 't Paſcha of 't Lam tot den Paaſchmaaltyd zouden toebereiden; naar Jeruzalem tot zekeren man, waarſchynlyk eenen zyner gunſtelingen, wiens naam verzwegen, maar den diſcipelen genoeg bekend is geweeſt, en gebied hen te boodſchappen: *de Meeſter zegt, myn tyd is naby*, ik zal, als 't waarachtig Paſcha wel haaſt geſlacht, en ter dood gebragt worden; maar *wil by u het Paſcha houden met myne diſcipelen.* Want de wet vereiſchte tot de Paaſchmaaltyden ten minſte *tien* reine Iſraeliten. Hier toe waren de Diſcipelen, maar niet alle rein. Een hunner was een Verrader, die zynen Heer verkogt had voor *dertig* zilverlingen, als eenen der geringſte ſlaaven. En zal die onreine zich by de H. Apoſtelen, zal die booswicht zich by J. C. die de heilige Iſraels is, vervoegen mogen? zal die rampzalige, die de beurspenningen draagt, alles bezorgen, en J. C. ſtraks daar na overleveren in handen der godloozen? de Diſcipelen volbrengen het ontfangen bevel, en bereiden het Lam, de bittere Sauskruiden, den Wyn, de Paaſchbrooden, en 't verdere vereiſchte, en komen des avonds in eene groote opperzaal t'zamen, en zitten; of liever leggen aan op eetbeddekens, gelyk de konſtprint vertoont. Voor hen ſtaat het Lam in eene ſchotel opgediſcht, na dat het in den Tempel geſlacht, en binnens huis aan een kruisſpit gebraden is. Daar nevens ſtaan de bittere ſauſſen en kruiden: en beker, die volgens 't gebruik der Jooden met geduurige dankzegging viermaal gevult werd, en 't Paaſchmaal eindigde. He-

melſcher maaltyd was'er noit op aarde, dan hier in deeze opperzaal. Hier was voor-en tegenbeeld by een. Hier was een kort begrip van de gantſche Kerke, en waare en ſchynheilige diſchgenooten. J. C. handelt met de zynen gelyk de huisvaders op de Paaſchmaaltyden, maar onder het eten openbaart hy zyn heilloozen Verrader, en zegt: *een van u lieden zal my verraden.* Wat verbaaſtheid dit onder de Apoſtelen verwekte, eenen Verrader, eenen Meſſiasmoorder in hunne vergadering te hebben, is uit de aangezichten der diſchgenooten klaar genoeg af te nemen. Maar Jeſus die met onverſchrokken moed den dood moeſt ondergaan, en deszelfs gewelthebber overwinnen, leid de zynen hooger op, en eer de Paaſchmaaltyd volkomen was beſloten, 't groot *Hallel*, of Paaſchlied, gezongen, en de laatſte *beker der dankzegging* gedronken was, neemt hy 't Paaſchbrood, tot een byzonder gebruik, en hooger beduideniſſe; *breekt het*, niet alleen om te nuttigen, maar inzonderheid, om zyn verbroken Licchaam aan te wyzen: *deelt het om*, als een zielvoedſel, en zegt: *Nemet, etet, dat is myn Licchaam.* Gelyk de huisvader in de Paaſchmaaltyden het brood dat plat, en ligt te breken was, op nam en brak, aan de gaſten omdeelde, en zeide: *dit is het brood der verdrukkinge, dat onze vaders gegeten hebben in Egypten.* En als hy een ſtuk van 't Lam omdeelde, zeide hy: *dit is het liccham van 't Paſcha.* Na die plegtlyke toeheiliging van't brood, nam J.C. den *drinkbeker*, in navolging van de Paaſchvieringe, maar voornamelyk, om 't N. T. of heilverbond, dat in zynen dood moeſt bekrachtigt worden, dus te verzegelen. Dien *beker* noemt hy zyn *Bloed*, reikt denzelven zyne Diſcipelen, met dit uitdruklyk bevel: *Drinket allen daar uit: want dat is myn Bloed, het bloed des N. T. dat voor veelen vergoten word tot vergevinge der zonden.* Het O. T. werd ook met bloed van offerdieren ingewyd; maar de Jooden alleen behoorden tot dat verbond; en kregen door dat bloed van bokken en ſtieren, en andere ſchaduwofferanden, noit *vergevinge*; en was maar een voor-en zinbeeld van 't bloed des Heilands dat voor de Jooden en Heidenen werd uitgeſtort en de waare verzoening aanbragt. Dit is het *bloed des verbonds*, en red de *gebondenen* uit den *kuil daar geen water in was.* Dit is het *bloed*, dat *beter dingen* ſpreekt, als *Abel.* Dit is de *fontein des heils*, die geopent is voor 't huis Davids en de inwoonders van Jeruzalem, tegen de *zonde* en d'*onreinigheid.* Want zonder bloedvergieting geſchied'er geene vergeving der zonden. Onder de wet vermogt niemant bloed te drinken, of het vleeſch van zyn ſchuldoffer te eeten; en geen wonder, dewyl daar door de zonden niet weggenomen werden; anders zoudenze opgehouden hebben, en niet jaarlyks en dagelyks hernieuwt en heroffert zyn geweeſt. Maar nu I. C. door een eenig offer van zich zelven de eeuwige gerechtigheid heeft aangebragt, moet men zyn Vleeſch eeten, en zyn Bloed drinken, om gelaaft en verſterkt te worden ten eeuwigen leven. Hoe gelukkig zynze, die hongeren en dorſten naar 's Heilands gerechtigheid, want zy zullen verzadigt worden. Hoe gelukkig zynze, die *geroepen* zyn tot het *Avondmaal* van de bruidloft des Lams, en bekleed worden met rein en blinkend fyn lynwaat, de rechtvaerdiginge der heiligen! Die worden niet buiten geſloten, maar gaan in door de Poorten in de Hemelſtad, en eeuwige Bruidloftsvreugd.

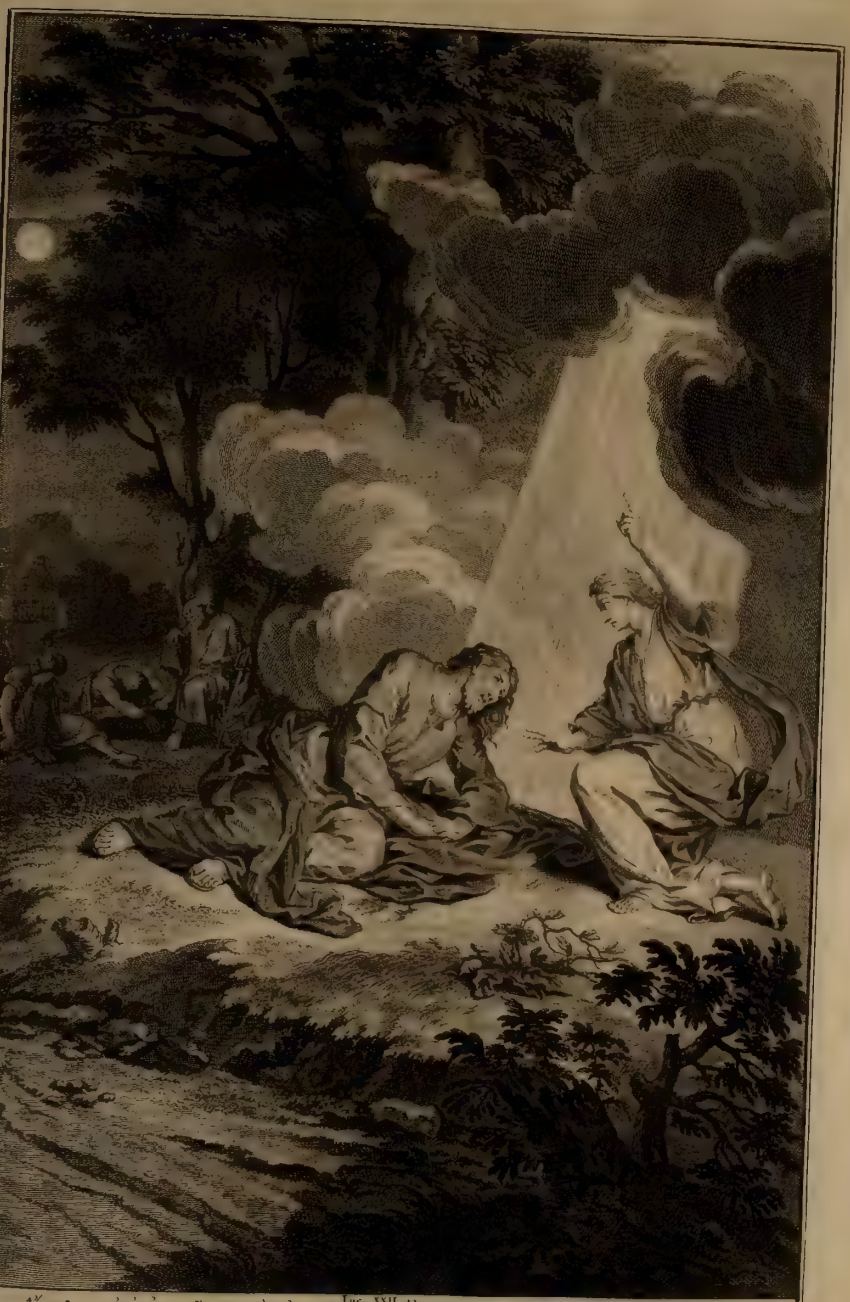

Luc. XXII. 43

Ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ Χριστὸν ἐνίσχυων.
Christ strengthened by an Angel.
Christus durch den Engel gestärkt.

CHRISTUS AB ANGELO CORROBORATUS.
Un Ange du Ciel fortifiant Jesus-Christ.
Christus van eenen Engel gesterkt.

Rosaert inven. *Bernards Sculps.*

HET XLI. TAFEREEL.

ALs Adam in Edens Lusthof zich, en alle menschen, die uit hem zouden voortkomen, schuldig en bondbreukig had gemaakt door verleidinge des Satans, stelde God een' onverzoenlyke vyandschap tusschen de verleidslang, en haar heilloos zaad; en tusschen het gezegend en zegenend vrouwenzaad. Het vrouwenzaad moest den kop der slange verpletten, maar de slang ook het vrouwenzaad de hielen vermorselen. Die vyandschap zagmen nergens klaarder, dan in 't hofken van Gethsemane, daar de stryd op 't hevigst aanging, en de tweede Adam een onlydlyk ziellyden moest doorworstelen voor de schenddaad die Adam in den lusthof begaan, en alle menschen na hem bedreven hadden. Nauwlyks had J. C. zyn Avondmaal ingestelt, en met het groot Paaschlied, als een zegezang en aanmoediging tot den aanstaanden stryd, heiliglyk besloten, of hy ging kloekmoedig uit Jeruzalem, en den zynen voor naar Gethsemane, een hofken aan den voet van den Olyfberg, dat van de Olyfperssen zynen naam droeg; en een levendig zinbeeld verschafte, hoe J. C. de Olyf-en Wynperssen van Gods toorn alleen zoude treden. Hier was hy gewoon met God zynen Vader door smekinge en gebeden in een heilig mondgesprek te treden. Hier zoud hem de heillooze Verrader zoeken met zyne helsche bende, vangen, en knevelen, en wegrukken. Hier zoud hy van alle zyne Discipelen verlaten worden. Hier zoud hy de angsten der helle moeten uitstaan, en met schrikbeelden van Gods toorn en blakende grimmigheid geprangt worden. Des niet te min treed hy heldhaftig in dat schroomlyk worstelperk, en laat zyne Discipelen alleen, en wat verder van zich; om onbelemmerder dien zwaaren stryd te stryden. Petrus, Johannes en Jakobus, die nog onlangs op den H. berg ooggetuigen waren geweest van zyne verheerlyking en gedaanteverwisseling, wil hy aanschouwers en toehoorders van zyn bitter ziellyden maken, en neemt dat voortreffelyk Apostelta met zich dieper in den hof. Daar beginnen hem de banden des Doods te beknellen; daar overstelpt de droefheid zyn volangstig hart; daar sidderen zyne leden, en de zielangsten benauwen hem meer en meer. Eindlyk berst hy in zyn hertbrekend lyden dus uit: *myne ziel*, die ik moet, en zal stellen tot een schuldoffer, *is geheel bedroeft*, en overmaatig bedremt, en gedrukt *tot den dood toe*, zo dat alle levenskrachten my begeven, en myn hart onlydelyk geperst word. In deezen stryd toont hy echter meer bekommering voor de zynen, dan voor zich zelven, en zegt: *Biddet dat gy niet in verzoekinge komt.* Nu is het de uure der verzoekinge, wanneer gy alleen aan my zult geërgert worden, *waakt* dan, *biddet* dan, dat gy niet moogt overwonnen worden, maar staande blyven. Hier op gaat hy *omtrent een steenwerp* verder, en *valt op zyn aangezicht* voor over, *biddende* zynen hemelschen Vader om kracht en bystand in dit, en het verder lyden, en zeggen: *Vader indien gy wildet deezen drinkbeker van my wegnemen*; doch *niet*

myn wil, maar de uwe geſchiede. Bitter was de drinkbeker, dien J. C. drinken moeſt, en zyn kruis-en ziellyden zo bitter, dat geen menſch, dien zoud hebben konnen drinken. Om dit te toonen, bid hy dien af, niet dat hy onwillig leed, en ſterven zoude: want hy was in die uure gekomen, om te ſterven; maar dus bewyſt hy de grootheid van zyn lyden te beſeffen, en zyne vrywilligheid, om zynen Vader te gehoorzamen, volgens den eeuwigen Vrederaad. Konde hy lyden zonder gevoelig te wezen? konde hy voldoen aan Gods gerechtigheid, zonder lyden? Een-ander-en derdemaal herhaalt hy dezelve bede, doch altyd met onderwerping aan s'Vaders wil, en vermeerdering van kloekmoedigheid. Maar in die klemmende benauwtheid vind hy zyne Diſcipelen *ſlapende*, en beriſpt daar over Petrus, die geroemt had met hem te willen ſterven, en nu, in nood, geen uur met hem konde waken. Zo waarachtig is 't, dat de geeſt wel gewillig, maar 't vleeſch onbedenkelyk zwak zy. Hoe bovenmenſchelyk zwaar ook 's Heilands ſtryd moet geweeſt zyn, is niet alleen in 't drievuldig herhaal van dezelve bede, maar ook in 't nederzenden van eenen Engel af te nemen, die J. C. opbeurde en vertrooſte. En wie zoud magtig zyn deezen treurigen Lyder te vertrooſten, als de Vader der vertrooſtinge? als de God des hemels, die hem belooft had uit benauwdheid en lyden te verloſſen? Ook bleek 's Heilands angſt en duldelooze benaaudheid uit de druppelen zweets, die in den kouden nacht als bloed langs zyn heilig aangezicht neder zypelden door overgroote droefheid, en hartbrekende benauwtheid. De Filoſofen twiſten of de angſtvalligheid en bedeefdheid iemant bloeddroppelen zoud konnen uitperſſen, en geven daar eenige voorbeelden van: maar wat angſt, wat ſmart, wat lyden kan by 's Heilands ſmart en ziel angſt vergeleken worden? Hy moeſt den ondraaglyken toorn Gods dragen; en de zonde der weereld wegnemen. Hy moeſt den ſterk gewapenden zynen helroof ontwringen, en die verleidſlang den kop vermorſelen. Hy moeſt de angſten der helle doorworſtelen, en de ketens der duiſterniſſe verbreken. Zo bovenmenſchelyk dit alles is, zo bovennatuurlyk waren ook de ſchrikbeelden en angſtgewrochten. Maar tot bewys dat hy uit deezen angſt verhoort wierd, ſpoort hy zyne ſlaaperige Diſcipelen aan, en zegt: *ſtaat op, laat ons gaan, ziet, hy is naby, die my verraad.* Zo verſterkt, zo heldhaftig keert hy uit deezen ſtryd, dat hy den dood niet ontvlieden, maar kloekmoedig tarten zal, en zynen Verrader zelfs te gemoete gaan. Zo ſtellen zyne angſten en bitter ziellyden ons geruſt.

Matth. XXVI. 43.

Ιησῦς εύρίσκει μαθητὰς καθεύδοντας.
Jesus findeth his Disciples sleeping.
Jesus findet seine Jünger schlaffend.

JESUS REPERIT DISCIPULOS DORMIENTES.
Jesus trouve ses disciples dormans.
Jesus vint zyne leerlingen slapende.

HET XLII. TAFEREEL.

Was nacht, en alles ſtil; maar Judas en zyn helrot ſliep niet. Het werk der duiſterniſſe, dat hy ondernomen had, konde niet gevoeglyker, dan in de duiſterniſſe volvoert worden. Maar zie het bewys der menſchlyke zwakheid en onmagt in 't goede. Terwyl Judas ruſtloos yvert, de bende zich wapent, ſpiets, zwaard, en toortslicht bereid, en doldriftig uittrekt, om den onſchuldigen te vangen, leggen de Apoſtelen, ſchoon een-en andermaal opgewekt, door droefheid en vaak overwonnen, en konnen niet een oogenblik met Jeſus waken. Zy hooren zyne herhaalde ſmekingen en gebeden; zy zien zyne hartbrekende droefheid, en 't zweet langs zyn volangſtig aangezicht nederdruipen; maar aanſtonds zynze weder van droefheid en ſlaapzucht overſtelpt. De laatſte woorden, *Staat op, laat ons gaan,* konnen hen nauwlyks wakker maken, en hunnen zwaaren vaak uyt de oogen wryven. Onderwylen nadert de rampzalige Verrader aan 't hoofd der krygsbende, als een leidsman der godloozen; en J. C. had die woorden nog niet geëindigt: *ziet, hy is naby, die my verraad*, of de ſnoode booswicht was in den hof, met eene vermengde ſchaar van Joodſche Tempeldienaaren, en Romeinſche krygsknechten, gewapend met ſtokken en zwaarden, om, des noods, geweld met geweld te keeren, en J. C. zekerder magtig te worden. Dit moordrot was van den bloedraad gezonden, om Judas te volgen, en Jeſus te vangen. De Maan ſpeelde op dien Paaſchnacht met haare blinkende ſtraalen door de groene boomen en ontdekte klaar genoeg wie, en wat'er in den hof verſcholen was; maar, zo voorzichtig is de godlooze verradery, zy hadden toortſen, brandfakkels, en lantaarnen mede genomen om niet bedrogen te worden, en alle de ſtruellen, ſchuilhoeken, en duiſterniſſen te doorzoeken. Zo wordenze levendig in 't konſttafereel vertoont. De ſchaduwryke boomen en wandelpaden worden nauwkeurig met eene toorts doorzien, of'er Jeſus verborgen was. De heillooze Verrader treed voor af, en geeft zynen rotgezellen, om nog zekerder te gaan, eene verfoeilyke krygsleus: *dien ik zal kuſſen*, zegt hy, *dezelve is't, grypt hem.* Dubble godloosheid van een aardsverrader! De kus, het teken van liefde en onderwerping, misbruikt hy tot bedekking zyner ſchelmeryen, en onder ſchyn van vriendſchap bedryft hy de godlooſte verradery, en gebied, dat zy *grypen* zullen, dien hy als zynen boezemvriend omhelzen zal. Maar hoe onnoodig was alle die voorzorg? Jeſus ſchroomt den dood niet, maar treed dien koning der verſchrikking manmoedig onder de oogen: Jeſus vlied noch vlucht niet, maar gaat, die hem zoeken, onvertſaagd te gemoet, en vraagt dien ſnooden Verrader, die hem kuſte: *vriend! zyt gy daar toe hier; verraad gy den Zoone des menſchen met eenen kus?* Verrader, zyt gy hier, om onder ſchyn van vriendſchap my in handen der godloozen over te leveren? is dit uw toeleg, rampzalige huichelaar? is dit uw liefdebewys? is dit den Zoone kuſſen? Maar hier op zwicht Judas, noch de krygsbende; dies J. C. zich tot

hen keert, en zegt: *wien zoekt gy?* zy antwoorden: *Jesus den Nazareener*, uitende met dien smaadnaam de bitterheid van hun gemoed. Jesus antwoord zonder eenige verbaasdheid: *Ik ben 't*, Ik ben de man, dien gy zoekt, en Nazareener noemt. Maar zo krachtig was die belydenistaal, dat ze daar van ontroert en vol schrik achteruit weeken, zonder aan hem de handen te konnen slaan: maar als kracht-en moedloos stonden, en met toorts, fakkel en zwaard wegvloden. Zo ligtlyk had zich I. C. konnen redden; zo onmooglyk had de Vyand hem konnen overmeesteren, indien hy zyn leven niet vry-en blywillig had afgelegt. Maar hy moedigt die verslagenen zelf aan en geeft hun kracht en stoutheid, als hy andermaal vraagt: *wien zoekt gy?* en als zy hunne vermetele taal herhalen, en zeggen: *Jesus den Nazareener*; antwoord hy even onverschrokken: *Ik heb u gezegt, dat ik het ben. Indien gy dan my zoekt, zo laat deeze*, myne Discipelen, *heenen gaan*; toonende meer bekommerd voor zyne Apostelen te zyn, dan voor zich zelven. Ook hing van de behoudenisse der kruisgezanten de Kerk des N. T. af. Want waren zy gevat, wie zoud I. C. door angst niet verlochent hebben? gelyk de Heiland zelf Petrus had voorspelt. Dies bid hy zo zeer niet, als hy bevel geeft, dat ze zyne Discipelen niet beledigen zullen. Daar op vliegen de godloozen toe, en I. C. aan, grypen hem, binden hem, mishandelen hem. De verbaasde Discipelen willen zich en hunnen Leermeester verdedigen, en Petrus houwt in blakenden yver den voorbaarigen dienstknecht des Hoogenpriesters het oor af, maar Jesus heelt het aanstonds, om zelfs geen schyn van oproer te geven, en gebied het zwaard op te steken, zonder wederstand te bieden. Hy bestraft ook deezen ontydigen overmoed, en betuigt niet voor zyn leven, maar de vervullinge van 't Profeetisch woord te zorgen. De doldriftige krygsknechten horen 't rechtvaardig verwyt, dat ze waren uitgetogen als tegen eenen moordenaar met zwaarden en stokken, maar kreunen zich des niet. Zy boejen en knevelen J. C. wel vast, en brengen hem dus gebonden uit den hof, en alle de Discipelen verlaaten hem. Zo word hy als een lam ter slachtinge geleid. Zo word hy als 't Feestoffer gebonden, op dat wy van de banden der helle ontbonden, en in vryheid gestelt zouden worden.

Matth XXVI. 65.

Χριϛὸς παρὰ τῶ Καιάφα.
Christ before Caiaphas.
Christus zu Cajaphas geführt.

CHRISTUS CORAM CAJAPHA.
Jesus-Christ devant Caïphe.
Christus voor Cajaphas.

HET XLIII. TAFEREEL.

Niet zonder reden en nadruk word de Meſſias in 't Profetiſch woord afgemaalt, als een *Man van ſmarte*, wiens gantſch leven als eene zamenſchakeling van droefheid, ramp en ſmarte was. Dit zag men inzonderheid in zyn levens einde: want zo haaſt is hy de ſmartelyke en hartbrekende zielangſten niet doorgeworſtelt of hy word, als een ſnoode booswicht gevangen, geboeit, en weggevoert tot den ſmadelyken en ſmartelyken dood des kruiſes. De ſchaare krygsknechten, onder 't beleid van den rampzaligen Judas, trekken uit het hofken met den gevangen Ieſus naar Ieruzalem en brengen hem voor Kajafas, den Hoogenprieſter van dat jaar; maar ook een godvergeten menſch, die een Sadduceer, en wreedaartig, ſtaatzuchtig en zodanig was, als hy wezen moeſt, die J. C. veroordelen zoud konnen. In de zaale van dien onrechtvaardigen was de Joodſche bloedraad vergaderd, en zag met overgroot verlangen de uitgezondene heirbenden met J. C. te gemoet. Hier ſtaat het onnozel Lam met de handen op den rug gebonden, met ſterke koorden en touwen omgord, met gewapende knechten en Tempeldienaaren omringd. Hier ſtaat de Deugd voor de Godloosheid; de waare Hoogeprieſter voor eenen godlochenaar; Jeſus voor Kajafas in 't gerichte. De bloedraad uit de geſlaagendſte vyanden beſtaande, zit halfmaanswyze, en Kajafas is de voorzitter, maar ook de ſnoodſte booswicht. Die vind geen getuigen, maar zoektze tegen J. C. om hem met eenigen glimp te veroordeelen. Doch wat zy zoeken, zy vinden niets tegen den onſchuldigen. Zelfs worden de valſche getuigen die de valſche Hoogeprieſter voortbrengt, door den waaren Hoogenprieſter beſchaamt. Eindlyk komen'er twee valſche getuigen, die 'sHeilands Leerwoorden verdraien, met zeggen, dat hy zich vermeeten had, *in drie dagen den Tempel Gods te konnen afbreken, en weder opbouwen.* Dit werd hoog opgenomen en voor Tempelſchennis, voor godlaſtering uitgekreeten. Die valsheid echter was dubbel valſch: want noit had J. C. gezegt dat hy den Tempel zoud afbreken, en in drie dagen weder opbouwen: maar ſprekende van zyn Licchaam, het tegenbeeld des Tempels, dat de Iooden zouden in den kruisdood afbreken, had hy gezegt: *breekt den Tempel af*, dood kruiſt my, en in drie dagen zal ik *deezen* Tempel, myn Licchaam, weder opwekken, en uit het graf doen herryzen. Zo ſpraken ook alle de Profeten. Maar de ſchynheilige Kajafas om zynen onverzoenlyken haat tegen I. C. te verniſſen, wend den yver voor van Gods huis; en nadien I. C. zich niet verwaardigt had de valſche beſchuldiging van Tempelſlooping te beantwoorden, vraagt hy in arren moede: *Antwoord gy niets? wat getuigen deeze tegen u?* Eer deeze valſche getuigen waren gehoort, ondervraagt de Hoogeprieſter I. C. aangaande zyne Leer en Leerlingen. Een Godlochenaar kreunt zich der Waarheytleere niet, en als hy daar onderzoek van doet, is'er niets goeds van te wachten: want de ſchyndeugd en menſchenvrees doet hem ſpreken. Is zulk een booswicht ant-

woord waardig? met recht beroept zich I. C. op allen die hem gehoort hadden, en laat die voor hem spreeken. Maar hoe beschеiden I.C. zich gedraagt, hy word van eenen Dienaar des Hoogenpriesters met eenen kinnebakslag in 't aangezicht gehoont. Gelyk het konsttafereel dien woedenden knecht vertoont met opgehevene hand den onschuldigen Iesus dreigende; en eenen wreeden slag toebrengende. Onderwylen verschynen de valsche getuigen, en Jesus zwygt: dies bezweert de godlochenaar I. C. by den *levenden God*, dien hy, en de gantsche aanhang der Sadduceen bespotte, en verlochende, dat Jesus hem en den gantschen Raad, zoude rond uit zeggen, of hy de Christus ware, de Zoone Gods, die komen moest. Het diep ontzach, dat Jesus den naame zyns Vaders toedroeg, en de liefde der waarheid, die hy verplicht was te handhaven, ontsluiten zynen mond; en daar hy ter verdediging van zyn leven niet een woord gerept had, kan en zal hy niet zwygen, om Gods eer en zyn eigen Heilampt te verdedigen, en antwoord: *gy hebt het gezegt*. Ik ben, dien gy zegt, Ik ben de Christus. Maar ik zegge u ook: *van nu aan* zult *gy den Zoone des menschen*, my, die vernedert en vernietigt ben, *zien*, gelyk de Profeten den Messias afmalen, *zittende* ter *rechterhand der kracht* Gods, en *komende*, met zyne verbazende oordeelen, *op de wolken des Hemels*, als Richter van Hemel en Aarde. Dit sneed dien heilloozen Voorzitter en gantschen bloedraad door 't godloos harte, en Kajafas, zonder het Profetisch woord te overpeinzen, zonder zyne mederaadsheeren te hooren, borst van spyt, en in deeze woorden uyt: *hy heeft God gelastert*; zich godlyke eer aangematigt, den Tempel en Tempeldienst geschonden en godlasterlyke taal gesprooken. En als of Gods eer dien godloozen Hoogenpriester ter harte ging, *scheurt hy zyne kleederen*. Zo deeden de Jooden ouds tyds, in overmaatige smarten en droefheid; en de Richters inzonderheid, in 't aanhoren van godlasteringen, als om den yver voor Gods naam te betuigen. Maar Kajafas heeft godloozer bedoeling, en tracht hier door den gantschen bloedraad om te zetten tot een onrechtvaardig vonnis. Weshalven hy ook uitroept: *Wat hebben wy nog getuigen van nooden? gy hebt zyne godlastering*, uit zynen eigen mond, *gehoort*. *Wat dunkt u?* Wat zoud den bloedraad dunken, die 's Heilands dood gezworen, en besloten had? Naar recht, naar reden, naar Godswoord, was hy onschuldig: maar zo denkt en oordeelt de Joodsche Raad niet, en roept met godvergetene eenstemmigheyd: *hy is des doods waardig*. Hy is een godlasteraar, en volgens Mozes wet, moet hy zekerlyk gedood worden. Zo word de Heilige Israëls des doods waardig geacht, en veroordeelt; en het doodvonnis, dat de Bloedraad tegen hem velt, kan ons gerust stellen, dat wy voor Gods richterstoel vrygesproken zullen worden, en des eeuwigen levens waardig zyn.

Matt. XXVI. 69.

Πέτρος ἀρνεῖ τὸν Κύριον.
Peter denieth his Master.
Petrus verläugnet den Hern.

PETRUS ABNEGAT DOMINUM.
Pierre renonce le Seigneur.
Petrus verloochent den Heere.

HET XLIV. TAFEREEL.

Oe weinig kent de menſch zich zelven! wat is hy trots en ſtout, op zyne gewaande en nietige krachten, en hoe treurig vind hy zich bedrogen, als de nood aan den man gaat, en God hem overgeeft aan zich zelven! dit bleek van 't begin der weereld in alle tyden en menſchen, en die't hoogſt verheven ſtonden, hebben doorgaans zwaarderen val gedaan. Zie Adam, Mozes, David, Salomon; wat waren die niet in hoogte geſtelt? maar wat ſtortenze niet diep neder? Zie Judas die een Apoſtel was, en een ſnoode Verrader werd. Zie Petrus, die een pylaar geacht werd, en tot driemaal zynen Heer en Meeſter verlochende. Petrus, die zo geſtoft had, dat hy voor geene rampen, en zelfs voor den dood niet zwichten zoud, ſiddert en kan de beſchuldiging van eene geringe Dienſtmaagd niet verdraagen. Die volyverige kruisgezant was J. C. van verre nagevolgt, als hy weggeleid wierd uit Gethzemane naar Kajafas. Het toortslicht konde hem tot een leidſtar ſtrekken, en 't ſpoor aanwyzen. Hy volgt maar langzaam en met bekommerde ſchreden, om niet in handen der krygsknechten te vallen, en word, door voorſpraak van een Medediſcipel, die by 't huisgezin des Hoogenprieſters bekend was, in 't voorhof van Kajafas Paleis ingelaten, om te zien wat van J. C. worden zoud. Maar beklaaglyke gunſt! bekommerlyke nieuwsgierigheid! in dit voorhof ſtonden de Tempeldienaars en knechten, die J. C. geknevelt en herwaards gebragt hadden, by een, en warmden zich, wegens de nachtkoude, by het vuur. Petrus mengt zich onder deezen hoop, om daar veilig te zyn, en van beneden te zien, wat'er in de bovenzaal, daar Jeſus voor de Vierſchaar ſtond, zoud omgaan. Maar hy bevind te laat de waarheid van het Ioodſche zeggen, *dat het gevaarlyk is zich te warmen by het vuur der godloozen.* Want een deurwachtſter Petrus onder de gewapenden, en met eene toorts onder de oogen ziende, duwt hem die ſpytige en verbazende taal toe: *gy waart ook met Jeſus den Galileer*, gy zyt een Diſcipel van dien oproermaker, van dien valſchen Profeet, die uit Galileen het gantſche land beſmet heeft, en nu voor den grooten Raad gebragt is, om zich te verantwoorden. Maar Petrus, die nog zo even het zwaard trok in 't hofken tegen de gantſche krygsbende, verſchrikt nu voor deeze oude Dienſtmaagd, en zegt in de uiterſte verbaaſdheid, *ik weet niet wat gy zegt, ik kenne hem niet.* Met die woorden begeeft hy zich naar de voorpoorten, om het dreigend gevaar heimlyk te ontwyken; maar vind daar nieuwe zwaarigheid, en eene andere Dienſtmaagd, die alle de omſtanders gaande maakt, en zegt: *deeze was ook met Jeſus den Nazareener.* Dit jaagt Petrus nog meer ſchriks aan, en doet hem Ieſus met *eede* verlochenen, en zweeren, *dat hy dien menſch*, I. C. *niet kende.* Maar dit gold weinig, of niet: en korten tyd daar na komen anderen, die Petrus ſtoutlyk aantygen, dat hy een Diſcipel van Ieſus zy, *want ook uwe taal*, zeggenze, *maakt u openbaar*, en ontdekt u, dat gy een Galileer, en medeoproermaker,

een Tempel-en Godsdienſtſchender zyt. Sterker nog dringt een van Malchus vrienden dit aan, en vraagt: *heb ik u niet in den hof met hem gezien?* Zyt gy die voorvechter niet, die het zwaard trokt, om den Galileer te verdedigen? wat is hier meer bewys van nooden? ik heb u in den hof gezien, en myn bloedverwant uwe ſtoute hand gevoeld. Dit ontſtelde Petrus meer en meer: en nadien hy niets won door herhaalde locheningen, gebruikt hy krachtiger, maar ook vervaarlyker uitdrukkingen en *vervloekt* zich zelven, op de zwaarſte en verbazendſte wyze, zich alle vloeken en ſtraffen naar ziel en licchaam toëwenſchende. In deezen uierſten nood ſlaat I. C. uit de bovenzaal, daar hy voor den bloedraad ſtond, het oog op Petrus, in de benedenzaal; en treft hem tot in 't harte, en brengt hem tot naberouw. Hier by kwam ook het kraien van den haan, dat J. C. tot een tydteken had geſteld van Petrus drievuldige verlochening, als hy zeide op het grootſpreken des Apoſtels: *voorwaar* zeg ik u, *dat gy in deezen nacht, eer de haan zal gekraît hebben*, en 't haangekrai geeindigd zyn, *my driemaal zult verlochenen.* 'T geſchiedde zo: en de haan kraide de tweede maal, als Petrus, in 't hart getroffen, 'sHeilands woorden indachtig wierd, en uit de zielverderflyke voorzaal uitging, en buiten bitterlyk weende over zyne ſchandelyke verlochening. Die traanen van naberouw bewyzen de waare droefheid naar God en baren een' onberouwlyke bekeering. Hy verkleint zyne misdaad niet, maar begrypt de ſchriklykheid en verfoeit de ſchandlykheid van zyn misdryf. De ſchrikbeelden beklemmen zyn hart, en de traanen die hy ſtort zyn zo bitter, als de naſmaak der zonden zelf: en in de overpeinzingen van zyn trouwloosheid beſchuldigt hy zich zelven. Wat heb ik gedaan, ongelukkig menſch, zegt hy by zich zelven. Myn Heer, myn Heiland driemaal verlochent! en hem die my voor God moet doen beſtaan met vervloeking afgezworen! wat zal 't zyn indien hy in den grooten oordeeldag my niet voor den zynen kent, gelyk ik zo godloos gezegt hebbe, dat ik hem niet kenne? Hoe Petrus dit meer overdacht, hoe zyne droefheid grooter, en zyn naberouw oprechter was. Men leere hier uit, niet hooggevoelig te zyn, maar nederig; en als men gevallen is door menſchlyke zwakheid, niet te blyven leggen, maar weder op te ſtaan, zyne zonden te betreuren; tot Gods genadetroon toevlucht te nemen, en buiten de weereld en gemeenſchap der godloozen te gaan, om zich niet te beſmetten, maar heiliglyk en godzaliglyk te leven. Hoe ſmartelyker berouw, hoe zoeter bekeering en ruſt des gemoeds.

Luc. XXIII, 11.

Ὁ Χριςὸς ἀναπεμφθεὶς πῷ Πιλάτῳ.
Christ sent back to Pilate.
Christus zum Pilatus zurück geschickt.

CHRISTUS AD PILATUM REMISSUS.
Jesus-Christ renvoyé à Pilate.
Christus te rug gezonden aen Pilatus.

Picart delin. Basen sculps.

HET XLV. TAFEREEL.

NA dat de Sanhedrin J. C. des nachts, tegen alle hunne Staatwetten, ter dood verwezen had, ſcheidde de Bloedraad voor eenigen tyd, om 'smorgens vroeg hem over te leveren in handen van den Romeinſchen Landvoogd, op dat hy 't doodvonnis niet alleen goedkeuren, maar ook uitvoeren mogte. Een wonder wys beſtier van den alwyzen God: want hier door zal J. C. den kruisdood ſterven, die onder de Jooden niet in gebruik was, en echter door de Profeten en voorbeelden was voorſpeld. Maar als de Raadsheeren waren geweken, meinden de knechten, die J. C. bewaren en bewaken moeſten, dat zy alle recht hadden tegen dien veroordeelden, om hem te beſchimpen, en alle ſmaadheid aan te doen. Dies ſpuwen zy hem in 't heilig aangezicht, dat van de Serafinen met diep ontzach word aangebeden: en ſlaan hem, als een ſmaad en uitbraakſel der menſchen met vuiſten, voor wien zich alle knie buigen moet: zy blinddoeken hem, en geven hem kinnebakſlagen, om met zyn Profeetampt te ſpotten, en zeggen: *profeteer ons wie u geſlagen heeft.* Zo ſlaan zy den Richter Iſraëls met roeden en vuiſten op 't kinnebakken, maar zullen eerlang door hem met den ban geſlagen worden. De Bloedraad begaf zich wel naar huis, om ruſte te vinden, maar wat ruſt is'er voor een ſchuldig geweten? 'smorgens vroeg zyn ze weder by een, om hunnen boozen raadſlag glimp te geven, en het doodvonnis by dag, volgens hunne wetten, uit te ſpreken, dat zy den voorgaanden nacht al gevelt hadden. Dien morgenſtond riep men hen in den Tempel, om den Goddienſt by te wonen, de *Chagiga*, of dieren waar mede zy 't Paaſchfeeſt moeſten vrolyk houden, in den Tempel voor te dragen, hunne gebeden by 't morgenoffer te voegen, en andere plegtigheden waar te nemen: maar dat alles verwaarlozen zy, om J. C. te doen ſterven. Zy brengen dien onſchuldigen dan voor Pilatus, die nu het oppergezag uit den naam des Roomſchen Keizers over de Jooden voerde. Maar zie de geveinſdheid der huichelaaren. Zy treden niet in 't Richthuis, om zich, door aanraken der Heidenen, niet te verontreinigen, maar 't Paaſcha, niet het Lam, maar de voornoemde *Chagiga* en Paaſchofferen, als reine te eten. Pilatus ondervraagt den Heiland of hy Koning en wat Koning hy is, want dit hadden de Jooden, ſchoon buiten ſtaande, Jeſus aangetygt, dat hy een oproermaker was, en zich voor Koning der Jooden had opgeworpen, en met die heillooze leer begonnen had van Galilea tot Jeruzalem toe. Pilatus, die na een nauwkeurig onderzoek J. C. onſchuldig gevonden en verklaard had, hoorde zo haaſt Galilea niet noemen, of meinde gelegenheid gevonden te hebben, om zich van J. C. en dit onrechtvaerdig rechtgeding te konnen ontſlaan. Hy zend hem naar Herodes, toegenaamd Antipas, die een Viervorſt van Galilea, en thans om 't Paaſchfeeſt te Jeruzalem was, als of die, niet hy, de wettige Richter van deezen aangeklaagden Galileër ware. Herodes hoort ook de beſchuldiging der Jooden, maar vind J. C. onſchuldig: en als of hy een dwaaze Koning ware beſchimpt hy Jeſus,

en zend hem in een wit blinkend kleed, als een beſpotlyken dinger naar de Kroon, weder naar Pilatus. Hier worden de beſchuldigingen driftiger dan te vooren, hervat. Hier vorderen Fariſeen en Schriftgeleerden weder recht tegen den rechtvaerdigen; en hoe de Landvoogd yveriger poogt J. C. vry te laten, hoe die ſnoode vyanden ſterker aandringen om hem te kruiſigen. Hy beroept zich op Herodes, die Jeſus niet veroordeelt, maar weder gezonden had. Hy vertoont met wat omzichtige nauwkeurigheid hy alles had onderzocht, maar geene misdaad gevonden. Hy wend eene gewoonte voor van op 't Paaſchfeeſt eenen gevangen los te laten, en geeft het volk keur, of het J.C. of Barabbas, eenen bekenden ſtruikrover en moorder, die over zyne ſchenddaaden gevangen zat, op vrye voeten wil geſtelt hebben. Maar alles is vergeefs. De menigte door den bloedraad aangehitſt, eiſcht het bloed van Jeſus, roepende met oproerige harten en ſtemmen: *kruiſt hem, kruiſt hem!* Pilatus blyft by zyn voorgaande belydenis, dat hy geen ſchuld in I. C. vond, en daagt hen uit, dat zy zullen zeggen *wat kwaat hy gedaan* hebbe. Maar zy roepen te driftiger: *kruiſt hem, kruiſt hem! indien hy geen kwaaddoener*, geen oproermaker, geen Majeſteitſchender ware, *wy zouden hem u niet overgelevert hebben.* Pilatus zoekt weder zich van dien onſchuldigen te ontſlaan, en zegt: *neemt gy hem, en oordeelt hem naar uwe wet.* Ik vinde niet, dat hy tegen de Roomſche wetten misdaan hebbe. De Iooden antwoorden: *het is ons niet geoorloft iemant*, die Majeſteitſchennis begaan, en oproer verwekt heeft, *te dooden.* Pilatus gaat weder binnen het Richthuis, en vraagt I. C. nogmaals: *zyt gy de Koning der Jooden*, geeft gy u voor Koning uit? Op die vraag toont hem Ieſus, datzyn Koninkryk niet van de Weereld, maar Hemelſch is, en in waarheid en Godzaligheid beſtaat. Pilatus begreep dit niet, maar zach echter daar uit dat het een gantſch ander Ryk als dat van den Keizer of anderen Koning was, waarom hy weder tot het volk uitgaat, met dezelve bekentenis als vooren, zeggende weder: *ik vinde geene ſchuld in hem.* Maar wat kan onſchuld baten by godvergeten menſchen? zy blyven by hunne taal, en roepen: *kruiſt hem! kruiſt hem!* hoe wiſpelturig is het gemeen! onlangs was 't *Hozanna! Hozanna!* nu, *kruiſt hem! kruiſt hem! weg met deezen; indien gy hem los laat, zyt gy's Keizers vriend niet.* Dit was een doodſteek in 't hart van den Landvoogd, die alles zoud hebben gedaan, om 's Keizers gunſt te behouden. Hy ſchroomt voor oproer, dat hy te Rome zoud hebben moeten verantwoorden, hy zwicht, kreukt zyn eygen geweten, verkracht de gerechtigheid, en beſluit der godloozen Jooden wil te doen. Doch om zynen onwil hier in te betuigen, neemt hy water, en waſcht zyne handen voor al het volk, volgens de gewoonte der Jooden, die in verborgene doodſlagen hunne handen waſchten om zich daar aan onſchuldig te verklaren. Hy voegt'er deeze woorden by: *ik ben onſchuldig van het bloed deezes rechtvaerdigen.* Maar de dolle meenigte ſchreuwt dies te oproeriger: *zyn bloed zy op ons en over onze kinderen.* Konde 's Heilands onſchuld klaarder doorſtraalen! konde hy krachtiger vrygeſprooken worden, dan door den mond van zynen Richter? Maar hoe zoude hy anders onze voorſpraak zyn by God? hoe zoude hy ons vrypleiten voor de Vierſchaar waar voor alle menſchen verſchynen moeten?

Joann. XIX, 1.

Χριςὸς μαςιγωθείς.

Christ Scouroed.

Christus wird gegeiſſelt.

CHRISTUS FLAGRIS CAESUS.

Jesus-Christ fouëtté.

Christus gegeesselt.

Picart delin.

Bernarde Sculps.

HET XLVI. TAFEREEL.

DE Landvoogd Pilatus had zo haast den kruisdood van J. C. tegen den drang van zyn gemoed, tegen zyne dikwils herhaalde betuiging van onschuld, niet toegestemt, of de rechtvaerdige word onrechtvaerdiglyk van de Krygsknechten en Romeinsche Lyftrawanten aangegrepen, in 't richthuis gesleept, en uitgeschud, om gegeesselt te worden. Want zo handelden de Romeinen met elendigen, die ten kruisdoot gedoemt waren. Zy bondenze achter over aan een pylaar met de borst bloot, en vlochten roeden en geesselreepen t'zamen, aan welker uiteinden doorgaans haakskens en andere scherpe prikkels vast gemaakt waren; om niet alleen ieder slag vinniger te doen klemmen, maar in 't wederophalen van den arm het gantsch lichaam onmenschlyk te scheuren, en onlydelyke wonden toe te brengen. Vreeslyke toebereidingen van de vreeslykste doodstraf! want nadien het kruisigen aan niemant dan slaaven, en geringe menschen gebruiklyk was, en de Romeinen hunne slaaven nauwlyks onder de menschen rekenden, maar slimmer dan onreedlyke dieren achtten, werdenze gantsch onmenschlyk mishandelt, wreedlyk uitgespannen, onbarmhartig geslagen tot vermoeitheid zelfs van de wreede beulen en krygsknechten, die deeze, en alle doodstraffen uitvoerden. Zo word de rechtvaerdige Jesus als de geringste en snoodste der menschen in dit Konsttafereel afgemaalt aan een pylaar in 't Richthuis achter over gebonden, met de bloote borst; daar vier onmededogende krygsknechten, als om stryd, hunne wreedheid aan den Heiland oeffenen in't slaan met roeden en geesselreepen. Hoe vreeslyk is Jesus uitgerekt, zo dat men zyne beenderen zoude konnen tellen? maar hoe lydzaam, hoe kloekmoedig vertoont zich Jesus in 't verdragen deezer onmenschelykheden? zo moesten zyne striemen en geesselwonden onze genezing zyn. Zie de geesselaars, met uitgestrekte armen, met norsse oogen, met dolzinnige boosheid woeden tegen den rechtvaerdigen. Een snoode krygsknecht bind roeden t'zamen, als of die woede geen einde moest hebben. Andere zien het aan, en vermaken zich in dit treurig geval, en lichaamryten, bloed nederzypelen, en vinnig slaan, dat de wreedheid zelve zoud vermurwt hebben. Maar J. C. was een Man van smarte, en niemant had medelyden met hem. Hy moest volgens 't Profetisch woord zynen rug en borst geven aan de geenen die hem *slaan*. Zo schandelyk werd het geesselen by de Romeinen geacht, dat noit borger of vrygeboren met geesselslagen gestraft wierd. Gelyk Paulus op die wet van Porcia zich beroept, als de Filippenzen hem en Silas openbaar en onverhoort gegeesselt hadden. Zo word Christus als een Slaaf, en geen vrygeboren, geslagen, op dat wy zouden vrygemaakten des Heeren zyn. Als de Jooden iemant geesselden haddenze een zeker getal van slagen, datze noit te boven gingen. Zo was Paulus vyfmaal met *negenendartig* geesselslagen van zyne stamgenooten geslagen. Maar de Romeinen hielden maat noch tal, en vermoeidden meermaalen verscheiden beu-

len op een eenigen misdaadigen. Zo werd Jesus ook mishandelt, en geen wonder. Want nu hy als Borg de plaats der Zondaaren bekleedt, moest hy met veele slaagen geslagen worden. Gelyk God bedreigt, dat de godloozen veele smarten zullen hebben. Sommigen meinen, dat Pilatus den Heiland zo streng en bloedig deed geesselen, om de Jooden, was 't mooglyk geweest, te vermurwen en tot deernis te bewegen, dat ze J. C. zouden los laten gelyk hy wenschte. 'T is waar, dat hy zulks schynt bedoelt te hebben, als hy zeide: *ik zal hem kastyden*, of geesselen, en *los laten*. 'T is ook waar, dat hy J. C. zal voor het volk uitbrengen met eenen Purperen Mantel, met de Doornekroon, en jammerlyk mishandeld, om 't volk te bewegen, en medelyden in te boezemen. Maar het stryd niet, dat Pilatus het algemeen gebruik van kruisgeesselen hebbe gepoogt te doen werken op de onbarmhartige harten van 't volk, en dat hy, in zyn voornemen bedrogen, den gegeesselden ter kruisstraf overgaf. Immers heeft het weinig schyn, dat hy J. C. tot tweemaal toe zo wreedlyk zoud hebben doen geesselen, eens om hem aan 't volk te vertonen, en andermaal om gekruist te worden, gelyk sommigen het vatten. Hy moest overgelevert worden om onze zonden. Hy moest door zyne straf ons den Vrede aanbrengen. Hy moest door zyne geesselstriemen onze genezing zyn.

Matth. XXVII, 29.

Χριςὸς ἐμπαίζεται ὑπὸ τῶν ςρατιωτῶν.
Christ mocked
Christus wird verspottet.

CHRISTUS ILLUSUS.
Les Soldats se moquent de Jesus-Christ.
Christus bespot.

Picart delin. *Folkema sculps.*

HET XLVII. TAFEREEL.

DE Romeinſche krygstucht was ten tyde van J. C. te hoog in top geſtegen, om door onvoorzichtigheid in 't uitvoeren van doodſtraffen, zich bloot te ſtellen voor oproer en gevaar. Daar toe vergaderden zy in diergelyke voorvallen de krygsbenden, die met gevreeſde wapenen ieder affchrikten om iets te onderſtaan, en brachten de misdadigen buiten de ſtad ter ſtrafplaatſe, in alle zekerheid; omringden den verweezen, en bewaakten; als iemant gekruiſt was, het licchaam, op dat het niet weggerooft mogt worden. Dus handelen zy met Jeſus, ſchoon hy van ieder verlaten, en van niemant te duchten was. Want zo haaſt Pilatus hem gegeeſſelt, en tot de kruisſtraf overgelevert had, vergaderen zy de gantſche krygsbende, beſtaande uit vier, vyf of zeshonderd koppen, om den onſchuldigen Jeſus uit te leiden, en allen moetwil en oproer te ſtuiten. Maar die anderen moeſten beteugelen, ſpatten zelfs in alle dartelheden en ſchenddaaden uit: en als of zy aan dien rechtvaerdigen niets verbeuren konden, dien zy reeds zo onmenſchlyk gegeeſſeld hadden, maken zy hem tot hun tydverdryf en ſchimpſpel. Hier in wil ieder de eerſte en vinnigſte zyn: en gelyk het Prieſterſchap van J. C. in de zaal van Kajafas werd beſpot, zal 't hier zyn Koninkryk gelden: nadien de krygsknechten hadden gehoort dat hy van den bloedraad beticht wierd, zich voor Koning der Jooden te hebben willen opwerpen. Zy doen hem, dewyl hy naakt gegeeſſeld en van kleederen ontbloot was, eenen Purperen Mantel aan. Want purper was een Koninklyke en Veldoverſtelyke dragt, en dus ſmalen zy op zyn ingebeeld Koninkryk, dat zy beſpotlyk oordeelden. Daar nochtans die verwe zelve betoont dat zyn ryk in zyn kruisbloed gegrondveſt moeſt zyn. Zy vlechten eene Doornekroon, om niet alleen zyn kroonrecht te beſpotten, maar ook dat gezegent hooft, dat met beter recht dan de Wetprieſter op 't voorhoofd dragen mogt *de heiligheid des Heeren*, om dat gezegend hoofd zeg ik door ſcherpe prikkels te knotten: en dus ſmart en ſmaad te paren. Zy geven hem een rietſtaf in de rechterhand, om de nietigheid van zyn ryksgebied te verbeelden, als of hy, die heerſchen moeſt in eeuwigheid, eene ydele heerſchappy zich aanmatigde. In zulk een beſpottelyk gewaad vallen zy hem als een ſpotkoning te voet, gelyk men oudttyds Vorſten en Weereldgrooten plagt te eeren, en zeggen met onlydelyke ſchimpwoorden: *wees gegroet, gy Koning der Jooden!* wy erkennen uw grootmagtig gebied, en wenſchen u geluk en voorſpoed. Wy vallen u demoedig te voet, en bidden om uwe gunſt en byſtand. Maar de moetwil blyft by die woorden niet, en komt tot godvergeten ſchenddaaden. Zy *ſpuwen* hem in 't aangezicht als een uitbraakſel der menſchen, en gelyk de Jooden in de zaale van Kajafas deeden tot de uitterſte ſmaad en verachting, zo doen hier ook de Heidenſche knechten, en vervullen, buiten hun weten en voornemen, het geen de Meſſias eeuwen te vooren door David had geklaagt: *de ſmaadheden der geenen die u*, ô God den Vader, *ſmaden*, zyn *op my gevallen.*

Anderen ſlaan met rietſtokken op zyn heilig hoofd, en dryven de doornen en diſtelen dieper in, om 't onnozel bloed daar uit te drukken en te doen uitzypelen. Eenigen ſtoten hem met vuiſten en handen: ſommigen knippen hem op de wangen en in 't aangezicht: anderen dreigen en ſlaan toe, en allē meinen zy dat hun alles geoorlofd zy. Is 't niet vremd, dat Pilatus, die J. C. op allerhande wyzen rechtvaerdigde, en zocht los te laten, deeze uitgelatenheid en boosheid in zyn Richthuis hebbe konnen verdragen? konde hy zyn oppergezach niet gebruikt hebben, om J. C. buiten deeze beſchimpinge te ſtellen, en te dekken tegen die vuile booswichten? maar die 't heilig recht eens kreukt, en de menſchen meer dan God vreeſt, ſlaat van kwaad tot erger voort, en kreunt zich der elendigen niet. En wel ligt heeft hy den Jooden hier door zo wel gezocht te behagen, als door hem over te leveren, op hun toomloos roepen: *kruiſt hem! kruiſt hem!* Hoe konde hy zich ook beter eenen vriend des Keizers betoonen, als door die verguizinge en beſchimpinge van Jeſus Koningryk te gedogen? En wie zal bewyzen, dat Pilatus van deezen handel kenniſſe had, die in 't Richthuis geſchiedde daar hy kon uitgegaan zyn? Immers was die beſchimping, hoe onverdraaglyk die mogt zyn, niet wreeder dan de bloedige kruisgeeſſeling. Ook bedient zich Pilatus van beide tot een laatſt gepoog om Jeſus op vrye voeten te ſtellen, als hy hem uit het Richthuis met dien Smaadmantel, met de Doornekroon, met bloed en ſpeekſel bezoeteld, voor het volk ſtelt, om dat tot mededogen te bewegen, zeggende: *ziet den menſch*; dien elendigen, dien mishandelden: *ziet uwen Koning.* Maar hier tegen druiſſen zy doldriftig aan, en roepen: *kruiſt hem! kruiſt hem! wy hebben eene wet, en naar die wet moet hy ſterven, want hy heeft zich zelven Gods Zoon gemaakt*, voor den Meſſias en Koning der Jooden opgeworpen, en Oppermajeſteitſchennis begaan. Hier op zwicht en zwygt Pilatus en geeft Jeſus over om gekruiſt te worden. De krygsknechten nemen hem den Purperen Mantel af, ſchieten hem zyn eigen kleederen aan, en zullen hem uit Jeruzalem uitleiden. Zo word hy op den grooten Zoendag Hazazel uitgeleid beladen met de zonden van Iſraël. Zo draagt Jeſus onze ongerechtigheden, en doet onze overtredingen zo verre van Gods aangezicht weg, als 't Ooſten van het Weſten. Zo leert hy ons buiten Jeruzalem gaan, en eene ſtad zoeken die fondamenten heeft, waar van God zelf Bouwmeeſter en Konſtenaar is.

Luc. XXIII, 26.

Σίμων ὁ Κυρηναῖος ςαυρὸν Χριςȣ̃ φέρει.
Simon beareth Christ's Cross
Die Kreüztragung.

CHRISTUS CRUCEM PORTANS.
Simon de Cyrenes porte la croix de Jesus-Christ.
Christus Kruisdraging.

Houbraken delin. Vd.r Gouwen sculps.

HET XLVIII. TAFEREEL.

DE Godloozen ruſten niet, eer zy hunne boosheid uitgevoert, en de rechtvaerdigen vernielt hebben. Dit zag men in de Jooden en Romeinen, als die in heilloos vloekgeſpan tegen God en zynen gezalfden, Jeſus veroordeelt, en ter kruisſtraffe verwezen hadden. Zy hoonen, zy beſpotten, zy geeſſelen hem, en leiden hem uit de ſtad naar den kruisberg. Want dit was byna een algemeene gewoonte der volkeren van dien tyd, dat ze hunne doodſtraffen niet binnen, maar buiten de ſteden op heuvelen en verheven plaatſen uitvoerden, om meerder indruk te geven, en de aanſchouwers krachtiger af te ſchrikken van 't kwaad, waar over de misdaadige geſtraft wierd. Ook had God uitdruklyk in de wet belaſt op de hooge Feeſten van Jeruzalem de misdaadigen, anderen ten voorbeeld, gerechtelyk te ſtraffen. Zo komt hier J. C. buiten de ſtad, omringt van woedende krygsknechten, die hem 't kruishout hebben opgeladen, en dreigen en dwingen, hoe zwak hy ook mag zyn, door ziellyden, nachtwaken, en bloedverliezen, dat zwaar gevaarte te dragen. Op den zelven tyd worden twee Moorders geboeid, en met krygsknechten beſtuwt, met Ladders, Hamers, Paalen en diergelyk kruistuig ter poorte uitgeleid, om nevens Jeſus, als den ſnoodſten der menſchen, aan 't kruishout elendig hun leven te eindigen. Maar nadien Jeſus te krachteloos was, om zyn kruis tot op Golgotha te konnen draagen, en 'er bygeval een landman, genaamd Simon, een Heiden van geboorte, en van Cyrenen in Libye, maar een Joodengenoot der gerechtigheid, hun te gemoet komt in 't uitgaan der Stad, dwingen zy dien man die naar den Tempel en Feeſtdienſt ging, het kruishout op zich te nemen, en J. C. te ontheffen. Zo gaat hy zonder kruis, maar echter zwaar beladen met onze zonden; en 't is zo verre van daar, dat zy vryſprekers en verdedigers voor den veroordeelden zouden zoeken, of toelaten: (gelyk der Jooden gewoonte was in 't uitleiden der misdaadigers die geſteenigt werden, eenen uitroeper voor te doen gaan, die zyn misdryf luidskeels uitriep, en zo iemant iets tot zyn onſchuld inbragt, hem te rug te leidden, om nader onderzoek te doen;) dat zelfs de wreede krygsknecht de treurende Vrouwen wegſtoot, en verhinderen wil over Jeſus te weeklagen. Voor hem word de kruisbanier gedragen met die ſmaadletteren INRI *Jeſus Nazarenus, Rex Judæorum*: die zyn gewaand misdryf uitdrukken, en zeggen: *Jeſus Nazereener Koning der Jooden.* Hoe bedroeft ſchreien de barmhartige Vrouwen met haare beklaaglyke kinderen? Hoe treffen haare biggelende traanen den Heiland meer dan zyn eigen nood en dood? Hy keert zich naar haar toe, en voorſpelt haaren jammerlyken ondergang, zeggende: *gy Dochters Iſraëls weent niet over my*, die vry-en blywillig den kruisdood onderga tot behoudeniſſe van myn volk, *maar weent over u zelve*, weent over uw verbazend lot, weent over uwe gadelooze rampen, weent over de verwoeſting, die u over 't hoofd hangt, en *over uwe kinderen*, over uw ramp-

zalig nageſlacht, dat oneindige elenden, ballingſchappen en duizend dooden zal lyden moeten. *Want ziet daar komen dagen*, en zyn naby, *in welke men zeggen zal, zalig zyn de onvruchtbaare*, die haare jammeren met haaren eigen dood eindigen; en geen leed, geen duldeloos verdriet aan haare kinderen zien, *zalig zyn de buiken die niet gebaart*, en *de borſten die niet gezoogt hebben*. Daar anders de kinderloosheid eene bedroefde ſtraf was onder de Wet, zouden nu de kinderlooze vrouwen de gelukkigſte zyn, want dan zouden ze *beginnen te zeggen* in de uiterſte verbaasdheid en angſt, *tot de bergen* die in 't Joodenland veele en diepe ſpelonken waren, *valt op ons*, verplettert ons, en tot de *heuvelen*, die hol en ondermynt waren, *bedekt ons*, overſtort en overſtelpt ons, dat wy met eenen ſlag van alle onheilen, angſtvalligheden, en dreigende gevaaren mogen verloſt zyn. *Want indien zy dit doen aan het groene hout*, indien ze my, die de Boom des Levens, onſchuldig, en rechtvaerdig ben, mishandelen en ter kruisſtraf uitleiden, *wat zalmen het dorre*, aan de Godloozen, die ſap noch leven hebben, maar afgehouwen en in 't vuur geworpen zullen worden, en nergens toe nut zyn, dan tot verbrandinge, wat zal aan dat dor, onvruchtbaar, onnut *hout geſchieden?* wat ſtraffen, wat jammeren hebben die te wachten? die gantſche ſtamboom der Jooden zoud tot den wortel toe uitgeroit worden. Ook was nu reeds de Romeinſche verwoeſtingbyl aan den wortel van den Joodſchen ſtaat en heerſchappy gelegt, en *alle boom, die geen goede vruchten voortbragt*, ieder ongelovige, die niet bekeerlyk is, maar ſteunt op eigen gerechtigheid, en hoogen ſtaat, *zal uitgehouden worden*, en Gods wraakvuur gevoelen. Zo ſtemt *Moſes*, *Johannes*, en *Chriſtus* in ſtrafbedreiging volkomen over een; maar ook met even weinig vrucht. De Godloozen kreunen zich der vermaningen niet, en dryven J. C. met onbeſuisden wrevelmoet voort naar *Golgotha*. Zy rukken, zy trekken, zy ſtuwen hem voort onder oneindige beſchimpingen en laſterwoorden. Maar Hy als een Lam ter ſlachtinge geleid doet zynen mond niet open, of zo hy ſpreekt, zo is 't om zyne mededogendheid over Ieruzalem en gantſch Iſraël te betuigen. Zo moeſt ook de waare Hoogeprieſter medelyden hebben, en in alles verzocht worden, gelyk wy, uitgenomen alleen de zonde.

Luc: XIII, 33.

Ἰησῦς ὁ Χριςὸς ςαυρόμενος.
Christ upon the Cros.
Christus an dem Kreutz.

CHRISTUS IN CRUCE.
Jesus-Christ crucifié.
Christus aan 't Kruis.

B. Picart delin. 1720.

Folkema sculps.

HET XLIX. TAFEREEL.

Hier gaat het moordtoneel open. Hier is't vervaarlyk Golgotha: maar vervaarlyker noit als nu, nu de Vorst des Levens daar lyden en sterven zal. Die afgryslyke heuvel droeg zynen afgryslyken naam van de bekkeneelen en doodshoofden, die hier van de gestraften rondom verspreid lagen. Verbazend vertoog voor den verweezen, die op iedere schreede, een nieuw schrikbeeld zag van zynen aanstaanden dood. Onvertsaagd treed echter Christus den Kruisberg op, en zynen vreeslyken doot onder de oogen. De krygsknechten en wreede beulen graven op de strafplaats een diepen kuil, regten daar in 't vloekhout op; zetten dat vast en onbeweeglyk, brengen koorden, nagelen, ladders, en andere moordtuigen, die tot de kruisstraf van nooden zyn. Daar staat het kruis van Christus tusschen twee Moorders, als ware hy de snoodste; daar beuren hem de beulen, naakt uitgeschud, op het scherp uitstek, dat midden in 't vloekhout was, daar rekken en rukken zy handen en voeten langs 't dwarshout, en den regten paal, en klinken daar scherpe nagels door, om door langzaam zypelen van bloed eenen smartelyker dood te baren. Boven zyn hoofd staat op een berdeken zyne gewaande schuld in de Hebreeuwsche, Griekssche, en Latynsche taal uitgedrukt. Voor hem staat een kruik met wrangen azyn, den gewonen drank der krygsknechten: waar uit ook een dier booswichten zynen schimprol spelen zal. Ter rechter en slinker hand hangt een Moorder, om struikroveryen en bloedstortingen aan 't kruishout vast gehecht. Rondom het galgenveld zyn Ruiters en Krygsbenden, om oproer voor te komen, en ieder te beletten den kruislingen eenige hulp of handreiking toe te brengen. Wat verder zit eene treurige schaar van gelovige Vrouwen, die met heete traanen het kruislyden des Heilands beweenen. Zie de hoogbedroefde Moedermaagd, die nu een doodlyk zwaard voelt door 't harte gaan, zie hoe zy treurt, en bezwykt, als zy haaren onschuldigen Zoon in zulken jammerstaat aanschouwt. Johannes, die zelfs troostloos is, vertroost en versterkt haar, en eene der gelovige Vrouwen ondersteut haar. Hoe onmededogende zyn Jooden en Romeinen die alles met vermaak aanzien, en Jesus smaadlyk hoonen! De krygsknechten, die zyne kleederen hebben uitgetrokken, verdeelen het oppergewaad in *vier* deelen, als tot voorspel, dat de Mantel van 's Heilands gerechtigheid de vier weereldgewesten bekleden zal. Het onderkleed, dat zonder naad is, word niet gescheurt, maar door het lot aan eenen toegewezen. Hoe toevallig dit schynen mag, was 't echter veele eeuwen te vooren door den Zanger Israëls voorzegt. Maar onmenschelyker nog woeden de Jooden, niet alleen uit het gemeen volk, maar ook de Schriftgeleerden, Oudste en Overpriesters, die hun eigen aanzienlykheit vergeten en zich van lasteren en schimpen niet bedwingen konnen. *Anderen heeft hy verlost*, zeggen de heillooze spotters, *hy kan zich zelven niet verlossen. Indien hy de Koning der Jooden is, dat hy nu afkome van het*

kruis, en wy zullen in hem geloven. Dwaaze Schriftgeleerden, die geloven willen het geen tegen Gods raad en woord aanloopt. Hoe zoude hy geſtorven zyn, indien hy afgekomen was? en hoe zoud hy de waare Hoogeprieſter zyn, indien hy niet ſtierf, en zyne ziel niet ſtelde tot een ſchuldoffer? *hy heeft op God vertrouwt*, zeggen anderen, *dat hy hem nu verloſſe, indien hy hem wel wil, want hy gezegt heeft, ik ben Gods Zoon.* Maar de ſchimptaal zelve was lang te vooren in 't Profetiſch woord voorzegt, en een bewys, dat deeze gekruiſte de *Meſſias* ware. Krachtiger nog bewees hy dat in 't bekeeren en zaligen van eenen der Moorderen, en 't verduiſteren der Zonne op den helderen middag; als ware die verſchrikt van alle d'onmenſchlykheden. Onderwylen leed Chriſtus in de Ziel niet minder dan in 't Licchaam, en riep in de zwaarſte angſten uit: *Eli, Eli, lama Sabachtani:* dat is, *Myn God! Myn God! waarom hebt gy my verlaten?* Die gevoelige treurtaal word van de godlooze ſpotteren gantſch anders opgevat; en als of Jeſus den Profeet Elias om hulpe riep, zeggenze, *pas op, laat ons zien of Elias komen zal om hem te verloſſen.* En nadien Jeſus in die zielangſten had uitgeroepen; *my dorſt*: ſchoot 'er een van de Romeinſche krygsknechten toe, vult eene ſpongie met edik uit het vat, dat voor 't kruis ſtond, en brengt dien ſcherpen drank met een hyſſopſtoksken aan 's Heilands mond, niet denkende, dat hy zelf door die ſchimpdaad het Profetiſch woord vervulde, waar in de Meſſias dus klagende word ingevoert: *In mynen dorſt hebbenze my edik te drinken gegeven.* Korten tyd daar na roept hy nogmaals met ſterker ſtemme: *Vader, in uwe handen beveel ik mynen geeſt:* en ſchoon die groote ſtem bewees, dat hy nog levenskrachten overhad, gaf hy aanſtonds, en vrywillig den geeſt. Zo ſmadelyken, zo ſmartelyken dood ſtierf Jeſus, de rechtvaerdige, voor ons onrechtvaerdigen, na dat hy twee-en-dartig jaaren en een half geleeft, en zyn Profeetampt drie jaaren en een half bediend had, met veele tekenen en wonderkrachten.

Matth. XXVII, 60.

Χριςὸς ταφείς.

Christ buried

Christus wird in das Grub gelegt.

CHRISTUS SEPULTUS.

Jesus-Christ enseveli

Christus begraven.

Picart delin.

Picart sculps.

Matth. XXVII. 60

Ἐνταφιασμὸς τοῦ Χριστοῦ.
The buriall of Christ.
Christi Begräbnus.

CHRISTI SEPULTURA.
La Sépulture de Jesus-Christ.
Begraving van Christus.

Cranks pinx. Pool Sculpt.

HET L. TAFEREEL.

Als J. C. den geeſt gaf, was 't omtrent den tyd van 't avondoffer, en liep voor- en tegenbeeld weder t'zamen. Hierom werd die wonderuur met veele wonderdaaden verheerlykt in hemel en op aarde. Na verloop van eenigen tyd bidden de Jooden den Landvoogd dat de gekruiſten mogten afgenomen worden, nadien de Paaſchſabbath voorhanden was, en God in de wet bevolen had, dat de licchamen der opgehangenen aan 't hout, voor zonnen ondergang zouden afgenomen worden. Hier op ſlaan de Krygsknechten, volgens 't gebruik der Romeinen, de beenen der twee Moorders aan ſtukken, om hunnen dood te verhaaſten, doch 's Heilands beenen laten zy ongeſchonden, nadien zy bevinden dat hy zekerlyk geſtorven was. Ook moeſt aan Jeſus, als 't geeſtlyk Paaſchlam, niet een eenig been gebroken worden. Tot onwraakbaar bewys dat J. C. den geeſt gegeven had vloeit'er uit zyne zyde, die een dartele krygsknecht met eene ſcherpe ſpeer doorſtak, bloed en water, een blyk dat het hart getroffen, en de gekruiſte onfeilbaar geſtorven was. Zo de Bloedraad J. C. van 't vloekhout had laten afnemen, hy was naar alle waarſchynlykheid in het algemeen graf der misdadigers ter aarde beſtelt: maar anders had God voorzegt, want hy moeſt *in zynen dood by de ryken zyn.* Dies verwekt God Joſef van Arimathea, eenen aanzienlyken Raadsheer der Jooden. Die verzoekt het licchaam, en verkrygt het van den Landvoogd; maar zo haaſt is hy des niet magtig, of hy bewyſt zyne liefde in 't grafbezorgen en toebereiden van fyn lynwaat, en zwachtels, om volgens de gewoonte der Jooden het licchaam daar in te winden, en in den grafkelder te leggen. In die heilige liefdeoeffening voegt zich Nikodemus by hem, die ook een man van hoogen ſtaat, en een leerling van J. C. was, maar 's nachts, van vreeze voor de Jooden. Nu vreeſt hy geene menſchen, nu ontdekt hy zyne lang verborgene liefde tot den Heiland, en brengt een mengſel van omtrent *honderd ponden Myrrhe* en *Aloë*; twee bittere, maar welriekende kruidvochten, die eenen koſtelyken balſem uitmaaken, om dooden eenen langen tyd voor verrottinge te bewaren. Waar in d'Egyptenaars van ouds inzonderheid uitmuntten, die herſſenen en ingewanden konſtig wiſten uit te halen en met balſem-olien te boeten, om 't licchaam in 't graf te beſchermen. Zo vertoont ons de konſtprint den volyverigen Joſef bezig met Jeſus in wit lynwaat te ontfangen, en te omwinden. Op zyde ſtaat een dienſtknecht met een bundel van zwachtels en windſels. Aan den anren kant ſtaat Nikodemus, met eene balſſem-kruik by zich, om de koſtelyke zalf-olien uit te ſtorten, en 't kleed te doorvochtigen. Dus zullen zy 't licchaam in een nieuw graf leggen, dat in een vaſte ſteenrots uytgehouwen is. Gelyk de grafkelders der Jooden diep en onder den vlakken grond uitgegraven werden, en eerſt eene ruimte hadden, en daar na een dieper hol, met wederzydſche grafſteden, daar de gebalſemde en omzwachtelde licchamen,

men, zonder kiſt, werden nedergelegt; en de mond van den eerſten ingang met eenen zwaaren wentelſteen geſloten; zo ruſt J. C. in een heerlyk graf, in een hof van een voortreflyk man, en word niet tegenſtaande zyn ſchandelyke dood, met een prachtigen toeſtel begraven. Maar wat bekommeren zich deeze godvruchtige Mannen met zalven en balſſemen? Jeſus moeſt wel begraven worden, maar de verrottinge niet zien, en als de waare Jonas ten derden dage levendig uit het ingewand der aarde uitgaan. Gelyk hy zelf die volzekere verwachting tot eenen grond legt van zyn geruſt ſterven, als hy door Koning David zegt: *Gy zult myne ziel*, my, *in de helle*, in 't graf, *niet verlaten*, in den ſtaat der dooden niet laten blyven, *gy zult niet toelaten dat uw heylige*, die uwe heiligheid door myn kruisdood hebbe bekend gemaakt, *de verdervinge* of verrottinge, *zie*, en onderhevig zy. *Daarom is myn harte verblyd, en myne' eere verheugt zich, ook zal myn vleeſch zeker wonen.* In welke juichtaal hy den gelovigen een vaſt en volzeker onderpand geeft van hunne zalige opſtandinge na dit leven.

Ἀνάςασις Χριςȣ̃.
The Resurrection of Christ.
Die Auferstehung Christi.

Picart-delin.

Matth. XXVIII, 2.

RESURRECTIO CHRISTI.
La Résurrection de Jesus-Christ.
Christus Opstanding.

Broen sculps.

HET LI. TAFEREEL.

Oe dwaas, hoe ydel was het wanbeſef der Jooden; dat zy meinden dat nimmer de gekruiſte en begraven Jeſus zoud verryzen, en uit het graf opſtaan? gelyk David hen dus ſprekende invoerd van den Heiland: *een Belials ſtuk kleeft hem aan, en hy die nederlegt*, in 't graf, *zal niet weder opſtaan.* Nochtans toonen zy hier in niet geruſt te zyn, maar vervoegen zich by den Landvoogd, als Jeſus in 't graf was gelegt, en zeggen: *Heere, wy zyn indachtig dat deeze Verleyder, nog levende, gezegt heeft, binnen drie dagen zal ik opſtaan. Beveel dan dat het graf verzekerd worde tot op den derden dag, op dat zyne Diſcipelen miſſchien niet komen*, by nacht, *en hem ſtelen, en zeggen tot den volke, hy is opgeſtaan van den dooden, en zo zal de laatſte dwaling erger zyn, dan de eerſte.* Maar hoe onbedachtzaam is alle weereldwysheid en argliſtigheid! is J. C. een *Verleider*? zo zal hy niet opſtaan, gelyk hy voorzegt heeft: maar ſtaat hy op, gelyk hy voorſpelde, hoe is hy dan een *Verleider*? Pilatus, gewoon den Jooden te behagen, ſlaat dit niet af, maar wyſtze tot hunne eigene wacht, die in 't ſlot Antonia, tot beveiliging van Tempel en Tempeldienſt lag, en onder 't gebied van den Hoofdman des Tempels ſtond, met bewilliging echter van den Landvoogd. Die Tempelwacht was ſterk genoeg, om graf en Tempel te gelyk te bezetten, en zy word den Jooden van den Landvoogd vergunt. Deeze wachters trekken gewapent naar het graf, bezetten alle toegangen, verzegelen den wentelſteen met 's Landvoogds zegelring, en maken den grafkelder ontoeganklyk. Maar wat vermogen de menſchen tegen God? Des morgens vroeg, eer de zon haare ſtraalen boven de kimmen had verſpreid, op den eerſten dag der weeke, begeven zich twee godvruchtige Vrouwen naar het graf, verzeld met eenige andere, die Jeſus meinden te zalven, nadien zy onbewuſt waren van 't geen Joſef en Nikodemus hadden gedaan. Maar terwyl zy op weg zyn, en bekommert, wie den onhandelbaaren wentelſteen van 't graf zal wentelen, zie, zo geſchied'er eene zwaare aardbeving, en twee Engelen, in de gedaante van Jongelingen, dalen voor de oogen der wachteren uit den hemel, met ontzachlyke heerlykheid; want hunne gedaante was ſchitterlyk als de blikſem, en hun gewaad witter dan ſneeuw, waar op de flikkerſtraalen met grooter glans wederſtuitten, en eene bovenmenſchlyke waardigheid vertoonden. Een dier hemelgezanten treed nader, wentelt den zwaaren ſteen van 't graf, en geeft den herrezen Heiland eenen vryen uitgang uit den grafkelder. Onder de aardbevinge ſchynt Jeſus binnen 't graf zyn leven weder te hebben aangenomen, waar toe de H. Engelen hem niet helpen konden. Maar tot bewys dat zy hem erkennen voor hunnen Heer en volvouwdig ten dienſt ſtaan, in 't geen zy konnen, wentelt een hunner beiden, den grafſteen weg, en laat hem, die door zyne eigene kracht verrezen was, onverhindert uitgaan. Wat ſchrik, wat angſt moet dit alles niet verwekt hebben in de harten der wachteren!

teren! De vaſte fondamenten der aarde dreunen en beven: de H. Engelen dalen neder uit den hemel, en de gekruiſte gaat levendig uit het graf, en niemant der wachteren kan of durft hem wederhouden. En hoe zouden zy wederhouden, dien de banden des doods niet konden wederhouden? zie hoe levendig het konſttafereel dit alles vertoont. De krygsknechten vergeten handen en wapen, en verbergen hun aangezicht voor den hemelglans van den verrezen Jeſus, en de nedergedaalde Hemelgezanten. Men leeſt hunne vrees in de verbaaſde oogen; men ziet hunnen angſt in 't uitſteken der handen, omwenden der hoofden, en bedekken der oogen. Hoe dwaas, hoe krachteloos is de menſch die Godt wil beſtryden! die onvertſaagde Mannen zyn magt-en moedeloos, en zo onbeweeglyk, als dooden. Nauwlyks komen zy tot zich zelven, of vlieden en vliegen van 't graf naar de ſtad, en doen verſlag aan den Bloedraad van alles. Hoe konden zy ook zo ontydig, zo verbaaſd, zo ſchichtig de ſtraaten van Jeruzalem door vliegen, zonder 's Heilands opſtandinge te bekrachtigen? Dus worden die zelve wachters, die Jeſus in 't graf meinden te houden, de eerſte en onfeilbaarſte getuigen van zyne opſtanding, en zullen door deezen ſchrik, die hen by 't graf bevangt, het Joodſch verdichtſel beſchamen, dat *de Diſcipelen des nachts gekomen waren, en 't Licchaam van J. C. geſtolen hadden, als zy ſliepen.* Sliepenze als zy vol ſchrik de oogen toeſloten? ſliepenze, als zy J. C. zagen verryzen? ſliepenze, als zy den heerlyken glans der Engelen aanſchouwden, en vreeſden. Hoe heerlyk is 't voor de waarheid der heilige en zuivere Evangelyleer, dat zy met zulke ydle logenvonden beſtreden word!

Matt. XXVIII. 5-5.

Επιφάνεια ἀγγέλων ταῖς γυναιξὶ Κύριον ζητούσαις. APPARITIO ANGELI MULIERIBUS QUAERENTIBUS JESUM.

Christ's resurrection is declared by an Angel to the Women. *L'apparition des Anges aux femmes qui cherchoient le Seigneur.*

Die Engel erscheinen den weibern die den Herr suchten. Het zoeken der Vrouwen naer Jesus lyk.

HET LII. TAFEREEL.

DE wachters waren met doodſchrick van 't graf gevloden, en gaven de godtvruchtige Vrouwen, die 't licchaam van J. C. meenden te zalven, volkomene vryheid, om aan te naderen, en alles onverhindert na te vorſchen. Maar de verrezen Heiland was al uit het graf, en weggegaan, eer de Vrouwen daar aan kwamen, en nadien 'er twee, de eene *Maria Magdalena*, de andere *Maria*, Vrouwe van *Alfeus*, wat voor uit gegaan waren, om te zien wat, en of 'er gelegenheid zoud wezen, om haaren liefde-plicht uit te voeren, zien zy eenen van de nedergedaalde Engelen, op den omgewentelden ſteen zitten, en de verbaaſde wachters wegvlieden uit den hof, daar de graffſtede was. De H. Engel, wiens blikſem-glans den Wachteren zo veel ſchriks had aangejaagt, ſpreekt de Vrouwen een hart in 't lyf, en boodſchapt haar de Volheerlyke opſtandinge van J. C. *Vreeſt niet*, zegt haar de hemelbode, *want ik weet dat gy Jeſus zoekt, die gekruiſigt was.* Dit is myn laſt en gezantſchap uwe zielen te vertrooſten, en van alle vreeze te bevryden. Laat de krygsknechten angſtig vlieden, laat de vyanden van J. C. vrezen, gy zoekt hem uit liefde, en hebt niets te vrezen. Hy is gekruiſt om uwe zonden, en opgewekt tot uwe, en aller gelovigen rechtvaerdigheid. *Hy is hier* niet in 't graf, *maar opgeſtaan* en uit het graf levendig uitgegaen, *gelyk hy meer dan eens gezegt heeft.* En op dat zy ooggetuigen deezer waarheid mogten zyn, waar van de gantſche verzoening afhangt, zegt hy, *komt herwaarts*, treed in den grafkelder, *ziet en beziet de plaats daar de Heer*, die gekruiſt, en onze en uwe Heer is, dien alle Engelen ten dienſte ſtaan en eeren moeten, en die nu zyn volk verkregen heeft door zyn bloed; *ziet de plaats, daar de Heer gelegen heeft*, begraven is geweeſt, en geruſt heeft van den arbeid zyner ziele. De Vrouwen verheugt en verbaaſt treden dieper in, en zien den tweeden Engel, in de gedaante van eenen jongeling, gekleed met witte kleederen: gelyk de Hoogepriester droeg op den Zoendag, als hy inging in 't Heilige der heiligen: als tot een bewys, dat de waare Hooge Prieſter, wiens afgezant hy was, nu was ingegaan in 't waarachtig Heiligdom, de waare verzoening en reiniging onzer zonden te weeg gebragt hebbende. Die hemeljongeling zat ter rechter zyde van het graf, daar 't licchaam van Jeſus was gelegt, en door de zitplaats der Engelen bleek niet meer te leggen, maar verrezen, en weg gegaan te zyn. De Vrouwen (want de andere waren mede nader gekomen, en ooggetuigen van dit hemelſch gezicht in den naaren grafkelder) de Vrouwen ontzetten zich op dit vertoog, maar werden geruſt geſtelt door deeze troofttaal: *zyt niet verbaaſt, gy zoekt Jeſus den Nazareener den gekruiſten, hy is opgeſtaan*, want het is heden de derde dag, dat hy begraven, en in deezen kerker beſloten is geweeſt, *maar hy is hier niet meer*, hy leeft, en is niet meer onder de dooden in een duiſter graf te zoeken. *Ziet de plaats, daar hy gelegen was*, die is ledig, en 't licchaam daar niet meer te vinden. Ziet, hy die dood

was, leeft om niet weder te ſterven. *Gedenkt*, wat hy in zyn leven, als hy met u in Galileen verkeerde, *gezegt heeft, dat de zoon des menſchen moeſt overgelevert worden in handen der zondaren, om gekruiſt te worden, en ten derden dage weder op te ſtaan.* Na dit trooſtryk en zielverſterkend berigt worden de Vrouwen, als eerſte verkondigſters van de goede boodſchap deezer heilryke opſtanding, afgevaardigt tot de treurige Sioni, en bekommerde Diſcipelen, die zich binnen Jeruſalem ſchuil hielden. *Gaat*, zegt de H. Engel, *haaſtelyk heenen*, zonder u aan 't graf langer op te houden, *en zegt zynen Diſcipelen*, die zo hoog bedroefd zyn, dat hy die gekruiſt en begraven was, *opgeſtaan is van den dooden.* Inzonderheid moeſten zy dit aan *Petrus* boodſchappen, die wegens zyne drievuldige verlochening in de hoogſte angſtvalligheid en bekommering was, en door de hemelgezanten moeſt verſterkt worden. *Gaat heen*, zegt de H. Engel, *zegt zyne Diſcipelen en Petrus*, dien hy nog voor zynen Diſcipel en kruisgezant houd, niet tegenſtaande zynen zwaaren val, *dat hy u voor gaat naar Galileen.* Daar zult gy hem zien en horen: daar zal hy als de Opperherder zyne verſtroide ſchaapen vergaderen: daar zal hy weder gemeenzaam met u omgaan, en onwraakbaare blyken geven, dat hy opgeſtaan, en levendig zy. Dit had *Chriſtus* zynen Diſcipelen meermaalen voorzegt, en zekeren berg in die Landſtreek aangewezen, daar zy hem zien en ſpreken zouden. 'T is waar, dat hy zich meer dan eens by en binnen *Jeruſalem* levendig vertoonde, eer hy in *Galileen*, en op den beraamden berg verſcheen: ook wilde de H. Engel niet zeggen dat zich *Chriſtus* alleen in *Galilea*, en nergens anders, of eerder, zou vertonen, maar dat hy in dat geweſt, daar hy in zyn leven meeſt had verkeert, en veilig met de zynen konde handelen, op eene byzondere wyze met hun zoud ſpreken van zyn hemelſch Koninkryk, en de vereiſchte ryks-wetten voorſchryven tot opregting en uy breidinge zyner heerſchappye. Die eenſtemmigheid van de Woorden des Heilands en deezes H. Engels verzegelt deeze waarheid, en doet den hemelbode zeggen: *Ziet ik heb 't ulieden gezegt.* Ik hebbe mynen laſt getrouwlyk volvoert, en doet gy desgelyks. Konde de heerlyke opſtanding van J. C. wel heerlyker bekragtigt worden, als door H. Engelen uit den hemel? Konde de waarheid wel krachtiger verkondigt worden, als door eenvoudige en godvruchtige Vrouwen?

Joan XX. 14 15

Μαρία Χριστὸν ἑαυτῇ φανέντα νομίζει κηπουρὸν εἶναι

Jesus appeareth to Mary

Christus erscheinet Mariá. welche meinet das er der Garten-huter sey.

CHRISTUS SUB SPECIE HORTULANI.

Jesus Christ paroissant à Marie passe pour le Jardinier.

Christus in de gedaente eens Hoveniers.

HET LIII. TAFEREEL.

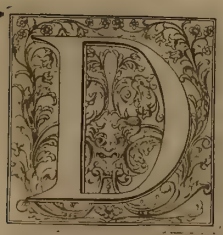

DE Volyverige *Maria Magdalena* vloog van 't graf naar *Petrus* en *Johannes*, en boodſchapte wat zy gezien en gehoort had. Die twee Apoſtelen namen die blymaar voor een raaskalling en herſſen-droom: maar begaven zich echter aanſtonds grafwaards, om te zien wat hier van ware. *Johannes* als veel jonger en gezwinder liep voor uit, en kwam eerder als *Petrus*, aan het graf. Hy vind dat open, en onbezet, treed in den grafkelder, en ziet de windels, zwachtels, en graf-doeken, daar leggen, doch gaat niet in de neder-holte, daar 't licchaam gelegt was. *Petrus* volgt hem op de hielen, maar vergenoegt zich niet met neder te bukken, en in de grafholte neder te zien gelyk *Johannes*. Hy treed dieper in daar 't omzwachteld licchaam gelegen had, en ziet de lyk-doeken aan den eenen kant liggen, en den zweet-doek daar het hoofd mede was bedekt geweeſt aan d'andere zyde t'zamengerolt. *Iohannes* trad ook neder, en in de lyk-ſtede, en gelooſde, uit die kentekenen, dat J. C. was opgeſtaan en niet geroofd, noch weggevoert, gelyk hy en Petrus zich te vooren hadden ingebeeld, om dat zy de H. Schrift der Profeeten nog niet verſtonden, dat Jezus van den dooden moeſt opſtaan. Ondertuſſchen kwam *Maria Magdalena* weder aan het graf, na dat de twee Apoſtelen weder naar Jeruzalem waren gekeerd, en bleef buiten de neder-holte ſtaan, en weende: maar nederbukkende, zag zy in de grafſtede twee H. Engelen in witte kleederen zitten, den eenen aan 't hoofd-den anderen aan 't voeten-einde: gelyk de H. Cherubinen eertyds, boven 't zoendekſel geplaatſt waren. Die H. God-gezanten ſpreken haar aan, en zeggen: *Vrouw, waarom weent gy?* waar op zy antwoordde: *om datze mynen Heere weggenomen hebben.* Eene taal, zo ſommigen meenen, van onſteltenis, en onbegryplyk wanbeſef, daar zy den H. Engel gehoort, en van s'Heilands opſtandinge bericht had. Maar anderen vatten dit voorval anders, en begrypen 't wel zo gevoeglyk. *Maria*, zeggenze, trad wel voor uit met de andere *Maria*, maar als zy den wentel-ſteen van 't graf afgeſchoven zag van verre, liep zy, zonder den H. Engel te zien of te horen naar *Petrus* en *Iohannes* in die gedachte, dat iemant J. C. had weggenomen; en met die gedachte keertze weder naar 't graf, en ziet nu de twee Engelen, die haar vragen, waarom zy weende, en tot antwoord krygen: *Om datze mynen Heere weggenomen hebben*, gelyk zy zich inbeeldde. Maar hoe men dit vatte, terwyl *Maria* in onderhandeling is met de H. Engelen, keert zy zich om, en ziet iemant achter haar, die haar dezelve vraage doet: *vrouwe wat weent gy, wien zoekt gy?* Zy den Vrager voor een hovenier nemende, zeide, nogh al in die verbeeldinge, dat J. C. door iemant uit het graf was geligt, *Heere, indien gy hem weggenomen hebt, zeg my waar gy hem gelegt hebt, en ik zal hem wegnemen.* De Heer, dien zy onbekend aanſprak, en zynen eigen naam gaf, ſpreekt maar een woord, en treft haar in 't hart: en gelyk hy door een oog-opſlag *Petrus* tot

berouw bewoog, zo brengt hy *Maria* door een aanſpraak ook tot betere gedachten. *Maria*! zegt hy, en dat geluid doet haar opmerken, en zien dien zy zag, want daar is in de ſtemme der menſchen iets zonderlings, waar door blinde zelfs menſchen van menſchen onderſcheiden konnen. Zy keert zich om, kent haaren miſlag, en roept in heilige verwondering uit, *Rabbouni*, *myn Heere! myn Groote Meeſter! myn Opper Leeraar!* want zo onderſcheiden de Joodſche Leermeeſters *Rabbi*, en *Rabbouni*, in meer en min aenzienlyken Leeraar. En wie is grooter Leermeeſter dan hy die de eeuwige gerechtigheid aangebragt heeft? *Maria*, door overmaat van geeſtlyke blydſchap, valt J. C. te voet, wil hem omhelzen, en alle blyken van liefde, vreugde en verrukkinge op 't krachtigſte geven, om door uiterlyke gebaarden te tonen, het geen zy door woorden niet konde uitdrukken. Want hoe getrouwe tolk de tong ook wezen mag van het hart, men gevoelt echter ſomwylen meer als men zeggen kan. Maar Chriſtus wil niet gedogen, dat zich *Maria* met die uitwendige eer-en vreugd-bewyzen ophoude, en zegt haar: *Raak my niet aan, want ik ben nog niet opgevaren tot mynen Vader, maar ga heenen tot myne broeders, en zeg hun: ik vare op tot mynen Vader, en uwen Vader, en tot uwen God en mynen God.* Dit verbod zag niet zo zeer op't aanraken, waar door zy konde verzekerd zyn dat hy 't zelf was: als wel op het verſpillen van den tydt, dien zy met alle die uitwendigheden en omhelzingen zoud hebben doorgebragt, daar hy nochtans zo ſpoedig niet zoude ten hemel varen, of zy zoude nadere gelegendheid krygen om hem te zien en te ſpreken: en zy nu zich ſpoeien moeſt, om die bly-maare aan de Diſcipelen te brengen, die hy, ſchoon zy hem zo onlangs allen verlaten hadden, nog zyne *broeders* noemt, en dus van zyne toegenegendheid wil verzekerd hebben, en kloekmoedig het heilryk doen verkondigen, waar in God zich vertoont als eenen verzoenden God en Vader. Weshalven zy ook alle aardſch-en vleeſch-gezindheid omtrent zyn licchaam moeſt afleggen, als die opgeſtaan was om een hemelſch Koninkryk op te regten, en aan zyns Vaders rechterhand te zitten. Ook kwamen de andere Vrouwen al van 't graf, en naar Jeruſalem om den H. Apoſtelen de boodſchap des H. Engels te brengen, en zouden zonder *Maria Magdalena* dien laſt hebben uitgevoert, indien zy langer by 't graf ware gebleven: maar nu zich haaſtende, achterhaalt zy haar, en J. C. vertoont zich aan alle die goede boodſchapſters, die hem omhelzen en aanbidden, en op ontwiſtbaare gronden zyne opſtandinge uit den dooden eenſtemmig den Apoſtelen verkondigen.

Luc. XXIV. 13-35

Διάλογος Εμμαυτικός.
Christ talketh with two Disciples going to Emmaus.
Christi unterredung mit den Jüngern auf dem wege nach Emmaus.

COLLOQUIUM EMMAUNTICUM.
Conversation en allant à Emmaus.
Christus by de leerlingen op den wegh naer Emmaus.

HET LIV. TAFEREEL.

Et bevel, dat J. C. en de H. Engel aan de Vrouwen gegeven hadden, om de Diſcipelen naar Galilea te wyzen; deed zommigen al vroeg opryzen en derwaards gaan. Voornaamentlyk waren twee Diſcipelen op den zelven dag, als J. C. was opgeſtaan, aanſtonds op weg naar *Emmaus*; een vlek, dat voormaals eene ſtad was, gelegen op den weg van Jeruſalem naar Galilea, omtrent zeſtig ſtadien, of twee mylen van die ſtad. Wie deeze reisgezellen waren, is niet wel te bepalen. Dat Kleofas, vader van vier Apoſtelen, de een en de oudſte was, en daarom het woord voerde, is buiten tegenſpraak; maar wie de tweede was, kan niet zeker bewezen worden, hoewel ſommigen het meer dan waarſchynlyk houden, dat het *Petrus* zy geweeſt. Maar dat is van even zo weinig belang als de reeden, waarom zy naar *Emmaus* gingen. Want dat *Kleofas* in dat vlek zoud gewoont, en daarom deezen reisgezel met zich genomen hebben, gelyk ſommigen willen, heeft geen ſchyn. Dat ook *Emmaus* het einde van deeze reis was, ſchynt maar toevallig, om dat de reiſgezellen van hoogen ouderdom, en door den avond overvallen waren. Op weg verzachten zy hunnen moeilyken gang door ſtichtlyke zamenſpraaken, en handelen van J. C. die hunne harten bezat. Hoe bekoorlyk de weg mag geweeſt zyn, die bekoort hen niet: maar de gekruiſte is 't voorwerp van hunne redenkavelingen. Zyn lyden, zyn kruisdood, zyn opſtanding is alle hunne verhandelſtoffe, en reisverligting. En waar in kan de ziel meer verluſtiging en verligting vinden dan in *Ieſus*, en dien gekruiſt? Maar terwyl zy met allen ernſt en ingeſpannendheid hier van ſpreken, komt *Ieſus* by hen, en gaat mede: want hy ontmoetze niet gelyk hy de Vrouwen ontmoette; maar komtze van achter opgaan; zo datze niet omziende, hem niet konden kennen. Hy volgt hen op 't ſpoor, en vraagt die volyverige ſprekers ernſtig, *wat redenen zyn deeze, die gy wandelende onder malkanderen verhandelt?* zoekende dus uit hunnen eigen mond de gedachten hunner harten te verſtaan, om de vooroordeelen en wanbeſeffen daar uit te dryven. *Waarom ziet gy droevig*, voegt hy daar by, om den grond hunner ontſteltenisſe te horen, en weg te nemen. Want droefgeeſtigheid bedwelmt het verſtand, en verhindert de zaakgewrichten na te vorſchen. *Kleofas* beantwoort die vraag met eene wedervraag, en zegt; *zyt gy alleen een vreemdeling te Jeruſalem, en weet gy de dingen niet, die deezer dagen daar geſchied zyn?* dus geeft hy voorzichtiglyk de reden hunner droefheid en ſmarte te verſtaan, om van deezen onbekenden niet achterhaalt te worden. Vremdelingen waren'er op 't Paaſchfeeſt zeer veele, maar niemant konde onbewuſt zyn, wat'er te Jeruſalem op dat Feeſt was omtrent J. C. voorgevallen, en nochtans gelaat zich *Jeſus* daar van onkundig, en zegt: *welke?* Daar op komt *Kleofas* volmondiger uit, en antwoord: *de dingen aangaande Jeſus den Nazareener, die een Profeet was krachtig in werken en woorden voor God en al het volk.* Nadruklyk en hartgrondig was die belydenis, en vertoont *Ieſus*,

die gemeint werd van Nazareth te zyn, als den langbeloofden Meſſias, en heilprofeet, die veelvuldige en onwraakbaare bewyzen had gegeven van bovenmenſchlyk vermogen in leerwyze en wonderdaaden. Maar hy verhaalt de woede der Joodſche Overheden tegen dien onſchuldigen, en zegt: *zy hebben hem overgelevert tot het oordeel des doods, en hem gekruiſt*, ſchoon in hem geene ſchuld gevonden wierd, en de Landvoogd zelf hem meer dan eenmaal wilde vrylaten: maar die den Godsdienſt handhaven, en de liefdewet betrachten moeſten, waren wraak-en bloedgierig, en ruſtten niet, eer zy hem aan 't vloekhout zagen vaſt gehecht. Nochtans meinden wy in hem den langbeloofden *Meſſias*, ende verloſſinge van Sion gevonden te hebben: maar 't is reeds de derde dag, en die verre verlopen, en wy hebben hem nog in het leven niet gezien, gelyk hy belooft had op deezen dag op te ſtaan van den dooden. Eenige vrouwen hebben ons wel geboodſchapt, dat zy hem gezien en geſproken hebben, en een gezicht van Engelen gehad die zeggen, dat hy leeft: zelfs vlogen ſommigen van ons naar 't graf, en vonden dat ledig, gelyk de vrouwen gezegt hadden, maar hem zagen zy niet, en vonden in zyne plaats de windels, zwachtels, hoofd-en grafdoeken, waar mede hy begraven was. Dit geval is onze verhandelſtof, en brengt ons in twyfel, wat ons te geloven, of te verwerpen ſtaat. Zo ſprak *Kleofas*. Maar *Ieſus* antwoordde: *O onverſtandige en traage van harten om te geloven al het geen de Profeeten geſproken hebben! moeſt de Chriſtus niet deeze dingen lyden, en alzo in zyne heerlykheid ingaan?* Wat benevelt uw verſtant, wat maakt u nalatig in 't overpeinzen van 't Profetiſch woordt? de Chriſtus konde niet verloſſen, de gerechtigheid aanbrengen, ten hemel in triomf opvaren, dan na zyn lyden en ſtryden en kruisdood. Dat zeggen eenſtemmig alle de Profeeten. Dit geven zy als het eigen merkteken op van den waaren Heiland. Dit is de waare wysheyd, en de grondſlag van 't geloof. Om hen dit overtuigender te doen zien, leid hyze door alle de H. Schrift, beginnende van de wet, en Profeten en Pſalmen, en alle de H. boeken doorloopende, en daar in zyn lyden en heerlykheid aantonende. Hoe wenſchelyk ware het, dat wy die uitlegging hadden, om het Profetiſch woord te verklaren! Onder zo heilige en zielverlichtende handleiding in en door de H. Schriften naderen de reizigers het vlek, en willen daar blyven, het zy om datze vermoeit waren, en ruſt en verkwikking zochten, het zy, dat de dag byna ten einde, en 't voortgaan ongeraden was. Maar J. C. die by hen gekomen, en tot dus verre onbekend was, gelaat zich verder te willen, om dus hunne genegenheid gaen te maken. Gelyk zy hem ook ernſtig bidden, en met een aangenaam gewelt dwingen, om daar, en by hen te blyven, zeggende, *het is by den avond, en de dag is gedaalt.* J. C. laat zich overreden, treed met hun binnen, en zit mede aan. Doch aan den diſch zal hy zich bekent maken, want hy neemt het brood, zegent, breekt, en geeft het zynen reiſgezellen, die hem zelfs genodigt hebben. Die zeldzaamheid brengt hen tot nadenken, en 't nadenken tot kenniſſe van J. C. *want hunne oogen werden geopent, en zy kenden hem.* Maar J. C. onttrekt zich aanſtonds, en maakt zich weg *uit hun gezicht*, latende een diepen indruk van zyne verſchyning en redenvoering in hunne zielen, waar door zy zich zelven veroordeelen, en zeggen: *brandden onze harten niet in ons, als hy tot ons ſprak op den weg, en de Schrift opende?*

Joann. XX. 27.

Θωμᾶς ἄπισος.
Unbeliving Thomas.
Der ungläubige Thomas.

THOMAS INCREDULUS.
L'incredulité de Thomas.
Ongeloof van Thomas.

A. Neubraken del. M. Pool sculp.

HET LV. TAFEREEL.

En zelven dage, als J. C. uit het graf verrezen, en in ſpyt zyner vyanden opgeſtaan was, verſcheen hy levendig aan verſcheiden op verſcheidene plaatzen, tyden, en wyzen: want niet alleen zagen en ſpraken hem de Vrouwen by het graf; maar hy wandelt ook, en redeneert, en eet met de twee Emmausgangers; en op den zelven avond, als de Diſcipelen te Jeruſalem vergadert waren, en de deuren geſloten, van vreeze voor de Jooden, ſtaat hy in 't midden der zelven, en voert deeze trooſtryke taal: *Vrede zy ulieden.* Gemeen was die groet onder de Jooden; maar van ongehoorden nadruk in den mond van den verrezen Vredevorſt, die nu God en menſch verzoent, en vrede tuſſchen Jooden en Heidenen aangebragt had. Tot bewys van dien heilryken vrede toont hy zyne handen en zyde, waar in de merktekens van de bevochten zege nog ingedrukt ſtonden. Op dat gezicht worden zy met onbegryplyke vreugde doorſtraalt, en kennen den verrezen Heiland, die nogmaals dezelve en gunſtryker taal voert, zeggende: *vrede zy ulieden; gelyk my de Vader gezonden heeft, zende ik ook ulieden*, om myne toegebragte gerechtigheit te verkondigen tot aan het einde der aarde. En als hy dit gezegt had, *blies* hy *op hen*, als tot zinbeeld en voorſpel van de toekomende hemelgaven, en zeide: *Ontfangt den Heiligen Geeſt* dien ik verworven heb, en ulieden mede deelen moet, om myne heilgezanten en getuigen te zyn. *Zo gy iemants zonden vergeeft*, en door myn kruisbloed vind afgewaſſchen, dien worden ze vergeven: *zo gy iemants zonden houd, dien zynze gehouden.* Die gy ongelovig, en buiten myne genade en gerechtigheid vind, die hebben geen deel aan de kwytſcheldinge der ſchulden. Dat gezicht, die laſt, die trooſttaal konde de minſte twyffelmoedigheid niet baren; en ſchoon de vreugd byna verhinderde te zienhet geen zy zagen, waren zy echter zo volzeker overtuigd van s'Heilands opſtandinge, dat zy *Thomas*, die by deeze verſchyning niet tegenwoordig was geweeſt, daar van kennis gaven. Maar het ſcheen hem onmooglyk, dat een gekruiſte leven, en een begraven opſtaan konde; dies voert hy den verkondiger der opſtandinge van Jeſus te gemoet: *indien ik in zyne handen niet zie het teken der nagelen, en mynen vinger ſteke in het teken der nagelen, en ſteke myne hand in zyne zyde, ik zal geenſins geloven.* In deezen ſtaat van twyfelmoedigheid en ongeloof bleef hy eenige dagen; om dat hy uit de vergadering der Apoſtelen bleef. Want of wel die allen als verſtroide ſchapen waren, na dat J. C. gevangen en gekruiſt was, waren zy echter al vroeg, en op den eerſten dag weder by een vergadert: maar *Thomas* dwaalt alleen, en is acht dagen lang in onverzettelyke hardnekkigheid, zo dat hy de onwraakbaare getuigeniſſe zyner medeapoſtelen, welker trouw en opregtigheid hem bekend was, durft wraken, en zynen vyf zinnen alleen geloven wil. Op den *achtſten* dag, als *Thomas* wedergekeert, en by de Diſcipelen was, kwam Jeſus weder in het midden der vergadering, als de deuren, gelyk te vooren, ge-

ſloten waren, en zeide weder: *vrede zy ulieden.* Mynen vrede geve ik ulieden, die myne vredegezanten zyt: en zich tot *Thomas* wendende, gebruikt hy dezelve woorden, die de ongelovige Diſcipel gebruikt had tot grond zyns ongeloofs. *Breng uwen vinger hier*, zegt hy, ſteek dien in de tekenen der nagelen. *Zie myne handen*, die vaſt gehecht en doorklonken zyn geweeſt, en nog de wondtekens dragen. *Breng uwe hand in myn zyde*, die door de ſpeer is doorſteken, en nog gaapt van de bloedige wonde, die my de wreede krygsknecht toebragt. Zie, taſt, onderzoek, voldoe uwen weetluſt, en daar gy zo middagklaare blyken vind, dat ik ben opgeſtaan, en levendig voor u ſta, zo wees niet *ongelovig*, maar *gelovig*; en leg die onfeilbaare waarheid tot een grondſlag der zoenmaare, die gy de weereld door verkondigen moet. *Thomas* hier door volkomen overtuigt van de waarheid roept met een heilige erkentenis en blyſchap uit: *myn Heer, en myn God!* Dit is geen verbaaſde taal, of godlooze gewoonte, maar eene hartgrondige belydenis van de verborgenheid des geloofs, en hoogverlichte zielverrukking, die hem Jeſus bovenmenſchlyk, en als zyn *Heer*, en als zyn *God* doet begrypen. Als *Heer*, die hem door zyn kruisbloed verloſt, en tot zyn eigendom verkregen had. Als *God*, die menſch geworden, en de God van de toekomende Zaligheid was. Dus zag hy nu door de oogen des geloofs den onzienlyken, hy verſoeide zyne halſtarrigheid, en bad om vergiffenis, en genade. J. C. beantwoord zyne belydenis met gantſch vriendlyke woorden, en zegt: *om dat gy my gezien hebt, Thomas, hebt gy gelooft. Zalig zynze, die niet gezien, en echter gelooft zullen hebben.* Licchaamlyke bezeffingen van 't geen men geloven moet, verhinderen het geloof, dat op Gods getuigenis ſteunen moet, en niet op de zienlyke dingen gegrond zyn. Met s'Heilands hemelvaart zoud het geloof geheel de weereld door gepredikt, maar J. C. niet meer gezien worden; en dit moeſt den gantſchen tyd des N. T. waar zyn: *Zalig zynze die niet zullen gezien hebben, en nochtans geloven zullen.* Het geloof maakt ons *een* met J. C. die een God van volkomen zaligheid was. Kan iemant *een* met hem, en niet zalig zyn?

Joan: XXI.

Χριϛὸς φανεροῖ ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς παρὰ τῇ θαλάσσῃ.

Christ appeard to his Disciples at the Sea of Tiberias.

Christus erſcheint ſeinen Jüngeren

CHRISTUS PATEFACIT SE DISCIPULIS AD MARE.

Jesus-Christ apparoit à ses Disciples pres de la Mer.

Christus verschynt syn Discipelen by de Zee.

HET LVI. TAFEREEL.

Iets word van de H. Evangelyſchryveren krachtiger aangedrongen, niets met onwederſpreeklyker bewyzen vaſt gemaakt, dan de verryzenis van J. C. en zyne volheerlyke opſtandinge uit den dooden: en geen wonder, want daar door is hy niet alleen krachtig beweezen Gods Zoon te zyn: maar van die grondwaarheid hangt ook de gantſche Evangelyleer, en zaligheid der gelovigen. Gelyk de H. Apoſtel nadruklyk zegt: *indien Chriſtus niet is opgeſtaan*, zo is onze prediking ydel, *en ydel ook uw geloof; en zo worden wy bevonden valſche getuigen Gods, want wy hebben van Gode getuigt, dat hy Chriſtus opgewekt heeft.* Maar klaarder en onwraakbaarder overtuiging is'er niet, dan de verſchyning van J. C. aan de zee van *Tiberias*, die met meer wonderen bekrachtigt word. Hier was Chriſtus in zyn leven dikwyls werkzaam. Hier riep hy zyne meeſte Diſcipelen. Hier verſchynt hy ook na zyne opſtanding. Hier omſtreeks lag dit *Galileen* der Heidenen dat een groot licht moeſt zien, en nu reeds gezien had in de veelvuldige en krachtige leerredenen en wonderdaaden des Heilands, die nu Jeruzalem verlaat, en de Heidenen verder beſtralen zal. De H. Diſcipelen bevinden zich nu in dat land, ſchoon niet alle, maar zeven, ooggetuigen deezer verſchyninge zyn: waar in ſommigen groote verborgendheden zoeken. Deeze zeven waren viſſchers, die zich begaven op de zee van Tiberias, die zeer viſchryk was, om te viſſchen, met het ſchip en netten van *Petrus*, die zyne medegezellen daar toe had aangezet, en gezegt: *ik ga viſſchen.* Waar toe zy ook zich volvaardig toonden, en zeiden: *wy gaan met u.* Maar hoe viſchryk die zee mag geweeſt zyn: hoe bedreven die zeven viſſchers waren: wat vlyt, wat arbeid zy aanwendden, *dien gantſchen nacht vingen zy niets.* En wat kan vlyt en arbeid zonder Gods zegen baten? maar des morgens vroeg verſchynt J. C. op den oever, en de viſchvangſt word overvloedig gezegent. Nochtans kennen hem de Diſcipelen niet aanſtonds, het zy dat hunne oogen wederhouden wierden, gelyk die van de Emmausgangeren; het zy, dat hunne wydte het gezicht verhinderde: nadien het ſcheepken wel omtrent twee hondert kubiten, of ellen van 't land af was, en de ſchemerduiſterniſſe des vroegen morgenſtonds nog meer belette. Maar J. C. verſcheen hier niet, om onbekent te blyven: hy ſpreekt de vermoeide viſſchers aan, en roept hun toe: *kinderkens hebt gy niet eenige toeſpyze?* eenige viſſchen? zo liefddaadig ſpreekt de geliefde des Vaders, om zyne menſchlievendheid te betuigen: en ſchoon hy toeſpys noch viſch van nooden had, vraagt hy echter daar naar, om hen uit te lokken, en tot kenniſſe van den ſpreker te brengen: want als zy kort, en mooglyk uit verdriet van den miſlukten vangſt, met een woord antwoorden, en *neen* zeggen, geeſt hy een wonder bevel met toezegginge van onverwachten zegen. *Werpt*, zegt hy, *uw net aan de rechter zyde van het ſchip, en gy zult vinden*, overvloedig vangen, geen verloren arbeid doen. Natuurlyker wyze kan de breedte van 't ſcheepken dit niet gegeven hebben: een die zulks belooft, en doet, moet de heerſchappy van zee en viſſchen hebben. De Diſcipelen wederſtreven niet, *maar werpen 't net aan de rechter zy, en konnen het niet optrekken van wegen de menigte der viſſchen.* Krachtig wrocht dit wonder op den H. *Johannes*, den Diſcipel, die Jeſus lief had, en deedt hem tot *Petrus* zeggen: *het is de Heer.* De volyverige *Petrus* ſtond opgetogen over dien gelukkigen vangſt, maar dacht weinig wie dien zegen gegeven had. Nu ontwaakt hy, *nu omgord hy 't opperkleed*, dat hy in 't viſſchen uitgeſchoten had, en werpt zich in zee, om tot *Jeſus* te komen.

Die in 't ſcheepken blyven, *ſlepen 't net met de viſſchen naar 't land*, en komen ook, maar laater tot *Jeſus*. Zo haaſt komen zy niet aan land, of zien daar blyken van s'Heilands magt, en dat hy die toeſpys verzocht, niet van nooden had: want zy vinden daar *een kool vuurs, en viſch daar op, en brood*. Nu beveelt hy de gevangen viſſchen aan land te trekken, en eenen maaltyd, of liever ontbyt, voor hun allen te bereiden, op datze de menigte der viſſchen zouden zien, en overtuigt worden dat hy leefde. Simon brengt het net op het land, en vind hondert-drie-en-vyftig groote viſſchen: maar niet tegenſtaande hun getal en grootheid ſcheurt het net niet, gelyk het in den aanvang hunner roepinge ſcheurde, als zy op 't bevel van J. C. het net in zee wierpen, en twee ſcheepkens tot zinkens toe vollaadden. J. C. roept zyne zeven Diſcipelen, en beveelt datze 't middagmaal, of liever den ontbyt zullen houden, dien ſommigen begrypen door zyne grootmagtigheid zelve toebereid te zyn, om dat hy niet zegt, *bereid*, maar *komt* en *houd* den *ontbyt*. Zo doorſlaande, zo onwraakbaar was deeze verſchyning, dat niemant, zelf *Thomas* niet, die een van de zeven was, durfde vragen, *wie hy was*. Ook treed hy toe, neemt het *brood*, en deelt dat, nevens den, *viſch* aan allen uit: maar onder 't ontbyten ſpreekt hy Petrus ernſtig aan, en zegt: *Simon, Ionas zoon, hebt gy my liever dan deezen?* ziende op zyne roemtaal, dat hy met J. C. zoud in den dood gaan, ſchoon alle de Diſcipelen hem verlieten. *Petrus* antwoordde, *ja Heere, gy weet dat ik u lief hebbe*. En J. C. zeide hem: *weid myne lammeren*, hem door die bevelwoorden in 't Apoſtelſchap herſtellende. Zo moeſt de liefde tot Jeſus werkdaadig zyn omtrent zyne ſchapen. Maar nadien *Petrus* een-ander en derde-maal J. C. had verlochent, doet hem de Heiland ook tot driemaal toe dezelve vraag: zo dat *Petrus* daar over *bedroeft* wierd, en antwoordde, *Heere gy weet alle dingen, gy weet, dat ik u lief hebbe*. Jeſus beveelt hem de derdemaal zyne ſchaapen te weiden, de kudde te hoeden, zielvoedſel te verzorgen, opzicht daar over te hebben, en met een volvaardig gemoed in de grazige weide der H. Evangelyleer, en by de verkwiklyke beekskens des H. Geeſtes te dryven. Dus word J. C. in 't konſttafereel vertoont in 't midden van zyne zeven kruisgezanten, en Geeſtelyke viſſchers, hun zyne leſſen inſcherpende, en *Petrus* voornaamlyk toeſprekende, die met *Iohannes* voor zyne voeten zit. Ook gaf hy dien heilgezant niet alleen zyne ryksbeveelen, maar voorſpelt hem ook zyn martellot, zeggende: *toen gy jonger waart, gordde gy u zelven, maar wanneer gy zult oud geworden zyn, zult gy uwe handen uitſtrekken, en een ander zal u gorden, en brengen daar gy niet wilt*, waar door ſommigen den *kruisdood* verſtaan, om dat de kruislingen 't vloekhout met uitgeſtrekte armen dragen moeſten naar de ſtrafplaats, en *Petrus* namaals gekruiſt wierdt. Gelyk ook J. C. by die voorzegginge deze vermaninge voegt: *volg my*. Maar *Iohannes* krygt toezegging van een langdurig leven; want als hy *Ieſus* zo wel als *Petrus* volgde, en deeze daar over gebelgt was, zeggende: *wat zal deeze?* antwoordde hem de Heiland: *indien ik wil dat hy blyve, tot dat ik kome, wat gaat het u aan? volg gy my*. Hier uit ſproot onder de H. Apoſtelen dat wanbeſef, dat *Iohannes* noit zoud ſterven. Maar dit ſtreed tegen de meininge van *Ieſus*, die zynen lieveling wel een lang, dog geen onſterflyk leven, op aarde beloofde. Gelyk hy ook alle zyne medediſcipelen, en de wraakkomſt van J. C. tegen *Ieruſalem*, waar toe ſommigen dit brengen, overleefde. Maar kan'er onwraakbaarder bewys van s'Heilands opſtandinge zyn, dan deeze verſchyning, waar in de zeven Apoſtelen hem zien en horen, en zo wonderbaaren viſchvangſt hebben, met hem ontbyten, en zyne almachtigheid aanſchouwen, en *Petrus* zo krachtig getoetſt, en in zyn heilampt herſtelt word?

Actor. I, 9.

Χριςȣ̃ ἀνάληψις εἰς τὸν ȣ̃ρανόν.
Christs ascension into heaven.
Christi Him̄elfahrt.

CHRISTI ADSCENSIO IN CAELUM.
L'ascencion de Jesus-Christ au Ciel.
Christus Hemelvaert.

Champagne delin. *Bernards Sculps.*

HET LVII. TAFEREEL.

Als J. C. veertig dagen lang, na zyn opſtanding, op verſcheiden tyden, en plaatzen aan de H. Apoſtelen, en vyf honderd broederen te gelyk verſchenen was, en veele zekere bewyzen gegeven had, dat hy uit het graf was verrezen, werd hy in triomf voor aller oogen opgenomen. Veertig dagen was Mozes met Godt op den berg, om Wet en wetgeheimen te ontfangen. Veertig dagen lang verſcheen J.C. en ging met de zynen om, niet onophoudlyk, maar by tuſſchentyden, om hen te onderwyzen in de heilgeheimen van zyn Koninkryk, en van Joodſche aardsgezindheit te verloſſen. Dit was de voorname handelſtof op den berg van Galilea. Dit was de gantſche inhoud van de redeneering met de Emmausgangers. Dit was de bedeeling, zo ſommigen willen, van den wonderdaadigen viſchvangſt, dien zy vergeeſtelyken. Immers dit was de laatſte leerles van dien grooten Leermeeſter, als hy ten hemel voer, en zyne groote Leerlingen had uitgeleid buiten Jeruzalem op den Olyfberg. Tot dus verre waren zy nog behept met dat Joodſch wanbeſef, dat het ryk van den Meſſias aardſch zoude zyn, en vragen daarom: *Heere, zult gy in deezen tyd het Koninkryk aan Iſrael weder opregten?* Maar Jeſus geeft hun eenen gantſch anderen indruk en zegt: *gy zult ontfangen de kracht des heiligen Geeſtes*, om een geeſtlyk Koninkryk op te regten, en uit te breiden tot aan het einde der aarde, *en gy zult myne getuigen zyn, zo te Jeruzalem als in geheel Judea, en Samaria, en tot aan het uiterſte der aarde.* Zo ſprak hy op den *Olyfberg*, daar hy meermaalen verkeerde, en zynen hartbrekenden zielangſt had moeten doorworſtelen, daar hy van de krygsknegten gevangen, van Judas verraden, en van alle zyne Diſcipelen verlaten was. Daar, op dien berg, bezet met groote palmboomen, en vette Olyven, niet verre van die ſtreek, die *Bethanie* werd geheten, omtrent eene Sabbatreize van de ſtad zal hy zeeghaftig inryden in zyne heerlykheid. Bekwaamer plaats konde nergens gevonden worden: want behalven dat de palmboomen s'Heilands overwinning vertoonden, en de vette Olyven de trooſtryke en verlichtende kracht van den H. Geeſt, dien hy beloofde uit te ſtorten: was ook die berg vermaard door verſcheiden plegtigheden onder de wet, die nu alle in I. C. vervult waren. En de aaloude Jooden hadden een algemeen erfgerucht dat de *Schekina*, of *Meſſias*, op den *Olyfberg* verkeeren zoude. Hier ter plaatſe, daar de H. Diſcipelen met leergierigeharten en ooren de laatſte leerleſſen uit den mond van den Meſſias horen, zal hy triomfant opvaren, als die nu alles had volbragt, waarom hy op aarde was nedergedaalt. Maar hy zal niet heenen gaan, zonder hen te zegenen, en hun zynen vrede te laten; dies *heft* hy zyne handen op naar den *hemel*, van waar alle zegeningen op s'Heilands voorbede en zoenoffer nederdalen. Die handen, die nog onlangs aan 't vloekhout waren vaſt genagelt voor de zonden, die heft hy nu op tot zynen verzoenden vader om den zegen op zyn volk te leggen. De Overprieſters deeden zulks in ſchaduwe; de waare Hoogeprieſter doet het in waarheid, en geeft vrede en zegen. Onder die heilige plegtigheden, die de Diſcipelen van der aarde naar den hemel opvoerden, vaart hy zelf op van der aarde, naar den hemel. Zo ging de Hoogeprieſter op den grooten Zoendag in 't Heilige der Heiligen; en gaf een voorſpel, dat de waare Hoogeprieſter, als hy de reiniginge der zonden had te wege gebragt, ten hemel zoud ingaan, en zitten aan zyns Vaders rechterhand. Hier word het vervult, en de waare Hoogeprieſter gaat in 't Heiligdom, dat met geene handen is gemaakt, gelyk het Tempelheiligdom. Maar hy vaart

niet in 't verborgen noch onzichtbaar om gelyk de Hoogepriester van niemant gezien, maar door middelmuur of voorhangsel bedekt, en onzichtbaar werd. Jesus Christus vaart op voor aller Discipelen oogen, en word gezien licchamelyk van den hemel hooger en hooger opklimmen. Hoe verbaast moeten de H. aanschouwers niet geweest zyn, als zy J. C. die met hun sprak, hen zegende, hun den hemel met opgeheven handen aanwees, onverhoeds, en onder 't spreken ten hemel op- en in-voer? Zullenze niet by zich zelven volyverig hebben uitgeroepen, *Trekt ons, en wy zullen u nalopen*? Zie de konstprint maar aan. Zie hoe de H. Apostelen en vrouwen handen en oogen hemelwaart heffen, en met heilige verbaasdheit den ten hemelvarenden Jesus na zien. Zo verre het oog reikt, staroogen zy hem na. Zo stond *Eliza*, als hy *Elias* zag opvaren. Zo stond gantsch Israël in 't voorhof op den Zoendag, en zag den Hoogenpriester na zo verre het oog dragen konde. Maar nadien het sterflyk oog den hemel niet kan indringen, noch in den hoogsten hemel daar J. C. heenen voer, toereiken, verschynen twee Engelen, die deeze verbaasde schaar vertroosten zullen, en verkondigen het geenzy niet met de oogen zien konden, *gy Galileese mannen*, zeggenze, *wat staat en staroogt gy naar den hemel? deeze Jesus, die van u opgenomen is in den hemel, zal alzo*, zichtbaarlyk, *komen gelyk gy hem naar den hemel hebt zien varen.* Eene *wolke* nam hem weg van hunne oogen: zo moet hy wederkomen op de wolken des hemels. De H. Apostelen en vrouwen zagen hem; zo moeten hem ook alle oogen zien. In en met de zeeghaftige hemelvaart heeft hy de gevangenisse gevangelyk weggevoert, en is gaan zitten op zynen troon, om als Koning te heerschen, tot dat hy wederkomen zal. De verschyning deezer H. Engelen, die van voor Gods troon nederdaalen, en J. C. als meermaalen ten dienst stonden, nam alle twyfelmoedigheid en verbaasdheid weg, en verzekerde de H. Apostelen, dat J. C. was opgevaaren in den hoogsten hemel. Meer dan eens hadde hy dit voorgespelt: en 't gantsch Profeetisch woord beloofde dit uitdruklyk. Zo had de Vader gezegt: *Zit aan myne rechterhandt.* Daarom nemen de H. Evangelyschryvers *opvaren, en zitten aan Gods rechterhand*, voor een en 't zelfde. En zo heerlyk kwam den aanschouweren deeze hemelvaart voor, datze J. C. *aanbaden.* Godlyke eer bewezen, zyne genade, geest, zegen en bystand smeekten: nu hy niet alleen door opstandinge uit den dooden krachtig bewezen was de zoon Gods te zyn, maar ook door die hemelvaart bleek een God van volkomen zaligheid, die zynen gunst- en bondgenooten daar boven ging plaatsen bereiden. Ook gaan zy vrolyk naar *Ierusalem*, daar J. C. onlangs zo mishandelt, en zy zo onveilig waren. Maar wat smaad, wat ramp, wat lyden zy daar ook te doorworstelen mogten hebben het bevel van J. C. dat zy daar blyven, en zynen H. Geest wachten moesten, geld meer by hen, dan alle weerwaardigheden. Hoe konden zy ook I. C. zien ten hemel varen, en twyfelen of hy van daar zynen Geest op hen zoud uitstorten? gelyk hy meermaalen, en vooral in zyn afscheidrede belooft had: En de Profeeten voorspelden, dat de verheerlykte Messias *gaaven zoud nemen, en die uit de hoogte mededeelen onder de menschen.* Wat zouden zy ook op den Olyfberg doen, nu *Iesus* dien verlaten had, en zynen Geest binnen Ierusalem wil nederzenden?

Πνεύματος ἁγίου καταβασις.
The mission of the Holy Ghost.
Sendung des H. Geistes.

Actor. II.

MISSIO SPIRITUS SANCTI.
La descente du S.t Esprit.
Zending van den Heiligen Geest.

I.e Picart delin.

Broen Sculp.

HET LVIII. TAFEREEL.

DE H. Discipelen en aanschouwers van s'Heilands hemelvaart waren zo haest niet te *Jerusalem*, of begaven zich in een opperzaal, om daar, volgens de gewoonte der Jooden, van God en Godsdienst te handelen. Dagelyks verschynen zy ook in den Tempel, om den Godsdienst by te woonen, de gelegenheid waar te nemen om J. C. te verkondigen, en zynen beloftegeest af te wachten. Want schoon Jezus tyd noch plaats bepaalt had, konden zy nochtans ligtlyk gissen, dat de Tempel, die Gods bedehuis was, te vooren verheerlykt met hemelsch vuur, dat van boven nederdaalde, nu ook zoude verkoren worden tot nederzendinge des H. Geestes. Te meer om dat de heerlykheid van dit tweede huis grooter moest zyn, als van het eerste, daar echter al vyf dingen in gevonden wierden, die in den tweeden Tempel van Sorobabel vermist werden: volgens de Jooden, die den H. Geest daar onder tellen. Zoude dit huis heerlyker worden, zo moest de schaduw hier vervult worden. In die verwachtinge waren zy ten getale van honderd en twintig menschen op het Pinkster-feest by een, en waarschynlyk in den Tempel, daar gantsch Israel op dien tyd was. Hier *loofden* en *dankten* zy God in J. C. in wien zy nu alle de beloften *ja* en *amen*, waar en beminlyk vonden: en verheerlykten Gods genade niet alleen in hun overtuigd gemoed, maar spraken daar van ook tot de feestvierders. Hier waren zy *eendrachtig* by een, met een voornemen, met eene hoop en verwachting van den H. Geest te ontfangen tot uitbreidinge van 't heilryk, waar toe zy ook *Matthias* by't lot verkoren hadden in plaats van den heilloozen Judas. Schielyk daalt de beloofde Geest neder als een sterke wind, om zyne doordringende en overwinnende kracht te bewyzen, en vervult het *geheel huis*, daar zy vergadert waren. Hier op schieten de feestvierders toe, *en zien verdeelde tongen als van vuur*, die aan 't uiteinde gesplitst, en blakende vuurvlammen waren, om de verscheiden gaaven der taalen te verbeelden, en hoe de tongen geheiligd en brandende zouden zyn tot Gods roem en dienst. Dat hemelvuur zit op 't hoofd der gelovigen, en houd daar stand, blyft daar een wyl, om die begenadigden des Heeren van Priesters, en alle feestvierders te onderscheiden, tot het werk des Heeren te bekwamen, af te zonderen, en in yver te doen branden. Ook waren die tekens van de Godlyke tegenwoordigheid niet vrucht of kracht-loos, maar zy werden *alle vervult met den H. Geest* en ontfingen de hemelgaaven in ryke maate. Hunne oogen werden geopent en verlicht. De wil geheiligt en volyverig; het oordeel opgeheldert en doorstraalt met heilgeheimen, en heilige bedeelingen. Die kracht was niet zonder wondergewrochten, maar deed hen *allerhande talen spreken*, om met allerhande volkeren, die hier op 't Pinksterfeest waren, te konnen handelen, en namaals alle taalen en natien te roepen tot kennisse van J. C. want op dit tweede groote Feest van Jerusalem waren *Jooden* en *Joodengenooten* uit allegewesten, *Parters, Meders, Elamiten*, *inwoonders van* Mezopotamia, *Iudea*, *Cappadocia, Frygie*, *Libye*, *Egypten*, *Cyreenen*, *Romeinen*, *Kretenser*, *Arabiers*, en *anderen*, die door de Babelballingschap, Griekse, en Romeinse Monarchy, en verscheiden Volkplantingen, de weereldddoor verspreid, en nu op 't Feest verschenen waren. Alle die volkeren schieten toe, en horen de Discipelen van J. C. die slegtbespraakte Galileesche visschers allerhande taalen spreken zonder vlyt, zonder arbeid, zonder onderwys, en met kracht van woorden de groote werken

Gods verkondigen, die in s'Heilands dood, opſtanding en hemelvaard Gods wonderkracht aantoonden. En wie kan den geeſt der wyſheid bezitten, en iets anders dan wysheid voortbrengen? Dit gezicht der geſplitſte vuurtongen, dat gedruis der windbuldering, en vooral die welſprekendheid en taalkunde verbaaſt de feeſtvierders, en doet hen zeggen: *wat wil dit zyn?* dit is bovenmenſchelyk; dit is een ongehoord wonder. Zoud dit de *reine ſpraak* wel zyn, die God belooft tot de volken te wenden? Zoude God door den mond deezer ongeleerde kinderkens zyne ſterkte wel grondveſten? Maar terwyl zy dus redenkavelen, ſtaat'er een geſpuis van booſwichten op, dat Gods werk beſpot, den H. Geeſt laſtert, en van de verlichte geeſtgenooten zegt: *zy zyn vol zoeten wyns.* Dit ſchynt ſommigen het geringſte ſlag van Jooden geweeſt te zyn, die maar eene taal verſtonden, en die de verſcheidene tongvallen en uitdrukkingen den ſterken drank, en boozen geeſt toeſchreven. Als of menſchen die gezond redenkavelen, vaſt ſtaan, een zuiver geluid ſlaan, ordentlyk ſpreken, en het gantſch licchaam in bedwang hebben, konden dronken zyn. Die vlek moeſt afgewiſcht worden, of de Chriſtenheid vergaan. Hier zal *Petrus* ook tonen van een beter vuur, dan een altaarkool, geraakt te zyn, en de boosheid deze laſtertaal verydelen. Hy *ſtaat op* met de elve, en doet ieder zien, dat zy hunner voeten, en leden magtig, en geenzins dronken zyn. Hy toont niet alleen de ſnoodheid, maar ook onmooglykheid der laſteringe. *Gy Joodſche mannen*, zegt hy, *en gy allen, die te Ieruſalem woont, dit zy u bekend, laat myne woorden tot uwe ooren ingaan. Deeze zyn niet dronken, gelyk gy vermoed, want het is de derde uure van den dag*, die zo heilig moet geviert worden, en ons tot bidden, niet tot drinken of braſſeryenroept, *maar dit is het geen geſproken is door Ioel.* Kan men zoeter, overtuigender verdeediging horen? Hy geeft Jooden en Joodengenooten eenen eernaam die hen ſtrelen en bekoren moet. Hy beantwoord den laſter, maar zonder wederlaſtering. Hy beroept zich op d'omſtandigheid des tyds, *en derde uure*, naar onze dagrekening omtrent negen uuren 's morgens, als de Feeſtofferen, met gebeden gepaart, niet geëindigt en de offergaaven en wyn, om 't feeſt te vieren, niemant wedergegeven waren. Wat ſchyn was'er ook in dit Tempelvertrek, daar zy van God en Godsdienſt handelden, dat zy met ſterken drank zich opgevult hadden? Of zouden zy dat te vooren hebben gedaan, en van de deurwachters in den Tempel zyn in-en tot den Godsdienſt toegelaten? zweemde hun doen naar dronkenſchap? Neen zegt *Petrus*, deeze zyn niet dronken, maar dit is de vervulling van *Joëls* Godſpraak, dat na de komſte van den *Meſſias*, den Leeraar der gerechtigheid, de H. geeſt moeſt uitgeſtort worden *op alle vleeſch.* Dit betoonde hy met zo veel kracht, dat hy *drie duizend* zielen tot het geloof, en J. C. overbragt: en kort daar na, ſommigen willen des namiddags, nog *vyf* duizend. De tegenwoordigheid der feeſtvierders, die oor-en oog-getuigen waren, de verſcheiden taalen die de gelovigen ſpraken, de wonderdaadige bekeering van zo veele duizenden, de krachtige verdediging van *Petrus* in 't midden der Jooden en ſpotteren, ſtellen dit wonderwerk buiten alle verdenkinge, en bewyzen het nederzenden van den H. Geeſt, waar door Chriſtus bewezen word opgeſtaan, en een Koning der koningen te zyn, die alle volkeren en taalen beheerſchen moet.

Actor VII. 58.

Στέφανος λιθοβολεῖται.

Stephen stoned.

Stephani Steinigung.

STEPHANUS LAPIDATUS.

St. Estienne est Lapidé.

Stefanus gesteenigt.

HET LIX. TAFEREEL.

Nder de begenadigden des Heeren, die den H. Geeſt op 't Chriſtlyk Pinkſter-feeſt ontfingen, was de H. *Stefanus*, die al vroeg in kerkdienſt, en tot hulp der H. kruisgezanten was aangeſtelt, en blyken gaf van zynen yver; nadien hy vol van geloof en kracht, groote wonderen en tekenen deed. Hy werd nevens *Nikolaus* en anderen tot armbezorger uitgekipt: by gelegenheid van een broedergeſchil tuſſchen de Griekſche en Hebreeuſche Chriſtenen, over de uitdeeling en daaglykſche bediening der liefdegaaven: want de H. Apoſtelen niet oorbaar achtende de predikinge der Evangelyleer na te laten, en de tafelen der nooddruftigen te bedienen, gaven der gemeinte dien loflyken raad datze zouden omzien naar mannen die goede getuigeniſſe hadden, en vol des H. Geeſtes waren. Zy vonden 'er zeven, en ſtelden ze voor de H. Apoſtelen, en die beveſtigden hunne keur door oplegginge der handen. Maar *Stefanus* die met bovenmenſchlyken yver de waarheid predikte, en zyne leer met wonderen beveſtigde, verwekte aanſtonds den haat der Iooden, en verſcheiden Synagogen vervolgden hem, voornaamlyk de uitheemſche der Libertinen, Cyreners, Alexandrinen, en Ciliciërs, en Aziaanen. Deeze blinde wet-verdedigers wederſpraken *Stefanus*, maar konden zyne welſprekendheid niet wederſtaan. En wat zoud de wereld- en letter-wysheid vermogen tegen de wysheid, die van boven is? maar als de reden ontbrak, begavenze zich tot gewelt, en laſter, als het ſterkſte wapentuig der onwetenheid. *Wy hebben hem horen ſpreken, zeidenze, laſterlyke woorden tegen Mozesen God*, en ſcheenen dus yveraars voor wet- en Godsdienſt, die gewettigd waren, zelfs zonder rechtgeding, den laſteraar te dooden, naar het voorbeeld van *Fineas*. Die ſnoode beſchuldiging ontroert het *volk*, dat het ergſte ligt gelooft, en niets onderzoekt. Hier by voegen zich de *Schriftgeleerden*, die zo godvrugtig als wetkundig ſchynen, en de menigte aanhitſen tegen dien yverigen heilverkondiger: zo datze verwoed op hem aanvallen, hem knevelen, en voor den Grooten Raad ſlepen. Hier handelenze met *Stefanus*, even als voorheen met *Chriſtus*, en ſtellen valſche getuigen tegen hem. Hoe kan ook de waarheid anders, dan met valſcheid beſtreden worden? Deeze booze en godvergeten menſchen zeggen: *Deeze menſch houd niet op laſterlyke woorden te ſpreken tegen deeze heilige plaats*, tegen den Tempel, die heilig is, en den zetel van onzen Godsdienſt, *en tegen de Wet*, die God zelf door den dienſt van Mozes ons heeft overgehandreikt: *want wy hebben hem horen zeggen dat deze Jeſus, de Nazareener*, die over weinige dagen als een oproermaker gekruiſt is, *deeze plaats, deeze en Tempel zal verbreken, en de zeden veranderen, die ons Mozes overgelevert heeft*. Dit was de beſchuldiging, en zwaar genoeg, om hem als eenen laſteraar te veroordelen. Ook zien alle, die in den Raad zitten, op hem met verſtoorde oogen, als of zyne ſchuld in zyn aangezicht te lezen ſtond, daar zy in tegendeel daar in eenen godlyken glans ontdekken, die zyn onnozelheid en godvruchtigheid op 't heerlykſt aantoont. Als Mozes van den berg met Gods Wet neder kwam, blonk zyn aangezicht zo ſtraalryk, dat hy 't met een kleed bedekken moeſt. Nu *Stefanus* beticht word Mozes en de Wet gelaſtert te hebben, om den gekruiſten Jeſus aanneemlyk te maken, blinkt zyn aangezicht zo heerlyk als dat van Mozes, als tot voorſpel, dat Mozes met alle zyne heerlykheid zoud wyken voor Chriſtus en de heerlykheid des N. T. waar over *Stefanus* voor de Vierſchaar ſtond. Des niet te min zal de Hoogeprieſter, die de yverigſte voor den Godsdienſt wilde ſchynen, het woord vatten, en zeggen: *zyn dan deeze dingen alzo?* wat zal de H. *Stefanus* doen?

doen? zal hy zwygen? daar toe had hy den H. Geeſt niet ontfangen. Zal hy zich verdedigen? maar dit zal by den bloedraad, die *Jezus* onlangs veroordeelt had, niets gelden, en hunnen toorn ontſteken, en hem in eenen zekeren dood doen lopen. Nochtans verkieſt hy eenen eerlyken dood, voor een ſchuldig en eerloos leven; en ſchoon hy de beſchuldiging als valſch had konnen wraken, zal hy de waarheid en zaake van J. C. krachtig handhaven: *Gy mannen broeders*, zegt hy, *en vaders hoort toe.* Eerbiediger en innemender konde hyze niet aanſpreken; en om alle driften uit hunne ziel te verbannen, toont hy de achtinge die hy voor Mozes en de Wet had, zo nochtans, dat hy uit de Godlyke huishoudinge *voor* de wet, en *onder* de wet, bewyzen haalt dat Tempel en Tempeldienſt moeſt vergaan: en God onder 't N. T. in geeſt en waarheid gedient worden. Hy begint van de roepinge *Abrahams*, en de belofte van het bezit Kanäans, als een onderpand van beter erfgoed: maar tot bewys dat Gods gunſt van dat erfland niet afhing, beweert hy dat Abraham niet eenen voetſtap lands, veel min eenen Tempel in dat land verkreeg, maar vier honderd jaaren en meer, vremdeling en ſlaafſch in Egypten moeſt omzwerven in zyn nageſlacht, tot dat God Iſraël verloſte uit Egypten, en inleidde in 't beloofde land, door den dienſt van *Mozes*, die veele en groote wonderen deed; maar ook de belofte kreeg van eenen grooteren Profeet, den Meſſias, zonder echter eenen Tempel, en alleen den Tabernakel te bouwen. Van *Mozes* daalt hy tot op *David*, en merkt aan, dat ook die roemruchtige Koning, hoe begeerig om den Tempel te bouwen, dat echter niet vermogt; en zulks bewaart was voor zynen zoon *Salomon.* Zo dat Iſraël nu al in 't erfland zonder Tempel geweeſt en gewoont had, meer dan vier hondert en tachtentig jaaren. Uit de inwydinge van dat gebouw, en de woorden van den Profeet Jezaias, bewyſt hy dat God in geen aardſchen Tempel woont, nadien hy een geeſt, en de hemel zyn troon, en de aarde een voetbank zyner voeten is. Daar na verwyt hy dien hartnekkigen den kruisdood van *Jeſus*, dien zy even als zo veel Profeeten hadden gedood, ſchoon hy *rechtvaerdig* was, en door alle Profeeten voorſpeld. Waar door zy blyken gaven, datze overtreders der Wet waren, ſchoonze op de wet roemden. Die taal doet hen berſten van ſpyt, en knarſſentanden: maar hy bekrachtigd door den H. Geeſt, en reeds verhemeld op aarde, ſlaat zyn gezicht hemelwaard, en zegt met onverſchrokken kloekmoedigheid: *Ziet ik zie den hemel geopend, en den zoone des menſchen, ſtaande ter rechterhand Gods*, om my te verdedigen, en nevens zich in den hemel te zetten. Hier op razen en tieren, en ſtoppen zy hunne ooren, vallen gelykerhand op hem aan, werpen hem buiten de ſtad, en ſtenigen hem, als eenen godlaſteraar. Want dit was eene der vier doodſtraffen der Jooden, en ging dus toe: de veroordeelden met de handen op den rug gebonden werden van eenen heuvel of hoogte nedergeworpen, of door eenen zwaaren ſlag in de lendenen nedergeveld, door eenen der getuigen. Was hy van dien val niet geſtorven, zo wierp de tweede getuigen eenen overzwaaren ſteen op zyn hart, en was hy nog niet dood, zo wierp de gantſche Schaar zo lang ſteenen op hem, tot dat hy den geeſt gaf, dan wierd hy aan mik of boom opgehangen, en voor zonnenondergang afgenomen. Dit martel-lot ondergaat Stefanus, en word de eerſte bloedgetuigen van J. C. levendig vertoont in dit konſttafereel. Ziet de boosheid in de oogen der ſteenigers. Ziet de valſche getuigen met uitgeſchotene kleederen zwaare ſteenen opbeuren. Ziet *Saulus*, namaals *Paulus*, de kleederen der getuigen bewaren, en de woede van die onrechtveerdige beulen goedkeuren: maar ziet *Stefanus* handen en oogen hemelwaard heffen en zynen geeſt in handen zyns Heilands overgeven. Ziet hem met heilige zagtmoedigheid voor die bloeddorſtige moordenaars bidden, en zeggen: *Heere! reken hun de zonden niet toe.*

Act. IX. 4.

Σαύλου ἐπιστροφή.
Saul's conversion.
Sauls bekehrung.

SAULI CONVERSIO.
La conversion de Saul.
Sauwels bekering.

A. Houbraken del. — M. Pool Sculp.

HET LX. TAFEREEL.

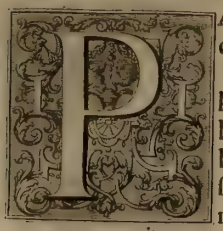

Aulus had niet alleen vermaak in't onrechtveerdig moorden van s'Heilands bloedgetuigen, maar werd als een *wolf* onder welke verbeeldinge sommigen willen dat Jakob op zyn sterfbed hem in 't oog had, als hy *Benjamins* lotgevallen voorspelde. Hy werd, zeg ik, als een *wolf* tot bloedvergieten aangehitst: hy verwoestte de gemeinte, sleepte de gelovigen in kerkers en gevangenissen, rukte mannen en vrouwen uit hunne huizen, en verstroide de gantsche kudde van J. C. Maar God die het ligt uit de duisternisse weet voort te brengen, deed die verstrojing strekken tot bekeeringe van *Samaria*, en vernietiginge van *Simons* toverkonst, en roepinge van den Moorman. Onderwyl blyft *Saulus* even doldriftig, en *blaast* niet als *bedreigingen* en *moord*: hy gaat om zynen schendlust te verzadigen, tot den *Hoogenpriester*, den geslagensten vyand van Christus, en der Christenheid, en verzoekt volmagt en lastbrieven aan de nagoogen van *Damaskus*, eene vermaarde en velkryke stad van *Syrie*, om alle gelovigen die J. C. beleeden, het zy mannen of vrouwen, te mogen vangen, en geboeit naar *Jerusalem* brengen. Met de verzochte volmacht krygt hy nog eene ruiter-bende, om *Iesus* te bestryden. Maar wie kan zich tegen God kanten, en voorspoedig zyn? Hy is verre van *Ieruſalem*, en naby *Damaskus*, en woed, en bind, en sleept reeds, in zyne gedachten, de onnozele schaapen van J. C. voor den bloedraad om geslacht te worden. Wat zoud hy bloed vergoten hebben? wat zoud hy menschen vernielt hebben! had Christus hem op dien moordtogt niet gestuit, maar hy die in den hemel woont, slaat dien wreeden Vervolger met verbazenden schrik, en schitterstraalen. Een hemellicht treft hem in 't midden zyner gewapende dwingelanden, en werpt hem van't paard ter aarde. Daar legt die woedende vyand kracht-en byna leefloos. De krygsknechten sidderen; het paard vlied en vliegt verbaasd weg, en de nedergeslagen Leidsman hoort die straftaal: *Saul! Saul! wat vervolgt gy my?* De doldriftige *Saul* word in 't harte geraakt, en roept met diep ontzach: *wie zyt gy Heere?* en de Heer antwoord hem: *ik ben Iesus dien gy vervolgt. Het is u hard de verzenen tegen de prikkel te slaan.* Ik ben de gekruiste, die dood ben geweest, maar nu leef in eeuwigheid, om een eeuwig Koninkryk op te regten, en myne vyanden te stellen tot een voetbank myner voeten. Vergeefs zoud gy u tegen my en myn heilgebied aankanten, en u verbeelden sterker te zyn, dan de Almagtige, dien gy tot uw eigen verderf vervolgt. Dit klemde op 't verbaasd gemoed van *Paulus*, die sidderende en bevende antwoordde: *Heere! wat wilt gy dat ik doen zal?* gebied Heere, en uw dienstknecht zal gehoorzamen. Wonderlyke zielverandering! zo word hy van een wolf een lam, van een vervolger een belyder des Heeren. De Heer zegt hem: *sta op, en ga naar de stad, en u zal daar gezegt worden, wat gy doen moet.* Te *Damaskus*, daar hy zulke geweldenaaryen meende te plegen, zal hy Christus ingelyft, en een voorvechter der vervolgden worden. *Saulus* staat op, maar is blind, en moet van anderen geleid worden tot *Ananias*, om een leidsman te worden van Gods volk. Drie dagen lang blyft hy in die blindheid, en zie, de onzienlyke *Ananias* door een Godlyk gezicht aangemaant, en van zynen schrik voor *Saulus* verlost, legt hem de han-

handen op, den H. Geeſt hem mededelende; en terſtond vallen de ſchellen van zyne oogen tot bewys, dat hy van de duiſterniſſe was overgegaan tot het zaligmakend licht. Te Damaskus bleef hy eenige dagen by de Diſcipelen, om in de heilgeheimen beter onderwezen te worden, en een Leeraar der Heidenen te zyn, waar toe J. C. dien hy vervolgt had, hem als een uitverkoren vat uitkipte, en bekwaam maakte. Zo predikte hy aanſtonds met kracht, en betoninge des Geeſtes in de Synagoge, *Jeſus* den gekruiſten, en zocht aan aller geweten openbaar te maken dat hy was de *Chriſtus*, de langbeloofde *Meſſias*, en de *zoon* Gods, van wien de Vader zo heerlyke en veelvuldige getuigeniſſe gegeven had, en uit den hemel betuigt, dat hy in dien Zoon zyn *welbehagen had*, dien men *horen*, en gehoorzamen moeſt. Allen die zulke hemelleer, en onbegryplyke verandering hoorden, ſtonden daar over opgetogen, en zeiden met verwondering: *is deeze* niet die *vervolger* der kerke, die te Jeruzalem alle belyders van *Jeſus* naam vernielde, en daarom *herwaards* met laſtbrieven gekomen is, om de gelovigen te *vangen* en *geboeid* tot de *Overprieſters* weg te voeren? Dit was ook verwonderens waardig, en een blyk van s'Heilands wonderkracht; zulk een driftigen vyand te bekeeren, en tot heilgezant te maken. Ook was hy geen onbekend noch gering man, ſchoon nog jong van jaaren: want hy was onderwezen aan de voeten van Gamaliel, in alle de Joodſche Leergronden, Wetgeheimen, en beſcheidendſte wyze der vaderlyke zeden. Hy was een yveraar, en Farizeër, en had met de geloofſtukken deezer werkheiligen eenen doodlyken haat tegen de Chriſtenen ingezogen. Konde Chriſtus heerlyker met zege pralen als over deezen? Konde hy overtuigender heilgezant uitzenden door de weereld, als zo wonderlyk-bekeerden Farizeën? De Jooden van Damaskus konden de kracht van des nieuwbekeerden leerreden en bewyzen niet wederſtaan: want hy toonde uit het gantſch Profeetiſch woord, dat deeze gekruiſte was de Chriſtus. Die krachtige redenkavelingen, die zy met reden niet konden wederleggen, zoeken zy met liſt en geweld tegen te gaan, en leggen Saulus lagen, ſtellen wachten aan de ſtads poorten, en bewaren die 's daags en 's nachts, om hem in handen te krygen, en te doden. Maar God die iets grooters met hem voorhad, beſchaamt hunne liſten en lagen, en de Diſcipelen laten hem des nachts in een mand over den muur neder; waar op hy zich begeeft naar Jeruzalem, daar hy erkent word, en uitgezonden naar Ceſareen, en Tarzen, zyne geboorteſtad die het Roomſch borgerrecht genoot, en *Saulus*, op zyn Romeinſch ſchynt *Paulus* genaamt te hebben: gelyk hy namaals ook in de H. Schrift dien naam draagt, daar hy als een Apoſtel der Heidenen voorkomt. En om dat die naam *klein* betekent hebben ſommigen gewilt dat hem David in eenen zyner Pſalmen bedoelt, als hy van de kerke zegt: *daar is Benjamin de kleine*, Paulus uit den ſtamme Benjamins die over haar heerſcht, haar leid en leert. Dat hy met yver den gekruiſten Chriſtus onder de vergelegen volkeren verkondigde weet ieder, en is genoeg af te nemen uit den eernaam dien hy draagt van *Leeraar* der *Heidenen*; gelyk Petrus een *Apoſtel* der *beſnydeniſſe* word geheten.

Act. XII. 7.

Πέτρος ἐξαιρεῖται ἐκ τῆς φυλακῆς ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου.

Peter delivered from prison by an Angel.

Petrus durch einen Engel auſs dem Gefängnüs erlöſt

PETRUS IN CARCERE AB ANGELO LIBERATUS.

Pierre est délivré de la prison, par un Ange.

Petrus in de gevangenis door een Engel verlost.

Picart inven. Mulder sculp.

HET LXI. TAFEREEL.

DE H. Apoſtel *Petrus*, wiens ſnoer der bedieninge voornaamentlyk onder de Jooden gevallen was, reiſde al vroeg het beloofde land door, en kwam te *Lydda*, eene ſtad in den ſtamme Efraims. Hier vond hy eenen *Eneas*, die acht jaaren lang was bedlegerig geweeſt, en met geraaktheid geſlagen, en werd met deernis over zynen ſtaat ingenomen: dierhalven gebruikt hy de gaave der gezondmakinge die J. C. hem en zynen Amptgenooten in hunne uitzending gegeven had, en zeide: *Eneas, J. C. maak u gezond, ſta op ſpreid u zelven 't bedde.* En aanſtonds was hy genezen, en ſtond gezwind op voor aller oogen. Zo groot een wonderwerk konde niet verborgen blyven, en 't gerucht daar van ging uit door alle omleggende ſteden, zo dat niet alleen die van Lydda en Sarona zich tot den Heere bekeerden, maar ook de geloovigen van *Joppe*, daar zekere godsdienſtige vrouw *Tabitha*, of *Dorkas* genaamd was overleden, den H. Apoſtel verzochten daar te komen om zyne wonderkracht aan haar te bewyzen, gelyk hy volvaardig deed, en haar opwekte met deeze woorden: *Tabitha ſta op.* Van *Joppe* gaat hy op 't verzoek van *Kornelius* naar *Ceſareën*, en word door een hemelſch gezigt daar toe aangeſpoort. Want een groot laken vol dieren en vogelen leert hem dat 'er geen onderſcheid meer was tuſſchen Jooden en Heidenen; dies hy zich vry en blymoedig by *Kornelius* vervoegt, hem, en allen, die 't predikwoord geloofden, doopt, en Gods H. Geeſt toedeelt. Maar ſchoon *Petrus* en andere kruisgezanten die en diergelyke wonderen deeden, ſlaat echter de Koning *Herodes Agrippa*, een bloeddorſtige Zoons zoon van dien bloeddorſtigen kindermoorder, de handen aan de gelovigen, vervolgt de gemeente, en handelt haar zeer onmenſchelyk. Hy dood *Iakob* den broeder van *Iohannes* met den zwaerde, en ziende dat zo wreede daad den Jooden byzonder aangenaam was, vaart hy in zyne tygeraartige boosheid voort, en laat den Apoſtel Petrus vangen, en in den Kerker werpen. Het Paaſchfeeſt wederhielt dien tyran, en deed hem de uitvoering der doodſtraffe tot na het feeſt uitſtellen. Doch om den gevangen niet te miſſen, laat hy vier wachten, elke van vier krygsknechten, om datze de nachtwaken in vier deelen ſpliſten, den H. Apoſtel zorgvuldig bewaren: en om zekerder te gaan, word hy met twee ſterke ketenen aan twee krygsknechten vaſt gekluiſtert. Want zo boeiden en bonden de Romeinen en andere volkeren hunne gevangenen aan eenen of meer krygsknechten vaſt, op datze zonder de zelven zich niet bewegen noch wegvlieden zouden. De ſlinkerhand van den gevangen was vaſt aan de rechterhand van den krygsknecht. Zo lag *Petrus* op dien nacht, als Herodes hem des anderen daags zoud hebben voortgebragt, geketent aan twee krygsknechten; en de andere wachters lagen voor de deur van de gevangeniſſe. In zulken bedroefden ſtaat verwacht de H. *Petrus* zyne laatſte uur, en zyne ziel ontkerkert te mogen hebben, en zyn lichaam van die ketenen bevryd. Hoe zal hy gewenſcht hebben, om ontbonden te zyn! Hoe volyverig zal de gemeinte haare gebeden en zielzuchten voor dien grooten Apoſtel hebben tot God opgezonden! Kan hy ſlapen in zo vree-

ſlyk gevaar? Kan de zwaarte der ketenen, de wreedheid der krygsknechten, de ſchande des doods, die hem dreigde, nog eenige ruſt vergunnen? maar wat is magtig, om een geruſt gemoed te verbaazen? Die in den Heere ſterven ſchromen voor beulen noch moordſchavot, en tarten vuur en zwaard zonder verſchrikking. Maar de Heer, die zo veelvuldige en verwonderenswaardige wonderwerken door Petrus had gewrocht, zal hem ook verloſſen uit zo grooten nood en dood, en, in weerwil van alle dwinglandy, zyn alvermogen bewyzen daar alle menſchelyke hulp ontbreekt. Zie Gods kracht, en hulpvaardigheid. Een *Engel des Heeren ſtaat* daar in de gevangeniſſe by *Petrus*, die in zo naare plaats geruſt ſlaapt, en wekt hem op door aanſtoten en ſlaan in de zyde, zeggende: *ſta haaſtelyk op.* En met dat woord *vallen* de zwaare *ketenen* van zyne *handen.* Zullen deeze wachters niet alzo verbaaſd zyn geweeſt, als die by s'Heilands graf waakten, en door een Engel den ſteen zagen wegwentelen? Ook zynze kracht-en weerloos, en laten *Petrus* met zynen Leids-Engel onverhinderd door, niet alleen de eerſte, maar ook de tweede wacht. Zelf de yzere poort ſpringt van zelf open, en geeft hun eenen vryen doorgang in de ſtad. Dus gaan zy t'zamen eene ſtraat veer, en daar ſcheid de Engel van *Petrus* af. Zo wonderlyk kwam den H. Apoſtel dit wonderwerk voor, dat hy een wyl buiten zich zelven was, en meinde een *gezicht* te zien: maar tot zich zelven gekomen, dankte hy den Heere voor zo wonderdaadige verloſſing, en zeide: *nu weet ik waarlyk, dat de Heer zynen Engel uitgezonden heeft, en my verloſt uit de handen van Herodes, en uit alle verwachtinge van het Joodſche volk*, dat zich in myn dood verheugt, en in mynen hoon vermaakt zoud hebben. De duiſternis van den nacht was den verloſten voordeelig, en na weinig overlegs, begeeft hy zich naar 't huis van *Maria*, de moeder van *Johannes*, daar veele gelovigen by een waren, en baden om de verloſſinge die God reeds had te wege gebragt. *Petrus* klopt aan de deur, en een dienſtmaagd *Rhode*, kent zyne ſtem, en vliegt van blyſchap, zonder de deur te openen, naar binnen met die maare, dat *Petrus voor aan de voorpoort* van 't huis ſtond. Dit ſcheen allen raaskal te zyn, maar zy bleef daar by, en open gedaan hebbende, zien zy *Petrus* inkomen, en ſtaan verbaaſt. Hy verzoekt met wenken van zyne hand gehoor en ſtilzwygen, verhaalt het werk dat God aan hem gewrocht had, en vertrekt naar een andere plaats, om die geweldenaaryen te konnen ontgaan. Des anderen daags was'er geen kleine beroerte onder de krygsknechten en volk, en hofgezin van Herodes, als *Petrus* overal gezocht, maar nergens gevonden wierd. Zo beſchaamt God de liſten en lagen der godloozen, en weet de zynen uit de verzoekinge te verloſſen.

Actor. XIII, v.

Ἐλύμας τυφλὸς γενόμενος.
Elymas struck with blindness.
Elymas wird mit Blindtheit geschlagen.

ELYMAS PRIVATUS LUMINE.
Elymas frappé d'aveuglement —
Elymas met blintheit geslagen.

Maart delin.

Surugue Sculps.

HET LXII. TAFEREEL.

Aulus en *Barnabas* te *Antiochie*, daar eene zeer bloeiende gemeinte was, door den H. Geest afgezonderd tot het werk des Heeren, kwamen als heilgezanten tot *Seleucie*, een voor naame stad in *Syrie*, en scheepten van daar over naar 't eiland *Cyprus*, in de Midlandsche Zee, daar *Salamis* legt, een aaloude en bloeiende stadt, die vol Jooden was. Hier verkondigen zy den gekruisten; en overtuigen'er veelen uit de Synagogen. Zo doorreizen zy 't ganscb Eiland tot *Pafos* toe, eene stad aan den anderen kant van Cyprus naar de zee van *Pamfilie*, eene stad die aan de afgodinne *Venus* was toegewyd, die hier eenen prachtigen Tempel had, en door ongelooflyken toeloop van afgodendienaars eene der volkryke steden van Griekenland was. Hier vonden zy eenen snooden Jood, met naame *Barjesus*, of *Elymas*, die voorgaf wonderen te konnen doen, Godsspraaken te geven, en door toveryen alles te vermogen. Deeze godvergeten booswicht had door zyne konstenaaryen veele menschen verblind, en de gunst van den Stadhouder *Sergius Paulus* gewonnen, die met al zyn verstand, gelyk de andere inwoonders van Cyprus, door deezen verleider verlokt, hem veel achtbaarheids en aanhang baarde. Maar wat baat het verstand, als 't van boven niet bestraalt is? De Romeinsche Stadhouder heeft zo haast het gerucht van *Paulus* en *Barnabas* en hunne leeringen niet gehoort, of hy ontsteekt in begeerte, om die groote mannen zelfs te horen. Hy doetze voor zynen rechterstoel komen, om onderwezen te worden in de waarheid van Gods woord. Want hoe prachtig ook Venus Tempel mogt zyn, hoe goddienstig haare Tempel-Priesters en Priesterinnen mogten schynen, hoe groot de toevloed der menschen uit alle gewesten van Griekenland ware, een verstandig man, gelyk *Sergius* was, konde ligtlyk begrypen, dat'er iets anders, iets beters, iets geestlykers, dan een beeld, en alle de schandelykheden, die voor 't zelve gepleegt werden, het voorwerp van Godsdienst moest wezen. Dies hoort hy 't woord Gods, de verkondiging der bly-maare, de heilgeheimen der verzoening, den aart des waaren Goddiensts, en inhoud van de Evangely-leer met aandacht, met vreugde, met toestemminge, en word inwendig bestraalt door den glans der hemelwaarheid, die deze heilgezanten verkondigen. Maar de godlooze *Barjesus*, die zyn gezag hier door zag te gronde gaan, en zyne achtinge by den landvoogt verliezen moest, had de stoute onbeschaamdheid van deezen H. heilboden tegen te spreken, en de waarheid, die het sterkste is, dat op aarde is, te bestryden: als ware de dwaling, de logen, de bygelovigheid, de godloosheid, en boosheid krachtiger, dan Gods woord, dat zyn arm en kracht is, en de menschen tot den levenden God brengt. Zo verdwaast de godloosheid de godloozen, datze God durven bestryden, en 't geloof in anderen niet gedogen konnen. Maar hunne boosheid en loosheid strekt tot hun eigen verderf, en 't kwaad, dat zy anderen brouwen, volgt hen zelf op de hielen. De H. *Paulus*, in heiligen yver ontsteken, en met byzondere kracht des H. Geestes aangedaan, slaat zyn oogen op dien heilloozen tegenspreker, ziet hem met verontwaardiging aan: en zonder zyne dwaalgronden te wederleggen,

ontdekt hy aanſtonds zyne godloosheid met deeze nadruklyke woorden: *O gy kind des duivels, vol van bedrog, en argliſtigheid van alle gerechtigheid, zult gy niet ophouden, te verkeeren de rechte wegen des Heeren?* Zo veele woorden, zo veele doodſteken. Een *kind des duivels* moet ieder tot ſchrik, en een vyand Gods zyn. *Vol bedrog en argliſtigheid* te zyn, is 't eigen kenteken van 't ſlangezaad, en een ſprinkader van de vyandſchap, tegen Chriſtus en zyn Koninkryk, dat een ryk der waarheid is, *vyand van alle gerechtigheyd*, en dierhalven ook van de gerechtigheid Gods in J. C. aangebragt. Zoud deeze tovenaar, en booſwicht anders konnen dan Gods wegen verdraijen, en de menſchen tot afgodery, ongeloof, en godloosheid brengen? Van Gods wegen afleiden, die hy Iſraël voorheen, en veel klaarder in J. C. hadde bekend gemaakt? Maar gelyk de ſchaduw het lichaam volgt, zo volgt de ſtraf ook de zonde. *Paulus* ſlaat hem met blindheid, die anderen verblindde, en zegt: *zie de hand des Heeren tegen u, en gy zult een tyd lang blind wezen, en de zonne niet zien.* Hy zoud Gods magt ondervinden, en zyne guichelkracht nietig bevinden en erkennen moeten, en word daarom niet met alt yddurende blindheid geſlagen, op dat hy zich bekeeren, en Gods genade omhelzen zoud. Hy zoekt aanſtonds leidslieden, die hem met de hand leiden mogten, en dus geeft hy openbare blyken, dat hy niets vermag tegen de hand des Heeren. En wat zouden bedriegeryen, duivelskonſten, en guichelliſten vermogen, als God zyn alvermogen tonen wil? Zie dien godloozen tovenaar in het konſttafreel raad- en magt-loos, met de uiterſte verbaaſdheid zyne oogen wryven, die geen licht meer ontfangen, en hem zyne boosheid verwyten. Zie hem met verlegenheid en duiſterniſſe bevangen, en ieder tot ſchrik en verwondering ſtrekken. Voornamentlyk is de Stadhouder die zo veel achtinge en eerbiedigheid voor hem had, in verwagting opgetogen, en word door de blindheid van dien bedrieger regt ziende. Hy overpeinſt de leerrede des H. Apoſtels, word overtuigt van der zelver waarheid en erkent dat'er maar een, levendige, Almagtige, Zaligmakende God zy, en wezen kan: dat Venus en alle afgodery verfoeilyk en onredelyk en ziel-verderflyk was: en dat *Jeſus* de waare Heiland en Middelaar was tuſſchen God en de zondaars. Zo gelooft hy ter zaligheid. Zo worden de oogen zyns verſtands verlicht. Zo werkt het wonderwerk aandacht, en aandacht nagepeins, en nagepeins, beter begrip van den weg der Zaligheid, het zaligend geloof door innigen invloed des H. Geeſtes. Wys beſtier van den Almagtigen! de Joodſche tovenaar is blind, en krygt die heuglyke getuigeniſſe niet, dat hy geloofde. De Heidenſche landvoogd wörd bekeert, en gelooft in den gekruiſten. Zyn groote ſtaat ergert zich aan den diep vernederden *Jeſus* niet, maar alle wereldbelangen te boven, zoekt hy zyne behoudeniſſe in 't lyden van den waaren Zaligmaker, dien Paulus verkondigde, en Jood en Heiden vervolgde. Mag, en moet men hier niet uitroepen? *O diepte des rykdoms beide der wysheid en der kenniſſe Gods, hoe onderzoeklyk zyn zyne oordeelen, en onnaſpeurlyk zyne wegen!*

Actor XVI. 24.

Παῦλος καὶ Σίλας ἐν τῇ φυλακῇ.
Paul and Silas in prison.
Paulus und Silas in dem gefängnis.

PAULUS ET SILAS IN VINCULIS.
Paul & Silas en prison.
Gevangenis van Paulus en Silas.

HET LXIII. TAFEREEL.

A een heugelijke ademhaling volgt dikwijl een ſmartelijke benaauwdheid, en een handvol ruſt word met een grote maat van geweldige elende ménigmaal overſtulpt. Zulx zietmen overvloedig in den kruisheld Paulus, den dienſtknegt van Jeſus Chriſtus, die, in de wildernis van het Heidendom ingetreden zijnde, in de zoetheid van het Evangelium de bitterheid van lijden heeft geſmaakt. Want wanneer hij met zijn Ampt-en Reis-genoot zijn verblijf hadde in het huis van Lydia, gingen zij op een tijd naar de rivier om te bidden, en onderwege ontmoete hun een zékere dienſtmeid, die den geeſt van waar-of voor-zegging (van Python, een ſlang, een draak) hadde, een buikſpreekſter van de verdigte Apollo, zulk een ſlag als het wijf voorhenen te Endor, aan welke Saül raadvraagde. Deze meid brogt hunne héren veel gewin daar door toe, en liep de Apoſtelen agter na, roepende; dez emenſchen zijn dienſtknegten van God, den Allerhoogſten, die ons den weg der zaligheid verkondigen. Ende dat dede zij véle dagen. Maar als het Paulus verveelde, keerde hij zig om, en gebruikte zijne gegeven magt, zeggende tot den geeſt, ik gebiede u in den naam van Jeſus Chriſtus van haar uit te gaan: en hij ging op het zelvè uur uit. Als de heerſchoppen van de meid zagen, dat zij de winſt quijt waren, grepen zij Paulus en Silas, en trokken hen naar de markt (de vierſchaar) voor de Overſte. Ende hen tot de Hoofdmannen brengende, zeiden zij; deze menſchen beroeren onſe ſtad, en den naam van Joden, die overal was geſchandvlekt, en bij de Romeinen gehaat, daar bij voegden, om de Godsgezanten aldus alle quaad te berokkenen. Ende wijders; zij verkondigen zeden, die ons niet zijn geoorloft aan te nemen nogte te doen, dewijl wij Romeinen zijn. Dat was de vlam in het vuir geblaſen; want de ſchare, al het graauw, rijp en groen ſtond teffens tegens hen op: en de Hoofdmannen hun onverhoord de klêren van het lijf ſcheurende, geboden hen met roeden te geeſſelen. En wanneer zij (zo het woedende graauw, als de Roomſche rakbers) hun véle ſlagen hadden gegeven, wierpen zij hen in de gevangkenis, bevelende den Stokbewaarder hen wel te bewaren. De ſtrenge Slotvoogd, zulk een bevél ontfangen hebbende, wierp hen in den binnenſten kerker. Men zou denken, dat de gevange lotgenoten van elende, volgens menſchelijke eigenſchap en zwakheid, angſtvallig, treurig en bevreeſt, hunne harten van droefheid in dat poortaal des doods knaagden, maar ver daar van daan: de geloofshelden wierden door al dien ſpijt, en ſchimp, en ſpot, en hoon, en pijnen, in hunnen ijver niet verbluft, en ſtonden het niet alleen grootmoedig met geduld deur, maar zij verblijden zig, dat zij waardig waren geagt, om den naam van Jeſus ſmaadheid te lijden. Want omtrent middennagt baden Paulus en Silas, en zongen God lofzangen dat het klonk; en de gevangens luiſterden aandagtig naar hen toe. Het ſchijnt dat alle de gevangenen, goede of quade, ſchuldige of onſchuldige, door dien galm, als uit den ſlaap der

zonde opgewekt, een innige beweginge in hunne zielen gevoelden; en dat het koningkrijk van Chriſtus, op een ongewone wijze, bij nare nagt in den onverligten kerker, door de kragt van Gods Geeſt, van de Apoſtelen wierd verkondigt. Hier bij en bleef het niet: de Almagtige Vader en God en Koning der menſchen, Wiens ógen zijn in alle plaatſen, en Die de wéreld met zijnen blixem en donder in ontzag houd, toonde, dat Hij het gebéd van zijne gunſtgenooten verhoorde, en met zijn kragtdadig vermogen bij der hand was, om hen te redden, en uit banden en boeiën te ſlaken. Want daar geſchiede ſnellijk een grote aardbéving, de aarde daverde en ſchudde, en zij ſtak haren rug afgrijſſelijk op, tot een voortéken dat'er wat groots op zoude volgen, zo dat de grondveſten van den kerker al wankelende beweegden: en van ſtonden aan gingen alle de deuren open, en de banden van alle de gevangens wierden los, of door dien ſchrikkelijken aarddreun, of liever door een verborgen middel van een Engel Gods: waar door alle de ontkluiſterde mogten bevroeden, dat de Godsgezanten en voor zig, en ook voor anderen voordélig waren, en dat de banden van zondige gemoederen door hen wierden ontbonden. De Stokmeeſter van het krakende en bulderende gedruis onzagt opgewekt, koomt ſchielijk toegeſchoten, en ziende dat de deuren van het gevangenhuis open ſtonden, rukte een zwaard uit de ſchede, en zoude zig zelve hebben gedood, meinende dat de gevangens waren ontvlugt. Maar Paulus, die uit was om zielen te behouden en te winnen, en niet om een menſch te zien verloren gaan, ſchoot'er gezwind een ſchot voor, en riep met een grote ſtem; Doe u zelven geen quaad, want wij alle zijn alhier. Niemand was'er weg, om dat zij alle waren verbaaſt, en niet bemerkten, of dat zij van de banden waren ontſlagen, of dat de poorten open ſtonden. Paulus en Silas hadden God op hunnezijde, en daarom kragt in zwakheid, vrijheid in banden, blijdſchap in droefheid, en roem in verdrukkinge. En waar God is met zijne genoegzame genade, daar is de hemel; want God word niet begrepen, maar Hij is zelfs de plaats van alles: en zijne gunſtgenoten zijn in de ſchaduwe van zijne vleugelen.

HET

Δεσμοφύλακος επιστροφή.
The Convert Taylor.
Die bekehrung des Kertermeisters.
A. Houbraken fec.

Hand. XVI, 33.

CONVERSIO COMMENTARIENSIS.
La conversion du Geolier.
Bekeering des Stokbewaerders.
M. Bool Sculp.

HET LXIV. TAFEREEL.

Et zijn nadrukkelijke hemelſche en goddelijke woorden, die de gezegende Mond der Waarheid tot Nicodemus ſprak; De wind blaaſt waar henen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet van waar hij komt, ende waar hij henen gaat; alzo is een ijgelijk die uit den Geeſt is geboren. Het voorbeeld of de gelijkenis is van een lighamelijke zaak genomen, om een geeſtelijke te verſtaan; en tot een bewijs, dat'er dingen zijn die niet worden gezien, en nogtans in der daad zijn, welkers oorſprongk en einde is verborgen. Want de genade van de wedergeboorte word, door de onbegrijpelijke kragt van den Heiligen Geeſt, in de zinnen gewerkt; en die wédergeboorte kan met ógen niet gezien, nogte hare manier van doen met de reden begrepen worden. De bekéring is in de hand Gods, en door die is Saulus zelfs, in de beroeping tot het Apoſtelſchap, Paulus, en van een wolf een lam, en van een vervolger een herder, en van een laſteraar een heiltrompetter geworden; en een uitverkoren vat des Heeren, om zijnen naam voor de Heidenen, en de koningen, ende de kinderen van Iſraël te dragen. In den loop nu van zijne bedieninge, de nood die hem was opgelegt, met Silas te Philippi (een ſtad, een volkplanting op de voorgrens van Macedonië, van Philippus de vader van Alexander de Groot alzo genoemt) gegeeſſelt en in den kerker gezet zijnde, wanneer de Heere hem toonde hoe veel hij om zijnen naam moeſte lijden, dede zig een wonderbare bekéring van énen Stokbewaarder op: een heiden, waarſchijnlijk een rouw woeſt wreed menſch (gelijk veeltijds de luiden van zulk een bedieninge zijn) een korſelig heethoofd, die in énen ógenblik, om de kragtige werkinge Gods, een aardbéving, als een voortéken van een grote zaak die daar op zoude volgen, te weten de ontſlaging van de Kruisgezanten, en die hij niet begreep, in zulk een dolle razernij verviel, dat hij geweldige handen aan zig zelven wilde leggen. Maar als de haaſtige bui van de Man, door het luidskeels roepen van Paulus, wat over ging, en dat hij wat bedaarde, beefde hij geweldig, en was zo mak als een lam, en hij viel voor de voeten van de Apoſtelen neder, uit een diepe eerbiedigheid voor hun vermogen en onnoſelheid, en om dat zij waren blijven zitten, toen zij wel hadden konnen ontvlugten. En hij brogt hen naar buiten, zekerlijk op een binnenplaats van het gevangenhuis, in de open lugt, op dat zij hunnen adem daar wat vrijër mogten ſcheppen. En door de innerlijke bewegingen der ontferminge Gods in de ziele geraakt zijnde, waren de eerſte woorden die hij ſprak, Lieve Heeren (een bewijs van de grootſte eer) wat moet ik doen op dat ik zalig worde? Het ſchijnt dat de Slotvoogd uit oude overlevering, of uit de léring der Wijbegerige, of uit den ommegang met Joden of Jodengenoten, énige hope van een béter leven had begrepen, en dat hij oordeelde, ja vaſt ſtelde, dat het middel om daar toe te komen zig toen opdede. De Apoſtelen, als arbeiders in den oegſt des Heeren uitgezonden, en vuirig van geeſt zijnde, verzuimden geen gele-

gentheid om het geloof in den Meſſias voort te planten, en zeiden; Geloof in den Heere Jeſus Chriſtus, en gij zult zalig worden, gij ende uw huis: dat is, gij zult aldus tot dat leven komen het welke gij zo zeer begeert. En voort opende de Geeſt Gods hunne monden: ende zij ſpraken tot hem het woord des Heeren, ende tot alle die in zijn huis waren. Het blijkt, dat de Stokbewaarder door hunne redenering in de ziel wierd geraakt, en in zijn gemoed overtuigt, en zijn heil in het geloof begreep: en dat het woord Gods daar was levendig, en kragtdadig, en ſcherpſnijdender dan énig tweſnijdend zwaard, en dat het doorging tot de verdéling van ziel en geeſt, en van zamenvoegzelen en merg, en dat het een oordéler was der gedagten ende der overleggingen van het hart. Want voort in de zelve nagt-uur nam de Man de Gezanten Gods, en bewogen over hunne mishandeling, waſchte hij hunne ſtriemen het geronnen bloed in een huisbad af, en gewiſlijk dat hij hen ook met balſſem overzalfde: en van ſtonden aan wierd hij gedoopt, en alle zijne huisgenoten. En hij brogt hen in zijn huis, dat of aan de gevangkenis was, of in een binnenvertrek, en onthaalde hen aan zijne tafel, en verheugde zig, om dat hij met zijn gantſche huisgezin gelovig aan God was geworden. Het was een ſchielijke ommezwaai van zaken, een onverwagte herſchepping, en een wonderbare werking van den Heiligen Geeſt, dat die heiden een zoon van Abraham was geworden. Het is waarſchijnlijk, dat dezen Stokbewaarder die Stephanas is geweeſt, den welken Paulus, aan die van Corinthen ſchrijvende, twemaal gedenkt, wiens huisgezin van hem was gedoopt, en over welkers aankomſte hij zig verblijde, om dat hij zijnen geeſt had verquikt. De bekéring van dezen Stokbewaarder, en van den Moorman de kamerling van de koninginne Kandace, en van den Hoofdman Cornelius, die alle hebben gelooft en zijn gedoopt, zijn getuigen, dat de gave van den Heiligen Geeſt, na de opvaart van den Heere Jeſus, ook op de Heidenen wierd uitgeſtort, tot een begin van groter aanwas, dat de Heidenen, van alle vier de winden, tot de Kerk van het Nieuwe van het eeuwige Verbond, zouden toevliegen, als een wolk, ende als duiven tot hare venſteren; en dat zij niet alleen met water zouden worden gedoopt, maar met den Heiligen Geeſt ende met vuir.

HET

Actor. XX. 10.

Ἀνάςασις τῦ Εὐτύχη διὰ τῦ Παυλῦ.
Paul raiseth Eutychus to Life.
Eutychus wird von Paulus wieder lebendig gemacht.

EUTYCHUS A PAULO AD VITAM REVOCATUS.
S.t Paul ressuscite Eutyche.
Opwekking van Eutychus door Paulus.

HET LXV. TAFEREEL.

DE overbittere, dog dierbare kruisdood van den Heere Jesus Christus, was van zulk een kragt, dat leveloſe en redeloſe ſchepzelen die gevoelden. Maar de heerlijkheid Zijner opſtandinge hadde het vermogen, dat zij de doden levendig maakte: want bij dien God van volkome zaligheid, zijn uitkomſten tegens de dood. Uit die Heilfontein zijn, volgens de belofte des Vaders, de gaven van den Heiligen Geeſt, als ſtromen uit hunne bron, op het Apoſteldom uitgeſtort, om kranken te geneſen, melaatſche te reinigen, doden op te wekken, en duivelen uit te worpen. Boven het uitgekoſen Twaleſtal, heeft God Paulus tot een Apoſtel, een Gezant, en een Léraar der Heidenen geroepen, en zijnen Heiligen Geeſt in hem gegeven: en hij heeft volgens het bevél van Jeſus, het Evangelium van Chriſtus vervult van Jeruſalem af, en rondom, tot aan Illyricum toe, en zijne bediening heerlijk gemaakt, en overvloediger gearbeid dan zij alle. Onder alle de tekenen en wonderen, die de Geloofsheld heeft uitgewrogt, is het wonderwerk, aan Eutychus gedaan, geenſins het minſte. Paulus in een zé van gevaarlijke elenden omzwervende, en nog in een veel groter en ongeſtuimiger Oceaan, tegens de woede van verblinde en verbitterde Joden, en afgodiſche vijanden van den naam van Jeſus, heen en weêr geſlingert, aanworſtelende, ontweek zijne erfhaters voorzigtig, dog bezweek niet in zijnen dienſt, amar zette zijne reiſen ernſthaftig voort, en ſtapte de wildernis van de wéreld groothartig in, op dat het Evangelium zijnen loop mogte hebben tot bekéringe der Heidenen. Wanneer hij dan van Philippi was ſcheep gegaan, quam hij binnen vijf dagen te Troas bij zijne reisbroeders en geloofs-genoten, en bedenkelijk mede-arbeiders en afgezanten der Gemeinten, ende hij vertoefde aldaar zeven dagen. Ende op den eerſten dag van de week, als de leerlingen om brood te breken waren bij één vergadert, handelde Paulus met hun (zonder twijffel) van zaken die het koningkrijke Gods en zijnen Gezalfden aangaan: en dewijl hij des anderen daags zoude vertrekken, en uit kragt van zijn ampt geen blijvende plaats hadde; en wel wiſte, dat al het aardrijk voort Jeruſalem ſtond te worden, en dat hij aan hare muren moeſte mede-bouwen, was hij zo overvuirig van geeſt, dat hij zijne réde uitbreide tot midden in de nagt toe. In de opperzaal, alwaar die heiltrompét toen opklonk, was overvloedig veel ligt. En een zéker jongeling, gehéten Eutychus, zat in een venſter, en van een diepen ſlaap overvallen, terwijl de Apoſtel lang ſprak, en door den ſlaap nederſtortende, viel van de derde verdieping neder, en wierd dood opgenomen. Men kan denken, wat een ſlag van verbaaſtheid dat in de gemoederen van de toehoorders gaf! Paulus toen afkomende viel op den nedergevallen doden, ende hem omhelſende (naar de wijze van een ernſtig bidder, eigen aan Gods propheten in diergelijke noden) zeide, maakt geen misbaar, want zijn ziele is in hem. Ende zij (die van de Gemeinte) brogten den jongen levende, en waren uittermaten ver-

trooſt. En niet te onregt, want zij zagen een wonder Gods, en dat Paulus met kragt uit de hoogte was aangedaan, en onder de aanroepers van Gods naam, die van den Heere worden verhoort, was geſtelt. Aldus volgde dezen groten Kruisgezant (in wiens mond het woord des Heeren was waarheid) het ſpoor van Elia, die het kind levendig aan de weduw-vrouw te Zarphath overgaf; en van Eliſa, die den zoon van de Sunamitin levendig maakte: dog te Troas in een zaliger tijd. Diergelijk een wonderwerk van opwekking uit de dood, was te voren van Petrus te Joppe, aan de dégelijke overlede Tabiha (anders Dorkas) ook gedaan; het géne van die vrugt was, dat'er vélen in den Heere geloofden. Uit het geloof was Eutychus, waarſchijnlijk tot het gehoor van het woord der waarheid gekomen; en het klimmen en het zitten in een venſter, ſchijnt de begeerte om zijne leerzugtige ziele uit de zienlijke godſpraak van den hoogverligten Boetgezant te verzaden, te kennen te geven. Dan och! de geeſt ſcheen gewillig, maar het vleeſch was zwak. De gelukkige naar zijn naam, viel al ſlapende dood, en wierd door de kragt Gods weder levendig: want het is God, die de doden levendig maakt, en de dingen die niet zijn roept als of zij waren. De val van Eutychus is een waarſchuwinge, om het geloof door de werken niet te verlooggenen; en de liefde tot de wéreld, de ijverloosheid in den godsdienſt, en de traagheid in het gebéd te vlieden: en uit den doodſlaap van de zonden te verrijſen, en wakker zijnde, naar het eeuwige leven te grijpen. Alle de opwekkingen uit den doden, zijn wonderwerken tot verſterking van het geloof, die het geloof ſchijnen te boven te gaan, en nogtans in het geloof zijn begrepen: want wie zoude anders bevatten, dat God de baarmoeder van de dood openbreekt, en het leven daar uit voortbrengt, en dat de dood kan ſterven? Chriſtus heeft door zijne dood de dood verdelgt, en de dood is geſtorven; en door Zijne opſtandinge is het leven levendig geworden in alle eeuwigheid. Ik, zegt Hij zelfs, ben de opſtandinge en het leven: wie in mij gelooft, zal leven, al ware hij ook geſtorven.

HET

Actor XXI, 10.

Ἀγάβου πρόῤῥησις τῷ Παύλῳ.
Agabus's prophesie concerning Paul.
Agab's vrophechung.

AGABUS PAULO VINCULA PRAEDICIT.
Prediction d'Agabus à S. Paul.
Agabus voorzegging aan Paulus.

Hembrakes del. Filkens sculp.

HET LXVI. TAFEREEL.

Als'er een geweldig onwéér ſtaat op te komen, word de zon gemeenlijk verduiſtert, de op-een-gepakte wolken komen aangedreven, de lugt word zwart, en de wind begint op te ſteken, te gonſen, en te gieren, tot voorboden van een aanſtaande ſtorm. En zo waren de moeilijke togten, de bittere ontmoetingen, en de gevaarlijke vervolgingen van de haters, de erfvijanden van den naam van den gekruiſten God voor Paulus, welke alle een grotere elende voorſpelden, wanneer hij, door den Geeſt aangezet zijnde, hadde voorgenomen naar Jeruſalem te reiſen. Overal wierden hem liſtig lagen gelegt, en het lag hem wel op het hart, hoewel hij niet wiſt wat hem zoude ontmoeten, dat hem quaden zouden overkomen, dewijl de Heilige Geeſt van ſtad tot ſtad betuigde, dat hem banden en verdrukkingen aanſtaande waren. En zo groot is de goedheid van God, dat Hij het toekomende aan zijne gunſtgenoten bekent maakt, om hun bij tijds een hart onder de riem te ſteken, en met lijdzaamheid en ſtantvaſtigheid te wapenen: want boven dat wierd hij van de leerlingen te Tyrus gewaarſchuwt, welke door den Geeſt tot hem zeiden, dat hij naar Jeruſalem niet zoude opgaan. Als Paulus dan van Ptolemaïs te Ceſarea was gekomen, ging hij met de zijne in het huis van Philippus den Evangeliſt, een verkondiger een preker van het Evangelium, één van de zeven eerſte Diakenen, die zig een goeden opgang en veel vrijmoedigheid in het geloof had verkregen; en een boodſchapper van het goede, die de vrede déde horen, was geworden: en waarſchijnlik de zelve, welke den Moorman hadde gedoopt. Deze hadde vier Dogters, alle maagden en prophetinnen, reine van hart, aan welke is belooft dat zij God zullen zien, en die hare vaten in heiligmakinge en eer bezaten; welkers zuivere zielen, of uit godgewijden ijver, of door vaderlijke aanleiding, in kuiſche lighamen huiſveſten, en die Gods lof verbreiden, of de prophetiſche ſchriften door de openbaring van den Heiligen Geeſt uitleiden, of toekomende dingen voorzeiden; volgens de voorzegginge Gods, Ik zal in het laatſte der dagen op alle vleeſch van mijnen Geeſt uitſtorten, en uwe zonen en uwe dogteren zullen propheteren. Dat was een bijeenkomſt van aardſche hemelingen, alwaar de zake Gods wierd verhandelt. Na dat Paulus daar véle dagen was gebleven, quam'er tot hen een zéker propheet geheten Agabus van Jeruſalem af, de zelve die te voren te Antiochië de grote hongersnood, die over de gehele wéreld zoude komen, hadde te kennen gegeven. Dezen Godstolk nam den gordel van Paulus, ende zig zelfs de handen ende de voeten gebonden hebbende, zeide, Dit zegt de Heilige Geeſt, alzo zullen de Joden den Man, wiens deze gordel is, te Jeruſalem binden, ende in de handen der Heidenen overleveren. Een gewoonte der Propheten, die het toekomende met zigtbare dadelijkheid dikwijl bekragtigden. Men leeſt niet, dat de vrijmoedige Paulus zig over die donderende godſpraak ontzette, ofte daar op iet zeide: de Geloofsheld wiſt van zijnen Overſten Leidsman zeer wel, dat een leerling niet is boven den

Meester, en een dienstknegt niet meerder dan zijnen Heer, nogte een gezant meerder dan die hem heeft gezonden: met een vertroostinge daar bij; In de wéreld zult gij verdrukkinge hebben, maar hebt goeden moed, ik heb de wéreld overwonnen. Dog de rede van de genakende rampen maakte geen kleine verslagentheid in de toehoorders, en in de Christenen van die plaats, welke uit menschelijke zwakheid, met den groten Léraar begaan, en den raad Gods niet beseffende, gezamentlijk Paulus baden, dat hij naar Jerusalem niet zoude opgaan. Maar toen sprak Paulus; wat doet gij, dat gij weent, en mijn hart week maakt? want ik ben niet alleen bereid gebonden te worden, maar voor den naam van den Heere Jesus te Jerusalem te sterven. Dat was de regte taal van een geestelijk krijgsman: hoe véle starren gaan voor zulk een luister onder! Paulus, als een Noordstar voor de Kerk, om door de zé van de wéreld naar het hemelsch vaderland te zeilen, toonde dat hij was stantvastig, onbeweeglijk, en altijt overvloedig in het werk des Heeren; en dat hij de les van den énigen Herder en Meester moeste opvolgen, en derhalven strijden om in te gaan door de enge poort die tot het leven leid. En wetende en voorziende dat weinige helden, grote mannen Gods een droge dood sterven, wapende hij zijne broeders, de geestelijke krijgsknegten, van top tot toon met de gantsche wapenrustinge Gods, als met den gordel der waarheid om de lenden, met het borstwapen der geregtigheid, de voeten met de bereidheid van het Evangelium der vrede, en voort met het schild des gelooss, en met den helm der zaligheid, en met het zweerd des Geests, het welk is het woord Gods: tot geen ander einde, dan om de godzalige in te boezemen, dat men door véle verdrukkingen in het koningkrijk Gods moet ingaan: en om hen als met sporen te nopen, om het kruis agter den Heere Jesus op te nemen; de loopbaan, die hun is voorgestelt, met stantvastigheid uit te lopen, den goeden strijd te strijden; het geloof te behouden; en naar het eeuwige leven te grijpen. En zodanige, van geen aarde geraakt, zullen eeuwig verhoogt in het ligt des hemels onsterflijk blinken.

HET

Actor. XXVIII 3.

Παῦλος δαχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐχίδνας, ἄνευ κακοῦ.

Paul shaketh off the viper, and felt no harm.

Paulus wird von der schlange nicht beschädiget.

Houbraken delin

PAULUS A VIPERA ILLAESUS.

S. Paul mordu par une vipere sans qu'il lui arrive du mal.

Paulus onbeschadigt van eenen adder.

Blois sculps

HET LXVII. TAFEREEL.

L hadmen honderd monden, honderd tongen, een kopere keel, een ijſeren adem, en een ſtale ſtem, men zoude al de zwarigheid, het leed, de nood, het gevaar, den arbeid, de moeite, het waken en het braken, de koude en de naaktheid, den honger en den dorſt, de ſlagen en gevangkeniſſen, de ſchipbreuken, en alle de ellenden, bij dag en bij nagt, te water en te land, die Paulus op den dwaaltogt van zijn leven heeft uitgeſtaan, niet konnen uitdrukken. Na dat de Apoſtel uit Griekenland te Jeruſalem was aangekomen, wierd hij van de Joden, die hem zogten te doden, in den tempel aangerand, en buiten geſleept en geſlagen, en door den Overſte van het krijgsvolk met ketenen geboeit gevangen genomen, en, op de trappen van het ſlot Antonia zig verantwoordende, door de oproerige Joodſche ménigte, met een bulderend getier, als een jagt van dolle honden, den mond geſnoert. In het léger zoude men hem, die met riemen al was uitgerekt, hebben gegeeſſelt, hadde zijn Roomſch burgerregt het niet geſtremt. En de Overſte ſtelde hem voor den gantſchen Joodſchen Raad, om zijne beſchuldiging te weten; en zo als Paulus begoſt te ſpreken, déde de Hogenprieſter hem op den mond kloppen. En om de oneensgezindheid in den Raad, brogt de Overſte Paulus in het léger, op dat hij niet zoude worden verſcheurt. Daar op maakten meêr als veertig Joodſche vervloekte booſwigten een zamenzwering, om Paulus den hals te breken; welk verwaten ſtuk zijne zuſters zoon uitbrogt. En de Overſte Claudius Lyſias zond Paulus, en een brief, 's nagts ten drie uren, met een forſſe lijfwagt, tot den Stadhouder Felix te Ceſarea; alwaar hij in het regthuis van Herodes wierd bewaart, en twe jaren heeft gevangen gezeten. Die edelmoedige Krijgsman toonde, dat hij de zaak van den verdrukten gevangen aanſtonds ter harte nam, met een deftig Schrift van gewigt, behelſende, dat dien Man van de Joden was gegrepen, en van hun ſtond omgebrogt te worden: en dat hij met zijn krijgsvolk daar overkomende, hem hadde ontrukt, gewaar geworden zijnde dat hij een Romein was. En willende de miſdaad weten waar over zij hem beſchuldigden, hij hem in hunne vergadering had afgebrogt, en bevonden dat het was wegens vraagſtukken van hunne Wet, maar geen ſchuld die de dood ofte banden verdiende. En dat hij kennis gekregen hebbende van de lagen, tegens dien Man geſmeed, en die hem van de Joden zouden konnen overkomen, hem op den zelfden ógenblik aan den Stadhouder overzond, en aan de beſchuldigers ook hadde bevolen, om aldaar te zeggen die dingen, welke zij tegens hem hadden in te brengen. Toen quam de Hogenprieſter met de Ouderlingen over, en brogt den redenaar Tertullus mê, die Paulus beſchuldigde: maar Felix ſtelde hen uit tot de komſt van Lyſias, en kreeg na twe jaren Feſtus in zijn plaats. Bij wien de Joden twemaal aanhielden met beſchuldiging zonder bewijs, om Paulus te Jeruſalem te hebben, om hem onderwegen om te brengen. Paulus bemerkende dat Feſtus hem uit

gunst zogt over te geven, beriep zig op den Keiser, dat Festus toestond. En toen Paulus zijne zaak voor den koning Agrippa heerlijk verdadigde, viel Festus hem luidskeels in zijne rede, en zeide, dat hij raasde. Het was dan besloten om Paulus naar Italië te zenden, en hij wierd aan den Hoofdman Julius overgegeven, en ging in een Adramyttenisch schip, om langs de kusten van Asië te varen, en hij quam te Sidon; en van daar voer hij, om dat het in de wind was, onder Cyprus henen: en de zé langs Cilicië en Pamphylië deur zijnde, raakte hij te Myra in Lycië, alwaar hij in een Alexandrijnsch schip, dat naar Italië voer, overscheepte. Als het nu traag voortging, en hij over Cnidus was, voer hij onder Creta over Salmone, en, dat pas voorbij zijnde, quam hij in Schonehavens, digte bij Laséa. Dog om dat de vaart niet veilig was, zeide Paulus; dat het om schip en goed en bloed zou te doen wezen: ende de Hoofdman geloofde den Stuurman en den Schipper béter dan hem, en men zette de reis met een zuidewindje voort, of men Phenix, een have in Creta, om te overwinteren, konde winnen. Maar ten eersten wierden zij van een geweldigen storm uit den noordooosten belopen: het schip wierd weggerukt, men kon tegen de wind niet op, en dreef henen: en onder het eilandje Clauda lopende, konmen de boot naauwlijx meester worden, en als men die boven had, teegmen te werk met kettingen, haken, bouten en touw-werk, om het schip van onderen te gorden, uit vrese datmen op een zandplaat mogt vervallen: voort streekmen het zeil, en liet het lopen. 's Anderen daags deedmen, om het geweldig slingeren van het onwéér, een uitworp: en op den derden dag smeetmen het scheeps-tuig buiten boord. Men zag in véle dagen geen zon nogte starren: het onwéér neep, en men raakte de hoop van behoudenis quijt. Toen zeide Paulus, ô Mannen! men had naar mij behoren te luisteren: maar hebt goeden moed, niemand zal zijn leven verliesen, het schip zal'er maar alleen blijven: Gods Engel heeft het mij gezegt. Het zal zo zijn, wij moeten op een eiland vervallen. In de veertiende middennagt vermoeden de maats dat zij land naderden, en men vond met het grondlood twintig vaâm water, en kort daar aan vijftien: en vresende op een klip te raken, wierpmen vier ankers van de agterstéven uit. Maar als het bootsvolk zogt te vlugten, en de boot liet vallen, zeide Paulus tot den Hoofdman, indien deze in het schip niet blijven, kunt gijluiden niet behouden worden. En toen kapten de soldaten de touwen, en lieten de boot drijven. Op de vermaning van Paulus raakten de afgematte uitgevaste twehonderd en zes en zeventig zielen gezamentlijk aan het schaften; en als het hart was gesterkt, verligten zij het schip, en smakten het koren in de zé. Toen het dag wierd, kenden zij het land niet, en bemerkten een inham daar oever was, en deden hun best om het schip daar aan te zetten. En de ankers kappende, en de roerbanden losmakende, en het rázeil naar de wind ophalende, hielden zij het naar strand toe; dog vervielen op een plaats die aan twe zijden van de zé wierd bespoelt, en zetten het schip daar op: en de voorsteven bleef onbeweeglijk vast zitten, en de agterstéven brak door het geweld van de golven. Toen beraadslagden de soldaten de gevangens te doden, op dat niemand met zwemmen mogte ontvlugten. Maar de Hoofdman, wil-

willende Paulus behouden, belette dat voornemen: en die konnen zwemmen, wierpen zig eerſt neder om aan land te komen, en de andere ontquamen op planken en wrakken: en aldus zijn zij alle behouden. Als die ſtorm vol rampen was doorgeſtaan, en de moêgevare ellendelingen verkleeumt van koude, geweekt van het nat, en ſoor van het ſout, het vaſte land onder de voeten hadden, vernamen zij dat het eiland Melite (men zegt Malta) wierd genoemt. En de Barbaren (vreemdelingen en uitheemſche, om de onheblijkheid van taal en zeden, bij Grieken en Romeinen zo genoemt) beweſen de onbekende gaſten, afgeſlooft door een noodlottige watertogt, géne geméne vriendelijkheid. Want zij namen hen alle in, en ſtookten groot vuir aan, om den zwaren régen, en de ſtrenge koude. Daar zagmen, hoe Heidenen, ruwe wilde menſchen, uit kragt van de wet van de natuur, door hunne beleefde herbergzaamheid vélen beſchamen, die met het ligt van het Evangelium zijn beſtraalt, en dikwijl van alle mêdogendheid verbaſtert. Ende als Paulus een hoop rijſſen bij-één had geraapt, en op het vuir gelegt, quam'er door de hitte een adder uit, en vatte zijne hand (krulde zig daar om.) Dit ſchijnt meerder een natuurlijk voorval, dan een godlijk wonderwerk geweeſt te zijn (hoewel de hand van Gods voorzienigheid in alles is) en dat de adder (welk ſoort van vergiftig gedierte zig op dat eiland onthielt) wegens de koude tuſſchen de dorre takken en droge rijſſen was ingekropen en verſtijft, en zo met één in het vuir geraakt, en den gloed gevoelende, de vlugt nam langs de gereedſte baan. Wanneer de Barbaren het beeſt aan zijne hand zagen hangen, zeiden zij tot elkander, zekerlijk dezen menſch is een doodſlager, den welken de wraak, na dat hij uit de zé is ontkomen, niet laat leven. Een voorbarig oordeel van onbezonne harſſenen, onkundig van gebeurlijkheid, en van het lot der bedieninge van den groten Kruisgezant, die meinden dat de quaden in dit leven altijt geſtraft worden, en daarom de deugd en de ondeugd met de el van voor-en tegen-ſpoed maten. Maar Paulus ſchudde het beeſt in het vuir af, ende leed geen quaad. De Man bleef onbeſchadigt, want God bewaarde hem voor de beet van den adder, gelijk Hij Sadrach, Meſach en Abednego, voor den gloed van het vuir heeft bewaart, en Daniël voor de muilen der leeuwen. En dat volgens de belofte van den Heiland aan zijne Gezanten: Slangen zullen zij opnemen. En wederom, Ik geve u magt om op ſlangen en ſcorpioenen te trappen. En zo was'er voorhenen al voorzegt: Op den geweldigen leeuw ende den adder zult gij treden, ende den jongen leeuw ende den draak zult gij vertrappen. Hoewel alle deze dingen niet naar de letter, maar eigentlijker in een anderen zin zijn aan te merken. Eindelijk verwagten de Melitenſers (zij zagen naar hunne meininge te gemoet) dat Paulus van het adder-vergift zoude opzwellen, van den brand ontſteken worden, of aan het quijnen raken en vertéren, ofte terſtond dood nedervallen. Maar als zij lang hadden vertoeft, ende zagen dat hem geen ongemak, geen quaad, niet ongewoon, of nieuw, of verwonderlijk overquam, waar uit men zoude konnen vermoeden, dat de Man aan énige miſdaad ſchuldig was, veranderden die wiſpelturige van gevoelen, en zeiden los uit dat hij een god was. Het is duiſter om te ramen, of zij daar door verſton-

ſtonden Hercules, den gedrogtdoder, die in zijne wieg al twe ſlangen had dood-geduwt, en op het eiland Melite voor een god wierd geëert: of dat zij meinden, dat hij Mercurius, de bode en tolk der goden was, gelijk de ſcharen Paulus te Lyſtren hadden genoemt, om dat hij het woord voerde. Paulus liet zig die dwaſe loftuiterij niet aanleunen, maar ſtond'er vinnig tegen: hij was een menſch van gelijke bewegingen als andere, en agte het groter eer een dienſtknegt van Chriſtus te wezen, dan voor een afgodiſchen ongod gehouden te worden. Overal had hij ſcherpe doornen in het vleeſch, op dat hij zig door de uitnementheid der openbaringen niet zoude verheffen, maar de genade des Heeren was voor hem genoeg. De tijd was daar, dat de voorzegging van Agabus ſtant greep: hoe de Joden hem te Jeruſalem zouden binden, en in de handen der Heidenen overleveren. Het éne wé van den Godsgezant was naauwlijx of niet voorbij, of het andere wé ſtond wederom in de geboorte. Maar klene nood! Hij, die nu de gezigten Gods, dan de verſchijning van Zijnen Engel, en dan de inſpraak van zijne genoegzame genade hadde gehad, konde, als Gods manhaftſten held, en uitverkoren groten onverwrikbaren Kerkpilaar, de rampen deurſtaan; en was geharnaſt, om duizend doden, en op het einde éne dood met geduld in nood te bezuren.

Act. ch. XXVIII. v. 8.

HET

Apoc. I. 12.

Ὁ ρασις τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν.
The vision of the seven Candlesticks.
Das Gesicht von den sieben Leuchtern.

VISIO SEPTEM CANDELABRORUM.
La Vision des Sept Chandeliers
't Gezicht van de zeven Kandelaren.

HET LXVIII. TAFEREEL.

E dingen, die de Heere God van eeuwigheid in zijn raad en wijsheid had opgesloten en verzégelt, heeft Hij aan zijn volk, in het Oude Verbond, door gezigten, dromen, verrukkingen van zinnen, tékenen, verscheide omstandigheden en voorzeggingen, bekent gemaakt. Maar het géne wegens de bekéringe van Heidenen en Joden, de verdrukkinge, de lijdzaamheid, de stantvastigheid, en de verlossinge der Kerke van het Nieuwe en bétere Verbond, duisterlijk was voorzegt, heeft Hij zijnen dienstknegt Joannes door een prophetië te kennen gegeven, in een Openbaringe der openbaringen, die de zégelen opent, de raadzelen ontvouwt, en de lighamen der schaduwen vertoont, als de bondel en het slot van alle de godspraken, dat de huishoudinge Gods bevat tot aan het einde der dagen; niet zo zeer met inkt geschreven, maar door de Geest van den levendigen God: want wie is tot deze dingen bequaam? Wanneer de Apostel, de Evangelist, en Godgeleerde Joannes, die bij de Christen-Arabiers de Voltooijer van het Evangelium word genoemt, door de woede van kaisar Domitiaan op Patmos, een eiland in de Egéische zé, om het woord Gods en om het getuigenis van Jesus Christus was gebannen, begost de Openbaring in een wonderbaar gezigt aan hem te geschieden. Hij was in den geest (een vertrekkinge van zinnen, van God tot dien heiligen dienst bequaam gemaakt) op den dag des Heeren, den eersten dag van de week, den dag van de opstandinge des Heeren: en hij hoorde agter zig een grote stem als van een bazuin, tot aandagt en opmerking, zeggende; Ik ben de Alpha ende de Oméga, de Eerste ende de Laatste, dat is, de eerste ende de laatste letter in Gods Woord in kragt, de zin en ziel van de gantsche Heilige Schrift, de Zoon Gods door geboorte en niet door scheppinge, God van en in eeuwigheid, de eerste en laatste Hogenpriester Koning en Léraar, en de énigen Meester van de Kerk, en de groten Herder der schapen door het bloed van het eeuwige Verbond. En wijders; Ende het géne gij ziet, schrijf het in een Boek, en zend het aan de zeven Gemeinten in Asië, te Ephesen, te Smyrne, te Pergamum, te Thyatire, te Sardis, te Philadelphië, ende te Laodicea. Deze zeven Gemeinten zijn zeven zinnebeeldelijke voorbeelden van de Algemene Kerk: en het gantsche werk van deze Openbaringe schijnt in zeven Hoofdgezigten te bestaan, onder welke alle de andere als délen of leden zijn begrepen: en het zevengetal van zeven Geesten, Tijden, Zégelen, Bazuinen, Phiolen en Engelen, komt daar in voor. Daar op keerde Joannes zig om, om de stem te zien (de oorzaak te vernemen) die met hem sprak, en hij zag zeven goude Kandelaren, als tegenbeelden van den gouden Kandelaar met zeven takken ligts, die, nagt en dag brandende, onder het gereedschap van den Tabernakel in het Oude Verbond was; en in het midden van de zeven kandelaren énen gelijk de Zoon des menschе, bekleed met een lang kleed tot de voeten, en omgord aan de borsten met een gouden gordel. En zijn

hoofd en hair was blank als witte wol gelijk ſneeuw, en zijne ógen gelijk een vuirvlam. En zijne voeten waren blinkend koper gelijk, gloeiënde als in énen oven, en zijne ſtem als het geruiſch van véle wateren. En hij hadde zeven Starren in zijne regte hand, en uit zijnen mond ging een tweſnijdend ſcherp zwaard; en zijn aangezigt was gelijk de zon in zijne kragt ſchijnt. De Heere Jeſus Chriſtus word bij uitnemendheid de Zoon des menſche genoemt, om dat hij uit het zaad Davids is naar het vleeſch; de ſchoonſte van de kinderen der menſchen, op wiens lippen de genade is uitgeſtort; de Zoon des menſche, die een weinig minder dan de engelen was geworden, maar met eer en heerlijkheid gekroont; aan wien de magt is gegeven om het oordeel te houden, om dat hij de Zoon des menſche is. Nogtans denke niemand, dat Joannes toen waarlijk den Zoon des menſche lighamelijk hebbe gezien, dewijl de hemel Hem moet ontfangen tot de tijden der wederopregtinge aller dingen: maar hij zag een Gelijk, volgens de prophetiſche ſpreekwijze van diergelijke gezigten, gelijk Ezechiël bij de rivier Chebar voorhenen zag, op de gelijkenis van den troon, de gelijkenis als de gedaante van een Menſch: en insgelijx zag Daniël Enen als eens menſchen Zoon, komende met de wolken. Dezen nu was aangedaan met een lang hoogprieſterlijk gewaad, zekerlijk van zuiver fijn ſpierwit linnen, beduidende zijne volmaakte geregtigheid en onbeſmetheid: zo dat Jeſus Chriſtus zig vertoonde, als de waren Hogenprieſter naar de ordeninge van Melchizedek, die door zijn eigen bloed een eeuwige verzoeninge heeft te weeg gebrogt, en in het Heilige der Heiligen ingegaan en voor Gods aangezigt verſchenen zijnde, altijt leeft om voor de zijne te bidden. De Gordel betékent vaardigheid en bequaamheid om alles uit te voeren: en van Hem is voorzegt; Geregtigheid zal de gordel van zijne lenden zijn; ook zal de Waarheid de gordel van zijne lenden zijn. En het goud verbeeld de hoogſte waardigheid van zijne eeuwige Godheid; en het onwaardeerlijkſte, het hemelſche, het godlijke, word door goud van Scheba en Seba uitgedrukt. De omgording aan de borſten wijſt aan zijne eeuwige liefde tot de Kerk, en zijn wijs hart in de beſturing van zijn onbeweeglijk koningkrijk. De witheid van zijn hoofd en hair, de kroon van zijn afgeſondert Nazireerſchap, is de énigſte verf, betamelijk en eigen aan dat zuivere onnoſele en onbevlekte Lam, het welke is geſlagt van de grondlegginge der wéreld. Zijne ógen waren als vuirvlammen, waar mede Hij, gelijk het ligt, alles en de duiſternis zelfs ontdekt, en den afgrond der gedagten van de kinderen der menſchen doorziet: want daar is geen ſchepzel voor Hem onzigtbaar, maar alle dingen zijn naakt en geopent voor de ógen des Génen met welken wij te doen hebben. Zijne voeten waren als glinſterend koper in een gloeiënden oven geloutert, regte vuirpilaren, zuilen van ſtantvaſtigheid: want Jeſus Chriſtus is giſteren en heden de zelve en in eeuwigheid. Zijne ſtem was als het geluid van véle wateren, door de verkondiging van het Evangelium, dat onder alle geſlagten talen en volken zoude opklinken, met een gedruiſch als de golven der zé, als het gedreun van een heirleger, als de ſtem des Almagtigen: want dat geluid moet over de gehéle aarde uitgaan, en die woorden tot aan de einden der wéreld. De zeven Starren in zijne regte hand, worden van den Mond

der

der waarheid zelfs verklaart te wezen de Engelen van de zeven Gemeinten, die geen' Engelen van nature, maar wegens de zendinge en bedieninge zijn: want het woord Engelen betékent Boden of Gezanten, en is zo toepaſſelijk aan Léraars, als aan hemelſche Geeſten. De Prieſter is een Engel van den Heere der Heirſcharen: en de Léraars zullen blinken als de glans des uitſpanſels, en die'er vélen regtveerdigen, gelijk de ſtarren altoos en eeuwiglijk. En Chriſtus houd, draagt, en ſterkt die ſchitterende ligten, door de magt van zijne godlijke voorzienigheid, en ſtoot die arbeiders in zijnen oegſt uit: en volgens zijne belofte, is Hij overaltegenwoordig met hun en bij zijne Algemene Kerk, alle de dagen tot aan de voleindinge der wéreld. Het tweſnijdend zwaard dat uit zijnen mond voortquam, is het levendig en kragtig Woord Gods, ſcherpſnijdender dan énig tweſnijdend zwaard; de ſcepter der ſterkte, om te heerſchen in het midden van zijne vijanden. Hij zal de aarde ſlaan met de roede van zijn mond, en de godloſen doden met den adem van zijne lippen. En Hij zal den menſch der zonde, den zoon des verderfs met alle zijne aanhangelingen, door den Geeſt van zijn mond verdoen, en door de verſchijninge van zijne toekomſte te niet maken. Zijn aangezigt was gelijk de zon in zijne kragt ſchijnt: Hij is de Zon der geregtigheid, het Ligt der wéreld, en de Engel van Gods aangezigt, voorhenen van Petrus Jacobus en Joannes op een hogen berg gezien, alwaar zijn aangezigt blonk gelijk de zon, als de ongeſchapen Zon, die zijne Kerk alom op den gantſchen aardkloot met zijne Godheid in énen ógenblik beſtraalt, en de verborgentheid der ongeregtigheid door zijnen eeuwigen gloed zal dood-ſchijnen. Dit is de Regter van Iſraël, ſterker dan Simſon, de regte Zonnezoon, het afſchijnſel van Gods heerlijkheid, en het uitgedrukte beeld van des Vaders zelfſtandigheid, tegens welke de poorten des afgronds niet vermogen, die duikende het hoofd opheſte, afnemende toenam, wijkende overwon, en al ſtervende leefde. Dit is de geeſtelijken David, die den helſchen Philiſtijn te pletter klinkt. Dit is de Held, die het zweerd aan zijne heup gord, en voorſpoedig in zijne heerlijkheid op het woord der waarheid en regtveerdige zagtmoedigheid rijd; en zijne regte hand leert Hem vreeſlijke dingen. Dit is de Ruiter op het witte paard, gewapent met een boog, wiens pijlen zijn ſcherp, onder welke volken zullen vallen, zij treffen in het hart van 's Konings vijanden: ende Hem is een kroon gegeven, en Hij gaat uit overwinnende, en op dat Hij overwinne: en zijn naam is Getrouw en Waaragtig, ende Hij oordeelt en voert krijg in geregtigheid. En Hij zegt zelfs; Mij is alle magt in hemel en op aarde gegeven: Ende Ik hebbe de ſleutels van de hel en van de dood. Dezen groten Vorſt Michaël, de Heere der héren, en de Koning der koningen, is het, die hier in zijne Openbaringe door voorverbeeldingen en gelijkeniſſen (die wat anders in den zin dan in de letter beduiden) de kroon ophangt, en de roede laat zien. Een wigtig wé, de felſte ſtraf van eindeloſe pijnen, in den onuitbluſſelijken jammerpoel, van vuir en zwavel eeuwig brandende, is den godloſen beſchoren. En hoewel de Algemene Vergadering, die in de hemelen is opgeſchreven, aan wien deze Openbaringe toekomt, hier op aarde omzwerft, als Iſraël in de woeſtenij, en van hare vijanden word vervolgt en verdrukt, en véle elenden moet uitſtaan; de Gelovige houd het

op de vleugelen van Geloof en Lijdzaamheid boven: en telkens zet de Stem door de kragt uit de hoogte haar tot ſtantvaſtigheid en overwinning aan, en roept haar toe; Die overwint, Ik zal hem geven te éten van den boom des levens die midden in het paradijs Gods is. Ik zal hem de kroon des levens geven: hij zal van de twede dood niet worden beſchadigt. Die overwint, Ik zal hem geven te éten van het Manna dat verborgen is. Die overwint, en mijne werken tot het einde toe bewaart, Ik zal hem magt over de Heidenen geven, hij zal met witte klederen worden bekleed; en Ik zal zijn naam geenſins uit het Boek des levens uitdoen; en Ik zal zijn naam voor mijnen Vader en zijne Engelen belijden. Die overwint, Ik zal hem tot een pilaar in den tempel van mijn God maken: ende Ik zal hem geven met mij te zitten op mijnen troon, gelijk Ik hebbe overwonnen, en met mijnen Vader op zijnen troon ben gezeten. Daar bij belovende, de bezittinge van een vierkante klinkklaar goude Stad, daar de muren van Jaſpis op het edelſte geſteente zijn gegrond, en de twalef poorten elk uit éne parel beſtaan. Dat zijn nodigingen van eeuwige liefde van den hemelſchen Vredevorſt door zijnen Engel: en tot beveſtiging van verloſſinge zegt Hij zelfs; Ik ben de wortel en het geſlagt Davids, de blinkende Morgenſtar: Ja, Ik kome haaſtelijk. Waar door de Bruid ontvonkende verlangt, om onder hare voeten de maan der wéreld te zien ondergaan, het drakenhoofd verplettert aan te ſchouwen, en den afgrond te horen brullen: en vrij van ſmet, en met den zon bekleed, op een troon van ſtarren te pralen, en alle hare jammeren in het ligt des hemels te vergeten. Ja zij reikhalſt met opgeſteken hoofd, zij hijgt, zij bezwijkt van verlangen, en antwoord met een volkome begeerte van hare ziele al zugtende; Ja, koom Heere Jeſus. Het zij zo.

BERIGT VOOR DEN BINDER

Om de Platen van het Nieuwe Teſtament te plaatſen.

1. De vier Evangeiſten met haare Teekenen. pag. 3
2. Zacharias in dn Tempel. 11
3. De Groeteniſſedes Engels aan Maria. 13
4. Maria en Eliſabeth. 17
5. Verkondiging van Chriſtus geboorte. 21
6. De Herders vinden het kindeken in de Kribbe. 25
7. Beſnyding var Chriſtus. 27
8. Chriſtus in d: armen van Simeon. 29
9. Offering der Oosterſche Wyzen. 31
10. De vlucht na Egypten. 33
11. Herodes Kindermoort. 35
12. Jeſus in't milden der Leeraaren. 37
13. Prediking van Joannes in de Woeſtyne. 39
14. Chriſtus van Joannes Gedoopt. 41
15. Chriſtus verzocht van den Duivel. 43
16. Jeſus op den Bergh. 45

NB. *Schoon de Signaturen van de Letters* K. L. M. *hier niet volgen, zoo is egter het werk Compleet, en de Paginaas volgen in ordre.*

17. De Bruyloft te Cana in Galileen. 49
18. De Groote Visvangſt. 51
19. Koopers en Verkoopers uyt den Tempel gedreven. 53
20. Nikodemus by Chriſtus. 55
21. Jeſus en de Samaritaenſche Vrouw. 57
22. Het uitdreiven eenes onreinen Geests. 59
23. Het Geloof des Hooftmans over hondert. 61
24. Chriſtus in het Schip ſlaapende opgewekt. 63
25. De Bezetenen uyt de Graven. 65
26. De Geraakte nedergelaten door het Dak. 67
27. Roeping van Mattheus. 69
28. Een geſtorve Jongeling door Chriſtus opgewekt. 71
29. Het hoofd van Joannes de Dooper aan de dochter van Herodias gegeeven. 73
30. Meenigte van menſchen wonderlyk verſadigt. 75
31. Chriſtus en Petrus op de Zee. 77
32. Chriſtus verheerlykt op den Berg. 79
33. Gelykenis van den Samaritaan. 81
34. Klagt van Martha over haare Zuſter aan Chriſtus. 83
35. Een Vrouw op Overſpel bevonden. 85
36. Een Blinde aan het gezicht geholpen. 87
37. De opwekking van Lazarus uit den grave. 89
38. Chriſtus Inryding in Jeruſalem. 91
39. Schattingpenning aan Chriſtus vertoont. 93
40. Jeſus tot de Schriftgeleerden en Phariſeen. 95
41. Het Avondmaal onſes Heeren Jeſus Chriſtus. 97
42. Chriſtus van eenen Engel geſterkt. 99
43. Jeſus vint zyne Leerlingen ſlapende. 101
44. Chriſtus voor Cajaphas. 103
45. Petrus verloochent den Heere. 105
46. Chriſtus te rug gezonden aan Pilatus. 107
47. Chriſtus gegeeſſelt. 109

48. Christus bespot. 111
49. Christus Kruisdraging. 113
50. Christus aan't Kruis. 115
51. Begraving van Christus. } 117
52. Christus Begraven. }
53. Christus Opstanding. 119
54. Het zoeken der Vrouwen na Jesus lyk. 121
55. Christus in de gedaante eens Hoveniers. 123
56. Christus by de leerlingen op den weg naar Emmaus 125
57. Ongeloof van Thomas. 127
58. Christus verschynt zyn Discipelen by de Zee. 129
59. Christus Hemelvaart. 131
60. Zending van den Heiligen Geest. 133
61. Stefanus Gesteenigt. 135
62. Sauwels bekeering. 137
63. Petrus in de Gevangenis door den Engel verlost. 139
64. Elymas met blindheit geslagen. 141
NB. *Hier is geen Signatuur van* N. 2. *dog de Paginaas volgen, en het werk is Compleet.*
65. Gevangenis van Paulus en Silas. 143
66. Bekeering des Stokbewaarders. 145
67. Opwekking van Eutychus door Paulus. 147
68. Agabus voorzegging aan Paulus. 149
69. Paulus onbeschadigt van eenen Adder. 151
70. 't Gezicht van de zeven Kandelaaren. 155
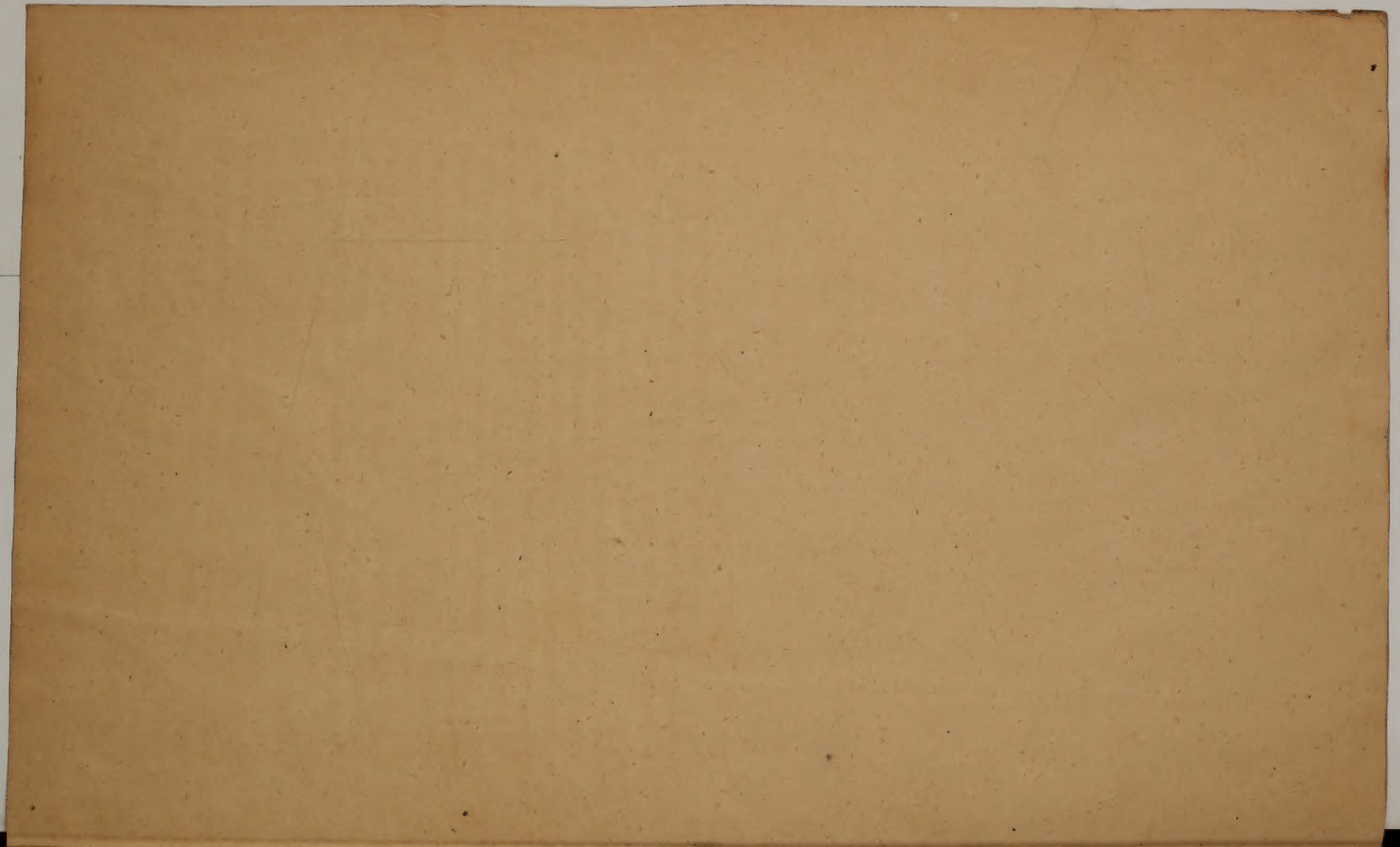
EYNDE.